ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 2
MARDI
2 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·007 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.007

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(27/28 Février)

Vasken Ier lance un «appel à la paix»

Օգտուելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին փարիզեան անցքէն (Զօրեքշաբթի, փետրուար 24) եւ նախքան անոր Հանդիպումը հայ մամուլի ներկայացուցիչներուն հետ, «Ֆիկարօ»ի աշխատակիցը՝ Լօր Մանտըվիլ (որ վերջերս Հայաստան գտնուած էր եւ 3 յաջորդական թղթակցութիւններ առորագրած) հարցազրոյց մը ունեցած էր Վազգէն Ա.ի հետ, որու արձագանգած է թերթին Շաբաթ — Կիրակի թիւին մէջ։

Կարճ յիշեցումէն ետք զարթարագեան արիւնալի կնճիռին, լրագրողը չի ծածկեր թէ Հռոմի նոր բանակցութիւններն ալ մեծ յոյսեր չեն ներշնչեր զէտերուն. նոյնիսկ իտալացի դիւանագէտին՝ Մարիօ Ռաֆայելլիի, որու յանձնուած է թղթածրարը։ Ան ըսած էր վերջերս.— «Ճակատումներու շարունակութիւնը, մարդկային կորուստները, տնտեսական եւ բաղաքացիական նշանակէտերու բանդումը, միջազգային իրաւունքի բռնաբարումները, ճոյնիսկ արգիլեր են որոնց պէտք է յաղթահարել յաջողութեամբ պսակելու համար մեզի յանձնուած պաշտօնը»։

Վազգէն Ա. կ'ուզէ սակայն յոյսը չկորսնցնել, կը զրէ լրագրողուհին, աւելցնելով թէ հակառակ իր 85 տարիներու բեռան, Կաթողիկոսը յատկապէս Մոնթրէօ գացած էր հանդիպելու համար Շէյխ Իէլ — Իսլամ Փաշազատէի, Ադրբեջանի մահմետական ղեկավարներու պետը։ Վազգէն Ա. ըսած է թէ չատ զոհ եղած է հանդիպումէն՝ «Ա-զերիներու եւ Հայերու միջեւ պատերազմը, արիւնը որ կը հոսի, մեծ ցաւ է իւնդի համար։ Նպատակս էր կոչ մը ընել մեր երկու երկիրներուն զեկավարներուն եւ հոգեորներուն որպէսզի դադրեցնեն կռիւը եւ սեղանի մը շուրջ նստին։ Այն տպաւորութիւնն ունեցայ թէ խօսակիցս ալ նոյն միտքով եկած էր։ Մեր դիմումը բաղաքական չէ, այլ՝ հոգեւոր, բարոյական»։

Անդրադառնալէ ետք երկու կրօնապետներու միացեալ հաղորդագրութեան, Լօր Մանտըվիլ կ'ըսէ թէ ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղին, Վազգէն Ա. խաղաղասէր անձ մը, իր հայրենակիցներուն մտահոգութիւնն ունի ու չափերով կը յիշէ անոր խօսքերը.— «Լ· Ղարաբաղը Հայաստանի պատմական մասնահողն է։ Հոն ձգած ենք բազմաթիւ եկեղեցիներ եւ վանքեր, երբեմն ե· դարէն։ Ոմանք ճարտարապետական գլուխ գործոցներ են։ Գալով բնակչութեան 92%-ոյ Հայ էր խորհրդային վարչակարգի սկիզբը, Ստալինի վճռած կցումէն առաջ։ Ղարաբաղի Հայերը իրաւունք ունին, ուրեմն, իրենց անկախութիւնը պահանջելու ինքնորոշման իրաւունքի հիման վրայ»։

Այլ խօսքով, կը չարունակէ «Ֆիկարօ»ի աշխատակիցը, Ադրբեջանի դիրքը անընդունելի է, Վազգէն Ա. կը խուսափի, կ'ըսէ, ուզղակի արտայայտուելու կրօնական բնոյթ տալու վտանգին մասին, ամէն տեսակի ազգայնականներու կողմէ։ Վազգէն Ա.ի համար՝ «ոչ Եուկոսլաւիոյ մէջ, ոչ ալ Ղարաբաղ, կրօնական կռիւներու հարց ունինք։ Տարակարծութեանց արմատը ազգային է»։

Ռուս Օրթոտոքս Եկեղեցւոյ հետ յարաբերութիւնները չատ լաւ են, նոյնը կարելի չէ ըսել Վատիկանի համար, եթէ նոյնիսկ Վազգէն Ա.՝ «մօտ» ըլլալը կը հաստատէ։

ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՅ ՄԱՐՏ 4-ԻՆ

ՀՌՈՄԻ ԺՈՂՈՎԷՆ ՑՈՑՍ ՉԿԱՑ

Նախագահ Լեւոն Տէր — Պետրոսեան, չուրջ տասնեակ մը ընկերակիցներով, ղորս կը դիմաւորէ նոր Արտաքին Նախարարը՝ Վահան Փափազեան, Փարիզ կը ժամանէ Հինդշաբթի երիկուն, Մարտ 4-ին։ Պաշտօնական այս այցելութեան ղրդապատճառն է ֆրանքեւհայկական համաձայնագրի մը ստորագրութիւնը։ Լեւոն Տէր — Պետրոսեան Նախագահ Միթերանի կը հանդիպի Ուրբաթ, հայ զաղութին հետ, հաւանաբար Շաբաթ եւ նոյն իրիկունը կը վերադառնայ Երեւան։

***

Փետրուար 26-ին, Ուրբաթ օր, նախագահ Լեւոն Տէր — Պետրոսեան Արտաքին Նախարարութեան անձնակազմին ներկայացուցած է նոր Նախարարը՝ Վահան Փափազեան, որ երկու օր առաջ վերադարձած էր Փարիզէն։ Նախագահը վստահութիւն յայտնած է որ նոր Նախարարին ղեկաւորութեամբ Արտաքին Նախարարութիւնը կը գառնայ պետական կարեւորագոյն կառոյցներէն մէկը։ Միջազգային կացութիւնն ալ անկայուն գտնելով, Լեւոն Տէր — Պետրոսեան, կը յուսայ որ ապագային Հայաստան պիտի կարենայ աւելի մեծ դեր խաղալ։ Նախագահը չէշտած է Հայաստանի մասնակցութեան անհրաժեշտութիւնը ՀԱՊ-ի չրջանակին մէջ։ Արտաքին գաղաքականութեան կենսական հարցերէն նկատեց դրացիներու հետ կայուն յարաբերութիւններու հաստատումը, այս առընչութեամբ ընդգծելով Ռուսաստանի հետ բազմակողմանի յարաբերութեանց անհրաժեշտութիւնը։ Շեշտած է յատուկ կարեւորութեամբ Թուրքիոյ հետ կայուն յարաբերութիւններու ճեւաւորման հարցը, որ անխուսափելի է նոյնիսկ գոյութիւն ունեցող տարակարծութեանց պայմաններուն մէջ։ Անդրադարձած է նաեւ Իրանի հետ յարաբերութեանց զարգացման։ Ինչ կը վերաբերի Վրաստանի, ապահովութիւն տուած է որ այդ յարաբերութիւններու զարգացման կապակցութեամբ ոչ մէկ քաղաքական խոչընդոտ կայ։

Հուսկ, յաջողութիւն մաղթելով նոր Նախարարին, Լեւոն Տէր — Պետրոսեան, վերջին մէկուկէս տարուան արտաքին քաղաքականութիւնը պատշաճ մակարդակի վրայ ըլլալուն առթիւ, դրուատած է Արտաքին Նախկին Նախարարը՝ Րաֆֆի Յովհաննէսեան եւ Նախարարի տեղակալը՝ Արման Կիրակոսեան։

***

Հռոմէն մեծ յոյս չկայ, ինչպէս կը հաստատեն դէտերն ու լրագրողները։ «Լիպերը Պելժիք»ի մէջ (Փետրուար 27), Միշել Ռոսթէն կը վերլուծէ կացութիւնը հարցական խորագրի մը տակ՝ «Ի՞նչ լուծում Ղարաբաղի համար» եւ չի ծածկեր յոռետեսութիւնը այս նախապատրաստական նոր ժողովին առթիւ, որ պիտի պատրաստէր Մինսկի ժողովը (պէտք է բացուէր 1992 Յունիսին...)։ Կը գտնէ որ Լ· Տէր — Պետրոսեան եւ Ազուբիզ Էլչի-պէյ իրենց ասպարէզը կառուցանած են Ղարաբաղն ունենալով որպէս հիմնաքար, երկուքն ալ յանձնառու են այս հարցին մէջ եւ դժուար է որ յետակոչում ընեն, առանց «իրենց յանձախորդութիւնը» կորսնցնելու մտավախութեան։ Երկուքին ալ ժողովրդականութիւնը կը նուազի իրենց երկրին մէջ։ Հայաստան՝ երկրին ծանր տագնապին եւ կեանքի անհանդուրժելի կացութեան պատճառաւ, Ադրբեջանն ալ՝ զինուորական պարտութիւններուն։

***

Բաքու դիմում ըրած է ՄԱԿ-ի որպէսզի հետաքրքրուի պատերազմական գերիներով եւ պատանդներով որոնք Հայաստան կը գտնուին։ Ըստ Ազրբեջանի մէկ ներկայացուցիչին 300 պատերազմական գերի եւ 1000 քաղաքացի «Հայաստան փոխադրուած են»։ ՄԱԿ-ի մարդկային իրաւանց յանձնախումբին մօտ Բաքուի ներկայացուցիչը՝ Շահին Ալիեւ կ'ուզէ որ մանդատներ ղրկուին ստուգելու համար գերիներու եւ պատանդներու վերապահուած պայմանները։ Շ· Ալիեւ չատ խիստ ոճ գործածած է Հայերու մեթոտները բաղդատելով «նացիներու մեթոտներուն»...։

***

Նախագահ Քլինթըն նամակ մը ղրած է Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի, ուր ան բարձր կը դնահատէ Հայաստանի մէջ ժողովրդավարութեան զարդացումը։ Իր մտավախութիւնն յայտնած է արցախեան հարցին եւ Հայաստանի չրջափակման կապակցութեամբ։

***

Փետրուար 26-ի առաւօտեան պայթում մը տեղի ունեցած է Վրաստանի Սաղախլօ կայարանը գտնուղ կառախումբին չորեքարշին տակ եւ կառախումբի չորս վագոնները գիծէն ելած են։ Մեռեալ չկայ։ Կառախումբը Թիֆլիս — Երեւան գիծը կ'ապահովէր։

***

Ազրբեջանական օդուժի թռոն մը, Փետ· 25-ին, խախտելով Նոյեմբերեանի չրջանի սահմանագիծը, Կոթի գիւղի մօտերը երեք ռումբ արձակելէ ետք չայողած է խոյս տալ չնորհիւ մշուշին։ Մարդկային եւ նիւթական վնասներ չկան։ Փետրուար 25-ի գիշերը եւ Փետրուար 26-ին չնդհանուր առմամբ հանդարտ կացութիւն կը տիրէր Հայաստանի սահմանամերձ չրջաններուն մէջ։

***

Շաբաթ գիշեր (Փետրուար 27), Ադրբեջանցիները բուռն յարձակման անցած են կրկին Մարտակերտ Սարսանդի ջրամբարի ուղղութեամբ, բայց ետ մղուած են։ Վերջին չրջանին, Ադրբեջանցիք աւելի քան 300 մեռեալ ունեցած են։

***

Մարտ 1-ին, Երեւանէն առած մեր լուրերու համաձայն Գորիսի մէջ հանդարտութիւն կը տիրէր, առջի օրուան միջադէպերէն ետք։

***

Շաբաթ օր, Փետրուար 27, ժամը 17-էն սկսեալ, պատասխանելով Կապոյտ Խաչի կոչին, բազմահարիւր Հայեր հաւաքուած էին Նոթր — Տամ եկեղեցին (Փարիզ) եւ Պելքուռ հրապարակը (Լիոն) դատապարտելու համար Ազերիներու գործած բռնութիւնները։ Փարիզ, իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Գլամարի, Իսիի եւ Անիէռի քաղաքապետները։ Տէսինի քաղաքապետն ալ՝ Փ· Քրէտոզ զօրակցութեան դիր մը ղրկած էր։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՒ — ԵՈՐՔի կեդրոնի Մանհաթանի Ուոլըլ Թրէյտ Սէնթըրի (քաղաքին երկու մեծ երկնաքերերէն մին) փարքինկին մէջ պատահած պայթումը, Ուրբաթ իրիկուն (Փետրուար 26) ռումբի մը հետեւանքն էր ինչպէս հաստատուեցաւ արագօրէն։ Ահաբեկչականացած արարքը պատճառ եղաւ 5 հոգիի մահուան, մինչ 1000 է վիրաւորներու թիւը։ Ցնցումը բաւական մեծ է Մհացեալ — Նահանգներու մէջ, ուր ահաբեկչութիւնը այնքան ընթացիկ չէ որքան եղած է եւ դեռ է Եւրոպա։ Էֆ — Պի — Այ-ը քննութեան ձեռնարկած է եւ ոչ մէկ հաւանականութիւն կ'անտեսէ։ 48 ժամուան մէջ, աւելի քան 40 կազմակերպութիւններ հեռաձայնով տէր եղած են արարքին, բայց մեծ մասը չատ լուրջի չեն առնուիր։ Անկարելի չեն նկատուիր, սակայն, երկու կազմակերպութիւններ, մին՝ եուկոսլաւ, միսը՝ դոլոմպիական։ Առաջինը կապ կրնայ ունենալ Պոսնիոյ դէպքերուն հետ, քանի կը զուգադիպէր նաեւ ամերիկեան որոշումին սնունդ բաշխել ժողովուրդին անկարգներու միջոցաւ եւ հարցին քննութեան, Մարտի 1-ին, ՄԱԿ-ի մէջ, իսկ միսը Քմերցուցիչի հետ առընչուած է։ Ոստիկանութիւնը համոզուած է որ գործը դիտցող կազմակերպութեան մը ձեռնարկն է, արարքը անհատի կողմէ չի կրնար գործադրուած ըլլալ։ Պայթումը տեղի ունեցած է 110 յարկանոց գործի այդ կեդրոնին մէջ, ուր 55 հազար հոգի կ'աչխատին եւ իր բացումէն ի վեր, 1973-ին, Պիզնէսի «Թոքը» կը նկատուի։ Այժմ բոլորովին վակ է եւ այդ 55 հազար աչխատաւորները պէտք է այլ վայրերէ փոխադրուին։ Նիւ — Եորքի կառավարիչը յայտարարած է թէ Ամերիկացիք այդ զգացումն ունին որ իրենց «մտերմութիւնը բռնաբարուած է»։ Արդարեւ միջազգային ահաբեկչութիւնը ցարդ խնայած էր Միացեալ — Նահանգները եւ Ամերիկացիք չատ հանգիստ էին։ Այժմ, այն համոզումը կայ որ Ամերիկա այլեւս անբռնաբարելի բերդ մը չէ։ Քլինթըն չարաթականին իր ձայնասփիւռ ճառին մէջ, ըսած է որ դաչնակցային իչխանութիւնը իր ամբողջ կարողութիւնը ի սպաս պիտի դնէ քննութեան։

ՄԻԱՑԵԱԼ — ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ, Ֆրանքֆուրթի մօտ (Գերմանիա) գտնուղ իրենց զինուորական օդակայանէն, Թոիչք առնող 3 օդանաւերով 21 Թոն պիղծերէն բաչխած են անկարգելներով Պոսնիոյ բռնակչութեան, Փետրուար 28-ին։ Նախապէս մէկ միլիոն թռուցիկներով, զրուած սերպերէն եւ խրուաթերէն տեղեկացուցած էին բնակչութեան որ մարդասիրական օդային օժանդակութիւնը անմիջական է։ Այս տեղեկատուութիւնը եղած էր ոչ միայն որպէսզի բնակիչները լուր ունենան այլեւ այն մտավախութեամբ որ զինուորական ուժերը հակօդային պաչտպանութեան կը դիմեն եւ կը փորձեն օդանաւերը վար առնել։ Սերպերը իրենց հաւանութիւնը տուած են թէեւ «երկինքէն լիցնող այս յոյսին» ինչպէս կ'ըսեն։ Մարտ 1-ին, ուրիչ առաքումներ ալ կ'ըլլային նոյն ձեւով։ Տեղւոյն վրայ գտնուղ ՄԱԿ-ի ուժերը չատ համամիտ չեն այս գործողութիւններուն զոր «ամերիկեան շօ» կ'որակեն եւ վտանգաւոր կը նկատեն։ Միւս կողմէ, Պերկրատէն Պատ (Մոնթենեկրոյի մէկ նաւահանգիստ)

(Շար·ը Դ· էջ)

Coordination des organisations politiques arméniennes de France

COMMUNIQUE

Les directions nationales des organisations politiques arméniennes de France, Hentchak, Daschnak et Ramgavar, décident:

— de coordonner leurs actions pour les grands projets socio-politiques de la Collectivité Arménienne de France, dans le cadre d'une stratégie cohérente.

— d'apporter leurs concours pour la consolidation des économies, indépendances et structures de l'Arménie et du Karabagh.

A cet effet, il s'est créé un organisme permanent intitulé COORDINATION DES ORGANISATIONS POLITIQUES ARMENIENNES DE FRANCE dont l'adresse est la suivante :
C. O. P. A. de France
6, rue Bellard, 75015 PARIS
Tél. : (1) 42. 73. 28. 27.

PARTI SOCIAL DEMOCRATE HENTCHAK

FEDERATION REVOLUTIONNAIRE ARMENIENNE DASCHNAKTZOUTIUN

ASSOCIATION DEMOCRATE LIBERALE RAMGAVAR

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Սփիւռքահայ ժամանակակից գրակա-
նութեան վիճակի մասին քիչ անգամ է որ
յուսադրիչ կարծիք կը յայտնուի: Ամէնէն
յոռետեսները գրագէտները իրենք են,
որովհետեւ անկարող են հասկնալու թէ
իրենց գիրքերուն չգնուիլը, ընթերցողնե-
րու թիւին աստիճանական նուազիլը, հայ
գրագէտին նիւթական անճոռնի վիճակը,
Սփիւռքի մէջ հայերէն գրականութեան
կամ հայ գրագէտին ու իր արուեստին
հանդէպ լուրջ հետաքրքրութեան պակա-
սիլը ոչ նոր երեւոյթ է մեր գրական
պատմութեան մէջ ոչ ալ կացութիւն մը
որ կրնայ չատ տեւել: Այս սխալին հե-
տեւանքով չէ՞ որ երբեմն այդ գրագէտ-
ները Հայաստան կ'առնեն չունչերնին
«նորոգուելու», կամ, ինչպէս պիտի ը-
սէինք աւելի ժողովրդական ոճով՝ «պա-
թարիները լեցնելու» համար: Ոչ ոք
կը կասկածի անոնց ապրումներու վաւե-
րականութեան վրայ — հայրենիքի սէրը
ամենաուրբ զգացումներէն մին է մեր
սրտին մէջ: Սակայն չատ այդ այցերը
ուրիշ նկարագիր ալ կ'առնեն՝ երբ ձիգ
կ'ընենք մեր ունկնդիրները շլացնել մեր
իրենց բերած արուեստին նորութեամբ ու
լեզուական պերճութեամբ: Եւ այդ հան-
դիպումէն ետք՝ այլեւս ինչքա՞ն կը դիւ-
րանայ գնահատանքը ... (ինչպէ՞ս հաս-
կընել այս գրողներուն թէ այդ գնահա-
տանքը գրական իրական չատ քիչ արժէք
կը ներկայացնէ Սփիւռքի արուեստին
զարգացման տեսակէտէն, որովհետեւ մեր
ու անոնց գրական հասկացողութեան մի-
ջեւ լեռ ու ձոր տարբերութիւն կայ որ
հաւանաբար դեռ երկու սերունդ տեւէ՝
մինչեւ որ երկուքս ալ մէկ ու նոյն ար-
դիականութեան մէջ իրար հանդիպինք):

Գալով ժողովուրդին արժեւորումին՝ ան
իր անունդը թերթերէն է որ կ'առնէ ու
դպրոնիք չէ որ մեր մամուլը՝ դրեթէ
ամբողջովին քաղաքական ու արտա-
գրական հետաքրքրութիւններու հետա-
մուտ՝ չատ քիչ անգամ է որ լուրջ քըն-
նութեան կ'ենթարկէ գրական հրապա-
րակը: Այնպէս որ ժողովուրդին կարծիք-
ները երկու հակադիր բեւեռներու չուրջ
կը խմբուին — կամ այն՝ թէ հրապարակը
կը վիրաւ տաղանդաւոր գրողներով,
կամ ալ այն՝ թէ համատարած միջակու-
թիւն մը կը տիրէ ամէն կողմ: Այս վեր-
ջինը անշուշտ կը հաստատէ յոռետես
մարդարէներու յանկերգը թէ Սփիւռքը,
կտրուած իր մայր հողէն՝ դատապար-
տուած է աստիճանական այրասերումի
(արդեօք կա՞ն Հայաստանի մէջ մտա-
ւորականներ որոնք այս ահաւոր մտա-
ծումէն թաքուն հրճուանք մըն ալ կ'առ-
նեն, եւ առիթ չեն փախցներ մեզ յի-
շեցնելու թէ մենք հողի եւ աւանդութեան
անփոխարինելի աւիշը չունինք մեզ սը-
նուցանող եւ մեր փառքի անցեալին ա-
ռընչող, անկէ ուժ առնող, հզօր պատ-
նի ճեւերով ...: Ցուսանք թէ ոչ):

Իրականութեան մէջ, Սփիւռքի գրակա-
նութեան առողջական վիճակը պէշ չէ:
Անշուշտ, կան մանր - մունր սկարու-
թիւններ, օրինակ՝ նման ամէն ժողովուր-
դի, մենք ալ կը տաղնապինք արուեստի
արդի աշխարհի ճաշակներու չատ արագ
փոփոխութիւններէն: Հոս սակայն վե-
րապահութիւն մը կայ — մենք Սփիւռքա-
հայերս, «գրականութիւն» չունինք, բա-
ռին բուն իմաստով, այլ լոկ «գրագէտ-
ներ» ու գրողներ: Այս կ'ըսենք որովհե-
տեւ «գրականութիւն» երեւոյթին գոյու-
թիւնը պայմանաւոր է մտաւորականներու
եւ արուեստագէտներու չատ բարդ ու
մանրազբաղած խաւի մը ներկայու-
թեամբ, ուր գտնուին գրական պատմա-
բաններ, քննադատներ, լեզուագէտներ,
գեղագէտներ, գրական մամուլ, լրագը-
րողներ ու խմբագիրներ, մատենագէտ-
ներ եւ բանասէրներ ... (արդար ըլլալու
համար, պէտք է յիշատակենք բանասի-
րական պատկառելի աշխատանքը որ կը
տանին զանազան կեդրոններ Սփիւռքի
մէջ — Վենետիկի ու Վիէննայի Մխիթար-
եան միաբանութիւնները, Անթիլիասի
Կաթողիկոսարանը, ինչպէս եւ Revue des
Etudes Arméniennes-ը Փարիզի մէջ, Jour-
nal of the Society for Armenian Studies-ը
Լոս — Անճըլըսի մէջ, Armenian Review-ն
Պոսթընի մէջ: Կան նաեւ կոթողային ի-
րագործումները տոքթոր Լեւոն Խաչի-
եանին եւ ողբացեալ Յակոբ Անասեանին,
Լոս — Անճըլըս): Զենք խօսիր տզղայ-
մատենադարաններու, թանգարաններու,
գերեզմանոցներու, պետական կառոյց-
ներու, համալսարաններու, հրատարակ-
չական տուներու, մշակուած ու բարե-
կեցիկ ընտրանիի, արուեստագէտներու
ընկերակցութեանց, դիւանագիտական
կապերու, մանր մտաւորականութեան
եւայլն, եւայլն, բերելիք լոյն նպաստին
մասին որու չնորհիւ ազգի մը մշակոյթը
կ'արմատանայ ու տեւականութիւն կը
չահի: Ուրեմն, այս բոլորը չեն պճնած
մեր կեանքը ու կը չարունակեն խուսափիլ
մեր ապրումներու հասողութենէն: Բայց
ատոր համար ոչ կ'ափսոսանք ոչ ալ ատով
կը փորձենք մեր անբաւարարութիւնները
ծածկել կամ արդարացնել: Մենք պար-
զապէս տարբեր տարազով ապրած ենք,
ու մեր պատմութիւնը պճնած են մեզի
իւրայատուկ առաքինութիւններ — մեր
բուռն հաւատքն ու սէրը երկրի ու մանա-
ւանդ երկնքի բարիքներուն, մեր տարաշ-
խարհիկ, ներընչեալ մենակեացները, մեր
անձնուրաց նուիրեալները Բանին, Ոգիին
ու Գեղեցիկին, մեր չինարար կարողու-
թեան գործաւորները վանքերու, դըպ-
րոցներու, դաշտերու, չուկաներու պա-
րունակներուն: Մեր կեանքը իրեն յա-
տուկ նչանակութիւն, ոճ եւ արժէք ունե-
ցած է որոնցմով մենք օժտած ենք քա-
ղաքակրթութեան պղնուազդյն իրագոր-
ծումները: Պզտիկ ժողովուրդ ենք, պըզ-
տիկ եղած է մեր բեւրը սակայն տասը
որակը մեզ կը հասցնէ մարդկային ոգիի
ամէնէն ընտիր բարձունքներուն):

Ուրիշ տկարութիւն՝ մեր գրական մը-
տաւորականութեան լուսանցքային դիր-
քը ազգային մեծ տաղնապներու ընթաց-
քին: Անցեալին մէկ անգամ միայն մեր
մտքի մարդիկը հաւաքական կեցուածք
ունեցած են ու դեր խաղացած ազգային
կեանքի հոլովոյթին մէջ — երեսուն հա-
մալսարանական ուսանողները, որոնք
1843-էն 1848-ի մէջեւ Թուրքիայէն Եւրո-
պա ղրկուեցան եւ ապա, ուսումնին ա-
ւարտած՝ վերադարձան Պոլիս եւ ստանձ-
նեցին ազգային կեանքի կառոյցները սր-
դիականացնելու եւ նորոգելու աշխա-
տանքը:

Սակայն ատիկա առանձին դէպք մըն է
որ իր աւանդութիւնը չէ ստեղծած:

Այնպէս որ այսօր «մտաւորականութեան
հանրային դերակատարութիւն» յղացքը
օտար է մեր հայկական փորձառութեան:
Անկատած որ օտարակար կրնան ըլլալ
մեր մտքի մարդիկը ներկայ ճգնաժամի՝
եթէ իրենց մտածումի անկախութիւնը
ապահովեն եւ բանաձեւեն մեր ժողովուր-
դի հաւաքական կամքին ու խիղճին ար-
տայայտութիւնը: Մնաց որ խօսիլ, մեր
օրերուն, մտաւորականի վերաւստ նչա-
նակուած որեւէ «դերին» կամ «պաշտօ-
նին» մասին՝ համայնավար դաղափա-
րապահութեան ամէնէն յոռի յիշատակները
կ'արթնցնէ մեր մտքին մէջ:

Ընդհանուր առմամբ, մեր վիճակը յու-
սադրիչ է, եթէ Սփիւռքի էութեան մա-
սին ճիշդ է մեր մեկնաբանութիւնը: Պարզ
օրինակի մը համար, առնենք մէկ հիմ-
նական յատկանիշը այդ Սփիւռքին — լե-
զուն: Իրողութիւն է որ ժամանակակից
Սփիւռքին հետ ծնունդ առնելու վրայ է
Հայու ինքնութեան նոր սահմանում մը
որուն տակաւին չենք վարժուած: Արդի
Հայը բազմալեզու կակ մրն է, բազմամը-
չակոյթ, cosmopolite ժողովուրդի մը
զաւակը որ պահելով հանդերձ իւր հա-
ւատարմութիւնը մը իր պատմական հայ-
րենիքին հանդէպ, եւ նախամեծար սեպե-
լով հայերէն լեզուն իր գործածած բոլոր
լեզուներուն մէջէն՝ ինքզինքը 21-րդ
դարու քաղաքացի կ'ուզէ համարիլ: Նոր
Հայու այս տիպարին առաջին տարրերը
արդէն մեր երիտասարդ սերունդին խոս-
քին, հայուածքին մէջն են եւ ով որ աչք
կը ձգէ մեր համալսարանական երիտա-
սարդներուն սրընթաց վազքին արդի
քաղաքներու եւ համալսարաններու նըր-
բանցքներէն՝ չի կրնար չզգալ այն մեծ
վտանգը որ կը սպառնայ մեր աւանդական
մշակոյթին՝ եթէ ան չյաջողի պատչա-
ճիլ նոր ժամանակներու պահանջներուն:

Ահա այս նոր համադրումին գոյութիւնն
է որ Սփիւռքի հայութեան ապագային
հանդէպ վստահութիւն կը ներչուչէ: Կը
նչանակէ թէ հայութիւնը չաջողած է
յարմարիլ աշխարհի նոր ու չարափոփոխ
իրականութեան, որովհետեւ այդ նորա-
բոյս սերունդները որոնք արտաքինով ու
կենցաղով չատ քիչ կը տարբերին միջազ-
գային երիտասարդութեան ընդհանրիկ տի-
պարներէն՝ ոգիով Հայ են ու այդպէս
ալ կը մնան: Եւ նորութիւն չէ ասիկա,
այս տագնադը միչտ հին ու միչտ նոր
մնալու: Արդարեւ, եթէ քիչ մը ետ նա-
յինք բաղդատելու մեզ անցնող ու անցած
սերունդներու հետ, կը տեսնենք որ ոչ իսկ
մեր արեւմտահայ հայրերն ու մեծ հայ-
րերը, իրենց փառքի էն չքեղ տարիներուն,
1900-էն մինչեւ 1950՝ այդ մարդին մէջ
մեզմէ չատ տարբեր եղած են: Այսօր,
25-էն 30 հատոր գիրք կը հրատարակուի
տարեկան, երկտասնեակ մը դրող ու գը-
րագէտ կը գործեն հրապարակին վրայ,
օրէ օր կ'աճի արդիական, մշակուած հա-
մալսարանականներու թիւը, կը զարգա-
նայ քննադատական միտքն ու անկախ
մտածողութիւնը:

Սակայն կայ աւելին: Մեր մշակոյթին
բազմալեզու նկարագիրը նոր չէ որ կը
յայտնուի: 19-րդ դարու ընթացքին ու
20-րդին մինչեւ կէսերը մեր գրականու-
թեան մէջ ու առընթեր՝ զարգացած է
օտար լեզուներով ճոխ գրական դաշտ մը
որ լուրջ ուսումնասիրութեան առարկայ
չէ դարձած տակաւին: Աւոր լաւագոյն
վկայութիւնը մեզի Արմենակ Սալմասլեա-
նի Bibliographie de l'Arménie (Հայկական
Մատենագիտութիւն), Erevan, 1969 հա-
տորն է ուր կը նչուի մօտաւորապէս 6500
անուն գիրք՝ գրուած անդլերէն, ֆրան-
սերէն ու գերմաներէն լեզուներով, հայ
ազգի մշակոյթին ու պատմութեան մա-
սին: Այս թիւէն մօտ 1200-ը հայ հեղի-
նակներու գործեր են որոնք կը գրաղին
բացառաբար հայ արուեստի ու մտածումի
կալուածով: Ինչ որ չահեկան է տակաւ-
նին իրողութիւնն է որ այդ թիւէն 87-ը
գեղարուեստական գործերն են (վէպ, բա-
նաստեղծութիւն, թատրոն, յուշ ու տե-
սարուրապաչտ էջեր, փորձադրութիւն եւ
գրական ուսումնասիրութիւն) Հայերու
որոնք ոչ — հայ լեզուներով արտայայտը-
ած են: Ուստի կը գտնուինք իրագէտ
աւանդութեան մը, ազգային յատկանիչի
մը ներկայութեան: Եւ Ա. Սալմասլեան
կ'աւելցնէ «ռուսերէն, լեհերէն, վրացե-
րէն, հունգարերէն, ռումաներէն եւ դեռ
այլ լեզուներով ալ չատ հարուստ գրա-
կանութիւն մը գոյութիւն ունի այսօր»,
զոր հեղինակը անկարող եղած է քննելու,
զանազան պատճառներով: Եթէ աւելցը-
նենք գեղարուեստական գրականութեան
այն հարիւրաւոր հատորները որ ամերի-
կածին ու Ֆրանսածին Հայեր արտադրած
են Ա. Սալմասլեանի Մատենագիտութե-
նէն ասդին, ինչպէս եւ վերպարուեստի
ու գեղարուեստի մէջ Հայերու ղգալի ներ-
կայութիւնը միջազգային ոլորտներուն՝
կ'ունենանք երեւոյթ մը որ առնուազն
կ'ամրապնդէ մեր կարծիքը թէ Սփիւռ-
քահայ իւրայատուկ, «միջազգային», ինք-
նատիպ բայց նաեւ հայեցի արուեստ մը
կրնայ գոյութիւն ունենալ այսօր Հայաս-
տանէն դուրս՝ եւ վաւերական չարունա-
կութիւնը հանդիսանալ մեր աւանդական
մշակոյթին:

Փիլլարա, Աւստրալիա

ԲԻԶ ՄԸ ... ԱՄԷՆ ԻՆՉ

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ ՉԶ ԵԻՍ Է...

Հայաստանում քաղաքական պայքարի
վերելքին զուգահեռ, անհամեմատելիօ-
րէն լայնացել է նորօրեայ, մերօրեայ,
բազմազարեայ կուսակցութիւնների հե-
տաքրքրութիւնների շրջանակը: Մանա-
ւանդ ուշադրան է այս կամ այն կուսակ-
ցութեան մշակութապէս բացայայտը-
ւելու պարագան: Վերջին ամիսներին
Հանրապետութեան իշխանութեան լծակ-
ների մօտ (կամ ամենամօտ) կանչնած
ՀՀՇ անդամներն մասնայատուկ ըմբըռ-
նումով են երգում Ռուբէն Հախվերդեանի
«Երջանկութիւն, ասցի՛ր կողմովս / դու
յարատեւ չես / դու կարող ես հեռանալ
ամէն րոպէ / եւ հեռանալիս չնախազգու-
շացնել ...» քաջածանօթ երգը: Ի հար-
կէ միայն որոշակի, ոչ հեղինակային
խմբագրմամբ («երջանկութիւն» բառը
փոխարինելով ... «Դաշնակցութիւն» բա-
ռով): Երջանկութեան արտաքսումը Հա-
յաստանի Հանրապետութեան եւ բնագրի
սահմանները կատարուել է երդի ընդ-
հանուր փորձից յետոյ, 24 ժամուայ ըն-
թացքում: Մաքսատանը երջանկայիշա-
տակին (կը ներէք՝ երջանկութեան) մօտ
ոչինչ է յայտնաբերուել: Մանրաքննին
առուգումը անձամբ ղեկավարել է Հան-
րապետութեան մաքսային վարչութեան
պետ Երջանիկ Աբգարեանը, ղեկավարուե-
լով ՀՀՇ Ա. համագումարում ընդունուած
եւ տակաւին անկիրառելի կանոնադրու-
թեան հիմնադրոյթներով: (Որոնուում են
թշնամիներ եւ չահեր):

***

ՄԻԱՁԱՅՆ

ՀՀՇ վարչութեան վերջին նիստերից
մէկում առաջարկուել է վերհրատարակել
ՀՑԴ երեւելիներից, Ա. Հանրապետու-
թեան առաջին վարչապետ Ցովհաննէս
Քաջազնունու «Հայ Յեղափոխական Դաշ-
նակցութիւնն այլեւս անելիք չունի» դիր-
քը: Ծաւալուած աննախընթաց քննարկ-
մանը մասնակցել են վարչութեան ան-
դամների գերակչիռ մասը եւ միաձայն ո-
րոշել ... չհրատարակել Սիմոն Վրաց-
եանի «Յարխափուռներ» գիրքը:

***

ԱՐ ՏԱՅՐ ԻՆՁ
ԱՄԱՅԻ ԱՓԵՐԻ ՎՐԱՅ

Այս երգը հիմնականում երգում են Հա-
յաստանեան այն բնակարաններում եր-
վարաններից եկող ծխի քուլաները
ընդհանրապէս բազում յուսահատակ-
ների որեւէ տեղ տանելու ցանկութիւն եւ
պատրաստակամութիւն չունեն: Կ'երգեն
նաեւ նրանք, ովքեր իրենց տները եւ
առանին վերջին իրերը հասցրել են վաճա-
ռել: Եւ անպայմանօրէն պիտի երգեն...
այնտեղ՝ ուր ... ընդմիշտ պիտի եր-
գեն:

***

«Յառաջ»-ի թերթի խմբագրութեանը

ԿՐԿՆՕՐԻՆԱԿԸ՝
ՄԵՂՈՒ ՀԱՅՐԵՆԵԱՑԻՆ

Սրտի նեարդահիւծ ցաւով գրում եմ
որ Հայաստանում աննախադէպ ամ է
նկատւում մի հիւանդութեան, որի հետ-
քերը արդէն իսկ մեր տոդմ տուեալնե-
րի համաձայն յայտնաբերուել են կարմիր
Բլուրի բեղուն պեղումների աշխատանք-
ների ուսումնասիրութիւնից մինչեւ այ-
սօր: Այս տարաչխարհիկ հիւանդութեամբ
առաջին եւ վերջին հերթին հիւանդա-
նում են քաղաքական դարձադարձիկները,
անյուսալի պատեհապաչտները, չողո-
քորթներն ու մորթապաչտները (նե-
րառեալ գրական ... ան«գրագէտ»ները) եւ
բոլոր նրանք որոնց առողջութիւնը այ-
սօր աւելի քան երբեք թանկ է ... իրենց
համար: Միակ ամենահաւանական բա-
ժին դեղը ձեր թերթի մտերիմ Մեղու
Հայրենեացի խոյթոցներն են որոնցից թէ
հիւանդները կ'ապաքինուեն, թէ յարգոյ
Մեղուի եռանդը օր աւուր կը հաղարա-
պատկուի:

Մի՛ զրկէք նրանց օրախնդիր խոյթոց-
ներից:

ԻՐԱՋԵԿ

նի Bibliographie de l'Arménie (Հայկական
Մատենագիտութիւն), Erevan, 1969 հա-
տորն է ուր կը նչուի մօտաւորապէս 6500
անուն գիրք՝ գրուած անդլերէն, ֆրան-
սերէն ու գերմաներէն լեզուներով, հայ
ազգի մշակոյթին ու պատմութեան մա-
սին: Այս թիւէն մօտ 1200-ը հայ հեղի-
նակներու գործեր են որոնք կը գրաղին
բացառաբար հայ արուեստի ու մտածումի
կալուածով: Ինչ որ չահեկան է տակաւ-
նին իրողութիւնն է որ այդ թիւէն 87-ը
գեղարուեստական գործերն են (վէպ, բա-
նաստեղծութիւն, թատրոն, յուշ ու տե-
սարուրապաչտ էջեր, փորձադրութիւն եւ
գրական ուսումնասիրութիւն) Հայերու
որոնք ոչ — հայ լեզուներով արտայայտը-
ած են: Ուստի կը գտնուինք իրագէտ
աւանդութեան մը, ազգային յատկանիչի
մը ներկայութեան: Եւ Ա. Սալմասլեան
կ'աւելցնէ «ռուսերէն, լեհերէն, վրացե-
րէն, հունգարերէն, ռումաներէն եւ դեռ
այլ լեզուներով ալ չատ հարուստ գրա-
կանութիւն մը գոյութիւն ունի այսօր»,
զոր հեղինակը անկարող եղած է քննելու,
զանազան պատճառներով: Եթէ աւելցը-
նենք գեղարուեստական գրականութեան
այն հարիւրաւոր հատորները որ ամերի-
կածին ու Ֆրանսածին Հայեր արտադրած
են Ա. Սալմասլեանի Մատենագիտութե-
նէն ասդին, ինչպէս եւ վերպարուեստի
ու գեղարուեստի մէջ Հայերու ղգալի ներ-
կայութիւնը միջազգային ոլորտներուն՝
կ'ունենանք երեւոյթ մը որ առնուազն
կ'ամրապնդէ մեր կարծիքը թէ Սփիւռ-
քահայ իւրայատուկ, «միջազգային», ինք-
նատիպ բայց նաեւ հայեցի արուեստ մը
կրնայ գոյութիւն ունենալ այսօր Հայաս-
տանէն դուրս՝ եւ վաւերական չարունա-
կութիւնը հանդիսանալ մեր աւանդական
մշակոյթին:

Փիլլարա, Աւստրալիա

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նիս («Յառաջ»)։-

Հինգշաբթի, Փետրուար 18, Տօն Սրբոց Վարդանանց զօրավարացն մերոց՝ հազար եւ վեց վկայիցն, որք կատարեցին ի մեծի պատերազմին (451 թուականին)՝ «վասն հաւատոյ եւ վասն հայրենեաց»։ Համաձայն Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ այս սահմանումին, նոյն օրը, առաւօտեան, պատարագ մատուցեցաւ քաղաքիս Ս. Աստուածածնին եկեղեցին։ Պատարագիչը՝ շրջանիս նոր հոգեւոր հովիւ՝ Աբեղայ Բհնյ. Պօղոսեան, կարճ քարոզով մը չեշտը դրաւ պատմական իրադարձութեան եւ ասով խորհրդանշուող խորհուրդին վրայ։ Միտքերը մատչելի, լեզուն՝ յղկուն։

Ուրբաթ, Փետրուար 19։ Աչխարհիկ հանդիսութիւն Պարսամեան սրահը։ Այս մէկը կազմակերպուած Նիսի Հայ Մշակոյթի Միութեան համանուն յանձնախումբի կողմէ։ Նախագահ ճարտարապետ Տիգրան Հաճեան իր բացման խօսքին մէջ քանի մը իրազուելիութիւններ բացայայտեց, - Պատմութիւնը ցոյց կու տայ թէ՝ առանց կազմակերպեալ պայքարի, առանց զոհաբերութեան ոգիի, ժողովուրդները չեն կրնար պահել պաշտպանել իրենց գոյութիւնը, եւ կը ճմլուին ուրիշներու ոտքին տակ։ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի այսօրուան կացութիւնը անդամ մըն ալ կ'արդարացնէ այս ճշմարտութիւնը։ Հայ ժողովուրդը յաճախ զրտնուած է նման ճգնաժամային կացութիւններու մէջ, եւ ասոնցմէ ամենածանրը, որ վաւ կը մնայ Հայոց հաւաքական յիշողութեան մէջ, Վարդանանց պատմամարտիւնն ու զոհաբերութիւնն է։ Առանց այդ զոհաբերութեան, Հայերը դարձած պիտի ըլլային զրադաչտական, եւ յետոյ ալ՝ մահմետական, իրենց ինքնութիւնը կորսնցնելով ի սպառ։

Այնուհետեւ, նախագահին հրաւէրով բանախօսը՝ Ժիրայր Մխրիճեան յետադարձ ակնարկով փորձեց ներկայացնել մեր պատմութեան մէկ շատ բախտորոշ ժամանակաշրջանը՝ Գ. դարու առաջին կէսէն մինչեւ Ե. դար, որուն շրջագիծին մէջ արձանագրուեցաւ Աւարայրի 451 Մայիս 26-ի պատմական ճակատամարտը։

Ազ. Մակեդոնացիի ձեռքով կործանած Աքեմենեան կայսրութեան (պատմական տուեալներով տարածուած մինչեւ Մակեդոնիա, Սեւ եւ Կասպից ծովերէն մինչեւ Արաբական, Միջերկրական եւ Կարմիր ծովերը, դեռ քիչ հեռուները) վերահաստատելու մտադրութիւնը Պարսկաստանի Սասանեան հարստութեան հիմնադիր Արտաշիր Ա. Պապականի (գահը ձեռք ձգած 226-ին) եւ անոր յաջորդներուն կողմէ, Հայաստանը իրրեւ «կասուրզ» երկրամաս կրկին լուսարձակի տակ կը դնէ։ Քանդել Հռոմէական կայսրութեան արեւելեան թեւը (ժամանակ մը ետք՝ Բիւզանդիոն) կը դառնայ Տիգրանի հիմնական նպատակակէտը։ Հայաստանի քրիստոնէացումը (301) հետեւաբար, հաշտ աչքով չէր կրնար դիտուիլ Զրադաչտ Իրանի կողմէ։ Կրօնքի եւ առով մշակոյթի հակումը դէպի Արեւմուտք, ակամայ հակադիր դիրքերու վրայ կը դնէին Հայաստանը եւ աչխարհակալ ձգտումներու հետամուտ Իրանը։

Այնուհետեւ, միշտ այս շրջանակին մէջ, յաւելեալ մանրամասնութիւններ, պատմական նկարագիրով, - Յազկերտ Բ.ի պահանջը դաւանափոխութեան, թագաւորանիստ Արտաշատ քաղաքը խլրտած պատասխանատու հոգեւորականներու պատմական դարձած պատասխանը, Տիգրան կանչուած տասը նախարարներու կեղծուրացութիւնը, Աւարայրի ճակատամարտը, Վահանեան հայդուկային մարտեր սահմանումով բնորոշուող ժամանակաշրջանը եւ, վերջապէս, Նուարսակի համաձայնագիրը, որով զոռոզ Պարսկաստան կ'ընդունէր Հայոց հիմնական երեք պահանջները։

Ասոր առնելով նախագահ Տիգրան Հաճեան ուղեց մատնանշել այն տարբերութիւնները, որոնք ուշադրութիւն կը դրաւեն Վարդանանց չարժումին երկու պատմագէտներուն՝ Եղիշէի եւ Փարպեցիի մօտ։

Այսպէս, Եղիշէ չի յիշատակեր թէ, հայ նախարարները Տիզբոնի մէջ առ երեւոյթ զրադաչտական կրօնքը ընդունելէ վերջ երբ Հայաստան կը վերադառնան, Վարդան իր ընտանիքը առնելով կ'անցնի յունական բաժինը։ Բայց յետոյ կը վերադառնայ, տեղի տալով նախարարներու եւ եկեղեցականներու խընդրանքին, առարկելով հանդերձ թէ՝

«Դուք Հայերդ, միշտ ձեր ենթգաւոր խաբէութեամբ, մեր նախնիքները մղած էք դէպի վիշտ ու մահ, եւ դուք վտանգէն փախած էք։ Ձեմ գիտեր թէ հիմա առնկե՞ղծ էք թէ ոչ երկմտութեամբ կը վարուիք»։

Փարպեցի մէկ երկու անգամ կը կըրկնէ «դուք Հայերդ» խօսքը ինչ որ խորհիլ կուտայ թէ Մամիկոնեաններու չինական ծագման մասին Խորենացիի տուած տեղեկութիւնը կրնայ ճիշդ ըլլալ։

Փարպեցի իր կարգին չի յիշատակեր քաղաքացիական պատերազմը եւ հրայրասպան անցքը որոնք կը մղուին Վարդանի կուսակից ուխտապահներուն եւ Վասակի համախոհ ուրացողներուն միջեւ, եւ որոնց ընթացքին երկիրը սովի կը մատնուի, մարդիկ սատկած էշերու եւ ձիերու միս կ'ուտեն, «բռնիկ ոտքով կը քչէին այրերն ու փախկատուն կիները, եւ բազմաթիւ տզաք քարերու զարնելով սպաննեցին եւ ձգեցին ճամբաներու վրայ»։

Մանրամասնութիւններու մէջ կը տարբերին, բայց վերջաւորութեան մասին համաձայն են երկու պատմագիրները։ Ամէնէն յաւ բացատրած է Փարպեցին։

Աւարայրի ճակատամարտէն վերջ ձերբակալուած հայ ապստամբ մեծամեծներուն դատավարութեան ընթացքին Պարսից թագաւորը կը հարցնէ թէ «ինչ համարձակութեամբ, ինչ մտածումով, կամ ինչ օգնութեան յոյսով ձեռնարկեցիք այսպիսի ահաւոր գործողութեան մը, որով թէ՛ ձեր անձերը փճացուցիք եւ թէ՛ ձեր երկիրը»։

Բոլորին անունով խօսելով, Արշաւիր կամաւորական կը բացատրէ թէ, երբ Վարդան ընտանիքը առնելով Ցունաց կողմը անցաւ, Վասակն էր որ նամակ ղրկելով բանակին գլուխը կանչեց զայն, եւ մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկեց ըսելով. «մի՛ վախնար Պարսիկներէն։ Մենք նամակ կը ղրենք Ցունաց կայսեր, օգնութիւն կ'ուզենք եւ մեր երկիրը անոր իշխանութեան կը յանձնենք։ Իսկ եթէ չհամաձայնի, իմ հետս ունիմ Վրացիները, Աղուանները եւ Հոները։ Իմ ձեռքս են բոլոր դանձերը։ Եթէ Հոներուն դրամ տամ, այնքան գինուոր կը ղրկեն որ Պարսից հողերը քիչ կու գան»։

Եւ հայ ուխտապահ նախարարները իրր ապացոյց թագաւորին ցոյց կու տան Վարդանին եւ Ցունաց կայսեր ղրկուած նամակները, որոնք պրուած եւ կնքուած են Վասակ Մարզպանին կողմէ զգխաւորաբար, ըսելով որ իր այդ գործելակերպով ան «դաւեց թէ՛ քեզի եւ թէ՛ մեզի, պատճառ դառնալով այս մեծ չարիքին»։

Եզրակացութիւն. մատնուածները կը մատնեն մատնիչը, որ կը դատապարտուի իրր... հայրենաւաէր։

Մատնութիւն մատնութեան, ամենայն ինչ մատնութիւն է, ասա՛ղ։

Վասակ ,իրր կրկնակի դաւաճան, չղթայակապ կը նետուի բանտ, ուր ահաւոր չարչարանքներով կը մեռնի։ Եղիշէ, որ կը սիրէ ռոմանթիք ոճով նկարագրել ամէն ինչ, անհանդուրժելի պատկերներով կը բացատրէ Վասակի մարմնոյն քայքայումը, եւ կ'եզրակացնէ. «իրրեւ դուն մեռար եւ իրրեւ զգէշ քարչեցար»։ (Եղիշէի երեւանեան թարգմանիչը (1958) գէշը (դիակ), բառարար չըպտնելով, զայն վերածած է էշի)։

Գործադրուեցաւ օրուան պատշաճ գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մը։ Բծախնդիր մօտեցում, որուն շնորհիւ ներկաները հաստատեցին, թէ մեր փոքրաթիւ համայնքը ունի անկասկած ոգրաթիւ համայնքը ունի անկասկած ոգրակեալ ուժը՝ երիտասարդ, արդէն իսկ յոյժ նկատելի։ Միակ տարեցը գեղարուեստական բաժինի՝ Դիւցագն Օհանեան, որ տարիներէ ի վեր օրինակելի յարատեւութեամբ կը վարէ մեր Ս. Աստուածածին մատրան Դպրաց Դասը, հաղորդական չունչով երգեց Ներսէս Շնորհալիի «Նորահրաչ պսակաւոր եւ զօրագլուխ առաքինաց» տողով սկսող ծանօթ շարականին քանի մը հատուածները։ Յայտնի է, որ ասիկա նուիրուած է Վարդանի, Աւարայրի ճակատամարտի պատմութեան մէջ յիշատակուած իւրաքանչիւր նահատակուած հերոսի («վկայ») յիշատակին։ Նաեւ՝ անանուն ռամիկ քաջերուն։

Տիկին Շողիկ Արփաճեան, Մխօբեայի նոր ուսուցչուհի, պէյրութէն, բաւին ներով անգամ մը եւս հաստատեց, թէ իսկական իմաստով մեղմահոս չարաղաս լեզու-չունչ ճամբով կարգաց Եղիշէի Վասն Վարդանայ եւ Հայոց Պատերազմին քաղուած «ընտրելագոյն կտորներից մէկը, որի նմաններն իր ժամանակի հմաչխարհային գրականութեան մէկ անգամ քիչ կան» (հատատում՝ Ակադ. Մանուկ Աբեղեան) տիկնոջ փափկասունք Հայոց աչխարհին հատուածէն կարեւոր մաս մը։ Գրաբարէ արեւմտահայերէնի դարձուած Տէրեան Հաճեանի կողմէ։ Ըսենք՝ կրկնութեան մեղքով, թէ ընթերցումը լեզուի եւ չունչի ճամբով ամբողջական յայտնութիւն մը եղաւ։

Վահան Թէքէեանի «Որհուրդ Վարդանանց» յայտնի քերթուածը արտասանեց մեր երիտասարդներէն, - անկասկած խոսամնալից, - Արեգ Պաչար։ Այս անգամ եւս հատատեցինք, թէ ան համակ սիրով կը մերձենայ իրաւ բանատեղծներու իրաւ ստեղծագործութիւններուն։ Եւ ասոնց՝ բանատեղծներու, ինքնաբուխ հոգին կը յաջողի փոխանցել ունկնդիրներուն։ Ուրեմն՝ սրատամօտ մօտեցում՝ յատակ առողանութեամբ։

*Օր. Գարին Օհանեան երեք մեներգներով հանդիսացաւ։ Ինչպէս միշտ, ձայնի գեղեցիկ գործածութեամբ, ներկայացուցիչ մը եղաւ Ֆրանսահայ երգի։ Ընտրութիւնները ուշագրաւ։ Ֆրանսահայ երգի ներկայացուցիչ մը ըլլալ կը նշանակէ ունենալ ինքնուրոյն ոճ մը, որ կը տարբերի ֆրանսական երգի ոճէն։ Ասիկա կը պարտադրէ ընտրութիւնները։ Ինչպէս ֆրանսական երգի ոճը չունի Հայ երգի ոճին ունեցած ներդաշնակ ինքնատիպ հարստութիւնը, նոյնպէս ալ Հայ երգի ոճը չունի ֆրանսական երգի ոճին ունեցած ներդաշնակ ինքնատիպ հարստութիւնը։ Ասոնք ոճեր են որոնք կը տարբերին իրարմէ

(Շար· Ա· էջէն)

զացող կառախումբէ մը 20 մահմետականներ առեւանգուած են զինեալ անծանօթ խմբակի մը կողմէ, երբ կառախումբը կ'անցնէր սերպ Հակակէտի տակ գտնուող Պոանիոյ մէկ տարածքէն։

ՊԱՊԸ նամակ մը ղրկած է Սարայեւոյի Արքեպիսկոպոս՝ գերպ· Փուլժիչի ուր կ'անդրադառնայ բռնաբարուած կիներէ ծնող երախաներուն, որոնք ոչ մէկ պատասխանատուութիւն ունին եւ պէտք է կազմակերպուի որդեգրման դրութիւն մը։

ԳԱՀԻՐԷի կեդրոնը գտնուող սրճարանի մը մէջ է որ Փետրուար 26-ին ռումբ մը պայթած է այնպիսի ժամու մը, երբ բազմութիւն կար։ Ցաւակ է որ ահաբեկիչները բացէ ի բաց ասպարէզ կը կարդան նախագահ Մուպարաքի։ Զոհս հոգի (մէկ Իտալք եւ մէկ չուէյտացի զբօսաշրջիկ եւ երկու տեզացի) մեռած են եւ 19 յաճախորդ ալ վիրաւորուած։ Այս նոր արարքը անկիւնադարձ մը կը նկատուի, քանի առաջին անգամն է որ հանրային վայր մը թիրախ կ'ըլլայ։ Իսլամապաշտ ահաբեկիչներուն կը վերագրուի այս գործողութիւնը։ Անոնք էին արդէն որ ցարդ 3 քաղաքական դէմք սպանած են եւ յարձակած Ղպտիներու վրայ, երկրին հարաւը։

ԵԼՑԻՆ, արձակուրդէն վերադարձին, անակնկալի բերած է չրջապատը «արտակարգ իրաւասութիւններ» պահանջելով Ռուսաստանի համար, որպէսզի զգրեցնէ ազգամիջեան կռիւները եւ ազգայնապաշտ ձգտումները նախկին կայսրութեան ամէն կողմերը։ Ցաւակ է իր ծրագիրը· «Կը խորհիմ որ ատենը եկած է որ միջազգային պատասխանատու կազմակերպութիւնները, ներառեալ Միացեալ Ազգերը, Ռուսաստանի փոխանցեն յատուկ իրաւասութիւններ՝ նախկին Խորհրդային Միութեան խափգուածքի եւ կայունութեան որպէս երաշխաւոր։ Ռուսաստանի չահն է վերջ տալ բոլոր կռիւներուն նախկին Խորհրդային Միութեան հողամասին վրայ»։ Մանաւանդ բացատրութիւն մը չի տրուիր այս խօսքերուն առթիւ, որոնք չեն կրնար զարմնալ չտալ «ռուսական աշխարհակալութեան» հին վախերուն։

ՓԱՐԻԶի 11-րդ ԹաղամասԻն Մէջ (ռիւ Սէն Մօռ) ահաբեկչական արարք մը գործուած է կիրակի դիշեր (Փետր· 28) եուկոսլաւ ճաշարանի մը դէմ։ Զոհ չկայ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ մէջ կարեւոր փոփոխութիւններ մտան Մարտ 1-էն, ինչ որ գոհացում չի տար դատաւորներուն եւ ոստիկանութեան։ Պատժական մարդին մէջ է որ կը կատարուին բարեփոխումները։ Այլեւս կը չըննջուի մեղադրանքի տակ ըլլալը (Էմբիւլփասիոն) եւ կը փոխարինուի ֆնմութեան տակ բանտաճեւումով։ Արտօնութիւն կը տրուի նաեւ ձերբակալուած անձին որ փաստաբանի մը օգնութեան դիմէ, երբ ոստիկանատունն է։ Այս կարգադրութիւնը որ գժգոհ կը ձգէ դատաւոր եւ ոստիկան, փաստաբաններու պահանջն էր։

ԼՈՆՏՈՆի հիւսիսային առեւտրական մէկ թաղամասը ահաբեկչական նոր արարք մը գործած է ԻՐԱ-ն (իրլանտական հանրապետական բանակ)։ Շուրջ 20 վիրաւոր կայ, 2-ը՝ ծանր վիճակի մէջ են։

ԿԻԱԼՈՎՈՏՍԿԷՆ (Սարաւոպոլի ռուսական չրջան) Բաքու գացող կառախումբին մէջ ռումբ մը պայթած է, երբ կառախումբը Զեչենիայէն կ'անցնէր։ Շուրջ տասը մեռեալ կայ եւ 15 վիրաւոր։

ՄՈՍԿՈՒԱՑի քաղաքապետը՝ Լուժիկով հրովարտակով մը կ'արգիլէ, Ապրիլ մէկէն, որ օտար լեզուներով ծանուցում ըլլայ Ռուսաստանի մէջ։ Կիւրեղեան այրուքները այլեւս պարտադիր է, ծանուցումներու թարգմանութեամբ կամ արտագրութեամբ։ Այս որոշումը հետեւանք կը նկատուի օտար լեզուներով, մանաւանդ անգլերէն, վխտացող ծանուցումներու։

**

ՓՈՒԹՊՈԼ

Այաչիոյի մէջ, Վալանսի Հայ Մարզականը 1-ի դէմ 2 կէտով յաղթեց տեղւոյն խումբին (յաղթած էր նաեւ երթի մրցումին, իր գաշտին վրայ)։

Այժմ վեցերորդ է դասաւորման մէջ, 28 կէտով։ Գլուխն է միշտ Մարթիկ 32 կէտով։

Պր· Աւետիս Պալթայեան,

Տիկին Մաքրուհի Կիւլսէհէրեան եւ զաւակները,

Տիկին Լուսինթագ Մխիթարեան եւ զաւակները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ հարսին՝

ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՍԻՐԱՆՈՇՇ ՊԱԼԹԱՑԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Սարաֆեան)

մահը որ պատահեցաւ Փետրուար 27-ին, 88 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Մարտ 2, երեքշաբթի, ժամը 16-ին, Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին 4, կոմիտաս փողոց

Որեւէ մահագդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Անվերսի (Պելժիա) Հայ Տան հաստատ, (քաղաքի կեդրոնը, հանդստացուցած պայմաններով օժտուած) հայերէն եւ ֆրանսերէն դիտցող անհատ մը կամ միջին տարիքի զոյգ մը։

Դիմել՝ հետեւեալ հեռախօսի թիւերուն· -

Օրուան մէջ· -
32 -- 3 -- 2334945

Գիշեր· -
32 -- 3 -- 8284782

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՏԻԿՆԱՆՑ
ՑԱՆՉՆԱԽՕՐՄԸ

Կը հրաւիրէ ձեզ՝ ներկայ գտնուիլ կիրակի, Մարտ 7, ժամը 15-ին Արծրունի Զրաչեան սրահին մէջ պատուելու

Մեր Մեծ-Մայրերն ու Մեծ-Հայրերը

անակնկալներ՝ ճոխ սեղաններու չուրջ։

Մուտքը ազատ է։

COMMUNIQUE DE PRESSE

Le Quatuor d'Erevan

avec
Artasches Meguerdchian, premier violon
David Moussissian, deuxième violon
Albert Broutian, alto
Medea Abrahamian, violoncelle
tous diplômés du conservatoire supérieur Komitas de Erevan et du conservatoire Tchaïkovsky de Moscou, brillants lauréats de grands concerts internationaux, ces musiciens arméniens, après avoir été acclamés comme solistes dans le monde entier, se sont réunis en quatuor en 1987. Leur tournée en France fera une halte le samedi 13 mars à 20 h 30 dans la salle Jean-Renoir de Bois-Colombes (92). Un courant organisé en collaboration avec l'Union Culturelle Française des Arméniens de France, au profit de l'A.M.I. (Action Musicale Internationale des Jardins de musique) qui établira son programme autour de Schumann, Mansourian, Altonian. Un rendez-vous incontournable pour tous les mélomanes avertis...!
Samedi 13 mars à 20 h 30, Salle Jean-Renoir, Villa des Aubépines à Bois - Colombes.
Tarif : 90 F.
Tarif 36-92, Plein câble : 60 F.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ· Մկրտիչեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է 200 Ֆր· Տիկին Մարիճա Տէրտէրեանէ փոխան ծաղկեպսակի Պր· Նուրհան Ֆըրէնկեանի մահուան առթիւ։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ազատուհի Հայրապետեան 200 Ֆրանք կը նուիրէ «Ցառաջ»ին իր ամուսնոյն՝ Յարութիւն Հայրապետեանի մահուան քառասունքին առթիւ։

CENTRE CULTUREL SAINT MESROB

accueille
M. PASCAL CARMONT
Consul Général de France
le Jeudi 4 Mars à 20h 45
pour une
CONFERENCE
ayant comme thème

"Le rôle des Arméniens en Egypte au XIXe siècle"

10 bis, rue Thouin — Paris V^e
Mos *Monge / Cardinal Lemoine*
— Entrée libre —

LE COMITE DE PARIS
de
l'U.G.A.B.
a le plaisir de vous inviter au vernissage
suivi d'un cocktail de

Mireille Goguikian Dabbaghian
(*peintures*)

le Jeudi 4 Mars à partir de 19h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Exposition du 5 Mars au 19 Mars
Heures d'ouverture : de 18h à 22h

COMMUNIQUE

Gérard Madilian nous prie de bien vouloir vous adresser ces quelques lignes sur la situation critique du Théâtre du Jardin.

Le Théâtre du Jardin, le seul théâtre de France à avoir régulièrement invité des ensembles de jeunes artistes d'Arménie risque d'être détruit dans quelques mois, victime du Plan de Restructuration du ardin d'Acclimatation.

Merci d'envoyer vos témoignages de soutien au :

Comité de Soutien
en faveur du Théâtre du Jardin
138, Rue de Crimée, 75019 Paris

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ՄՍՀ-ի Լիոն -- Վիլէօրպանի Ալաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Մարտ 6, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին Լիոնի Ս· Ցակոբ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ

40, rue d'Arménie, Lyon 3^e

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

***

ԿԱՊՈՑ ՄՍՀի «Ակնունի» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Մարտ 8, ժամը 20·30-ին
Centre Administratif d'Asnières
Կարեւոր օրակարգ· - Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՀԱՅԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Ս· ՑՈՒՂԱՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մեծ Պուհի *ամբողջ չրջանին, Զորեքշաբթի երեկոները՝ ժամը ճիշդ 6-ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Հակումի՝ խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի Քարոզ կը տրուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի· -*

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ· --

Մարտ 3, ժ· օր Մեծի Պահոց *Քարոզիչ՝*
ԺԻՐՍԱՑՐ Ծ· ՎՐԴ· ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս· ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ· -- Մարտ 3, ժամը 5-ին։

Իսկ Աբեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ։

ժամանակացոյց· --

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·45-ին։
Աբեւագալ ժամը 9·45-ին։
Պատարագ ժամը 10·30-ին։
Քարոզ և Հոգեհանգիստ ժամը 11·45-ին։

ՍԷՆ-ԺԵՐՄԱ Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ· -
Մարտ 3, ժամը 18-ին
Կը քարոզէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա· ԲՀՆՑ· ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

LA MAISON DE LA CULTURE
D'ISSY-LES-MOULINEAUX
sous la présidence d'honneur de
Monsieur le Député - Maire
André SANTINI
vous invite à la présentation du livre

LES ARMENIENS DANS L'EMPIRE OTTOMAN A LA VEILLE DU GENOCIDE

925 documents photographiques

30 cartes géographiques —
3000 localités recensées —
7000 noms répertoriés

de Raymond H. KEVORKIAN
et Paul B. PABOUDJIAN

le Vendredi 5 Mars à 20h30

45, rue de la Défense, Issy-lès-Mlnx.

CROIX BLEUE

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour son Centre de Vacances à Bellefontaine (Jura), pour la période de Juillet-Août 1993 :

— *deux directeurs diplômés*
— *deux adjoints de direction*
— *deux assistants sanitaires : étudiant en médecine* (3ème année validée), *assistant social, ou infirmier diplômé d'Etat*
— *des hommes d'entretien, ayant le permis de conduire*
— *des moniteurs diplômés du BAFA*
— *des cuisiniers et aides cuisiniers*
(réponse avant le 30 mars)

Les candidatures sont à envoyer à l'adresse suivante :

Croix Bleue des Arméniens de France
Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 48. 24. 46. 57.

L'ECOLE TEBROTZASSERE
présente
SA CHORALE
sous la direction de HAIG SARKISSIAN
et
l'Ensemble arménien
NAVASSART
le Dimanche 7 Mars à 15 h 30
Salle des Fêtes de Gonesse — Route d'Ecouen 95500 Gonesse

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՀԱՅՐԱՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԱԹԵՐԹԸ ԵՒՐՈՊԱՅՈՒՄ՝ ՀԻՄՆՈՒԱԾ 1925-ԻՆ

ՏՆՕՐԷՆՈՒՀԻ՝ ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

ԹԵԼ. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F

— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·

Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)

1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

ՄԱՐՏ 3

MERCREDI

3 MARS

1993

LE NUMERO : 5,00 F

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·008

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

68e ANNEE — N° 18.008

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՄԱՍՏԱՆ եւ Ղազախստան համաձայնած են պաշտպանութեան հասարակաց գօտի մը ստեղծելու պաղատիարին շուրջ: Զինուորական համագործակցութեան պայմանագիրը ամիսէ մը պատրաստ պիտի ըլլայ: Երկու երկիրներու նախագահները համաձայնած են նաեւ որ Պայքոնուրի անչրպետականը որ Ղազախստան կը դտնուի, միասնաբար գործածուի:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ փետ· 28-ին խորհ· նախկին վեց Հանրապետութիւններ՝ Ռուսաստան, Հայաստան, Ղազախստան, Ուզբեկստան, Կիրղզստան եւ Տաճիկստան զինուորական համագործակցութեան պայմանագիր մը ստորագրած են:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒ ռումբերու պէս ցանած մարդասիրական օգնութիւնը Պոսնիոյ բնակիչներուն ձեռքը չէ հասած: Պոսնիոյ արեւելքը դտնուող մահմետականները չեն կրցած դտնել Կիրակիէն երկուշաբթի լուսնալիք դիշերը նետուած ուտելիքները եւ դեղերը: Ֆրանքֆուրթի ամերիկեան կայանին պատասխանատու զինուորականն ալ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտարարած է որ դժուար է ըսել թէ ծրարները հասած էին ընդրկուած նպատակակէտերուն:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ երեսփոխանական ընտրութիւններուն համար արդէն 5169 թեկնածու արձանագրուած է 555 ընտրաշրջաններու մէջ, ինչ որ բոլոր մրցանիշները կը կոտրէ: Միւս կողմէ Ֆ· Միթերան այնքան յոռետես չէ իր կուսակցութեան համար եւ կը խորհի որ Ա· ընկերվարականները աւելի ձայն կը ստանան քան հարցախոյզներու նախատեսած 18-էն 20%-ը:

ԹՈՒՐՔԻԱ կը չարունակէ թռռաններու իր պնումները եւ այդ առընչութեամբ բանակցութիւններ սկսած է Էօտոֆոփքէրի հետ, 20 թռռաններ դնելու համար սիւփէր ֆիւրմա տեսակէն: Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ն· Այազ ըսած է թէ անոնք պիտի ծառայեն զօրքերու փոխադրութեան: Էօտոֆոփքէր համաձեռնարկութիւն մըն է Ֆրանսական Այէրօսփասիալի եւ գերմանական Տօյչէ Այէրօշփասէի:

ՏՈՔԹ· ՃԷՔ ԳԷՈՐԳԵԱՆ, ան որ տեսակ մը «անձնասպանութեան մեքենայ» հնարած է օդնելու համար այն անբուժելի հիւանդներուն որոնք կը նախընտրեն մեռնիլ, կրնայ հետապնդուիլ մարդասպանութեան յանցանքով: Միչիկընի Ծորհրդարանը օրէնք մը քուէարկած է փետ· 25-ին արդիլելու համար «օգնութեամբ կատարուած անձնասպանութիւնները» եւ այս որոշումէն քանի մը ժամ ետք, ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն մը կատարած է բժիշկին բնակարանը, որովհետեւ բողոք մը ներկայացուած էր 70 տարու հիւանդի մը մահէն ետք: Կարգ մը վկաներ պնդած են որ սրտի հիւանդութենէ տառապող ենթական քանիցս ուզած է որ դէմքին դրուած օքսիտ տը բարպոնի դիմակը հանուի:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆՈՒՄԸ ԴԵՌ ՉԷՐ ՃՇԴՈՒԱԾ ՄԱՐՏ 2-ԻՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵԼՈՒԹԸ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ ՏԻՐՈՂ ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Շաբաթ, փետրուար 27-ին, Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է հանրապետական խորհրդակցութիւն, նուիրուած՝ հանրապետութեան մէջ կարգ ու կանոնի հաստատումին հարցերուն: Մասնակցած են քաղաքային եւ շրջանային խորհուրդներու գործկոմներու նախագահներ, իրաւապահ մարմիններու շրջանային, քաղաքային տարածքներու ստորաբաժանումներու դեկավարներ, կառավարութեան անդամներ:

Բացումը կատարած է փոխ – նախագահ Գագիկ Ցարուքեանեան: Ելոյթ ունեցած են Հանրապետութեան դլխաւոր դատախազ Արտաւազդ Գէորգեան, Ներքին նախարար՝ Վանօ Սիրադեղեան, Հարկային պետական տեսչութեան պետ՝ Սուրէն Սահակեան, մաքսային պետական ծառայութեան պետ՝ Երջանիկ Աբգարեան, Հանրապետութեան նախագահին առընթեր վերահսկողութեան սպասարկութեան դեկավար՝ Կարապետ Ռուբինեան:

Զեկուցումներով հաստատուած է որ յանցագործութիւններու, զանազան կարդի, օրինախախտումներու ալը չէ դադրած:

Երկար ելոյթով հանդէս եկած է Հանրապետութեան նախագահը՝ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան:

Ան նշած է որ ստեղծուած իրավիճակը ժողովրդավարութեան, իշխանութեան դլուխ անցած նոր ուժերու անձեռնհասութեան վերագրելը, անցնելով խորերեւոյթները, այն է հին համակարգի յախյախում, նորի ստեղծում, որու գործի անցնիլը ժամանակի կը կարօտի: Եւ այս ամբողջը օրէնսդրական դաշտի բացարձակ բացակայութեան պայմաններու մէջ: Գործող օրէնքներու մէջ կան հակասութիւններ, որոնցմէ կ'օգտուին յանցադործները, նաեւ տկար դատաւորը, որ կամ դատախազը: Շատ դանդաղ կ'ընթանայ, կ'ըսէ նախագահը, առարկայական եւ ենթակայական պատճառներով, օրէնսդրական աշխատանքը:

Լեւոն Տէր – Պետրոսեան դեռ կը չեչտէ որ իրաւապահ մարմիններու կառոյցներու կատարելագործման, աւելին՝ լուրջ կառուցածքներու փոփոխութիւններու անհրաժեշտութիւնը: Անօրինակութիւններու դէմ մղուող պայքարը խանդարողներու կարդին, ան նշած է ժողովրդավարութեան սխալ մեկնումը, երբ ան կը նշանակուի որպէս ամէն բանի թոյլատուութիւն, նաեւ ճնշում իշխանութիւններու, իրաւապահ մարմիններու վրայ, անցեալին զինուած ջոկատներու, այժմ տարբեր քաղաքական ուժերու կողմէ: Լ· Տէր – Պետրոսեան խիստ մնատակար կը նկատէ այս կացութիւնը եւ դատական մարմիններու խնդիրը կը նկատէ ամէն մէկ նման փաստի պարագային տեղեկացընել համապատասխան մարմիններուն:

Ըստ նախագահին, չատ տարօրինակ վիճակ ստեղծուած է· – քաղաքական որոշ ուժեր մէկ կողմէ կը քննադատեն իշխանութիւնները, իրաւապահ մարմիններու ապօրինութիւններու, յանցագործութիւններու դէմ անբաւարար պայքար մղելը եւ միւս կողմէ անմիջապէս պաշտպանութեան տակ կ'առնեն իրաւապահներու տեսադաշտը յայտնուած անձերը: Որպէս օրինակ, ան բերած է Ջուարթնոց օդակայանը ձերբակալուած դեկավարութիւնը, Տնտեսական նախարարի նախկին առաջին տեղակալը, եւայլն: Քաղաքական այդ ուժերու նման դործելակերպը, ինք՝ կասկածելի կը նկատէ:

Կոչ ըրած է իրաւապահ մարմիններու եւ մամուլին առաւել սերտ դործակցութիւն ունենալ, քննադատած է ոչ ընդդիմադիր մամուլը որ առենին չի հերքեր հրատարակուած կեղծիքը եւ սուտը որ սուտի վրայ դոմարուելով, կը դառնայ հանրային կարծիք:

Նախագահը, ապա, ծանրացած է չատ ցաւոտ խնդիրներու վրայ՝ ինչպէս՝ հանրապետութեան օդակայանները, երկաթուղին եւ կառուցիները կատարուող աղաղակող ապօրինութիւններու վրայ եւ խոստացած է որ կառավարութիւնը Մէկ ՇԱԲԱԹՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ (ընդդծումը՝ մեր կողմէ) լիակատար կարդ ու կանոն կը հաստատէ օդակայանը որ դէպի արտաքին աշխարհ Հայաստանի միակ պատուհանն է եւ կը թուի որ երկար ատեն ալ այդպէս կը մնայ: Աւտր կը հետեւին երկաթուղիի եւ կառուցիի պարագաները: Վերջինը աւելի տեղական իշխանութիւններու, իրաւապահ մարմիններու հարցը կը դառնայ:

Լ· Տէր – Պետրոսեան ընդդծած է որ տեղական իշխանութիւններու, իրաւապահ մարմիններու, նախարարութիւններու, ամբողջ կազմի վրայ բացասական անդրադարձ ունի քաղաքական մթնոլորտը, երբ որոշ քաղաքական ուժեր կը ջանան տերմանել այս իշխանութիւններու ժամանակաւոր ըլլալու բնոյթը: Ցաւօք սրտի, հետեւանքն այն է որ անմիջապէս կը նուազի անոնց դործունէութեան արդիւնաւորութիւնը: Սակայն, աւելցուցած է նախագահը՝ «ոչ ոք այդպիսի պատրանքներ թող չփայփայի, վասնզի 1990-ից ի վեր ուրիշ Հանրապետութիւններում շատ իշխանութիւններ, նախագահներ են փոխուել, բաղաքացիական պատերազմներ են ծագել, իսկ մենք, չնայած ծանրագոյն իրավիճակին կարողացել ենք պահել ներքին կայունութիւնը»:

Լ· Տէր – Պետրոսեան չէ ծածկած որ չի կրնար խոստանալ ժողովուրդին թէ դժուարութիւնները վերջ դտած են, անոնք կը չարունակուին եւ ժողովուրդի մեծ մասն ալ կը հասկնայ, բայց չի հանդուրժեր անարդարութեան եւ այս պարագային է որ պէտք է կարենանք, կ'ըսէ արդարացնել անոր ակնկալութիւնները:

Վերջաւորութեան նախագահը կոչ ըրած է որ ամբողջ պետականութեան դիտակցութիւնը, խստիւ քննադատած է մամուլին, հեռատեսիլէն, բեմերէն հնչող այն յոռետես տրամադրութիւնները որոնք մերձաւոր կործանումը կը դուշակեն մեր ժողովուրդին: «Ոչ մի անհատ, ոչ մի կուսակցութիւն որքան էլ հանճարեղ, որքան էլ արկածախնդիր լինի չի կարող կործանել ժողովրդին, անհատները կը գան ու կը գնան, իսկ հայ ժողովուրդը եղել է, կայ, ու կը լինի յաւերժ» եզրակացուցած է նախագահը:

***

Կը մնայ անշուշտ մատնել եւ յուսալ որ նախագահին լաւատեսութիւնը (յանկարծ մէկ չարաբէն միարն կարդադրել ինչ որ տարիէն աւելի է չէ կարդադրուած) ի դրեւ չելլէ:

***

Մարտ 2-ին, Երեքշաբթի օր մեր առած տեղեկութեանց համաձայն, նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի Փարիզ ժամանումին թուականը հաւանարար փոխուէր (առաջին թուական մը տուած էինք երէկ՝ Հինդշաբթի, Մարտ 4): Վերջնապէս կըրնար որոշուիլ նոյն օրը:

ՄԱՐԶԱՀԱՑՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՎԱՂԱՆՑ՝ ԼԱԻԱՏԵՍ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Հանդստանալու օրեր Վալանսի Հ·Մ·-ին համար: Ախոյեանական մրցում չկայ այս շաբթու վերջը: Այդ ըսել չէ սակայն թէ խաղացողներուն պիտի թոյլատրուի ծուլանալ: Կը չարունակուին մարզուիլ: Զէ՞ որ իրենց արհեստն է գնդակին հետեւէն վազել:

Շաբաթ իրիկուն, Քորսիքայի մէջ, իր ձեռք բերած արժէքաւոր յաղթանակը Այաչիոյի դէմ (1 – 2, կոլերէն մէկը՝ արդիւնք փէնալթիի) հեռացուցած է Հ· Մ·-ը դաւաւորումին անպաղձալի չորջանէն: Զորս կէտերու տարբերութիւն 6-րդին (Վալանս) եւ 11-րդին միջեւ

(Շար·ը Դ· էջ)

տեղեկութեանց համաձայն, նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի Փարիզ ժամանումին թուականը հաւանարար փոխուէր (առաջին թուական մը տուած էինք երէկ՝ Հինդշաբթի, Մարտ 4): Վերջնապէս կըրնար որոշուիլ նոյն օրը:

***

Նոյն առաւօտեան առած մեր տեղեկութեանց համաձայն, նախորդ դիշերը Ա-դըրբեջանցիք հրետակոծութիւններ ըրած են Տաուչի չրջանը, Մովսէս, Այգեպար, Պառաւաքար եւ Բերդ դիւղերու վրայ: Զոհ չկայ:

Դերագոյն Մորհուրդի նիստերը կը չարունակուին միշտ չատ լարուած մթնոլորտի մը մէջ: Երկուշաբթի, Մարտ 1-ին, քուէարկութեան կը դրուէր օրակարգը, բայց ՀՌԱԿ, Հ·Ց·Դ· եւ Ա·ԺՄ-ի երեսփոխանները կը մերժէին մասնակցիլ պահանջելով որ այդ օրակարգին առաջին հարցը ըլլայ նախագահին լիազօրութեանց նուազումը, ինչ որ կը մերժուէր այն առարկութեամբ թէ հարկ եղած փոփոխութիւնները չկան այդ հարցը ծեծելու համար եւ այդ հարցի քննութիւնը կ'ըլլայ արտակարգ նիստի առեն եւ ոչ՝ հերթական: Ի վերջոյ հարկ եղած մեծամասնութիւնը դոյացած է ընթացիկ օրակարգի չուրջ: Բայց եւ այնպէս վէճերը չատ բուռն են:

***

Յիշենք նաեւ Հայաստանի խոստացուած մարդասիրական օգնութեան պարագան որ ըստ երեւոյթին չփոթութեան դուռ բացած է:

Եւրոպական Հաստարակապետութեան քուէարկած մարդասիրական օժանդակութիւնը, դոր «Եւրոպական Յանձնախումբը» վաւերացուցած է կը հասնի 13,5 միլիոն Էքիւի եւ կը վերաբերի Հայաստանի, Վրաստանի եւ Տաճիկստանի: Այս օժանդակութիւնը պիտի մատակարարուի ECHO-ի կողմէ (Մարդասիրական Օժանդակութեան Եւրոպական Գրասենեակ), յանձնախումբին սովորական ընկերակիցներու միջոցաւ սերտ համակարգումով անդամ պետութեանց եւ միւս նուիրատուներուն:

***

Փետրուար 27-ին, Արտաքին նախարար Վահան Փափազեան ընդունած է Իրանի առաջնակարդ պատգամաւոր Ալհամատ Սորհանին, որ իրեն յանձնած է Իրանի նախագահին ուղերձը, ուր ան կը չնորհաւորէ դինքը Արտաքին նախարար նչանակումին առթիւ եւ յոյս կը յայտնէ տնտեսական եւ մչակութային յարաբերութեանց ամրացման՝ երկու երկիրներու միջեւ:

ԹՈՒՐՔ ԱԶԳԱՅԻՆ ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Այս խորագիրով ուշագրաւ հատորի մը հրատարակութեան արձագանգած էինք Յունուար 19-ի մեր թիւով: Հեղինակը Թանէր Աքչամ 1953-ին ծնած է Ատրահան, աւարտած է Մոլլին Արեւելեան Լեզուներ համալսարանին վարչական գիտութիւններու բաժինը: Համալսնավարական ու քրտական քարոզչութեան ամբաստանութեամբ 1976-ին ձերբակալուած է, տարի մը ետք խոյս տուած ու ապաստանած Գերմանիա: Ներկայիս հետազօտողներէն է Համպուրգի Ընկերային պրպտումներու հիմնարկին: Հեղինակ է յօդուածներու եւ հատորներու: Հայկական հարցին նուիրուած դիրքը լոյս տեսած է անցեալ Նոյեմբերին:

Հրատարակչութեան ծանօթացման էջին մէջ հայկական հարցը կը նկատուի ամէնէն «փափուկ»ը այն թապուներուն որոնք կազմաւորած են Թուրք քաղաքական եւ մշակութային աշխարհը:

Էմմէր Լաչինէլի առորագրած նախաբանն ալ կը բաժնէ այս կարծիքը, «փափուկ» հարցերու մասին խօսելու արիութիւնը չափանիշ նկատելով ինքնավստահութեան երեւոյթին: Լռութիւնը որ կը պահուի Թրքական չրջանակին կողմէ հայկական հարցին մասին, ամէնէն լաւ օրինակն է ատոր: Էմմէր Լաչինէլ ընկերա – մշակութային ուրոյն երկրաչարժ կ'որակէ այն երեւոյթը որ Ա. աշխարհամարտի նախօրեակին Անատոլուի բնակչութեան 20-30 տոկոսը կազմած Հայերն ու Յոյները ջրեթէ անհետացած են: Թուրքիոյ հանրապետութեան հռչակումէն տարին (1923) երկրին 12 միլիոն բնակչութիւնը միայն կրօնական տեսակէտով համասարը է ու Անատոլուի եւ Թրակիոյ մէջ Թուրք ազգայնականութեան տիրապետութեան ենթակայ ազգային պետութեան մը համար բաւարար նեցուկ հայթայթելու առակ չէ: Անատոլուի Թուրքերուն համար ինքնութեան առաջին եզրը կրօնքն է ու դաւանանքը: Իսկ Ընդհանրական հանրապետութեան հիմնադիրներուն կողմէ «որոշադրուած» Թրքական ինքնութիւնը Թուրք տարրին իսկ մեծամասնութեան օտար, կամ առնուազն «չինծու» ինքնութիւն մըն է: Թուրք հասւածականութիւնը այդ ինքնութեան պատչաճեցնելու համար պետութիւնը բաւական ուժ գործադրած է:

Նախաբանէն իսկ ներկայացուելէ ետք Թրքական ինքնութեան մը հարցը, Թուրք հասւածականութեան համար հարկը ցոյց կը տրուի իր պատմութեան հետ հաշուեփակի մը որ առաջին քայլը պիտի ըլլայ ընդհանուր պատմութեան հետ կատարելի հաշուեյարդարին: Այս անհրաժեշտութեան կ'առընչուի նաեւ ներկայի քրտական հարցը, իր ողբերգական հետեւանքներով:

Հեղինակը իր նախաբանին մէջ կը ծանրանայ քաղաքակրթութիւն – բարբարոսութիւն յարաբերութեան վրայ: Կ'ըսէ Թէ նոր է հարցին նկատառումի ձեւը. էականը հայկական ցեղասպանութեան մը կատարուած ըլլալու կամ չըլլալու վէճը չէ, այլ զայն մերժելու կեցուածքին բացատրութիւնը: Այլ խօսքով՝ «գիրքին նպատակն է թուրք ազգային ինքնութեան մասին մտածել քարբարոսային» :

Մուտքի մասին առաջին էջէն կը չեշտուի Թէ չանքը պիտի կեդրոնանայ Թրքական ազգային ինքնութեան ու անոր հոգեվիճակը «հասկնալ»ու մէջ: Դիտանկիւնը «յանցագործ»ինն է, ու դիւրին չէ հասկնալ «յանցագործ»ը: Այս ըսելէ ետք կը շեշտուի Թէ պէտք չէ «հասկնալ» ու «բացատրել» եզրերը շփոթել «ներողութիւն խնդրել»ուն հետ:

Այս ընդհանուր «բանալի»ներէն ետք, առաջին գլուխը յատկացուած է Թուրք ազգային ինքնութեան յատկանիշներուն: Այդ ինքնութիւնը բաղկացած է որոշ յատկութիւններէ որոնք գոյացած են ազգային պետութեան հոլովոյթին ընթացքին եւ որոնք կրնան փոփոխութիւն կրել: Ցեղով անմիջապէս կը յաջորդէ յատկանիշի պարագան որ Թ. Աքչամի թեզին գլխաւոր առանցքն է: Ան կ'ըսէ Թէ Թրքական ազգային ինքնութիւն մը պատմութեան բեմին վրայ յայտնուած է չատ ուշ: Զանազան օրինակներով կը թելադրէ այն գաղափարը Թէ Օսմանեան պետութեան մահմետական քաղաքացին, Թրքութիւն մը որպէս ինքնութիւն իւրացնելէ առաջ, ինքզինքը կը սահմանէր որպէս իսլամ, կամ առ առաւելն՝ Օսմանցի: Անոնց օտար են «հայրենիք»ի ու «ազգութեան» գաղափարները: Հեղինակը այս պարագան կը բացատրէ անով որ Օսմանեան պետութեան գեկավար դասը դիտակցօրէն ընտրած էր այս ճամբան, խուսափելու համար կայսրութեան քայքայումէն. իրենք գիտէին, կը զգային Թէ ազգայնականութիւնը, այդ հոսանքին աչխուժացումը պիտի առաջնորդէր կայսրութեան փլուզումին քանի որ անոր սիրական գիծն էր բազմազգի ըմբռնումը: Նոյնիսկ կ'ըսուի որ «Օսմանեան պատմութեան մէջ թուրք ըլլալը վարկաբեկիչ բան կը նկատուէր»:

Այս երեւոյթին պատճառները բացատրելու փորձին մէջ առաջին տեղը կը դրուի այն պարագան որ օսմանեան կեդրոնական վարչարար մեքենան կը բաղկանար տէվշիրմէ կոչուած պետական անձնաւորութիւններէ. քրիստոնեայ ընտանիքներու պատանիներ էին անոնք որոնք փոքր տարիքէն կը հաւաքուէին ու կը կրթուէին կեդրոնական վարժարաններու մէջ, դրաւելու համար վարչական դիրքեր: Այս տարրը միչտ արհամարհական ու վարկաբեկող կեցուածք ունեցած է Թուրքերու հանդէպ:

Այս դլուխին եղրակացութիւնը այն է Թէ Թուրք տարրը գօրաւոր ազդեցութեան տակն էր հասկացողութիւն չունենալու եւ առանձնութեան պարագաներուն. այնքան որ իր ընթացքին սրտիչ ազդակները եղած էին անոնք:

Թրքական ինքնութեան հզօրացումը, հեղինակը դուգահեռ կը նկատէ անյաջանալու, ջնջուելու, ոչնչանալու վախին. այսինքն՝ յատկապէս ԺԹ. դարուն որ Թուրք պատմաբանի մը կողմէ որակուած է «կայսրութեան ամէնէն երկար հարիւրամեակը»: Օսմանեան կայսրութեան քայքայումին, բաժանումին հետանկարով օգտուած Եւրոպա մը այս վախը ներչնչած է Օսմանցիին որ ծանօթ «հիւանդ մարդ»ն էր ու ոտքի կը մնար միայն այն պատճառով որ արեւմուտքի մեծերը իրենց միջեւ անոր բաժանումին համար ընդունելի ձեւ մը պատ չէին:

Եթէ ընդունուի արդարացութիւնը ու հիմնակէտի հանդամանքը ինքնութեան յարադումի ու վերիպումի այս հարցին, անկէ ետք բնական է կարդալ Թէ այս հոգեվիճակով ապրած հասւածականութիւն մը ուսեալ կացութեան պատճառները մասին մտածէ, իր տկարութեան ու ոչընչանալու սպառնալիքին համար քաւութեան նոխազ նկատելով ազգային փոքրամասնութիւնները: Կայսրութեան քայքայումի հոլովոյթին ու ազգային ժողովրդավարական պահանջքները ուղիղ համեմատական եղած են իրարու: Այս երեւոյթին դէմ Օսմանցին, ցեղային խմբաւորումներու պահանջքները ուղղակի որպէս սպառնալիք ընկալած է իր գոյութեան:

Այսպէս կը բացատրուի նաեւ քրիստոնեաներու դէմ թշնամութեան արձագանգումը: Ֆրանսական յեղափոխութեան լուսաւորութեան գաղափարները ազդեցութիւն գործած են փոքրամասնութիւններու վրայ, այսուհանդերձ. սպստամբութիւնները վերածուած են կրօնական ու ազգային տարրեր պատկանելութեան տէր խմբաւորումներու փոխադարձ կոտորածներուն: Աւելի աւելի ուսած է աշխարհակալ ուժերուն որ Օսմանեան կայսրութեան ներքին հարցերուն միջամուխ ըլլան:

Փոքրամասնութիւններու հանդէպ ժխտական, մերժողական կեցուածքը յատուկ է նաեւ Երիտթուրքերուն. անոնց համար այս տարրը կրողն է կայսրութեան քայքայումի կարողականութիւնը: Այս երեւոյթին մէջ դեր ունի նաեւ այն պարագան որ քրիստոնէութիւնն ու դրամատիրութիւնը համընթաց գործօններ են:

Ժողովրդավարական պահանջքներով

ՄԵՐԿ ԻՆՉՊԷՍ ԱՍՏՈՒԱԾ

ԿԱՐԴԱԼՈՎ Յ. ԿԱՐԱՊԵՆՑԻ «ԵՐԿՈՒ ԱՇԽԱՐՀ» ԳԻՐՔԸ

«Արդիապաշտի մօտ բառը արիւնով ու քրտինքով է կերտուած, առանց ածականի, առանց մակբայի, առանց պաճուճանքի, մերկ ինչպէս Աստուած, հասնելով իր գոյութեան Քուրային, այնտեղից հանելով կիպիչ խօսքը»: Այսպէս է բնութագրում Յակոբ Կարապենցը արդիապաշտ դրողին իր «Նորաբարական Շարժումը Հայ Գրականութեան Մէջ» փորձադրութիւնում:

Աստուած մերկ է եղել Թէ ոչ՝ կարեւոր չէ այս պահին, Սակայն փաստ է, որ Կարապենցը մերկ է մխանգամայն եւ աւելին, նրա դրչի տակ մերկ է ամէն ինչ՝ հայ իրականութիւնը, միջազգային իրականութիւնը, բարին, չարը, կեղծիքը, մերկ ենք բոլորս՝ եւ, դու եւ նոյնինքն Աստուած: Այս բանի յստակ ապացոյցը նրա ստեղծած դրականութիւնն է եւ առաւել, վերջերս հրատարակուած նրա «Երկու Աշխարհ» փորձադրութիւնների հատաքածոն: Բնոյթով նախորդներից տարբեր, բայց արժէքով համազօր այս հատորը մօտաւորապէս երկու տասնամեակների ընթացքում գրի առնուած գործերի հաւաքածոյ է: Այն իր մէջ պարունակում է խոհեր կեանքի զանազան երեւոյթների, գրական զանազան դէմքերի, գրական տիրող հոսանքների եւ այլ հասարակական ու մարդկային խնդիրների մասին:

Այստեղ, ես պիտի փորձեմ ընթերցողի հետ կիսել այս գրքից քաղած իմ տպաւորութիւնները եւ յուսամ, որ համատեղ ջանքերով մենք կը կարողանանք մի քիչ աւելի բաց անել ճշմարտութեան այն ուռը, որն այնպիսի սրբազան ճգնութեամբ բաց է անում Կարապենցը: Այս աշխատանքի ծիրի մէջ, բացի անհրաժեշտ որոշ բացատրութիւններից, չեմ մտնելու գրքի այն փորձադրութիւնները, որոնք նուիրուած են միջազգային կամ հայ ուեւէ հեղինակի: Ինձ համար նախընտրելի կը լինէը այդ բնոյթի գործերը տեսնել առանձին հրատարակութեամբ: Դրա պատճառն այն է, որ որքան էլ դրանք բարձրարժէք, սակայն չեն կրում հեղինակի խօսքի այն բացառիկ ուժգնութիւնը, ինչ որ կրում են նրա խոհա -- փիլիսոփայական փորձադրութիւնները:

«Ասել եմ: կրկնում եմ: Գրում եմ, որովհետեւ կեանքը ոչ արդար է, ոչ էլ կատարեալ: Գրելով փորձում եմ կերպարանք տալ իմ ներքին էառնին: Արդէն այդ է արուեստի նպատակը»: Այս խօսքերը զանազան կերպով յայտնուում են Կարապենցի փորձադրութիւններում եւ ամէն անդամ ընթերցողին դէմ առ դէմ են հանում կեանքի անկատարելիութեանն ու անարդարութեանը: Կարապենցի կարծիքով կեանքի այս անարդարութիւնը յաճախ մղում է մարդուն դէպի անել վիճակ, որից մարդը երբեմն խուճապ է ապրում: Այդ խուճապը մղում է նրան ստեղծագործելու: Մղում է նրան գտնելու ելքը: Ելքը դէպի արդարութիւն, դէպի ճշմարտութիւն:

Կարապենցը որքան մեծ ու անողոք, նոյնքան իրատեսօրէն խոնարհ է եւ պարզ: Իր «Գրողն ինքն իր հետ» փորձադրութիւնում նա չեչտում է, որ ինքը անմահութեան չի ձգտում եւ, որ ինչպէս կեանքն է լի անակնկալներով ու վերլուացրումներով, այնպէս էլ իր գրական փորձերը: Նա գերագատում է տեսնել ծաղկի ու տատասկի համադրութիւն եւ չի հանդուրժում կեղծ գեղագիտական մարզանքները, որով լի է այսօրուայ հայ եւ միջազգային գրականութիւնը, Նրա կարծիքով «գեղեցիկ ածականներն ու կռկիկ նախադասութիւնը ոչինչ են ասում եթէ չեն բխում առօրեայի տենչոտ ու յարաչարժ երակից»:

Կարապենցի առջեւ չարունակ կանգնած է մարդը՝ չփոթահար, բայց պրպտող: Այդ նոյն մարդը գրողին ձգում է դէպի այն իրականութիւնը, որի ծնունդն է ինքը: Գրողը այնքան է խորանում այդ մարդու եւ նրան պարուրող իրականութեան մէջ, որ այլեւս այդ մարդը դառնում է մերկ, «անչափ անքաղքենի, ուսումի եւ անասուն»: «Գրողը եւ իր ճամբան» փորձադրութիւնում հետեւեալն է ասում Կարապենցը. «Տիեզերային այս ճօճանակը ինձ պատեհութիւն է տալիս սանձարձակորէն թափանցելու իմ տիպարների ներքին անճաւների խորքերը, չարժելու միչ այդ անթափանց տիղմերը, երեւան բերելու այն, ինչ որ միչտ կար եւ որին սակայն անդիտակ էին իրենք՝ տիպարները: Այսպիսով տիպարը թաքնուելու տեղ չունի: Հանդէս է գալիս արտաքինապէս ու ներքնապէս միանգամայն մերկ»: Թէ որքան էական է մարդը Կարապենցի գործերում՝ ասում են «Անկավկանդ Ասքի Մասին» փորձադրութիւնում տեղ գտած հետեւեալ բանաձեւումները.

«Առանց մարդու չէ՛ր լինի:
Առանց մարդու Աստուած չէր լինի:
Առանց մարդու չէր լինի արուեստ»:

Այս բանաձեւումներից կարելի է նաեւ մէկ այլ կարեւոր հետեւութիւն անել այն, որ գրողի համար արուեստը Աստուածային ուժ ունեցող մի երեւոյթ է: Նրա կարծիքով «երբեմն արուեստի գործը այնքան իրաւ է լինում, որ կեանքը օրինակում է արուեստին»:

Կարապենցի գեղարուեստական եւ խոհական բոլոր գործերում, նրա կերտած բոլոր տիպարների եւ բոլոր իրադրութիւնների մէջ ամենազօրաւորը մէկն է՝ ճշմարտութիւնը: Թերեւս քիչ գրողներ կան, որոնք կարողացել են այդքան ճշմարտացի լինել ճշմարտութեան նկատմամբ եւ այդքան սկզբունքային: Կարապենցը հաւատարմօրէն նոյնացնում է Աստծուն եւ ճշմարտութեանը: Այդ իրողութեան լաւագոյն օրինակը նրա «Ջոկի Սեղան» փորձադրութիւնն է: Դժուար է

ծայր առած քրիստոնեայ փոքրամասնութիւններուն չարժումները կը յանգին անկախ պետութիւններու հռչակումին. կայսրութիւնը հող կը կորսնցնէ տարածքին ծայրամասերէն: Որպէս ընդհանուր կանոն, միչտ ճնշուած են ապստամբական ազգային խմբաւորումները. սակայն յաջողութեան պարագաներուն իսկ, Օսմանցիները արտաքին ուժերու ճնշումով միչտ պարտեալ նկատուած են, պարտաւորուելով քաղաքական զիջումներ կատարելու: Այս ընթացքը, արժանապատուութիւնը վիրաւորած է օսմանցի -- Թուրք զեկավարներու: Այս հոգեվիճակն ալ իր վրէժը կը լուծէ, մնուցանելով Թրքական ազգային ինքնութեան բազադրիչներէն՝ չարճակողական հակումները: Եւ որովհետեւ այդ հակումները չեն կրնար արտայայտուիլ բուն Թիրախին՝ Արեւմուտքի ուժերուն դէմ, որին ու առելութիւնը պէտք է ուղղուին աւելի տկարներու. այս վերջինները եղած են քրիստոնեայ փոքրամասնութիւնները: Այսպէս, Թրքական ազգայնականութիւնը առիթ փնտռած է վրէժը լուծելու ու այն պահերուն երբ արտաքին նեցուկը կը տկարանայ քրիստոնեաներուն, կը մղուի չարդերու:

Հողի կորուստներով մնած վրէժի զգացումը երբ զոհացում չի գտներ Ա. աշխարհամարտին ընթացքին Պուլկարներէն ու Յոյներէն, ամբողջ Թափովը Թիրախ կ'առնէ «աշխարհակալներու գործակից, ապերախտ Հայերը»: Այս ընթացքին զարկ կուտայ նաեւ Եւրոպայի այն կեցուածքը որ միակողմանի կերպով կը ծանրանայ քրիստոնեաներու կոտորածներուն վրայ, մահմետական բնակչութեան չարդերուն մասին ընդհանրապէս լռութիւն պահելով: Թուրք տարրը այսպէսով կը հաւատայ Թէ պատմութեան նոխազն է ինք որ յանցաւորը կը նկատուի ամէն բանէ:

Աբհամարհուածի, վարկաբեկուածի, հոգեվիճակին ու հայրենիքը կորսնցնելու սպառնալիքը նոյն ատեն մխացնող ազդակ մը կ'ըլլայ Թուրք տարրին համար: Հզօրացող ջանքով կը փաթի ամէն բան չկորսընցնելու մղումին, ինչ որ ապստամբական չարժումները ճնշելու զործը աւելի ու աւելի բարբարոսական կը դարձնէ:

Սակայն անոնց համար կարեւորը իրատցի ըլլալու հանգամանքն է եւ ոչ Թէ բարբարոսութիւնը, հոգ չէ որ այս նկատումը ծառայէ միայն բարբարոսութիւնը արդարացնելու:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

(Շար. 1)

ԻՆՉՈՒ ԾԱՃԱԽ ՄԵՐ ԳՈՐԾԵՐԸ ՉԵՆ ԿԱԼԵՐ

Մարսէյլի քաղաքապետարանը – իր մշակութային այլ միջոցառումներու կողքին – ծրագրած է յառաջիկայ Մարտ 10-էն 30 հայկական չարժանկարչութեան յետահայեացք մը (retrospective) կազմակերպել, ֆիլմերու եւ նկարչական ցուցադրութիւնով, Հայաստանէն թէ Սփիւռքէն այս մարզի մասնագէտներ ալ հրաւիրելով։

Իր այս ծրագիրը ներկայացնելու համար քաղաքապետութիւնը հրաւիրած էր դաղութիս ներկայացուցչական հանդամա՞նք (qualité représentative) ունեցող ... 250 հոգի։ Հրաւէրին պատասխանած էին մի՛միայն ... 7 հոգի։ Երեւակայեցէ՛ք պատրաստուած 100 աթոռներուն վրայ միայն 7 հոգի։

Ինչ մը սպասում է յետոյ քաղաքապետի մշակութային կցորդ՝ Պր. Փուաթվէնի, հաւաքոյթը բանալով իր «զարմանքը» յայտնեց չատ քաղաքավար կերպով այս «բացականերու հաւաքոյթին» համար։ Աւելորդ չէ թերեւս աւելցնել թէ՛ Տիկին Էլիզ Ճակոբեան, մեր հայազգի կցորդուհին, ինքզինք դէշ զգաց նման տեսարանի մը առջեւ։

Այսքանը իրրեւ ներածական տողեր խորհրդածութիւններուս։

Շուրջ 70 տարի է հաստատուած ենք այս ասպնջական երկրին մէջ։ Ֆրանսահայութեան երկրորդ եւ երրորդ սերունդն են հիմա հրապարակի վրայ, այսինքն թէ՛ էապէս եւրոպական կրթութեամբ մարդիկ։

Բարձր կը գոչենք թէ պահելով հանդերձ մեր կապը մեր արմատներուն հետ, ամբողջական քաղաքացիներն ենք այս երկրին, ըլլալով անոր ամբողջականութեան մասը (parfaitement integrés)։ Մեր թիւը կը սիրենք ուռեցնել տասնեակ հազարներու Մարսէյլի շրջանին մէջ։

Արդեօ՞ք կցորդի այդ «զարմանքը» պէտք չէր զայրոյթ հասկնալ, եւ արդար զայրոյթ։

Արդեօ՞ք տարբական քաղաքավարութիւն չէ՞ պաշտօնական հրաւէրի մը պատասխանել երբ մանաւանդ ուրիշը (օտար բառը չեմ սիրեր գործածել) մեր մասին բանի մը կը ձեռնարկէ։

Արդեօ՞ք նման անտարբերութիւններ չե՞ն մղեր ուրիշին մեր թիւը 10-ով կամ 100-ով կոտրակելու եւ ըրջօրէն կասկածելու մեր հաւաքական կշիռին վրայ։

Արդեօ՞ք մեր զանազան եւ զարմանազան կազմակերպութիւններու (եւ պէտք եղածէն աւելի չատ են անոնք) պատասխանատու «ղեկավարները» չե՞ն դիտակցիր թէ «ղիրքի վրայ» ըլլալը պարտականութիւններ կ՝ենթադրէ։

Արդեօ՞ք ժամանակը եկած չէ՞ տակաւին օրինակ առնելու ուրիշ կարեւոր համայնքէ մը որ ամէն տեղ է, ամէնուն հետ լաւ յարաբերութիւններ կը մշակէ, դիտէ ամէն պատեհ առիթ օգտագործել թէ իր տեղական գործոց, թէ իր մայր հայրենիքին օգտակար ըլլալու համար։

Արդեօ՞ք երբ ըրջօրէն պիտի մտածենք թէ ինչո՞ւ մեր գործերը չեն քալեր եւ մեր սխալները զարմանել չգանանք։

Արդեօ՞ք այս արդեօքներու չարքը այսօրուան համար չի բաւեր ...։

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մարսէյլ
Փետրուար 23, 1993

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒՐՃ-ՀԱՄՈՒՏԻ (Լիբանան) Հայ Կաթողիկէ Միութեան սրահին մէջ, Յունուար 13-ին, հանդիպում մը տեղի ունեցած է հայասահանցի արձակագիր՝ Սասուն Գրիգորեանի հետ։ Ներկայ եղած են Սասունցիներ, Մշեցիներ, Պիթլիսցիներ եւ համայն Տարօն աշխարհի հայրենակիցներ։ Բայման խօսքը արտասանած է բանասէր եւ մատենագէտ՝ Արտաշէս Տէր-Ներսէսեան, որ միաժամանակ ներկայացուցած է Սասուն Գրիգորեանը։ Յուցադրուած է տեսերիզ մը որ կը ներկայացնէր 1992, Դեկ. 5-ին, Երեւանի Օփերայի դահլիճին մէջ տեղի ունեցած համատաւրօնցիներու հանդիպումը։ Հուսկ խօսք առած է Սասուն Գրիգորեան։ Ան յայտնած է թէ ժամանակը եկած է որ կեանքի կոչուի «Սասուն-Մուշ» հանրապետարանը, ուր տեղ պիտի գըտնեն Մաշտոցեն, Խորենացիէն, Սասունցի Դաւիթէն, մինչեւ Դաշտենց, Նորենց, Գալշոյեան եւ Մ. Աւետիսեան մեծ Տարօնցիներու կողքին մինչեւ ամէնէն խոնարհ Տարօնցին։

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՇՈՒԷՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ՌԱՏԱՐ ՄԸ

Շուէտի պաշտպանական հետազօտիչ կեդրոնը ռատարի նոր տեսակ մը զարգացնել կը ջանայ։ Անով կարելի պիտի ըլլայ յայտնաբերել տերեւուտի տակ պահուած, կամ մինչեւ 5 – 10 մեթր խորութեան մէջ թաղուած առարկաներ։ Այս կազմածին չնորհիւ զարկ պիտի արուի նաեւ բնապահպանական աշխատանքներու, քանի որ անով դժուար պիտի ըլլայ թունաւոր նիւթերու ստորգետնեայ մեթերանոցներու տեղը ճշդել, կամ օրինակ, բեւեռային շրջաններու մէջ սառցաշերտերու հաստութիւնը չափել։

***

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Աթէնքի վրայ Յունուարի վերջին օրերուն այնպիսի մառախուղ մը իջած է որ կառավարութիւնը կրկին արդիլած է ինքնաչարժներու երթեւեկը քաղաքին կեդրոնական շրջանին մէջ։ Այս մէջոցառումը ոչ բաւարար է, ոչ ալ բանի մը կը ծառայէ։ Ուրիշ որեւէ ճար ալ չի գտնուիր խնդրին դարման։ Այս կացութեան առջեւ, յունական թերթ մը կ՝առաջարկէ ձեռնարկել ամէնէն արմատականին. այսինքն՝ մայրաքաղաք դարձնել այլ քաղաք մը։

***

ԱՍՏՂԱԴԻՏԱՐԱՆ ՊԱՆԴՈԿ

Պուլկարիոյ ազգային աստղադիտարանը այլեւս գոյութիւն կրնայ չունենալ։ Իր հետազօտութիւններուն պատճառով միջազգային դիտական շրջանակներու կողմէ մեծապէս գնահատուած այդ դիտարանը պուլկարական կառավարութեան համար աւելորդ ներկայութիւն մըն է։ Կը թերէ այն կարծիքը որ անօգուտ է լքել հինքը երբ այլեւս իր նպատակին չի ծառայեր։ Ականջ չկախելով աստղագէտներու կարծիքին, կառավարութիւնը որոշած է հաստութաթեր կալուած մը դարձնել զայն, պանդոկի վերածելով։

միջերկրականեան անել այնպիսի մի գործից, ուր ամէն մի խօսք, ամէն մի արտայայտութիւն մի ամբողջ տիեզերք է պարունակում իր մէջ։ Դժուար է յատկապէս, երբ այդ խօսքերն ու մտքերը չօչափում են մարմինդ պարուրող բոլոր նեարդերը եւ անասելիօրէն պրկում դրանք։ Այնուամենայնիւ կարզանք հետեւեալը. – «Եթէ մարդ գործ պիտի ունենայ աստուածների հետ, ապա պատրաստ պիտի լինի վճռելու գինը, այլապէս գաղջ ու ապահով ջրերում լողալը ոչ արիութիւն է, ոչ էլ առաքինութիւն, թէկուզ հասարակութիւնը նրա համար արձան կանգնեցնի հասդաթի կենտրոնական հրապարակում»։ Կարապենցը հաւատացած է, որ կեղծիքի դիմակազերծումն ու ճշմարտութեան ճըշտումը զուգակցում են զոհերով։ «Եթէ արուեստի ճանապարհին մի բանի ողորմելի կեանքեր են տուժում, այնպէս թէ այնպէս, ապա մարդը մօտեցած է լինում ճշմարտութեան, երբ նախքան այդ հասատարած խաւար էր։ Իսկ աստուածները միշտ սուղ գին են պահանջում, յաճախ նոյնիսկ բացարձակը։ Շատ բէրըն են, որ կարող են տալ բացարձակը, դիմանալ բացարձակին։ Եւ հէնց այդտեղից էլ սկսում է սակարկութիւնը։... Օրինազանցուած պոռնկութիւնը, որը մըտնում է փողոցից փողոց, տնից տուն, սըրտից սիրտ»։ Կարապենցը նոյնիսկ նախընտրում է աստելութիւնը, նկատելով, որ այն գոնէ անկեղծ է եւ ճշմարիտ։ Նա կոչ է անում խորտակել սուտ կուռքերն ու այլեւս ասել լոկ ճշմարտութիւնը, քանի որ մարդու համար Աստծուն հասնելու այլ միջոց չկայ եւ դրանից զատ այլ փրկութիւն չկայ։ Դրանով է, որ մարդը կարող է բաց ճակատով կանգնել Աստծուն դէմ յանդիման։ «Լինենք անկեղծ ինչպէս Աստուած», – չարունակում է նա, – «դաժան ինչպէս Աստուած, գթասուտ ինչպէս Աստուած... Այլ խօսքով ձգտել աստուածութեան, սակայն երբե՛ք, երբե՛ք Աստուած չձեւանալ»։

Կան հասարակական ու ընկերային երեւոյթներ, որոնք կարապենցի կարծիքով յաղեցած են կեղծիքով ու թունաւորում են մարդկային յարաբերութիւնները։ Այդօրինակ երեւոյթներ են մեր կեանքում առկայ քարացած հասկացողութիւններն ու «ժանդրուած» աւանդութիւնները։ Իր «Ջրողը որպէս բողոքի ձայն» փորձադրութեան մէջ զնահատելով եւ արժեւորելով հանդերձ ազգային մեր աւանդութիւնները, բացատրում է ընթերցողին, որ իր խօսքը մարդու ազատութիւնն ու արժանապատուութիւնը կաչկանդող երեւոյթների մասին է։ Նրա կարծիքով այդ նոյն քարացած հասկացողութիւններն են, որոնք վերածում են ազգամարդուն «անբան անասունի», իսկ կնոջ՝ «սրեւիւեան հարճի»։ Իսկ մէկ այլ տեղ նա այսպէս է արտայայտում. «Ամէն ինչ ասում ենք բացի էականից։ Կարծես հայ տղամարդը առաքինութեան մարմնացում լինի։ Կարծես հայ կինը բնախօսական պահանջներ չունի»։ Խօսքը կարճ, բայց այնքան դիպուկ է ասուած, որ ես ինձ իրաւունք եմ վերապահում նրան հատարերու սեռերի համազօր իրաւունքների եւ ազատութեան անկեղծ արտայայտիչ ու պաշտպան։ Մի երեւոյթ, որ ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ առողջ մտածողութեան բնական արդասիք։ Յաւօք, այդ առողջ տրամաբանութեան բացակայութիւնն է, որն այնքան տառապեցնում է կարապենցին ու նրա նման հոգիներին։

Կարապենցի համար անհատի ազատութեան պարտադրուած չափանիշները անանդուրժելի են։ Նա յաճախ չեչտում է, թէ աշխարհն անառողջ է ու անարդար, եթէ այդ աշխարհում ոտնահարուում է թէկուզ մէկ անհատի իրաւունքները։ Բացարձակ ազատութեան զօրվերդոն է կարապենցը, այն ազատութեան, որը նաեւ չի խաթարում այլոց ազատութիւնը։ «Քաղաքական ազատագրութիւն չի կարող լինել առանց անհատական ազատագրման, առանց սեռային ազատագրման։ Սեռապէս ստրուկը չի կարող անկախ լինել, ազատ լինել, իրաւատու լինել։ Մարդ լինել»։ Այսպէս, լիիրաւ մարդ լինելու համար կարապենցի կարծիքով, պէտք է նախ լինել լիիրաւ ազատ մարդ։

Իրաւ զրողը, ըստ Կարապենցի, չի կարող անտարբեր լինել տիրող բռնութիւնների, անարդար իրավիճակների, «բիրտ ուժի» եւ հասարակական այլ տհաճ երեւոյթների նկատմամբ։ «Բոլոր գրողները դժգոհ են, որովհետեւ նրանք խիղճն են մարդկութեան», – ասում է նա «Բառի փրկութիւնը» փորձադրութիւնում։ Այնուհանդերձ, իր մի այլ գործում նա աւելի յստակ բնորոշում է տալիս զրողի հասարակութեան նկատմամբ ընդունած կեցուածքի մասին ասելով հետեւեալը. «Արդէն բոլոր գրքերը բողոքով են ստեղծուում։ Արդէն գրողը ի բնէ մի էիչ բարկացած է։ Եթէ բարկացած էլ չի ծնւում, ապա աշխարհը նրան բարկացող է դարձնում։ Ինչպէ՞ս չբարկանալ երբ հէնց սկզբից էլ ամէն ինչ ծուռ է դրւում, երբ դեռ օրօրոցի մէջ կաշկանդում են մանկան ազատութիւնը, երբ դեռ կեանք չմտած նրան դատապարտում են միջակութեան։ Չլինի թէ յանկարծ եղածը ֆանդի մի նոր բան ստեղծելու համար»։

Կարապենցը, ինչպէս որեւէ իրաւ մեծութիւն, երբեք չի մնում նեղ տեղային կամ զուտ հայկական չրջանակներում։ Նրա ընտրած նիւթը համայն մարդկութիւնն է, իսկ վայրը՝ տիեզերքը։ Նրա համար զրողը նախ մարդ է, ապա Հայ, Ամերիկացի կամ Աւրար։ Նրա կարծիքով ազգային միջոց է հասնելու համամարդկայինին։ «Պէտք է դուրս գալ գաւառային նեղլիկ մեր շրջագծից եւ մխրճուել կեանքի մէջ», – կոչ է անում նա իր «Լճացո՞ւմ թէ Յեղաշրջում» փորձադրութեան մէջ։ Նա հաւատացած է, որ պէտք է մտնել աշխարհի տրոփող զարկերակի մէջ, զգալ այն եւ այնտեղ որոնել մեր տեղը։

Որպէս հարազատ ծնունդը իր դարի, կարապենցը իր փորձադրութիւններում նիւթ է դարձնում նոյն այդ դարը։ Նա ճգմում, քամում, հարուածում է իր դարը, յոյս ունենալով, որ կարող է թէկուզ չնչին չափով բիւրեզացնել այն։ Այդ առումով հրաշալի օրինակ է «Ապնիւ վայրենին», ուր զրողը հարցականի տակ է առնում արդի քաղաքակիրթ մարդուն ու նրա աշխարհը, այն աշխարհը, ուր բռնաբարւում են երբեմնի վեհ արժէքները, ուր մշակոյթը դարձել է առ ու ծախի առարկայ, ուր այն վերածւել է մի չարք վարչակարգերի համար լոկ քարոզչութեան դէնքի։ «Բթացուցիչ ռիթմը աշխարհն է բռնել», – դրում է նա, – «Լրագրերն ու պարբերականները դեղին տեղդ են ցանում հոգիների էկրանների վրայ ... իսկական խամաճիկների դարում ենք ապրում ... Տեղեկատուութեան ցանցերի հրաբուխի մէջ ենք»։ Իսկ մի այլ փորձադրութիւնում զրողը բողոքի ձայն է բարձրացնում կեանքի մեքենայացման դէմ, ուր մարդը կորցնում է իր խարիսխը, ուր մարդուն ըսպառնում է մեքենայի վերածուելու ահարկու վտանգը։ Այս բոլորը, ինչ խօսք, ահազանգի պէս են հնչում կարապենցի գործերում ու արդար են՝ ամբողջովին։

*Կարապենցը նաեւ ղրական մեծ վարպետութեամբ վերլուծում է միջազգային ղրականութիւնը, յատկապէս տիրող ղրական հոսանքները։ Խորապէս զբնահատելով արդի ղրական չարժումները նա զաժան քննադատութեան է ենթարկում արդիապաշտութեան փղի տակ անհեթեթութիւնները արձանագրող արուեստագէտներին։ Նա նաեւ անողոք թշնամի է միջակութեան, յատկապէս երբ հասարակութիւնը անմտօրէն զովերգում է միջակութիւնը։ «Աժան վաճառքը», – այդ միջակութիւնը։ «Աժան վաճառքը», – այդ մասին է նա իր «Տասը հազար երազ» փորձադրութիւնում, – «ոչ միայն խանութներում է, այլ նաեւ բեմերի վրայ։ ... Բառը կորցրել է իմաստը։ ... Մարդիկ խօսքը շփոթում են իրականութեան հետ այն աստիճան, որ բառը ընդունում են որպէս իրողութիւն։ Այլեւս սկսնակ ու խոստումնալի բանաստեղծ չի մնացել։ Բոլորն էլ արտակարգ տաղանդներ են, հանճար։ Ամէն ոք հանճարեղ է։ Բառը ի՞նչ է որ։ Որ գրես կը ստացուի։ Իրենք ասում, իրենք էլ հաւատում են»։ Այս առումով կարապենցը ներառում է արուեստի եւ մշակոյթի բոլոր բնագաւառները։ Նրա կարծիքով միջակութեան ախտը այնքան է տարածուել, որ մտել է նոյնիսկ մարդու հոգիներում եւ այդտեղից էլ ծընանդ հոգիներում եւ այդտեղից էլ ծընանդ հոգիներում եւ այդտեղից էլ ծընանդ

Տիկին Ժոզէֆին Պուռուչեան,
Տէր եւ Տիկին Արմէն Գիպիլեան եւ զաւակները՝ Գայեանէ, Մելինէ, Րաֆֆի,
Տէր եւ Տիկին Յաչիկ Պուռուչեան եւ զաւակը՝ Սեւիան
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
յաւուր կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ԲԱՐՍԵՂ ՊՈՒՌՈՒՇԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Փետրուար 28–ին, 79 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Շորեքշաբթի, Մարտ 3, ժամը 16–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Քլիչիի գերեզմանատունը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

48, Bd. Jean Jaurès, 92110 Clichy

CENTRE CULTUREL SAINT MESROB

accueille

M. PASCAL CARMONT
Consul Général de France

le Jeudi 4 Mars à 20h 45

pour une
CONFERENCE
ayant comme thème

"Le rôle des Arméniens en Egypte au XIXe siècle"

10 bis, rue Thouin — Paris V^e
Mos *Monge / Cardinal Lemoine*

— Entrée libre —

(Շար. Ա. Էջէն)

(Ալէզ)։ Առաւելութիւն մը՝ զոր Վալանս պիտի ջանայ չկորսնցնել յաջորդ չաբաթներու ընթացքին։

Յաջորդ մրցում՝ Շաբաթ, Մարտ 13–ին Վալանսի մէջ, Իսթրի դէմ։

Վալանսի պահեստի խումբերուն արդիւնքները. –

Ֆրանսայի չորրորդ դասակարգ. –
Վալանս (2) – Ֆ.Ֆ. Կրընոպլը (2) 0 – 3
Ռոն – Ալփ լիկի 2–րդ դասակարգ՝
Սէն Մօրիս – տը – Պէնօ –
Վալանս (3) 1 –0

Ուրիշ արդիւնքներ, Լիոնի շրջանին մէջ.
Հ.Մ.Ը.Մ. Լիոն Տէսիճ – Մաֆօ 3 – 1
Լիէրկ – Վիէն Հ. Մ. 3 – 0
Վիլէօրպան Ալժ. (2) – Հ. Մ. Ը. Մ.
Լիոն Տէսիճ (2) 2 – 1

ՓԱՐԻԶ՝ ՆՈՐ ԱՌԱՋԱՏԱՐ ՄԸ

Անախորժ անակնկալ մը Իսիի համակիրներուն համար անցեալ Կիրակի։ Հ.Մ.ը պարտուած է (1 – 0) Քոզմօ Թավէրնիի դաշտին վրայ։

Բարեբախտաբար իր դիմաւոր մրցակիցը, Սարսէլ ալ յաղթուած է։ Այսպէսով, Ռասինկն է որ կ'անցնի դասաւորումին գագաթը, մէկ կէտի առաւելութեամբ Հ. Մ.–ին հանդէպ։

Կարելի է նախատեսել խիտ մրցակցութիւն մը այս երեք ակումբներուն միջեւ, մինչեւ մրցաշարքին վերջաւորութիւնը։ Նուագիլի խումբն ալ կրնայ միջամտել եւ–րեքներու պայքարին. երեք կէտերով միայն հեռու է առաջատարէն։

Վալ տը Մառնի առաջնութեան ի հաշիւ, Ալֆորվիլի Հ. Մ.–ը խաղ չունէր անցեալ Կիրակի։

Վ. Ս.

***

Հ. Մ. Ը. Մ. – Ֆրանս – Ս.Վ.Փ. Նանթէր 5 – 0 (ֆորֆէ)։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԷԶԼ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սահակ – Մեսրոպ երդչախումբի անդամներն ու ղեկավարը կը տեղեկացնեն, թէ այս Կիրակի, Մարտ 7, Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի հայրենի աննման երգչուհի՝

ԼՈՒՍԻՆԷ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

հոգւոյն ի հանգիստ, անոր մահուան քառասունքին առթիւ։

Պատարագը կը մատուցանէ՝
ՄԱԿԱՐ ԲԱՀԱՆԱՑ ՆԱՃԱՐԵԱՆ
կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԻՃԵԱՆ
Հայրապետական
Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Իսկ պատարագի միաձայն՝ եւ Արեւադալի քառաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ – Մեսրոպ երդչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Յաչիկ Եղլմազեանի։

Պատարագ՝ ժամը 9·30։
Արեւագալ՝ ժամը 10·30։
Քարոզ եւ հոգեհանգիստ՝ ժամը 11·30։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Հ. Շալճեանի հոգեհանգստեան առթիւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրեն Շալճեան ընտանիք 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Դաւիթեան 200 Ֆր.։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մարսէյլէն Թորոս Կուլիփեանի Այրին՝ Արմենուհի Կուլիփեան կը փնտռէ իր սանուկը Աչոտ (Մօրիս) Քիւրաճեան, որ հաստատուած էր Երեւան. Հայաստանի երկրաշարժէն ի վեր լուր չունի իրմէ. ամուսնացած է, զաւակներու հայր է։ Թող զրկէ իրեն Կուլիփեան Արմենուհի.
Armenouhie Goulipian
18, Bd. de la Lise, 13012 Marseille

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

«ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԿԱՐԵԼԻՆ»

Համազգայինի Դիմակ թատերախումբը կը ներկայացնէ Մովսէս Պըչաքճեանի «Անկարելի կարելին» թատերախաղը

Բեմադրութեամբ՝
Յասմիկ Սիւրմէլեանի

Ուրբաթ 19 եւ Շաբաթ 20 Մարտ ժամը 20·30–ին, Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 18·30–ին

THEATRE TREVISE
14, rue de Trévise, Paris 9^e
M° CADET ou RUE MONTMARTRE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Յաչի Անիէռ – Պուա – Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մարմնամարզը շնորհակալութեամբ լսած է՝ Պր. Գարագեանէ 1000 Ֆրանք, Օր. Օր. Մարի եւ Վերժին Ադամեանէ 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գարամատթէոսեանէ եւ Տիկին Այվազեանէ 500–ական Ֆրանք։

L'ECOLE TEBROTZASSERE

présente

SA CHORALE
sous la direction de HAIG SARKISSIAN

et

l'Ensemble arménien
NAVASSART

le Dimanche 7 Mars à 15 h 30
Salle des Fêtes de Gonesse — Route d'Ecouen 95500 Gonesse

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարտ 7, Կիրակի օր, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, ձեռամբ Եկեղեցւոյս Աւագ Հովիւ՝

ՄՈՎՍԷՍ ԽԶԿՐ. ԿՂՆՁ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆԻ

յաւուրկ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի չաս սիրելի արի եւ բարի Հօր եւ Աղգիս Հայոց Կ. Պոլսոյ երջանկայիշատակ Պատրիարք՝

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ–Ի

վախճանման 3–րդ տարելիցին առթիւ։

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը անխտիր, ներկայ գտնուիլ աղգասէր եւ անձնազոհ այս մեծ հոգեւորականին ոգեկոչման սրտայոյզ արարողութեան եւ անոր անմեռ ու քաղցր յիշատակին ընծայուած Մատաղի Օրհնութեան։

Սկզբնաւորութիւն ժամը 10–ին։

ՇՆՈՐՀՔ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ԵՒ ՄԱՐԶԱԿԱՆ
ՄԻՈՒԹԻՒՆ

— TELEVISION —
DIMANCHE 7 MARS

FRANCE 2
9 h 30 : Le portrait de
Monseigneur KUDE NACCACHIAN
Archevêque des Arméniens de Paris

FRANCE 3
11 heures : Musicales :
Cycle RACHMANINOV
Concerto N° 1
Soliste VARDAN MAMIKONIAN

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Անվերսի (Պելժիա) Հայ Տան համար, (քաղաքի կեդրոնը, հանգստաւէտ պայմաններով օժտուած) հայերէն եւ ֆրանսերէն դիտցող անհատ մը կամ միջին տարիքի զոյգ մը։

Դիմել՝ հետեւեալ հեռախօսի թիւերուն. –

Օրուան մէջ. –
32 – 3 – 2334945
Գիշեր. –
32 – 3 – 8284782

LA MAISON DE LA CULTURE
D'ISSY-LES-MOULINEAUX
sous la présidence d'honneur de
Monsieur le Député - Maire
André SANTINI
vous invite à la présentation du livre

LES ARMENIENS DANS L'EMPIRE OTTOMAN A LA VEILLE DU GENOCIDE

925 documents photographiques

30 cartes géographiques —
3000 localités recensées —
7000 noms répertoriés

de Raymond H. KEVORKIAN
et Paul B. PABOUDJIAN

le Vendredi 5 Mars à 20h30

45, rue de la Défense, Issy-lès-Mlnx.

LE COMITE DE PARIS
de
l'U.G.A.B.
a le plaisir de vous inviter au vernissage
suivi d'un cocktail de

Mireille Goguikian Dabbaghian
(*peintures*)

le Jeudi 4 Mars à partir de 19h30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Exposition du 5 Mars au 19 Mars

Heures d'ouverture : de 18h à 22h

ՀՕԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ՅԻ
ՔԱՐՈԶ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՓՕՇՄԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ. – Մարտ 5, երեկոյեան ժամը 18–ին, Թաղիս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ Հակումի, Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին։

Այս առթիւ կը նախապահէ ու կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԻՃԵԱՆ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Կաթողիկոսական
Պատուիրակի Փոխանորդ

կը մասնակցին Թեմիս բոլոր հոգեւոր հովիւները։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՏԻԿՆԱՆՑ
ՅԱՆՁՆԱԽՕՒՄԲ

կը հրաւիրէ ձեզ՝ ներկայ գտնուիլ Կիրակի, Մարտ 7, ժամը 15–ին Ա.Ծ.Ր.Ն. Ջրբաշեան սրահին մէջ պատուելու

Մեր Մեծ-Մայրերն ու Մեծ-Հայրերը

անակնկալներ՝ ճոխ սեղաններու չուրջ։

Մուտքը ազատ է։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ–ի Լիոն – Վիլէօրպանի Ազաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Մարտ 6, կէսօրէ վերջ ժամը 3–ին Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ

40, rue d'Arménie, Lyon 3^e

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

***

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ «Ակնունի» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Մարտ 8, ժամը 20·30–ին
Centre Administratif d'Asnières
Կարեւոր օրակարգ. – Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

CROIX BLEUE

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour son Centre de Vacances à Bellefontaine (Jura), pour la période de Juillet-Août 1993 :

— *deux directeurs diplômés*
— *deux adjoints de direction*
— *deux assistants sanitaires : étudiant en médecine* (3ème année validée), *assistant social, ou infirmier diplômé d'Etat*
— *des hommes d'entretien, ayant le permis de conduire*
— *des moniteurs diplômés du BAFA*
— *des cuisiniers et aides cuisiniers*
(réponse avant le 30 mars)

Les candidatures sont à envoyer à l'adresse suivante :

Croix Bleue des Arméniens de France
Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 48. 24. 46. 57.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարի – Նուպար Հաստատութեան բրեկամներու Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 300 Ֆր. Տիկին Ալիս Զամչիկեանէ մէջբեր Շաւարշ Սեւյօնեանի մահուան առթիւ։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027817 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 4
JEUDI
4 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· – Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

68ԴՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·009 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.009

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՓՈՔՐԻԿ ԵԱԼԹԱՆ»

Թուրք մամուլը վերջին օրերուն արձագանգեց Պոնտիոյ եւ Ղարաբաղի հարցերուն ընդունելի լուծում մը բերելու միտումով Թուրք Արտաքին Նախարարին Մոսկուա կատարած այցելութեան որու ընթացքին Չէթին վարչապետ Տէմիրէլի առաջարկը փոխանցած է նախագահ Ելձինի, որպէսզի երկու երկիրները դործօն դեր ստանձնեն: «Հիւրընկէր»ի քրոնիկագիրը Մարտ 3-ի թիւին մէջ բաւական լայն տեղ կու տայ այս այցելութեան ու Չէթին – Կոզիրեւ հանդիպումին:

Թուրք Արտաքին Նախարարը փոխանցելով իր կառավարութեան տեսակէտը, կ'ըսէ. – Ղարաբաղի բախումները կը վրդովեն թէ՛ մեզ, թէ՛ ձեզ: Շրջանը մեր նախկին տարածքն է, իսկ մեր դրացին: Թուրքիա այս բախումին հանդէպ վերջին ծայր անկողմնակալ կեցուածք ցոյց տուաւ: Օգնեց Հայաստանի, հետեւաբար մեռնող եղ պայմանները: Մեր երկիրներ ը խաղաղական ազդեցութիւն ունին այս շրջանին վրայ: Գործածենք զայն ու միասնական ֆայլերով լուծենք այս հարցը»:

Կոզիրեւ համամտութիւն յայտնելէ ետք, կ'ավելցնէ թէ «հարցը արհեստագէտներու ձեռք չձգուելու չափ կարեւոր է» ու իրենք անձամբ պէտք է միջամտեն բլլան կարգադրութեան: Այսպէս, երկու նախարարները կ'որոշեն միասին հաքու եւ երեան երթալ:

Չէթին հարցը կարգադրելու այլընտրանքներ ալ կը ներկայացնէ, ըսելով. – «եթէ հակամարտութեան հարց ստորագրութիւն պէտք է, մենք ստորագրենք: եթէ կը փափաքին երկու կողմերը թող ստորագրեն ու մենք երաշխաւոր բլլանք: Իսկ եթէ կը նախընտրեն աւելի լայն հակշիռ մը ունենալ, Միացեալ – Նահանգներ, Անգլիա եւ Ֆրանսա եւս թող ստորագրեն»:

Ը· Խզբէօք ասկէ ետք կը տեղեկացնէ թէ Ադրբեջանի Արտաքին Նախարարը անմիջապէս որ Հռոմէն հաքու վերադառնայ, Չէթին Ադրբեջան պիտի երթայ· այս այցելութիւնը պիտի կատարուի ամէն ուշ մինչեւ յառաջիկայ չաբթուան սկիզբը: Ապա Կոզիրեւի հետ պիտի երթան թէ՛ հաքու, թէ՛ Երեւան:

Թուրք լրագրողը կը դրէ· – «Այս նախաձեռնութիւններով Ղարաբաղի հարցին լուծումին մէջ շատ կարեւոր շրջան մը կը բացուի: Ներկայիս կը մնայ համոզել Սփիւռքի Հայութիւնը որ կը փափաքի Ղարաբաղի մէջ զինուորական թիրախներու հասնիլ: Այսինքն անպայման կը պնդէ որ Ղարաբաղ կամ կցուի Հայաստանի, կամ բոլորովին անկախանայ: Մինչդեռ այս երկու պարագաներն ալ անընդունելի են Ադրբեջանցիներուն եւ Թուրքիոյ համար:

Հայկական Սփիւռքը առաւելաբար Հ· Յ· Դ·-ի ազդեցութեան ենթակայ է: Սակայն, միւս կողմէ, եթէ թուրքերուս հասարակաց այս նախաձեռնութիւնը արդիւնք չտայ, Հայաստանի համար կրնայ ծանրագոյն հետեւանքներու յանգիլ: Ռոքովհետեւ այդ պարագային Թուրքիա Հայաստանին օգնելու նոյն համարձակութիւնը կրնայ այլեւս ցոյց չտալ: Ասկէ զատ, արեւմտեան սահմանին վրայ Եւրոպայի հետ յարաբերութիւնները խզուած Հայաստան մը որոշ է որ պիտի ենթարկուի Միջին – Արեւելքի բաղաքական խառնակ աշխարհագրութեան:

Այս պատճառով, անպայման պէտք է յաջողի թուրքերուս միասնական նախաձեռնութիւնը»:

ԿԱԶԱՄՈՒՂԻ ՆՈՐ (4-ՐԴ) ՊԱՅԹՈՒՄ

ԿՐԿԻՆ ՁԻՒՆ Է

Ջորեքշաբթի առաւօտ (Մարտ 3) անդամ մը եւս երեւանէն մեր առած լուրերը յուսալքիչ էին: Անգամ մը եւս եւ այս չորրորդն է Յունուար 23-էն ի վեր, կազմուղը պայթած էր երկու տեղ, մէկը միւսէն 20-25 մեթր հեռաւորութեան վրայ: Միշա Վրաստանի մէջ է որ կը կատարուի այս պայթումը, այս անգամ Մարնէուլիէն դէպի ներս (ոչ դէպի Հայաստանի սահմանը) բայց, արդիւնքը նոյնն է, Հայաստան կրկին զրկուած է կազէ: Մնաց որ վերջին չաթթը հասած քանակը չատ քիչ էր արդէն (2 միլիոն խորանարդ մեթրէն վար): Յաւելեալ, համեմատական մեղմ չրջանէ մը ետք, կրկին ձիւն կը տեղար Երեւանի վրայ (եւ անշուշտ չատ աւելի՝ հիւսիսային չրջանը) Մարտ 3-ի առաւօտը:

***

Հրեաստածութիւնները չարունակուած են, Մարտ 2-ին, Տաուչի չրջանի Բերդ գիւղին վրայ:

***

Հռոմի նախապատրաստական (քանիերո՞րդ) ժողովը որ սկսած էր Ուրբաթ, փետ· 26-ին, վերջ գտած է Մարտ 2-ին առանց մեծ արդիւնքի:

11 երկիրներու ներկայացուցիչները ընկերքունքի համաձայնութեան մը եկած են դէմերը ղրկելու մասին տեղւոյն վրայ, բայց՝ ոչ հիմա (աճապարելու հարկ չի տեսնուիր, ձախող բառախաղով մը պիտի ըսէինք ժողովականներուն համար՝ կրակ չկայ) այլ միայն հաւանական հրաղադարի մը պարագային: Այս համաձայնութիւնը մեծ ազդեցութիւն պիտի չունենայ անկասկած, բայց փոքր քայլ մը կը նկատուի: Բորիս Ռուրչանեան (Ղարաբաղի ներկայացուցիչ) յայտարարած է· «Գործողութեան տակաւին սկիզբն է, միջին լուծումի մը հասանք, բայց հրադադար չկայ եւ ուրեմն կռիւը պիտի չարունակուի եւ իւրաքանչիւր կողմ պիտի ջանայ իր դիրքերը զօրացնել»: Նախատեսուած է նոր ժողով մը «մեծ պատասխանատուներու յանձնախումբին», Փրակա Ապրիլ 24-ին, որպէսզի վաւերացնէ այս որոշումը: Կոչ եղած է նաեւ որ նոր յարձակումներ չգործուին այս չրջանին: Ժողովներն ալ պիտի չարունակուին Հռոմ դալ ամիս (Ապրիլ):

***

Փարիզի մէջ, Արտաքին Նախարարութեան առջեւ, Մարտ 2-ին, ժամը 18-էն 20, ցոյց մը տեղի ունեցաւ նախաձեռնութեամբ հայկական միութիւններու Ֆորումին: Հաւաքուած էին քանի մը հարիւր հոգի: Ցոյցին նշանախօսն էր՝ զօրակցութիւն Հայաստանի եւ վերջ՝ չբռնակցութիւն Հայաստանի եւ վերջ՝ չբռնակցութեան: Խօսք առին Լիլիան Տաբօնեան, Պ· Ֆուքս, Վահէ Մուրատեան (Լիոնի քաղաքապետի կցորդ), Ռոպրիկ Քիւրքճեան, Փրոֆ· Մինքովսկի (որ չատ քուռն արտայայտութիւններ ունեցաւ Արտաքին Նախարարութեան դէմ), Զապէլ Շեխիկեան, Հերմին Գարակէօզ (այս վերջինը բերած էր Սիմոնն Վէյլի զօրակցութեան դիրը) որ առաջարկեց եւրոպական տարողութիւն տալ այս չարժումին եւ ընդհանրապէս ցոյցերուն, որպէսզի աւելի ազդեցութիւն գործեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱՒԱՍԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ որ ամէն օր առնակնկալ մը ունի հրամցնելիք, մանաւանդ ընդդիմութեան, այս անգամ ալ չչմեցուց չատեր յանկարծ առաջարկելով Սահմանադրութեան 16-րդ յօդուածին ջնջումը: Այդ յօդուածը ամբողջական իրաւասութիւններ կու տայ Հանրապետութեան նախագահին ծանր տագնապի պարագային: Այս յօդուածը միայն մէկ անգամ օգտագործուած է, 1961-ին որ կօլի կողմէ, Ալժէի զօրավարներու փուչի առեն: Նման առաջարկի համար ընտրուած չրջանը առնուազն տարօրինակ է: Ընդդիմութեան համոզումն այն է որ Միթերան մինչեւ վերջը իր հաշիւները պիտի մաքրէ սը կօլի հետ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Հանրապետութեան նախագահը պաչտօնական այցելութիւն մը պիտի կատարէ Մոսկուա Մարտ 16-ին եւ հանդիպի Ելցինի: Նախապէս ալ Ուսչինկթըն կ'երթայ:

«ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ԿԱՄ՝ ՓԻԷԺՄԱՆ-ՎԷՐՆԷՕՅԼ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Ֆրանսայի հայկական Հիմնարկը եւ Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Ազգային Միութիւնը կազմակերպած էին «Հանդիպում – վիճարկում մը» (Rencontre - Débat) երկուչաբթի, Մարտ 1-ին, Փարիզի «Բանակներու Ազգ· Կեդրոնը» պատուոյ նախագահութեամբ Մեծ Բակոյտի Նախագահ՝ Ռընէ Մոնորիի: Իր զօրակցութիւնը բերած էր՝ «Ֆրանսայի հայկական միութիւններու Ֆորումը»: Ծանուցումին մէջ ճչդուած էր նաեւ որ պիտի մասնակցէին՝ «ֆրանսական բաղաքական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները»: Այլ խօսքով, կը սպասուէր, առանց մեծ պատրանքներ ալ ունենալու, որ ընտրապայքարի այս օրերուն ներկայ պիտի ըլլային զանազան կուսակցութեանց (R.P.R., P.S., U.D.F., Génération Ecologie, Verts, P.C., etc. etc.) ներկայացուցիչներ – ոչ անշուշտ պարագլուխները – որոնք տեղ պիտի դրաւէին բեմին վրայ· ամէն մէկը մեզի պիտի պարզէր իր (կուսակցութեան) դիրքը Հայաստանի եւ Ղարաբաղի հանդէպ, նոյնիսկ եթէ չատ բան պիտի չփոխուէր յետագային, ու ներկաներու կողմէ հարցումներ պիտի ըլլային այդ մասին:

Աւդ, ի՞նչ պատահեցաւ: Բացի նախագահ Մոնորիէն, որ արդէն երկար չմնաց եւ մասնաւոր հետաքրքրութիւն մը չունէր երեկոյթին նկատմամբ, եկած էր միայն մէկ անձնաւորութիւն որպէս քաղաքական դէմք՝ Արտաքին Ենթանախարար՝ մէթր Ժորժ Քիէժման, որ ժամերու ընթացքին ալ վերածուեցաւ տեսակ մը քաւութեան նոխազի, փորձելով պետական տրամաբանութեամբ բացատրել, հասկընալ միջազգային քաղաքանութեան օրէնքները այն հայ ունկնդիրներուն որոնք ոչ մէկ տրամադրութիւն ունէին նման բաներ «հասկնալու» եւ կը մնան տասնեակ տարիներէ ի վեր նոյն բարեմիտ եւ ղգացական ժողովուրդը, որ կը կարծէ թէ կարելի է – պէտք է – բարոյական դնել քաղաքականութեան մէջ, յանուն մարդկային ազնիւ ակզբունքներու, տարուած այն համոզումէն որ կը բաւէ արդար դատ մը ունենալ (երանի՛ թէ մեր դատը արդար չըլլար եւ քիչ մը քարիւղ ունենայինք): Մնաց որ Ժորժ Քիէժման, որ դոնէ բարեհաճած էր դալ, այնքան պատեհ խօսակից մը չէր քանի կը ներկայացընէր այն հոսանքը (ընկերվարական) որ տասնեւերկու տարի է իշխանութեան դլուխ է, որ չատ հաւանաբար վաղը պիտի չըլլայ եւ որու դիրքը հայութեան, կամ՝ վերջին տարիներուն, Հայաստանի եւ Ղարաբաղի հարցին նկատմամբ ոչ միայն խօսքով, այլեւ գործով ծանօթ է: Պարզ էր որ պիտի պաչտպանէր իր կառավարութեան (որ քանի մը չաբաթէն ալ իր վախճանին կը հասնի) դիրքը եւ մօտեցումը:

Ինչ որ է: Քանի մը խօսքով անդրադառնանք երեկոյթին, որ յաջողած էր Հայերու նկատառելի բազմութիւն մը իրարու քով բերել:

Պր· Է· Վարդանեան որ խօսնակի դերը կը կատարէր հրաւիրեց Դպրոցասէր Տիկնոջ Վարժարանի աչակերտական երգչախումբը քանի մը երգերով բանալու հաւաքոյթը: Երգչախումբը կը դեկավարէր Պր· Հայկ Սարգիսեան: Ապա, յանուն կազմակերպիչ Հիմնարկին Պր· Անթուան Պաղտիկեան բացատրեց երեկոյթին նպատակը՝ ծանօթացնել Ֆրանսայի քաղաքական դէմքերու դիրքին հանդէպ այն հարցերուն որոնք կը ճնշեն Հայերը: Հարց տուաւ թէ ի՞նչ իրաւունք կրնան ունենալ Հայերը օժանդակութիւն ուղելու Ֆրանսայէն ու որպէսզի այդ կէտը յստակ ըլլայ, յայտնեց թէ պիտի ներկայացուի 15 վայրկեանոց Ֆիլմ մը, որպէս հակիրճ պատմական Ֆրանքեւհայկական կապերուն: Ֆիլմը մանաւանդ նոթութիւն մը չէր բերեր, զոնէ Հայերուն: Ինչ կիրներէն՝ Լուսինեան, 1914-1918-ի հայ կամաւորները, Կիլիկիա, Բ· աչխարհամարտ, դիմադրութիւն, Ֆիլմը կը ներկայացնէր Հայերու տուած տուրքը, թափած արիւնը եւ հաւատարմութիւնը Ֆրանսայի: Ցաղցումը ունեցած էին Անթուան Պաղտիկեան եւ Սեպուհ Գալանճեան: Ապա, Անթուան Պաղտիկեան ինք ալ անդրադարձաւ այդ կապերուն, վէրտէօն, Մոն-Վալերիէն կատարուած ուխտադնացութիւններուն հասնելու համար Հայաստանի, որ այսօր, չնչահեղձ է չբոնչափման հետեւանքով: Բեմ հրաւիրեց օրուան նախագահը՝ Ռընէ Մոնորի, Ռոլան Տիւմայի ներկայացուցիչը՝ մէթր Ժորժ Քիէժման, նաեւ Անրի Վէրնէօյլ (որ եկած էր որպէս հանդիսատես մը չայն եւ որոշ չափութեամբ է որ բեմ բարձրացաւ կրկնակ հրաւէրներու պատճառով, քանի պատրաստուած չէր այդ ուղղութեամբ): Ծերակոյտի նախագահը նախընտրեց որ նախ խօսի կառավարութեան ներկայացուցիչը:

Մէթր Քիէժման հաստատեց Հայերու հետ Ֆրանսայի կապը: «Ֆրանսա պարտականութիւնն ունի օգնելու Հայաստանի: Այդ պարտքը կայ, իրենչպէս վճարել» նախարանէն ետք, յայտնեց թէ ան կը վճարուի նախ՝ սրտով, ըսաւ, ապա՝ դործելու կամքով միջազգային իրաւունքի մէջ: Եւ կարելիին չրջագիծին մէջ, դիտակցելով թէ այդ յիշեցումը կրնայ յուսախար ընել Հայերը, թէեւ Հայաստանի կառավարութիւնն ալ կը հասկնայ Ֆրանսայի չափաւոր դիրքը: Նախ կայ մարդասիրական օժանդակութեան մարդը, ապա՝ քաղաքական: Թուենք, ուրեմն, այն օժան-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔ ԱՋԳԱՅԻՆ ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Ընդհանուր վիճակներու մասին այս բոլորը ըսելէ ետք, Թ. Աքչամ ձեռք կ'առնէ «Հայկական Կոտորածները»ը: Անոնց մէջ դեր ունեցած են վերոյիշեալ բոլոր նախադրեալները: Թէ. դարու հոլովոյթին մէջ որոշակուած թրքական ազգային ինքնութիւնը մեծ հակում ցոյց կուտայ բոլոր կորուստներուն պատասխանատուութիւնը բեռցնելու իրեն մնացած փոքրամասնութեան վերջին խմբաւորումին, այսինքն՝ Հայերուն: «Հայերը որպէս էրիստոնեայ վերջին փոքրամասնութիւն, հաշիւը վճարեցին կայսրութեանէն յաջորդաբար բաժնուած էրիստոնեայ միւս փոքրամասնութիւններուն» կը գրէ Թ. Աքչամ: Անոնց սխալը եղած է նոյն մարտավարութիւններով նոյն արդիւնքին հասնիլ, սակայն ՈՐՈՇ ՑԱՊԱՂՈՒՄՈՎ ՄԸ (ընդգծումը՝ Ա. Թ.):

Հայկական կոտորածներու առաջին շրջան կը նկատուի 1894 -- 1896–ը որուն զոհերուն համար կը տրուին 50 -- 100 հազարի թիւերը: Հոս, այլ փոքրամասնութիւններու պարագային տարբեր չափանիշ մը խնդրոյ առարկայ է. ընդհանրապէս հարցը կը վերաբերէր անկախանալու ձգտումին ակը ժողովուրդի մը պայքարը ճնշելու կամ մահմետական -- քրիստոնեայ բախումի վերածուած կացութեան մը որ կը չանդէր փոխադարձ չարդերու: Իսկ հայկականին պարագային կը դիտուի հետեւեալը. Օսմանեան պետութեան միութիւնը փանիսլամական դաղափարականին չուրջ կեդրոնացնելու նպատակով, հետզհետէ կը չեչտուի իսլամական դործօնը: Հայերու դէմ ծայր կ'առնէ կրօնական -- ազգային խմբաւորումի մը ուղղուած վարկաբեկումի հոսանքը: Կը զարգանայ հակահայ ցեղապաշտ դիծը: Աւով դժուար չըլլար հող գտնել այն թեզին թէ Հայերը արտաքին թշնամիներու ներսի գործիքներն են ու իրենց նպատակն է խլել թրքական վերջին հողատարածքները: Այլ խօսքով՝ հայկական հարցը կը դիտուի որպէս կայսրութեան դոյութիւն ունենալ -- չունենալու երկընտրանքը:

Այս չրջանէն կը սկսին հնչել ձայներ որոնք հայկական հարցին լուծումը կը փնտռեն ժողովուրդի մը ամբողջական ոչնչացումին մէջ: Աւով հանդերձ, մինչեւ 1915–ի հայկական չարդերը «տեղական» բնոյթ կը կրեն: Իսկ 1915 -- 1917–ին կատարուածը կը տարբերի անոնցմէ, ըլլալով «ցեղասպանութեան փորձ մը»:

Աւոր առիթ ընծայող ազդակներու դլխաւորն է Ա. աչխարհամարտին «ձեռնտու միջավայրը»: Գործածելով հանդերձ «ցեղասպանութեան փորձ» բացատրութիւնը, հեղինակը կ'ուելցնէ թէ հակառակ ցեղապաչտ կեցուածքի մը դոյութեան, դժուար է խօսիլ ցեղապաչտ մօտեցումով մչակուած ծրագրի մը մասին որ վերաբերէր հայ ցեղին արմատական բնաջնջումին: Կը մէջբերէ Ի. Թէրնոնի հետեւեալ տողերը. -- «Ոչ մէկ բան ցոյց կուտայ թէ Իթթիհատ եւ Թէրաբիի կուսակցութիւնը որոշում մը տրուած էր կայսրութեան Հայերուն բնաջրնջումին մասին»:

Նոյն նչումը կ'ընէ այ «1915 Հայկական ցեղասպանութիւնը» խորագրուած գլխուն սկիզբը. որեւէ փաստաթուղթ չկայ Հայերու բնաջնջումի որոչումի, կամ հրամանի մը մասին: Ասկէ անմիջապէս ետք, կ'ըսուի թէ «իրարմէ անտեղեակ ու տարբեր վայրերու բնակիչ այս զանգուածներու տեղահանութեան մէջ ուշագրաւ է որոշ ծրագրով մը գործելու պարագան», Տարագրութեան առաջին հանդրուանին, ճամբաներու կամ բնակութեան նոր վայրերուն համար կազմակերպչական ոչ մէկ քայլ առնուած է, ինչ որ բաւարար փաստ կը նկատուի ծրագրուած բնաջրնջումի նպատակին համար: Սակայն հետաքրքրական բան կէտ կը համարուի այն մասնութիւնը որ յաջողած է նման կեդրոնական ծրագրով պատրաստուած արարք մը այսքան չափի մէջ պահել:

Տալով խորհրդանչական թուականներ ու ծանօթ դէպքեր -- հայ գիտուններու գիտաժողով, Ապրիլ 24, կախաղաններ---, կ'ըսուի թէ այս բոլորին նպատակն էր յետագայ տեղահանութիւններուն համար հասանական դիմադրութեան մը կարելիութիւն չձգել: Ձերբակալութիւնները կը տեւեն մինչեւ Մայիս 19, իսկ տարագրութեան պաչտօնական որոչումը կը տրուի 1915 Մայիս 27--ին ու լոյս կը տեսնէ Յունիս 1--ի Պաչտօնական Թերթին մէջ, թէեւ աքսորները սկսած են Մարտին:

Զոհերու թիւին մասին ըսուածը այն է որ աչխարհամարտէն առաջ Օսմանեան Պետութեան մէջ Հայկական Եկեղեցւոյ տուեալով 2·1 միլիոն, իսկ թրքական աղբիւրներու համաձայն 1·3 միլիոն Հայ կար. իսկ ստոյգ է որ այդ բնակչութենէն չատ փոքր խմբակ մը մնացած է:

Որպէս եզրակացութիւն, Թ. Աքչամ կը մէջբերէ 1916 Օգոստոս 31–ին Թալեաթի կողմէ Գերմանիոյ դեսպանին ըսուածը. -- «Այլեւս հայկական հարց գոյութիւն չունի»:

Գիրքին Բ. բաժնին մէջ համառօտ դադահեռ մը կը փորձուի Հրեաներու ցեղասպանութեան հետ. հակասական կեցուածքով մը, հեղինակը կը մերժէ հայկական կոտորածներու մէջ նչմարել թրքական ցեղապաչտութեան դերը: Կ'ըսէ թէ դժուար է գտնել գաղափար մը որ պաչտպանէ -- ինչպէս Հրեաներու պարագային -- որպէս ցեղ Հայերը բնաջնջելու անհրաժեչտութիւնը: Եզրափակութիւնը կը տեւէն մինչեւ Մայիս 19, իսկ տարագրութեան պաչտօնական որոչումը կը տրուի 1915 Մայիս 27--ին ու լոյս կը տեսնէ Յունիս 1--ի Պաչտօնական Թերթին մէջ, թէեւ աքսորները սկսած են Մարտին:

Զոհերու թիւին մասին ըսուածը այն է որ աչխարհամարտէն առաջ Օսմանեան Պետութեան մէջ Հայկական Եկեղեցւոյ տուեալով 2·1 միլիոն, իսկ Թրքական աղբիւրներու համաձայն 1·3 միլիոն Հայ կար. իսկ ստոյգ է որ այդ բնակչութենէն չատ փոքր խմբակ մը մնացած է:

Որպէս եզրակացութիւն, Թ. Աքչամ կը մէջբերէ 1916 Օգոստոս 31–ին Թալեաթի կողմէ Գերմանիոյ դեսպանին ըսուածը. -- «Այլեւս հայկական հարց գոյութիւն չունի»:

Գիրքին Բ. բաժնին մէջ համառօտ դադահեռ մը կը փորձուի Հրեաներու ցեղասպանութեան հետ. հակասական կեցուածքով մը, հեղինակը կը մերժէ հայկական կոտորածներու մէջ նչմարել թրքական ցեղապաչտութեան դերը: Կ'ըսէ թէ դժուար է գտնել գաղափար մը որ պաչտպանէ -- ինչպէս Հրեաներու պարագային -- որպէս ցեղ Հայերը բնաջնջելու անհրաժեչտութիւնը: Եզրափակը, ճգնաժամային պահու մը իրենց մնացած վերջին կտոր հողը պաչտպանելու թրքական մղումն էր ու ատոր վտանգ նկատուած ազգային փոքրամասնութիւն մը «անվնաս» ներկայութեան վերածելու մտումը:

Հետաքրքրական է կարդալ օսմանեան -- իսլամ մտայնութեան մասին թէ ան վարժութիւնը ունէր կարգ մը «խառնակ» հարցեր կարելի չափով «առանց փաստաթուղթի» կարգադրելու: Այս պատճառով ալ արդէն կասկածով պէտք է վերաբերիլ փաստաթուղթի գոյութեան պարագաներու: Հայկական կոտորածներու վերաբերեալ որոչումներն ալ հիմնականին մէջ բերանացի տրուած են: Այս մըտայնութիւնը կը մատնանչուի ներկայի պարագայով մըն ալ որ կը վերաբերի չարչարանքի կիրարկումին. պաչտօնական դրութիւններու մէջ ատոր փաստերը փնտռել չատ դժուար է:

Աւոնք դրէի ետք Թ. Աքչամ կը թուէ կատարուածէն ձեռք ձգուած օգուտները. դլխաւորը կը նկատէ Անատոլուի մէջ ազգային պետութեան հիմնադրութեան անհրաժեչտ պայմաններու ստեղծումը: Այնքան որ կարելի կը նկատէ մինչեւ իսկ այս նպատակին վրայ հիմնուելով պնդել թէ Հայերու ամբողջական բնաջնջումը մանրամասնօրէն մտածուած, արմատական նախաձեռնութիւն մըն էր: Օսմանցի -- Թուրք դեկավարներու մեծագոյն վախն էր Անատոլուի տիրապետումը քրիստոնեայ փոքրամասնութիւններու կողմէ. այդ պատճառով, չրջանին մաքրագործումը տահմանափակուած էր ոչ Հայերով, ոչ ալ Ա. աչխարհամարտով:

Նոյն դլուխը տեղ կուտայ նաեւ բնաջնջումի միջոցներուն ու որոչուած թէզնիքին: Արտաքին միջամտութեան մը հաւանականութիւնը Իթթիհատ եւ Թէրաքիի դեկավարները մղած է ահաբեկչութեան, կողոպուտի նման արարքներ ցատուկ կազմակերպութեան ուժերու կատարել տալու, այն պատրանքը ստեղծելով որ կատավարութիւնը կապ չունի պատահածին հետ: Իսկ պատերազմական կացութիւնը արտաքին գործօնը չէզոքացուցած ըլլալով, դիւրացած է Անատոլուի թրքացման գործը:

Այս բաժնին մէջ այլ զուգահեռ մը եւս կը կատարուի Հրեաներու ողջակիզման հետ, գահիճներու պարագայով: Հայկան կոտորածները կատարուած են ժողովուրդին ալ մասնակցութեամբ, ինչ որ կը զանազանուի ողջակիզումէն որ ամբողջութեամբ վարչարարական դրութեան գործն է: Ժողովրդական մասնակցութեան համար անկասկած մեծ խթան եղած է հայկական ստացուածքը թալանելու խոյտը: Այս խթանը նոյնիսկ կը վայելէ պետական հովանաւորութիւն. 1915 Սեպտեմբեր 26–ին Մորհրդարանը կը վաւերացնէ օրէնք մը որով այս պարագան վաւերացում կը գտնէ. օրէնքին մէջ կ'ըսուի թէ աքսորեալներու ամբողջ ստացուածքը հաշուեյարդարի պիտի ենթարկուի, որպէսզի նոյնիսկ եթէ վերադարձողներ ըլլան, չատ քիչեր կարելիութիւն ունենան մնալու:

Հարցին ընկալումի ձեւին նուիրուած տողերը ուշադրութեան կը յանձնեն հետեւեալ պարագան, Հրեաներու ողջակիզումին հետ նոր համեմատականով մը որ խոտոր է կրկին. Գերմանիոյ մէջ պաչտօնապէս ընդունուած է Հրեաներու բնաջրնջումը ու բացէ ի բաց կը խօսուի այդ մասին, կը վիճարկուի: Իսկ հաւաքակցութեան մակարդակին վրայ, անհատներու մօտ դիտելի է հակառակ երեւոյթը: Տարեց սերունդը կը սիրէ կրկնել ամէն ներուս, երբ Աբովեան փողոցն ի վեր աւօրանքով կը բարձրանայի դրեթէ ճեղքելով մայթին բազմութիւնը, յանկարծ, մէկը, ուսս ցուցնելու աստիճան զարնուցաւ ինծի ու քալեց:

Զնայեցայ անցորդին, չուզեցի ստուգել ինքնութիւնը անոր:

Կոստան Զարեանին մօտ կ'երթայի:

Վայրկեան մը եւք սակայն, ձայն մը կեցուց զիս: Այ մարդ, ըսաւ այդ ձայնը երեւի Ցակոբ Պարոնեան չես կարդացել, խփում ես մարդկանց ուսին եւ ներողութիւն իսկ չես խնդրում...

Ձայնը ծանօթ էր, դարձայ այդ կողմ: դիմացս կանգնած էր Պարոյր Սեւակը ամբողջ ժպիտ դարձած:

Դարձեալ ինք եղաւ խօսողը. -- Այ ազդայ, ո՞ւր ես վազում:

Ըսի, ժամադրուած եմ Կոստան Զարեանին հետ:

Վայրկեան մը, ժպիտը վար իջնալ պարոյրի շրթներէն, փոխարինուելով տխաքերով. -- Մենք, դրողներս, այսինքն հայրենի դրողներս, անարդար գտնուցինք Կոստան Զարեանի նկատմամբ: Բոլորս էլ յանցաւոր ենք, չենք այցելում նրան, չենք տպագրում իր գործերը, չենք խօսում իր մասին: Կոստան Զարեանը վաստակ ունեցող դրող է, մենք անարդար ենք իր նկատմամբ:

Լաւ, չարունակեց Պարոյր Սեւակ, քանի ամառպարում ես, փոխանցիր նրան իմ ասածները, ասա, որ բարեւում եմ նրան ջերմօրէն եւ աւելացրու, որ Պարոյրը խոստովանում է, թէ ինք Կոստան Զարեանի պուէզիայից կրել է որոչ ազդեցութիւն:

Այս խօսքերը արագ -- արագ արտաբերեց Պարոյրը եւ այս անգամ ձեռքին ափովը զարնելով ուսիս, յարեց, բառ առ բառ ըսածներս կը փոխանցես վարպետին:

Հինգ վայրկեան ետք Կոստան Զարեանի Աբովեան փողոցին նայող տունին մէջն էի:

Պարոյր Սեւակին խօսքերը բառ առ բառ կրկնեցի մեծ Շուչեցիին:

Բանաստեղծին բարակ չրթունքներուն վրայ չղարչային ժպիտ մը լոյսի զանակի մը բերաւ անոր դէմքին: Վայրկեան մը լուռ մնալէ ետք հարց տուաւ վարպետը. -- Ճի՞շդ ես ասում:

Բառ առ բառ ճիշդ է ըսի:

Այսքանն ալ բաւական է ըսաւ Կոստան Զարեան, խորունկ չունչ մը առնելով եւ աչքերը յառելով այլուրներու:

Անխօս մնացած այդ պահին մէջ աչխարհ մը կար, դուցէ փոթորկալի:

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ

Փետրուար 10

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Կոստան Զարեան երեւոյթը մէկ անգամ չէ որ նիւթ հայթայթած է մեր մամուլին: Շատեր դրած են ու պիտի չարունակեն դրել: Ժամանակակիցներէն ոմանք յուչեր պիտի պատմեն ու խօսին մարդ Կոստան Զարեանի մասին, դուցէ երբեմն դլխադլխել ալ անոր մարդկային թերութիւնները: Բայց որքան յառաջանան ժամանակները, նորադոյն սերունդները դալիք, առաւելապէս պիտի ծանրանան Կոստան Զարեանի գեղարուեստական դործերուն վրայ. ի վերջոյ, մարդ Զարեանը յարակայօրէն ներկայ է անոր դրականութեան մէջ:

Մարդ Զարեանը ներկայ է անոր բանաստեղծութեան մէջ երբ կը դրէ.

-- Ես սիրեցի, մե՞ղք է սիրել:

Ո՞վ է սիրոյ առհաման դրել:

Մարդ Զարեանը ներկայ է իր «Օրերի Պսակը» դիրքին մէջ «Տատրակոմի Հարսո»ին մէջ, տակաւին իր ծաւալուն վէպին՝ «Նաւը լերան վրայ» դործին մէջ, որուն հայրենական հրատարակութիւնը իրաւացի կերպով չատ մեզմէ հոսիլ տուաւ ըստիւուքահայ մամուլին մէջ: Ալ չխօսինք «Բանկօօպը եւ մամուլի ոսկորները» եւ, «Անցորդը եւ իր ճամբան» դործերուն, դիրքէ մը կափարիչին տակ չառնուած պոէմներուն եւ մամուլի էջերուն վրայ մնացած արձակ ու չափածոյ դործերուն մասին:

Վաստակ մը վերջապէս, որ արժանի է դրավերլուծումի:

Այսօրուան մեր թուղթին յանձնածը չատ հեռու է հեռաւոր չուքն իսկ ըլլալէ նման աչխատանքի մը: Այս մէկ քանի տողերով կ'ուզենք վկայութիւն մը արձանագրած ըլլալ երեւոյթի մը մասին, որ ցաւալի իրողութիւն որպէս դրուած պիտի մնայ հայ տարեդրութեան մէջ:

Ինդիրը հետեւեալն է. -- Կոստան Զարեան հանրայայտ դրագէտը կատարեց հայրենադարձութիւն: Վաթսունական թուականներն էին: Ոմանք ծափահարեցին դրողին այս քայլը, ուրիշներ՝ դատապարտեցին: Ով ինչ ալ ըսէ ու դրէ Կոստան Զարեանի հայրենադարձութեան պատճառներուն մասին, դրողին այդ որոչումը իրագործելը կը մնայ բնական ու չնորհաւորելի:

Բայց ի՛նչ պատահեցաւ Երեւանի մէջ:

Մեր մտաւորականութիւնը իր մեծամասնութեանը մէջ մնաց անտարբեր այս երեւոյթին դիմաց: Կոստան Զարեան մարդը իր հայրենի հողին վրայ մնաց դրեթէ առանձին: Երեւանցի այն մտաւորականները որոնք դինք կ'այցելեն թիւ չէին կազմեր, կարելի է յիչել Ռուբէն Զօրեանը ամէնէն աւելի:

Մամուլը քիչ դործեր հրատարակեց իրմէ ու քիչ դրեց Կոստան Զարեան դրողին մասին:

Ահա այս է իմ վկայութեանս նիւթը:

Գեղեցիկ օր մը, ուսանողական տարիներուս, երբ Աբովեան փողոցն ի վեր աւօրանքով կը բարձրանայի դրեթէ ճեղքելով մայթին բազմութիւնը, յանկարծ, մէկը, ուսս ցուցնելու աստիճան զարնուցաւ ինծի ու քալեց:

Զնայեցայ անցորդին, չուզեցի ստուգել ինքնութիւնը անոր:

Կոստան Զարեանին մօտ կ'երթայի:

Վայրկեան մը եւք սակայն, ձայն մը կեցուց զիս: Այ մարդ, ըսաւ այդ ձայնը երեւի Ցակոբ Պարոնեան չես կարդացել, խփում ես մարդկանց ուսին եւ ներողութիւն իսկ չես խնդրում...

Ձայնը ծանօթ էր, դարձայ այդ կողմ: դիմացս կանգնած էր Պարոյր Սեւակը ամբողջ ժպիտ դարձած:

Դարձեալ ինք եղաւ խօսողը. -- Այ ազդայ, ո՞ւր ես վազում:

Ըսի, ժամադրուած եմ Կոստան Զարեանին հետ:

Վայրկեան մը, ժպիտը վար իջնալ պարոյրի շրթներէն, փոխարինուելով տխաքերով. -- Մենք, դրողներս, այսինքն հայրենի դրողներս, անարդար գտնուցինք Կոստան Զարեանի նկատմամբ: Բոլորս էլ յանցաւոր ենք, չենք այցելում նրան, չենք տպագրում իր գործերը, չենք խօսում իր մասին: Կոստան Զարեանը վաստակ ունեցող դրող է, մենք անարդար ենք իր նկատմամբ:

Լաւ, չարունակեց Պարոյր Սեւակ, քանի ամառպարում ես, փոխանցիր նրան իմ ասածները, ասա, որ բարեւում եմ նրան ջերմօրէն եւ աւելացրու, որ Պարոյրը խոստովանում է, թէ ինք Կոստան Զարեանի պուէզիայից կրել է որոչ ազդեցութիւն:

Այս խօսքերը արագ -- արագ արտաբերեց Պարոյրը եւ այս անգամ ձեռքին ափովը զարնելով ուսիս, յարեց, բառ առ բառ ըսածներս կը փոխանցես վարպետին:

Հինգ վայրկեան ետք Կոստան Զարեանի Աբովեան փողոցին նայող տունին մէջն էի:

Պարոյր Սեւակին խօսքերը բառ առ բառ կրկնեցի մեծ Շուչեցիին:

Բանաստեղծին բարակ չրթունքներուն վրայ չղարչային ժպիտ մը լոյսի զանակի մը բերաւ անոր դէմքին: Վայրկեան մը լուռ մնալէ ետք հարց տուաւ վարպետը. -- Ճի՞շդ ես ասում:

Բառ առ բառ ճիշդ է ըսի:

Այսքանն ալ բաւական է ըսաւ Կոստան Զարեան, խորունկ չունչ մը առնելով եւ աչքերը յառելով այլուրներու:

Անխօս մնացած այդ պահին մէջ աչխարհ մը կար, դուցէ փոթորկալի:

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ

Փետրուար 10

կը զանազանուի ողջակիզումէն որ ամբողջութեամբ վարչարարական դրութեան դործն է: Ժողովրդական մասնակցութեան համար անկասկած մեծ խթան եղած է հայկական ստացուածքը թալանելու խոյտը: Այս խթանը նոյնիսկ կը վայելէ պետական հովանաւորութիւն. 1915 Սեպտեմբեր 26–ին Մորհրդարանը կը վաւերացնէ օրէնք մը որով այս պարագան վաւերացում կը գտնէ. օրէնքին մէջ կ'ըսուի թէ աքսորեալներու ամբողջ ստացուածքը հաշուեյարդարի պիտի ենթարկուի, որպէսզի նոյնիսկ եթէ վերադարձողներ ըլլան, չատ քիչեր կարելիութիւն ունենան մնալու:

Հարցին ընկալումի ձեւին նուիրուած տողերը ուշադրութեան կը յանձնեն հետեւեալ պարագան, Հրեաներու ողջակիզումին հետ նոր համեմատականով մը որ խոտոր է կրկին. Գերմանիոյ մէջ պաչտօնապէս ընդունուած է Հրեաներու բնաջրնջումը ու բացէ ի բաց կը խօսուի այդ մասին, կը վիճարկուի: Իսկ հաւաքակցութեան մակարդակին վրայ, անհատներու մօտ դիտելի է հակառակ երեւոյթը: Տարեց սերունդը կը սիրէ կրկնել ամէն առիթով. «Էէի դիտեր», «տեղեակ էէի»: Թուրքիոյ պարագան կը գետեղուի բոլորովին հակադիր բեւեռին վրայ. նիւթին նկատառումը արմատապէս կը տարբերի «պաչտօնական հաւաքականութեան» ու ժողովուրդին մօտ: Առաջինը կը մերժէ նման եղելութիւն, կը վերածէ թապուի եւ նոյնիսկ չի թոյլատրեր այդ մասին վիճարանութիւնները: Մինչդեռ ժողովուրդին մէջ դրեթէ ամէն մարդ կ'ընդունի թէ նման բան պատահած է. իր մեծերէն այդ մասին պատումներ լսած է:

Այսուհանդերձ, ամենայն անտարբերութեամբ կը վերաբերի հարցը պաչտօնապէս անդիտանալու պարագային:

Երկրորդ կէտ մը անհատական յանցապարտութեան դգացումին դրեթէ բացակայութիւնն է. եղածը «վերինները» գործն է: Այս արդարացումին կ'ընկերանայ այն նկատառումը թէ բնաջնջումը «պատժական գործողութիւն» մըն է: կը գետեղուի «յանցանքի եւ պատժելու» ըմբռնումաբանութեան մէջ:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

(Շար. 2)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎՕ–ԱՆ–ՎԸՀԷՆ

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՄԻՍԱՔ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ ԵՒ ԻՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՄԱՆ

«Մենք խաղաղ էինք մեր լեռների պէս
«Դուք հողմերի պէս խուժեցիք վայրագ,
«Մենք ձեր դէմ ելանք մեր լեռների պէս...

Յովհաննէս Շիրազի այս վանկերը հընչեցին բարձր, Շաբաթ, Փետրուար 20–ին, Միասքմանուչեանի եւ իր ղինակիցներուն նուիրուած յուշարձանին առջեւ, Վօան–Վըլէն, քանի մը քայլ միայն հեռու հայաշատ Տէսինէն:

Անակնկալ էր եւ զարմացուց: Առաջին անգամն էր որ հայ բանաստեղծի մը խօսքերը կը լսուէին հայերէն, հանրութեան առջեւ, հոն՝ ուր, ամէն տարեվերջին, տեղի կ'ունենայ 23 ապատ – մարտիկներու զոհողութեան ոգեկոչումին: Քանեւ երեք դիմադրականներ՝ դնդակահարուած Գերմանացիներուն կողմէ, 1944–ին Մոն Վալերիէն, Փարիզ: Ցիշենք որ Մանուչեան պետն էր այս խումբին, որուն մէջ եղած են նաեւ ուրիշ Հայեր ալ:

Արտասանողն էր Սահակ Սուքիասեան, շրջանի հայ համայնքէն, որուն անխոնջ ծառայողներէն մէկն է ան:

Սահակ Սուքիասեան չարունակեց, տալով Շիրազին երեք լրացուցիչ տողեր ալ, թարգմանեց Ֆրանսերէն եւ յետոյ դասը, բարձր որակով ելոյթի մը ընթացքին, բառեր՝ բացատրելու համար հայ նահատակ մարտիկին ըմբոստ ոգին, բնած ցեղին արմատէն: Ըմբոստ՝ բոլոր տիրապետողներու դէմ, ըմբոստ բոլոր անարդարութիւններու դէմ, ի դին ամենաբարձր զոհողութեան:

Բնականաբար, Հայաստանի ներկայ վիճակն եւ Արցախը չէին կրնար չյիշուիլ այդ օրը: Բանախօսները ակնարկեցին հայկական այս նոր ողբերգութեան, մաղթելով որ «Մեծ»երը չարժին եւ վերջ դրուի տառապանքին:

Առջին անգամ չէ որ այդպիսի մաղթանքներ կ'ըլլան այս յիշատակարանին առջեւ՝ որ գործն է լիոնցի քանդակագործի մը՝ Ժորժ Սալանտրի: Բացման արարողութիւնը կատարուած է 1979, Փետրուար 18–ին:

Վօան–Վըլէնի քաղաքապետութիւնն է որ նախաձեռնարկ եղած է վառ պահելու Մանուչեանի եւ իր ընկերներուն յիշատակը, դրդուելով, անշուշտ, Լիոնի կից այդ բանուորական քաղաքը բնակող ապրակիցներու ներկայութենէն եւ Մշակութային Միութեան եւ ԺԱՖ–ի անդամներուն թելադրութիւններէն: Վօան–Վըլէնի քաղաքապետութիւնը, չատ տարիներէ ի վեր համագործակցութեամբ Մանուչեանի յուշարձանի յանձնախումբի մը՝ որ ամէն տարի, կը կազմակերպէ ոգեկոչման արարողութիւնը:

***

Այս անգամ ալ Տէսինէն, Լիոնէն եւ աւելի հեռուներէ ալ, Հայեր եկած էին յարգելու յիշատակը իրենցմէ մէկուն՝ որ կրցաւ անուն մը ձգել Ֆրանսական դիմադրական չարժման մէջ, ի դին իր կեանքին:

Ներկայ Ֆրանսացիներ եւ օտարազգիներ սակայն աւելի չատ էին թիւով: Լիոնի չըրջանի նախկին Ռազմիկներու Միութիւններ ղրկած էին պատուիրակներ: Մօտ երկու տասնեակ դրօշակիրներ կը չրջապատէին յուշակոթողը:

Ներկաներուն մէջն էր, բնականաբար, քաղաքապետ Պր. Շառլիէ՝ որ բանախօսեց. խօսք առաւ նաեւ Տիկին Պոռնէ, դիմադրականներու կողմէ:

Ներկայ էին Պր. Մարկոսեան, Տէսինի փոխ – քաղաքապետ՝ աւելի քան երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր, Տիկին Հիլտա Զոպոյեան, ինօրէնուհի նոյն քաղաքի Հայ Մշակոյթի Տան:

Վիլէօրպանի քաղաքապետ Պր. Շապրու

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ

ՊՈՍԹՐՆի օդակայանին մէջ իսկ է որ ծերակուտական Ճոզէֆ Քենըտի մամուլի ասուլիս մը տուած է Հայաստանէն վերադարձին (հոն մեկնած էր Փետրուար 10–ին եւ կը վերադառնար 14–ին): Ջինքը դիմաւորողներու կարգին էին «Պայքար»ի, «Հայրենիք»ի, «Արմինիըն Միրըր»ի, «Արմինիըն Ուիքլի»ի խմբագիրները եւ այլ անձնաւորութիւններ: Քենըտի Ամերիկայէն Հայաստան հեռը տարած էր 500 վաուչեր պէղօրայք եւ ինչ որ կարեւոր է նաեւ, Մոսկուայէն՝ միջազգային մամուլի թղթակիցներ: Քենըտի իր մօրթին վրայ կրած ըլլալով Հայաստանի ցուրտը եւ ծանր պայմանները, խորապէս ազդուած էր: Տեսնուած էր նախագահ Տէր–Պետրոսեանի եւ վարչապետին հետ: Համոզուած է որ կացութեան հանդոյցը Ղարաբաղն է: Ըստ իրեն ՄԱԿ–ը պէտք է ոտանձնէ այդ հարցին կարգադրութիւնը: Ըսած է նաեւ թէ պիտի չմոռնայ տեսած ողբերգութիւնը:

***

ՎԻԺԱ ՅԵՍԷՆ (Արժանթին) ծովափեայ քաղաքին մօտ, երեք տարուան ակամայ դադարէ մը ետք, Հ.Ց.Դ. Արմենիա երիտասարդական Միութիւնը այս տարի կրկին իր տարեկան գործունէութիւնը փակած է բանակումով, Յունուար 2–էն 12: Հաւաքուած են 50 երիտասարդներ, Պուէնոս - Այրէսէն, Գորտոպայէն եւ Մոնթեվիտէոյէն: Բանակումի ընթացքին տեղի ունեցած են դասախօսութիւններ եւ զանազան դաստիարակչական ձեռնարկներ:

***

ՊԼԷՕՂԼՈՒԻ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մէջ, Փետ. 14–ին, նշուած է Ա. տողիկ դպրաց դասու 94–րդ տարեդարձը, աշխարհիկ եւ կրօնական հանդիսութիւններով: Եկեղեցական արարողութենէն եառ, Մատենադարանի սրահին մէջ սարքուած է սիրոյ սեղան մը, որուն նախագահած է Պատրիարքը: Առողիկ երգչախումբի անունով տեղեկագիրը կարդացած է Երուանդ Կոպէլեան: Խօսք առած են նաեւ Շահէ Քհնյ. Ալթունեան, Տօքթ. Արամ Ֆընտըք, «Մարմարա»ի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեան: Հուսկ բանքը արտասանած է Գարեգին Պատրիարք: Գործադրուած է զեղարուեստական բաժին մը:

***

ՊՈԼՍՈՑ կեդրոնական Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Փետրուար 13–ին, տեղի ունեցած է «գրական ակումբ»ի երրորդ հաւաքոյթը, մօտաւորապէս վաթսուն գրասէրներու մասնակցութեամբ եւ նոյն խանդավառութեամբ: Մասնակիցները ծանրացած են այն հարցին վրայ թէ ի՞նչ գործնական միջոցներու կարելի է դիմել ընթերցասիրութիւնը մտցնելու համար տուներէ ներս: Առաջարկուած է դասական գրողներու փոքրիկ հատորները հրատարակել, նաեւ ամէն ամիս լրատու մը հրատարակել գրասէրները տեղեակ պահելու համար գրական անցուդարձերէն: Ծեծուած են նաեւ բազմաթիւ այլ հարցեր:

***

ՌՈՒՄԷԼԻ ՀԻՍԱՐԻ Ս. Սանդուխտ եկեղեցին հովուական այցելութիւն մը

ԵՐԵՒԱՆ ՓՈՐՁ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓՈՐՁ

ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ԴԱՆԴԱՂ ԸՆԹԱՑՔ

Գիւմրիի քաղաքային Խորհուրդը անբաւարար նկատած է անցեալ տարի տարուած բնակարաններու շինարարութեան աշխատանքը: Արդարեւ 1992–ին չհասնորձման յանձնուած են ընդամէնը 355 բնակարաններ: Մինչ հին քաղաքի տարածքին աւելի քան 200 կիսաքանդ չէնքեր նորոգութեան կը սպասեն: Թէեւ, որոշ կառոյց մը ստեղծուած է յաջորդ տարիին աւելի մեծ թիւով բնակարաններ կառուցանելու ուղղութեամբ՝ կառավարոյներու թիւը կը հասնի 650–ի: Շինարարական ներկայ ընթացքի պահպանման պարագային քանի տարի հարկ կ'ըլլայ, որպէսզի բոլոր անապաստան ընտանիքները ունենան իրենց երդիքները:

***

ԻՐԱՆԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՌԱՐԱՆ ԿԸ ՆՈՒԻՐԷ

Իրանի հայ գաղութը 997 նաւթի վառարան նուիրած է Հայաստանի, որոնք արդէն սկսած են բաշխուիլ Երեւանի, Գիւմրիի, Վանաձորի եւ Սպիտակի այն ընտանիքներուն որոնք վեց աւելի անչափահաս երախաներ ունին, ինչպէս նաեւ այն ծերունիներուն, որոնք անտէր եւ անխնամ են: Նոյն տեսակի 12 հազար վառարաններ ալ կը սպասուին Միացեալ – Նահանգներու Հայութենէն:

***

ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐԵՐ ՈՒԶԲԵԿՍՏԱՆԻ ՀԵՏ

Փետրուար 23–ին Հայաստանի եւ Ուզբեկստանի փոխ – վարչապետներ՝ Վիզէն Զիլինեչեան եւ Տուլիկանով, Տաշկենդի մէջ ստորագրած են չարք մը համաձայնագրեր, որոնք կը վերաբերին երկու երկիրներու առեւտրա – տնտեսական համագործակցութեան, դրամատուներու միջեւ հաշուարկներու կարմակերպման եւ փոխադարձ պարտքերու յանձնառութեան: Հայաստանի փոխ – վարչապետը տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած է Ուզբեկստանի վարչապետ Մութալիբովի հետ:

տուած է Մեսրոպ Արք., Գարեգին Պատրիարքի կարդադրութեամբ: Տեղւոյն փոքր համայնքը կը տառապի ներքին անհամաձայնութիւններէ: Վոսփորի աբեւմտեան ափի Հիսար ըլուրի լանջին, 18–րդ դարուն չինուած դողորիկ եկեղեցին չուրջ մնացած են հազիւ 12 հայ ընտանիքներ (չուրջ 60 հոգի): Նախկին թաղեցիները կամ արտասահման մեկնած են կամ Պոլիս փոխադրուած, տեղւոյն Թադէոսեան ազգ. նախակրթարանի փակման հետեւանքով: Մեսրոպ Արք. հանդիպում ունեցած է թաղային խորհուրդի անդամներուն հետ եւ տեղակացած իրենց հարցերուն: Անհամաձայնութիւն ունին նախկին թաղային խորհուրդի անդամի մը հետ, նաեւ քահանայի հարց: Արդարեւ, Սարգիս Քհնյ. Գուլումճեան որ բաւ օրացոյցին հոգեւոր հովիւն է նաեւ Պէչիկթաշի եկեղեցւոյ, հազիւ տարին մէկ անգամ կ'այցելէ եւ պատարագ կը մատուցանէ: Հիսարի թաղականները կը ժխտհին որ Պատրիարքարանը պէրնէք որը ձգած է: Կիրակի օր, Փետրուար 14–ին, պատարագած է Մեսրոպ Արք. եւ այս առթիւ զանազան թաղերէ ժամանած են Ներսէսեան դպրաց դասու անդամներ, որոնցմէ չատեր առաջին անգամ ըլլալով կը տեսնէին Հիսարի եկեղեցին: Ցաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Լուսինէ Զաքարեանի յիշատակին: Արարողութենէն եառ, թաղային խորհուրդի կողմէ թէյասեղան մը տրուած է:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԸ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԷՋ

15 դարեր եառ տակաւին այժմէական չունչով կատարուող տօնախմբութեան օր է Վարդանանց Զօրավարաց յիշատակի օրը: Փակ են հայկական վարժարանները, հաստատութիւնները, վաճառատունները...:

Փետրուար 18, Տօն Սրբոց Վարդանանց:

Անթիլիասի Մայրավանքը կանուխ ժամերէն սկսաւ լեցուիլ հաւատացեալներով, որոնք տօնական մթնոլորտի մէջ ներկայ դանուեցան մատուցուող պատարագին, զոր կատարեց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Եպիսկոպոսաց դասէն Զարեհ Եպս. Ազնաւուրեան: «Հայր Մեր»էն առաջ Եպիսկոպոսը տուաւ իմաստալից քարոզ մը, Վարդանանց դիւցազնամարտը նաեւ իր ժամանակին մէջ վերլուծելով, ռազմական, անտեսական եւ կրօնական դիտանկիւններէ հայելով անոր: Ապա, զայն առընչեց մեր ժողովուրդի ներկայ կեանքին, թէ՛ մայր հայրենիքի եւ թէ՛ Սփիւռքի մեր իրականութեան մէջ: Ցոյց տուաւ թէ ինչպէս, այս օրերուն Պարսից զրադաչտական Պետութեան փոխարէն յայտնի թէ անյայտ քանի՞ քանի՞ ուժեր կան, որոնք ըլլա՛յ ռազմական, ըլլա՛յ տնտեսական եւ ըլլա՛յ նոյնիսկ կրօնական միջոցներով կը սպառնան թէ՛ մեր մայր հայրենիքին եւ թէ՛ անոր անբաժան մասնիկը եղող փոքրիկ Հայաստանին՝ Արցախին:

Պատարագէն անմիջապէս եառ, Դպրեվանքի ուսանողներ եւ միաբան Հայրեր, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Վեհափառ Հայրապետ՝ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը թափօրով առաջնորդեցին Վեհարանի դահլիճը, չնորհաւորելու համար անոր անուանակոչութեան տօնը: Ցանուն Դպրեվանքի տեսչութեան, ուսուցչական կազմին եւ ուսանողութեան, Դպրեվանքի ուսանողներէն Սարգիս Սրկ. Քիլիսեան կարդաց ուղերձ մը, երախտապիտական զեղուն բարեմաղթութիւններով չնորհաւորելով Գարեգին Հայրապետի անուանակոչութիւնը, մաղթելով անոր երկար կեանք, բեղուն գործունէութիւն եւ ընդ երկար դահակալութիւն:

Հայրապետը իր սրտի ցօսքը ուղղեց ներկաներուն, նախ եղիչէ Պատմիչի «Վասն Վարդանայ եւ Հայոց Պատերազմին» գործէն հատուած մը կարդալով, եւ ներկայ բազմութիւնը Վարդանանց ճակատամարտի մթնոլորտին մէջ դնելով:

Գարեգին Բ. խոր վերլուծումներով ընդգծեց Վարդանանց ոգիին նոր մարմնաւորումը եղող Արցախեան գոյապայքարը՝ վասն ինքնորոշման արդար իրաւունքին: Կոչ ուղղեց համայն ժողովուրդին ամրողջական նուիրաբերութեամբ, զոհողական քաջութեամբ զօրավիզ կանգնելու մայր հայրենիքին, Պետութեան եւ ժողովուրդին ճակատագրական վճռաշրջանի այս օրերուն տառապանքներու եւ նեղութիւններու տարապայմանօրէն ծանր պարագաներուն տակ:

Իր պատգամի աւարտին Հայրապետը խօսք ուղղեց յատկապէս երիտասարդ սերունդին եւ մանաւանդ Դպրեվանքի ուսանողներուն, տէր կանգնելու դարերու աւանդ եղող Հայաստանեայց Եկեղեցիին եւ անոր ժառանգ թողած բոլոր սրբութիւններուն, Թարգմանչաց եւ Վարդանանց նուիրաբերութեան եւ զոհաբերութեան ղպացումով:

Այս տարի, յատուկ տնօրինութեամբ, Կաթողիկոսարանին տպարանէն լոյս տեսան Վարդանանց նուիրուած չարականի եւ ազգային երգերու թերթիկներ, որպէսզի Վեհարանի դահլիճին մէջ ժողովուրդը եւս մասնակցի Դպրեվանքի երգչախումբին կատարողութեամբ երգուած այդ երգերուն, որոնք հետզհետէ մոռացութեան կը տրուին: Ժողովրդական խանդավառութեան պահ մը ստեղծուեցաւ անոնց միահամուռ երգեցողութեամբ:

Օրուան հանդիսութիւնը վերջ գտաւ աջհամբոյրով:

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԵՂԱՑ ԶԻՖԹՃԵԱՆ

(Շար. Ա. Էչէն)

դակութիւնը որ եղած է ու կ'ըլլայ: Տըրամադրուած հինգ օդանաւեր, օժանդակութիւնը ոչ կառավարական կազմակերպութիւններու այդ օդանաւերու ապրանքները հայթայթելու համար: Առաջին օդանաւ մը մեկնած է Ցունուար 28-ին (38 Թոն ապրանք, կարմիր Խաչի մէջոցաւ), երկրորդը նաեւ կարմիր Խաչ, մեկնած է Փետրուար 2-ին, յաջորդաբար 3 օդանաւեր եւս Ազգաւուր փուր լ'Արմենիի կողմէ՝ Փետրուար 7-ին (Ազնաւուրի ընկերակցութեամբ), Փետրուար 23-ին եւ 25-ին: Ասելցուց այն կառախումբը որ մեկնած է Փետրուար 24-ին եւ որ պէտք է հասնի Լենինական Մարտ 17-ին, Թուրքիայէն անցնելով: Օդանաւ մըն ալ կը մեկնի Մարտ 12-ին, կապոյտ Խաչի մէջոցաւ: Այս մարզէն եւոք, որ խնդրոյ առարկայ չէ, հասաւ քաղաքական ճակատին պարզելու համար Ֆրանսայի մօտեցումը:

«Քաղաքական գետնի վրայ, ըսաւ Ֆիէժման, ոմանք վրդոված էին յայտարարութիւններուս մեղմութենէն: Մեր խաղաքականութիւնը պէտք է ենթակայ ըլլայ միջազգային իրաւունքին: Հիմնուած է երկու սկզբունքներու վրայ - իմքնորոշում եւ միջազգային սահմանիներու անձեռնմխելիութիւն որոնք կրնան փոխուիլ միայն երկու կողմերու կամքով: Չենք կրնար, որպէս պատասխանատու Պետութիւն, անդամ ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդին, նախապատուութիւն տալ միայն իմքնորոշման սկզբունքին: Կը պայքարինք յարգել տալու համար սահմանիներու սկզբունքը այլ վայրերու մէջ, չենք կրնար անգիտանալ Լ. Ղարաբաղը: Ֆրանսա չի կրնար տարբեր լեզու գործածել Պոսնիա - Հերցեկովինի եւ Ղարաբաղ: Ֆրանսա ստանձնեց նախաձեռնութիւնը որ ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը.Ո ժրաղի Ղարաբաղի հարցով: Չենք կրնար խուսափիլ բանակցութենան այս ճամբէն: Ոմանք կ'ամբաստանեն մեզ որ վախկոտ ենք, նոյնիսկ՝ վատ: Ո՛չ կ'ըսեմ, պէտք է յարգել Իրաւունքը եւ իրատես ըլլալ: Շրջանի ոչ մէկ Պետութիւն կ'ընդունի որ Հայաստան եւ Ղարաբաղ միանան միջազգային իրաւունքի կանոններուն դէմ: Թուրքիոյ փաստաբանը չեմ, բայց յեղաշրջումի նշաններ կը տեսնեմ կառավարութենան մօտ: Ցեղասպանութենան խնդրին մէջ, որ կը տիրապետէ բոլոր միւսներուն, թուրք կառավարութիւնը բայլ մը առաւ արխիւները բանալու որոշումով»:*

Հոս, անշուշտ ձայներ եւ խնդրոքներ բարձրացան սրահին մէջ: Ճիշդ է որ վերջին նախապատուութիւնը որոշ միամտութիւն մը կը մատնէր իրաւագէտի մը կողմէ:

Ֆիէժման չուրանար որ ցեղասպանութիւնը պէտք է ճանչցուի, բայց անհրաժեշտ կը դանէ որ հակառակորդներու հետ անկարները չանտեսուին ու կրկին համոզուած կը թուի որ Թուրքիոյ կողմէ սխալներու եւ մեղքերու ճանաչումը լաւ ճամբու վրայ է:

Ժ. Ֆիէժման կը խօսի Լ. Տէր - Պետրոսեանի մերձաւոր այցելութենան մասին: Ֆրանսա ուրախ է որ պիտի ընդունի բոլոր Հայերու պաշօնական ներկայացուցիչը: Գործակցութենան, համաձայնութենան եւ բարեկամութենան դաշինք մը պիտի առորագրուի, զոր Մոսկուայանը պէտք է վաւերացնէ յետագային եւ վրաստան է որ կը վաւերացուի ինչ որ ըլլայ Սպ. Ժողովի կազմը: Ֆիէժմանի քաղաքական վերլուծումը եւ բարեացակամ մօտեցումը Թուրքիոյ բնաւ «չսառցուեց» հասարակութենան մը կողմէ որ, ինչպէս վերը ըսինք, ցայսօր զուրկ կը մնայ քաղաքական հասուն մտածողութենէ եւ չի հանդուրժեր խոկ լսել իրեն անհաճոյ թուղ խօսքեր, թէկուզ ըսողը նախապար մը ըլլայ, այսինքն Պետութենան պաշտօնական ներկայացուցիչը, որ չի կրնար մեր հարցերը մեր տեսակով դիտել:

Նախատեսուած չէր, ըսաւ Անրի Վերնէօյլ (որ հին բարեկամ մըն էր Ֆիէժմանի) որ խօսք առնէ, բայց, պարտաւորուեցաւ, բացատրելու համար Նախարար - ին իր ժողովուրդին դիրքը: 65 տարի է, ըսաւ, յուսահատ վկան եմ այն ճիգին զոր Հայերը կը թափեն փաստելու համար իրենց մշակոյթը, պատմութիւնը, ցաւը: Այսօր երկիր մը կայ որ մեռնելու վրայ է, չրջափակումի կայ եւ եթէ Թուրքիան կամ Ադրբէյճանը ազատ համարձակ կը գործեն, պատճառն այն է որ համոզուած են թէ կրնան, Արեւմուտքը ոչինչ պիտի ընէ, Ֆրանսա վախն ունի անհաճոյ ըլլալու Թուրքիոյ: Էր - պիւս պիտի ծախէ, Ռընօներ, Սիթրոյէններ: Հոս Ֆիէժման նեղուեցաւ, աւելին՝ բարկացաւ ու պատասխանեց անընդունելի գտնելով այն մեղադրանքը որ կ'ըլլայ Ֆրանսայի՝ էր - պիւս ծախելու համար հրաժարիլ մարդկային աւանդական իր սկզբունքներէն: Թուրքիան Օսմանեան կայսրութիւնը չէ, մտայնութիւնը փոխուած է, կ'ուզէ ինք

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Օննիկ, Պերճ, Փաթրիք եւ Լօժէնի Ալեքեան եւ ընտանիքները իրենց քեռայրին մէթր Շաւարշ Սեյօճեանի Թարմ յիշատակին 2000 Ֆր. կը նուիրեն «Ծառաջ»ին:

***

Տիկին Արփինէ Աւետիսեան 1100 Ֆր. կը նուիրէ ի յիշատակ իր ամուսնոյն՝ Արամ Աւետիսեանի մահուան 18-րդ տարելիցին, անոր չատ սիրելի՝ «Ծառաջ»ին:

– ԱՐԵՒԱԳԱԼ –

Մեծ Պահքի հետեւեալ կիրակի օրերուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի.

Մարտ 7, Անառակի կիրակիին,
Մարտ 14, Տնտեսի կիրակիին,
Մարտ 21, Դատաւորի կիրակիին,
Մարտ 28, Գալստեան կիրակիին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԻԼԻՑ

Գարուն մանկա - պատանեկան երգչախումբի տարեկան համերգը, կիրակի, Մարտ 21-ին, ժամը՝ 15·30-ին,

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարտ 7, կիրակի օր, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, ձեռամբ եկեղեցւոյ Առաջ Հովիւ՝

ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԿՈՐ. ԲՀՆԾ. ԳԱԼԷՆՏԻՐԵԱՆԻ յաւուկ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի չատ սիրելի արի եւ բարի Հօր եւ Ազգիս Հայոց Կ. Պոլսոյ Երջանկայիշատակ Պատրիարք՝

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ-Ի

վախճանման 3-րդ տարելիցին առթիւ:

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը անխտիր, ներկայ գտնուիլ ազգասէր եւ անձնազոհ այս մեծ հոգեւորականին ոգեկոչման սրտայոյզ արարողութեան եւ անոր անմահ ու քաղցր յիշատակին ընծայուած Մատաղի Օրհնութեան:

Սկզբնաւորութիւն ժամը 10-ին:

ՇՆՈՐՀՔ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ԵՒ ՄԱՐՋԱԿԱՆ
ՄԻՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE DE FRANCE

Cycle de huit conférences
sur
L'ARMENIE PALEOCHRETIENNE
ET MEDIEVALE

Mme NINA GARSOÏAN
Professeur à l'Université Columbia, New York
donnera deux conférences sur les sujets suivants:

1. Les éléments iraniens dans l'Arménie paléochrétienne.

2. L'Eglise arménienne et le Grand Schisme d'Orient.

Ces conférences auront lieu au Collège de France, le **lundi 8 mars** et le **mardi 9 mars** à **17h30**, dans la salle 3.
11, Place Marcelin - Berthelot, Paris 5^e

M. JEAN-PIERRE MAHÉ
Directeur d'Etudes à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes, IVe Section
donnera deux conférences sur les sujets suivants :

1. Confession religieuse et identité nationale dans l'Eglise arménienne (VIIe-XIe ss).

2. La fonction du catholicos dans l'Eglise arménienne médiévale (VIIe-XIe ss).

Ces conférences auront lieu au Collège de France, le **lundi 15 mars** et le **mardi 16 mars** à **17h30**, dans la salle 3.
11, Place Marcelin - Berthelot, Paris 5^e

M. KAREN YUZBASHIAN
Maître de recherches à l'Institut des Etudes orientales de Saint--Pétersbourg
donnera quatre leçons sur les sujets suivants :

1. Les premiers auteurs de langue arménienne.

2. L'autonomie des Arméniens aux Ve-IXe ss.

3. Le statut international de l'Arménie à l'époque des Bagratides (IXe-XIe ss).

4. La conquête de l'Arménie par Byzance et le régime des thèmes (X^e-XIe ss).

Ces leçons auront lieu au Collège de France, le **lundi 22**, le **mardi 23**, le **lundi 29** et le **mardi 30 mars**, dans la salle 3.
11, Place Marcelin - Berthelot, Paris 5^e

ՀԱՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Փարիզեան Շրջանի Հայաստաւեայց Առաքելական Եկեղեցիներուն մէջ գոյոր եկեղեցականներուն մասնակցութեամբ

Մեծ Պահքի ամրողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր Եկեղեցիներուն մէջ, յաջորդաբար՝ Ուրբաթ իրիկունները ժամը ճիշդ 7-ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի:

Ուրբաթ, Մարտ 5, ժ.Ք. օր Մեծի Պահոց
ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցի.
Քարոզիչ՝ ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՄՈՆ

ՈՒՐԲԱԹ. - Մարտ 5, երեկոյեան ժամը 18-ին, թաղիս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ Հսկումի, խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին:

Այս առթիւ կը նախագահէ ու կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐՃԷԵԱՆ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Կաթողիկոսական
Պատուիրակի Փոխանորդ

Կը մասնակցին թեմիս բոլոր հոգեւոր հովիւները:

LA MAISON DE LA CULTURE
D'ISSY-LES-MOULINEAUX
sous la présidence d'honneur de
Monsieur le Député - Maire
André SANTINI
vous invite à la présentation du livre

LES ARMENIENS DANS L'EMPIRE OTTOMAN A LA VEILLE DU GENOCIDE

925 documents photographiques

30 cartes géographiques —
3000 localités recensées —
7000 noms répertoriés

de Raymond H. KEVORKIAN
et Paul B. PABOUDJIAN

le Vendredi 5 Mars à 20h30

45, rue de la Défense, Issy-lès-Mlnx.

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՑ ՄԱՋ-ի Լիոն - Վիլէօրպանի Արաքս մանաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Մարտ 6, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ

40, rue d'Arménie, Lyon 3^e

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

***

ԿԱՊՈՑՑ ՄԱՋի «Ակնունի» մանաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Մարտ 8, ժամը 20·30-ին

Centre Administratif d'Asnières

Կարեւոր օրակարգ. - Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

L'ECOLE TEBROTZASSERE

présente

SA CHORALE

sous la direction de HAIG SARKISSIAN

et

l'Ensemble arménien
NAVASSART

le Dimanche 7 Mars à 15 h 30
Salle des Fêtes de Gonesse — Route d'Ecouen 95500 Gonesse

Imprimé sur les Presses du Journal «HA RATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 5
VENDREDI
5 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· – Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·010 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.010

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

Մարտ 3–ին, Շաբաթ օրուան, Գերագոյն Խորհուրդի նիստը կրկին փոխադրուեցաւ եղած է հակասական եզրակացութեան ալ յանգելով: Ապրարեւ, բարեփոխումներու յանձնախումբը կը ներկայացնէր առաջարկներ, որոնք որոշ փոփոխութիւններ կը մտցնէին Խորհրդարանի եւ կառավարութեան լիազօրութիւններու հարցերուն մէջ: Օրինակ քուէներու մեծամասնութիւն նկատուող թիւի նուազում, կառավարութեան անվստահութեան յայտնելու պարագաներ եւլն· եւլն·: Այս յանձնախումբը կը բաղկանար եօթը երեսփոխաններէ՝ Հ·Ց·Դ·՝ 3, ՀՌԱԿ՝ 1, ՀՀ՝ 1, ԱԺՄ՝ 1, Ազրարային 1: Եւ հետաքրքրականն այն է որ երբ քուէարկութեան դրուած է չեն յաջողած հարկ եղած թիւը (124) ձեռք ձգել եւ բանաձեւը մերժուած է ուրեմն ստանալով միայն 122 ձայն, դէմ քուէարկած են մէկ Հ·Ց·Դ եւ մէկ ԱԺՄ:

***

Հոմի ժողովին մասին խօսած էինք մեր նախորդ թիւով: Ձշդենք սակայն մասնակցող այդ 11 երկիրներու անունները՝ Հայաստան, Ազրբեջան, Ռուսաստան, Բելառուսիա, Շուէյտ, Չեխիա, Մխիթարեան Նահանգներ, Գերմանիա, Իտալիա, Ֆրանսա, Թուրքիա: Կայ հերթական նախազահութիւն մը (երկկ դրած էինք՝ պատասխանատուներու յանձնախումբ) զոր կը վարէ, այս շրջանին՝ Շուէյտ: Այն համաձայնութիւնը որ զոյացած էր Հոմի եւ առջին քայլ մը կը նկատուէր եւ որու կէտերը յայտնած էինք, իր մանրամասնութիւններով չէ հրապարակուած:

***

Ղարաբաղ կատարած իր 12–րդ այցելութեան առթիւ, Տիկին Քարոլային Ռոքս, Մարտ 2–ին մամուլի ասուլիս մը տուած է պարզելու համար այն փոփոխութիւնները զոր կրած է հանրային միջազգային կարծիքը ղարաբաղեան հակամարտութեան մասին: Այս անգամ ալ Անգլիոյ Լորտերու պալատի փոխ–նախագահուհին Ղարաբաղ տարած է մարդասիրական օժանդակութիւն եւ խոստացած է կրկին երթալ 20 օրէն: Ցայտնած է որ վերջին այցելութեան եղած է Ղարաբաղի հիւսիսը, Մարտակերտի շրջանը: Վանք եւ Գանձասար դիւղերը, ըսած է բոլորովին աւերուած եւ կողոպտուած են, Գանձասարի վանքը, սակայն, չէ վնասուած:

***

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը Մարտ 1–ին ստորագրած հրամանագրով պաշտօնէն հեռացուցած է հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի պետական վարչութեան պետ՝ Սամուէլ Գէորգեանը, այս վերջնոյն դիմումին ընդառաջելով:

***

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ԼՐԱՏՈՒԻՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ ՊԵՏԻՆ ԴԷՄ

Փետրուար 28–ին, Ստեփանակերտի մէջ անծանօթներու կողմէ մահափորձ մը կատարուած է Լ.Ղ.Հ–ի Գերագոյն Խորհուրդի Լրատուութեան եւ մամուլի Գրասենեակի դեկավար Մարսէլ Պետրոսեանի դէմ, որ դանակի եւ բութ գործիքի վէրքեր ստացած է, որոնք սակայն չեն սպառնար իր կեանքին: Ցանցագործները յաջողած են փախուստ տալ:

***

Չնայեալ ուժերու համախմբման, ինչպէս նաեւ կազմակերպուած յանցագործութիւններու դէմ պայքարի նպատակով Լ.Ղ.Հ–ի Պաշտպանութեան Կոմիտէն անօրէն գինուած խմբակներու զինաթափման ձեռնարկած է, Այսպէս, վերջին օրերուն Ստեփանակերտի, Մարտունիի եւ Շուշիի շրջաններուն մէջ զինաթափ եղած են չուրջ 40 հոգի, որոնց պրաւուած են աւելի քան 50 դէնքեր:

***

Սումգայիթի չարդերուն ե· տարեդարձին առթիւ, Փետրուար 28–ին ոդեկոչման արարողութիւն մը տեղի ունեցած է Ծիծեռնակաբերդ, ուր Սումգայիթի զոհերուն յիշատակին դրուած խաչքարին մօտ հաւաքուած են Սումգայիթցիներ, բռնադաղթածներ եւ պետական ներկայացուցիչներ, որոնք մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգած են անոնց յիշատակը եւ ծաղկեպսակներ դետեղած:

***

ԶՈՀԵՐՈՒ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ

Յունուար 27–ին, Հիւսիսային Օսէթիոյ Րոկի լեռնանցքի մօտերը ձիւնահոյտը անդունդ գլորած էր քանի մը կառքեր, որոնց մէջ էին նաեւ հայկական ուժ ըեռնակառքեր: Փրկարար աշխատանքներու համար Հայաստանէն յատկապէս հասած ջոկատը յաջողած է ձիւնի հսկայ չերտերու տակէն հանել դիակները, անոնց մէջ նաեւ 12 Հայեր, որոնց մարմիններուը փոխադրուած են Հայաստան:

***

Իօռոպարոմէթը հարցախոյզի ընկերութիւնը գործակցաբար Ռուսաստանի համապատասխան Ռոմիլի հարցախոյզեր կատարած է նախկին Խորհրդային Միութեան երկիրներու մէջ, սկսելով Ռուսաստանէն ուր մեծ վախ կը տիրէ որ մենաշնորհութեան մը հաստատումէ անխուսափելի ըլլայ: Հարցախոյզը կատարուած է 15–էն 70 տարեկան 1000 անձերու մօտ, տարբեր ասպարէզներէ:

Ռուսաստանէն աւելի յոռետես արդիւնքներու հասած են այլ Հանրապետութեանց մէջ եւ առաջին առթիւ՝ Հայաստան: Հոն, իշխանութենէն դժգոհներու համեմատութիւնը կը հասնի 67%–ի, ժողովրդավարութեան յառաջընթացի բացակայութեան համար ցաւ կը յայտնեն 86%, 63%–ի համաձայն տնտեսական վիճակը աւելի պիտի վատթարանայ: Հարցախոյզին նախաձեռնութիւնը կատարեալ Եւրոպական Հասարակապետութենէն:

***

Կապոյտ Խաչը, Շաբաթ օրուան (Փետ· 27) Նոթր – Տամի Մայր տաճարին առջեւ, բանաձեւ մը ուղղած է Հանրապետութեան նախագահ՝ Ֆ· Միթերանի, վարչապետ Փ· Պէրէկովուայի, Արտաքին նախարար՝ Ռ· Տիւմայի եւ Առողջապահութեան եւ մարդասիրական գործունէութեան նախարար՝ Պ· Քուշնէրի:

Բանաձեւին մէջ նախ ցաւով կը հաստատուի որ դէպի Երեւան մեկնած քանի մը օդանաւեր, գլխաւորաբար բեռցուած հայ գաղութին կողմէ, չեն ներկայացներ խոստացուած օդանաւային կամուրջը: Ցաւ կը յայտնուի նաեւ որ Ֆրանսական կառավարութիւնը չատ չարտայայտուիր Ադրբիներու գործած վայրագութեանց մասին: Եւ կ'ակնկալուի Ֆրանսայի դեղագոյն իշխանութենէն եւ խնդրոյ առարկայ նախարարներէն որ Ֆրանսայի ձայնը աւելի բարձր, աւելի վճռական եւ մշտական ըլլայ մարդկային իրաւանց խախտումին եւ չրջափակման մասին, ինչպէս նաեւ ստեղծումը Ֆրանսական մարդասիրական կառոյցի մը Ղարաբաղի եւ Հայաստանի համար, որ ներմուծէ պետութեան կառոյցները եւ եվմտական միջոցները, դիւրացնելու համար գործը բոլոր անոնց որոնք կ'օժանդակեն Ղարաբաղի եւ Հայաստանի ժողովուրդին:

***

Ղարաբաղի Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէի որոշումով՝ Հայաստան Կոմիտէի յատուկ ներկայացուցիչ նշանակուած է Ալպէր Ղազարեան:

***

Նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի փարիզ այցելութեան թուականը (նախապէս՝ Մարտ 4) վերջնապէս չէ ճշդուած տակաւին: Ըստ Ֆրանսական աղբիւրներու հաւանական նոր թուականն է՝ Մարտ 10 – 11:

***

Նախարարապետ Հրանտ Բագրատեան կարգ մը նոր նշանակումներու կատարած է Տընտեսական նախարարութեան կապակցութեամբ: Նախկին տեղակալը՝ Մ· Շիշմանեան նշանակուած է նոյն նախարարութեան առաջին տեղակալ: Տեղակալներ նշանակուած են նաեւ Գագիկ Բախչեան եւ Հրանտ Մարգարեան:

***

Մշակոյթի նախարար՝ Յակոբ Մովսէսի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը Պոլիս մեկնած է, ուր պիտի ստորագրէ Սեւ Ծովեան երկիրներու մշակութային համագործակցութեան համաձայնագիրը:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE DIPLOMATIQUE»

(Mars)

ԿՈՎԿԱՍԸ ԲՈՑԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ինհասիօ Ռամոնէ, ամսաթերթին Ա· էջին վրայ ստորագրած է վերոյիչեալ խորագրով յօդուած մը, ուր դիպուկ նկարագրութիւններ ալ կ'ընէ չրջանին մէջ մղուող «պատերազմներ»ուն մասին: Ճամբայ կ'ելլէ Ջրհեղեղէն եւ Նոյեան Տապանէն ըսելու համար թէ Նոյ այն առեն աղաւնի մը արձակած էր որ ետ եկած էր կտուցը պահելով ձիթենիի ճիւղ մը, խորհրդանիշ՝ խաղաղութեան Աստուծոյ եւ մարդոց միջեւ: Տեղւոյն կրիւները, կ'ըսէ, չատ կը նմանին Եուկոսլաւիոյ դէպքերուն թէ անոնց ծագում տուած մոլեռանդութեան (գերազգայնութիւն, հողային պահանջ, ցեղային առելութիւն) եւ թէ բրտութեանց եւ վայրագութեանց (պատանդներու արգելափակում, բնակիչներու ջարդ, հաւաքական բռնաբարումներ) պատճառաւ: Բայց, յօդուածագիրը չի հասկնար թէ ինչո՞ւ նուազ ուշադրութեան կ'արժանանան մեծ մեխանեռու կողմէ, ՄԱԿ եւ ՍԷ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ն իսկ հազիւ կը բարեհաճին զբաղիլ: Այս երեւոյթը նոր է սակայն, կը նկատէ Ռամոնէ եւ կը հակասէ այն ախորժակին հետ, զոր ցոյց տուին մեծ պետութիւնները նախկին պատերազմներու առեն (1877-78) եւ մանաւանդ՝ 1914-1921-ին: Կը բացատրուի Բաքուի չրջանի քարիւղային հարստութեան նուաղումով: Ներկայիս կովկասի մէջ չորս պատերազմներ կը մղուին որոնց Ռուսաստան առընչուած է եւ որոնց մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւին Թուրքիա եւ Իրան: Ամէնէն հինը ղէմ առ ղէմ հանած է Հայերն ու Ադրբիները, Ղարաբաղ, բնակուած Հայերով, բայց կցուած Ադրբեջանի, որ զէնքով կ'ընդդիմանայ չրջանէն հրաժարիլ:

Ապա Ռամոնէ կ'անդրադառնայ միւս թնճուկներուն՝ Վրաստանի Օսէթ ինքնավար Հանրապետութիւնը, Հիւսիսային Օսէթիան եւ իր ինզուշ փոքրամասնութիւնը, հուսկ՝ Աբխազիան:

Եզրակացութեան մէջ, Ռամոնէ կ'ըսէ թէ թերեւս ամենք խորհին որ կը բաւէ այդ հեռաւոր պատերազմները չրջապատել կաւիճով ինչպէս պիտի ըսէր Պ· Պրեխթ եւ մոռնալ: Կը սխալին: Անոնք կը ցոլացընեն այն քաոսը ուր մխրճուած է Ռուսաստանը եւ անիչխանութիւնը որ կը տիրապետէ խորհրդային կայսրութեան ապազաղթականացման: Կը վկայեն նաեւ այն խոր տագնապը զոր կ'ապրի նախկին կարմիր բանակը կազմալուծուած, բաժան բաժան եղած զանազան խմբաւորումներու կողմէ որոնք իւրացուցած են իր զինամթերքը եւ անով զիրար կը սպաննեն:

Յօդուածագիրը սակայն այդ բանակին վերակազմութիւնը կը տեսնէ եւ հոնկէ՝ մեծ վտանգ մը, կուիներու տարածման:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ – ԵԼՁԻՊԷՅ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարին Մոսկուա այցելութիւնն ու Ռուսաստանի պաշտօնակիցին հետ հանդիպումը կը չարունակեն նիւթ հայթայթել թուրք մամուլին: Կայ այն տեսակէտը թէ մէկուկէս ժամուան հանդիպում մը բաւարար չէ Պոսնիոյ եւ Ղարաբաղի հարցերուն լրջօրէն նկատառման համար եւ հետեւաբար մեծ յոյսեր պէտք չէ կապել գործակցութեան անոնց փոփաքին:

Աւելի տարածուն է տակաւին Չէթին – Կոզիրեւ հանդիպումը քաղաքական կարեւոր չրջադարձի մը սկիզբ նկատելու հակումը: Այս առումով ուշադրաւ է «Սապահ» թերթէն Մարտ 4–ի «Թէրճիւման»ին մէջ արտատպուած դրութիւն մը որ քաղաքական ներկայ հոլովոյթին մէջ կը չեշտէ Թուրքիոյ դերն ու տեղը:

Ֆաթիհ Չէքիրկէ «էլչիպէյ – Պետրոսեան հանդիպում» խորագրուած դրութեան մէջ անդրադառնալով երկու Արտաքին նախարարներու Մոսկուայի հանդիպումին, յաջորդ քայլ կը նկատէ երկու նախագահներու – Հայաստան – Ազրբեջան - վեհաժողով մը որուն կ'լսէ թէ պատրաստութիւնները սկսած են Անդրայի մէջ:

Ակռ զատ, կարեւորութեամբ կանգ կ'առնէ Մոսկուայի համաձայնութեան հետեւեալ կէտին վրայ· «երկու երկիրներու Արտաքին նախարարները, բաղաքական իմաստով, անձնապէս ջանքեր պիտի գործադրեն հարցին լուծումին համար»: Այս նշումով կը մեկնաբանուի որպէս այն թէ չրջանի երկու մեծագոյն Պետութիւնները Ռուսաստանն ու Թուրքիան են: Այլ խօսքով, այս երկիրները մեծ եղբօր դիրք մը կը վերագրեն իրենք իրենց, երկրորդական դիրքի վրայ ձգելով Իրանը որ կը ձգտէր նոյնպէս մեծ պետութիւն դառնալու:

«Թուրքիա, այսպէսով, դիւանագիտական շատ նուրբ ձեւով մը հասկցուցած է թէ Հայաստանը փոքրիկ դրացի մը կը նկատէ» կ'ըսէ Չէքիրկէ, քանի որ Մոսկուայի համաձայնութեամբ ընդունած է որ Հայաստան եւս սեղան նստի ու մէջտեղ դրուին իրաւունքներն ու անարդարութիւնները:

Թուրք լրագրողը Սեւ Ծովու տնտեսական համագործակցութենէն ետք, Մոսկուայի համաձայնագրով ալ վաւերացուած կը նկատէ «չրջանի հզօր երկիր»ի Թուրքիոյ հանգամանքը: Կ'ըսէ թէ Կիպրոսէն ետք այս հարցով Թուրքիա մասնակիցը պիտի ըլլայ «մեծ եղբայրներու երկրորդ վեհաժողով»ի մը· այսինքն պիտի ունենայ բ· կիպրոս մը:

Դէպքերու յետագայ զարգացումին մէջ մեծ կարեւորութեամբ կը չեշտէ հայ եւ ադրբեջանցի Արտաքին նախարարներուն դերը: Ցաջողութեան կարեւոր ազդակ կը նկատէ քաղաքական գործունէութիւնը անձնական ու բարեկամական յարաբերութիւններու ընդմէջէն տանելու Չէթինի նախընտրութիւնը:

Գրութեան եզրակացութեան բաժինը կանգ կ'առնէ չրջանին մէջ ուժերու նոր հաւասարակչռութեան վրայ· եթէ Թուրքիա եւ Ռուսաստան լուծեն Ղարաբաղի հարցը, Խորհրդային Միութեան քայքայումէն ետք Արեւելքի նոր կշիռը պիտի պահպանուի այս երկու երկիրներուն կողմէ: Այսինքն՝ «Սեւ Ծովէն մինչեւ Ալբայներ, Մոլդովայէն մինչեւ Ուկրաինա տարածուող լայնարձակ շրջանին վրայ տիրապետող ուժեր պիտի ըլլան Ռուսաստան եւ Թուրքիա» կ'ըսէ Թուրք լրագրողը, աւելցնելով· «ատիկա Միացեալ – Նահանգներ եւ Եւրոպայի ճգարին պիտի աւելցնէ երրորդ թեւ մը»:

ՇՐՋԱՓԱԿՈՒՄ ԵՒ ՄԵՐԺՈՒՄ

ԹՈՒՐՔ ԱՋԳԱՅԻՆ ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Ընթերցողը պիտի ներէ, եթէ Մինաս Թէօլէօլեանի մէկ յօդուածէն («Յառաջ», Դեկ. 15. առնուած՝ «Նոր կեանք»է, Հոկ. 29) մեկնող այս տողերը գրի կ'առնուին այսքան ուշ. Թղթատարի քմայքները երբեք օր առաջ մեզի հասցուցին զայն: Դիժ-ւար է, չատ դժուար հաղորդ մնալ հայկական իրականութեան աշխարհի այս կողմերը. աւելի եւս, երբ նամակաբաշխը չընջափակումի կ'ենթարկէ քեզ:

Ինչպէս որ չընջափակուած է արեւմտահայերէնը:

«Օտար լեզուներէ», պիտի մտածէ ընթերցողը:

Չէ, մեր խօսքը այդ մասին չէ: Շրջափակուած է մե՛ր իսկ կողմէ:

Ճիշդ է Մ. Թէօլէօլեանի բսածը, թէ Թաչեան, Նարդունի, Շ. Միսաքեան եւ ուրիշներ Թափուր ձեղքին «լեզուական ստիկանատուն»ը իրենց մահով: Ատենաներն, Պէյրութի մամուլին մէջ երեւցան --երբեւս կ'երեւին, տեղեակ չենք--- «ոստիկանական» դէկուցումներ՝ լեզուական ինչ-ինչ նախճիրներու մասին, կամ արեւմտահայերէնի հարցերու վերաբերեալ (80ականներու սկիզբը Յարութիւն Քիւրքճեանը փորձեց Թաչեանի գործը չարունակել՝ «Թիւրն ու Թերին՝ այսօր» սիւնակով, բայց ճամբու կէսին կառքէն լչաւ), սակայն «հին»երու կարօտը մնաց:

Այսուհանդերձ, իրենց ներկայութիւնը չէր որ պիտի կանխէր այսօրուան վիճակը:

Ներկայիս, չրջափակումը կը կատարէ տարբեր միջոցներով.

ա) Սխալագրութիւն

բ) Բառապաշարի աղքատացում

գ) Թարգմանուածոյ դիմագիծ

դ) Անհարկի փոխառութիւններ

ե) Արեւելահայերէնի ներխուժում, եւայլն:

Թող չկարծուի, որ մենք պահպանողական մաքրամոլներ ենք լեզուի հարցերուն մէջ: Կամ՝ քերականութեան դասագիրքերէ կը ստանանք մեր անունդը: Ընդհակառակն: Լեզու մը կը զարգանայ երբ, իր օրէնքներու իմացումով, զանց կ'առնուին անոնք: Երբ կ'արտայայտէ կենսունակ կեցուածք մը իւրաքանչիւր տողի եռաւ:

Ասոր համար, «սխալագրութիւն» կոչուածը ամէնուր կը գտնուի, մամուլի թէ դրականութեան մէջ: Մէկ բան է, սակայն, սխալները նկատել այս կամ այն հեղինակի մօտ, որոնք դիտումնաւոր են («լեզուն չատ լաւ իմացողի» կեցուածք, կ'ըսէր մէկը տարիներ առաջ), իր ոճին մաս կը կազմեն --թէեւ երբեմն անդիտութեան արդիւնք--, ուրիշ բան՝ լեզուն չիմացողի սխալ: Այսպէս. - «Չեն 10 Յունուար 1993 տեւած իր այս 11րդ մարդասիրական առաքելութեան հիմնական նպատակներէն մէկը ալ արդէն այդ մէկը էր», որ հայերէն թարգմանի՝ «արդէն այդ էր 3-էն 10 Յունուար 1993 տեւած մարդասիրական իր 11-րդ առաքելութեան հիմնական նպատակներէն մէկը»:

Այլ առիթներով խօսած ենք արեւմտահայերէնի բառապաշարի աղքատացումին մասին. կան ճիւղեր որոնք լքուած են (օրինակ՝ իրաւաբանութիւնը, ինչպէս նկատել կու տար վերջերս Արփիկ Միսաքեանը իր մէկ տոմսին մէջ), իսկ ուրիշներ՝ խոպան (օր. հոգեվերլուծութիւնը): Պէտք է հաշուի առնել, որ մամուլին ընդդրկած դաշտերը, փոխանակ ծաւալելու, հետզհետէ կը սեղմուին ծամօնի պէս կրկնելուդ նիւթերու չուրջ, ու ասկէ կը սկսի լճացումը:

Մնաց որ, արեւելահայերէնի --առհասարակ աւելի բազմադիմի հետաքրքրութիւններով լեզուաճիւղ, հասկնալի պատճառներով-- յաջող ստեղծումները չեն տարածուիր (օր. «ինքնարժէք» -- coste) եւ ոչ ալ՝ նոյնինքն սփիւռքահայ մամուլի կամ հեղինակի դիւտաւոր հայցումներ (օր. «ճեպուղի» -- autopiste, փոխանակ «ազատուղի» -- freeway պատճէնումին, որ բան չըսեր):

Մերօրեայ արեւմտահայերէնը սփիւռքահայերէն է, ինչպէս որ արեւելահայերէնը՝ ռուսահայերէն: Այսինքն, զոյգ լեզուաճիւղերը օտարի հետ յարաբերութեան մէջ կը գտնուին. հետեւաբար, «աղաւաղած» են: Արեւմտահայերէնի պարագային, օտար լեզուներով փոխազդեցութիւն ունեցող անձը կ'ենթարկուի նաեւ այդ լեզուներու ազդեցութեան. անոնցմէ տարբեր պիտի ապրեցին իր լեզուամտածողութեան մէջ, որոնք, ճիշդ կերպով իւրացուելով, հարստութիւն կրնան դառնալ: Իսկ Արեւմուտք ծնած կամ փոքր տարիքէն հոն հաստատուած անձերը, անցնելով Արեւմուտքէն, այդ զոյացիճակը պիտի ցոլացնեն իրենց գրութեան մէջէն:

Այդ հարց է, որ լեզուն դառնայ, ըստ անոնք, հայերէն բառերով գրուած անպիտէրէն, ֆրանսերէն կամ սպաներէն: Այսպիսի փորձառութիւնէ մը անցաւ Ամերիկայի «AIM» հանդէսի հայերէն կարճառօտ հրատարակութիւնը, որ կոչուած էր ի դարձելու «լրագրական սատկած լեզուից» (վահէ Օշականի բնորոշումն է), եւ որուն անպիտերէնէ թարգմանուած յօդուածներէն ոչ մէկը կարելի էր հասկնալով կարդալ: Տառը կը թարգմանէր, փոխանակ ոգին վերստեղծելու: «But not everybody agrees with this opinion» կը դառնար «բայց ոչ ամէն ոք համաձայն է այս կարծիքին», երբ պէտք է ըլլար «բայց ամէն ոք համաձայն չէ այս կարծիքին»:

Աւելի ստրկամիտ հայացումներու հանդիպած ենք այլուր. «միեւնոյն օրը խորհրդարանէ զատուեցաւ այն օժանդակութիւնը որ Արցախին տրամադրուած էր եւ այն բեռները որոնք բերուած էին Հայաստանին համար» (հայերէն՝ «Նոյն օրը անջատաբար դասաւորուեցաւ Արցախի եւ Հայաստանի համար տարուած օժանդակութիւնը»):

Ոչ հեռու անցեալին, հայ մամուլի մէջ ահագանգային խորագիրներ կը կարդացուէին. «Թուսերէնի անհարկի տարածումը կը վտանգէ մայրենի լեզուն»: Ահազանգը արեւելահայերէնին համար էր, հիմա իրեն թէ արեւմտահայերէն գրուած յօդուածներ կը խորագրուին «Ազգանսիայի ժամանակագրութիւնը», «Օփերաքիւ շտապի նիստ» եւայլն:

Ու այսպէսով կը հասնինք արեւելահայերէնի ներխուժումի խնդրին: Վերը խօսեցանք ինճնարժէքի պէս բառերու մասին, զորս կարելի է որդեգրել երբ չկան ոգով եւ անոնց համարժէքը չկայ: Բայց, հակառակ Ա.Ճառեանի քրոջ դատին (տե՛ս մեծանուն լեզուաբանի հետաքրքրաշարժ «կեանքիս յուշերից»ը), երկու լեզուաճիւղերու տարբերութիւնը «ում»ի եւ «իս»ի մէջ չէ միայն: Արեւելահայերէնով մեզի կ'անցնի ռուսերէնի քերականական կառուցուածքի կարեւոր մէկ մասը, ինչպէս որ լրատուական լեզուի կազապարումը (կարծես քիչ ըսար արեւմտահայերէնի արդէն ունեցածը): կ'անցնի նաեւ անհարկի բառապաշարի մեծ քանակ մը, որ սովորական րնթերցողին համար չհնարէնի կը վերածէ կարդացածը:

Այս բոլորը, ըստ երեւոյթին, տեղի կ'ունենայ յանուն երկու լեզուաճիւղերու մերձեցումին: Բայց խորքին մէջ հիանդկաթ արեւելահայերէնն կը հրամցուի հռետորական իր ամբողջ բեռով, որ կու գայ միանալ Մինչին Արեւելքէն արդէն եկած հռետորութեան (Սփիւռքի գրեթէ բոլոր հայատառ թերթերը կը խմբագրուին մինչին արեւելքցիներու կամ Հայաստան ուսանած մարդոց կողմէ, ներառեալ՝ Արեւմուտք հրատարակուողները). Հայերէն կարդացողը թերեւս կուլ տայ այդ բեռը (իրականութեան մէջ՝ չի հասկրնար անոր դոյութիւնը), բայց կրնայ հաւկնալ կամ հայերէն սորվիլ (չիմար լուսաւորութիւն...) այդ խեղանդամ չիզոն ճաչակելով:

Ֆանի մը նմոյշներ.

«Որպէս իր ըսածին հաւաստում, ան վկայակոչեց վերջին ժամանակներուն ԼՂՀ ինքնապաշտպանութեան ուժերուն կողմէ Ատրպէյճանի բանակի շուրջ 20 ինքնաթիռներու եւ ուղղաթիռներու վնասազերծումը»:

(«Իրրեւ ապացոյց, ան վկայակոչեց ԼՂՀ ինքնապաշտպանութեան ուժերուն կողմէ Ատրպէյճանի բանակի շուրջ 20 օդանաւերու եւ ուղղաթիռներու չեզոքացումը»)

«Բնական է, որ աշխարհը եւ մասնաւորապէս մեծ տէրութիւնները մտահոգուած են տարածքաշրջանին մէջ ստեղծուած իրավիճակով...»

(«Մեծ տէրութիւն»ը «մեծ պետութիւն»

ԹՈՒՐՔ ԱՋԳԱՅԻՆ ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Թ. Աքչամ կը փորձէ բացատրել նաեւ զանգուածային բնաջնջումին մերժումը եւ զայն վէճի նիւթ չդարձնելու յամառութիւնը: Առաջին ակնարկով դժուար է այս հակազդեցութիւնը ըմբռնել. հեղինակին կարծիքով, Թուրքիա եթէ փափաքի կըրնայ ընդունիլ նման բնաջնջումի մը դատապարտութիւնն ու պնդել թէ իրեն հետ ոչ մէկ կապ ունի ատիկա: Ունի ատոր համար անհրաժեշտը: Արդէն կը պնդէ թէ ինք նոր Պետութիւն մըն է. յետոյ, չէ՞ որ պաշտօնական թեզին մաս կը կազմէ այն կեցուածքը թէ Ազգային անկախութեան պատերազմը մղուած է նաեւ Օսմանեան դէկավարութեան դէմ:

Ակռկ զատ, կանգ կ'առնէ թրքական հաւաքականութեան մոռացումի ախտին վրայ: Ատիկա կարելի է նաեւ բնութագրել որպէս պատմութեան դիտակցութեան բացակայութիւն: Ատիկա որոշ չափով ծրագրուած երեւոյթ մըն է, որ կը բացատրուի մասամբ, օրինակ, դիրերու յեղաշրջումով, որ 1928-ին արաբական տառերը փոխարինեց լատինականներով, խզելով մօտիկ անցեալին հետ ամէն կապ: Կարելի է այլ ազդակներ ալ յիշել, ինչպէս՝ Թուրքերու պատմական թափառաշրջիկ, վաչկատուն յատկութիւնները: Այս բոլորը կը բացատրեն այն եղրակացութիւնը որ թրքական անկախութեան պատերազմը «ոչինչէն գոյութիւն ունեցնալու» համարժէք է. տասով վերածնունդի գաղափարը կը դրոշմուի ուղեղներու մէջ, նախակրթարանի տարիներէն սկսեալ:

Երբ այս է կացութիւնը, հայկական ընաջնջումի մը պատասխանատուութեան մասին մտածել, այս պատկերին քանդումին համանիչ պիտի ըլլայ: Պիտի քանդուի որպէս ճշմարտութիւն ընդունուած հաւատքներու համակարգը: Քանի՞ հոգի պատրաստ է դիմակալելու նման ցնցում ու ճայնակցելու Թ. Աքչամի երբ կը կրկնէ Պասքըն Օրանի տողերը թէ՝ «Անկախութեան պատերազմը ոչ թէ գրաւող ուժերու, այլ փոքրամասնութիւններու դէմ մղուած է»:

Գիրքը կ'անդրադառնայ նաեւ անխոտակելի այլ «արժէքներ»ու. անոնց գլխաւորն է ազգային հպարտութիւն ներկառուած «Քուվայի միլլիյէ» ջոկատներու ներկայութիւնը: Թրքական անկախութեան պատերազմին առաջին կեռիլայական խումբերն են առնոք որոնք յետագային ճուլուած են կանոնաւոր զօրքերուն. անոնց կարեւոր մէկ մասը բաղկացած է Հայերու կոտորածներու կազմակերպիչներով: Հիմնուած են նաեւ միութիւններ որոնց հիմնադիրները մեծ մասով Հայերու սատկուածքով հարբուսացողներ են որոնք վախը ունին որ Հայերը ետ պիտի գան ու վրէժ լուծեն: Այս վախը չահագործման նիւթ ալ եղած է: Մ. Քէմալ քիւրտ դեկավարները իրենց միարան պահելու համար այդ պարագան առաջ կը քշէ. Հայերը ետ պիտի գան ու կոտորածներու վրէժը լուծեն: Այս ըսպառնալիքով կ'ապահովուի քիւրտ եւ թուրք միութիւնը:

Այսպէս, Հայերու ցեղասպանութեան հեղինակները անկախութեան պատերազմն ալ դիմաւորելէ ետք, նորակազմ պետութեան վարչական կարգերը դրաւած են: Այս է պատճառը որ Ազգային մեծ ժողովը որ բացուած է 1920 Ապրիլ 23-ին, Մայիս 8-ին կ'որոշէ «ազատ արձակել տարագրութեան յանցանքով բանտարկուածները»:

Այս բոլորը եղրակացնելու կը մղեն թէ թրքական անկախութեան պատերազմին կազմակերպումին ու յաջողութեան ամէնէն կարեւոր ազդակներէն է Հայերու ցեղասպանութիւնը:

Գիրքը վերջաբանի համառօտ բաժինով մը կ'անդրադառնայ հայկական հարցին յատկացուած ուսումնասիրութիւններու, անոնց ուրացումի մօտեցումներուն, զոհերու թիւերուն մասին վարկածներու, եւայլն: Ունի նաեւ յաւելուածի գլուխ մը ուր կը տրուին կարգ մը թուրք գրողներու, գիտնականներու, քաղաքական դէմքերու յուշագրութիւններէն էջեր որոնք առընչուած են Հայերու կոտորածներուն:

Ֆայիհ Ռըֆիքը Աթայ կը յիշէ բժիշկ մը որ դէպքերուն ընթացքին առաջնահերթ նկատած է իր թրքութիւնը, մեկնելով՝ «փոխանակ անոնց մեզ բնաջնջելուն, մենք զիրենք ոչնչացնենք» տրամաբանութենէն. ուշագրաւ է իր պատասխանը՝ «ձեր խիղճը չվրդովեցա՞ւ» հարցումին. ան կ'ըսէ. անշուշտ վրդովեցաւ, բայց տեսայ որ հայրենիքս կորուստի եզրին է ու ամոր բարիքին համար առանց այլեւայլի գործի անցայ»: *Ան մտահոգ չէ պատմական պատասխանատուութեան խընդրով:* Կը չարունակէ. «եթէ այս վարմունքիս պատճառով պատմութեան դատարանին առջեւ պատասխանատու պիտի նկատուիմ, յօժար եմ: Ինաւ հոգս չէ թէ այլ ժողովուրդներ ինչ կը գրեն, կամ պիտի գրեն իմ մասիս»:

Մէջբերուած են նաեւ Ահմեթ Ռէֆիքի յուշերը ուր կը պատմուի նաեւ անոր հանդիպումը ոճրագործ Զէրքէզ Ահմէտին հետ. այս վերջինս կը պանդատի իր անտեսումէն. կը յոխորտայ թէ իր ձնորհիւ Վանի մէջ եւ չրջակայքը ոչ մէկ Հայու հանդիպիլ կարելի է: Ինք հայրենիքին այնքան ծառայութիւն մատուցանած է, յետոյ մոռցուած է, ձգուած մէկդի, «մինչ թալառաթի նման սրիկայ մը Պոլսոյ մէջ սառած գարեջուր կը խմէ»:

Զէրքէզ Ահմէտ կը խօսի նաեւ Զօհրապի, Վարդէսի վախճանին մասին. ինք բոլորն ալ «սատկեցուցած է»: Գրանիկին ծուխերը արտաչնչելով կը պատմէ.

– «Հալէպէն ելած էինք, ճամբան հանդիպեցանք, անմիջապէս պաշարեցինք իրենց կառքը: Հասկցան թէ պիտի սատկին: Վարդգէս ըսաւ. "Լաւ, Ահմէտ պէյ, դուք մեզի ասիկա կ'ընէք, բայց Արաբներուն ի՞նչ պիտի ընէք. անոնք ալ ձեզմէ գոհ չեն": «Ատիկա ձու գիտնալիդ չէ, շա՛ն զաւակ» ըսի ու փամփուշտով մը փշրեցի ուղեղը: Ցետոյ բռնեցի Զօհրապը, ոտքին տակ առի, խոշոր բարով մը ճզմեցի, ջախջախեցի գլուխը մինչեւ որ սատկեցաւ»:

***

Անկասկած, հետաքրքրութեան արժանի գործ մըն է Թ. Աքչամի հատորը: Եթէ նոյնիսկ ոչ այնքան մօտեցումի նոր տեսանկիւնի փորձով, որքան՝ ինչպէս կ'ըսէ, թապու դարձած հարց մը խօսելի, վիճարկելի ընելու ջանքով: Ուշագրաւ է նաեւ նման հատորի մը Թուրքիա հրատարակուած ըլլալու պարագան: Թապուն խորտակելու Թ. Աքչամի քայլը որոշ արդիւնք մը կրնայ տալ եթէ թուրք եւ ոչ թուրք պատմաբաններ, մասնագէտներ մղէ այս դիտանկիւնին մասին արտայայտուելու, վերլուծելու, տուգելու թրքական ինքնութեան խնդիրը: Հարցը հոն է որ դնուին առնուազն հայ մասնագէտներ որոնք այս մասին վերջապէս դրական նորութեան մը հանդիպելու խանդավառութիւնը, կամ ոչ հայկական ամէն տեսակէտ մերժելու կանխակալ տրամադրութիւնը մէկդի դնելով, երկխօսութեան ընդառաջելու դիրքէն մօտենան նիւթին. նոյնքան անհրաժեշտ է նաեւ որ նոյն կեցուածքին տէր թուրք մասնագէտներ ըլլան որոնք ունենան դիտական մտքի լայնախոհութիւնը, օրինակ՝ վիճարկումը չսկսելու Թ. Աքչամի տուած զոհերու թիւէն (800 հազար):

Հաւանօրէն անկարելի չէ անոնց յայտնութիւնը, այսօր, երբ հայեւթուրք յարաբերութիւնները օրակարգի նիւթ են երկու երկիրներուն համար ալ, հոգ չէ թէ Հայաստանը աւելի խնդրարկուի, իսկ Թուրքիան՝ մեծահոգի ու անյիշաչար դերացիի կերպարներով...:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

(Շար. 3 եւ վերջ)

ԵՐԵՒԱՆ

ՀԵՌԱՏԻՊ

ՓԱՐԻԶ

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ԹԱՏՐՈՆԸ

Ստեփանակերտի մշակութային կեանքը կանգ առած չէ, հակառակ պատերազմին ու ճմեռուան անհնարաստ պայմաններուն: Վահրամ Փափազեան թատրոնին մէջ վերջերս ներկայացումը սկսած է Ս. Սարգսեանի «Աղջիկը փետացու է փնտռում» կատակերգութեան, բեմադրութեամբ ու դէմքերը դերակատարութեամբ Գ. Ցուրտիւնեանի:

***

ՋՐԱ-ՕԴԵՐԵՒՈՒԹԱԲԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ժընեւ տեղի ունեցած է նոր անկախ Պետութեանց Ջրա-օդերեւութաբանական ազգարկութեանց ղեկավարներու խորհրդակցական ժողովը, որու Հայաստան առաջին անգամ ըլլալով կը մասնակցի որպէս Օդերեւութաբանութեան համաշխարհային Կազմակերպութեան անդամ: Հայաստանի կողմէ ներկայ եղած է օդերեւութաբանութեան վարչութեան պետ՝ Գենադի Կոճոյեան:

***

ՅԱՏԿԱՑՈՒՄ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ

Աշխատանքի եւ ընկերային Ապահովութեան նախարար Աշոտ Եսայեան յայտնած է թէ, Համաշխարհային Դրամատան կողմէ Հայաստանին տրուող 12 միլիոն տոլար վարկէն, այս տարուան Ապրիլին, 3 միլիոն 75 հազար կը տրամադրուի իր նախարարութեան: Այդ դրամը կ'օգտագործուի գործազրկութեան դէմ պայքարի, վերամասնակցման աշխատանքներու կազմակերպման եւ յարակից սպասարկութեանց կարիքներուն համար:

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆԳԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Կիրակի օր, Փետրուար 21-ին բուն Բարեկենդան էր: Ցաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան մաղթաւոր արարողութիւն կատարուեցաւ Իսի լէ Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցիին մէջ, Ֆրէնկեան ընտանիքի խնդրանքով ազգ. բարերար եւ եկեղեցւոյ աւագ կնքահայր Նուրհան Ֆրէնկեանի մահուան քառասունքի առիթով:

Շատ դժուար է մի քանի խօսքով ամփոփել ու ներկայացնել Նուրհան Ֆրէնկեանի նման «բացառիկ» անձնաւորութեան մը կեանքն ու գործունէութիւնը:

Ն. Ֆրէնկեանի եւ Իսիի, Գլամարի թէ Մրոնի Հայութեան միջեւ տարիներու կապը նոր չէ եւ մեր եկեղեցիի չինութեամբ չէ որ սկսաւ, այլ՝ շատ աւելի հին է. համաշխարհային երկրորդ պատերազմի չրջանէն է, երբ Նուրհան Ֆրէնկեան իր «ՌԱՖԻՄ» գործատան մէջ, աշխատանք եւ ապրուստի միջոց տուաւ չրջանի բազմահազար Հայերու:

Այդ չրջանի Հայերը որպէս երախտագիտական ղղացում դինք անուանեցին «Հայրիկ»:

Երջանկայիշատակ Սերովբէ Արքեպիսկոպոս Մանուկեանի միջնորդութեամբ 1973 թուականին Նուրհան Ֆրէնկեան կ'ընդունի ըլլալ նորակառոյց եկեղեցւոյ գլխաւոր բարերարը, որու օծումը աւելի ուշ կատարուեցաւ ձեռամբ Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա.ի (1975 Յունիս 15):

Աւելի ուշ չնորհիւ օրուան հոգեւոր հովիւ Նորվան Վարդապետ Զաքարեանի (այժմ Եպիսկոպոս Լիոնի Հայոց) աշխատանքներուն, կատարուեցաւ բացումը Նուրհան Ֆրէնկեան Մշակոյթի Կեդրոնի:

Այդ օրուընէ ակսեալ չրջանի հայութեան կրօնական – ազգային կեանքը մեծ վերելք ապրեցաւ, զարգացաւ ու տարածուեցաւ. բոլոր հայ ընտանիքներէն ներս կատարելով բարերար ազդեցութիւններ:

Աւանդութիւն է որ հոն, ուր եկեղեցի կայ, անոր հովանիին տակ բացուի նաեւ դպրոց մը: Ահաւասիկ անցած են դրեթէ 13 տարիներ. երկու աշակերտով սկսած միօրեայ դասընթացքները ունեցան 120 աշակերտներ 4-էն 14 տարեկան, հինգ ուսուցչուհիներ, կրթական ու ծնողական գործունէայ ու նուիրեալ մարմիններ երբ հոգեւոր հովիւն ու ի մասնաւորի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ձեռք ձեռքի տուած միասնաբար գործակցեցան Նուրհան Ֆրէնկեանի հետ, որ չզլացաւ ոչ իր ֆիզիքական ներկայութիւնը, ոչ իր բարոյական օժանդակութիւնը եւ ոչ ալ իր նիւթական մասնակցութիւնը իրագործելու համար Հայ Նոր Սերունդի Հայեցի դաստիարակութիւնը:

Նուրհան Ֆրէնկեանի «մտահոգութիւնը» միայն Իսիի եկեղեցին չէր, այլ՝ բոլոր եկեղեցիները, քանի վստահ դիտէր որ Սփիւռքի գոյութիւնը, զարգացումը եւ յարատեւութիւնը մեծապէս կապուած էր Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցիին:

Ն. Ֆրէնկեան Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի ամենահաւատարիմ զաւակներէն մին էր, եւ որպէս զնահատութիւն Հայոց Հայրապետը զինքը վարձատրած էր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ առաջին կարգի չքանչանով եւ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ Ն. Ֆրէնկեան Մշակութային սրահի բացումէն վերջ զինքը իրաւամբ կոչեց ազգային բարերար:

«Գործն է անմահ լաւ իմացէք որ կը
յիշուի դարէ դար...
(Յովհաննէս Թումանեան)

Ան պիտի ապրի յաւէտ մեր սիրտերուն մէջ, քանի իր բացառիկ աշխատանքով աւելի քան 60 տարիներ իր կնիքը դրաւ հոն, ուր իր բարոյական թէ նիւթական օժանդակութեան պէտք ունեցան: Կեանք մը որ լի է անմոռանալի յիշատակներով եւ յուզումներով:

Ֆրիստոնէութեան մեծագոյն փիլիսոփայ եւ քարոզիչ Սուրբ Պօղոսի խօսքերը դարմանալիօրէն կը համապատասխանեն Նուրհան Ֆրէնկեանի կեանքին.

«Բարւի պատերազմը պատերազմեցայ...
Ընթացքս կատարեցի...
Հաւատքս պահեցի»...

Հակառակ մեր տխրութեան ու խոր վշտին, կեանքի եւ մահուան, մեր գոյութեան եւ յաւերժութեան չուրջ մեզ մըտատանջող հարցերուն, յուզումով ու խոր հաւատքով աղօթեցինք:

Հոգիներու հանգստութեան համար եւդած Աղօթքի պահը սրբազան պահ մըն է:

Աղօթենք որպէսզի սուրբ հոգին միխթարէ եղբայրն ու զաւակները ու թոռները ու բոլոր անոնք որոնք զինքը ճանչցան:

Աղօթենք որպէսզի Նուրհան Ֆրէնկեանի նման ազնիւ հոգիներ անպակաս ըլլան մեր մէջէն, անհատներ որոնք ապրած են ազգի փառքի եւ եկեղեցիի պայծառութեան ի սէր:

Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի:

ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

է արեւմտահայերէնով. ասիկա դեռ բան մը չէ, բայց անընդունելի է «տարածքային» կոչուած լարբարոսութեան քաղաքական իրաւունք տալ, փոխանակ պարզ «տաբածք»ին. մէկ բարբարոսութիւնը՝ «տերիտորիա» փոխարինեցին ուրիշով):

«...Միայն յիմարը կարող է զբաղեցնել Հայերու լքած տարածքները»

(Մեր դիտած յիմարը «կրնայ գրաւել Հայերու լքած տարածքները»)

Չենք չարունակեր: Բարեկամաբար պիտի թելադրէինք առ որ անկ է, որ թերթ հրատարակելու ծանր աշխատանքին չաւելցնեն արեւմտահայերէնի վերածելու տաժանքը. Թող յօդուած, լուր, խմբագրական նոյնութեամբ վերարտադրեն, քանի որ, եթէ վերածելը ուղղուած է աւելի հասկնալի դառնալու, անօգուտ աշխատանք է:

***

Մ. Թօլէօլեան mea culpa մը կ'ընէ, հանրային կազմակերպումի պակասին, համապարփակ ուսումնական խորհուրդի չգոյութեան կը վերագրէ լեզուի ու մշակոյթի տագնապը: Չենք դիտեր, սակայն, եթէ «լեզուական նախանձախընդրութեան վերջը» վրայ հասաւ իր թուաբերկած գործօններու բերումով միայն: Տիգրան լեզուներու ծաւալումը բնական եւ սպասելի երեւոյթ էր, վարժարաններու պաշտաճեցումը կրթական ծրագիրներուն՝ նոյնպէս, հայախօսութեան հանդէպ անփութութիւնը ընտանեկան յարկի տակ...

Նոյնպէ՞ս:

Այո՛, այն ընթացքով դոր ապրեցան 1915-ին չարդ ու փշուր եղած մշակոյթ մը, ընկերութիւն մը եւ անոնց արտադրանքը՝ լեզուն: Այսինքն, լեզու – մշակոյթ – ընկերութիւն ընդհանրապէս կ'ապրին արդիականութեան նախադուռը, թերեւս կ'որդեգրեն արդիական գործիքներ, բայց ո՛չ՝ մտածելակերպ:

Այսինքն, եթէ հայերէնի նկատմամբ պաղատանմամութիւն կայ, մշակութային ժառանգութեան հանդէպ՝ դասալքութիւն, կը նշանակէ որ մերժում մը կայ իրացնելու այն ինչ որ ապագային կը նկատուի, ժամանակէն դուրս ինկած կը սեպուի, բնականութենէ հեռու կ'ապրի: «Հայերէնը՝ ճառ խօսելու, դաս տալու, կոնդակ գրելու, բարոզի, աստուծոյ հետ խօսելու, աղօթելու, ալ ի՞նչ գիտնամ... պաշտօնական սառած բան մըն է, էրիկ կնիկ իրար չի մօտեցներ, մտերմութեան լեզու չէ ոչ ալ բարկութեան, հայհոյանքի կամ սիրոյ» (Վ. Օշական):

Կարելի՞ է փոխել այդ մերժումը:

Պատասխան մը բանաձեւելէ առաջ, նախ սեփական աչքին դերանը պէտք է տեսնել...

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս-Այրէս, 1993 Փետ. 16

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՄՏՕՐՈՒՄՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

(1993 թուի Յունուարի 19-ից մինչեւ Փետրուարի 11)

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Անճամբ Հայաստանում եղել եմ երեք անգամ: Առաջինը 1991 թուի Յունուար - Փետրուար ամիսների օրերին՝ Փարիզի ժորժ Փոմփիտու կենտրոնում 1993 թուին նախատեսուած «Հայկական Շարժարւեստը» ծրագրի նախապատրաստական աշխատանքների գծով: Այդ չրջանում առիթ ունեցայ դիտելու Յովհաննէս Թումանեանի հէքեաթների ու պատմուածքների հման վրայ կազմուած, հանդուցեալ Հենրիկ Մալեանի բեմադրութիւնը, որն ճշմարտապէս հայաչունչ ու համեստ բեմական աշխատանք էր. շատ աւելի ողջունելի ու գնահատելի քան միւս մեծահամբաւ Թատրոնների բեմադրութիւնները:

Նշածս օրերին, կեանքը դժուար էր Հայաստանում. բայց կարելի էր լաւատես տես լինել: Երեւանում տեսածս բեմադրութիւնից յետոյ էր, որ ականատես եղայ թէ ինչպէս Մշակութային նախաբարութիւնը ապագայ մշակութային ձեռնարկների համար «տնտեսական լուծումներ» էր գտել: Այն սկսել էր «աճուրդ»ի հանել թատերական եւ մշակութային կառոյցները: «Հէքեաթներ»-ի ներկայացման աւարտին, Մշակութային նախաբարութեան երիտասարդ ներկայացուցիչն ի մի բերելով խմբի անդամներին յայտարարում էր, որ երկար տարիներ կինոյի Տան միջանցքներում իր գոյութիւնը պահպանած՝ Մալեանի անունն կրող թատրոնն վերջապէս կարող էր, իրեն միշտ խոստացուած բայց չիրականացուած, սեփական աշխատանքային չէնքն ունենալ: Ողջունելի էր երեւոյթը սակայն անիրազործելի քանի որ պայման էր դրուած վճարել չէնքի գինը: Դա մի չօշափելի դումար էր:

Մերի դերասանական եւ վարչական կազմը անել վիճակի էր մատնուել: Նրբանք ոչ մի կոպեկ չունէին: Նրանց աշխատանքը միշտ էլ առանձնապէս դիւր չէր եկել «պրոֆեսիոնալ» թատերականներին եւ այժմ Սփիւռքից ժամանած մեծահամբաւ, դրպաններն լեցուն, «սփոռորներ»ը պարզապէս դէպի այդ թատրոնը չէին «ուղեկցւում»:

Այդ թատրոնի հանդիսատեսներն աւելի հասարակ երեւանի համեստ հասարակութիւնն էր. ներառեալ մի քանի մտաւորականներ եւ մանուկներ: Մինիստրութիւնը բնաւ մտահոգուած չէր ոչ թումանեանով եւ ոչ էլ այն փաստով թէ սա միակ թատրոնն էր, յայտնել էր ճշմարտապէս բեմականացնել մի ուրոյն լեզու ու խօսքի ոճ.

Մալեասը աւելի քան տասը տարի չարունակաբար մշակել ու թարմ էր պահել այդ աշխատանքը: Մինիստրութեան ուշադրութիւնն ինչպէս միշտ, ուղղուած էր «պատուաբեր» թատրոններին՝ «Սունդուկեան»-ին ու «Դրամատիկական»-ին. երկու թատրոն, որ մեր արուեստի տեսանկիւնից առած առանձնապէս ազգային կամ միջազգային արժէք չէին ներկայացնում:

Նախ բարեհամբոյր եւ ապա կոպիտ չեչոով վիճեցի մի քանի պատասխանատուների հետ. փորձեցի բացատրել Մալեանի թատրոնի կարեւորութիւնը. Չանք թափեցի պարզաբանել, զգուշացնել, «սմերիկեան ոճի սփոռորներ»-ի վտանգաւոր, կարճատես ու առերես ոգեւորիչ սակայն մշակութային տեսակէտից աւերիչ դերը: Նախարարութեան ներկայացուցիչները հաստատ էին իրենց որոշումներում: Ոչ մի բան չփոխուեց: «Սփոռորներ»-ի տալարը միակ փրկիչն էր համարւում:

Այցելածս օրերում չարժարուեստի վարիչեան ծրագիրը զարգացաւ դանդաղօրէն: Դրա արդիւնքը թերեւս կարելի է դիտել գալիք Յունիս - Հոկտեմբեր ամիսներին արդէն յիշուած մշակութային կենտրոնում:

Հայաստան կատարած երկրորդ ճամբորդութիւնս Սփիւռքահայ թատերական Փառատօնի առթիւ էր: Այդ մասին գրել եմ ժամանակին(*): Ոմանք գրութիւնից զարմացան, որ պատմելիօրէն կը համապատասխանէ Նուրհան Ֆրէնկեանի կեանքին.

«Բարւի պատերազմը պատերազմեցայ...
Ընթացքս կատարեցի...
Հաւատքս պահեցի»...

Հակառակ մեր տխրութեան ու խոր վշտին, կեանքի եւ մահուան, մեր գոյութեան եւ յաւերժութեան չուրջ մեզ մըտատանջող հարցերուն, յուզումով ու խոր հաւատքով աղօթեցինք:

Հոգիներու հանգստութեան համար եւդած Աղօթքի պահը սրբազան պահ մըն է:

Աղօթենք որպէսզի սուրբ հոգին միխթարէ եղբայրն ու զաւակները ու թոռները ու բոլոր անոնք որոնք զինքը ճանչցան:

Աղօթենք որպէսզի Նուրհան Ֆրէնկեանի նման ազնիւ հոգիներ անպակաս ըլլան մեր մէջէն, անհատներ որոնք ապրած են ազգի փառքի եւ եկեղեցիի պայծառութեան ի սէր:

Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի:

ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՔԱՇԱՆ՝ –

Տիկին Մարի-Ժան Թասումեան,
Ֆրետէրիք Թասումեան,
Ներսէս Թասումեան,
Ինկրիտ Թասումեան,
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Թասումեան եւ զաւակները,
Պր. Աբրահամ Թասումեան,
Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տօնիկեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Տօնիկեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Տօնիկեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Քէչէճեան եւ զաւակները (Վալանս),
Տէր եւ Տիկին Արսլանեան (Վալանս),
Տէր եւ Տիկին Վահրիճ Զօրթեան եւ զաւակները (Վալանս),
Թօսունեան ընտանիքներ (Սէն – Թ'իթիէն),
Դաւթիկեան ընտանիքները (Միացեալ – Նահանգներ),
Քէչէճեան եւ Տօնիկեան ընտանիքներ (Հալէպ),
եւ բոլոր ընտանեկան պարագաները

սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօտաւորն, հօր, եղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԿԻՐԱԿՈՍ - ԺՈՐԺ ԹԱՍՈՒՄԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահը, որ պատահեցաւ Ուրբաթ, Փետրուար 26-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երկուշաբթի, Մարտ 8-ին, ժամը 15-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Chevilly-Larue-ի գերեզմանատունը

125, Bd. Jean Mermoz

ժամը 16·45-ին:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

100ème CONCERT

QUATRA

le Jeudi 29 Avril à 20 h 30

CONCERTOS
DE TCHAïKOVSKI
(*Centenaire de sa mort*)

Avec Jean TER-MERGUERIAN
Suren BAGRATUNI
Vardan MAMIKONIAN

Détails : Prochainement.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն – Ժերմի եւ Շրջակայից Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ Հայկուհի Շալճեանի Հոգեհանգստեան առթիւ:

Տէր եւ Տիկին Ալպէր Պօղոսեան եւ Ժանօ Յովհաննէսեան 200-ական Ֆր. Եկեղեցւոյ պայծառութեան:

Տէր եւ Տիկին Հրանդ Ճանիկեան, Տիկին Լուիզ Փիրանեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Հարունեան, Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Ճանիկեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուքճեան 100-ական Ֆր. Եկեղեցւոյ պայծառութեան:

***

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա – Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ըստացած է ի նպաստ Հայաստանի օգնութեան հետեւեալ գումարները. –

Պր. Ալիքս Փափազեան 100 Ֆր., Տիկին Մարի Գազանճեան 200, Պր. Ֆուքս 100, Պր. Փիէռ Գոճաօղլանեան 200, Պր. Ժան – Գլօտ Պատմաճեան 1000, Տիկին Գարագեան 200, Տիկին Լիւսիէն Զատիկեան 100, Պր. Ժան Մատոյեան 500, Պր. Մկըրտիչ Հէքիմեան 100, Տէր եւ Տիկին Զարեհ Առաքելեան 200, Պր. Շմաւոն Գոնեալեան 150, Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Ժէմճեան 500, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գոնեալեան 100, Տէր եւ Տիկին Թէրզիեան 300, Պր. Գեստէրեան 150 Ֆր.:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարտ 7, Կիրակի օր, Պօտոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, ձեռամբ Եկեղեցւոյս Աւագ Հովիւ՝

ՄՈՎՍԷՍ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԻՐԵԱՆԻ

յատուկ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի չատ սիրելի արի եւ բարի Հօր եւ Ազգիս Հայոց Կ. Պոլսոյ Երջանկայիշատակ Պատրիարքէ՝

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ-Ի

վախճանման 3-րդ տարելիցին առթիւ:

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը անխտիր, ներկայ գտնուիլ աղջասէր եւ անձնազոհ այս մեծ հոգեւորականին ոգեկոչման սրտայոյզ արարողութեան եւ անոր անմեռ ու քաղցր յիշատակին ընծայուած Մատաղի Օրհնութեան:

Սկզբնաւորութիւնը ժամը 10-ին:

ՇՆՈՐՀՔ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ԵՒ ՄԱՐԶԱԿԱՆ
ՄԻՈՒԹԻՒՆ

— TELEVISION —
DIMANCHE 7 MARS

FRANCE 2
9 h 30 : RENCONTRE VASKEN Ier — CHEIKH UL-ISLAM PACHAZADEH
A MONTREUX (Février 93)

FRANCE 3
11 heures : Musicales :
Cycle RACHMANINOV
Concerto N° 1
Soliste VARDAN MAMIKONIAN

Հ. Բ. Ը. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՅՑ
ՍԷՆ-ՌԱՖԱՅԷԼԻ
ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԸ

Հ. Բ. Ը. Մ-ի Մարսէյլի յանձնաժողովի կազմակերպած այցել Սէն – Ռաֆայէլի Հանգստեան Տունը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Մարտ 18-ին:

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել՝

91 -- 77 -- 62 -- 29

LE COMITE DE PARIS
de
l'U.G.A.B.
a le plaisir de vous inviter au vernissage
suivi d'un cocktail de

Mireille Goguikian Dabbaghian
(*peintures*)

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Exposition du 5 Mars au 19 Mars
Heures d'ouverture : de 18h à 22h

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ՏԻԿՆԱՆՑ
ՑԱՆՉՆԱԽՈՒՄԲ

Կը հրաւիրէ ձեզ՝ ներկայ գտնուիլ Կիրակի, Մարտ 7, ժամը 15-ին Աբծրունի Ջրբաչեան սրահին մէջ պատուելու

Մեր ՄԵԾ-ՄԱՅՐԵՐՆ ու ՄԵԾ-ՀԱՅՐԵՐԸ

անակնկալներ՝ ճոխ սեղաններու չուրջ:

Մուտքը ազատ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԼԻՑԼ

Գարուն մանկա – պատանեկան երգչախումբի տարեկան համերգը, Կիրակի, Մարտ 21-ին, ժամը՝ 15·30-ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027817 A R.C. Paris

SRBOC THARGMANCAC
MAYR YEKEGHECIN
MARMNEL

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի անդամներն ու ղեկավարը կը տեղեկացնեն, թէ այս Կիրակի, Մարտ 7, Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի հայրենի աննման երգչուհի՝

ԼՈՒՍԻՆԷ ՋԱՔԱՐԵԱՆԻ

հոգւոյն ի հանգիստ, անոր մահուան քառասունքին առթիւ:

Պատարագը կը մատուցանէ՝
ՄԱԿԱՐ ԲԱՀԱՆԱՅ ՆԱՃԱՐԵԱՆ
կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԻՃԵԱՆ
Հայրապետական
Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Իսկ պատարագի միաձայն՝ եւ Արեւադալի քառաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երզմազեանի:

Պատարագ՝ ժամը 9·30:
Արեւադալ՝ ժամը 10·30:
Քարոզ եւ հոգեհանգիստ՝ ժամը 11·30:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉ-ի Լիոն – Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Մարտ 6, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ

40, rue d'Arménie, Lyon 3e

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

***

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ «Ակնունի» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Մարտ 8, ժամը 20·30-ին

Centre Administratif d'Asnières

Կարեւոր օրակարգ. – Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ՏԻԿՆԱՆՑ
ՑԱՆՉՆԱԽՈՒՄԲ

Կը հրաւիրէ ձեզ՝ ներկայ գտնուիլ Կիրակի, Մարտ 7, ժամը 15-ին Աբծրունի Ջրբաչեան սրահին մէջ պատուելու

Մեր ՄԵԾ-ՄԱՅՐԵՐՆ ու ՄԵԾ-ՀԱՅՐԵՐԸ

անակնկալներ՝ ճոխ սեղաններու չուրջ:

Մուտքը ազատ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԼԻՑԼ

Գարուն մանկա – պատանեկան երգչախումբի տարեկան համերգը, Կիրակի, Մարտ 21-ին, ժամը՝ 15·30-ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027817 A R.C. Paris

L'ECOLE TEBROTZASSERE
présente

SA CHORALE
sous la direction de HAIG SARKISSIAN

et

l'Ensemble arménien
NAVASSART

le Dimanche 7 Mars à 15 h 30
Salle des Fêtes de Gonesse — Route d'Ecouen 95500 Gonesse

– ԱՐԵՒԱԳԱԼ –

Մեծ Պահքի հետեւեալ Կիրակի օրերուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի..

Մարտ 7, Անառակի Կիրակիին,
Մարտ 14, Տնտեսի Կիրակիին,
Մարտ 21, Դատաւորի Կիրակիին,
Մարտ 28, Գալստեան Կիրակիին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Իւզպաշինի հետեւեալ նուէրները. –

Օր. Սոնա Բարէլեան 200, Պ. Արամ Աչճեան 100, Տիկին Սիւզան Կիւրճեան 200, Տիկին Պապկէթ Ալեքսանեան 500, Պ. Կի Պալապանեան 200, Տէր եւ Տիկին Աչըքգէօզեան 200, Օր. Մաղին Բարբըթեան 200, Պ. Ճի Փրէնկեան 200, Տէր եւ Տիկին Ճալք 100, Պ. Անտրէ Պէքմէզեան 500, Օր. Գոհարիկ Գէորգեան 300, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ազատիկեան 200, Օր. Էլիզապէթ Պիզիկեան 500, Պ. Րաֆֆի Տէր-Մոսկոփեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժողկֆ Տէյիրմէնճեան 200, Տիկին Հռիփսիմէ Շիրինեան 200, Տիկին Շառլ Վահանեան 500, Տիկին Ս. Սարքիսեան 400, Տիկին Ազնիւ Մարտիկեան 200, Տէր եւ Տիկին Շառլ Թաչճեան 200, Օր. Վիրժինի Աասատուրեան 200, Տէր եւ Տիկին Գ. Պոզոլլանեան 200, Բժ. Կրէկուար Խրիմեան 500, Տէր եւ Տիկին Ա. Թին Գազանճեան 50, Տիկին Աննիկ Ափրիկեան 150, Տիկին Վարդանոյշ Զրպեան 200, Տէր եւ Տիկին Ս. Գարապօղոսեան 2000, Տիկին Զապէլ Գարբիպեան 200, Տէր եւ Տիկին Հայկաչէն Ուզունեան 500, Տէր եւ Տիկին Վահան Թաչճեան 200, Տիկին Յ. Առաքելեան 300, Տէր եւ Տիկին Ժերար Սորէն 300, Տիկին Լիւսի Շերոյեան 200, Տիկին Ալիս Գարագեան 100, Պր. Մկրտիչ Հէքիմեան 100, Պր. Արթօ Համբարձումեան 200, Պր. Յարութիւն Տէր – Օհաննէսեան 100, Պր. Մխէյլ Յակոբեան 1000, Տիկին Վերոնիք Վանլոլ 100, Տիկին Պերճուհի Մապլեմեան 200, Տիկին Ժաքլին Քիրազեան 100, Պր. Վիղէն Տէր – Ղուկասեան 200, Տիկին Նատին Համբարձումեան 1000, Պր. Ժակ Անդրէասեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժ. Պ. Ստեփանեան 200, Տիկին Մարի – Քրիսթին Հովեան 100, Տիկին Պերճուհի Ճերահեան 200, Օր. Ռուզան Ամանէսեան 50, Տիկին Գլէր Խաչիկեան 150, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Յակոբեան 500, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Մխիթէվէլեան 1000, Տիկին Անժելիք Յանոմեան 300, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ալեքսանեան 500, Պր. Ռոպէր Պօղիկ 500, Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկ 700, Օր. Տիան Սանասարեան 100, Տիկին Կարապետ Թորոմանեաէրեան 200, Պր. Էլուա Գարասալեանեան 100, Օր. Ժանն Նիկողոսեան 100, Տիկին Սալի Պապայեան 300, Տէր եւ Տիկին Ներսէս Պետրոսեան 200, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Գուլումճեան 500, Պր. Օննիկ Պայրամեան 200, Յովհաննէսեան – Զոլաք ընտանիք 500, Տէր եւ Տիկին Անթուան Պրիսթ 200, Տիկին Մարկարիթ Սուրէնեան 100, Տէր եւ Տիկին Հայկ Թորգոմեան 200, Պր. Արթին Սարաֆեան 500, Տիկին Աստհիկ Գավէզեան 100, Օր. Ալիս Գավէզեան 100, Տէր եւ Տիկին Է. Շահվէգիլեան 400, Տէր եւ Տիկին Ենովք Հազվարդեան 100, Տիկին Յովհաննէս Դանէճեան 300, Տիկին Մարիամ Տէրտէրեան 50, Տիկին Նազելի Անդրէասեան 150, Տէր եւ Տիկին Արամ Քրէնկեան 300, Տէր եւ Տիկին Արթէր Գասպարեան 500, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Հրաչեան 500 Ֆր., Տիկին Աթրիա Մուրատեան 400 Ֆր.:

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՓԱՏԱԿԱՆԱՄԻ
ՏՈՒՐՔԿԱՆ
ԳԱՇՏԱՀԱՆԳԻՍԸ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան պարտէզներուն մէջ

ԾՈՒՆԻՍ 13-ին

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՐՏ 6
SAMEDI
6 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·011

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

68e ANNEE — N° 18.011

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(5 Mars)

Le calvaire des réfugiés dans l'hiver arménien

«Լիպերասիոն»ի աշխատակիցը՝ Նաթալի Նուկայրէա մէկ էջնոց թղթակցութիւն մը գրած է, ուր, ինչպէս նախապէս այլ լրագրողներ որոնք Երեւան գացած էին, կը նկարագրէ աննկարագրելին։ Նախ, ընտանիքի մը մօտ, ուր բոլորը կը խմբուին վառարանի մը չուրջ, որու կըրակը վառ կը պահեն երախաները փոքրիկ ձիւղերով եւ ուր մայրը կը ջանայ քիչ մը բրինձ եփել։ Ուրիշ ընտանիքի մը մայրն ալ կը խոստովանի.— «Վառարանը մեզ փրկեց ձմեռէն»։ Մեծ զաւակը՝ Արմէն, գաշնակով կը մխիթարուի, փոքրը՝ Ակոտ իրաւաբանութիւն կ'ուսանի ու միակ երազը՝ Ամերիկա գաղթել։ Դիմումը եղած է։ Կը սպասեն։ Այս ընտանիքը Ադրբեջանէն եկած է։ 1988-ին, կինը՝ Սոմպայթ էր ու կը փախէ։

Հայաստան 380 հազար գաղթական ունի Ադրբեջանէն եկած, կը զրկ լրագրողուհին, որոնց վրայ կ'աւելնան 500 հազար տեղափոխուածներ երկրաշարժին պատճառով (որու համար, պաշտօնական՝ 25 հազար մեռելի թիւը կուտայ)։ Գաղթականաց Գրասենեակին քարտուղարութեան մօտ ընտանիքները դիրար կը հրմշտկեն, բնակարանի յոյսով։ Ալեքսանտր Քալաչեան չուարած է. չի գիտեր ի՞նչ ընել, որտադրելի տուն չկայ։ Մէկ ճար ունինք, կ'ըսէ, 1991-ի մեր անկախութենէն իվեր՝ միջազգային օժանդակութիւնը։

Կը ձիւնէ կրկին, կը չարունակէ Նաթալի Նուկայրէա, քաղաքը խաւարի մէջ կը թաղուի, երբ գիշերը կ'իջնէ։ Թաղամասին մէջ, միայն լոյսի նշոյլները պանդուկի մը՝ մաֆիային, որ եղեկտրաթաղրիչ մը ունի կը լուսաւորէ առած սալայատակը։ Ու լրագրողը կը չարունակէ չհաստակողներու, սեւ չուկայի ախոյեաններու գործունէութիւնը նկարագրել։ 1300 ռուբլի պէտք է քիլօ մը կարագի համար (ամսական աշխատավարձին մէկ երրորդը)։ Գլխաւոր չուկան զարմանալի ճոխութիւն մը կը ցուցաբերէ.— Ճունասանակ ներածուած նարինջ, պրազիլական սուրճ կամ ընկոյզ (Վրաստանի վրայով եկած)։ Երեք ճաշարաններ որոնք մատիայի «մեծերու» (gros bonnets...) ձեռքն են, ամէն իրիկուն խրախճանք կը կազմակերպեն ձկնկիթով (caviar) եւ տիսկօ երաժշտութեամբ, բարդաւաճ գործի մարդոց համար։ Առնցմէ մէկը, մանաւանդ ռուսական չաքարի եւ կարագի ներածութեան մէջ, կը յայտարէ թէ ԱՄԻՍԸ 10 ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐ ԿԸ ՇԱՀԻ։ ԵՐԿՈՒ ՔԱՁԱԼ ԱՆԴԻՆ ՀԻՒՂԱԿԱՆՆԵՐ ՈՒՐ ԿԸ ՏՔՆԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԷՆ ԲԵՌՆԱՒՈՒԹԻՒՆ ԵԿԱԾ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ (բնակարանները՝ մերն են անուշտ, ի տես նման պատկերներու, որոնց տեղեակ ենք, ժպրախտաբար, եւ որոնք առանձին պարագաներ ալ չեն։ Ի՞նչ կարելի է ըսել նման մարդոց մասին, որոնք այսքան լկտի ձեւով կրնան յոխորտալ արիւնաքամ երկրի մը մէջ, անօթի — ծարաւ գաղթականներու քթին տակ, մինչ անդին իր զաւակներն ալ իրենց արիւնով կը ներկեն Արցախի հողը։ Խորքին մէջ լաւ է որ դուրսը թշնամի չվնասենք, բնա՛ւ, մենք մեզի լսնօրէն կը բաւենք)։ Ուրիչ կին մը, հաքուէն գաղթած, կը պատմէ թէ գէշ — աղէկ կ'ապրի, բարեկամուհի մը գոնզոյին նեղ տափատներ բերած է Թուրքիայէն եւ լինք անհատական խանութի մը կը յանձնէ, ուր 5000 ռուբլիի կը ծախուի եւ լինք 500 ռուբլի դանձած է, որու չնորհիւ հաց մը դնած է եւ երեք օր կերած։

Օճառ չկայ, հակոյիլ դեղ չկայ, համաճարակներ կան («ՅԱՌԱՋ»՝ կարելի է հարց տալ թէ ո՞ւր կ'երթայ միջազգային հարուստ մը» կը նախատեսուի ըսած է սպաներու ժողովին նախագահը։

ԳՈՐԲԱՉՈՎ կ'ողեկոչէ Ստալինի մահը («Լիպերասիոն», Մարտ 5) որ ճիշդ քառասուն տարի առաջ (1953, Մարտ 5) ցնցեց աշխարհը։ Շատեր չունէ մը քաշեցին, բայց չատեր ալ լացին, մինչեւ իսկ Հայաստան։ Գրագէտ եւ բանաստեղծ ալ էին անոնք որոնք արցունք թափեցին Երեւան, մոռնալով Հայաստանի մատուցած կանուխ ճեան վճարած տուրքը Զարեհ Սեպէլ Եսայեան։ Գորբաչով Մոսկուայի համալսարանի թիւ 16 սրահին մէջ է որ մտիկ կրած է դասատուին ողեկոչումը։ Իր մէկ դասընկերը, Զեխ, յանկարծ տագնապած հարց տուած է՝ «ի՞նչ պիտի ըլլանք հիմա»։ Գորբաչով յետոյ կ'անդրադառնայ յաջորդող օրերուն, երբ Բերիա կը ձերբակալուի։ Հարկ եղաւ, սակայն, կ'ըսէ, 3 տարի ապասել, մինչեւ Ի. Համազասպ եւ Խրուչչովի տեղեկագիրը, ուր միայն հաստատուած դէպքեր կային, որպէսզի «բոլորս ալ ցնցուէինք»։ Ստալինականութեան դիակը դեռ երկար տաճեն չարժեցաւ եւ նոյնիսկ Բրեժնեւի օրով վերադարձաւ, պահուըտած՝ կայունութիւն բառին տակին։ Կը խոստովանի որ 1987-ին, ինք ալ ըսած է, դատապարտելով հանդերձ, Ստալինի յանցագործութիւնը որ ան «պաշտպանած էր լենինիզմը»։ Այսօր, կ'աւելցնէ Գորբաչով, ճիշդ հակառակը կը խորհիմ։ Ստալին դատապնեց լենինիզմին։

ՍԱՐԱՑԵՒՈՑԻ օդակայանին ճամբուն վրայ, Մարտ 4-ին, Լիոնի էքիւիպը մարզասիրական կազմակերպութեան մէկ չարասիւնը արձակագիներու կրակին բրնուած է եւ Ֆրանսուհի, 5 զաւկի մայր մը որ սիրայօժար կ'աշխատէր կազմակերպութեան մէջ, տեղն ու տեղը մեռած է, երկու զնդակ սառնալով գլխուն։ Նախկին Եուկոսլաւիոյ այս կռիւներուն սկիզբէն ի վեր (1991, Յուլիս) Ֆրանսա 12 պիւուրական կորսնցուցած է եւ մէկ լրագրող։ Այս 14-րդ զոհն է։ էքիւիպը կազմակերպութիւնը ծանօթ նաեւ Հայերուն, քանի երկրաշարժի առաջին օրերէն ցայսօր (այս միջոցին նոր կռիւ մը կ'ընէ, օժանդակութիւն հասցնելու համար Հայաստանի) իր լայն մասնակցութիւնը բերած է Հայաստանի ժողովուրդին վէրքերը դարմանելու համար։

ԲԱՔՈՒ յուսալից է Ղարաբաղի համար Թուրքեւոուս նախաձեռնութենէն։ Կը հաւատայ որ Ռուսաստան անկողմնակալ դիրք պիտի գրաւէ։ Ադրբեջանի Անգարայի դեսպանը յայտնած է թէ իրենք տմբողջական վստահութիւն ունին Թուրքիոյ ու կը սպասեն Չէթինի եւ Կոզիրեւի Բաքու այցելութեան։

ԹՈՒՐԲԻՈՑ փոխ — վարչապետ Էրտալ Ինէօնիւ Փարիզի Թրքական դեսպանատան մէջ հանդիպում ունեցած է Ժակ Տըլորի հետ, դէմառորաբար Թուրքիոյ Եւրոպայի հասարակապետութեան մաս կազմելու հարցին մասին։ Թուրք փոխ-վարչապետը օգտաչատ նկատած է հանդիպումը, ըսելով որ Թուրքիոյ անդամակցութեան խոչընդոտ կը համարուի Կիպրոսի հարցը որ տակաւին լուծումի մը չէ յանգած։

ԷՐԶՐՈՒՄԻ, Պիթլիսի ու Աղրըի մէջ Թուրք ապահովութեան ուժերը վերջին երեք օրերու ընթացքին սպաննած են 48 հոգի. մեծ մասով Քիւրտեր են որոնք պատըսպարուած էին լեռնային չրջաններ, քարայրներու մէջ եւայլն։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Պոլսոյ Մխմար Սինան համալսարանին հիմնադրութեան 110-րդ տարեդարձի հանդիսութեան մասնակցած ու ճառ մը արտասանած է. հաւաքականութեան մը համար չեչտելով արուեստին կարեւոր տեղը, ակնարկած է Սինանի ու ըսած թէ ան պէտք է տիպար ծառայէ յետագայ սերունդներու եւ ներչնչման աղբիւր ըլլայ։ Աւելցուցած է. «Թուրքիա պէտք ունի նոր Սինաններու։ Թրքական արուեստ, հանճարն ու միտքը ցոյացնելու համար մեծ դէմքերու պէտք ունինք։ Մշակոյթը տիեզերական է, սակայն եթէ մարդ ինքնութիւն մշակոյթի տէր չէ, իմքնութենէ ալ զուրկ կ'ըլլայ»։

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆ հասած է ՀԱՊ-ի խաղաղութեան պահպանման առաջին չոկատը։ Իր պարտականութիւնն է ամրապնդել հակակիշիռը Աֆղանիստանի եւ Տաճիկստանի սահմանագլուխին վրայ, զոր Ցունուար 22-ին, ՀԱՊ-ի վեհաժողովին ստորագրուած համաձայնագրին։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ վիճակագրութեան ազգային հիմնարկին համաձայն (ԻՆՍԷ) տընտեսական որեւէ բարգաւաճում չի նախատեսուիր 1993-ի առաջին վեցամսեային։ Հանրային բացը 1992-ին կը հասնէր 270 միլիառ ֆրանքի, ինչ որ 3% աւելի է քան ինչ որ Թոյլատրուած է Մաաստրիխթի պայմանագրով։

ՀԱՐՑԱԽՈՑՉՆԵՐՈՒ համաձայն Ֆրանսայի քաղաքական կարդ մը դէմքեր պիտի չվերընտրուին երեսփոխանական յառաջիկայ ընտրութիւններուն։ Առնց մէջ կը յիշուին՝ Միշէլ Ռոքար, Պրիս Լալոնտ, Լիոնէլ Ժոսփէն եւ Ժորժ Մարչէ։

ԱՆԳԱՐԱ. ձերբակալման հրամանագիր մը հանած է Իմամ Գադիլանի դէմ, անուանուած՝ «սեւ Զայնը» որ Գերմանիա կը մնայ եւ 1992 Ապրիլին «աքսորեալ իսլամական դաշնակցային Պետութիւն» մը հռչակած էր մայրաքաղաքն ալ՝ Պոլիս, ինչ որ Թուրքիոյ ապահովութեան Աւեանին կողմէ որակուած է՝ «անչատադաւականութիւն որ կը ձգտի ցնցել Թուրք Պետութիւնը»։

ՎԻՏԻՕ — ԽԱՂԵՐԸ վտանգաւոր բնոյթ ունին երախաներուն համար։ Յարդ, լուսնոտութեան 30 պարագաներ յայտնաբերուած են։ «Սպառողներու ապահովութեան յանձնախումբը», ընդառաջելով Սպառումի ենթանախարարին դիմումին, տեղեկագիր մը կը պատրաստէ, որ կը նախատեսէ ի մէջ այլոց որոշ փոփոխութիւններ «չատ յարձակողական բնոյթ կրող» խաղերուն համար։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՆԻՒ — ԵՈՐՔԻ Ուոլտ Թրէյտ Սէնթրի դէմ գործուած ահաբեկչական արարքէն հազիւ քանի մը օր ետք, կասկածելի մը ձերբակալուեցաւ։ Սպիտակ Տունը չուզեց անունը տալ, բայց մեռիաները յայտնեցին թէ ենթական՝ Սալամա Մոհամետ կապ ունի մահմետական ծայրայեղ խմբակի մը հետ։ 26 տարեկան է եւ մերձաւոր — արեւելքցի, անդամ մահմետական ֆոնտամանթալիսթ այն չարժումին որ 1990ին ալ Նիւ-Եորքի ծայրայեղական ռասիականութիւն սպաննած էր։ էֆ — պի — այ չուզեր չատ յայտնութիւններ ընել ապահելով որ այլ մեղսակիցներ գտնէ։ Փետրուար 26-ի այդ ոճրափորձէն 5 հոգի մեռած էր եւ 1000 հոգի ալ վիրաւորուած։

«ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ»ի յայտնութիւնները ինչ կը վերաբերի «հեռաձայնային ունկընդրութիւններու» զոր էլիզէի հակահարեւկչական բջիջը կատարուած է 1986-ին, «Մոնտ»ի (եւ ուրիչ թերթերու) լրագրողներու հեռաձայնային խօսակցութեանց վրայ, բաւական աղմուկ հանած է եւ նախարարապետը քննութիւն մը պահանջեց, «Մոնտ» եւ խնդրոյ առարկայ լրագրողն ալ՝ Էտվի Փլէնէլ բողոք ներկայացուցին Ռ.-ի դէմ։ 16 խօսակցութեանց արձանագրութիւններ որոնց մասին «Լիպերասիոն» կը խօսի կասկած չեն վերցներ եւ կը հաստատեն այդ կառոյցին հակօրինական գործունէութիւնը։ 1982-էն 1986, այդ գործընթացը տեւական մը «զուգահեռ ոստիկանութիւն» եղած է։ Լրագրողը յայտարած է «Մոնտ»ի որ իր այդ խօսակցութիւնները ոչինչ կը յայտնաբերեն իր մասին, բայց փաստն են այն վնասին որ կը գործուի հիմնական ազատութեանց դէմ։ Այս պայմաններուն մէջ, ամէնէն կարեւոր հարցը կը նկատուի գտնել թէ որո՞ւ հրահանգով կատարուած են այս ունկնդրութիւնները, այսինքն՝ էլիզէի պատասխանատուութիւնը կա՞յ թէ ոչ լուր չունէր։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ մթնոլորտը բաւական լարուած է եւ Մարտ 4-ին, Ելցինի դրասենեակին մէջ, պինուորական բարձր հրամանատարութիւնը Ելցինի դէմ է որ պէտք վերջ դնէ իշխանութեան անպատմաշրջ վիճակին որ հետեւանք է Ռուսաստանի նախագահին եւ Ժողովրդարանի մեծամասնութեան հակամարտութեան։ «Պետական եւ Սփիւռքի օժանդակութիւնը) եւայլն, եւայլն։ Ապչիկ Ստամպոլցեան կ'ամբաստանէ Աբեմուտքի կուրութիւնը եւ կ'ըսէ թէ օգնութեան պէտք չունին, այլ չրջափակման ընդմէջ։ Կը պատմէ նաեւ կատարին չորս պայթումները եւ կը մեղադրէ Շեվարնաձէն։ Երեւանի եղերքը դիւզ մը կայ՝ Խարբերդ։ Շուրջի ծառերը վար առնուած են, հոս որքանոցն է։ Ներսը՝ 150 երախայ 4-էն 16 տարեկան, ցրն

ՅԱՌԱՋԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՐԵՒԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿՅՈՐԴ՝

ՓԱՐԻԶԻ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆԻ ՀԵՏ

Երեւանի մէջ Ֆրանսայի դեսպանատան բացումին յաջորդեց փարիզահայ ծանօթ անունի մը՝ Փարիզի Տօնապետեանի մշակոյթի կցորդ նշանակումին լուրը: Հայկական արուեստին նուիրուած զասախօսութիւններով ու հրատարակութիւններով յայտնի այս դէմքը այսուհետեւ զբաղուելիք պիտի տանի Ֆրանսական մշակոյթը Հայաստանի մէջ ներկայութիւն դարձնող մարդին մէջ:

Ան ծնած է Թունուզ· բարձրագոյն ուսումը առած Մարսէյլ, սլաւոնագիտութեան եւ արուեստի պատմութեան ճիւղերուն մէջ: Ռուսական արուեստին ուսումնասիրութիւնը զինք կը բերէ դէպի հայկականը: Արուեստի պատմութեան տոքթորայի աւարտաճառը կը պատրաստէ Փարիզ եւ Երեւան ու Ս. Պետերպուրգ, 1970-ական թուականներու երկրորդ կէսին: Այդ միջոցին բացառիկ հնարաւորութիւնը կ'ունենայ Հայաստանի Պետութենէն կրթաթոշակ ունենալու եւ ապրելիրանի կարգավիճակով քանի մը տարի կը մնայ Հայաստան, Վրաստան եւ Ռուսաստան: Կ'որոշէ մասնագիտանալ հայ արուեստի պատմութեան մէջ ու Փարիզի աւարտաճառը կը յատկացնէ վաղ միջնադարեան հայկական եկեղեցիներուն, իսկ խորհրդայինը՝ բուն միջնադարեան հայկական եւ վրացական յուշարձաններուն: Ապա միջոց մըն ալ կը չարունակէ մնալ իբրեւ Ֆրանսերէնի դասատու Անդրկովկաս ու Ռուսաստան:

Աւելի եւս Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութիւնը որպէս լեզուի ուսուցիչ, զինքը կը դրկէ Ափրիկէ ուր պաշտօն կը ստանձնէ Նիժերիոյ մէջ: Զորս տարի եւս Ֆրանսա վերադարձին, չյաջողելով արուեստի ասպարէզին մէջ որպէս հետազօտող, ուսումնասիրող գործ մը ունենալ, քանի մը տարի ռուսերէն կը դասաւանդէ, առանց դադրելու հայկական յուշարձաններու պատմութեամբ զբաղելէ: Կը հրատարակէ յօդուածներ, ուսումնասիրութիւններ: 1991-ի վերջաւորութեան կը հիմնուի «Հայկական պատմական յուշարձանների պահպանման եւ ուսումնասիրութեան կեդրոն»ը որուն նախագահութիւնը կը վարէ մինչեւ այսօր:

«Անցեալ գարնանը երբ Տիկին Տը Հարթինկը ինծի առաջարկեց գալ իր հետ ու աշխատիլ որպէս մշակոյթի կցորդ, կը պատմէ ան, ուրախացայ. «համաձայնութեան մի փոքր տատանումից յետոյ»:

***

Հ.- Ֆրանսականը անկախ Հայաստանի մէջ բացուած առաջին դեսպանատուներէն եղաւ. կրնա՞ք բացատրել այս հետաքրքրութիւնը:

Պ.- Ֆրանսիական քաղաքական կամքն էր որ բարեացակամ իր ուշադրութիւնը արտայայտեց դրանով Հայաստանի հանդէպ: Նրանով է բացատրւում որ Ֆրանսիայի դեսպանատունը չատ չուտ բացուեց եւ Տիկին Տը Հարթինկը հաւատարմագիրը ներկայացրեց եւ Մայիսից իր պաշտօնը ստանձնեց որպէս արտակարգ եւ լիազօր դեսպան եւ եղաւ Հայաստանում առաջին ներկայացուցիչը այս իրաւիճակով:

Նոյն դրդապատճառով է բացատրւում նաեւ այն հանգամանքը որ դեսպանատունը ունեցաւ հիւպատոսական բաժինը որ աշխատում է Սեպտեմբերից:

Հ.- Ինչ անձնակազմով կ'աշխատի դեսպանատան կառոյցը:

Պ.- Դեսպանից յետոյ կայ հիւպատոսական բաժինը ուր աշխատում է հիւպատոսը, ունի իր կցորդը եւ տեղացի մի քարտուղարուհի: Կայ մշակոյթի բաժինը, մշակոյթի եւ լեզուի երկու կցորդներով. իսկ մամուլի բաժնում աշխատում է Մաչիկ Տէրտէրեանը որ պատրաստում է տեղական մամուլի տեսութիւնը:

Դեսպանին կից կան երկու տեղացի քարտուղարներ. մին զբաղւում է այցելուների ընդունելութեամբ, տալիս է բացատրութիւններ, ուղարկելով համապատասխան բաժիններ:

Ունենք մէկ Ֆրանսացի ժանդարմ որը պաշտպանում է դեսպանատունը: Ունենք թեքնիքական գործակալ մը ելեկտրական կազմածների խնամքի համար եւ մէկ վարորդ:

Հ.- Պիտի ուզէինք ֆիչ մը մօտէն ճանչնալ Տիկին Տը Հարթինկը որպէս դիւանագէտ:

Պ.- Տիկին Տը Հարթինկը երկար տարիներ աշխատել է Ֆրանսիայի Արտաքին Գործոց Նախարարութիւնում որպէս գլխաւոր վերահսկիչ: Այս պաշտօնի բերմամբ այցելել է Ֆրանսիական դրեթէ բոլոր դեսպանատունները· ուստի ունի անգնահատելի փորձ. ունի նաեւ Ֆրանսիական վարչակազմի շատ խոր իմացութիւն: Մի բան որ արտակարգ օգտակար է:

Հ.- Ի՞նչպէս կ'ընթանան իր յարաբերութիւնները տեղական իշխանութեան հետ:

Պ.- Առաջին օրից նա հետեւողականօրէն ու ծրագրուած կերպով այցելել է բոլոր վարչութիւնները, ուսումնասիրել կազմակերպները, տնտեսական ձեռնարկութիւնները, մշակութային հաստատութիւններ. մի խօսքով՝ ծանօթացել է պետական ամբողջ կառոյցի հետ: Ցետոյ նա ստեղծել է պաշտօնական եւ անձնական կապեր պետական անձանց, զեկավար պատասխանատուների հետ եւ կանոնաւոր եւ արտահերթ հանդիպումներ է ունենում օրուան նախագահի եւ այլ երկրների դեսպանների հետ:

Հ.- Իսկ ի՞նչպէս կ'աշխատի հիւպատոսական բաժինը:

Պ.- Զբաղւում է վիզաներով, Սեպտեմբերից ի վեր եւ ոչ միայն դիւանագիտական անցագրի տէր մարդկանց համար: Անշուշտ որոշ ժամկէտ է անհրաժեշտ, որովհետեւ իւրաքանչիւր դիմումի համար ապատւում են Փարիզից պատասխանի: Այս պատճառաւ մի վիզայի ձեւակերպման համար մօտ մէկ ամիս է պէտք լինում. մի բան որ դիմորդները ոչ միշտ լաւ են ընդունում:

Հ.- Ի՞նչ է Ֆրանսա այցելելու գլխաւոր դրդապատճառը:

Պ.- Մշտական բնակութեան դիմումները այնքան շատ չեն, որքան դասաւանդական, մասնագիտական եւ զորձի այցելութիւնները:

Հ.- Դժուա՞ր է ֆրանսական վիզա ունենալ:

Պ.- Որոշակի պայմաններ կան. հարկ է հրաւէր ունենալ որոշակի ժամկէտի, հաստչէի նշումով ու բոլոր ծախսերի ապահովման երաշխիքով. յետոյ նաեւ դիմորդը տոմսը պիտի ունենայ:

Հիւպատոսական բաժինը զբաղւում է նաեւ Հայաստանում ապրող Ֆրանսահպատակների հարցերով. շատ հարցեր կան, կապուած նրանց քաղաքացիական օրինավիճակին. պէտք է դրանցուեն հիւպատոսարանը: Կան նախկին դիմադրականներ, պատերազմի վետերաններ որոնք դիմում են որպէս այդ իրենց իրաւունքների վերականգնման համար: Կան ներդաղթած ընտանիքներ ալ որոնք ուզում են Ֆրանսիա վերադառնալ:

Հ.- Յայտնի է որ ամերիկեան լեզուին, բարբերուն ու ընդհանրապէս ամէն բանի հանդէպ մեծ հետաքրքրութիւն մը ստեղծուած է երկրին մէջ: Ի՞նչ է Ֆրանսայի, ֆրանսերէնին եւ ֆրանսական մշակոյթին հանդէպ ընդհանուր կեցուածքը:

Պ.- Տարբեր է հետաքրքրութիւնների բնոյթը. ամերիկեանը ինչ որ չափով աւելի մակերեսային է, աւելի նիւթական, քան այն խոր համակրանքը որ Հայերն ունեն Ֆրանսիայի հանդէպ, ինչ որ կարելի է բնութագրել իսկական սէր Ֆրանսական մշակոյթի հանդէպ: Մեզանից է կախուած որ այդ խոր զգացմունքը Ֆրանսասիրութիւնից անցնի Ֆրանսախօսութեան,

Հ.- Այս նպատակին իրագործման մէջ կարեւոր դերը կը վիճակի մշակութային բաժինին. ի՞նչ կ'ըսէք այս մարզին գործունէութեան մասին:

Պ.- Նախ լեզուական կցորդի աշխատանքի մասին. նա զբաղւում է ֆրանսերէն լեզուի դասաւանդմամբ, դպրոցներում եւ բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններում:

Հ.- Տեղւոյն վրայ կա՞ն բաւականաչափ ուժեր:

Պ.- Այո, կան: Միայն միշտ չէ որ նրանք ծանօթ են Ֆրանսերէնը իբրեւ օտար լեզու դասաւանդելու նորագոյն մեթոտներին: Ուրեմն, մեծ աշխատանք է պէտք կատարել քաւորների վերապատրաստման. մի բան որն արդէն սկսել ենք: Լեզուական կցորդը դասախօսութիւններ կը տայ, Լուսաւորութեան նախարարութեան սերտ համագործակցութեամբ: Ուզում ենք նաեւ բարելաւել Ֆրանսերէնի դասաւանդումը, ստեղծելով երկլեզուեան դպրոցներ, որտեղ որոշ առարկաներ կը դասաւանդուեն Ֆրանսերէն լեզուով: Նախատեսւում է մասնագէտներ հրաւիրել Ֆրանսիայից· իսկ երեխաներին նախապատրաստելու նպատակով արդէն որոշել ենք օգտագործել այն պարապ ժամանակը որը պարտադրուել է ուժանիւթի ճգնաժամի պատճառով· ուրեմն, դասընթացք ենք կազմակերպել Փետրուարի ընթացքում: Ամէն օր 25 երեխայ բերում ենք դեսպանատուն, երեք ժամուայ Ֆրանսերէնի խտացրած դասաւանդման: Ուսուցիչը Ֆրանսահայ Սեւան Թորոսեանն է:

Լեզուական կցորդի պարտականութիւնն է նաեւ ընդհանուր մանկավարժական օգնութիւնը Ֆրանսերէն լեզուի դասախօսներին: Կ'ուզենայինք որ երկլեզուեան դասաւանդութիւնը զարգանայ եւ երկլեզու դասաւանդութիւն ստեղծուի նաեւ բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններում:

Հ.- Իսկ մշակոյթի բաժի՞նը:

Պ.- Մշակոյթը լայն ասպարէզ է, սրա մասին խօսելը չատ ժամանակ կը խլէր: Հիմնականում ասեմ որ մեր գործունէութիւնը ծաւալում է հետեւեալ ոլորտներում.

-- Հրատարակչական գործունէութիւն որ ընդգրկում է Ֆրանսական գործերի թարգմանութիւնը Հայաստանում:

-- Հեռուստատեսութեան, ձայնասփիւռի, չարժանկարի մարզը, ուր անճնական, մասնակի կապերից այն կողմ, կ'ուզենայինք համագործակցութիւն ստեղծել հայկական եւ Ֆրանսական հերուստատեսութիւնների միջեւ, ինչ որ դեռ ծրագիր է մնում:

-- Աչխատեցինք որ կապ ստեղծուի հայկական ազգային Ֆիլմատարանի (սինէմաթէք) եւ Ֆրանսիայի համապատասխան մարմինների միջեւ: Հայկական ժապաւէնների փառատօնը առաջին քայլը պիտի լինի այս համագործակցութեան: Փոմփիտու կեդրոնում, 1993-ի Յունիսից Հոկտեմբեր, Հայաստանից մօտ 50 ժապաւէններ պէտք է ներկայացուեն Ֆրանսերէն ենթագրերով:

Մի ուրիշ հետաքրքիր հեռանկար է Ֆրանսական ժապաւէնների փառատօնը Հայաստանում. ժապաւէններ, որտեղ Ադնաւուրն է խաղում: Նա իր հաւանութիւնն է տուել ու խոստացել ներկայ լինել բացմանը (Սեպտեմբերին): Հետաքրքրութեամբ սպասւում է նաեւ Ֆ. Թրիւֆոյի ժապաւէնների փառատօնը:

-- Ճարտարապետական ժառանգութեան մարզը համագործակցութեան դաշտ է Ֆրանսիայի Մշակութային նախարարութեան ճարտարապետական ժառանգութեան վարչութեան եւ Հայաստանի պատմական յուշարձանների պահպանման վարչութեան միջեւ: Առաջին պտուղները կան արդէն: Մարտին երկու մասնագէտներ վարժընթացի պէտք է գան Ֆրանսիա: Ապա Ֆրանսիացի փորձագէտների մի խումբ պիտի ուղարկուի Հայաստան, քննելու մասնաւորապէս օդչնդրութեան հետ կապուած հարցեր եւ միջնադարեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

Լ. ԻՈՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՌԷՄՈՆ ՊԱՌԻ ՀԵՏ

Սեպուհ Սարեան, չուրջ երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր, բարեկամական յարաբերութիւններ ունի Ռէմոն Պառի հետ: Լիոնի Ազգային Միութեան պատուոյ նախագահը հրաւիրած էր նախկին նախարարապետը հանդիպման մը Հայերու հետ:

Հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ Փետր. 22, Երկուշաբթի իրիկունը «Գառնիկ» ճաշարանին մէջ, Փար-Տիէօ, արեւելեան ազգերով ծանրաբեռնուած սեղաններու չուրջ: Պր. Սարեան հրաւիրած էր նաեւ իր բարեկամներէն ոմանք, առիթ տալով անոնց՝ հարցուփորձելու Լիոնի երեսփոխանը եւ ունկնդրելու անոր բացատրութիւնները:

Ընտրական հաւաքո՞յթ մը ... մտածեցաւ յանուհանդերձ չենք կարծեր որ Ռէմոն Պառ պէտք ունենայ Հայերու համակրանքին ու անոնց քուէներուն՝ վերընտրուելու մի հայկական յուշարձանի համատեղ վերանորոգման ծրագիր մշակելու:

Հ.- Հայեւրոպականական մշակութային յարաբերութիւններուն մէջ բաւական մոտահոգութեան ու հետաքրքրութեան թեմա եղաւ Գիւմրիի փրանսական դպրոցը· վերջերս ըսուեցաւ որ շինութիւնը ծրագրուած է· ճի՞շդ է:

Պ.- Գիւմրիի Ֆրանսական դպրոցի վերաշինութեան գործը բարեբախտաբար բաւական յառաջացել է, գոնէ վարչարարական տեսակէտից: Ֆրանսախօսութեան եւ մշակութային արտաքին յարաբերութիւնների ենթանախարարութիւնը յատկացրել են 2 միլիոն Ֆրանք: Պէտք է աւելացնել նաեւ Մարսէյլի քաղաքապետարանի 700 հազարը: Ամբողջ մեխանիզմը պատրաստ է գործելու քանի որ կայ ճարտարապետական նախագիծը որի հեղինակներն են Մարսէյլի հայ ճարտարապետների խումբը եւ դրա իրագործման վերահսկումը պէտք է կատարուի փարիզահայ ճարտարապետ Ալէն Տարօնեանի կողմից:

Աչխատանքը կը սկսուի երբ վերջնականապէս կ'ընտրուի չինարարական ձեռնարկութիւնը որը տեղում գործը կ'իրագործի: Մի տեսակ մրցոյթ կազմակերպուեց Գիւմրիում որի մասնակցել են երկու տեղական կազմակերպութիւններ· դրոնցից մէկը չուտով պէտք է ընտրուի:

Դպրոցը կը վերաշինուի նախկինի տարածքում. նախատեսւած է 600 - 700 աչակերտի համար: Անկարելի չէ որ մինչեւ վերամուտ պատրաստ լինի:

Հ.- Ֆրանսական դեսպանատունը, որքան գիտեմ, իր այս բոլոր բաժիններով կը շարունակէ հիւրը մնալ «Հրազդան» պանդոկին: Ե՞րբ կ'ունենայ իր սեփական վայրը:

Պ.- «Հրազդան»ի վեցերորդ յարկն ենք· սպասում ենք որ Ֆրանսիայի կողմից գնուած չէնքը ազատի իր «բնակիչներից»: Մի քանի ամիս էլ հարկ է վերաշինութեան աչխատանքները կատարելու: Դերասանների տան նախկին գեղեցիկ, մեծ չէնքն է, որի մէջ չատ յարմար տարածքներ կան. մասնաւորաբար մի մեծ դահլիճ կայ ներքեւում որտեղ կը տեղաւորենք մեր մշակութային սրահը որը մի օր կը դառնայ յոյս ունեմ իսկական մշակոյթի կեդրոն:

— Շնորհակալութիւն եւ յաջողութիւն ձեր յետագայ գործունէութեան:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

համար: Միշտ թեկնածու է թաղամասի մը մէջ, ուր, ամէն անգամուն, կ'ընտրուի առաջին չորեքնին լոկ:

Եկաւ ժպտերես, ընկերակցութեամբ փոքրաթիւ անձնակազմի մը. խնդրեց նեղոդամիա ըլլալ, եթէ քիչ մը ուշացած էր:

Պր. Սարեան, բարի գալուստի իր խօսքին յետոյ, արձարծեց անմիջապէս Հայաստանի, Ղարաբաղի հարցը, չեշտը դնելով ժողովրդին, մանաւանդ ծերերուն, կիներուն ու երախաներուն կրած ամէնօրեայ տառապանքին վրայ եւ, յուզումնալից ոճով մը, խնդրեց նախկին նախարարապետէն -- թերեւս ալ օր մը՝ յաջորդ -- որ մէջնորդէ իր քաղաքական բարեկամներուն, կառավարութեան մօտ, որպէսզի Ֆրանսա լրջօրէն ձեռք առնէ հարցը եւ միջազգային միջոցներով դտնուի խաղաղ ելք մը, վերջ արուի ներկայ դժբախտ իրավիճակին:

Պր. Պաո խոստացաւ, բնականաբար, ընդառաջ երթալ այս խնդրանքին եւ իր կարելի միջոցներով աշխատիլ այդ ուղղութեամբ եւ, մինչ ներկաներէն մէկը կ'առարկէր թէ Ֆրանսա եւ միւս մեծ պետութիւնները մեծ ճիգ մը չեն թափեր Հայաստանի ի նպաստ, որովհետեւ ան ոչ քարիւղ ունի, եւ ոչ ալ կրնայ օգտակար դնել, նախկին նախարարապետը յայտարարեց.

-- Ձեմ կարծեր որ պատճառը այդ ըլլայ, Պոսնիացիներն ու Խրուաթներն ալ քարիւղ չունին, Եւրոպան եւ Միացեալ Նահանգները կ'ընեն զոհողութիւններ անոնց համար: Հարցը հոն է որ տեղեկատու միջոցները -- մամուլ, հեռատեսիլ, ռատիօ -- անհրաժեշտ չափով չեն հետաքրքրքրուած Հայաստանով: Այդ միջավայրին մէջ է որ պէտք է աշխատանք տարուի:

***

Հիւրասիրութիւնը տեւեց մօտ՝ երկու ժամ: Ռէմոն Պաո պատասխանեց իր ծնօթ, հանդարտ ոճով, երկրին քաղաքականութեան, եւ մօտիկ ընտրութիւններուն չուրջ ներկայ հրաւիրեալներուն բոլոր հարցումներուն:

Պր. Սարեանի հրաւիրեալներէն մէկը հարց ալ տուաւ թէ թեկնածու պիտի ըլլա՞յ Ֆրանսայի նախագահութեան:

Պատասխան. -- «Այդպիսի որոշում մը կարելի է տալ միայն ընտրութեան թուականէն վեց ամիս առաջ»:

Ներկաներուն մէջ էին՝ Նորվան Եպիսկոպոս՝ որ եկած էր ընկերակցութեամբ Խաչակ Պաչակիր Քահանային եւ սիւնհոդքահայ գրող՝ Մովսէս Պէչաճեանի, Ազգային Միութեան նախագահ՝ Թոպէր Տօնիկեանի եւ տասնեակ մը ծանօթ Լիոնահայեր՝ որոնք կ'օգնեն համայնքին կեանքի կազմակերպման:

Վ. Մ.

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

Եւրոպական միութեան իրականացման պատկերը կը կապուի անդործութեան հարցին. ազանական «էլ Փայիս» թերթին կողմէ պատրաստուած թղթածրար մը Մասթրիխթի Եւրոպային տիրապետող դիծը կը նկատէ անդործութիւնը: Ընդհանուր այս երեւոյթին մէջ չեշտուած են յատկապէս Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Սպանիոյ պարագաները, որոնք դրեթէ միասնական հասած են 3 միլիոն գործազուրկի սահմանագծին:

Առանցքէ Անգլիա Եւրոպական դրամական միութենէն ելլելով, տակոսի իր սակերը զեղչելով ու ճափոնական ներդրումներու յատուկ հրաւէրներ ուղղելով հանդերձ, ոչ մէկ բարելաւում արձանագրած է հարցին մէջ «Էֆոնոմիսթ» թերթին վերլուծումին համաձայն, ձեռային աշխատանքին չատ սուղ գինը զարկ կուտայ անդործութեան: Եւրոպայի մաս կազմէ կամ ոչ, զարմանի հանդրուան մը հեռու կը թուի ըլլալ բրիտանական տագնապին համար որ իր ժխտական ազդեցութիւնն ալ կ'ունենայ Եւրոպայի կառուցումին:

Ոչ նոյնքան ծանրօրէն, սակայն որոշակի ազդեցութիւն կրած է նաեւ Սպանիան, մրցանիչի աստիճանին հասած անանկացումներով: Իտալիան ատոր հակադիր բեւեռին վրայ է. հոն ձեռնարկութիւնները չատ աւելի լաւ ոչխր են կացութեան, բայց պետութիւնն է որ մեծդի իր փոխառութիւններով զարկ կուտայ տագնապին:

Ինչ կը վերաբերի հզօր Գերմանիոյ որ միշտ եղած է մղիչ ուժն ու օրինակելի տիպարը եւրոպական տնտեսական քաղաքականութեան համար, իր նոր հայրենակիցներուն պատճառով կը ծանրացընէ տուրքերը, պատճառ ըլլալով որ դրեթէ կանդ առնէ երկրին արեւմտեան բաժնին բարգաւաճումը:

Այս տուեալները կը տանին այն եզրակացութեան թէ միացեալ չուկայի մը ստեղծումը սերտօրէն կապուած է ամէն կարգի դժուարութիւններու, աւելի՝ քան նոր քաղաքակրթութեան մը ընկալումին: Այլ խօսքով՝ ժողովրդավար Եւրոպան տակաւին կառուցելի հեռանկար է: Հաւանօրէն, ամէնէն ճիշդը պիտի ըլլար սկսիլ կառուցանել Եւրոպա մը որ լիաժամ աշխատանքի կարելիութիւն պիտի տար իր բնակչութիւններուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԱ ՐԱՖՖԻ

Փետրուար 15, երկուշաբթի, առաւօտեան ժամը 10-ին Լոնտոնի Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ Այրի Տիկին Ալեքսանդրա -- Քօմմիք -- Րաֆֆիի թաղման արարողութիւնը ձեռամբ առաջնորդ՝ Եղիշէ Եպիսկոպոս Կիզիրեանի: Սարկաւագութեան բաժինը ստանձնեց լոնտոնահայ դաղութի ամէնէն տարեց եւ ազգանուէր Պր. Տիրան Ուզունեան, որ ննջեցեալին հարազատական ուրախութիւն չարականներէն երդած էր 1926-ին՝ նոյն-Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ, երբ հուչակաւոր վիպագիր, Րաֆֆիի տղուն, Արշակին եւ Օր. Ալեքսանդրա Քօմմիքին Ս. պսակի արարողութիւնը կը կատարուէր:

Ներկայ էին 22 սգակիրներ միայն, որոնց մեծամասնութիւնը օտարներ էին, դրացիներ, բարեկամներ, երկու հարազատներ ննջեցեալին քրոջ ազջիկը եւ ամուսինը: Ծագումով Ռուս, ուխտաւորը անց ծերեր կային, որոնցմէ ոմանք Արշակին աշակերտուհի եղած են անցեալին: Հայ ազգային իշխանութիւնը ներկայացնող մէկը չկար: Եղիշէ Եպիսկոպոս կարճ խօսքերով անդրադարձաւ ննջեցեալին կեանքին:

Եղիշէ Եպիսկոպոսի ազօթքէն յետոյ ներկաներուն «Հայր Մեր»ով վերջին յարգանքը եղաւ Րաֆֆի անունին յաւիտենական վերջաւորութեան, վերջին չառաւիղը յանձին Ալեքսանդրա -- Քօմմիք -- Րաֆֆիի: Ցետոյ՝ դերեզմանատունը, դագաղը գետնայարկ զամբարանը գետեղուեցաւ միանալով Րաֆֆիի կնոջ՝ Աննային, երկու զաւակներուն Արամին եւ Արշակին:

Ո՞վ էր Տիկին Ալեքսանդրա -- Քօմմիք -- Րաֆֆի:

Մնած էր Թեհրան, 1908-ին, մօրը անունը Միքանիա Լիսկալօփեան, որ բնիկ Հայաստանցի հայ եղած է, ուր ճանչցուած էին Նիկոլօֆ մականունով: Հօրը անունը եղած է Ճորճ Քօմմիք, անգլիացի կարող բժիշկ մը, որ մասնաւոր հրաւիրուած էր Լոնտոնէն Թեհրան, թագաւորական ընտանիքին նաճնական բժիշկի պաշտօնով:

Օր. Ալեքսանդրա Քօմմիք հազիւ 14 -- 15 տարեկան Լոնտոն կուգայ ուսանելու եւ կը մնայ դիւերօթիկ դպրոց:

1925 Սեպտեմբեր 1-ին հայկական հաւաքոյթի մը առթիւ կը ծանօթանայ Արշակին հետ, Արշակ իրեն կը հարցնէ եթէ հայերէն խօսիլ դիտէ եւ եթէ կրնայ բրինձ եփել: Օր. Ալեքսանդրա սահուն հայերէնով կը պատասխանէ զարմացնելու չափ Արշակը: Այն օրերուն հուչակաւոր վիպագիր Րաֆֆիի փոքր տղան Արշակը Քինկըզ Քոլէժ համալսարան ուսուերէն կը դասաւանդէր եւ առանձին կը բնակէր Շէֆըրծպուրչ թաղամասը Լոնտոն, վարձու տան մը մէջ: Մեծ եղբայրը Արամ մեռած է Նոյեմբեր 1919-ին, 44 տարեկան էր: Իրենց մայրը Անոան մեռած է Յունիս 1920-ին երբ 72 տարեկան էր:

Այդ օրերուն Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Գուսան Վարդապետ կ'երթայ զիւերօթի դպրոց եւ պաշտօնապէս կը խնդրէ որ Օր. Ալեքսանդրա Քօմմիկ ամուսնանայ Արշակին հետ: Ամիսներ յետոյ 1926 Փետրուար 4-ին Ալեքսանդրան եւ Արշակի Ս. պսակի խորհուրդը կը կատարուի Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ զիւերը ժամը 10-ին: Երջան մը վերջ կը փոխեն իրենց բնակարանը ու կը հաստատուին Հիւնտըն թաղամասը թիւ 4 Քօլին Կարտընզ: Հոն Արշակը կը մեռնի սրտի կաթուածի պատճառով 65 տարեկանին, 1946-ին, զաւակ բնաւ չեն ունենար: Այրի Տիկին Րաֆֆի դարձեալ կը փոխէ բնակարանը:

Կը խօսէր արեւելահայերէն առանց անպլտրէն հնչումի: Զափազանց օգտակար եղած է արեւելքի հայ ուսանողներուն թէ հիւրասիրութեամբ եւ մանաւանդ մատչելի գիներով ննջատեղեակներ տրամադրած է անոնց:

Սակայն վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին յուսախաբ եղած էր Լոնտոնի հայ գաղութէն, Առիթով մը մեր խօսակցութեան ընթացքին յուսախաբութեան մը ծայրայեղ արտայայտութեամբ բաւ որ «չեմ ալ անդամ ուզում որ ինձ հայկական թաղում անեն»: Բայց քրոջ աղջիկը՝ Վիքթորիան, համալսարանական մուտորական բծախնդրութեամբ ամէն միջոց գործադրեց որ Րաֆֆի անունը անմահ մնայ, յաւերժանայ հայկական եղեցւոյ չարականներու օրհնութեամբ: Հակառակ չատ քիչ հայերէն գիտնալուն վերջը յայտնեց որ մօրաքրոջ Րաֆֆի ընտանիքէն հայերէն տառերով դիրքեր եւ ձեռագիրներ պահէ իր գաւակներուն մօտ, որպէս ընտանեկան սրբութիւն սերունդ սերունդ:

ՄՈՎՍԷՍ ՉԱՓԱՐԵԱՆ

LIVRES REÇUS

LE REGNE DU CHIEN

Roman

SEDA

Ed. Calmann - Lévy.

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

●

Երեքշաբթի, Յունուար 19

Դէպի Սէն-Տընի Պազիլիք տանող մեթրոյի գծի վնասքներից մէկում, ներս է մտնում տարօրինակ հագնուած մի նիհարակազմ միջահասակ կին: Այնքան ոսկրոտ ու դունաթափ է, որ կարծես ուրուական լինի: Դէմքը ճերմակ է ներկել, չուրթերն ու աչքերն չեշտակի գծել եւ կեղծ զարդերով իրեն այնպէս է զարդարել, որ անմիջապէս գրաւում է բոլորի ուշադրութիւնը: Հագուստները վառ գոյներ ունեն սակայն բոլորն էլ խոնաւած են ու ճնշիչ տպաւորութիւն են թողնում: Ընդհանուր պատկերը կարծես արժանապին դիւերաչին բեմերի համար է նախատեսուած: Ճամբորդներից ոմանք նախ զարմացած նայում են նրան՝ մի բան, որ հազուադէպ է պատահում փարիզի մեթրօներում, ապա պատանիներ ու երիտասարդներ իրենց խօսակցութեան պահին դռեհիկ արտայայտութիւններ են ուղղում կնոջ հասցէին: Կինը անհանգիստ ու ջղային չարժումներ ունի: Մի քանի կայան յետոյ իջնում է գնացքից:

Չորեքշաբթի, Յունուար 20

Փարիզ - Երեւան թռիչքի համար «Սպերաթուր»-ի կողմից պահանջուած է օդակայանում լինել ժամը 18-ին: Ցիշուած ժամին այնտեղ են գտնւում ճամբորդների մեծ մասը: Ժամը 19·30-ին, ծանրոցները յանձնելուց յետոյ, ճամբորդներն տեղեկանում են, որ պիտի փոխադրուեն Շառլ սը Կոլ օդակայանի մօտ գտնուղ Սոֆիթել հիւրանոցը: Նրանցից ոմանց համար հիւրանոցում պարզւում է, որ ցուցակագրուած են միեւնոյն սենեակների մէջ: Ցաճախ անծանօթ մարդիկ միեւնոյն սենեակում, միեւնոյն անկողինը պիտի բաժանեն: Բողոքողներ կան: Հիւրանոցի պատասխանատուները մեղադրում են կազմակերպիչներին: Հարցը լուծւում է «մանակիօրէն», բայց ոչ բոլորի համար: Առանձին տոմս գնած եւ ամբողջական արժէքը վճարած անհատներ ստիպւում են գիշերել միեւնոյն սենեակում: Ցաջորդում է քնել միայն անջատ անկողինների մէջ: Բոլոր ճամբորդները, ընթրելու դէպքում, պէտք է անձամբ վճարեն ճաշի բոլոր ծախքերը: Աէրոֆլոթը յայտարարում է, որ վճարելու է միայն միւս առաւօտեան նախաճաշի դումարը: Թռիչքի յետաձգումը արդէն ժամեր առաջ էր յայտնի. թէ ինչո՞ւ է Աէրոֆլոթը այսքան անօրէն վարւում եւ իրեն իրաւասու համարում չարաչահել ճամբորդների բարեացակամութիւնը, հայկական պետականացուած կեանքի ու անպատասխանատու վերաբերմունքն չհայտարարուած օրէնք է դարձրել: Ոչ ոք իր ունեցած իրաւունքներին տէր չի կանգնում: Զգիտես ինչո՞ւ բոլորն էլ կարծես համոզուել են, որ երբ հարցը Հայաստանին է վերաբերում հէնց այդպէս էլ պիտի լինի: Երեւի մտածում են եթէ հնար լինէր կ'անէին: Ոչ ոք չի յուշում, որ արուածը անօրէն է:

Հինգշաբթի, Յունուար 21

Առաւօտեան չուտ, նախքան օդակայան անցնելը Սոֆիթել հիւրանոցի պատասխանատուն պահանջում է, որ երկկ դիւեր Փարիզի հետ հաստատած հեռաձայնային կապիս համար պէտք է, որ վճարեմ: Երբ հարցնում եմ գումարը յայտնում է, որ ընդամէնը երկու Ֆրանք է: Վճարում ու թոյլատրւում եմ, որ դուրս դամ հիւրանոցից:

Թռիչքը «իրազործւում» է Փարիզի ժամով առաւօտեան ժամը 11·30-ին: Երեւան հնք հասնում երբ արդէն քաղաքն թաղուած է խաւարի մէջ:

Երեւանի օդակայանը, որ մութի բերումով դժուարութեամբ է նշմարւում, կորած է կեղտի մէջ եւ հոտում է:

Ճամբորդներն երեք ժամ սպասում են մինչեւ որ ատուգւում են նրանց անցագրերն, իջեցւում, յանձնւում են ծանրոցներն ու «իրաւասու են համարւում» օդակայանից դուրս անցնել: Այս բոլորը կատարւում է դրեթէ խաւարի մէջ. միայն մի փոքրիկ կրպակի աղօտ լոյսի օգնութեամբ:

Ամերիկայից ու Փարիզից վերադարձող տեղացիներ, յաճախ խախտում են հերթը. առաջ են անցնում հեղնանքով. բացայայտօրէն գլուխներն վեր են պահում, որովհետեւ հպարտ են իրենց «արտօնւած» լինելու եւ «նախապէս հաստատած» կապերի համար: Նրանք «իրաւունք» ունեն բոլոր արգելքներից անցնել:

Ձիւնը սառած է: Այս գիշեր գերոյից տասնեւհինգ աստիճան ցած է արձանագրուած: Իջեւանում եմ Արմենիա հիւրանոցում: Խաւարի մէջ ստանում ենք մեր սենեակների բանալիքները: Սրդէն անդամներ բարձրաձայն յայտարարուած է, որ վճարումները տոլարով պիտի լինեն եւ ոչ թէ ռուբլով: Ճամբորդելուց առաջ նախազգուշացել եւ հետս մի փոքրիկ լոյս եմ վերցրել: Սենեակի ջերմութիւնը գերոյից եօթ աստիճան ցած է: Մտնում եմ հետս բերած ննջատոպրակի մէջ եւ փորձում եմ յարմարուել մթնոլորտին:

Խաւարի մէջ կրակոցի ձայներ են լսւում. երբեմն էլ շների կզկանձներ:

Երկար ժամանակ յոգնածութիւնից չեմ կարողանում քնել: Ոչ մի բանի մասին ոչ կարողանում եմ մտածել, ոչ էլ անտարբեր լինել: Տարօրինակ եւ իւրայատուկ է այս խաւարը:

(Շար. 2)

ՔԱՇԱՆ · –

Տիկին Մարի–Ժան Թասումեան,
Ֆրեդերիք Թասումեան,
Ներսէս Թասումեան,
Ինկրիտ Թասումեան,
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Թասումեան եւ զաւակները,
Պր· Աբրահամ Թասումեան,
Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տօնիկեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Տօնիկեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Տօնիկեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Քէչէճեան եւ զաւակները (Վալանս),
Տէր եւ Տիկին Արտանեան (Վալանս),
Տէր եւ Տիկին Վահրիճ Զօրթեան եւ զաւակները (Վալանս),
Թասունեան ընտանիքները (Սէն – Թ'է–թիէն),
Դաւթիկեան ընտանիքները (Մխայեալ – Նահանդներ),
Քէչէճեան եւ Տօնիկեան ընտանիքներ (Հալէպ),
եւ բոլոր ընտանեկան պարագաները

սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, քեռայրին եւ աղգականին՝

ԿԻՐԱԿՈՍ - ԺՈՐԺ ԹԱՍՈՒՄԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահը, որ պատահեցաւ Ուրբաթ, Փետրուար 26–ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երկուշաբթի, Մարտ 8–ին, ժամը 15–ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Chevilly-Larue*-ի դերեզմանատունը*

125, Bd. Jean Mermoz

ժամը 16·45–ին։

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրները՝ Մայր Եկեղեցւոյ, Հայկական հասարակութեանց, Հայաստանի օգնութեան նպատակներուն։

Որեւէ մահագդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

LE COMITE DE PARIS
de
l'U.G.A.B.
a le plaisir de vous inviter au vernissage
suivi d'un cocktail de
Mireille Goguikian Dabbaghian
(*peintures*)

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Exposition du 5 Mars au 19 Mars
Heures d'ouverture : de 18h à 22h

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ· – Գրիգոր Գինտիրեան 300 ֆրանք։

⁂

ՆԻՍ· – Տիկին Օհաննան 100 Ֆր·։

⁂

Ամն՝ 60 Ֆր·։

—— TELEVISION ——
DIMANCHE 7 MARS

FRANCE 2
9 h 30 : RENCONTRE VASKEN Ier — CHEIKH UL-ISLAM PACHAZADEH A MONTREUX (Février 93)

FRANCE 3
11 heures : Musicales :
Cycle RACHMANINOV
Concerto N° 1
Soliste VARDAN MAMIKONIAN

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՑՈՒՄ

«ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԿԱՐԵԼԻՆ»

Համազգայինի Դիմակ թատերախումբը կը ներկայացնէ Մովսէս Պըչաքճեանի «Անկարելի կարելին» թատերախաղը

Բեմադրութեամբ՝
Յասմիկ Սիւրմէլեանի

Ուրբաթ 19 եւ Շաբաթ 20 Մարտ ժամը 20·30–ին, Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 18·30–ին

THEATRE TREVISE
14, rue de Trévise, Paris 9e
M°° CADET ou RUE MONTMARTRE

100ème CONCERT

QUATRA
le Jeudi 29 Avril à 20 h 30
CONCERTOS DE TCHAïKOVSKI
(*Centenaire de sa mort*)
Avec Jean TER-MERGUERIAN
Suren BAGRATUNI
Vardan MAMIKONIAN
Détails : Prochainement.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir de présenter
l'ouvrage nouvellement paru
LES NOCES NOIRES DE GULIZAR
traduction française du livre de
ARMENOUHIE KEVONIAN
Présentations historiques de
Anahide Ter-Minassian
et
Kéram Kévonian
le Vendredi 12 Mars à 20 h 45
Présentation — lecture d'extraits
Débat — Dédicaces

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

Հ· Բ· Ը· Մ· ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՑՑ
ՍԷՆ-ՌԱՖԱՑԷԼԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԸ

Հ· Բ· Ը· Մ·–ի Մարսէյլի յանձնաժողովի կազմակերպած այցել Սէն – Ռաֆայէլի Հանգստեան Տունը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Մարտ 18-ին։

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել՝

91 – 77 – 62 – 29

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները կազմակերպութեանս ընդհանուր աշխատանքներու եւ Հայաստան, Արցախի օժանդակութեան իր գործունէութեան ի նպաստ· –

Պր· Թարխանեան 1000, Պր· Մուրատեան 500, Տէր եւ Տիկին Տեկերմանեան 1000, Պր· Եղիազարեան 300, Տէր եւ Տիկին Մարասօղլու 100, Տիկին Չէրնէչեան, Տէր եւ Տիկին Քէչաեան, Պր· Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոնեան, Պր· Պարիկեան, Պր· Գրիգորեան 200–ական Ֆր·, Օր· Տէրտէրեան 500, Պր· Միքիպեան 200, Պր· Տէօվլէթեան 200, Պր· Թալասլեան 250, Պր· Զըրչեան 300, Պր· Տատայեան 200, Տէր եւ Տիկին Ուզունեան 200, Տէր եւ Տիկին Սիմոնեան 200, Օր· Տիլովեան 300, Պր· Սարգիսեան 500, Տիկին Քէպապճեան 200, Պր· Աւետեան 100, Տէր եւ Տիկին Քերոսլեան 1000, Պր· Զարարեան 500, Տիկին Գելումճեան 100, Պր· Հայրապետեան 500, Պր· Ստամպուլեան 200, Տիկին Թոմասեան 300, Տէր եւ Տիկին Փեհլիվանեան 100, Պր· Եաղուպեան 200, Տիկին Գինինեան 500, Տէր եւ Տիկին Մուրատեան 200, Պր· Արզումանեան 500, Օր· Սիսակեան 300, Օր· Քանարեան 200, Պր· Ղազարեան 1000, Պր· Գոնապաչեան 500, Պր· Վարդանեան 500 Ֆր·, Պր· Հայրապետեան 200, Պր· Համբիկեան 350, Տիկին Ուզումեան 1000, Պր· Գորգիկեան 1000, Տիկին Հաճեան 750, Տէր եւ Տիկին Ճակոբեան 300, Պր· Քարայեան 500, Տիկին Գարոյեան 1000, Պր· Տէվէճեան 3000, Տիկին Թեւանեան 500, Պր· Կարապետեան 250, Տէր եւ Տիկին Սարգիսեան 200, Օր· Տէր – Պարսամեան 500 Ֆր·։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Իւղագինի հետեւեալ նուէրները· –

Պր· Կարապետ Խաչատուրեան 150, Տէր եւ Տիկին Նուպար Դաւիթեան 250, Պր· Խաչիկ Գըրպըճեան 300, Պր· Ժորժ Խաչատուրեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պէնլեան 200, Տիկին Մարիամ Թօրոսն 200, Տէր եւ Տիկին Կի Պօյաճեան 200, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Տէրվանեան 100, Տէր եւ Տիկին Տէր – Դաւիթեան 1000, Տիկին Ժաք Սթէֆանօ 150, Պր· Կարապետ Թապաղեան 1000, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Հարենց 200, Տէր եւ Տիկին Ճէյմզ Զամիչ 200, Պր· Ֆիլիփ Սէմէրճեան 400, Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Պալեօզեան 1000, Տիկին Ռուբինա Սթէյն 100, Տէր եւ Տիկին Արա Պէյազեան 200 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Սահակ Եավրուեան 200 Ֆր·, Տիկին Փիէռ Պիւրթէ 500, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Էքմէքճեան 150, Տիկին Ամէնուհի Խոտիկեան 300, Պր· Սերժ Ամիէմօֆ 250, Տիկին Գիլը Մուրթաֆեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժան Սվազլեան 300, Պր· Ժորժ Ակորեան 300, Տիկին Սեդա Պահարեան 200, Տիկին Անահիտ Տէր – Մինասեան 100, Տիկին Գըրիգոր Թեւանեան 500, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Խայինեան 100, Տէր եւ Տիկին Տէր – Աբէլեան 200, Պր· Սաեփան Պարագեան 100, Տիկին Անժէլ Թօփալեան 100, Տէր եւ Տիկին Ներսէս Շահինեան 100, Պր· Սուրէն Սարգիսեան 1000, Տիկին Էլիզա Կարապետեան 300, Տէր եւ Տիկին Հայկ Փափազեան 250, Օր· Զայիր Խոսրովեան 200, Տիկին Մաքրուհի Ղազարոսեան 200, Տիկին Մելինէ Պամամճեան 200, Տէր եւ Տիկին Խորէն Քասապեան 250, Օր· Սոնիա Մեղրուպլեան 50, Տէր եւ Տիկին Օ· Մերտանեան 100, Տիկին Վերոնիկ Աւետիսեան 300, Տիկին Ժ· Պետրոսեան 500, Տիկին Հայարփի Փափազեան 500, Պր· Տիգրան Տէյիրմէնճեան 500, Տիկին Վալենթին Մուրատեան եւ Տիկին Վ· Կալիոն 200, Տէր եւ Տիկին Ժաք Գարակէօզեան 200, Տիկին Ռոզ Սէֆէրեան 500, Տէր եւ Տիկին Ժան Տիւրան 500, Տիկին Հանրի Ճուժըրում 100, Պր· Ճակոբ Խօմէկեան 100, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Տէր – Սարգիսեան 200, Պր· Միհրան Մեղրաքճեան 100, Տիկին Ռոզ Սամուէլեան 100, Պր· Ալեքսանտր Ակոբօֆ 150, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Սարեան 200, Տիկին Մարսէլ Մինասեան 250, Տիկին Փոլէթ Մանուալեան 50, Պր· Ահարոն Դաւիթեան 500, Տէր եւ Տիկին Արմէն Գույումճեան 100, Տիկին Նելլի Գրիգորեան 100, Պր· Գէորգ Մուրատեան 150, Տիկին Հերմինէ Մէրամէթճեան 200, Տիկին Արփինէ Սէրվէրեան 100, Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Տաղլեճեան 500, Օր· Սրբուհի Հայրապետեան 150, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պէյէ 100, Պր· Ռուբէն Նորթիկեան 100, Տիկին Քէպապճեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժան Փուշուճեան 150, Պր· Եդուարդ Պիւքիւճեան 100, Տիկին Աորիէն Տաւրեան 200, Տիկին Մարիամ Սահակեան 500, Պր· Դանիէլ Շահինեան 1000, Տիկին Անահիտ Մարտիրոսեան 100, Տիկին Սեդա Զարկարեան 200, Տէր եւ Տիկին Խոսրով Վարվարեան 200, Տիկին Սարգիս Քէչեան 100, Պր· Սարգիս Սարգիսեան 100, Տիկին Վ· Պարտիզպանեան 100, Տիկին Ազնիւ Անդրէասեան 200, Տիկին Լիւսի Տէյլաեան 100 Ֆր·։

(Շար·)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ «Ակնունի» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Մարտ 8, ժամը 20·30-ին
Centre Administratif d'Asnières
Կարեւոր օրակարգ· - Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Ծառաջ»ի թաժանորդներուն"

L'ECOLE TEBROTZASSERE
présente
SA CHORALE
sous la direction de HAIG SARKISSIAN
et
l'Ensemble arménien
NAVASSART
le Dimanche 7 Mars à 15 h 30
Salle des Fêtes de Gonesse — Route d'Ecouen 95500 Gonesse

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 9
MARDI
9 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ ապաֆռւմ)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի ապաֆռւմ) — Հատը : 5,00 Ֆ·

ՅԱՐԹ. ՏԱՐԻ .. ԹԻՒ 18·013 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — N° 18.013

ԸՆՏՐԱՊԱՅԿԱՐ

ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ՝ ՍԻՐԵԼԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒ ԳԱՅ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 11-ԻՆ

ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԷԻՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐԻ

ժառանգութիւնը թէեւ նախանձելի ո-չինչ ունի, այսուհանդերձ ընդդիմու-թիւնը, դեռ չյաղթած իսկ, տակէ պատ-կեր մը կը պարզէ, այնքան ծարաւի է այդ իշխանութեան: Արդարեւ, ի՞նչ պիտի կարենայ ընել աջը այն ընդհանուր ծան-րակիր պայմաններու մէջ ուր կը գտնուի Ֆրանսա: 1981-ին, երբ Փիսքար եւ Մի-թերան դէմ դիմաց վերջին դրոյց մը կ'ու-նենային նախագահական ընտրութեան նա-խօրեակին, վերջինը ասպարէզ կարգա-լով Փիսքարի կ'ըսէր՝ «Զեզի հետ դոր-ծակցութիւնը 2 միլիոնի կը հասնի»: Իրեն հետ 3 միլիոնն ալ անցաւ, քանի չուրջ մէկուկէս միլիոն ալ մասնակի աշ-խատանքով, էմ-էմ-ի-ով լրիւ աշխա-տաւորներու մաս չեն կազմեր:

Շաբաթավերջը ցոյց տուաւ ընդդիմու-թեան ներքին մրցակցութեան այդ ար-խուր վիճակը: Սկզբունքով ոչ ոք ատա-մադիր կը թուի վարչապետ ըլլալու, բայց բոլորն ալ թեկնածու են ներառեալ ան որ անգամ մը (86 — 88) համբ առած է եւ անոր լեղին ալ դեռ պէտք է բերանն ըլ-լայ: Փիսքար տ'Էսթէն կը մնայ յաւիտե-նական թեկնածուն եւ պատրաստ է նոյն-իսկ նախարարապետն ըլլալու անոր՝ որ իր աթոռը գրաւեց: Կ'ըսէ սակայն թէ ան որ վարչապետ կ'ըլլայ համակեցութեան հաւանականութիւն չունի յետագային (1995) նախագահ ընտրուելու: Կրկակի օր, ըսաւ մինչեւ իսկ որ յաջորդ նախա-րարապետը պէտք է «անցեալի փորձառու-թիւն մը ունենայ»···: էմ — էմ — Սէ — Լէքսփրէսի փորումին ըրած յայտարա-րութիւններու կարդին, նախկին նախա-գահը կարելի նկատեց նաեւ որ ընդդիմու-թեան երկու բաղկացուցիչները հաւասար արդիւնք ձեռք ձգեն (ընդհանրապէս էմ — փէ — էմ-ը առաջ կ'անցնի):

Շերաք, միաճայնութեամբ նախագահ վերընտրուեցաւ իր կուսակցութեան, որ իր աղգային համագումարին առթիւ վե-րագտաւ իր միասնականութիւնը: Անոնք որոնք «այո» ըսած էին Մաաստրխթի, անոնք որոնք «ոչ»ը քարոզած էին (Սէկէն - Փասքուա) մէկ սիրտ, մէկ հոգի հա-մախմբուեցան Շերաքի չուրջ: Փասքուա, իր ելոյթին մէջ, կոչ ըրաւ այդ ուղղու-թեամբ: Գալով Շերաքի, որ ինչպէս ըսինք տրամադիր կը թուի կրկին Մաթի-նիոնի ճամբան բռնելու յատակ պայման-ներ դրաւ համակեցութեան չրջանին հա-մար: Նէշտեց թէ պիտի չընդունէին որեւէ պզտիկ: Խիստ ոճ դործածեց Միթերանի հասցէին, նոյնիսկ սպառնալով՝ «եթէ այն պաշտօնը զոր յանձնած էք ձեր բա-րեկամներուն ուր որ են, կը կայանայ խանգարելու մէջ յաջորդ կառավարու-թիւնն դործը, դիտցէք որ ամէն անդամ, պիտի հրաւիրենք նախարարապետը որ վստահութեան քուէի դիմէ»:

Շարժումին մէջ Ժիւփէ (ընդհանուր քարտուղարը) կ'ուղէ աւելի լաւատես ըլ-լալ քան Սէկէն որ չատ սեւ կը տեսնէ ա-մէն բան եւ անհրաժեշտ կը գտնէ տուր-քերու յաւելում մը, երբ իշխանութիւնը իրենց ձեռքն անցնի:

Այս բազմաթիւ «փեսացու»ներու կարգին (չմոռնանք նաեւ նոյն չարժումէն՝ Պալատիւր) կայ մէկն ալ Լէոթար, որ տասնըհինգ առաջարկներ հրա-տարակեց վարչապետութեան համար: Շատ չէ սիրած, անշուշտ, Ժիսքարի այն նախադասութիւնը ըստ որուն յաջորդ նախարարապետը «փորձառութիւն պէտք է ունենայ» (ակնարկը իրեն էր անշուշտ), մանաւանդ որ այն միակ փորձառութիւնը զոր ունեցած է Փալէ Ուայալի պարտէզին Փիրէնի այլանդակութեանց ծրագրերն պահպանումն ու իրագործումն էր, երբ Վերջնապէս հաստատուեցաւ Լ· Տէր — Պետրոսեանի Փարիզ ժամանման թուա-կանը: Նախագահը Փարիզ կը ժամանէ, իր անձնական օդանաւով, Հինդշաբթի օր, Մարտ 11-ին: Իրեն կ'ընկերանան կինը եւ չուրջ 12 հոգինոց պատուիրակութիւն մը, ցլխաւորութեամբ Արտաքին նախարար՝ Վահան Փափազեանի: Պատուիրակութեան մէջ են նաեւ ակադեմական Համլէթ Վար-դապետեան, նախագահին անձնական քար-տուղար՝ Շահէն Գարամանուկեան, երես-փոխան Ցոլմ· Իպլիեան, Արտաքին նա-խարարութեան տեղակալ Աչոտ Մանուկ-եան եւայլն, եւայլն:

Ուրբաթ օր, Նախագահ Լ· Տէր — Պետ-րոսեան կ'ունենայ զանազան հանդիպում-ներ պետական մակարդակի վրայ: Ինչ-պէս ծանօթ է, այս ճամբորդութեան ա-րիթն է Ֆրանսայի եւ Հայաստանի միջեւ համագործակցութեան, գործակցութեան եւ բարեկամութեան դաշնագրի մը ստորա-գրութիւնը:

***

Երկուշաբթի, Մարտ 8-ին, Գերագոյն Խորհուրդը արտակարգ նիստի հրաւիր-ուած էր, սահմանադիր Ժողովի օրէնք-ներու նախագիծերու քննութեան համար: Այս նիստը կը դումարուէր ընդառաջելով երեսփոխաններու աւելի քան մէկ երրոր-դը (91) պահանջին:

Նոյն օրը, օդը բաւական մեղմացած էր եւ 0-էն վեր 4 էր Երեւան: Կազն ալ կը հասնէր, բայց չատ անբաւարար քանա-կութեամբ:

***

Մարտ 5-ի հրամանագրով Լ· Տէր — Պետրոսեան Պետական նախարար նշանա-կած է Վազգէն Սարգսեանը եւ զայն ազատ արձակած նախագահի պաշտպանութեան գծով խորհրդականի պաշտօնէն:

***

Հայաստանի դատախազութիւնը քրէական յանցանքի քննութիւն բացած է «համատեղ պայքարման ուղիներ» ամերիկեան կազ-մակերպութեան պաշտօնատար անձերուն դէմ: Ասոր դրդապատճառն այն է որ մեծ թիւով քաղաքացիներ բողոք բարձրացու-ցած են, որովհետեւ անցեալ տարի այդ կազմակերպութիւնը իրենց հետ պայմա-նագրեր կնքած է, դումարներ հատցած, այն յանձնառութեամբ թէ յետագային կը վերադարձնէ մեծ տոկոսներով: Այժմ, խնդրոյ առարկայ անձերը կը բողոքին, որովհետեւ ոմանք դրամը ետ ստացած են արժեզրկման հետ համեմատած չատ փոքր յաւելումներով, չատեր ալ ընդ-հանրապէս բան չեն ստացած: Ամերիկ-եան այդ կազմակերպութիւնը անցեալ ամ-րան եւ աշնան Հայաստանի մէջ նաեւ վիճակախաղ ալ կազմակերպած էր:

***

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» թեր-թի Մարտ 5-ի թիւին մէջ լոյս տեսած է՝ «Մօսք Հայրենակիցներին» խորագրուած կոչ մը, զոր ստորագրած են՝ Աղասի Այ-վազեան, Սէյն Արեւշատեան, Գոհար Գա-պարեան, Վիգէն Թադեւոսեան, Հրանտ Թամրազեան, Տիգրան Լեւոնեան, Գրիգոր Յանջեան, Շահէն Խաչատրեան, Պօղոս Խաչատրեան, Սարգիս Յարութիւնեան, Հրանտ Մաթեւոսեան, Մարօ Մարգար-եան, Յակոբ Մովսէս, Ցոլմ· Չէքիչեան, Համօ Սահեան, Գագիկ Սարգսեան եւ Աւետ Տէրտէրեան: Այս մտաւորականնե-րը մտահոգիչ կը գտնեն երկրին մէջ տի-րող բարոյական մթնոլորտը, որովհետեւ «ինչ — ինչ ուժերի կողմից հետեւողա-կանօրէն տարւում է ուժերի ջլատման եւ պառակտման քաղաքականութիւն...»: Ըստ անոնց· — «Մեր աչքի առջեւ մշակոյ-թի մի խումբ գործիչներ ու մտաւորա-կաններ, կուսակցական կամ անձնական մղումներով, իրենց բուն գործով զբա-ղելու փոխարէն լցնում են օրերը «քաղա-քական» սուր աղմուկով ու հայհոյախօ-սութեամբ: Ովքե՞ր են, ի՞նչ են ուզում նրանք այս նորօրեայ փանջունիները»:

Ու «անանուն» խմբակներու դէմ ուղ-ղուած այս կոչը (որու նպատակն ալ չատ յստակ չէ) կը վերջանայ սա խոստմնալից հեռանկարներով· — «Բնականաբար մենք պէտք է հեռու վանենք բոլոր տեսակի փոքրոգիներին, քաղբենիներին եւ փառա-տեղչ եսամոլներին, համախմբուենք ազ-գային պետականութեան գաղափարի շուր-ջը եւ ուժերի ամբողջ լարումով արժանի լինենք Հայոց գալիքին»:

***

ՂԱՐԱԲԱՂ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԾՐԱԳԻՐԸ

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը չա-բաթավերջին Բաքու այցելելէ ետք մա-մուլի ասուլիսի մը ընթացքին պարզած է Ղարաբաղի հարցին լուծումի իր առաջար-կը: Առանց նախապայմանի հրաղարար հռչակուելէ ետք, Ղարաբաղի ռազմաճա-կատներէն ետ պիտի քաշուին «բոլոր օտար զինուորական ուժերը», իսկ որ-պէս երրորդ հանդրուան պիտի բացուին բոլոր այն ճամբանները որոնք Ադրբեջա-նէն Հայաստան ու Հայաստանէն դէպի Նախիջեւան ու Ադրբեջան կը մեկնին: Մամուլի ասուլիսին մասնակցած է նաեւ Ադրբեջանի Արտաքին նախարարը որ յայտնած է թէ դոհունակութեամբ կ'ըն-դառաջեն Չէքիրի հաշտութեան ծրագը-րին: Ադրբեջանի նախագահը Էլչիպէյ եւս համամտութիւն յայտնած է առաջար-կուածներուն, փափաք յայտնելով որ Թուրքիա բացատրէ Հայաստանի թէ համաձայնութիւն գոյանալէ ու հայե-թուրք սահմանը բացուելէ ետք, ըրջա-նի կայունութիւնը մեծապէս կախում պիտի ունենայ Թուրքիայէն որ Հայաս-տանը Արեւմուտքին կապող միակ ճամ-բան է:

Չէքին առաջարկած է որ Լ· Տէր-Պետրոսեան եւ Էլչիպէյ ստորագրեն իր կողմէ պատրաստուած համաձայնագիրը· Էլչիպէյ ընդունած է, պահանջելով որ ստորագրեն նաեւ երաչխաւոր երկիրնե-րը՝ Միացեալ-Նահանգներ, Ռուսաստան եւ Թուրքիա: Չէքինի Անդարա վերա-դարձէն անմիջապէս ետք հոն հասած են նաեւ Ռուսաստանի Արտաքին նախարա-րութեան կովկասեան հարցերու պատաս-խանատուն ու օգնականները:

Չէքինի այցելութեան ընթացքին տըն-տեսական հարցեր ալ քննարկուած են· Էլչիպէյ դրեթէ ապահովութիւն տուած է կազմամուղի մը չինութեան մասին որ Բաքուէն Ճիհուն պիտի երկարի: Միւս կողմէ, Թուրքիոյ վարչապետը Ապա-հովութեան Ազգային Խորհուրդի ժողո-վին խօսելով Ղարաբաղի հարցին լու-ծումի հեռանկարներուն մասին ըսած է թէ Միացեալ-Նահանգներու Ծերակոյ-տը կը պատրաստուի Հայաստանին օ-ժանդակելու հարցը օրակարգի բերել, ինչ որ կրնայ դժուար կացութեան մատնել Թուրքիան եւ Ադրբեջանը: Տէմիրէլ ա-ւելցուցած է թէ, ի հարկին, կրնայ մին-չեւ իսկ ինք Բաքու մեկնիլ:

***

ԼԵԶԳԻՆԵՐՈՒ ՑՈՅԸ

6 ՄԵՌԵԱԼ

ՉԵՆ ՈՒԶԵՐ ԵՐԹԱԼ
ՂԱՐԱԲԱՂ ԿՌՈՒԻԼ

Ադրբեջանի կուսարի գիւղը, որ սահ-մանամերձ է Տաղստանի (Ռուսաստան) բաւական ծաւալուն ցոյցի մը թատերա-բեմը եղած է Ուրբաթ օր (Մարտ 5): Հոն կ'ապրին Լեզգիներ, մահմետական ցեղա-խումբ մը, որոնց ընդհանուր թիւը 300 հազար է եւ կէս առ կէս բաժնուած են Ադրբեջանի եւ Տաղստանի մէջեւ: Ադրբե-ջան ապրողները ընդառաջելով Սաւդալ իրենց չարժումին հրաւէրին ցոյց մը ը-րած են բողոքելու համար Բաքուի մօտ դանուող իրենց գերեզմանատան պղծու-մին եւ 1500 Լեզգիներ Ղարաբաղ գրկուե-լուն դէմ: Արդարեւ Լեզգիները չեն ուզեր երթալ կռուիլ Ղարաբաղ:

Իրենց դլխաւոր պահանջն է Տաղստանի իրենց հայրենակիցներուն միանալ եւ միասնաբար ինքնավար Հանրապետութիւն մը հիմնել մկրտուած՝ Լեզգիստան:

***

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO MAGAZINE»

(6/7 Mars)

POURQUOI PAS EN ARMENIE ?

Ժան տ'Օրմէսոն այս չարթուան իր քր-րոնիկը նուիրած է «երկու պարզ մտքե-ր»ու: Անդրադառնալով Պոսնիոյ եւ Սո-մալիի եւ խորհելով թէ ինչպէ՞ս չմտա-ծել միջազգային դործողութեան մը մա-սին, հարց կուտայ սակայն, բայց, այդ պարագային, ինչո՞ւ չմիջամտել Սուտան, ինչո՞ւ ոչ կարմիր խմբերներու դէմ, ի վեր-ջոյ հասնելու համար նաեւ սա հարցու-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՐՑԱԽԵԱՆ ՀԱՑԻՒՆԵՐ

Ամէն անոնք որոնք իրենց պղտոտակապը կտրած չեն հայկականութեան հետ, – բոլոր համեմատութիւնները պահած, կը նմանին այն Գիւմրեցիներուն, որոնք ապրող հարազատ մը գտնելու յոյսով՝ իրենց ափերով, եղունգներով փլատակները մաքրելու գործը ընդհատած էին նախագահ Գորբաչովի այցելութեան պահուն, միայն անոր ղէմ «Արցա՛խ» գոչելու համար: Ու ցաւով, ցեխով թրծուած անոնց բռունցքներուն յանդգնութիւնը զայրոյթի փակագիծ մը խառնած էր այդ այցելութեան որմէ մնացած ամէնէն յատկանշական բանը, համատարած աւերակոյտերու վրայ մատը թափ տուող նախագահի լուսանկար մը եղաւ: Այսպէս ալ, Հայաստանի քաղաքական, ռազմական, տնտեսական, երբեմն նաեւ մշակոյթի կեանքին առընչուած մտահոգութիւնները չեն կրնար մէկդի դնել ազ. Արցախը: Մինչ առաջինը ազատութեան չունչը առաւելապէս լծորդից նիւթականին, չուկային ու այդ ճամբով հասնելիք բարօրութեան որ ժողովուրդինը պիտի ջլապար առաջին հերթին, երկրորդը՝ կը տքնի նոյն ազատութիւնը ապրելի կեանքի վերածելու ջանքով: Ու այս պարագան յարգանքի, սիրոյ, հետաքրքրութեան ցանցին մէջ կը պահէ Արցախը: Զոհերու, կորսուած տարածքներու, կամ դիմադրութեան ոգիի, ռազմական յաղողութիւններու արձադանգներով ամէնէն յուզիչն ալ կը պատկանի Արցախին, ամէնէն ուրախացնողը, խանդավառողն ալ:

Վերջին շրջանի լուրերը յաղողութիւններու մասին կը խօսին. կորսուած տարածքներու վերանուաճում կայ. ամիսներով զաղթականի կեանքին ամէնէն դառն էջերը սերտած բազմութիւններ վերաղարձի ճամբան բռնած են դէպի այրած, քանդուած, թալանուած իրենց հարազատ չէները: Հայաստանէն հասնող լուրերուն մէջ մեծագոյն հետաքրքրութեան առարկան այս պարագաներն են:

Հայաստանի մամուլին մէջ ատոնց քով արցախեան այլ տուեալներ ալ կան. երեսփոխան Ա. Բլէեանի քաղաքական գիծը որ արդարացի, թերեւս նաեւ ընդունելի ըլլալու իր հանդամանքը թաղեց Բաքուի փառատօնութեան դիրքը, բոլորովին լքուած չէ. իրեն պաղափարակից Կ. Սարգսեան յաճախակի էջերով հետամուտ է այժմէական պահելու պատերազմը զադրեցնելու անհրաժեշտութեան տեսակէտը, զոյն աւելի մատչելի ձեւերու տակ ներկայացնելով: Փետրուար 19–ի «Ազգ»ին մէջ Հայաստանի ու Ազրբեջանի նախագահներուն ուղղուած «Բաց նամակ»ով մը Կ. Սարգսեան կը կրկնէ իր տեսակէտը, զգուշացնելով նաեւ պատմութեան էջի մը անօգուտ կրկնութեան սպառնալիքէն:

Նոյն մամուլը կը մատնանշէ պարագաներ ալ որոնք տատնամեակներու կեղեքումէն վերապրած ժողովուրդի մը պայքարին յաղողութիւնէն բաւական տարբեր մտահոգութիւններու կ'առընչուին: Պէտք է անմիջապէս աւելցնել նաեւ որ չատ դիւրին մեկնաբանելի ալ չեն անոնք:

1992–ի վերջաւորութեան հայկական լրատուիւնները տեղեկացուցին թէ Արցախի հարցին մասին հերթական բանակցութիւնները կէս ճզած, մեկնած է աղբրբեջանական պատուիրակութիւնը, պատճառաբանելով Զանգելանի վրայ կատարուած հայկական յարձակումներ: Ազրբեջան այնքան ատեն որ իր մօրթին վրայ Հայաստանի չափ ծանր չի կրեր արցախեան պատերազմին հետեւանքները, բնական է որ հաշտութենէն խուսափելու պատրուակ փնտռէ: Բայց ի՞նչպէս պէտք է մեկնաբանել այն երեւոյթը որ ազրբեջանական նոյն պատրուակը լուրի լրջութոյն հանդամանքով կը բազմի Հայաստանի հեռատեսիլի ծրագրին մէջ...: Հարցումը չատ անուղղակի պատասխան մը կը գտնէ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի խորհրդարանական վահան Շիրխանեանի հետ կատարուած հարցազրոյցի մը որ լոյս տեսած է «Հայաստանի Հանրապետութեան» Փետրուար 16–ի թիւին մէջ. չէ՛ տեղէ եառ թէ ինք տեղեակ չէ նման յարձակումներու, ան կ'ըսէ. – «մեր հետաքրքրութիւնը չգիտեմ ինչ տուեալներ է ունեցել, բայց իսկապէս յայտարարել է թէ մերոնք 13 գիւղ են գրաւել Ջանգելանից, 11 գիւղ էլ կուբաթլուից: Այսպիսի յայտարարութիւնն անթոյլատրելի է»: Արդեօք մէկը տրամադիր կ'ըլլա՞ր բացատրելու նաեւ ինչո՛ւն այդ դրեթէ դաւանանական փութկոտութեան, եթէ լսուտոյդ է որ ազրբեջանական տարածքի վրայ հայկական յարձակում խնդրոյ առարկայ չէ:

Նոյն հարցազրոյցը այս կէտէն մեկնելով կ'անդրադառնայ տակաւին տուեալ պայմաններուն մէջ ռազմական դրաքննութիւն հաստատելու անհրաժեշտութեան: Հարցականներու չարանը կը յայտնուի կրկին, երբ մարդ կը կարդայ թէ «Պաշտպանութեան նախարարութիւնը վաղուց ներկայացրել է ռազմական գրաքննութիւն մտցնելու նախագիծ, բայց Գերագոյն Խորհուրդն ուղղակի մերժել է»,

Վահան Շիրխանեանի բացատրութեան մէջ, մինչեւ հիմա անպատասխան մնացած այլ հարց մըն ալ կը յայտնուի որ բանակի կազմութիւնն է: «Հաշուի առնելով հանրապետութեան այսօրուայ վիճակը փրոֆեսիոնել բանակի ստեղծումը դառնում է անհրաժեշտութիւն» կ'ըսէ ան. կը փափաքի «որ ամէն մի Հայ յստակ գիտակցէր որ առանց բանակի Հայաստանը գոյութիւն ունենալ չի կարող. առանց ուժեղ բանակի, որը կը կարողանայ պաշտպանել իր ժողովրդին ցանկացած ոտնձգութիւնից»: Ի՞նչ պէտք է ընել սակայն, երբ «յստակ գիտակցելու» հրաւիրուած «ամէն մի Հայ» բնորոշումը կ'առընչուի ամէնէն վերին ատեաններու բնակիչներու:

Արցախեան ճակատամարտերու վերջին փուլերուն մասին հետաքրքրական էջ մը ստորագրուած է Արամ Արզումեան («Ազգ», Փետրուար 18): Մարտակերտի մէջ աւելի քան տասնեակ մը զիւղերու ազատագրումը՝ ուրախացնելէ առաջ, անցեալի փորձառութեան հետեւելով քաղաքական նախապրեալներ փնտռելու կը մղէ հեղինակը. Մարտակերտի մէջ Ազրբեջան կրնա՛ր հայկական յաղողութիւններու դիմանալ, պաշտպանութեան իր նախարարը պաշտօնանկ ընելու բաւարար պատճառ ունենալու սկզբոյն: Ազդրբեջանական ներքին հաշիւները խօսելու մղած են Ղարաբաղի մէջ նախագահին լիազօր ներկայացուցիչը որ ըսած է թէ «Մարտակերտը յանձնելու նախապատրաստութիւնները սկսած են Յունուար 22–ին իսկ, իսկ ռազմամթերքը շրջանէն փոխադրելու վերջին հրամանը եկած է ռազմական գերագոյն հրամանատարութենէն»,

Ա. Արզումեան նկատի կ'առնէ նաեւ Հայաստանի ներքին կացութիւնը. «ժողովրդի օրէց օր վատթարացող տնտեսական վիճակը Փետրուարի սկիզբը սպառնում էր վերածուել պայթիւնի, եւ առաջին հարուածն ի հարկէ իշխանութիւնների վրայ էր ընկնելու: Քաղաքում տրանսպորտ յայտնուեց, բնակչութեանը կազ տրուեց, բայց բանի որ պէտք էր փոփոխութիւններ մտցնել նաեւ ռազմաճակատում, այդ էլ արուեց»: Այս բոլորին մէջ ամէնէն ցաւալին կը նկատէ Ա. Արզումեան, Ղարաբաղի մէջ քաղաքական դերիչխանութեան հաստելու նկրտումները. անոնք պատճառ կ'ըլլան որ նորատեղծ հանրապետութիւնը եւս կամայ – ակամայ մտնելու «ռազմաճակատի գծի արհեստական տատնումների միջոցով ներքին ինչ – ինչ հարցեր լուծելու խաղին»: Չէ՞ որ հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդը որ ենթակայ է Հ. Ց. Դ.–ի աղդեցութեան գօտիին, փորձեց ինքնուրոյն քաղաքականութիւն վարել, ինչ որ խոչընդոտուեցաւ Պաշտպանութեան պետական Կոմիտէին կողմէ որ կը նկատուի «Լեռնային Ղարաբաղում Հայաստանի բազաբակալուութիւնն իրականացնողը»: Ամէն բան կ'ամփոփուի այն հարցումին մէջ թէ ո՞վ պէտք է լուծէ պաշտպանութեան բնոյթ կրող խնդիրները. իսկ ատիկա «այսօրուայ դրութեամբ նշանակում է թէ ո՞վ պիտի իշխի Լեռնային Ղարաբաղում»:

Ընթացիկէն, կրկնուածէն, դէպի ծանր ու լրջագոյն կէտերու դիմող սա նշումներուն ու անպատասխան ծերացող հարցումներու բազմութեան մէջ, անկասկած որ փանթեզի մը դետեղելու երանելի փորձը պիտի ըլլար անդրադառնալ բարոյական կեցուածքներու. բայց բնական է որ Արցախի հետաքրքրութեամբ մամուլի էջերուն մէջ թաղուած ակնարկներ հանդիպին նաեւ այդ բնոյթի տողերու. անոնցմէ է «Հայաստանի Հանրապետութեան» Փետրուար 19–ի թիւին մէջ լոյս տեսած հարցազրոյցը Ղարաբաղի պարետ Մուրատ Պետրոսեանի հետ: Ան պլխատուած աշխատանքի «մեծ ճակատ»ին ամէնէն կարեւոր գործը կը նկատէ կանոնաւոր բանակի ստեղծումը եւ անոր չարքերուն մէջ կարգապահութեան պահպանումը: Պէտք է աւելցնել նաեւ հանրօրէն աւելի դժուարը որ մաքսանենգութեան կանխումն է: Մուրատ Պետրոսեան կ'ըսէ թէ Գորիս – Ստեփանակերտ ճամբուն բացումով սկիզբ առած է ոգեւից ըմպելիի թալանը. վերջին անգամ մը իրենք արդելք եղած են 100 թոն կոնեակի Հայաստան տարուելուն ուր գինները եռապատիկ են: Ան կը խօսի տրուած կաշառքներու, գինքը պաշտօնէն հեռացնելու փորձերու մասին:

Բազմաթեակ հարցականներու, ժխտականներու բազմութեան մէջ յայտնուած իրատեսութեան կեցուածքներով, ափսոսանքին ու ցաւին յոյսը մխացնող պատկեր մը որ ղարաբաղեանն է այսօր. սիրտհատնումներու, պոռթկումներու, ակնկալութիւններու, դառնութիւններու, բայց նաեւ հաւատքի մեր հնոցին:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉ ԱՍՈՒԼԻՍՆ ՎԵՀԱՊԵՏԱԿԱՆ

Գոհուեցի՛ւն Ամենաբարձեալին, ամենա՛յն ինչ կատարեալ է: Ժընեւի հռչակաւոր քաղաքացի, տասնեւութերորդ դարուն հայկական տարազով մանկոզ ժան ժաք Ռուսոյի ծնած ոստանին մէջ տեղի ունեցած արեան եւ մկանցներու նորոգման ինչպէս դրամատնային ԿԵՆՍԱԿԱՆ զոյդ զործողութեանց հետեւանքով, այո՛, ամենա՛յն ինչ կատարեալ է: Ուրեմն, թէ՛ Հայաստան աշխարհի եւ թէ՛ Սփիւռքի մեր մոլորեալ Հայկազունք ամէն պիշեր կարող են վստահութեամբ իրենց գլուխները բարձին վրայ դնել եւ քնանալ մչիկ – մչիկ:

Ցամենայն դէպս, ի լուր վերոյիշեալ ատուլիսին եւ փոխան անոր յաջորդող եր-

Փետրուար 28, 1993

ՀԱՑՐ ԱՆՈՓՐԻՈՍԻ ՎԻՇՏԸ

– Գոհուեցի՛ւն Ամենաբարձեալին որ հոգեւորականները պարտաւոր չեն կռուի դաշտ գնալու, – ասաց իր մտքում հանելիի առջեւ կանգնած էջմիածնի նախկին ան, Անոփրիոս Հայր Սուրբը:

Զկարծէք թէ նա երկչոտ էր կամ փոքրոգի: Ընդհակառակն, նա միշտ պաշտպանում էր կռուի դաղափարը «իրրեւ սրբութիւն սրբոց». Նա չէր վախենում չարունակ կրկնել.

– Եթէ մի օր հարկը պահանջէ, կը վերցնեմ մի ձեռս Քրիստոսի Խաչը, միւս ձեռս սուրը, կ'ընկնեմ կամաւորների առաջ եւ կը գնամ ազգիս թշնամիների դէմ:

Հայ – թրքական ընդհարումների ժամանակ, Անոփրիոս Հայր Սուրբը երկու անգամ ձի նստեց եւ վաղարշապատից Աչտարակ գնաց, իմանալու արդեօք այնտեղի Հայերին կոտորած չի՞ սպառնում Տաղտանի կողմերից:

Եւ երբ իմացաւ որ իր սիրելի զաւակներն ապահով են վտանգից, մտաւ Մայր Տաճար, մի մեծ ռազմադիտական քարոզ ասաց.

– Հայ հոգեւորականութիւնը միշտ հայ ժողովրդից անբաժան է եղել, մենք ենք փրկել ձեզ դարեր չարունակ:

Իսկ երեկոյեան, յայտնի մասվաճառ Սիրական Շորշորեանը նրան հրաւիրեց ընթրիքի, ասելով իր կնոջը.

– Ես սիրում եմ դանակը փառաբանող հոգեւորականներին, մանաւանդ երբ նրանք Անոփրիոս Հայր Սուրբի պէս առողջ են, վարմրաթուչ եւ բաւական հաստամարմին. նրանք ինձ յիշեցնում են օրհնեալ արհեստս:

***

– Գոհուեցի՛ւն Ամենաբարձեալին, – կրկնեց Անոփրիոս Հայր Սուրբը, երբ մօտեցաւ իր սենեակի պատի վրայ կախած հայելուն, որի վրայ սիրահարուած էր մանաւանդ այն օրից երբ լսել էր որ աւլիւրաւճառ Մատթէոս Բարուխեանի կողակից՝ հաստամարմին Գիւլնիդարը նրան համարում է «չատ պեղեցիկ տղամարդ»:

Նա հիացմամբ նայեց իր առողջ թշերին, որոնք կարծես ալիզարինով ներկած լինէին, նայեց խոշոր, վառվռուն աչքերին, չփեց սաթի պէս միրուքը եւ ասաւ.

– Գոհուեցի՛ւն Ամենաբարձեալին, որ հոգեւորական եմ, ապա թէ ոչ այս առաւածային հրաշափառ պատկերը պիտի սրի կամ կրակի կերակուր դառնար:

Եւ այսպէս ինքն իրան հանգստացնելով. պատուարժան Հայր Սուրբը կանչեց ծառային եւ հրամայեց պատրաստել տաճկական սուրճ, որ ամէն օր խմում էր ոչ պակաս, քան՝ հինգ գաւաթ:

Սակայն, չուտով Հայր Անոփրիոսը լքեց բաղերներից իմացաւ որ հարկ է նիւթական զոհողութիւն անել յօգուտ պատերազմի ունեցած զինուորների ընտանիքներին եւ վիրաւորեալներին:

– Արդեօք դիտե՞ն մարդիկ, – մտածեց Հայր Անոփրիոսը, – որ ես մեղաւորս ունեմ մի քանի չնչին պանքային տոմսեր, արժողութեամբ 18·385 ռուբլու, վաստակած առաջնորդութեան ժամանակ, եւ որ մի չոր գլուխ եմ, չունեմ ո՛չ մերձաւոր եւ ո՛չ հեռաւոր ազգականներ:

Եւ մի հերոսական ճիգ անելով, որից միւս օրն փոստով ուղարկել «Մարս» լրագրի խմբագրութեանը երեք ռուբլի յօգուտ վիրաւորեալներին եւ չորս մեծադիր էջերից բաղկացած մի յօդուած որ կոչ անում էր պաշտօնակիցներին, որ նրանք էլ զոհեն իրենց լուման.. լրագիրը չատպեց ապագրել յօդուածը, վասնզի մի քանի գովաբանական խօսքեր կային իր հասցէին եւ հեղինակին առդաստ չպիտի տար:

Մի քանի օր անցած, Անոփրիոսն կարդաց որ պատերազմը մեծ ազդեցութիւն ունի իր պանքայի տոմսերի արժէքի վրայ եւ այլեւս ամէն օր իր մխքը նուիրեց պորսային եւ ֆինանսական բաժնին: Մի օր նա հաշուեց որ կորցրել է մօտ 75 ռուբլի, չետոյ 120, չետոյ 180, եւայլն:

Նա սարսափեց եւ սկսեց անիծել ամէն ինչ եւ ազերբոսում էր Ամենաբարձեալին որ նա մի կերպ վերջ տայ կորստաբեր պատերազմին, քանի դեռ ինքը չէ անհետացել...

Եւ մի օր էլ երկաթուղով Ալեքսանդրապոլից վերադառնալով էջմիածին, Հայր Անոփրիոսը պատմեց իր պաշտօնակիցներին թէ՝ ինչպէս հայ ժողովուրդը սարսափի մէջ էր եւ թէ ինքն իր ոգեւորիչ քարոզներով քաջալերեց նրան եւ բարձրացրեց նրա մէջ քաջի վարդան Մամիկոնեանի ոգին...:

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԻ

(Կրճատ)

ՎԻԷՆ՝ ՁՕՐԱԿՑՈՒԹԻԻՆ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

●

Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան հրաւէրին պատասխանելով, հակառակ առատ ձիւնին, մօտ հարիւր յիսուն Վիէնցիներ փութացած էին Փետրուար 28-ին, Վիէնի Սէն .. Թ'Անարէ Լը Պա եկեղեցին: Հաւաքոյթին նպատակը կրկնակ էր՝ ողկոյզել Սումգայիթի ըսպանին նահատակներուն յիշատակը եւ գաղթին զօրակցութիւնը արտայայտել Ադրբեջանէն եւ Արցախէն Հայաստան ապաստանած գաղթականներուն:

Հաւաքոյթը սկսաւ «միայն» 15 վայրկեան ուշացումով ինչ որ բացառիկ դէպք մը կարելի է նկատել մեր համայնքին մէջ: Նախ կարգացուեցան Սումգայիթի սպանդէն վերապրողներուն ցնցիչ վկայութիւնները հանդուցեալ Սամուէլ Շահմուրատեանին հաւորէն մէկդիրուած (*) եւ յետոյ հակիրճ ձեւով ներկայացուեցաւ Հայաստանի եւ Արցախի ներկայ վիճակը ասկի հանգամանօրէն ծանրանալով գաղթականութեան դժուարութիւններուն վրայ:

Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան եւ Հոգաբարձութեան կազմը նկատի առնելով այս վերջիններուն ծանր հարցը որոշեցին այս տարուան Մեծ Պահքը «նուիրել» գաղթականներուն. երկու չաթէթ առաջ արդէն Վիէնի բոլոր հայ ընտանիքները եւ բազմաթիւ կազմակերպութիւններ, ըլլան հայկական, ըլլան ֆրանսական, ստացած էին թղթիկներ, եւ թղթածրարներ հարցը պարզելու համար:

Այս արշաւին բնաբանն էր Սուրբ Մաշտոցի Աւետարանէն առնուած հետեւեալ տողերը՝ «Անօթեցայ եւ ուտելիք տուիք, ծարաւցայ եւ խմելու ջուր տուիք ինձի» (Մատթ. ԻԵ. 25):

Այս բոլորը յիշեցնելէն յետոյ կը սկսէր բուն ծրագիրը բազկացած երկու մասերէ: Առաջին բաժինը յանձն առած էր պատրաստել «Accordina» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պեռնար Օգուզուչեանի:

Այս նորաստեղծ երգչախումբին մասնակցութիւնը կրկնակի գնահատելի էր, քանի որ Ֆրանսացիներէ բազկացած հա-

մոյթը իր համակամութիւնը չեշտելու համար իր ծրագիրը կ'աւարտէր Կոմիտաս Վարդապետի «Սուրբ Աստուած»ով երկար ծափահարութիւններու ալիք մը պատճառելով եկեղեցիին մէջ:

Երկրորդ բաժինը անշուշտ եղեկոյթին ամենակարեւոր մասը կը կազմէր. Փասքալ Մակէսեան որ ծանօթ դէմք մըն է Տէսինի «Հայաստան» ձայնասփիւռի բոլոր ունկնդիրներուն մօտ եւ Սիլվի Հեռվոյեան կը ներկայացնէին հայաստանեան իրենց վերջին ընթացքին կատարած «ռըփօրթաժ»ները: Մօտ երեք քառորդ ժամ մեծ պաստառի մը վրայ կը սփռուէին տասնեակ լուսարձակ նկարներ եւ կարճ ժապաւէն մը ներկայացնելու համար Ադրբեջանէն եւ Արցախէն ապաստանած մեր քոյրերուն եւ եղբայրներուն վկայութիւնները ինչպէս նաեւ «Գաղթականաց Գրասենեակ»ին գործունէութիւնը Պր. Վլատիմիր Մովսիսեանի գլխաւորութեամբ: Հուսկ կը յայտորդէր Վիէնի Կաթողիկէ Առաջնորդական Փոխանորդ՝ Հայր Ժան Սեւի կոչը ուր անդամ մը եւս կը շեշտուեր Վիէնի եւ Հայաստանի կապերուն անգնահելը, աւելցնելով որ անշուշտ Վիէնցիներուն համար այս կապը առաւել եւս զօրաւոր էր այս օրերուն:

Հաւաքոյթը վերջ գտաւ քանի մը հարցումներէ յետոյ եւ ներկայ հասարակութեան երգած «Հայր Մեր»ով:

Հոգաբարձութեան որոշումով հանդանակուած դրամարին կէսը յաջորդ չաբթուան ընթացքին յանձնուեցաւ Երեւանի Գաղթականներու Գրասենեակին, երկրորդ կէսն ալ չուտով կը յանձնուի «Հայաստան Համագգային Հիմնադրամին» գաղթականներու յատուկ փոնտին պէտքերուն համար:

ԿՈՐԻՒՆ

Փափաքողները իրենց նուէրատուութիւնները կրնան առաքել հետեւեալ հասցէին. --

Conseil Paroissial de l'Eglise arménienne
1 Quai Pajot
38200 VIENNE

Չէքերուն վրայ ալելցնել՝ «Réfugiés d'Arménie et du Karabagh»:

(*) LA TRAGEDIE DE SOUMGAïT
Un pogrom d'Arméniens en Union soviétique.
Témoignages recueillis par S. Chahmouradian.
Préface d'Elena Bonner. 223 p.
Le Seuil, 1991.

ԱՆՄԱՀՆԵՐՈՒ ԿԱՃԱՌԸ

Երբ 1629-ին առաջին քարերը կը դրուէին այն հաստատութեան, որ աւելի ուշ պիտի դառնար ֆրանսական կաճառը, առնոր 9 այր անդամներէն ոչ մէկուն միտքէն կ'անցնէր բառարաններ պատրաստել, կամ ալ օր մը կին մը տեսնել անոր յարկին տակ: Անոնք, պարզ դրասէրներ էին, որոնք իրարու քով եկած, յաճախ ճառախօսութիւններով կ'անցընէին իրենց ժամանակը: Նորակազմ մխիթարեանը կեդրոնատեղիէ ալ զուրկ ըլլալով, անդամները կը հաւաքուէին իրենց բարեկամներէն մէկուն՝ Վալանթէն Գոնդարի տունը: Վերջապէս, քաղքենիներու այս ակումբը արբայ Պուառոպէրի շնորհիւ է, որ պաշտօնապէս դարձաւ ֆրանսական կաճառ: Իւրաքանչիւր բարեկամ արբահօր մտաւորականներու այս փոքր խմբակին նկատմամբ կատարած զոհաբերութիւնները մեծ արձագանգ գտան կարդինալին մօտ, որ 1637-ին որոշեց զայն հիմնարկութեան վերածել: Այս «գլուխ»ները, որոնց թիւը արդէն հասած էր 40-ի, որոշեցին հաստատուիլ Լուվր:

Ցեղափոխութեան տարիներուն անոր ջնջուելէն եւ անդամներուն մեծ մասին դլխատուելէն յետոյ, 1805-ին ֆրանսական կաճառը յաջողեցաւ վերստին կազմաւորուիլ եւ կազմակերպուիլ ու այս անգամ հաստատուեցաւ Սէնի դիմացի ափը՝ Քէ տը Քոնթի՝ իր այսօրուան կեդրոնը:

Կաճառը իր անդրանիկ բառարանը աւարտած է 1694-ին, որ ապսպրուած էր 1638-ին: Շատ բարդ էր ան, քանի որ հոն բառերը տեղ գտած էին իմաստի մերձեցումի օրէնքով: Այսպէս օրինակ՝ տխուր բառին տակ տեղ կը գրաւէր յուղել բառը, ապա՝ լալ եւայլն, եւայլն:

Կաճառի «իմաստուն»ները այս կացութեան չուտով անդրադարձան եւ անկէ դրեթէ անմիջապէս յետոյ 1718-ին պատրաստեցին այբուբենի դրութեամբ առաջին բառարանը: Հարկ է յիշել թէ չուրջ 40 տարիներ անհրաժեշտ են վերամշակելու համար նոր բառարանը:

Արդարեւ, 1638-էն ի վեր ֆրանսական կաճառը բառարանի ութ հատորներ լոյս ընծայած է. իններորդին Ա. հատորը լոյս տեսաւ 1992-ին, իսկ վերջինը ձեռք ձգելու համար պէտք է սպասել 2000 թուականը: Վերջին հատորին մէջ մուտք դրծած են 5900 նոր բառեր, որոնցմէ 350-ը՝ օտար ծագումով: Ակադեմականներու գործունէութեան դանդաղ ընթացքը մասամբ կարելի է բացատրել այն պատճառով, որ անոնք ըլլան գրողներ, գիտնականներ կամ պատմագէտներ, բոլորն ալ բազմազբաղ, չաբաթը հազիւ անդամ մը ժողով կը գումարեն եւ կը քննարկեն իրենց առջեւ դրուած հարցերը:

Ֆրանսական կաճառէն ներս մուտք գործող առաջին կինը եղաւ Մարկրիթ Եուրսընար որու յաջորդեցին Ժաքլին տը Րոմիյի եւ Էլէն Քառէր-տ'Անգոս:

Թեկնածուները, որոնք անդամ կ'ընտրուելին կաճառին, աւանդաբար կը ստանան «անմահ» կոչումը, թեպետ գրութեամբ չէնքին ճակատին տեղադրուած «Անմահութեան» նշանաբանին: Կաճառը ունի կանոնաւոր ատացուածք, որմէ դիւրութեամբ բաժին կը հանէ տարեկան 150 դրամական մրցանակներու, ինչպէս նաեւ անճնուրութեան եւ արժանի ընտանիքներու կարգ մը մրցանակներու:

Ինչ կը վերաբերի թեկնածութեան, նախ հարկ է սպասել «անմահ»ներէն մէկուն մահով թափուր մնացած աթոռի մը, ապա նաեւ ունենալ ֆրանսական հպատակութիւն եւ ըլլալ չափահաս: Այնուհետեւ պէտք է ստանալ մեծամասնութեան քուէները: Եւ երբեք կարելի չէ յաջթանակ պոչել ի յառաջագունէ, եթէ նոյնիսկ թեկնածուները կը կոչուին Էմիլ Զոլա, որ երբեք չընտրուեցաւ, կամ Վիքթոր Հիւկօ, որու հարկ եղաւ հինգ անգամ ներկայանալ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳՂՁՈՒԹԷ ԳՂՁՈՒԹ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՑ «Յառաջդիմասէր»ի Ս. Լէյլէկեան սրահին մէջ, Փետրուար 6-ին մեծարանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է ի պատիւ չորքանի բարեմասնատակ ընկերոջ՝ Համլեակ Յոխիկեանի, նախաձեռնութեամբ «Յուսաբեր» մշակութային ընկերակցութեան եւ «Յուսաբեր» օրաթերթի եւ կազմակերպութեամբ Ագեքսանդրիոյ «Յառաջդիմասէր» մշակութային ընկերակցութեան: Մեծարեալը աւելի քան 60 տարիներու վաստակ մը ունի տեղւոյն ազգային կեանքին մէջ: Հիւրընկալող ակումբին կողմէ բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Վահան Գալուճեան: Յուսաբեր օրաթերթի եւ չորքանակի խօսքը բերած է տոքթոր Սուրէն Պայրամեան, ընդգծելով թէ Հ. Յոխիկեան կէս դար «Յուսաբեր»ի պատուակալ ներկայացուցիչի պաշտօնը վարած է Ա-ղեքսանդրիա: Մշակոյթի եւ մամուլի սպասարկուի աշխատանքի կողքին, ան եղած է նաեւ տեղւոյն Սուրբ Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան անդամ: Հ. Յոխիկեանի ազգանուէր գործունէութիւնը ոգեկոչած են նաեւ Արթին Չէքմէյեան եւ Յակոբ Քէհէյեան: «Յառաջդիմասէր»ի երիտասարդական կողմէ խօսած է տոքթոր Գարլօ Կարապետեան: «Յառաջդիմասէր»ի չորքանակէն խօսք առած է Պերճ Հալաճեան, ապա՝ Գրիգոր Խաչակիր Քահանայ Օհանեան: Հուսկ չնորհակալութեան խօսք արտասանած է մեծարեալը:

սընար որու յաջորդեցին Ժաքլին տը Րոմիյի եւ Էլէն Քառէր-տ'Անգոս:

Թեկնածուները, որոնք անդամ կ'ընտրուելին կաճառին, աւանդաբար կը ստանան «անմահ» կոչումը, թեպետ գրութեամբ չէնքին ճակատին տեղադրուած «Անմահութեան» նշանաբանին: Կաճառը ունի կանոնաւոր ատացուածք, որմէ դիւրութեամբ բաժին կը հանէ տարեկան 150 դրամական մրցանակներու, ինչպէս նաեւ անճնուրութեան եւ արժանի ընտանիքներու կարգ մը մրցանակներու:

Ինչ կը վերաբերի թեկնածութեան, նախ հարկ է սպասել «անմահ»ներէն մէկուն մահով թափուր մնացած աթոռի մը, ապա նաեւ ունենալ ֆրանսական հպատակութիւն եւ ըլլալ չափահաս: Այնուհետեւ պէտք է ստանալ մեծամասնութեան քուէները: Եւ երբեք կարելի չէ յաղթանակ պոչել ի յառաջագունէ, եթէ նոյնիսկ թեկնածուները կը կոչուին Էմիլ Զոլա, որ երբեք չընտրուեցաւ, կամ Վիքթոր Հիւկօ, որու հարկ եղաւ հինգ անգամ ներկայանալ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ուրբաթ, Յունուար 22

Առաւօտեան ժամը 8·30-ն է: Յանկարծ լուսաւորում է անկողնուս վերեւում փակցուած լոյսը: Անդրադառնում եմ, որ ելեկտրական հոսանք է միացուած: Ուրեմն գիշերուայ ընթացքում կոճակը անջատած չի եղել: Խաւարի մէջ սենեակներ մտանք եւ այժմ օրուայ լոյսին զուգընթաց ելեկտրական հոսանք է միացել: Մտածում եմ, երեւի նախատեսուած է աշխատանքային վայրերն տաքացնելու համար: Լսւում է խողովակների մէջ վեր բարձրացող ջրի ձայնը:

Հիւրանոցում նախաճաշը պոլ Թէյ, երեք սանթիմեթը երկայնքով եւ երկու միլիմեթր բարձրութեամբ երկու կտոր քառակուսի կորուած դեղին պանիր, միւնոյն չափի եւ բարակութեամբ մի կտոր կարագ եւ չորս փոքրիկ կտոր հաց է: Անմիջապէս յայտարարում է՝ «Շատ քիչ է: Ջամ ունենք. եթէ կ'ուտէք, լաւ հարիւա էլ ունենք»:

Ցիշում եմ Թէյի, պատառի եւ ջամի համար անմիջապէս պահանջում է՝ կանխիկ 350 ռուբլի:

Երեւանի բակերում, փողոցներում եւ հանրային այլներում փայտ ապահովելու եւ մի քանի վայրկեան բոցի առաջ նստելու համար, ծառեր են կորում: Ոմանք ծառերը կորում են կացնով՝ ընկից. ոմանք էլ միայն ճիւղերն են սղոցում: Ցաճախ բակերում ու փողոցներում կարելի է նմանի վէճեր լսել.

- Դու, որ եկար էս ծառը էստեղ էր. դու սրան մի օր էլ չես խնամել: Ես եմ սրան ամէն օր ջուր տուել: Ես չեմ կըտրում դու ես կտրում... բա էսպէս բան կը լինի՞,

Նման խօսքեր լսելիս միւսը կացինը ձեռքին անտարբեր չարունակում է կըտրել ծառը... Նա լուռ է. անպատասխան է թողնում բողոքողին ու չարունակում է իր «գործը»: Նրան ուրիշ արգելող չըկայ. Պետութիւնը եթէ նրան չի պաշտպանել ցրտից ինքն ինչո՞ւ պաշտպանի ծառին. սա է նրա մտածելակերպը: Ծառը չրխկալով զեռին է տապալւում եւ բողոքողն բղաւելով սկսում է անիծել նրան ու նրա նմաններին.

- ... Մի թէ ուրիշ ծառ չկա՞ր. հէնց իմ անկածն էր, որ պիտի կտրէիր...

Կացնի հարուածները չարունակւում են մանրացնել ծառի բունն ու մի խումբ մանրացնել ծառի բունն ու մի խումբ մանուկներ դրանք դասում են իրար վրայ եւ ողեւորուած՝ փայտի կտորները ըղրկած, տուն են վազում: Նրանք դրեթէ երեք տարի է, որ կարգին դպրոց չեն յաճախել:

Երբեմն բախումներն սուր կերպարանք են ստանում: Ասում են, որ իրար խիստ մահացու վէրքեր հասցնողներ են եղել:

Ամբողջ օրուայ ընթացքում փորձում եմ հեռաձայնել: Ինօգուտ է: Երեկոյեան յանկարծ յաջողում եմ կապուել երկու հոգու հետ: Խնդրում եմ կիրակի առաւօտեան հիւրանոց անցնեն:

Բազրամեան պողոտայի վերին մասում, մի բարձր բլրակի վրայ կառուցած նախկին կոմունիստական համադամարների շէնքն այսօր ճանաչւում է իբրեւ American University: Հարցնում եմ ի՞նչ է դասաւանդւում. պատասխանում են՝ «նախատեսուած է համալսարանական, կամ այլ բարձր կրթութիւն աւնեցողների համար: Business managment և նման նիւթերից են պարապւում: Ուսանում են, որ արտասահման գնան»:

Ցիշում եմ, որ 1991 թուին ականատես եմ եղել մի նոր բառի ստեղծման, որը մի համաժողովի բերումով, չողչողում էր ամէնուր: Դա դարաւոր անցեալ ունեցող վաճառական կամ առեւտրական բառին փոխարինող նորաստեղծ գործարար-ն էր. յօրինուել էր անգլերէնի business-man-ին համարժէքն համարուելու համար: Ցիշում եմ գործարարն, իր ժամանակին հայերէնում, սարդի համար էր գործածւում: Արդիական արեւմտեան աշխարհին բացուելու ու նրա մէջ թափանցելու համար, ենթագիտակցաբար բանականին տարօրինակ լուծում էր գըտնուել:

Այս գիշեր կրկին խաւարն է տիրում. ոչ լոյս, ոչ ջերմութիւն և ոչ էլ ջուր կայ: Քաղաքի գրեթէ բոլոր թաղամասերում մխիթարիչ մի քանի պլպլացող պատուհաններ կան: Հիւրանոցում անհնար է ճաշել կամ ընթրել:

Շաբաթ, Յունուար 23

Առաւօտեան ոչ լոյս կայ եւ ոչ էլ ջուր: Հիւրանոցի ճաշասրահի դիմաց վաճառական կարպետներ են վաճառում: «Ղարաբաղի կարպետ է. 250 տոլար» յայտարարում է տէրը: Ոմանք տատանւում են գնել: Ոմանք գնում են երբ վստահեցւում են, որ կարող են երկրից դուրս հանել: Ցատուկ է, որ այստեղ վաճառքի հանուածները ոչ Ղարաբաղից են եւ ոչ էլ բարձրորակ:

Պաշտօնական մեքենայով մեկնում ենք «Մագկաձոր»: Ամէնուր ձիւն է ու սառն: Նախ մօլորւում ենք ձիւնածածկ համրի ուղեցոյցն սխալ ուղղութեամբ դրուած լինելու պատճառով: Հարցումներ ենք ուղղում ամէն մի հանդիպած անցորդի: Բոլորն էլ մեր «Մագկաձո՞ր...» կանչին նախ ռուսերէն են պատասխանում. յետոյ, եթէ չարունակում ենք մեր նախադասութիւնն եւ դա հայերէն է, իրենք էլ հայերէն են խօսում:

Կեչառիսի երեք եկեղեցիներից առաջինի դուռը փակ է կողպէքով: Փլած վիճակում է դեռ զմբէթն ու համարակալուած վերանորոգուող վիմաշար պատն արդէն երկու տարի է, որ միեւնոյն անաւարտ վիճակում է մնացել: Միւս երկու կոթողների մէջ մի երկու երեք մոմ է վառւում: Բացի պլպլացող մոմի կրակից եւ նոր բերուած ու դրուած փլատիքից ու խաւաքարտից պատրաստուած սրբապատկերներից, ոչ մի ուրիշ կեանքի նշոյլ չկայ այնտեղ: Շրջանի բնակիչները երեք կոթողներին չրջապատած տներում են ապրում: Նրանք հազուադէպ են փողոց դուրս դալիս:

(Շար. 3)

(Շար. Ա. Էջէն)

մին... «Ինչո՞ւ ոչ՝ Հայաստան ուր ևիւ մշակոյթ մը որու մեզ կը միացնեն այնքան կապեր, վտանգուած է իր գոյութեան մէջ իսկ»:

***

COMMUNIQUE

La Croix Bleue des Arméniens de France a rempli un avion cargo de 38 tonnes d'aliments et de colis familiaux (sucre, lait, farine, margarine, bouillon, savon...) pour l'Arménie qui a décollé ce matin, vendredi 5 mars à 9h20 de l'aéroport d'Orly-Paris (France) à destination d'Erevan (Arménie).

L'avion a été mis à notre disposition grâce à l'intervention de *M. Dominique Strauss-Kahn, Ministre de l'Industrie et du Commerce Extérieur* auprès du Ministère de l'Action Humanitaire et de sa cellule d'urgence.

Paris, le 5 mars

Le Conseil d'Administration

***

Ֆրանսայէն Հայաստան անդամթերք ու պէսպէսեղէն փոխադրող չոգեկառքը Թուրքիա մուտքին քննութեան չէ ենթարկուած. Թուրք մամուլը կը տեղեկացնէ թէ բեռնատար չոգեկառքը պիտի խուզարկուի Անգարայի մաքսատան մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

Ալժերիացին ներզաղթածներու կազմակերպութեան՝ Ռըքուա-Ֆրանսի նախագահը՝ Ժաք Ռոզօ սպաննուեցաւ Մարտ 5-ի իրիկունը, Մոնփըլիէ, իր կառքին մէջ իսկ: Ցաջորդ օրը ներկայ պիտի ըլլար իր Շարժումին ազգ. համագումարին: Իր կողքին կը գտնուէր կազմակերպութեան մամուլի կցորդը որ թեթեւօրէն վիրաւորուեցաւ: Ֆրանսայի քաղաքական դասը խստօրէն դատապարտեց այս սպանութիւնը: Բացառութիւն կազմեց Լը Փէն, որ չծածկեց թէ ոչ մէկ յարգանք ունի այդ անձին հանդէպ, որ ըստ իրեն դաւաճանած է իր հայրենակիցներուն (փիէ-նուար) եւ որ առեւտրական ինչ-ինչ գործեր կը վարէր եւ գինք կարելի չէ «սեւոտք»երուն բանբերը նկատել: Ընդհանուր ձեւով յստակ ոչինչ կայ, բայց, անկարելի չէ թուիր որ ծայրայեղ սեւոտքերու կամ այլոց գործն ըլլայ: Մարդասպանները արհեստավարժներ էին. այս կէտը կասկած չի վերցներ:

Մոսկուայի սինեմայի մը մէջ հաւաքուած են 1200 հոգի, Մարտ 6-ին, ծափահարելու համար 1991 Օգոստոսին ձախողած փուչին հեղինակները: Հաւաքոյթը կազմակերպած էր Դիէն Թերթը: Նախկին փոխ-նախագահը՝ Գենադի Եանայեւ յայտարարած է... «Կ'ուզէինք պետական հարուած մը ընել որ պաշտպանէր եւ փրկէր մեր մեծ հայրենիքը»: «Ո՞վ է այսօր բուն դաւաճանը» աւելցուցած է Եանայեւ մինչ ժողովուրդը կը պոռար՝ «Ելցին»: Այս վերջինը նեղ կացութեան մատնուած է եւ Մարտ 8-ի խորհրդարանական նիստն ալ ճակատագրական կերպար ըլլալ իրեն համար: Ելցին, կ'ուզէ հանրաքուէի դիմել Ապրիլ 11-ին եւ 4 հարցումներ պատրաստած է... ա) Համաձա՞յն էք որ Ռուսաստանի Դաշնակցութիւնը նախագահական Հանրապետութիւն մը ըլլայ: բ) Համաձա՞յն էք որ օրէնսդրական գերագոյն իշխանութիւնները յանձնուին երկժողովեան Խորհրդարանի մը: գ) Համաձա՞յն էք որ Ռուսաստանի Դաշնակցութեան նոր Սահմանադրութիւնը քուէարկուի սահմանադրական ժողովի մը կողմէ որ ներկայացնէ Ռուսաստանի Դաշնակցութեան բազմազգեան բնակչութիւնը, դ) Համաձա՞յն էք որ Ռուսաստանի Դաշնակցութեան իւրաքանչիւր քաղաքացի իրաւունքն ունենայ օգտագործելու հողը որպէս սեփականատէր: Այս հարցումները պէտք է վաւերացուին Խորհրդարանին կողմէ:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Պր. Ներսէս Մխճեան իր քրոջ՝ Հերմինէ Գալսեռեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ 5000 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Հայաստանի օգնութեան (ստանալ «Ծառաչ»էն) եւ հազար Ֆր. «Ծառաչ»ին:

***

Տիկին Սիրանոյշ Պալթայեանի մահուան առթիւ, Տիկին Ալիս Մանուկեան, Տիկին Ժաքլին Թոմըլէն, Պր. Հրաչեայ Ջուլհակեան եւ Պր. Յարութիւն Ջուլհակեան կը նուիրեն. –

1000 Ֆր. Կապոյտ Խաչի (Հայաստանի օգնութեան), 750 Ֆր. Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ (ստանալ՝ «Ծառաչ»էն) եւ 250 Ֆր. «Ծառաչ»ին:

ՍՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 14. –

«Չորրորդ Կիրակի Մեծի Պահոց ... Տնտեսի Կիրակին»,

Առաւօտեան Ժամերգութիւն՝ ժամը 8.30-ին,

Արեւագալ՝ ժամը 10-ին:

Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 10.45-ին:

Կը պատարագէ՝

ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆԾ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐՃՃԵԱՆ

կան ժողովի մը կոդմէ որ ներկայացնէ Ռուսաստանի Դաշնակցութեան բազմազգեան բնակչութիւնը, դ) Համաձա՞յն էք որ Ռուսաստանի Դաշնակցութեան իւրաքանչիւր քաղաքացի իրաւունքն ունենայ օգտագործելու հողը որպէս սեփականատէր: Այս հարցումները պէտք է վաւերացուին Խորհրդարանին կողմէ:

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 10-ԻՆ Փարիզի մեթրօն եւ հանրակառքերը 24 ժամուան զործադուլի չարժումի մը կը դիմեն, որ նաեւ նորոգելի է: Բոլոր սենտիքանները միացած ըլլալով, Փարիզցիներու կեանքը բաւական պիտի դժուարանայ: Առաւօտեան 7-էն առաջ եւ 17-էն 21 է որ զործադուլը առաւելաբար զգալի պիտի ըլլայ: Բողոքը կը վերաբերի տնօրէնութեան նոր կարգադրութիւններուն, որոնց ընդդէմ կը պահանջեն սենտիքանները:

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ տարիէ մը ի վեր առաջին անգամ ըլլալով բնական կազ տասցած է Ադրբեջանէն: Ադրբեջանական լրատու զործակալութեան համաձայն, Բաքու Իրանի հետ համաձայնած է որ հեղուկ կազը բեռնատարներով իրանեան տարածքէն Նախիջեւանի սահմանը փոխադրուի: Իրանի հողին վրայ 120 քմ.նոց կազատարին չինութիւնը մինչեւ որ աւարտի, կազը այս ճեւով պիտի հասնի Նախիջեւան:

ՊՈՄՆԻՈՑ ՄԱԿ-ի ուժերու Ֆրանսացի հրամանատարը՝ զօր. Ֆ. Մոռիյոն ի տես եւ ի լուր հակառակ լուրերու եւ Սերպերու դիրքին, որոշեց երթալ Սերպա, բոլոր արգելքներուն յաղթահարելով, որպէսզի աշխարհին կտրուած մահմեդական բնակչութեամբ այդ գիւղին բուն վիճակը տեսնէ: Շատ տարաձայնութիւններ կային, մանաւանդ հոն զործուած վայրագութեանց մասին: Կը թուի որ լուրերը չափազանցուած էին: Ծանօթ է որ 11 ամիս է Սերպերու ազգայնական դեկավարութիւնը արգելք կը հանդիսանար որ ՄԱԿ-ի չարասիւնները այդ շրջանը մուտք զործեն: Զօրավարը կրցած է 75 վիրաւորներ փոխադրել տալ: Ըստ տեղացի պատասխանատուներու 700 ծանր վիրաւոր կար:

ՀԷՍի լանտին մէջ, զերման ծայրայեղ ազը զգալի յաջողութիւն մը արձանագրած է տեղական ընտրութիւններուն մէջ: Անցեալի 0,7%-ի փոխարէն, ձեռք ձգած կ'ըլլան 7,6%-ի համեմատութիւն մը, ըստ Մարտ 8-ի առաջին արդիւնքներուն:

ՅՕՎԼԹ հողագործութեան փարիզի ցուցահանդէսին վըտէք-կովը չէ դիմացած իր գտած յաջողութեան, պրուօնեռու եւ սրճլայքներու տարափին տակ զոհ գացած է սրտի տագնապի մը: Նոր չհած էր 3 տարեկանէն վար կովերու մրցումը, բայց չէ դիմացած յոդնութեան եւ սթրէսին...:

ՄԵՆՈՒՆԴ

Տէր եւ Տիկին Շանթ Ոսկերիչեան ուրախութեամբ կը ծանուցանեն իրենց զաւկին՝

ՌՈՒԲԷՆ-Ի

ծնունդը, Մարտ 5-ին:

***

Այս առթիւ 1000 Ֆր. նուիրած են «Հայաստան Հիմնադրամ»ին:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

«ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԿԱՐԵԼԻՆ»

Համազգայինի Դիմակ թատերախումբը կը ներկայացնէ Մովսէս Պըչաճեանի «Անկարելի կարելին» թատերախաղը

Բեմադրութեամբ՝
Յասմիկ Սիւրմէլեանի

Ուրբաթ 19 եւ Շաբաթ 20 Մարտ ժամը 20.30-ին, Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 18.30-ին

THEATRE TREVISE
14, rue de Trévise, Paris 9e
M° CADET ou RUE MONTMARTRE

CREATION DE LA FEDERATION DES MAISONS DE LA CULTURE ARMENIENNE DE FRANCE

COMMUNIQUE DE PRESSE

Si la pluralité est source de richesse, l'union des forces et de compétences est source d'efficacité.

Rassembler et coordonner l'action des organisations qui sur le plan culturel ont des objectifs communs, tel est le but de la FEDERATION DES MAISONS DE LA CULTURE ARMENIENNE DE FRANCE qui vient de naître à l'initiative des M.C.A. de Paris, Alfortville, Décines, Valence, Vienne et Villeurbanne.

Structure ouverte à toutes les associations et groupements culturels, la Fédération des M.C.A. de France se propose :

— de favoriser le rayonnement et la création de la culture arménienne;

— de défendre les intérêts socio-culturels de la communauté arménienne;

— d'établir des liens et des échanges culturels avec la République d'Arménie et les communautés arméniennes de la Diaspora.

A l'heure où le peuple arménien vit de profonds bouleversements, il est urgent que la communauté arménienne de France se dote d'outils nouveaux et apporte la preuve de sa maturité et de sa volonté de changement, quant à son organisation et ses méthodes de travail.

La Fédération des M.C.A. de France qui se veut être l'un de ces outils, entend apporter sa pleine contribution à l'effort de restructuration de la vie communautaire et plus généralement de reflexion quant au devenir de la Diaspora qui ne saurait être conçu en dehors d'une coopération réciproque et librement consentie avec la République d'Arménie.

Le Conseil d'Administration de la Fédération des Maisons de la Culture Arménienne de France est composé de :

Ara Krikorian (Président) — Armen Tachdjean (Vice-Président) — Hasmig Kévonian (Secrétaire Générale) — Patrick Tchoboyan (Secrétaire) — Michèle Sarkissian (Trésorière) — Joseph Keloumgian (Trésorier-adjoint) — Jean-Pierre Minassian (Communication) — Administrateurs: Anahide Guendjian — Alice Hakimian — Georges Khachikian — Jean Killedjian — Jules Mardirossian.

Le siège de la Fédération des M.C.A. de France est situé :
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:(1) 43 76 55 89 / Fax:(1) 43 78 66 64

Alfortville, le 1er Mars

ՀԱԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մեծ Պահքի *ամբողջ շրջանին, Զորեքշաբթի երեկոները՝ ժամը ճիշդ 6-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Հակումի՝ խաղաղական եւ Հանգստեան Ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի Քարոզ կ'ըլլայ՝ ըստ հետեւեալ Ժամանակացոյցի եւ կարգի. –*

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. –

Մարտ 10, ժէ. օր Մեծի Պահոց Քարոզիչ՝

ՄԻԻՌՈՆ ՎՐԴ. ԳՐՎԷԳԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. – Մարտ 10, ժամը 5-ին:

Իսկ Արեւագալի Ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ:

Ժամանակացոյց. –

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8.45-ին;
Արեւագալ ժամը 9.45-ին;
Պատարագ ժամը 10.30-ին;
Քարոզ և Հոգեհանգիստ ժամը 11.45-ին;

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՄԱ

Մարտ 10, 17, 24 եւ 31-ին

Հակումի, Խաղաղականի, Հանգստեան Ժամերգութիւնները կը կատարուին երեկոյեան ժամը 5-ին՝ Սէն – Ժերմէն եւ Շըջակայքի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ:

100ème CONCERT

QUATRA

le Jeudi 29 Avril à 20 h 30

CONCERTOS DE TCHAïKOVSKI

(*Centenaire de sa mort*)

Avec Jean TER-MERGUERIAN
Suren BAGRATUNI
Vardan MAMIKONIAN

Détails : Prochainement.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir de présenter l'ouvrage nouvellement paru

LES NOCES NOIRES DE GULIZAR

traduction française du livre de
ARMENOUHIE KEVONIAN
Présentations historiques de
Anahide Ter-Minassian
et
Kéram Kévonian
le Vendredi 12 Mars à 20 h 45
Présentation — lecture d'extraits
Débat — Dédicaces

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը ստացած է հետեւեալ նուէրները, իր հիմնադիր նախագահուհի՝ Հայկուհի Չալճեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝

Շարհեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Պօղոսեան 300-ական Ֆր., Տիկին Վարպետեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճապրայեան 200-ական Ֆր., Մարի Պէրպէրեան, Լուիզ Փիրանեան 150-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հրանդ Ճանիկեան, Տէր եւ Տիկին Աշոտ Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Ճանիկեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուքեան, Յովսէփեան ընտանիք 100-ական Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒԺԵՐԸ ՕՐ ԷՆ ԱՒԵԼԱՑԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՓԱՐԻԶ ԿԸ ՄՆԱՅ 48 ԺԱՄ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ»

ՄԱՐՏԱԿԵՐՏ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՁՁԵԼՈՒԹԻՒՆ Է, ՈՉ՝ ՊԵՏԱԿԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՓԸ

ՎԱՆԿԱՅՈՒՆ ՅԵՆԱՍԻՒՆԵՐ

ՆՈՐ ԳԻՒՂԵՐ ԳՐԱՒՈՒԱԾ ԵՐԵՒԱՆ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՆԻՍՏԸ ՆՈՅՆ ՕՐԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱՒ

ՕՐԵՐԸ ՀԱՇՎԱԾ ԵՆ

ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՄԱՏՋԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՓՐԱՆՍԱՅԻ ՄԱՆԱՒԱՆԴԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Կ'ԸՆԹԱՆԱՆ՝ ՕՐԷՆՔԻ ՆԱԽԱՏԵՍԱԾ ԿԱՐԳՈՎ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՓՐԱՆՍԱՅԻ ՄԱՆԱՒԱՆԴԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Կ'ԸՆԹԱՆԱՆ՝ ՕՐԷՆՔԻ ՆԱԽԱՏԵՍԱԾ ԿԱՐԳՈՎ։ ԹԷՊԵՏ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԴՈՅԱՑՈՒՄԸ ԱՅՍ ԳԱՂՈՒԹԻՒՆԸ ՆԵՐԱ ԱՆՅԵՏԱՁԳԵԼԻ ՍԽԻՊՈՂՈՒԹԻՒՆ Է ԱՐԴԷՆ, ԱՆՈՐ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱՒՈՐՈՒՄՆ ՈՒ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱԿԱՆՋ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷՆ ՕՐԻՆԱԿԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՁԵՒԱԿԵՐՊՈՒՄՆԵՐ, ՈՐՈՆՑ ՁԵՌՆԱՐԿԱԾ Է։ ՓՐԱՆՍԱՅԻ ՍԱՀԱՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԵՐԵՔ ՀԱՐՅԱՆԴԷՍ ՄԸ ԿԱԶՄՈՒԵՑ ՄԷԿ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ, 1901-Ի ՕՐԷՆՔԻ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ԵՐԵՔ ՀԱՐՅԱՆԴԵՍՈՎ՝ ՓԱՐԻԶ, ԼԻՈՆ ՈՒ ՄԱՐՍԷՅԼ։ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԿԱԶՄԸ՝ ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԱՆԴԱՄՈՎ ԻՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ՀԱՐՅԱՆԻ ՄԷՋ, ԴԱՏԱՒԱԾ Է։ ԱՅԺՄ Կ'ԸՆԹԱՐՈՒԻ ԴՈՐԾԱԴԻՐ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐՔ (ՀԻՆԳ ԻՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ՀԱՐՅԱՆԷ) ԵՒ ԿԸ ՎԱՒԵՐԱՑՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ։ ՅԱՋՈՐԴ ՔԱՅԼԸ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԱՅՍ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ Գ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԱՆՈՒԱՆԱՅՆԱԿԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒՄՆ ՈՒ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՀՍ ՊԱՏԱԿԱՆ ՓՐԱՆՍԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՑ։ ՈՐՄԷ ԵԱՔ ՀԱՐԿ Է ՍՊԱՍԵԼ ՆԱԵՒ ԵՐԵՔ — ՀՈՐՍ ՀԱՐԱԹ, ՄԻՆՉԵՒ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄ. ԿԸ ՅՈՒՍԱՆՔ ՈՐ ԱՅՍ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Կ'ԱՐԱՐԱՆ ԱՊՐԻԼԻ ՎԵՐՋԵՐԸ ԿԱՄ ՄԱՅԻՍԻ ՍԿԻԶԲԸ։ ԱՅՆ ԱՒԱՆ ՄԻԱՅՆ ԿԱՐԵԼԻ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՀԱՆՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՂՈՐԴԵԼ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆԸ, ՀԱՍԱՑՔԷՆ ՈՒ ԴՐԱՄԱՏՆԱՅԻՆ ՀԱՇԻՒԻ ԹԻՒԸ։

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ ՎԱՂՈՒԱՆ ԿԸ ՅԱՅՏՆԵՆ ԱՅԺՄԷՆ ԻՍԿ ՆՈՒԻՐԱՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ՆԱՊԱՍՏԵԼ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ։ ԹՈՂ ՆԵՐՈՂԱՄԻՏ ԸԼԼԱՆ ԱՆՈՒՆՔ ԱՅՍ ԱՆՀԱՒԱՏԱՓԵԼԻ ՅԱՊԱՂԱՒՄԻՆ ՀԱՄԱՐ ՈՒ ԻՐԵՆՑ ՕՊՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՌԱՒԱԽ ՊԱՀԵՆ ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԱՐԱԹ ԵՒ։ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ։

ԱՌԱՋԻՄԵԱՑ ԴԻՒԱՆ
«ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ»Ի
ՓՐԱՆՍԱՑԻ ՄԱՄՆԱՁԻՒՂԻ

ՆՈՅՆ օրը – Մարտ 5-ին հասան «Լիպերասիոն»ի Հայաստանէն կատարուած թղթակցութիւնը, ամերիկեան հայաստանասէր կազմակերպութեան մը մասին որ նոյնիսկ 17 մտաւորականներու «խօսք»ը ուղղած՝ հայրենակիցներուն։ Բաւական զգուարամարս երթորդութիւն մը կաղմեցին անոնք, Մարտակերտի գրաւումին կամ կազի խողովակին նորոգութեան լուրին սպասողներու համար։

Անոնցմէ առաջինը անգամ մը եւս ուշադրութեան կը յանձնէր հայաստանեան ներքին ուր չեշտուած գիծը գրեթէ քաղաքականը կ'ըլլայ չահադիտութեան, կեղծումին. ա՛յս էր թելադրուածը Նաթալի Նուկայրէտի թղթակցութենէն. այլապէս, սեւ չուկայի «գործարար»ը որ դաղթականներու խրճիթին քով կը յորինոյ ամսական տասը հազար տոլարի իր չահով, առնուազն պիտի զեղչէր ամբարտաւանութիւնը. յատկապէս երբ կը խօսէր լրագրողի մը հետ այն երկրէն ուրկէ ամէն օր քաղաքական եւ անտեսական բարիք կ'ակնկալուի, տոկալու համար սովին, ցուրտին ու պատերազմին։

Երկրորդը «Արմէնփրէս»ի լուր մըն է. երկրին դատախազութիւնը քրէական հետապնդումի ձեռնարկած է ամերիկեան կազմակերպութեան մը պաշտօնատարներուն դէմ, Հայաստանի քաղաքացիները ցրթած ըլլալու ամբաստանութեամբ։

Իսկ մտաւորականներու խօսքը կ'առնուչի բարոյական մթնոլորտին չարաչահումին. հոս՝ ամբաստանութիւնը կ'ուղղուի կարգ մը գործիչներու, մտաւորականներու որոնք կ'ըսուի թէ լծուած են «ազելութեան քարոզչութեան», ինչ որ ժողովուրդին պատճառուած չարիք կը նկատուի։

Տարբեր տեսանկիւնները ու տարբեր մտահոգութիւնները մեկնած այս բնաղիրներուն հասարակաց կէտը անընդունելին չեշտումն է։ Ֆրանսացի լրագրողին էջին մէջ անընդունելի է սեւ չուկայականին յոխորտանքն ու զաղթականի տառապանքը քովէ քով զետեղած անտիութիւնը, «Արմէնփրէս»ի լուրին մէջ՝ ամերիկեան դրամաշորթ վարմակերպութեան անհակակշիռ ձգուած ընթացքը, իր ոչ զրամանալի հետեւանքով, իսկ «Լիօնք հայրենակիցներին» խորագրուած դիմումին մէջ՝ այնքան ընտրովի դիւրազգածութեան մը յայտնութիւնը։

Երեքին միակ տարբերութիւնը այն կէտին վրայ է որ մինչ առաջին երկուքին մէջ ուժգնօրէն խակապէս ժողովուրդն է, երրորդը անոր մտահոգութեամբ կը ջանայ զգալկել իրականութեան մէջ իշխանութեան յայտնելի զօրակցութեան հրաւէր մը։ Եւ ա՛յս պարագան իսկ, որպէս մտահոգութիւն ներկայացուածը իրր այդ արժեզրկող ու հարցականներու ծնունդ տուող բնոյթով կը ներկայանայ։

Որո՞ւ, ի՞նչ կը սպասուէր որ ըսէ դիմումը խումբ մը մտաւորականներու որոնք լուռ մնացին ու կը մնան ժողովուրդին կրած անտեսական ճնշումին, անոր հատագին չարաչահումին, յոյսերուն փլուզումին դէմ եւ կը բողոքեն երբ ընդդիմութեան զով հաշուեյարդարի միտում կը նշմարեն Հանրապետութեան նախագահին հետ ու այդ չեշտ տրամադրութիւնը առանց այլեւայլի կը թարգմանեն՝ բարոյական մթնոլորտի ապականում։

Մինչդեռ ներկայ կենաց — մահու պայքարին մէջ հայաստանեան մտահոգութիւններու աստիճանաւորումը ճիշդ արժեւորող մտաւորականներ վրնայիս մըխիթարութեան ու յոյսի ամէնէն կարեւոր ենթաշինութիւնէն ըլլալ. թէ՛ ժողովուրդին եւ թէ իշխանութեան համար։

Ա. Թ.

ՄԱՐՏԱ 6-Ի դիւերը Ֆիզուլիի չրջանէն հրետակոծութիւն կատարուած է Հադրութի վրայ, 1 մեռեալ կայ, 1 ալ վիրաւոր։

***

Ինչպէս գրած էինք, Մարտ 8-ին, երկուշաբթի օր Գերագոյն Խորհուրդը արտակարգ նիստ կը դումարէր, երեսփոխաններու աւելի քան մէկ երրորդի պահանջով, քննելու համար սահմանադրական ժողովի հարցը։ Նիստը դումարուած է, եղած են քննարկումներ, բայց եւ այնպէս օրակարգի նիւթը օրակարգի չէ անցած եւ նիստը փակուած է։ Դուրսը եղած են 150 — 200 բողոքողներ, պահանջելով որ հարցը օրակարգի անցնի, ապարդիւն։

***

Մարտ 8-ին, առաւօտէն սկսեալ փոխհրացանաձգութիւն տեղի ունեցած է Գորիսի Ինճորեակ, Կոռնիճոր դիւղերու սահմանագօտիին մէջ։

Հրետակոծութիւններ կային նաեւ Տաւուշի չրջանը, ուր մէկ մարտիկ վիրաւորուած էր։ Մարտ 9-ին լարուած էր Նոյեմբերեանի չրջանը։

***

Ըստ մամուլի Ֆրանսական գործակալութեան, Ստեփանակերտի մէջ բնականոն կեանք մը վերսկսած է։ Շնորհիւ հայ մարտիկներու ռազմական յաջողութեանց, բնակչութիւնը այլեւս ռումբերու վախ չունի եւ կը ձեռնարկէ փլած տուներու վերաչինութեան։ Բարեբախտաբար չուր եւ ելեկտրականութիւն կայ։

***

ԼՂՀ-ի հակօդային պաշտպանութեան պետ Գաբրիէլ Վարդանեան, հակազդելով աղբրիջանական կարգ մը պնդումներու, «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին յայտնած է թէ ԼՂՀ-ի հակօդային ուժերու հրթիռաձիգ մարտիկները բոլորն ալ բացարձակ կապէս Ղարաբաղցիներ են եւ նախկին Սորհրդային Միութեան երկիրներու ոչ մէկ նեկայացուցիչ կայ անոնց մէջ։ Այլ հարց թէ անոնցմէ ոմանք մասնագիտացած են Ռուսաստան կամ ծառայած՝ նախկին խորհրդային բանակի։

***

Մարտ 7-ին, Իջեւանի սահմանագլխուն տեղի ունեցած է դիակներու փոխանակում։ Հայերուն վերադարձուած են 1992 Յունիս 4-ին Պառատաքարի մարտերուն վիրաւոր վիճակի մէջ գերի ինկած չորս մարտիկներու դիակները։ Բանակցութիւնները կը չարունակուին գերիներու փոխանակման համար։

***

Նկատի ունենալով ԼՂՀ-ի կենսական գործունէութեան առաջնահերթ խնդիրները, Հայաստանի կառավարութիւնը ելմըտական նախարարութեան յանձնարարած է պետական պիւտճէէն 98 միլիոն ռուբլի յատկացնել ԼՂՀ-ին, իբր լրացուցիչ դումար։ Ցաւելեալ 50 միլիոն ռուբլի եւս կը յատկացուի ԼՂՀ-ի կենսաթոչակներու եւ աշխատանքի Ֆոնտին՝ 1992-ի պարտքերը փակելու համար։

***

Ընդառաջելով գերիներու եւ պատանդներու հարցերով զբաղող յանձնաժողով մը ստեղծելու ՄԱԿ-ի կոչին, ԼՂՀ-ի Նախարարներու Խորհուրդի նահագահը որոշած է այդ հարցերու համակարդումը յանձնել Ներքին նախարար Արմէն Խաչատուրովին։

***

ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՄԱՏՋԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

«Արմէնփրէս» կը հաղորդէր Մարտ 8-ին որ Մարտ ամսուան ընթացքին Հանրապետութեան բնակչութեան չուկայի դիներէն չատ աւելի աճան (քիլօն՝ 300 ռուբլի 1300-ի փոխարէն) կը վաճառուի մարդասիրական օժանդակութեան միջոցաւ չասան հասած կարգը։ Իւրաքանչիւր անձի կը տրուին 400 — 500 կրամնոց երկու տուփ։

***

Ներկայիս Երեւանի բնակիչներուն օրական 3 — 4 ժամ ելեկտրական հոսանք կը տրուի։

***

ԷԼԻԶԱՊԷԹ Բ.
Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԴԵՍՊԱՆԸ

Լոնտոնի Հայաստանի դեսպանատունէն կը հաղորդեն Մարտ 9-ին, թէ Փետրուար 24-ին Էլիզապէթ Բ. թագուհին պաշտօնապէս ընդունած է Հայաստանի Լոնտոնի դեսպանը՝ Արմէն Մարգսեան եւ իր ընտանիքը։ Այս աւանդական արարողութիւնը վաւերացումն է Հայաստանի արտակարգ եւ լիազօր դեսպանի պաշտօնին։ Թագուհին, այս առթիւ յոյս յայտնած է որ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները աւելի կը սերտանան։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, Մարտ 9-ին, չատ արագ երթուղարձ մը ըրաւ Ուաչինկթըն, ուր մէկուկէս ժամուան տեսակցութիւն մը կ'ունենար նորընտիր նախագահին հետ։ Այդ կարճ խօսակցութեան ընթացքին, երկու նախագահները որոնց առաջին հանդիպումն է, պէտք է փարատէին կարգ մը տարակարծութիւններ։ Ֆրանսական պատուիրակութեան մաս չէր կազմեր Ռոլան Տիւմա (կ'ըսուի թէ ընտրապայքարին ատեն հրապարակաւ պուչի յաղթանակը մաղթած էր), բայց կայ Կրթական եւ Մշակոյթի նախարարը՝ ձէք Լանկ։ Ներկայ է նաեւ Էլիզապէթ Կիկու, եւրոպական հարցերու նախարար։ Ամէն պարագայի մէջ, այս եւ գալ չարթնան Մոսկուա կատարելիք այցելութիւնները վերջիններն են զոր Միթերան կրնայ ա-ռանձին կատարել։ Ընտրութիւններէն ետք, համակեցութիւնը կը պարտադրէ որ նախարարապետը իրեն ընկերանայ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ, 16 հոգի, որոնց կար-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 10
MERCREDI
10 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·014
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
68e ANNEE — N° 18.014

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Մեր գրականութեան մասին այս քանի մը խորհրդածութիւնները մեզ կը մղեն քիչ մը աւելի ընդարձակել մտածումին ծիրը՝ համապարփակ ակնարկ մը նետելու համար վերջին երկու հարիւր տարիներու գրականութեան ու յարակից հարցերու վրայ: Նպատակը՝ փնտռել է յատկանիշերը որոնք անփոխոխ մնացած են ու նկարագիր մը կը բնորոշեն ու վարկած կը հաստատեն: Նպատակը նորէն հարց տալ է թէ արդեօք պէտք եղած տուեալները կո՞ն որպէսզի նշանակալից նախատեսութիւններ ընենք մեր գրական մտածողութեան ապագային մասին: Կը խորհինք թէ եթէ չիտակ մեկնարանենք մեր անցեալի փորձառութիւնը՝ մեզի կարելի պիտի ըլլայ աւելի լաւ հասկնալ մեր ներկան: Անշուշտ հասկնալ անցեալը՝ չի նշանակեր թէ պիտի կարենանք փոխել ներկան: Շատ յաճախ մենք բանտարկեալն ենք անցեալի տառապանքներու հնոցին մէջ զարնուած անբեկանելի սովորութիւններու կամ սկզբունքներու, եւ քիչ չէ թիւը մտքի մարդոց, Ստ. Ոսկանեան ու Ար. Հայկունիէն սկսած մինչեւ Կոմիտաս Վարդապետ՝ որոնց կեանքերը փշրուած են հաւաքական նախապաշարումներու եւ անհանդուրժողութեան խարակներուն զարնուելով: Ազգային բարի սովորութեամբ մենք երբ տրամաբանական պատճառները գտնենք ներկայ անբաղձալի ու ջլատիչ երեւոյթի մը՝ կը կարծենք թէ լուծած կ'ըլլանք այդ երեւոյթին առեղծած տպղնապը: Որպէս թէ՝ Տրամաբանութիւն կոչուածը Օրէնքը կը վերահաստատէ մեր կեանքէն ներս, անոր գրեթէ մոգական, Եղեռնի ահաւոր յիշատակով վարակուած, առ յաւէտ անբարգաւարելի դարձած կեանքին մէջ իրականութիւն եւ բնականութիւն կը մոցնէ, զոյն նորէն ապրելի կը դարձնէ ու կը կապէ մեր անմեղ, փառաւոր անցեալին որմէ մենք կտրուած ենք ահաւոր, անասելի փորձառութեամբ մը: Կը պատռուի «միթը» երկվայրկեան մը՝ որովհետեւ դատ ենք անոր դաղտնիքը: Ու եա կը կոթնինք բազկաթոռին, կը ծալենք թեւերը, կը չարունակենք տերունդներու ողբը՝ սակայն այլեւս արդարացուած, մաքրուած յանցանքէ կամ պատասխանատուութենէ, եա դատ մեր անմեղութիւնը:

Նախ՝ կարեւոր է որ «սկզբունքի» նըմանող երկու դաղափարներ չհչտուին: Առաջինը՝ թէ ամէն ժողովուրդ որեւէ կերպ եւ անպայման հարցադրում մը կ'ընէ իր գոյութեան ընթացքին եւ անոր պատմութիւնը՝ այդ հարցադրումի արձագանգուած մարտահրաւէրներու եւ պայքարներու ընդմէջէն իմաստ մը, ինքնութիւն մը, դոնէ նկարագիր մը կը փորձէ դտնել: Երկրորդ՝ թէ ժողովուրդներ, աշխարհագրական ու պատմական իրողութեանց բերումով, դրացիական մտերմութիւն, հոգեկան հանդիստութիւն ու հասարակաց մշակոյթ մը կը զարդացնեն իրար հետ դարերու ընթացքին: Այդպէս է որ առաջ կուգան «ժողովուրդներու ընտանիքներ» կամ՝ «մշակոյթներու ընտանիքներ» որոնց դումարը կը կազմէ ինչ որ քաղաքակրթութիւն կ'անուանենք: Ծանօթ են չատ մը օրինակներ – Արեւելեան Եւրոպայի, Միջերկրական աւազանի, Հիւսիսային Ափրիկէի, Հարաւային Ամերիկայի, Սկանտինաւեան թերակղզիի, Հարաւ – Արեւելեան Ասիոյ, Մերձաւոր – Արեւելքի, Կեդրոնական Ասիոյ, Արեւմտեան Եւրոպայի եւայլն ժողովուրդներու ընտանիքները: Այս ընտանիքներուն չատ կանիչերէն մին ալ այն է որ մաս կազմող ժողովուրդները իրար չատ նման հարցադրումներ կ'ընեն պատմութեան ընթացքին:

Կեդրոնացնելով մեր ուշադրութիւնը մեր ժողովուրդին վրայ, այն տպաւորութիւնը կ'ունենանք թէ մեր հարցադրումը էապէս բարոյական եղած է աւելի քան իմացական, բնազդային, կրօնական կամ այլ տեսակ: Այսինքն, մեր մշակոյթը Զաբին ու Բարիին բնոյթը հասկնալու եւ ներդաշնակելու ճիգ մըն է, անոնց անվերջանալի պայքարին կրկէսը հանդիսանալով, գէթ վերջին երկու հարիւր տարիներու ընթացքին: Հայ մտքին համար, աշխարհի իրականութիւնը, մարդկային թէ նիւթական՝ կա՛մ սեւ ու դաժան եղած է կամ ալ սպիտակ ու բարի, մարդիկ ու ժողովուրդները կա՛մ աւելի ու թշնամի՝ կամ ալ սիրելի ու բարեկամ եղած են: Մենք կեանքի հանդէպ չէզոք կամ առարկայական վերաբերում երբեք չենք ունեցած: Այնպէս որ մեր գոյութիւնը գլխաւորապէս հոգեկան իրականութեան մը մաս կազմած է, զգացական վիճակներու մէջ բանտարկուած, ու անոնց սիրով ու կատոմով սնած: Այս իրողութիւնը մեզ մասամբ մեկուսացուցած է Կովկասեան ժողովուրդներու ընտանիքէն՝ որուն մաս կը կազմէինք մինչեւ Եղեռնը (Սփիւռքը, դէպքերու բերումով, համամարդկային ընտանիքին կը պատկանի, բան մը՝ որուն բարիքը պիտի վայելէինք եթէ դիտակցէինք անոր կարելիութիւններուն: Սակայն դեռ հոն չենք հասած ու մեզմէ չատեր կը հաւատան թէ Սփիւռքը, Ազէսին ծնունդ՝ չի կրնար ազէտ մը տարբեր բան ըլլալ:

Մեր դժբախտութիւնը այն եղած է որ Հայաստանն ալ զօրացուցած է այս ըմբռնումը, «այլատեացումի» անէծքը նետելով մեր դլխուն: Անշուշտ նուազագոյն մեղադրանքն իսկ չունինք անոր հանդէպ որովհետեւ մենք ենք միակ պատասխանատուն, միակ հարատարապետը մեր ջանկութեան թէ դժբախտութեան): Իրականութեան մէջ, մեր ժողովուրդը երկու հակադիր ընտանիքներու կը պատկանի – Կովկասեան՝ իր միջավայրով ու կենցաղով, Միջերկրականեան՝ իր ոգեկան ու իմացական ձիրքերով ու հակումներով:

Այսպէս է որ հայ միտքը չատ քիչ անդամ փորձած է, վերջին երկու հարիւր տարուան ընթացքին՝ իր հարցադրումը հարցադրել, այսինքն պատչաճիլ փոխուող ժամանակներու իրողութեան: Ամէնէն լաւ օրինակը մեր նոր գրականութիւնն է, որ ծայր կուտայ 19–րդ դարու սկիզբները: Ի՞նչ են մեր առաջին հրատարակութիւնները – Թարգմանութիւն – ներ: 19–րդ դարու սկիզբին, մեր մատենադարանները, ցրուած դանազան երկիրներ՝ բոլորն ալ նոյն կրօնաբարոյական ոգիով ու ճաչակով դիրքեր կ'ընտրեն մեր ընթերցող հանրութեան համար – Ֆէնելոնի «Տելեմաքի Արկածները» Երեւանցի Մարտիրոս Զաքարիա Խոճենցի կողմէ 1793–ին, Մարմոնթէլի «Պէլիսարիոս»ը՝ Մատրասցի Պետրոս Վարդապետ Պուռնազեանի կողմէ 1802–ին, Ֆլորիանի «Նումա Բոմբիլիոս» մատրասցի Յար. Սահակեանէ 1812–ին, Եունկի «Գիշերները» հայատառ թրքերէն՝ Վենետիկէն, 1816–ին, Կչանըրճի «Աբելի Մահը» 1825–ին Վենետիկէն, Շաթոպրիանին «Աթալա»ն, Կալկաթացի Յովհ. Աւտալեանի կողմէ 1826–ին ինչպէս եւ «Տելեմաքի Արկածները» դրաբար թարգմանութեամբ, Վենետիկէն, 1830–ին Պէրնարտէն տը Սէն Փիէրի «Փօլ եւ Վիրժինի» Կալկաթացի մատենադարան Թ. Աւետումեանցի կողմէ եւայլն եւայլն: Այս բոլոր վէպերը գեր – զգացական, բարոյալից ու կրօնաբոյր գործեր են որոնց մայր նպատակը բարոյական գրահ մը կերտելն է Հայոց համար: Բան մը՝ որ չատ լաւ յաջողած են ընել: Երկրորդական նպատակը՝ մեր մշակոյթը բարձրացնելն ու մօտեցնելն էր Արեւմտեան քաղաքակրթութեան – հոն՝ արդիւնքը այնքան յաջող չեղաւ, բազմաթիւ պատճառներով: Բայց այդ՝ դուրս է մեր նիւթէն:

Գեղարուեստական գրականութեան պարտքն չատ տարբեր չէ: Հոն ալ առաջին հրատարակուած գիրքերը բարոյախօսական ու դաստիարակիչ բնոյթ ունին որովհետեւ այդ է ատիճանը հայ դանդուածներու իմացական ընկալչութեան: Հայ գեղարուեստական գրականութեան առաջին լուրջ գործը կը պատկանի Մեսրոպ Թաղիադեանի դրչին ու կը կոչուի «Վէպ Վարդգէսի Տն. Տուհաց», լոյս տեսած Կալկաթա, 1846–ին: Ըստ Թաղիադեանի յառաջաբանին, գիրքը նպատակ ունի ծանօթացնելու հայ երիտասարդներուն իրենց պատմական անցեալն, ու իրենց նախնիքներու հերոսավայել կեանքը պատմելով՝ հայրենիքը ազատագրելու գադափարը արթնցնելու անոնց մտքին մէջ:

*Ասոր կը յաջորդէ երկրորդ վէպ մը՝ «Վէպ Վարսենկան սկայուհւոյ Աղուանից», նոյն բարոյալից նպատակով: Կրթիչ նպատակ կը հետապնդէ եաեւ Կալկաթացի Թաղէոս Աւետումեանցի «Արամայիս» վէպը, 1846–ին: Քանի մը տարի յետոյ, 1849–ին, լոյս կը տեսնէ Երուսաղէմի Ս. Յակոբ Վանքի տպարանէն Խաչատակ Վրդ. Անկիւրացիի «Ճովսէփայ Գիւղեցիի զրոյցք ընդ Աստղիկայ ամուսնոյ իւրոյ» գործը որ չատ թոյլ դիպաչարային կառոյցի մը չուրջ կը զարդացնէ զգացական ու բարոյախօսական զրոյցներու շղթայ մը, որ վիպական ձեւի մէկ չատ նախնական կազապարը ունի: Հարուստ գոյական զգացումով եւ նախա – ռոմանթիք ըմբռնումով գրուած են նաեւ երկու այլ վէպեր որ լոյս կը տեսնեն Պոլիս 1851–ին – Յովհաննէս Հիսարեանի «Խոսրով եւ Մաքրուհի» եւ Վարդան Փաշայի «Ազապի» հայատառ թրքերէն վէպը (այս վերջինը բաւական իրապաշտ ոճ մը ունի որ լաւ կը յարմարի հեղինակին հետապնդած ընկերային պայքարի թեմային): Վերջապէս, հայաչխարհի հեռաւոր անկիւնէն՝ Վիէննայէն, Մխիթարեան Միաբանութեան հրատարակած «Եւրոպա» պարբերաթերթին մէջ լոյս կը տեսնեն երեք պատմական վէպեր – Հայր Կղեմէս Սիպիլեանի «Տրդատ Թագաւորի Առանձնալը, Վերջին Օրերը եւ Մահը», 1851–ին, Հայր Թադէոսի Թոռնեանի «Արտաչէսեան Արտաւազդայ Բարքն ու Վախճանը», 1852–ին և «Արկածք Վարդանայ Մամիկոնենւոյ», 1854–ին (տեղին է մատնանչելու այն դրեթէ անթերի արեւմտահայերէնը որ կը գործածեն Վիէննայի Մխիթարեան այս հայրերը, մեզմէ մօտ 150 տարի առաջ: Խորհելու է որ երբ արեւելահայ եւ զարգացած միտք մը կ'ազատագրուի չատ կանուխէն Պոլսոյ կամ Իզմիրի ռամկօրէնէն՝ ան բնազդաբար կը դանէ դրաբարին մաքրութիւնը: Ու զրաբարէն քայլ մը անդին՝ արդէն արեւմտահայ գրական լեզուն է): Վերջապէս, նոյն Թուականներուն, 1855–ին, Պոլսեցի ականաւոր մտաւորական ու հայագէտ Խաչատուր Միսաքեան, իր Փարիզ դտնուած ատեն կը գրէ «Սոֆիա» անուն վէպը որմէ հատուածներ միայն տպուած են Պոլսոյ «Մասիս»ին մէջ (Մասիս, 1893, էջ՝ 341): Աւելի ուշ Արշակ Զօպանեան ամբողջ վէպը պիտի հրատարակէր Փարիզի իր «Անահիտ»ին մէջ (Անահիտ, 1904, էջ՝ 17 եւ շար.): Միսաքեանին լեզուն, թէեւ նուազ գտարիւն քան Վիէննայի վիպասաններուն նակէ արժանի կարեւորութիւն չտալ այն կէտերուն, որուն համար ստեղծուած ենք, նաեւ այն ընկերութեան, որուն չարքերուն մէջ տեղ գրաւած ենք: Բայց մեռնիլը չվախնալ՝ ամէն բանէ առաջ կը նշանակէ կորնդացուցած ըլլալ սէրը ամէն բանի նկատմամբ, մինչեւ իսկ սէրը այն դասին նկատմամբ՝ որուն համար կեանք պէտք է զոհել: Միայն ամէն տեսակ սէրը կորնդացուցած մարդ մը կրնայ եղբայրութիւն տեսնել մահուան ու կեանքին միջեւ: Այնքասկած, չենք կրնար ուրանալ, որ յուղիչ բան մը կայ այս կամ այն դասին համար կեանք մը նուիրաբերելու հերոսականն չարժուձեւին մէջ, եւ թէ կան հզարումէկ հերոսներ, որոնք իսկապես իրենց կեանքը կը զոհեն հայրենիքի մը համար, գաղափարական դատի մը համար, սիրելիի մը համար: Բայց անոնք ալ հաւանաբար իրենց կեանքը պէտք է նուիրած ըլլան մեռնիլէ վախնալով: Մեռնելու վախն է որ մարդը մարդ կը դարձնէ, զայն կը գաւորուէ անասունէն: Ան որ իսկապէս չի վախնար մեռնիլէ – եթէ կան այդպիսիները–, հրէչներ պէտք է ըլլան: Մենք հրէչ չե՞նք կոչեր այն ոճրագործները, որոնք առանց աչք քթթելու կը կացինահարեն, կը դաշունահարեն, կը ջարդեն իրենց մէկ նմանը: Ալ ի՞նչ պիտի կոչենք այն միւսը, որ կացինը կ'իջեցնէ իր իսկ կեանքին վրայ, կեանք կոչուած մեծադեղեցիկ ապրումին վրայ:

Ա՛խ, չէ՞ որ աշխարհի ամենագեղեցիկ բաները անպայման մահը կը յիչեցնեն մեզի, չէ՞ որ ամենագեղեցիկ բաներուն դիմաց յանկարծ մահուան վախը կը սպրդի մեր հոգիէն ներս: Երբ կը սիրենք մեր սիրելի զաւակը կամ թոռնիկը, երբ մեր հոգին կը լեցուի ընտանիքի սիրոյ անդամներու նկատմամբ անհուն սիրով յանկարծ մեր հոգին չի՞ վրդովիր մեղնելու ու այդ բոլոր սիրելիներէն բաժնուելու վախով: Ինքնութեան անսահման վերադրող դեղեցկութիւնները մեր սիրոյ չե՞ն ճմլեր այն մտածումով, թէ օր մը պիտի լքենք բոլոր այդ դեղեցկութիւնները:

Մահուան վախն ալ մէկն է այն ամէնէն նուրբ զգացումներէն, որոնք մարդը կ'ազնուացնեն, որոնք կեանքը տ'լ աւելի դեղեցիկ ու համայիչ կը դարձնեն: Քաղաքակրթութեան ու ՏՀակոյթի մէջ ինչ որ ունինք իրրեւ մարդկային վեհ ստեղծագործութիւն, կերպով մը արդիւնքն է մահուան դէմ մարդուն տարած անդադր պայքարին, օր մը մեռնելու անյապաղահարելի վախին:

Պէտք է վախնալ այն մարդէն, որ մեռնելէ չի վախնար:

Ռ. Չ.

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԵՍ ՄԵՌՆԵԼԷ ՉԵՄ ՎԱԽՆԱՐ»

Իրր հերոս ընդունուած մարդիկ կան, որոնց թերնէն յաճախ կը լսենք.

– Ես մեռնելէ չեմ վախնար: Մահը կեանքին եղբայրն է:

– Անոնք որոնք մեռնելէ կը վախնան, վախկոտներ են: Ես իմ կեանքս սիրով կը զոհեմ, եթէ դատի մը համար կեանքս նուիրել հարկ ըլլայ:

– Ոչ մէկ սպառնալիք զիս կը վախցնէ, որովհետեւ ես մեռնելէ չեմ վախնար:

Երբ կը լսենք այսպիսի հերոսական արտայայտութիւններ, կը հիանանք: Դեանքէ մը աւելի նուիրական ու արժէքաւոր ի՞նչ կայ եւ մարդ իր կեանքէն աւելի նուիրական բան մը կրնա՞յ զոհել: Ամենամեծ հերոսները այն մարդիկը չէ՞ն որոնք իրենց կեանքը կը նուիրեն այս կամ այն դատին համար:

Բայց ի՞նչ կը նչանակէ մեռնելէ չվախնալ:

Կարելի՞ է որ մարդ մեռնելէ չվախնայ, կարելի՞ է որ մարդ սիրայօժար ընդունի թէ կեանքն ու մահը եղբայրներ են իրարու:

Դժուար է:

Ցաճախ ես ինծի հարց կուտամ թէ մարդ մը որքա՞ն անկեղծ է արդեօք, երբ կը պնդէ թէ մեռնելէ չի վախնար: Կը պնդէ, բայց իսկապէս չի՞ վախնար արդեօք: Չեմ հաւատար: Կամ, չեմ ուզեր հաւատալ, որովհետեւ ինծի այնպէս կը թուի, թէ մարդու մը հոգեբանութեան մէջ հիւանդ բան մը կայ, եթէ այդ հոգեբանութեան մէջ չկայ մեռնելէ վախնալու զգացումը: Բնականոն մարդ մը, որ կեանքը կը սիրէ, որ կը սիրէ մարդերն ու մարդկային ամէն բան, մէկը որ կը դոդայ իր հարազատներուն եւ սիրելիներուն վրայ, որ կը փայփայէ թռչուն մը եւ որ բանաստեղծական ներչնչումներու կը յանձնուի ծովեզերքը նստելով, որ վերջապէս ապրելու անզերազանցելի երջանկութեամբ իր աչքերը կը բանայ ամէն առաւօտ, այսպիսի բնականոն մարդ մը ի՞նչպէս կրնայ չվախնալ մեռնելէ, մինչեւ իսկ ամէնէն սուրբ դատին համար:

Ո՛չ: Մարդիկ կը վախնան: Եւ պէտք է որ վախնան: Մեռնելէ չվախնալ՝ կը նշանակէ արժանի կարեւորութիւն չտալ այն կէտերուն, որուն համար ստեղծուած ենք, նաեւ այն ընկերութեան, որուն չարքերուն մէջ տեղ գրաւած ենք: Բայց մեռնիլը չվախնալ՝ ամէն բանէ առաջ կը նշանակէ կորնդացուցած ըլլալ սէրը ամէն բանի նկատմամբ, մինչեւ իսկ սէրը այն դասին նկատմամբ՝ որուն համար կեանք պէտք է զոհել: Միայն ամէն տեսակ սէրը կորնդացուցած մարդ մը կրնայ եղբայրութիւն տեսնել մահուան ու կեանքին միջեւ: Այնքասկած, չենք կրնար ուրանալ, որ յուղիչ բան մը կայ այս կամ այն դասին համար կեանք մը նուիրաբերելու հերոսականն չարժուձեւին մէջ, եւ թէ կան հզարումէկ հերոսներ, որոնք իսկապես իրենց կեանքը կը զոհեն հայրենիքի մը համար, գաղափարական դատի մը համար, սիրելիի մը համար: Բայց անոնք ալ հաւանաբար իրենց կեանքը պէտք է նուիրած ըլլան մեռնիլէ վախնալով: Մեռնելու վախն է որ մարդը մարդ կը դարձնէ, զայն կը գաւորուէ անասունէն: Ան որ իսկապէս չի վախնար մեռնիլէ – եթէ կան այդպիսիները–, հրէչներ պէտք է ըլլան: Մենք հրէչ չե՞նք կոչեր այն ոճրագործները, որոնք առանց աչք քթթելու կը կացինահարեն, կը դաշունահարեն, կը ջարդեն իրենց մէկ նմանը: Ալ ի՞նչ պիտի կոչենք այն միւսը, որ կացինը կ'իջեցնէ իր իսկ կեանքին վրայ, կեանք կոչուած մեծադեղեցիկ ապրումին վրայ:

Ա՛խ, չէ՞ որ աշխարհի ամենագեղեցիկ բաները անպայման մահը կը յիչեցնեն մեզի, չէ՞ որ ամենագեղեցիկ բաներուն դիմաց յանկարծ մահուան վախը կը սպրդի մեր հոգիէն ներս: Երբ կը սիրենք մեր սիրելի զաւակը կամ թոռնիկը, երբ մեր հոգին կը լեցուի ընտանիքի սիրոյ անդամներու նկատմամբ անհուն սիրով յանկարծ մեր հոգին չի՞ վրդովիր մեղնելու ու այդ բոլոր սիրելիներէն բաժնուելու վախով: Ինքնութեան անսահման վերադրող դեղեցկութիւնները մեր սիրոյ չե՞ն ճմլեր այն մտածումով, թէ օր մը պիտի լքենք բոլոր այդ դեղեցկութիւնները:

Մահուան վախն ալ մէկն է այն ամէնէն նուրբ զգացումներէն, որոնք մարդը կ'ազնուացնեն, որոնք կեանքը տ'լ աւելի դեղեցիկ ու համայիչ կը դարձնեն: Քաղաքակրթութեան ու ՏՀակոյթի մէջ ինչ որ ունինք իրրեւ մարդկային վեհ ստեղծագործութիւն, կերպով մը արդիւնքն է մահուան դէմ մարդուն տարած անդադր պայքարին, օր մը մեռնելու անյապաղահարելի վախին:

Պէտք է վախնալ այն մարդէն, որ մեռնելէ չի վախնար:

Ռ. Չ.

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿՈՒՆԻ

ՀԱՅ ՄԱՐԴՈՒ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ներածական

Ի՞նչ է հոգեբանութիւնը: Ի՞նչ է հոգեբանական ուսումնասիրութիւնը: Ի՞նչ է հոգեբանական վերլուծումը: Ի՞նչ է հոգեբանական մեկնաբանութիւնը: Ի՞նչ է հոգեբանական ընդհանրացումը: Ի՞նչ է հոգեբանական ամբողջացումը: Ի՞նչ է հոգեբանական ամփոփումը:

Ահա հարցեր, որոնք ինքնաբերաբար կը ծագին, երբ կը խօսինք հոգեբանութեան մասին:

Հոգեբանութիւնը գիտութիւն է, որ կ'ուսումնասիրէ մարդկային հոգեկան երեւոյթները, անոնց ծագումը, զարգացումը, կառուցուածքը, գործառոյթները, ինչպէս նաեւ մարդկային անհատականութիւնը, անոր ձեւաւորումը, զարգացումը, կառուցուածքը, գործառոյթները:

*Հոգեբանութիւնը ունի իր ուսումնասիրութեան առարկան, իր ուսումնասիրութեան մեթոտները, իր ուսումնասիրութեան ընդհանրացումները, իր ուսումնասիրութեան ամբողջացումները, իր ուսումնասիրութեան ամփոփում

ՃԱՓՈՆՆԵՐՈՒ ՈՒԿՐԱՆԱԿԱՆ ԱԽՈՐԺԱԿԸ

Առեւտուրի ճափոնական մեծ ընկերութիւնները սկսած են մօտ հետաքրքրութիւն ցոյց տալ Ուկրանիոյ հանդէպ որ նախկին Խորհրդային Միութեան տնտեսական երկրորդ ուժն է: Ձիւղ է որ առ այժմ առիթները բազմաթիւ չեն, բայց անգամ մը որ Ռուսաստանի հետ քաղաքական լարումը թուլնայ ու տնտեսական բարեչրջումները հաստատ ընթացք ունենան, այդ չրջանը 32 միլիոն բնակիչներով, երկաթի ու ածուխի ընդարձակ պահեստով հետաքրքրական չուկայ մը կը ներկայացնէ: Միացեալ Նահանգներ, Գերմանիա եւ Ֆրանսա արդէն գործունէութեան անցած են ու քանի որ Ճափոն կը պատրաստուի մօտ ժամանակէն դեսպանատուն մը բանալ հոն, սպասելի է ճափոնական մեծ ընկերութիւններու ներկայութիւնը, յառաջիկայ վեց ամսուան ընթացքին:

Անոնցմէ մէկը արդէն ղրասենեակ հաստատած է Կիեւի մէջ ու երկրորդ մը պիտի բանայ դարնան: Ուրիշ ընկերութիւն մը Բրիանիոյ, Գերմանիոյ եւ այլ երկիրներու մէջ աշխատած իր մանրապէտներէն խումբ մը ղրկած է հոն, որպէսզի ուսումնասիրեն ուկրանական չուկային տարողութիւնը:

Այս հետաքրքրութիւնը կը բացատրուի դիւտրարար այն ահռելարանքով որ Ուկրանիա կը պատրաստուի անջատուիլ Ռուսաստանէն ու ռուբլիի չրջանառութեան դոտիէն: Այսուհանդերձ Ուկրանիա մուտք գործելու համար անհրաժեշտ է վիպա ունենալ. ռուբլին ալ առ այժմ փոխարինուած է կտրօններով ու չուտով ազգային դրամանիշը՝ կրխմնան չրջանառութեան պիտի դրուի:

Ճափոնացիները նկատի կ'ունենան այն պարագան որ ուկրանական ձեռնարկութիւնները նոր կը սկսին ինքնուրոյն աշխատանքի եւ առաւելադոյն յաջողութիւնը պիտի արձանագրեն անոնք որոնք պիտի դիտնան ամենակարճ ժամանակէն պատշաճիլ նոր պայմաններու:

Թէեւ Ուկրանիոյ դնելու կարողութիւնը սահմանափակ է տարադրամի պահեստները նուազած ըլլալով ու արտաքին առեւտուրի նախարարը կը յատնէ թէ ամէն բան առջ պէտք ունին գործակցութեան մը որ տարադրամ հայթայթէ երկրին:

Արհրդային չրջանին կարեւոր քանակութեամբ մեքենագէայ արտադրութիւններ կարտածուէին Սիպերիոյ ճամբով. ներկայիս փոխադրութեան հարցերու պատճառով զգուշացած է արտածման զործը բայց մեծ հետաքրքիր կը խոստանայ Եւրոպայի, Ափրիկէի եւ Միջին Արեւելքի ուղղութեամբ:

Ուկրանական նաւաչինարարներն ալ կան նկատուի այն հանգամանքը որ Ուկրանիա նախկին խորհրդային հանրապետութիւններու ամէնէն հանդարտներէն մէկն է, մօտ է Եւրոպայի եւ Սեւ Ծովու վրայ ափ ունի: Այս բոլորը ճափոնի կը թելադրեն այն կեցուածքը թէ միջազգային բեմին վրայ պէտք չէ անտեսել Ուկրանիան:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ՉՕՐԱԿՑՈՒԹԻԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպանի «Արաքս» մասնաճիւղն ալ կազմակերպեց, Շաբաթ, Փետրուար 27–ին, ժողովրդական համախմբում մը՝ դրդռելու համար հանրութեան ուչադրութիւնը Ղարաբաղի եւ Հայաստանի երախաներուն եւ մայրերուն ներկայիս կրած տառապանքին համար,

Ձեռնարկը բացօթեայ էր, Պէլլըքուր, Լիոնի պլիտւոր հրապարակը: Լուդովիկոս ԺԴ-ի յուչարձանին առջեւ, տասնեակ մը հայկական եռագոյններ, նոյնքան ձերմակ կամ թուխ պաստառներ, պահանջկոտ արձանագրութիւններով խօսուն, յիչեցուցին անցորդին եւ մեկուսացած ապրող Հայուն ալ եթէ, բացառաբար, ներկայ էր այդ օրը, նոր ողբերգութիւնը՝ որուն զոհն է, վերստին, Հայաստան,

Լուռ ցոյց մը. այսուհանդերձ ներկայ կրօնաւորները – առաքելական, աւետարանական եւ կաթողիկէ – լուսաւոր մտքեր իրենց ձեռքին, երդեցին «Հայր Մեր» եւ եւ «Տէր Ողորմիա»՝ որոնց մասին Փրոկրէ Թերթը կը գրէ «հնչեցին իրրեւ պաղատանք մը՝ որ չմոռցուին նահատակ երկրին թշուառութիւնները»:

***

Այդ կարդի կամ անոր մօտիկ կազմակերպութիւն մը կայ Լիոնի մակարդակին վրայ: Ծնունդ առած է Վահէ Մուրատեանի նախաձեռնութեամբ եւ քաղաքապետութեան օժանդակութեամբ: Մկրտուած է՝ APECLE, Association pour les échanges et la coopération entre Lyon et Erevan.

Փոխանակութենէն աւելի, օգնութիւնն է անշուչտ, ներկայիս, նպատակը: Լիոնի քաղաքապետութիւնը հարիւր յիսուն հազար ֆրանքի բացառիկ նպաստ մը քշէարկած է: Կը յուսացուի մօտիկ ապագային երկու բեռնատար օդանաւեր ճամբայ հանել Լիոնի օդակայանէն, եթէ Հայերն ալ բերեն իրենց ղրամական օժանդակութիւնը APECLE-ի CCP 313-10 F Lyon.

***

Պէլլըքուրի համախմբման ներկայ էին չուրջ չորս հարիւր հոգի, անցորդ հետաքրքրքիրներն ալ հաչուելով: Թիւ մը՝ որ, անչուշտ, չի գոհացներ մասնաճիւղին նախագահուհի Տիկին Լուսին Թուխլեանը եւ իր ընկերուհիները: Ձուտ Լիոնցիներու մասնակցութիւնը տակաւ կը յուսացուէր անոնցմէ աւելի հետաքրքրութիւն:

Թերեւս հետաքրքական կազմակերպութիւն մը, քաղաքին բոլոր հայ միութիւններուն մասնակցութեամբ, աւելի արդիւնաւէտ ըլլայ: Կայ այդպիսի ծրագիր մը:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԳՈՒՒԻՆԻՈՑ (Ցունաստան) Միքսոն եւ Պելոեանների փողոցներու անկիւնը, Փետրուար 13–ին, պաչտօնական բացումը կատարուած է Զաւարեան Կեդրոնին որ կոչուած է կենսական դեր կատարելու Ցունահայոց ազգային, մչակութային, քաղաքական եւ մարզական ճիւղերուն մէջ: Հոգեւոր արարողութենէն ետք, խօսք առած են յաջորդաբար Սահակ Արք., Արա Մանկոյեան, Օննիկ Շանկայեան, Տալիթա Մէքթուպճեան, Լիզա Աւագեան, Նահանդապետ՝ Փ. Ղիֆթուլաս, Փերէյայի եւ Նիքէայի քաղաքապետները: Ձաւարեան վարժարանը հիմնուած է 1928–ին: Վերաչինութեան վերջին յանձնախումբը կազմուած է 1987–ին: Հին չէնքին փլուզումը տեղի ունեցած է 1989 Ցուլիս 31–ին: Հիմնարկէքի արարողութիւնը կատարուած է 1989 Հոկտեմբեր 29–ին: Վարժարանին փոխադրութիւնը տեղի ունեցած է Ցունուար 18–ին, հուսկ՝ Փետր. 13–ին Զաւարեան կեդրոնի պաչտօնական բացումը:

***

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ, Փետրուար 7–ին, տեղի ունեցած է «Հ.Օ.Մ.–ի ուղեցոյց սկզբունքները» թէմաներով միջ – մասնաճիւղային սեմինար մը, կազմակերպութեամբ Հ.Օ.Մ.–ի ատենապետուհի Շաքէ Ներսիսեանց – Կիւզէլ, Օրուան բանախօսները եղած են.– Ռոզէթ Գասպարեան, նիւթ ունենալով՝ «Հ.Օ.Մ.–ի մարզասիրական եւ ազգային – հանրային նպատակները. Սոնա Ֆինտեքեան՝ «Հ.Օ.Մ.–ի կառոյցին հոլովոյթը – տեղականէն՝ մինչ – գաղութային եւ այժմ համահայկական». Սոնա Զէյթլեան՝ «Հ.Օ.Մ.–ի ուղեգիծ սկզբունքը»:

***

ՊՈԼՍՈՑ Պատրիարքարանին մէջ, Փետ. 22–ին, Պատրիարքին հրաւէրով խորհրդակցական հանդիպում մը տեղի ունեցած է հայկ. դպրոցներուն մասին: Ներկայ եղած են համայնքին մարմիններու ներկայացուցիչները, վարժարաններու հիմնադիրներ, նուիրատու բարերարներ, մամուլի ներկայացուցիչներ: Գարեգին Պատրիարք յայտնած է թէ երեք հրատապ հարցեր կան որոնց չուրջ կ'ուզէ ներկաներու կարծիքները: Նախ դպրոցներու նիւթական վիճակը, յետոյ՝ կրթական վիճակ, հուսկ՝ Եկեղեցիին ազատան հոգեւորականի պակասի տեսակէտով: Այս հանդիպումի ընթացքին կարելի եղած է միայն առաջին հարցով զբաղիլ: Բոլորը համամիտ գտնուած են որ այլեւս անհրաժեշտ է լայնածաւալ հիմնադրամ մը իրականացնել եւ անոր եկամուտով մատակարարել վարժարանները: Տարակարծութիւններ ծագած են առկայ հիմնադրամը զործածելու եւ վարժարանները բարոյական եւ նիւթական հակակչիռներու ենթարկելու ձեւերուն չուրջ: Իրր եզրակացութիւն, Պատրիարքը զգած է որ պիտի մտածէ եղած առաջարկներու մասին եւ ի հարկին նոր ժողովի մը հրաւիրէ:

***

ՄԵԾՆ – ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Նորթ Եորք քաղաքի քաղաքացիական դատարանի դատաւոր նչանակուած է Տիկին Մարկարիթա Մչեան – Օխոմաթի, որ իր երդման արարողութեան հրաւիրած էր նաեւ Հայ Կեդրոնի ներկայացուցիչներ: Հայ դատաւորը ծնած է Թուրքիոյ (Պարսկաստան), համալսարանական կրթութիւնը առած է Թեհրան եւ հոն դարձած արուեստից պրոֆեսսոր, անդլերէնի, դրականութեան եւ պատմութեան ճիւղին մէջ: 1970–ին հաստատուած է Թորոնթօ: Հոն տարած դլխաւոր աչխատանքներէն եղած է տեղւոյն համալսարանին մէջ պիպլիոկրաֆիկ ասոսիէթի պաչտօնը: Եղած է նաեւ դատարանային թարգմանիչ ներդաղթի նախարարութեան մէջ:

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Մի կէն բարակ երկար կրունկներով կօշիկներ հագած փորձում է քայլել աւելի քան քառասուն սանթիմեթր բարձրութեամբ ձիւնով ծածկուած եւ սառած մայրով: Մտածում եմ երեւի ունեցած միակ կօշիկներն են: Եւրոպացի պատասխանատու հիւրերի համար անհասկանալի է պիւղի եւ կոթողների հակապատկերը: Կարծես բնակիչները որեւէ կապ չունեն այդ պատմական չինութիւնների հետ: Կարծես երկու միանգամայն անդորդ ժամանակներ են կողք կողքի թերուած: Կարծես ապրողները եղածի ժառանգորդները չեն ու չինութիւնները տարբեր մոլորակից են վար իջել:

Ո՞վ է վառել ներսը վառուող այդ մի քանի վախտ մոմերը...

Հայաստանաբնակ մի Զուիցերացի լուսանկարում է ձիւնածածկ խաչքարները: «Ծաղկաձոր»-ում ոմանք «սքի»ի են դուրս եկել:

Մեր ճամբորդութիւնն կազմակերպող հիմնարկի կենտրոնում, արտասահմանից բերուած յարմարութիւնների բերումով, հնարաւորութիւն ունենք մի պնակ տաք ապուր ուտել եւ ապա պաչտօնական մեքենայով հիւրանոց անցնել:

Այս երեկոյ նախքան հիւրանոց անցնելս, անսպասելի հանդիպում եմ ունենում: Նա մի երիտասարդ է, որ եկել է իր մի քանի ընկերներին տեսնելու: Նայուածքն ու վերաբերունքը տարօրինակ են: Հակառակ տեսնելուն տաք լինելուն եւ վառուող վառարանի զոյութեան, նա միչտ իր վրայ է պահում վերարկուն: Ինքն է, որ սկսում է հետս զրուցել. երբ հարցնում եմ թէ ինչո՞վ է զբաղւում, կիսաժպիտ պատասխանում է. «Ինձ չատ չեն սիրում... (վերջում ձայնն իջեցնում է) զաղտնի գործակալ եմ»: Զրուցում է երկար. հարց ու փորձ է անում: Ամբողջ խօսակցութեան ժամանակ այս տիպարն ինձ ակամայ Երուանդ Օտեանի «Ցեզափոխութեան մարկարոյնները» երկի մի զրուագում ներկայացած «լրտես»-ին է յիչեցնում: Ճըշմարտութեան եւ սուի սահմաններն զանցուած են այնքան, որ դժուար է եզրակացութիւն հանել:

Գիչերուայ ժամը 22-ին կարելով խաւարի մէջ թաղուած Երեւանը հիւրանոց եմ հասնում: Հիւրանոցը լուսաւորուած է: Ճաչասրահում բարձրաձայն երաժըչտութիւն է լսում: կեանքը եռում է այնտեղ: Միջանցքներում հարբածներ կան. առատ է խմիչքը եւ «տիսքոթէք»-ի ձայնը թնդում է ամէնուր:

Երեւանի որոչ թաղերում կարելի է week-end-ներ ծանել:

կիրակի, Յունուար 24

Այսօր մրեւնոյն նախաճաչի համար 130 ռուբլի է պահանջում: Հրամցնողը տարբեր մարդ է. զրա համար է արժէքն իջել. չգիտեմ, որ միւսը մրեւնոյն բանի համար 350 ռուբլի է ստացել:

Հիւրանոցում հանդիպում եմ մի երկու ծանօթների, որոնց հետ յաչողել էի հեռախօսով կապուել ու ժամադրուել: Շշմած վիճակում են: Անկարող են խօսել վիճակի մասին: Յոգնել են. այլեւս չեն խօսում եւ նախընտրելի էլ է, որ վիճակի ծանրութեան մասին չխօսենք: Գրքեր ենք փոխանակում. խօսում ենք մեզ հետաքրքրող հարցերի՝ չարժարուեստի, թատրոնի, երաժչտութեան ու զրականութեան եւ զրանց բացակայութեան մասին: Խօսում ենք Կոստան Զարեանի անտիպ մնացած բեմական մի գործի՝ «Տեսիլք»-ի մասին:

Յանկանում եմ հանդիպել Կոստան Զարեանի որդուն՝ Արմէն Զարեանին. հնարաւոր չի: Իրեն վատ է զգում: Որդիները թողել ու հեռացել են երկրից: Հայրը ժամանակին ամէն ինչ թողեց ու հայրենադարձ եղաւ. ինքն ապրել է դժուար պայմաններում, համակերպուել է եւ այսօր՝ Կոստան Զարեանի թոռները լքել են երկիրը: Արմէն Զարեանի մօտ կատարեալ ներքին փոթորիկ է ստեղծուել. ինչպէ՞ս խմաստաւորի հօր ու իր կեանքը...

Ծանօթս այն կարծիքին է, որ նախընտրելի է նրան էլ աւելի չանհանգստացնել: Եւ Արմէն Զարեանին չեմ տեսնում: Ծանօթիս փնդրում եմ ռուսերէնից լինձ համար թարգմանի՝ Եւգէնի Վախտանգովի «Հրաչագործութիւն Սրբոյն Անտոնիոս»-ի բեմադրութեան մասին, որոչակի զրուքիններ:

Թեհրանում կայանալիք չարժարուեստի փառատօնի համար մի քանի հայկական ֆիլմեր են հրաւիրուած: Սակայն դեռ պաչտօնական թղթերը չեն եկել. եւթը հրաւիրեալներից երկուսը Զորեքչաբթի օրը պիտի մեկնեն, բայց դեռ ոչ մի բան յայտնի չէ: Մտադիր են իրենց հետ ցուցադրութեան համար Պարսկաստան տանել՝ Համօ Բէկ-Նազարեանի 1927 թուին Բաֆֆու եւ Վրթանէս Փափազեանի երկերի հիման վրայ նկարահանուած համր «Մաս-փուչը»: Ուչադրաւ մի չարժանկար, որ վկայարերում է Պարսից պատմութեանն ու սահմանադրական չարժումներին: Ֆիլմը դարասկզբին Պարսկաստանի պալատի կողմից Ռուսներին մեներչնորհուած ծխախոտի առեւտրի իրաւունքների եւ դա կղերականների կողմից հարամ յայտարարուելու, քաղաքական մեծ արձագանգ գտած, պատմական դէպքերի մասին է: «Մաս-փուչը» վերջապէս արխիւների խաւարից դուրս գալով, հնարաւորութիւն է ստանում վաթսունվեց տարի յետոյ ցուցադրուել հարեւան այդ երկրում, որի պատմութեան մասին է: Մտածում եմ երեւի նման անյոյս ու քաոսային վիճակ է պէտք մինչեւ որ արուեստի ճշմարիտ մի գործ, իր գոյութեամբ, կեանքն վերստին խմաստաւորել կարողանայ:

(Շար. 4)

(Շար· Ա· Էջէց)

դին 3 պատանի 13–էն 16 տարեկան, չարչարանքի տակ մեռած են 1992–ին, ըստ Հելսինքիի մարդկային իրաւանց միջազգային Դաշնակցութեան:

ԵԳԻՊՏՈՍի մէջ կը չարունակուի խոշտանգումներու հալածանքը: Մարտ 8–ին, Գահիրէի ոստիկանութիւնը Շէյխ Ամպէլ Ռահմանի մօտիկ մէկ անձը՝ Ահմեթ Տարվիշ ձերբակալած է: Ռահման որ նիւ–Եորքի մօտ կը բնակի միշտ կ'ուրանայ թէ իր չարժումը որեւէ կապ ունեցած ըլլայ Նիւ – Եորքի ռմբափորձին հետ: Բայց, միշտ բերնէ ուժի գործածութիւնը կը քարոզէ տապալելու համար Մուպարաքի վարչակարգը:

ԿԱԶԱՑի գօտիին մէջ միջադէպերը չեն դադրիր Իսրայէլացիներու եւ Պաղեստինցիներու միջեւ: Մարտ 8–ին Իսրայէլացի մը որ հոն հաստատուած էր դաշունահարուած է պաղեստինցի իր աշխատակիցներէն երկուքին կողմէ: Ցաքաւը որ ՊԱԿ–ի գլխաւորաբար բաղկացուցիչներէն է տէր եղաւ արարքին: Քիչ ետք, Պաղեստինցի մըն է որ կը սպաննուէր Իսրայէլացի նոր հաստատուած անձերու եւ Պաղեստինցիներու միջեւ ծագած կռիւներու ընթացքին: Իսրայէլէն արտաքսուած եւ միշտ Հարաւ – Լիբանան տեղահանուած 396 Պաղեստինցիներու քանքերը յայտարարած է· – «Որքան դիմանանք, այնքան Իսրայէլ պիտի ներկայանայ որպէս ան որ կը սպաննէ խաղաղութիւնը: Պոռնիոյ եւ մեր հարցը կը մթագնեն Արեւմուտքի պատկերը մահմետական եւ արաբ դատապարտեալներուն մօտ»:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՍԻՆԵՄԱՑի մրցանակները՝ «Սեզար»ները չնորհուեցան երկուշաբթի, Մարտ 8–ին: Երեկոյթը նուիրուած էր Սիրիլ Քոլարի որ քանի մը օր առաջ մեռած էր ուիտայէ: Իր ֆիլմն ալ՝ «Լա Նուի տէ Ֆօվ» արժանացաւ չորս ոսկեայ մրցանակներու՝ լաւագոյն ֆիլմ, լաւագոյն առաջին ֆիլմ, լաւագոյն իգական յոյսը (Ռոմանն Պոհրիժէ:), լաւագոյն դասաւորում (մոնթաժ): Լաւագոյն դերասանուհին նկատուեցաւ Քաթրին Տընէօվ (Ընատչին), լաւագոյն դերասանը՝ Գլօտ Ռիչ (Լը Սուփէ), լաւագոյն բեմադերը՝ Գլօտ Սօթէ (Էօն էէօր սա Հիվէր), եւայլն, եւայլն:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇ չատ ուրախ է իր վարած կեանքէն, հանդստեան կոչուելէն ի վեր: Աչխատանքի բաժանում ալ ըրած են կնոջը հետ· այսպէս, կը պատմէ Միացեալ – Նահանգներու նախկին նախագահը՝ «Ես սուրճը կը պատրաստեմ, Պարպարա անկողինները կը չինէ: Կերակուրը կ'եփէ, ամանները ես կ'լուամ...»:

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ իր կարծիքը արտայայտած է Ռուսաստանի վարչակարգին մասին: Ինք կողմնակից է զօրաւոր վարչակարգի մը, բայց դէմ է սահմանադրական հանրաքուէի մը, «Ներկայիս, կ'ըսէ, վտանգաւոր է անխորհուրդ քաղաքական ուղղութիւններ առնել եւ մանաւանդ հեռանալ ճամբէն եւ երթալ դէպի նախատոտալական ամբողջական լիազօրութիւններ»:

CROIX BLEUE

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour son Centre de Vacances à Bellefontaine (Jura), pour la période de Juillet-Août 1993 :

— *deux directeurs diplômés*
— *deux adjoints de direction*
— *deux assistants sanitaires : étudiant en médecine* (3ème année validée), *assistant social, ou infirmier diplômé d'Etat*
— *des hommes d'entretien, ayant le permis de conduire*
— *des moniteurs diplômés du BAFA*
— *des cuisiniers et aides cuisiniers*

(réponse avant le 30 mars)

Les candidatures sont à envoyer à l'adresse suivante :

Croix Bleue des Arméniens de France
Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 48. 24. 46. 57.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՄԻՋԻՆԿԻ ՃԱՇ

Ֆ· Կապոյտ Ովէի Լիոն – Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղը այս տարի առաջին անգամ ըլլալով կը կազմակերպէ Միջինքի կէսօրուան ճաշ մը յատարտ «Արեւագալի արարողութեան» Ազգային Տան սրահը, Զորեքշաբթի, Մարտ 17, ժամը 13–ին:

Այս հրաւէրը ուղղուած է բոլոր հայրենակիցներուն:

ճաշագինն է՝ 50 Ֆր·:

Կը խնդրուի տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն:

Եկեղեցի· –	78	60	47	18
Լուսիճ· –	78	88	92	51
Շաֆէ· –	78	23	75	13

LA MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
«*Section Jeunes*»
12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er
Tél. : 91 50 15 09

présente

le Samedi 13 Mars à 20 h 30

au Théâtre de l'Odéon — La Canebière

L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE ARMENIEN

NAVASART

Vente de billets à la M.A.J.C.
—— P.A.F. 100 F. ——

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս· Ցովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Իւղպէնի հետեւեալ նուէրները· –

Պր· Ժան Թորոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մալումեան 150, Տէր եւ Տիկին Տիրան Ցարութիւնեան 500, Տիկին Սոնա Պետրոսեան 100, Տիկին Ա· Խաչատուրեան 200, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան 200, Պր· Սամուէլ Սահակեան 200, Տէր եւ Տիկին Ֆրէտէրիկ Ածամի 500, Տէր եւ Տիկին Պայրամեան 300, Տէր եւ Տիկին Միհրան Տատեան 500, Պր· Հարպինէ Մըկըրտիչեան 200, Պր· Ժերար Օհանեան 100, Պր· Սթեֆան Քէչճեան 600, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Սիւրմէլեան 50, Պր· Սարգիս Ուզունճեան 100, Տիկին Նուարդ Ազապէկեան 200, Պր· Քերովբէ Գուլումճեան 500, Տէր եւ Տիկին Սերժ Պապիկեան 500, Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 200, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Ցոմճեանեան 1000, Տէր եւ Տիկին Արամ Մալխասեան 100, Օր· Մատլէն Արապեան 100, Տէր եւ Տիկին Անթուան Պաղտիկեան 200, Տէր եւ Տիկին Բիչար Ժերանեան 150, Պր· Կարապետ Գորգիսեան 250, Տիկին Իրիս Բարսեղեան 150, Տիկին Ալիս Սըմսարեան 500, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Կարապետեան 150, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Ճիտմճեան 500, Տէր եւ Տիկին Մաղըճեան 200, Տիկին Օլկա Պոթճակեան 200, Տիկին Էլիզ Վրթանէսեան 500, Տէր եւ Տիկին Ժերար Տէվէրմէլ 200, Տէր եւ Տիկին Հայկիկ Մկրթչեան 150, Տէր եւ Տիկին Տէր – Գալուստեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժան Մարզարեան 400, Թափէ Սէն Ժորժ 100, Պր· Տիգրան Խոզմանուկեան 200, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Պուրժէ 500, Տիկին Գեղամ Ունճեան 100, Պր· Պ· Քէնէժեան 200, Բժիշկ Ապա եւ Տիկին Տանտիկեան 300, Պր· Համբարձում Էքմէքճեան 300, Տիկին Զապէլ Պապաեան 100, Պր· Ժապ Տէմիր 200, Տէր եւ Տիկին Արման Սոլաքեան 150, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Գրիգորեան 500, Պր· Նուպար Մազլումեան 500, Տիկին Արշալոյս Ճէնտեան 500, Տիկին Հայկուհի Տամլամեան 300, Պր· Ժաք Պաթմանեան 200, Տիկին Հրաչիկ Մարանճեան 500 Ֆր·:

(Շար·)

BIENNALE DE PEINTURE SUD
Issy-lès-Moulineaux
—— Z A V E N ——
Palais des Arts et des Congrès
25, avenue Victor Cresson
(M° Mairie d'Issy)
du 11 au 18 Mars (de 13h à 19h)

ՀԱՍԿՈՒՄ ՅԻ ՓԱՐՈՋ

Փարիզեան Շրջանի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիներուն մէջ բոլոր եկեղեցականներուն մասնակցութեամբ

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, յաջորդաբար՝ Ուրբաթ իրիկունները ժամը ճիշդ 7-ին, Հսկումի Խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի:

Ուրբաթ, Մարտ 12, ժթ· օր Մեծի Պահոց ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՑի Ս· Մարիամ Աստուածածին եկեղեցի·

Քարոզիչ՝ ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ· ՇԱՔԱՐԵԱՆ

ՈՒԼՎ· OSSO — Ս· ՃԱԿՈԲ

ՈՒՐԲԱԹ· –
Մարտ 12, ժամը 18-ին
Կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ Ծ· ՎՐԴ· ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

– ԱՐԵՒԱԳԱԼ –

Մեծ Պահքի հետեւեալ կիրակի օրերուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10-ին, Փարիզի Ս· Ցովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի·.
Մարտ 14, Տճտեսի Կիրակիին,
Մարտ 21, Դատաւորի Կիրակիին,
Մարտ 28, Գալստեան Կիրակիին:

VIENNENT DE PARAITRE

YEREVAN — EREPOUNI
(Հայ հերոսների երգը)

VATCHE YERAMIAN

***

ADISS HARMANDYAN
chante avec Reddy Bobbio et son orchestre
Disques compact
DANIEL DER-SAHAKIAN PRODUCTION

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԻՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 14· –·

«Զորրորդ Կիրակի Մեծի Պահոց ... Տճտեսի Կիրակին»·

Առաւօտեան Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30–ին·

Արեւագալ՝ ժամը 10–ին:

Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 10·45–ին:

Կը պատարագէ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՑ· ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ· ՃԼՐԼԻՃԵԱՆ

HOURIK ZAKARIAN, psychanalyste

présente

"Les centaurographies"

par

Mikaël DONIKIAN

peintre

Exposition du 10 Mars au 27 Mars
Vernissage le Mercredi 10 Mars à 18h30

GALERIE LES CENT
8, rue de Jouy, 75004 Paris
du mardi au samedi de 14h à 18h30
Tél. : 42 77 30 00
M° Saint Paul / Pont-Marie

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir de présenter l'ouvrage nouvellement paru

LES NOCES NOIRES DE GULIZAR

traduction française du livre de
ARMENOUHIE KEVONIAN
Présentations historiques de
Anahide Ter-Minassian
et
Kéram Kévonian
le Vendredi 12 Mars à 20 h 45
Présentation — lecture d'extraits
Débat — Dédicaces

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՉՈՐՔՇԱԲԱԿ ՄԻԱՐԻՒ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ 9 ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՉՈՐՔՇԱԲԱԿ ՄԻԱՐԻՒ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ 9 ԱՐՈՒԵՍՏ ՉՈՐՔ

SAISON 93
DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU
le Jeudi 29 Avril à 20 h 30

100EME CONCERT QUATRA

Concert de Gala du XXIe Anniversaire

Concertos de P. I. TCHAïKOVSKI

A l'occasion du centenaire de sa mort (1840-1893)

JEAN TER-MERGUERIAN
Concerto pour Violon et Orchestre

SUREN BAGRATUNI
Variations Rococo pour Violoncelle et Orchestre

VARDAN MAMIKONIAN
Concerto N °1 pour Piano et Orchestre

L'ORCHESTRE JEUNE PHILHARMONIE
Direction
JEAN-JACQUES WERNER

Prix des places : 200 F. — 130 F. — 100 F. — Etudiants 50 F.
Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA
3, rue des Saints-Pères — 75006 Paris — Tél. : 42. 60. 74. 78

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՉՈՐՔՇԱԲԱԿ ՄԻԱՐԻՒ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ 9 ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՉՈՐՔՇԱԲԱԿ ՄԻԱՐԻՒ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ 9 ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 11
JEUDI
11 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· – Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·015 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.015

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Բարի գալուստ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահին

Առաջին անգամն է որ Ֆրանսայի մայրաքաղաքը որպէս պաշտօնական հիւր կ'ընդունի ձեզ· վարիչեան եռուն քաղաքական առօրեային մէջ պարագայականին դրոմով թուական մըն է, անկասկած, Մարտ 12-ը· սակայն մայրաքաղաքին հայ գաղութին քով սիրականը խանդավառութեան դիծն է որ կը յայտնուի անկախ իր հայրենիքին Հանրապետութեան առաջին նախագահը ողջունելու պահուն:

Գիտենք թէ մտատարբեր չէք այդ կըզգեակին զգացումներուն որոնք բռնուած են յաճախ ապրուած բարօրութեան ու զայն բաժնելու անկարողութեան խառնիճաղջին մէջ: Ամէնէն անտարբերը, ամէնէն ժլատն իսկ անպայման ունի նուազագոյն մը – զգացում, նկատ, ժամանակ – իր հեռաւոր ծանօթին կամ անծանօթին համար որ առանց ջուրի, լոյսի, ջերմութեան, յաճախ նաեւ առանց այսօրուան ու վաղուան ապահովութեան, կրողն է հայրենական նոր զարթօնքի մը ծանրածանր բեռը:

Գիտենք թէ ի՛նչ տառապանքներու ընդմէջէն կը թաւալի անոր առօրեան: Ան կը սանի իր յոյսին, հացին, լոյսին վնով դիրքի ու հարստութեան տիրացածներու արհամարհանքը, ունի հացէն, ջուրէն, լոյսէն եւս իրեն մնացած հոգակտորն ալ օր մը ոտքին տակէն սահած տեսնելու վախը ու կ'ապրի սխալած ըլլալու սարսափը:

Անկախութեան հանրաքուէին 99,39%-ով դրական պատասխանած ու 1991 Սեպտեմբեր 21-ի դիւերը պարելով, երդելով լուսցուցած Հայաստանցիին խանդավառութենէն մնացածին խորհրդանիշը այսօր, Հայաստանի կացնահար ծառերէն մնացած թեւատ, անղուխ բուները չէ՞ն որոնք ա՛լ խաչափայտերու կը նմանին ու սառած, աշխարհին խռոված կոճղերը:

Ամէն օր որ կ'անցնի, աւելի կը մթագնէ դոյները այս համայնապատկերին· կ'ափշան տուեալները առաջին անկախութեան հետ զուգահեռներու համար որոնց– մէ այնքան վճռակամութեամբ խուսափել էր մեր նպատակը երբ ճամբայ կ'ելլինք աշխարհի մէջ վերջապէս մե՛ր դժած ճամբուն հետեւելու կամքով:

Այսուհանդերձ, խանդավառութիւնն է տակաւին որ տիրական դիծը պիտի ըլլայ փարիզի հայ գաղութին երբ ան կը դիմաւորէ Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին նախագահը: Խանդավառութիւն որուն պատեհութեան տակ կուտակուած են սակայն ցաւ, վախ, կասկած ու հարցականներու չարան մը:

Անոնք ծնան Հայաստանցիին տառապանքին ու աճեցան Սփիւռքի Հայուն բաժին հանուած անտեսումին մէջ· առիկա անզօրութեան դառնութեամբ փոխարինել եղաւ սկզբնական ամէն խոյանք, այսօր կը սպառնայ կատարեալ անտարբերութեան վերածուիլ սրբազան ու սիրելի ամէն բանի հանդէպ:

Գաղութին հետ ձեր հանդիպումը տարբեր պիտի ըլլայ նախորդներէն· խանդավառութեան քօղը դժուար է որ պարտկէ անտեսուածի, անզօրի մեր դառնութիւնն ու ժխտունած յոյսին դեղինը: Քաղաքական, պաշտօնական, պարագայականէն ոչ մէկ տարազ պիտի զօրէ սրբելու զանոնք:

Մենք կը նմանինք զարաւերդի այն պանդուխտին որ թռչող կռունկէն յոյսի խապրիկը կը պաղատէր· ըսէ՛ք այնպէս որ լոյս քաղաքէն ձեր անցքը մութի նոր չերտեր չստեղծէ մեզի համար: Հրաշքի համարժէք ուտացող չենք· ճշմարտութիւնը փակած է փախուստի բոլոր դուռները: Մենք կարօտը ունինք փուչերու մասին լսելու ու անոնցմէ դէպի ապագայ դիմելու քաջութիւնը չօշափելու:

Մենք կ'ուզենք ողջունել Հայաստանի Հանրապետութեան Ա· Նախագահի անձին մէջ ոչ միայն պաշտօնական անձնաւորութիւնը, այլ նաեւ յատկապէս ժողովուրդի ղեկավարը, մեր կասկածներուն, վէրքի դեղավարը, մեր նպատակին ճամբուն ցոյց տուող լուսարձակը: Ձեր անցքը մեզ կը ստիպէ մեզ ալ մեր ներքին ճամբուն վրայ:

Ա· Թ·

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ ՅԱԿՈԲ ՄՈՎՍԷՍ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք Մարտ 5-ի մեր թիւով, Հայաստանի Մշակոյթի նախարարը՝ Յակոբ Մովսէս, չորս հոգինոց պատուիրակութեան մը ղեկավարութեամբ Պոլիս գացած է, մասնակցելու Սեւ Ծովեան համագործակցական միութեան համագործակցական միութեան մշակութային նախարարներու համագումարին որ տեւած է Մարտ 2-էն 7, Հիլթըն պանդոկի մէջ:

Պատուիրակութիւնը Պոլիս ժամանած է Փետրուար 28-ին: Նախընթաց օրը, պատուիրակութիւնը Թուրքիա անցած էր Մարդարայի սահմանային դռնէն եւ կառքով գացած մինչեւ Իզմրոմ, ուր ղիչերած է: Յաջորդ առաւօտը Իզմրոմէն անցած էր Անգարա ու հոնկէ օդային ճամբով՝ Պոլիս: Ճամբորդութիւնը իր բոլոր մանրամասնութիւններով կազմակերպած էր Մոսկուայի Թրքական դեսպանատունը եւ այս առընչութեամբ պատուիրակութեան անդամները յայտնած են որ արժանացած են չատ յարգալից վերաբերումի, ընդունուած են կարսի կուսակալին կողմէ: Ի պատասխան «Մարմարա»ի անօրէն Արի Հատտէճեանի, Յակոբ Մովսէս յայտնած է թէ համագումարին նպատակը պիտի ըլլայ Սեւ Ծովեան երկիրներու տարածքին վրայ ստեղծել մշակոյթի միասնական ոճ մը: Հայաստան իր մասնակցութիւնը կը բերէ այս աշխատանքներուն:

Հայաստանի պատուիրակութեան մաս կը կազմէին, Յակոբ Մովսէսի կողքին· – Արտաքին նախարարութեան Մշակութային աշխատանքներու նախագահ՝ Եղիչէ Սերգոյեան, արուեստի բաժնի անօրէն՝ Մկրտիչ Մաթեւոսեան, Մշակութային նախարարութեան բաժնի նախագահ՝ Վարդան Աբրահամեանց եւ Հայաստանի Թանգարանի անօրէն՝ Հենրիկ Բախչինեան:

Երկուշաբթի առաւօտ, Մարտ 1-ին, Յակոբ Մովսէս ընկերակցութեամբ Հայաստանի դրականութեան Թանգարանի անօրէն, բանասիրական գիտութիւններու տոքթոր, բանաստեղծ եւ Պոլսոյ հայ դաղութին քաջածանօթ՝ Հենրիկ Բախչինեանի, Եղիչէ Սարգսեանի, Մկրտիչ Մաթեւոսեանի եւ Վարդան Աբրահամեանցի այցելած է Պատրիարքարան, ուր դիմաւորուած է Գարեգին Պատրիարքի կողմէ: Ընդունելութիւնը տեղի ունեցած է Պատրիարքին աշխատասենեակը: Բարի դիրքերէն մաղթելէ ետք, Գարեգին Արք· լուսա մաղթելէ ետք, Գարեգին Արք· բացատրութիւններ տուած է համայնքին կեանքին մասին, ծանրանալով ի մասնաւորի դպրոցներու դժուարութիւններուն վրայ:

Պատրիարքարանէն ետք, Հայաստանի պատուիրակութիւնը այցելած է Սուրբ Փրկիչ Հիւանդանոցը, ապա՝ Սամաթիոյ Ս· Գէորգ Եկեղեցին, յետոյ անցած է Պալըքլըի գերեզմանատունը, ուր Մշակոյթի նախարարը կ'ուզէր անպայման խոնարհիլ Մխթաք Մեծարենցի գամբարանին առջեւ: Այս այցելութիւններէն ետք, Յակոբ Մովսէս եւ պատուիրակութեան անդամները այցելութիւն մը տուած են «Մարմարա»ի խմբագրութեան: Ձիրենք ընդունելով «Մարմարա»ի խմբագրապետը՝ Ռ· Հատտէճեան բարի գալուստ մաղթած է, ապա քանի մը խօսքով բացատրած է նաեւ թերթին առաքելութիւնը, նշելով թէ «Մարմարա» կը ջանայ կամուրջ դառնալ Պոլսոյ, Սփիւռքի եւ Հայաստանի հայութեան միջեւ: Իր կարգին Յակոբ Մովսէս յայտնած է թէ հինէն հետեւած է «Մարմարա»ի եւ յատուկ համակրանք ունի Յակոբ Մնձուրիի նկատմամբ, թէ լաւ կը ճանչնայ նաեւ Զահրատի, Իրան Խունկիի եւ Հատտէճեանի նման գրողներու գործերը: Լուրեր տուած է նաեւ Հայաստանի մշակութային կեանքէն:

«Մարմարա», որու Մարտ 1-ի, 2-ի եւ 3-ի թիւերէն քաղեցինք վերոյիշեալ լուրերը, կը հաղորդէր նաեւ թէ Մշակոյթի նախարարը եւ Թանգարանի անօրէնը նկարահանուած են Ծովինար եւ Տիրան Լոքմաճեանի համերգին (Մարտ 2) Մխիթարեան Սանուց Միութեան մէջ եւ խորապէս տպաւորուած են երկու երգիչներու տաղանդէն:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Անգարացի ժողովը ղարաբաղի մասին

Մարտ 10-ի թուրք մամուլը կը գրէ թէ Անգարա եռանդուն գործունէութիւն կը տանի լուծում մը գտնելու համար Ղարաբաղի պատերազմին: Արտաքին նախարար Չէթին Մոսկուայի ու Բաքուի այցելութենէն ետք երկարատեւ խօսակցութիւն մը ունեցած է Լ· Տէր – Պետրոսեանի հետ, ապա Թուրքիոյ վարչապետին, փոխ– վարչապետին ու Միացեալ – Նահանգներու Անգարայի դեսպանին հետ քննարկած են հայեւադրբեջանական հաշտութեան մը պայմանները:

Թուրք մամուլը «պատմական» կ'որակէ այս ժողովը որ տեղի ունեցած է Միացեալ – Նահանգներու դեսպանին փափաքով· ան ծանրացած է Հայաստանի օժանդակութեան հարցին վրայ, չնչտելով նախագահ Քլինթընի համար անոր կարեւորութիւնը: Վարչապետ Տէմիրէլ ապահովութիւն տուած է որ Թուրքիա անցքի պատօնութիւն պիտի տայ այդ օժանդակութեան, սակայն դեսպան Պարքէյլի դիտել տուած է Ազրբեջանի օժանդակութիւնը դադրեցնելու Միացեալ – Նահանգներու որոշումին անպատեհ բնոյթը: Ան փափաք յայտնած է որ նախագահ Քլինթընի չհանդարէ երկու հանրապետութեան կատարուած օժանդակութեան հաւասարակշռութիւնը:

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը ամերիկացի դեսպանին փոխանցած է հաշտութեան համաձայնութեան Միացեալ – Նահանգներու կողմէ եւս որպէս երաշխաւոր ստորագրուելու էլչիպէյի փափաքը· Պարքէյլ ըսած է թէ համաձայնութիւնը Միացեալ - Նահանգներուն եւս երաշխաւորութիւնը կրնայ վայելել եթէ ընդունուի երկու կողմերէն:

Կը տեղեկացուի որ Անգարա հասած է նաեւ Միացեալ – Նահանգներու Թուրքիոյ նախկին դեսպանը նոյն հարցին մասին հանդիպումներ ունենալու Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահին ու վարչապետին հետ:

ՀՐԱՒԷՐ ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Գոհունակութեամբ կը յայտնենք համայնքիս բոլոր գաւակներուն, թէ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ՝ մեծարգոյ Պ· ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ պաշտօնական այցով Ֆրանսա կը ժամանէ այս Հինգշաբթի, Մարտ 11, երեկոյեան ժամը հիւր 6-ին:

Պ· Նախագահը՝ իր հետեւորդներով՝ Ֆրանսա իր կեցութեան երեք օրերուն, պաշտօնական հանդիպումներ կ'ունենայ Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահ՝ մեծարգոյ Պ· ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՄԻԹԵՐԱՆ-ի հետ: Հանդիպումներ կ'ունենայ նաեւ Ֆրանսայի Պետութեան բարձրագոյն լիազանութեանց եւ պաշտօնատարներուն հետ:

Այս առթիւ, չարք մը բանակցութիւններու առընթեր, Պ· Նախագահը պիտի ստորագրէ նաեւ Ֆրանսա – Հայաստան բարեկամութեան եւ Գործակցութեան համաձայնագիր մը:

Նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան առիթը պիտի ունենայ հանդիպելու նաեւ մեր համայնքին՝ հրապարակային հաւաքի մը առթիւ, որ տեղի պիտի ունենայ այս Շաբաթ օր, Մարտ 13-ին, երեկոյեան ժամը 7·30-ին,

Palais des Congrès de Paris,
(Grand Auditorium, 2, Place de la Porte Maillot, Paris 17e), ուր իր խօսքը պիտի ուղղէ ներկաներուն եւ պիտի պատասխանէ անոնց հարցումներուն:

Հայոց Հանրապետութեան Նախագահը Հայաստան կը վերադառնայ Կիրակի, Մարտ 14-ի առաւօտեան:

Սրտագին կոչ կ'ընենք համայնքիս անխտիր բոլոր գաւակներուն, որպէս զի խռնուելով բազմութեամբ եւ միասնական ոգիով չրջապատեն Հայոց Նախագահը եւ արժանի պատիւն ու յարգանքը մատուցանեն անոր:

Այս սպասումով՝
Աղօթարար
ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Հայոց Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԼՈՎ

ՓԻԼԻՐ ԺՈՒՔՈՍ, Նախարարաց Խորհուրդի Մարտ 10-ի նիստին նշանակութեամբ Հաշիւներու Ատեանի նախագահ, Պաշտպանութեան իր նախարարութիւնն ալ մնացած քանի մը օրուան համար փոխանցելով նախարարապետ Պէրէկովուայի: Այս նշանակումը բաւական կը վրդովէ ընդդիմութիւնը, քանի կը տեսնէ որ մեծասոնեորդ ժամուն ալ Միթերան «իր մարդիկը» կը տեղաւորէ եւ ան ալ այնպիսի պաշտօնի մը որ անխախտելի է, մինչեւ տարիքի սահմանափակումը (69): Այդ սահմանափակումն էր նախորդին մեկնումին պատճառը: Փիէր Արփայժ 69 տարեկան կ'ըլլայ Մարտ 13-ին: Ընդդիմութեան հանած աղմուկին պատճառներէն մէկն ալ այն է որ այդ բարձրադոյն

(Շար·ը Դ· էջ)

«ՎԵՐՋԻՆ ՄՏԱԾՈՒՄԻՆ ՀԷՔԵԱԹԸ» (*)

ՀԱՏՈՐ ՄԸ ԵՒ ԻՐ ՀԵՂԻՆԱԿԸ

«Մոռացումը ծածկող փոշին պէտք չէ առնել, չափազանց վտանգաւոր է» կ'ըսէ «ժողովուրդներու խղճի Մխիթեան» դիւանապահը, որ Թուրքիոյ նախկին վարչապետն էր: Վէպին 19-րդ էջը հասանք, ու մնացած 460 էջերը այնքան փոշի կը թօթվեն որ մարդ ապշած, դիրքը կը զոյչ: Ամէն տեսակ փոշի. թէ՛ մեծ եղեռնի անտանելի փոշին, թէ անատոլեան հայկական գիւղի մը աւանդական քաղցր կեանքին փոշին: 1988-ին՝ Թոմմա Մատիսեան մեռնելու վրայ է երբ իր առջեւը կը թաւալի «Վերջին մտածումին հէքեաթը»: Պատմիչը կը սկսի իր հօրը մասին խօսիլ ու մէկէն ընթերցողը ինքզինք կը գտնէ ԺԸ. դարու վերջին տարիները՝ Արեւմտեան Հայաստանի գիւղի մը մէջ: Այս գիրքը ձեռքերուն, սրտին, մաքին մէջ այնպէս կը թափանցէ, որ մէկ շունչով ծայրէ ծայր կը կարդացուի:

Մինչեւ հիմա, հայկական հարցին վերաբերեալ կան բազմաթիւ դիտական դիրքեր, բազմաթիւ ինքնակենսագրութիւններ, բայց քիչ վէպեր: Ֆրանց Վէրֆէլի «Մուսա Տաղ»ն ու Վիքթոր Կարոնի երեք գործերը արդէն ապացուցանած էին որ վէպի ուժն ու ազդեցութիւնը չատ աւելի մեծ ներուժ ունին քան թէ դիտութեան ղաչուը: Այս տեսակէտով, ներկայ գիրքը իսկական ռումբ մըն է: Կը յաջողի հրապուրել առանց որեւէ դիջում ընելու: Սարսափելի փաստերը բացէ ի բաց տրուած են եւ ոճը անմատչելի ըլլալու աստիճան «իրապաշտ» է. թէ՛ չարչարանքները, թէ՛ սեռային նկարագրութիւնները, ոչ մէկ մանրամասն կը խնայուի: Հակառակ ատոր, գրութիւնը երբեք զզուանք չի պատճառեր: Այս հակասութիւնը գործին առաջին հրաչքն է, եւ ոճին երկու յատկանիշներուն կը պարտի. անընդմէջ հիւմուռը եւ դիւցազներգական շունչը: Ընտրած ձեւը, այսինքն՝ Թոմմայի եւ «Վերջին մտածումին» միջեւ երկխօսութիւն մը, հեգինակին թոյլ կու տայ մէկէն ոճը փոխել կամ կատակի դարձնել որոշ ահաւոր դէպք մը, կամ ալ պատմուածքը արագացնել՝ առանց ծանրանալու:

Այս օրերուն Հիլսընպրաթ փարիզ կը դանուի, «Էշանժ» ընկերութեան կողմէ հրաւիրուած ըլլալով ու «Ցառաջ»ի խմբագրատան մէջ զրոյց մը ունեցանք իրեն հետ. «Քսան տարի առաջ ունեցայ Հայերուն մասին վէպ մը գրելու միտքը: Արդէն երկու գիրքեր գրած էի Հրեաներուն մասին ու նկատեցի որ Հայերուն հարցը որեւէ արդի վէպ չէր ներչնչած, մինչ կար Վէրֆէլի գործը: Սկսայ Հայերուն պատմութիւնը կարդալ զանազան գրադարաններու մէջ, չատ ազդուեցայ, ու մէկէն անդրադարձայ որ Հայոց պատմութիւնը գիտէի, բայց Հայերը չէի ճանչնար. այնպէս որ հրաժարեցայ»: Հիլսընպրաթի մասին քանի մը կենսագրական տեղեկութիւններ արդէն որոշակի ձեւով կը լուսաբանեն այս դրքին յաջողութիւնը: Գերմանիա ծնած է, Լայփցիկ, 1926-ին. հայրը Լեհ Հրեայ, մայրը՝ Ռումանիացին: Նացիներու զարգացման առեն, Ռումանիա կ'ապաստանի, պատերազմի ընթացքին գերի կ'իյնայ եւ Ուկրանիա ճամբարի մը մէջ քանի մը տարի կ'ապրի: 1944-ին անկէ քալելով Ռումանիա կ'անցնի: Պուքրէշի անկումէն յետոյ, կեղծ անձնաթուղթերով, Պուլկարիոյ ճամբով կը փախի դէպի Պոլիս, ու «Պեռլին-Պաղտատ» երկաթուղիով կը հասնի Պաղեստին: Անկէ վերջ Ֆրանսա կը ժամանէ 1947-ին, ուրկէ 1951-ի սկիզբը կը մեկնի դէպի Ամերիկա: 1975-էն ի վեր Գերմանիա հաստատուած է, Պեռլին:

Իր առաջին վէպը՝ «Գիշերը», արդէն հիւմուռ ունուած էր Հրեաներուն մասին. «1964-ին գիրքս լոյս տեսաւ Գերմանիա, բայց հրատարակիչը վախցաւ ու 700 օրինակ ծախելէ վերջ վաճառքը դադրեցուց: 1967-ին, ամերիկեան հրատարակիչ մը գործը գնեց, սակայն իմին ալ վախցաւ՝ Նիւ-Եորքի Հրեաներուն հակազդեցութենէն»: Յաջորդ գործը՝ «Նացին ու սափրիչը», Հրեաներուն եւ Նացիներուն մասին երկիծանք մըն է: «Գերմանացիները կրկին մերժեցին ու 1971-ին նոյն հրատարակիչը անգլերէն հրատարակեց, կրկին առանց ծանուցման: 1974-ին երկու գործերը լոյս տեսան «գրպանի գիրք»ի ձեւով, ու այս անգամ մէկ միլիոն օրինակ ծախուեցաւ: Գերմանիա վերահաստատուելէս յետոյ, պատահաբար հանդիպեցայ «Ազատ Պեռլին» ձայնասփիւռին գլխաւոր պատասխանատուին, որ լայն բարոզչութիւն կատարեց «Նացին ու սափրիչը»ին:

Վերջապէս փոքր հրատարակիչ մը՝ Պրաուն գիս կանչեց, ու գիրքը քնագրին լեզուով --գերմաներէն-- լոյս տեսաւ: Մամուլին մէջ շատ մեծ արձագանգի արժանացաւ (Շփիկըլ, Տէր Շպիկըլ, Ցայթ, եւլն.) նաեւ ձայնասփիւռով ու հեռատեսիլով: Յետոյ Պրաուն «Գիշեր»ը վերահրատարակեց, բայց շուտով --անկախ իմէ-- սնանկացաւ: Իրմէ ոչ մէկ վճարում ստացայ»: Վերջապէս ծանօթ գերմանական հրատարակիչ մը իր «տան» մէջ առաւ գինքը, բայց երբ Հիլսընպրաթ հայկական ծրագիրը ներկայացուց, պատասխանեցին որ Հայաստանը ոչ մէկը կը հետաքրքրէ: Անոր փոխարէն հեղինակը գրեց «Պրոնսկիի խոստովանանքը», կրկին երկիծաբանութիւն մը՝ Հրեայի մը մասին որ Աուշուիցէն ազատած Նիւ-Եորք կը մեկնի ու երկրորդ մշաւանջ մը կ'ապրի: Հիլսընպրաթ իր ոճին հաւատարիմ կը մնայ...:

Իսկ հայկական ծրագիրը ի՞նչպէս իրականացաւ: «1984-ին Պրաուն ինծի խոստումս յիշեցուց. ինքը շարժանկարի գործերով կը զբաղէր հիմա, նախկին հրատարակիչէս գիս ազատեց՝ իրաւունքները գնելով, ու ինծի պատուիրեց հայկական գրքին վրայ հիմնուած շարժանկարի մը գիւքը. սակայն... գրքին դեռ մէկ տողն իսկ գրած չէի: երկու տարի բան չգրեցի բայց գիշեր-ցերեկ ուսումնասիրեցի, Ամերիկա գացի ու շատ մը փոքր պատմուածքներ եւ հին ուղեւորութիւններ լուսատպեցի. հայկական սովորութիւններով տագնապելու համար Գալիփորնիա շատ Հայերու հետ խօսեցայ: Վերադարձիս, 1987-ին, եօթը ամիս տունէս դուրս չելայ, անդադար գրեցի: Սակայն... դեռ հրատարակիչ չունէի: Բարեբախտաբար, Պեռլինի մէջ ծանօթ հոգեբոյժ կին մը կար, որ կնոջս ընկերուհին էր: Ձեռագիրը կարդաց ու փիփրը հրատարակիչին յանձնեց: Երեք օր չանցած, փիփրը հեռաձայնեց ու համաձայնեցաւ: Ձեռագրէն երկրորդ օրինակ մը Տէօպլին մըցումի դատակազմին ղրկած էի. ու երկու ամիս յետոյ ինծի յայտարարեցին որ այս շատ կարեւոր մրցանակը շահած էի»:

Առաջին թարգմանութիւնը եղաւ անգլերէն, չուտ սպառեցաւ ու նոր լոյս տեսաւ գրպանի գիրքի ձեւով. բայց անգլիացի հրատարակիչը դժբախտաբար Ամերիկայի մէջ գիրքը չի ցրուեր: Կան նաեւ ուրիշ թարգմանութիւններ, իտալերէն, հոլանտերէն, եւ իրաւունքները արդէն ծախուած են զանազան լեզուներու համար (յունարէն, լեհերէն, սպաներէն, հունգարերէն, լեռներէն): Հայերէն թարգմանութիւնը կատարուած է ու չուտով լոյս կը տեսնէ հայաստանեան «Նայիրի» հրատարակչին մօտ: Մինչեւ հիմա՝ Ֆրանսերէնի միակ թարգմանուած գործը «Նացին եւ սափրիչը»ն էր, 1977-ին «Ցայտր»ին մօտ հրատարակուած, բայց փոքր տպաքանակով. չատոնց սպառած է: Այս «Վերջին մտածումին հէքեաթ»ը «Ալպէն Միչէլ» Ֆրանսերէն լեզուով հրատարակեց եւ պէտք է խոստովանիլ որ թարգմանութիւնը հիանալի է: Մարդ չի նկատեր որ ուղղակի Ֆրանսերէն գրուած չէ:

Հիլսընպրաթ դեռ Հայաստան այցելած չէ, բայց Արեւմտեան Հայաստանը չըրջած է. Վան, Ուրֆա, Էրզրում, Կարս, Անի, ...: Որոշ ձեւով ալ ներչնչուեցաւ Ռումանիոյ գիւղերուն նախապատերազմական կեանքէն: Սակայն էապէս երկու հիմքերու կը յենի. կարդացած գիրքերը եւ իր բուն երեւակայութիւնը: Բայց ի՛նչ երեւակայութիւն պէտք է, այնքան ճշմարիտ ձեւով նկարագրելու համար:

«Եթէ Սուս» կոչուած գիւղին ամէնօրեայ կեանքը, կովու «դեզէֆ» (քակո)ով կչռուելնաւորուած եւ երիտասարդներուն սեռային զարգացումով զբաղուած: Աստր վրայ երկու մտասեւեռումէ ազդուած մթնոլորտ մը՝ քիւրտ լեռնային ցեղերուն վախը (չմոռնանք որ Հայերը զէնք ունենալու իրաւունք չունէին) եւ «Մեծ դէպք»ին ուրուականը: Այս «Մեծ Դէպք»ին նախազգացումը հեղինակին վարպետութեամբ օգտագործած բազմաթիւ օրինակներէն մէկն է: Բոլորը նշել անկարելի է, սակայն քանի մը յատուկ կերպարներու դիտերը խտակալած գլուխ գործոցներ են, մանաւանդ որ առանց հեղինակին բացառիկ ոճին կրնային ուղղակի ծիծաղելի դառնալ:

Ցիշենք հայկական գիւղին մօտ բնակող միակ թուրք ընտանիք մը, որ հայկական կեանքին արձագանգի դեր կը կատարէ: Կամ «ամերիկացի զարմիկները», որ դէպի օտարացած. Վարդան Մատիսեանն ալ՝ 1898-ին Ամերիկա մեկնած էր ու Ա. Համաշխարհային Պատերազմին նախօրեակին իր գիւղը վերադարձած («Մուսա Տաղ»ին մէջ ալ, Գաբրիէլ Բագրատեանը արտասահմանէն նոյն ատեն իր երկիրը վերադարձաւ): Իսկ ինչո՞ւ կը վերադառնայ. պարզապէս ամուսնանալու համար այն աղջկան հետ որ ժամանակին, Համիտեան Ջարդերու տարիներուն, դէմքը այրած նորածին էր: Փրկած էր, երբ ան «այլեւս դէմք չունէր: Միայն աչքեր: Բայց այնքան լուսաւորուած աչքեր, որ կարծես թէ Քրիստոս տեսած էին: Այս աչքերուն լուսաւորութեան պատճառով, հահաւոր դիւրին մը որդեգրող ծնողքներ գտաւ»:

Աղջիկը բուժողն ալ եզակի կերպար մըն է, Պիւլպիւլ կոչուած քիւրտ կին մը, կախարդուհի մը նման, որուն բոլոր Հայերը կը դիմեն երբ «հրաչք»ի մը կարիք կայ: Զմոռնանք կոյր թուրք մուրացկանը, միշտ նոյն տեղը նստած. իր կուրութեան չնորհիւ, ամէն մէկը իր աննկատելի ներկայութեան ազատօրէն կը խօսի, այնպէս որ ամէն ինչի տեղեակ է. գիտէ, օրինակ, թէ ո՛ր Հայերը յաջորդ օրը պիտի կախուին: Գիրքը կ'աւարտի անոպասելի ձեւով, Բ. Համաշխարհային Պատերազմի ժամանակ, ինչո՞, նման երկրորդ պատերազմ մը տեղի ունեցաւ: «Պատմաբանները կ'ուզեին Մեծ Պատերազմին թիւ մը տալ, որպէսզի պատերազմներուն շարքին մէջ չկորսուի. բայց այս «Մեծ Պատերազմը», որ առանց թիւի համաշխարհային պատերազմ էր, «Առաջին Պատերազմ» կոչելու համար, երկրորդի մը կարիքը կար: Այս ինդիրը լուծելը դիւրին էր»: Ամէն ինչի պատասխանը հիւմուռն է Հիլսընպրաթի համար:

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

(*) «Le conte de la pensée dernière» (roman), *Edgard Hilsenrath*, Ed. Albin Michel, Paris, 1992.

ՔԻՉ ՄԸ ԱՄԷՆ ԻՆՉ

ՕՐԻՆԱԿԵԼԻՆ՝ ՓԱՍՏ

Որպէս կանոն, Հայաստանում նորաստեղծ – օրինաստեղծ բոլոր կուսակցութիւնները ունենում են ... երկու անդամներ: Եւ այն էլ Հ.Հ.Դ.–ից հեռացած (անվերադա՞րձ): Թէ առաջիկայում քանի՞ կուսակցութիւն կը ստեղծուի՝ կախուած է Հ.Հ.Դ.–ի զոյգ -- զոյգ նօսրացող չարքերի որոշակի անխախտ -- խախտման յաճախականութիւնից:

Ցամենայնդէպս, նորին մեծութեան «Նոր ուղի» կազմակերպութեան օրինակը փաստ է օրինակելի: Ազգովին, զոյգ -- զոյգ, մի – մի կուսակցութեան ստեղծման պայքարին լինենք պատրաստ:

***

ՀՈՎՀԱՐԱՄԻՏ, ԱՍՈՒԱԾԱՀԱՃՈՑ ... ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

Հայաստանի որոշ քաղաքական շրջանակներում ասում են.

– Մոմ վառենք Լ. Տէր – Պետրոսեանի պէս հաւատարակչիտ ու քաղաքագէտ նահապետ չենք գտնի:

Իսկ որոշ շրջանակներ էլ ասում են.

-- Երե՛ց, ողջ գիչեր վառում ենք, էլի՛:

Իսկ ժողովուրդն իր բազմադարեայ պատմութեան ընթացքում այսքան մոմ ե՞րբ էր վառել, Աստուածահաճոյ ժողովուրդ:

***

Ո՛Չ

Այժմ երբ Աղէտի զօտի է դարձել ողջ Հայաստանը երբեմն -- երբեմն նախկին երկրաշարժային աղէտի զօտում մասին խօսելիս, նախկին աղէտեալները ամենուրեք այն կարծիքին չեն որ զօտին Ռաչիկ Ստամպոլցեանին է մնացել, իրենց՝ աղէտը: Ո՛չ:

***

ԵԼԻՑԻ՛ ՄՈՒԹ

Եւ եղեւ ... մոմ...:

ՅԱՅՏՆԻ ՉԷ՝

Հայաստանի կառավարութեան որոշմամբ ... զարունն այս տարի սկսուելու է Մարտի 1–ից: Որոշման իրականացումը դրուում է կառավարութեան եւ իշխանութիւններին արդէն ընտրել եւ մասնագիտական ընդդիմադիր կուսակցութիւնների վրայ:

Այս առիթով զանգուածային մի թիւնները, երեքերը լ սպառ ... արդելելու ընթացք տալու համար նոյն որոշմամբ նախատեսուում է հացի հերթերի անխախտութիւնն ապահովելու համալրի հրահանգ, թէ ուրիչ ի՛նչ հրահանգներ, յուցումներ կը լինեն ներկայացուած թուացեալ ապակեզրոն կեդրոնից, յայտնի չէ:

***

ԹԵՐԱՆՈՒՑՈՒՄ

«Մեր ողջ նուիրումը ու կորովը՝ արդին»: Այս սրբազան նշանաբանով են լի թանում Հայաստանի քաղաքական ու ապաքաղաքական կուսակցութիւնները: Իրողն անխոնջ: Եւ սա ամենեւին ... պարմանալի է, որովհետեւ փաստ է: Եւ այն ինքնին արժէք ունի: Մանաւանդ ժողովրդի հետեւողական լինելու պարագային: Գոնէ այժմ ակնկալիքներով ... սիրուղ միակ հայ ժողովրդի:

***

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵԼԻԿ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՌՕՏ ԾՐԱԳԻՐ

ա. -- Ազատ մաքի քայլարչաւ

բ. -- Ծառահատումներից ցրտահարուած անձեռնոց ձեռքերի չափում -- չիսի մինչեւ վերջ

գ. -- Սննդի ապակեզրոնացում՝ ընտանիքի անդամների աչքից, սրտից հեռու

դ. -- Մեր ապրուստն ի՞նչ է 250 կրամ չոր հաց (ըստ Յովհաննէս Թումանեանի)

ե. -- Ոչ մի ծառ չկտրած ընտանիքների համար պահանջել օրարաժին 250 կրամ օդի (ներառեալ մանկահատակները)

Յաւելուած. -- Վերոյիչեալ կէտերի նպատակային պահանջներին հասնելու դիմաց իշխանութիւններին ներկայացնել «Մոսկուա» կինոթատրոնը «Մինսկ» վերանուանելու համալիր ծրագիր:

ԻՐԱՉԵԿ

ՉԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐսԷյԼ – ԵՐԵՒԱՆ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Քանի մը շաբաթէ ի վեր Մարսէյլի կապոյտ Ափէն չորս մասնաճիւղերը ձեռնարկած են ուսեռասեղէն հաւաքելու։ Արուարձաններու եկեղեցիներուն եւ Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ամէն օր, խումբ առ խումբ, ժրաջան տիկինները կը կատարեն մրջիւնի աշխատանք։ Կը հաւաքեն, կը զտեն, ծրարներ կը կապմեն, կը կուտակեն, կ'ամբարեն։

Իւրաքանչիւր ծրար կը պարունակէ յատկապէս փոշի կաթ, չաքար, բրինձ եւ այլ անհրաժեշտ ուտելիքներ։ Ծրարը կը կշռէ 12–էն 13 քիլօ։ Պատրաստուած է աւելի քան 2500 ծրար, ինչ որ կը ներկայացնէ 25 թոն ապրանք։

Այս 25 թոն ապրանքը, Ղազարեան կահ-կարասիի (Վիթրոլ) պահեստի մթերատուներէն երկու բեռնատար կառքերով, Մարտ 3–ին, փոխադրուեցաւ Փարիզ, ուր Մարտ 5–ին, Առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի նախարարութեան կողմէ վարձուած օդանաւով մը ղրկուեցան Հայաստան։

Այս համակամութիւնը կը չարունակուի, քանի՝ կապոյտ Ափէն անդամուհիները միշտ ներկայ են հաւաքումի կեդրոնները եւ առանց յոգնելու, միշտ պատրաստակամ, հերթով կը կատարեն իրենց պարտականութիւնը։

Կապոյտ Ափէն օգնութիւնը Հայաստանին սկսաւ երկրաշարժի վաղորդայնին իսկ, ու չարունակուեցաւ առանց ընդհատումի, քանի ազէտեալ գօտիին Ղարաբաղ եւ Հայաստանի այլ վայրերը միշտ կարիքը կայ օժանդակութեան։ Կարիքը կայ հոգիներ տաքցնելու, վիշտեր մոռցնելու, ցաւեր մեղմացնելու։ Կարիքը կայ գործնապէս ապացուցանելու թէ Սփիւռքահայը տէր կը կանգնի Հայրենիքի իր եղբայրներուն։

Կապոյտ Ափէն մարդասիրական եւ բարեսիրական իր կոչումին տէրը կը մնայ։

***

ՕԴԱՅԻՆ ԳԻԾ

Օդային ուղիղ դիծ մը կը բացուի, առանց վայրէջքի, Մարսէյլ – Երեւան։

«ԱՒԱՖ» օդային ընկերութիւնն է, ուսական եւ բրիտանական դրամագլուխներով, որ պիտի ապահովէ կանոնաւոր թռիչքը։ Մեկնում կիրակի, վերադարձ նոյնպէս կիրակի։ Նախատեսուած է «Տուպոլեւ» օդանաւ մը, վերակարգաւորուած 130 ճամբորդի համար։ Թռիչքը պիտի տեւէ երեք ժամ քառասուն վայրկեան։ Ընկերութիւնը որուն կեդրոնը կը գտնուի Վրաստան անհրաժեշտ կարզադրութիւնները ըրած է որպէսզի օդանաւին վառելանիւթի պարենաւորումը միչտ ապահովուած ըլլայ։

Առաջին թռիչքը նախատեսուած է Ապրիլ 21–ին։ Մարսէյլի քաղաքապետը՝ Ռոպէր Վիկուրու եւ Հարաւային – Ֆրանսայի Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ՝ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան ինչպէս նաեւ ձեռնարկութիւններու տէրերը, թէքնիսիէններ դիծին բացումը պիտի կատարեն։

Ճամբորդութեան երկու դործակալութիւնները «Եկզոթիք վուայաժ» եւ «Սէն-Թ'Անթրուան վուայաժ» փորձի չրջան մը կը նախատեսեն, Ապրիլէն – Հոկտեմբեր։ Արձանագրուած յաջողութիւններէն, անշուշտ նիւթական՝ ճամբորդներու թիւ եւայլն, կախուած է ձեռնարկին տեւականութիւնը։ Առաջին տարուան համար ընկերութիւնը կը հաչուէ երկու հազար – հինգ հարիւր ճամբորդի վրայ։

Ապագան անշուշտ ցոյց պիտի տայ թէ այս դիծը կրնայ տեւել։

Ամէն պարագայի մէջ Մարսէյլի եւ Հարաւային – Ֆրանսայի Հայերուն համար այս ուղիղ դիծը Մարսէյլ – Երեւան, բացառիկ պատեհութիւն մըն է, բախտ մըն է որ կը լուծէ շատ մը հարցեր։ Կը դիւրացնէ ճամբորդութեան պայմանները եւ կը մօտեցնէ Հայաստանը Մարսէյլին։

Այս դիծի հաստատման ծրագիրը եւ իրագործումը առաւելաբար Օհան Հէքիմեանի չամառ աշխատանքին գնահատելի արդիւնքն է։ Շատ չատեր թերահաւատ էին, սակայն ինք դժուարութիւններուն եւ խոչընդոտներուն առջեւ չյուսահատեցաւ եւ յաջողեցաւ։ Մաղթելի է որ Ֆրանսայէն դէպի Հայաստան այս երկրորդ օդային դիծը դառնայ իսկապէս չաբաթական իրականութիւն մը։

***

«ԼԸ ՓՐՈՎԱՆՍԱԼ» ԹԵՐԹԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

«Լը Փրովանսալ» օրաթերթի թղթակիցը՝ Ժան – Միշէլ Կարտան Հայաստան մեկնեցաւ այն բեռնատար օդանաւով որ 52 ժամուան ողիսականէ մը յետոյ («Յառաջ», Փետրուար 20 / 21) հասաւ Մարսէյլ Փետրուար 17–ի դիշերը եւ մեկնեցաւ Փետրուար 18–ի առաւօտը։ Օդանաւին մէջ էր Երեւանի քաղաքապետը՝ Վահագն Խաչատրեան։

Ժան – Միշէլ Կարտան «Փրովանսալ»ի դաղութային հարցերու պատասխանատու Պր. Կարապետ Մայապալեան։

Փոխ – ատենադպիր։ – Պետական ու տեղական իչխանութիւններուն հետ յարաբերութիւններու պատասխանատու եւ Մարսէյլ Էսփերանսի վարչութեան մօտ մնայուն ներկայացուցիչ՝ Պր. Տոքթոր Պետրոս Մաչոյեան։

Փոխ – ատենադպիր։ – Հաղորդակցութեան միջոցներու պատասխանատու Ռատիօ Տիալոգի վարչութեան մօտ մնայուն ներկայացուցիչ Տոքթոր Ռոպէր Աղիլաճեան։

Գանձապահ։ – Պր. Ժիրայր Տէր – Պօղոսեան։

Փոխ - գանձապահ։ – Հաչուապահութեան պատասխանատու Պր. Միչէլ Կէվիկեան։

Մայր Եկեղեցւոյ ։ – Հոգաբարձութեան պատասխանատու Պր. Նուպար – Կասթօն Փափազեան։

Մշակոյթի կեդրոնի։ – Հոգաբարձութեան պատասխանատու Պր. Աբրահամ Կարապետեան։

Եկեղեցապատկան։ – Սեփականութեան Հոգաբարձութեան պատասխանատու Պր. Արթափին Ցակոբեան։։

Խաչատուր Աբովեան։ – Միսրեայ Ղըպրոցի Հոգաբարձութեան մօտ մնայուն ներկայացուցիչ Տոքթոր Գրիգոր Տէմիրճեան։

Կրօնական Ընկերակցութեան անդամներու հետ յարաբերութեանց պատասխանատու Պր. Ցակոբ Թաչճեան։

Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի յանձնախումբի պատասխանատու Պր. Սարգիս Տուրսունեան։

Երիտասարդական Շարժումի կազմակերպչական յանձնախումբի պատասխանատու Պր. Ալէն Պօյաճեան։

Մայր Եկեղեցւոյ ճարտարապետք՝ Պր. Շահան Խուտավերտեան, Պր. Ժօզէֆ Զիլլինկիրեան։

Վարչական Ժողովի Փրօթոգոլի Ներկայացուցիչ։ – Պր. Ժորժ Գէորգեան։

Վարչական Ժողովի կցորդ՝ Պր. Մարք Եավէր։

Վարչական Ժողովի դիւանատան մնայուն հերթապահ Պր. Ժան Տէր – Պետրոսեան։

Նոյն առիթով, Վարչական Ժողովը իրենց պաչտօններուն մէջ վերահաստատեց՝

Տիկին Ռոզա Տօնիկեանը՝ Խաչատուր Աբովեան Միսրեայ ղպրոցի Հոգաբարձութեան որպէս առենապետուհի։

Տիկին Ատրինէ Գաբրիէլեան՝ Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Օժանդակ Ցանձնախումբի առենապետուհի։

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՄԱՐՍԷյԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Նորակազմ վարչական Ժողովը իր հերթական նիստերուն մէջ ընտրեց իր դիւանը եւ պաչտօններու բաչխում կատարեց հետեւեալ ձեւով։ –

Նախագահ։ – Գերաչնորհ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան։

Պատուակալ ատենապետ։ – Պր. Վարուժան Պօղոսեան։

Ատենապետ։ – Պր. Դաւիթ Պանոփկեան։

Փոխ – ատենապետ։ – Վարչական Ժողովի բաները տոքթոր Ցակոբ Վարժապետեան։

Փոխ - Ատենապետ։ – Մատակարարական – նորոգչական աչխատանքներու ներդաչնակող Պր. Ռուբէն Թորոս Աթոյեան։

Ատենադպիր։ – Կազմակերպչական եւ

Մարտ 1, 2, եւ 3–ի թիւերուն մէջ, եւ ամբողջ վերջին էջին վրայ, դունաւոր բազմաթիւ նկարներով տուաւ իր թղթակցութիւնը («ըզփորդաժ»ը), «Յառաջ»ի ընթերցողներուն եւ Հայաստանի կացութեան եւ իրավիճակին օրը օրին լատեղեակ մարդոց համար նորութիւն մը չկայ։ Սակայն, ընդհանուրին համար ներկայացուած պատկերը կը պարզէ ահաւոր վկայութիւն մը։

Ժան – Միչէլ Կարտան կ'ըսէ թէ համայնավարութեան աւերակներուն վրայ, Հայերը կ'ապրին իրենց ողբերգական պատմութեան ամէնէն ծանր ձմեռը։ Պատչարուած իրենց հարեւան Ազերիներէ, զրկուած էլեկտրականութենէ, կազէ, ջերմութենէ, ջուրէ, հեռախօսէ, դործէ, դպրոցէ, դեղօրայքէ, ուտելիքէ, հացէ, դրամէ, Հայերուն առօրեան վերածուած է դժոխքի մը։ Հարկ չկայ ատելի մանրամասնել խորագիրները ինքնին կը բաւեն՝

«Arménie 1993: l'enfer au jour le jour»
«Erevan en plein guerre du feu»
«La grande "Blokada"»
«Faim du monde à Erevan»
«Un printemps pire que l'hiver»։

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

գաղութային հարցերու պատասխանատու Պր. Կարապետ Մայապալեան։

Փոխ – ատենադպիր։ – Պետական ու տեղական իչխանութիւններուն հետ յարաբերութիւններու պատասխանատու եւ Մարսէյլ Էսփերանսի վարչութեան մօտ մնայուն ներկայացուցիչ՝ Պր. Տոքթոր Պետրոս Մաչոյեան։

Փոխ – ատենադպիր։ – Հաղորդակցութեան միջոցներու պատասխանատու Ռատիօ Տիալոգի վարչութեան մօտ մնայուն ներկայացուցիչ Տոքթոր Ռոպէր Աղիլաճեան։

Գանձապահ։ – Պր. Ժիրայր Տէր – Պօղոսեան։

Փոխ - գանձապահ։ – Հաչուապահութեան պատասխանատու Պր. Միչէլ Կէվիկեան։

Մայր Եկեղեցւոյ ։ – Հոգաբարձութեան պատասխանատու Պր. Նուպար – Կասթօն Փափազեան։

Մշակոյթի Կեդրոնի։ – Հոգաբարձութեան պատասխանատու Պր. Աբրահամ Կարապետեան։

Եկեղեցապատկան։ – Սեփականութեան Հոգաբարձութեան պատասխանատու Պր. Արթափին Ցակոբեան։։

Խաչատուր Աբովեան։ – Միսրեայ Ղըպրոցի Հոգաբարձութեան մօտ մնայուն ներկայացուցիչ Տոքթոր Գրիգոր Տէմիրճեան։

Կրօնական Ընկերակցութեան անդամներու հետ յարաբերութեանց պատասխանատու Պր. Ցակոբ Թաչճեան։

Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի յանձնախումբի պատասխանատու Պր. Սարգիս Տուրսունեան։

Երիտասարդական Շարժումի կազմակերպչական յանձնախումբի պատասխանատու Պր. Ալէն Պօյաճեան։

Մայր Եկեղեցւոյ ճարտարապետք՝ Պր. Շահան Խուտավերտեան, Պր. Ժօզէֆ Զիլլինկիրեան։

Վարչական Ժողովի Փրօթոգոլի Ներկայացուցիչ։ – Պր. Ժորժ Գէորգեան։

Վարչական Ժողովի կցորդ՝ Պր. Մարք Եավէր։

Վարչական Ժողովի դիւանատան մնայուն հերթապահ Պր. Ժան Տէր – Պետրոսեան։

Նոյն առիթով, Վարչական Ժողովը իրենց պաչտօններուն մէջ վերահաստատեց՝

Տիկին Ռոզա Տօնիկեանը՝ Խաչատուր Աբովեան Միսրեայ ղպրոցի Հոգաբարձութեան որպէս առենապետուհի։

Տիկին Ատրինէ Գաբրիէլեան՝ Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Օժանդակ Ցանձնախումբի առենապետուհի։

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱՋԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Երեւանի հնագոյն փողոցներից մէկի միջով անցնում ու հասնում եմ Օփերային Հրապարակը։ Թումանեանը անչարժ, մենակ նստած է ճիւնածածկ չըրջապատի մէջ։ Փողոցի միւս կողմում Մարտիրոս Սարեանն է՝ ճիւնաբեռնուած ճերմակ փալչերը ձեռքին։ Շուրջը նկարիչներն են բոլորուել։ Նրանք իրենց գործերը չաբաթուայ վերջին երկու օրերին վաճառքի համար են բերել։

Ձիւների մէջ փնտռում եմ մի նկարչի, որից 1991 թուի ձմրանը գնել եմ «Ճեսիլք» կոչուող մի կտաւ։ Գալուստ Թարբինեան է անունը եւ Համեայ որդուն Ռաֆիկ է անուանել։ Ծանօթուեցինք. մտերմացաւ ու Արչիլ Կորքու մասին գիրք խնդրեց։ Երբ միեւնոյն տարուայ գարնանը իրեն յանձնեցի ցանկացած դիրքը, մի կտաւ նուիրեց։ Երիտասարդ կնոջ դիմանկար էր։ Բացարձակապէս մերժեց դրամ ստանալ։ Այժմ հետս իր փոքրիկի համար մի քանի կտոր բան եմ բերել։ Փնտռում եմ չկայ։ Երեւի ցուրտ է ի եկել, կամ թէ մի դուցէ նա էլ արտասահման է մեկնել... Անհանդիստ եմ, որ նրան «իր տեղում» չեմ գտնում...

Հեռուում նկատում եմ Հայաստանի Փիլհարմոնիկ նուագախմբի նոր համերգասրահի յայտարարութիւնը։ Մօտենում եմ, որ կարդամ.

«Արամ Խաչատրեան Փիլհարմոնիկ սրահ
Հայաստանի Փիլհարմոնիկ նվագախումբ
68-րդ համերգաշրջան
4485-4486 Հայոց թվական
Համերգաշրջանի հովանավորն է
Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը
7 Փետրվարի
Նվիրվում է Արամ Խաչատրյանի
ծննդյան 90-ամյակին
ՍԵՐԳԵՅ ՊՐՈԿՈՖԵՎ
Դրվագներ «Ռոմեո եւ Ջուլիետ
Բալետից
ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ
Ռսպսոդիա դաշնամուրի եւ
նվագախմբի համար
(Արտաշես Մկրտչյան)
ԴԻՄԻՏՐԻ ՇՈՍՏԱԿՈՎԻՉ
Սիմֆոնիա թիվ 10
Գեղարվեստական ղեկավար եւ գլխավոր
դիրիժոր
ԼՈՐԻՍ ՃԳՆԱՎՈՐՅԱՆ
Սկիզբը ժամը 14.00

Կարդում, արտագրում ու մտքերի մէջ եմ թաղւում...

* * *

... Մտքերի մէջ եմ երբ մէկ էլ մի մեծ ազմուկ ու աղաղակ եմ լսում։ Երկու որբեր մեռած ու սառած մօր դիակը սաւանի մէջ փաթաթած դրել են մի սահնակի վրայ ու բերել են Օփերայի Հրապարակը նրա գազաղի ու թաղման համար դրամ մուրալու։ Ոմանք սա համարում են ՀՀՇ-ին հակառակ քաղաքական «էնտրիդ», ոմանք էլ անմիջապէս գործի են անցնում ու դրամ են հանգանակում։

Տեսածս հակասութիւններն ու զուգահեռները սարսափելի են։ Վերը յիչուած դիմաւոր դեկավարի եւ դիրիժորի երկու տարի առաջ դէպի Լենինական կազմակերպած հանդանակութիւնը՝ «Ուխտադնացութիւն» անուանումը կրող դիմակի տակ եւ Օփերայի Հրապարակում ցուցադրուած որբերի մուրացկանութիւնը նոյն անօրէն կեցուածքի ու վերաբերմունքների ակունքներից են բխում ու սերւում։

Մի թէ մահն ու հողին յանձնուելն այդքան թանկ է, որ Երեւանում այսօր որբերն ու չքաւորները միայն դրա համար գումար մուրալով են մտահոգուած...

Երկար ժամեր չեմ կարողանում ցնցիչ տպաւորութիւնն մտքիցս հանել։ Այս պատկերն ընդմիչտ, անջնջելի պիտի մնայ իմ յիչողութեան մէջ։ Սպենդարեան Օփերայի չէնքը կարծում եմ երբեք չպիտի կարողանայ իր խաղացանկում այդ մակարդակն մարմնաւորող երաժըչտական կամ բեմական մի ճշմարիտ գործ ներկայացնել... կեանքը թեեւս կարող է դաժան լինել, սակայն արուեստն՝ ճշմարիտ արուեստն, անզուգ է կարող լինել միայն։

Տեսնում եմ կեանքը, կատարուածը, ներչնչման աղբիւրներն ու սարսափում դեռ չարունակուող, մինչեւ այսօր ազգօգուտ համարուող, «ժողովրդական յարգանք վայելող» անձեռնմխելի սրբութիւն դարձած, այս համերգաչարների բովանդակութիւնից ու դրանց հետեւանքներից։

Աւաւր ու ցուրտ է հիւրանոցում, ոչ ջուր ոչ տաքութիւն եւ ոչ էլ լոյս ու ուտելիք կայ այնտեղ։ Երկրում, ամէնուր խաւարն է իջել։ Ժամը 20-ին միանում է ելեկտրական հոսանքը. այն գոյատեւում է մինչեւ կէս գիչեր։

Այս ամբողջ օրուայ ընթացքում միայն մէկ բաժակ թէյ եմ խմել, այն էլ ինձ հետ Հայաստան բերած թերմոսի մէջ նախկին օրը մեր կեդրոնատեղում լցրածս տաք ջրի չնորհիւ։

Երկուշաբթի, Յունուար 25

Առաւօտեան ժամը 9-ին ելեկտրական հոսանքը միացուեց։ Այսօր կրկին միեւնոյն նախաճաչը 175 ռուբլի արժեց։

Հիւրանոցի սենեակների համար վճարումներն ընդունւում են միայն տոլարով (գնչերը 20 տոլար) եւ փակագծում նրչուում է պետական պաչտօնական օրուայ փոխանակման արժէքը։ Այսօր փակագծում նչուեց մէկ տոլարը 520 ռուբլի։ Երբ Երեւան հասանք նչուածը 480 ռուբլի էր։ Ուրեմն այսօր վճարուեց օրը՝ 10.400 ռուբլի։

(Շար. 5)

(Շար. Ա. Էջէն)

առեանին (Cour des Comptes) Ա. նախագահը պէտք է անվուասկեցական եւ ուղղամիտ անձ մը ըլլայ: Փ.Ժոքսի կենսագրականը չատ մի համապատասխաներ պահանջուած պայմաններուն: Ան հաշուեքննիչ (պետական) մարմինը առաւելապար անաչառ մարմին մըն է:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ Ուաշինկթընէն վերադարձին Հինգշաբթի, Մարտ 11-ին պիտի նախագահէ նախկին Եուկոսլաւիոյ վերաբերող ժողովին, որ Փարիզ կը հաւմախմբէ Սերպիոյ նախագահը՝ Միլոսեվիչ եւ ՄԱԿ-ի բանագնացները՝ Սայրըս Վէնս եւ Օուըն: Ֆրանսայի նախագահը իր այս որոշումը յայտնեց Ուաշինկթընի խոկ, ուր չատ կարճ այցելութիւն մը կատարած է եւ խօսեցաւ Քլինթընի հետ գլխաւորաբար այս մասին: Միթերան, աւելի քան երբեք, կ'ուզէ չեչտել իր դերը հաւասկան համակեցութեան մը նախօրեակին, ոչ միայն Ֆրանսայի ընդդիմութեան այլեւ Միացեալ Նահանգներուն, որպէսզի բոլորը լաւ իմանան որ արտաքին քաղաքականութիւնը իր մարդն է:

ՊՈՍՆԻՈՑ Հիւսիս - Արեւելքի Թուզլա քաղաքի քաղաքական կուսակցութիւնները պոսնիաք զեկավարութեան դիմած են որպէսզի «ամորղջ երկրին մէջ անբաղձալի» հռչակուի Ֆրանսայի գօրավարը՝ Ֆիլիփ Մորիյոն, իրրեւ հետեւանք այն խօսքերուն զոր արտասանած էր Սերպքայի մասին: Ծանօթ է որ կապոյտ սաղաւարտաւորներու հրամանատարը այդ քաղաքը այցելելէ ետք, յայտարարած էր որ Չարդի նշոյլ չէ տեսած («Յառաջ», Մարտ 9): Քաղաքապետն ալ յայտարարած է թէ գօրավար Մորիյոն անբաղձալի է Պոսնիա - Հերցեկովինի ամբողջ հողամասին վրայ: Ըստ իրեն ՄԱԿ-ի ուժերու հրամանատարը յարձակողներու խաղը խաղացած է, միջամտելով միայն այն ատեն երբ Սերպերը յաղթած էին:

ԻՏԱԼԻՈՑ քաղաքական մարզէն ետք ճարտարարուեստի մարզն է որ կը մթագնի միշտ նոյն հարցերու պատճառաւ՝ կաշառակերութիւն, ապօրինութիւններ, շահատակութիւններ եւայլն, եւայլն: Հանրապետութեան նախագահը չատորագրեց այն հրովարտակը զոր կառավարութիւնը պատրաստած էր եւ կը ձգտէր ընդհանուր ներում մը հաստատել, կասեցնելով հետապնդումները: Խորհրդարանը կը պատրաստուէր քննելու ընկերվարական նախկին պարագլուխ՝ Պեթթինօ Քրաքսիի խորհրդարանական անձեռնմխելիութիւնը, երբ հրապարակ ելաւ էնի-ի (Պետութեան երկրորդ հոլտինկը, հեղուկ - վառելանիւթ) նախագահին՝ կապրիհլէ Քակլիաոիի պարագան եւ ձերբակալութիւնը: Մեղադրանքն է կաշառակերութիւն եւ խախտում կուսակցութեանց դրամական հայթայթումներու օրէնքին: Մինչ Իտալիա կը չանայ մաքրել հրապարակը (առջի օր, ձերբակալուած է նաեւ ԱՆԱՍԱ - իտալական կառուցիներու ազգային ձեռնարկ - նախկին ընդհանուր տնօրէնը կաշառակերութեան համար Հըռոմի Ֆիումիչինօ օդակայանը) լիաբզպալի անկում մը կ'արձանագրէ իրրեւ հետեւանք:

ԹՈՒՐԻԱ եւ Ադրբէջան ստորագրած են քարիւղատար խողովակաշարի համաձայնութիւն մը. այդ խողովակաշարը ամէնէն ուշ 1996-ին թիւրքմէնական ու դաշխական քարիւղը Միջերկրական պիտի փոխադրէ, անցնելով Հայաստանէն (40 քմ.) ու Իրանէն (65 քմ.): Ադրբէջան չէր ընդունած քարիւղատարը միայն Հայաստանի վրայով Թուրքիա հասցնելու առեմտեան երկիրներու առաջարկը: Խողովակաշարին չինութիւնը պիտի արժէ 1,5 միլիառ տոլար. ան պիտի ունենայ 1060 քմ. երկարութիւն:

ՕԼԻՎԻԷ ՎԷՊՔԻի գիրքը՝ «Voyage au pays de toutes les Russies» (որու Հայաստանի եւ Արցախի վերաբերող 3 գրութիւնները լոյս տեսան թարգմանաբար «Յառաջ»ի մէջ) դրախօսականի մը արժանացած էր Մարտ 10-ին «Ռոբ-իտիէն տը փարի»ի մէջ: Այս առթիւ, ըսենք որ հրապարակագիրը քանի մը օր առաջ վերադարձաւ Հայաստան կատարած իր նոր այցելութենէն, որու յօդուածմը կընդուիրէ այս շարքու լոյս տեսնալիք «Լը Փուէն»ի մէջ (Շաբաթ, Մարտ 13):

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Կիրակոս - ժորժ Թաւուքեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Վարուժ Մհրթապի կը նուիրեն 200 Ֆր. Պանէաս - Քանի Միսրեայ Սիամանթօ դպրոցին, 200 Ֆրանք Ագնաւուր փառւ լ'Ամենիի (առանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 300 Ֆր. «Յառաջ»ին:

VIENT DE PARAITRE

Lucia Adjemian-Avakian
CHANTS ARMENIENS
Ed. Caravan
Disque compact - 14 chants arméniens.
New Rose records et disribution
25, rue du Général Leclerc
94270 Le Kremlin-Bicêtre

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՂՈՑՏ ԽԱՉ

ՄԻՋՄԱՍՆԱՁԻԿԱՑԻՆ ԺՈՂՈՎ

Հայաստան Օգնութեան Խաչի (ՀՕԽ) նախագահուհիին Ֆրանսա գտնուելուն առիթը օգտագործելով Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը հրաւիրէ փարիզեան բոլոր մասնաճիւղերը մէջ - մասնաճիւղային ժողովի մը՝ Հինգշաբթի, Մարտ 11, ժամը 20.30-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue, Paris 9e

Կը հրաւիրէ Մարսէյլի մասնաճիւղերը՝ մէջ - մասնաճիւղային հանդիպումի մը՝ Կիրակի, Մարտ 14, ժամը 15-ին Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ

12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir de présenter l'ouvrage nouvellement paru

LES NOCES NOIRES DE GULIZAR

traduction française du livre de
ARMENOUHIE KEVONIAN
Présentations historiques de
Anahide Ter-Minassian
et
Kéram Kévonian
le Vendredi 12 Mars à 20 h 45

Présentation — lecture d'extraits
Débat — Dédicaces

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

LA MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
«*Section Jeunes*»
12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er
Tél. : 91 50 15 09

présente

le Samedi 13 Mars à 20 h 30

au Théâtre de l'Odéon — La Canebière

L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE ARMENIEN

NAVASART

Vente de billets à la M.A.J.C.
— P.A.F. 100 F. —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.- Տիկին Մարիամ Օհանեան (Նիս) 1.000 Ֆր., Տիկին Ժաքլին Օհանեան (Նիս) 400 Ֆր., Տիկին Հիւպէռ 400 Ֆր., Պ. Ժորժ Այանեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փոլատեան 1.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Համբարձումեան 2.000 Ֆր., F.N.D.I.R.P. 1500 Ֆր.:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 13, ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 7.30-ԻՆ
PALAIS DES CONGRES — Grand Auditorium
2, Place de la Porte Maillot, Paris 17e — M° Porte Maillot

ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻ ԱՄԲՈՂՋ ՄԵՐ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

«24 AVRIL» JOURNÉE DE LA CAUSE ARMÉNIENNE

- Pour rappeler le génocide de 1915.
- Pour agir contre le blocus et soutenir le Karabagh.
- Pour sanctionner l'Azerbaïdjan et la Turquie.

La Coordination des Organisations politiques arméniennes de France (Hentchak, Daschnak, Ramgavar) appelle tous les Arméniens de France à une:

MANIFESTATION NATIONALE
le 24 Avril
à PARIS, LYON, VALENCE et MARSEILLE
Les programmes des manifestations seront communiqués ultérieurement.

l'U.C.F.A.F.
présente
POUR UNE TOURNEE EXCEPTIONNELLE

L'ENSEMBLE NATIONAL DE CHANTS ET DANSES DU HAUT-KARABAGH

PARIS
SAMEDI 27 MARS A 20 h h30
DIMANCHE 28 MARS A 17h
LUNDI 5 AVRIL A 20h30
MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e — Métro : Iéna

Réservations : **UGAB** : 118, rue de Courcelles, Paris 17e — **Chez Arto** : 12, ave. de la Porte Brunet, Paris 19e — **Cabinet Terziyan** : 21, rue Lamartine, Paris 9e — **Géoma** : 36, Passage du Ponceau, Paris 2e — **Librairie Orientale** : 51, rue Monsieur-le-Prince, Paris 6e — **Photo Carmen** : 91 bis, ave. Henri Barbusse, 92140 Clamart — **Télé-Condorcet** : 175, ave. Jean-Jaurès, 92140 Clamart — **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes — **Centre Culturel et Artistique** : 6, Cité du Wauxhall, Paris 10e, tous les jours de 18h à 20h - samedi de 15h à 18h - Tél. : 42 08 76 49.

ALFORTVILLE
Sous la Présidence d'Honneur de M. René ROUQUET Député-Maire d'Alfortville
LUNDI 29 MARS A 20 h 30
SALLE DES FETES
22, rue Voltaire, Alfortville

Réservations : **Boyadjian Hagop** : 121, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Epicerie Hay Ararat** : 118, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Atlantic Electronique**: 241, rue Paul Vaillant-Couturier, Alfortville.

BAGNEUX
Sous la Présidence d'Honneur de Madame Janine JAMBU
Maire de Bagneux, Conseiller Général des Hauts-de-Seine
MARDI 30 MARS A 20 h 30
THEATRE VICTOR HUGO
14, rue Victor Hugo, Bagneux

Réservations : **Tbirian** : 30, ave. Henri Barbusse, Bagneux-Tél.:46 63 69 45 — **Alexanian** : 54, ave. Henri Ravera, Bagneux - Tél. : 47 35 61 68 — **Nairi Traiteur-Aprahamian** : 108, ave. Albert Petit, Bagneux - Tél. : 46 65 49 58.

ARGENTEUIL
Sous la Présidence d'Honneur de M .Robert MONDARGENT
Député-Maire d'Argentueil
MERCREDI 31 MARS A 20 h 30
THEATRE JEAN VILAR
9, boulevard Héloïse, Argenteuil
Réservations : **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes.
L'Ensemble se produira également :
- JEUDI 25 MARS à *MONTREUIL* (renseignements auprès de l'UCAM)
- VENDREDI 26 MARS à *ARNOUVILLE-LES-GONESSE* (rens. auprès de l'A.V..A.G.)

Réservations et informations pour tous les spectacles au 42 08 76 49 de 18h à 20h et les samedis de 15h à 18h.

Imprimé sur les Presses du Journal «HA RATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 12
VENDREDI
12 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· – Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօդեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·016 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNEE — N° 18.016

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԸՆԿԵՐԱՑՈՂ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԸ

ՁԱԿԱՏՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՑ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս գրած էինք, Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան եւ իր կինը Փարիզ կը մեկնին, Հինգշաբթի իրիկուն, Մարտ 11-ին: Սոորեւ իրեն ընկերացող պատուիրակութեան կազմը.-

ՎԻԳԷՆ ՉԻՏՉԵԱՆ, փոխ-վարչապետ,
ԱՐՏԵՄ ԱԲԱԼԵԱՆ, Հանրապետութեան նախագահի խորհրդական
ՎԱԶԳԷՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ, Պետական նախարար
ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Արտաքին նախարար
ՇԱՀԷՆ ԿԱՐԱ-ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Հանրապետութեան նախագահի աշխատակազմի ղեկավար
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԻԳԻԹԵԱՆ, Գերագոյն խորհուրդի երեսփոխան
ԱԼԵՔՍԱՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, Հանրապետութեան նախագահի աշխատակազմի ղեկավարի տեղակալ
ԱՐԱՄ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ Հանրապետութեան նախագահի մամուլի բարտուղար
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ, Հանրապետութեան նախագահի օգնական
ԳԱԳԻԿ ՊԵՏԻԵԱՆ, Հանրապետութեան նախագահի աշխատակազմի գործերու կառավարիչի տեղակալ
ԱՇՈՏ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Արտաքին նախարարութեան գլխաւոր բարտուղար
ԱՆԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ, Արտաքին նախարարութեան թարգմանիչ
ԵՌՈՒԱՐԴ ՍԱՐԳՍԵԱՆ, երեւան բաղաքի երեսփոխանութեան Արաբկիրի Շրջ· խորհուրդի նախագահ
ՀԱՄԼԷՏ ՎԱՐԴԱՊԵՏԵԱՆ, Գիտութիւններու Ակադեմիայի ակադեմիկոս
ՌՈՄԷՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Հանրապետութեան նախագահին առընթեր ապահովութեան սպասարկութեան պետ
ՎԱՐԴԱՆ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ, Հանրապետութեան նախագահին առընթեր ապահովութեան սպասարկութեան աշխատակից

***

Մարտ 11-ին մեր առած լուրերուն համաձայն, համեմատական հանդարտութիւն կը տիրէր, թէեւ հրետակոծութիւնները չեն դադրիր եւ Մարտ 9-ին, առաւօտեան 9-էն 17·30 ռումբերու թիւրախ եղած է Նոյեմբերեանի շրջանը եւ 2 մեռեալ ու մէկ վիրաւոր կայ (Ոսկեպար): Իջեւանի շրջանն ալ (Վազաշէն) հրետակոծութեան դարձ եղած է Մարտ 9-ին ամբողջ օրը, բարեբախտաբար զոհ եւ վնաս չկայ:

Մարտակերտի շրջանը կացութիւնը չէ փոխուած, կը թուի որ (Մարտ 11-ի տուեալներով) Մաղաւուզ եւ Մոխրաթաղ ամբողջութեամբ հայկական ուժերու ձեռքը չեն:

***

Կարը մինչ շատ անբաւարար է (2 մլիոն խորանարդ մեթրէ շատ քիչ աւելի), բայց օրը մեղմ է (առաւել 4 – 5) եւ գարունը մօտ է:

***

1993-ի սկիզբէն ի վեր, Հայաստանի մէջ հիմնական անդամաթերքներու գիները միջին հաշուով 2,5-էն 3 անգամ բարձրացած են: Երեւանի Պետական համալսարանի ընկերային ուսումնասիրութեանց սպասարկութեան հաշիւներուն համաձայն, ներկայիս, պատշաճ ամսական սպառողութեան մը համար հարկ է 13 հազար ռուբլի, մինչ նուազագոյն աշխատավարձը եւ կենսաթոշակը 2000 ռուբլի է:

***

Միացեալ – Նահանգներու Գիւղատնտեսութեան նախարարութիւնը որոշած է 18 մլիոն տոլարի նուէր մը ընել Հայաստանին: Ան կ'ընդգրկէ 50 հազար թոն ցորեն (7,7 մլիոն տոլար) եւ 27 հազար թոն բրինձ (6,5 մլիոն տոլար)· դումարին մնացեալը կը յատկացուի փոխադրութեան ծախքերուն:

***

Էլէիսկէյ շատ մտահոգ է պահպանողականներու յառաջխաղացումէն Ռուսաստանի մէջ: Կ'ըսէ թէ նման հեռանկար մը շատ բացասական է Կովկասի համար, ուր Ռուսերը դեռ զինուորական միաւորներ ունին Վրաստան եւ Հայաստան: Վախ ունի որ նման պարագայի մը, հայերազերի պայքարին մէջ, Ռուսերը ի վիճակի չըլլան միաւորները կազմելու Հայերու կողքին· ուրեմն Ադրբեջան պէտք է իր ձեռքն ունենայ բոլոր միջոցները արգելք հանդիսանալու նման վարկածի մը իրագործման:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԻՍԻ՝ ՀԱԽԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մրցակցութիւնը կը չարունակուի, սուր, Փարիզի շրջանային պատուոյ դասակարգին մէջ՝ ուր Իսիի Հ· Մ·-ը լուրջ յաւակնորդ է վերելքի: Անցեալ կիրակի, Նուազիի դաշտին վրայ՝ (1 – 1):

Իսի 3-րդ է դասաւորումին վրայ, մէկ կէտով միայն հեռու երկու առաջատարներէն՝ Սարսէլ եւ Ռասինկ:

Վալ – տը – Մառնի մէջ առաջին դասակարգ, Ալֆորվիլ Հ· Մ· – Մէզոն Ալֆոր՝ 4 – 2:

Օ տը Սէնի երրորդ դասակարգ Հ· Մ· Ը· Մ·-Ֆրանս – Շամփաներ 0 – 2:

Վալ ա'Ուազի չորրորդ դասակարգ, Առնուվիլ Հ· Մ· – Վիտրէ 0 – 4:

***

ՎԱԼԱՆՍ՝ ԹԵՐԵԻՍ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՄԸ

Շաբթուան մը ընդմիջումէ յետոյ, Փըրանսայի ախոյենական մրցաշարքերը կը վերսկսին: Վալանսի Հ· Մ·-ը պիտի հիւրընկալէ, Շաբաթ իրիկուն Իսթրի խումբը՝ որ երկու կէտով միայն ետ է իրմէ, դասաւորումին վրայ:

Երկու ակումբները հաւասար ուժեր կը ներկայացնեն: Արդէն, երթ մրցման՝ (2 – 2): Կարելի է յուսալ որ Վալանս, իր համակիրներուն առջեւ, յաջողի վերջացնել մրցումը փոքր յաղթանակով մը:

Չորրորդ դասակարգի ախոյեանութիւն, Վ·-ան-Վըլէն – Վալանս (2), երթ մրցման Հ· Մ·- յաղթած էր՝ 1 – 0:

Լիլլի ախոյեանութիւն, յառաջիկայ կիրակի, Վալանս (3) – Վուարոն: Երթ մրցման՝ Վուարոն յաղթական՝ 2 – 0:

Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն – Տէսին պիտի խաղայ Ժընեւի մօտ՝ Սէն – Ժընիի դէմ եւ պիտի չանայ կրկնել Տէսինի մէջ իր ունեցած յաջողութիւնը՝ 4 – 0:

Մարսէյլի շրջանին մէջ, յառաջիկայ կիրակի, Մանոսք – Սէն - Թ'Անթուան Հ· Մ·, Օլ· Մարսէյլ (3) – Հ· Մ· Ը· Մ· Արծիւ, Սէն - Թ'Անթուան (2) – Անտում (2):

Երթ մրցումներուն, յաղթած էին՝ Սէն – Թ'Անթուան 3 – 0, Օլ· Մարսէյլ 2 – 1, Անտում 4 – 2:

Վ· Ս·

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԼՈՎ

Փիէր ԺՈՔԻՍ նշանակումը Հաշուեքննիչ Ատեանի գլուխը կը չարունակէ մեծ իրարանցում եւ վրդովում ստեղծել ընդդիմութեան չարքերուն մէջ: Ընդհանուր ձեւով, յստակ կը դառնայ որ Նախագահ Միթերան մինչեւ վերջին վայրկեանը իր հաւատարիմները պիտի տեղաւորէ կարեւոր պաշտօններու գլուխը: Փիէր Ժոքս 58 տարեկան է, ծնունդ բողոքական ընկերութեան, հայրը՝ Լուի Ժոքս որ կօլի նախարար եղած է: Երիտասարդութեան դէմ եղած է Ղեկավչինի պատերազմին, յետագային նաեւ Ալժերիոյ պատերազմին: 1965-ին է որ կը հանդիպի Միթերանի եւ կ'անդամակցի «Հանրապետական հիմնարկներու համագումար»ին, զոր կը ղեկավարէ Միթերան, որ կօլի թիւ մէկ ընդդիմադիրը: Ամէնէն բուռն չաուաշներէն եղած է ընկերվարականներու միացումին համաձայնավարներուն հետ: Ցիշենք որ Հաշուեքննիչ Ատեանը հիմնուած է Նափոլէոնի կողմէ, 1807 Սեպտեմբերին եւ ան իրաւական վերադոյն մարմինն է որ կը հակակշռէ հանրային (պետական) հաշիւները: Ամէն տարի, Յունիսին, տեղեկագիր մը կը հրապարակէ, ուր կը նշէ իր դիտողութիւնները մսխումներու պարագային մանաւանդ, բայց խորքին մէջ շատ բանի չի ծառայեր:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Խորհրդարանի (Ռուս Ժողովուրդի Երեսփոխաններու Համագումար) Ը· համագումարի առաջին օրն իսկ չեչոուեցաւ Ժողովին եւ Ելցինի միջեւ եղած խոր տարակարծութիւնները: Ելցին, նոյնիսկ, սպառնաց՝ ժողովուրդին դիմել, առանց ճշդելու ձեւը: Խորհրդարանը 1033 երեսփոխան ունի հետեւեալ ձեւով բաշխուած· – Դեմոկրատ կեդրոն՝ 200 (չափաւոր, ղեկավարներէն՝ Արկադի Վոլսկի), Ստեղծագործ Ուժեր՝ 157 (դործարար մարդիկ եւ պաշտօնատարներ), Բարենորոգիչ Համախմբում՝ 143 (Ելցինի հաւատարիմները), Ռուսական Միութիւն՝ 355 (գերազգային ձգտումներու տէր, շատ պահպանողական, ամէնէն բուռն ընդդիմութիւնն է Ելցինի: Մաս կը կազմեն Ազգարային միութեան 130 երեսփոխանները եւ համամասնաւար Ռուսաստանի 67 երեսփոխանները: Կը պահանջեն ամբողջ կառավարութեան պաշտօնաղբկումը: Պարագլուխն է՝ Սերգէյ Բաբուրին): 121 երեսփոխան ալ անորոշ դիրքերու վրայ են, Ռոդինա՝ 57 զինուորական:

Ա.Զ.Ի· ԺՈՂՈՎԻ արկղէն անհետացած են, 1988-ին նախապար դարձած 24 երեսփոխաններու ժառանգական հարստութեան յայտարարութիւնները: Երբ երեսփոխան մը նախապար կը նշանակուի, պարտի իր հարստութեան յայտարարութիւնը կատարել եւ այդ յայտարարութիւնները կը պահպանուին արկղի մը մէջ եւ առջի օր, պաշտօնատար մը որ կարգ ու կանոն կը դնէր, անդրադարձած է որ դիւանները տուփ մը չկայ: Անհետացած այդ ծրարին մէջ կային Ռոքարի, Պէրէկովուայի, Ժոքսի, Սուասոնի, Լանկի, Տիւրիէօյի, Սթոլէրիւի վերաբերող յայտարարութիւնները, ինչ որ ըսել կուտայ նախապարապետին թէ «մեքենայութիւն» մը կայ եւ քննութիւն կը պահանջէ: Ընդդիմութիւնը բոլորովին լուռ է այս մասին: Մնաց որ յայտարարութիւնները կը պահուին նաեւ Պետութեան Խորհուրդին մօտ, ուրեմն բոլորովին անհետացած չեն:

ՄԵԹՐՈՑԻ գործադուլը ամբողջովին չդործադրուեցաւ Չորեքշաբթի օր, Մարտ 10-ին: Կարգ մը գիծեր անկանոն երթեւեկ ունեցած են ուրիշներ՝ ոչ: Հանրակառքերը որեւէ խանգարում չարձանագրեցին: Կը թուի որ ուղեվարները, որոնք պէտք է քուէարկէին Մարտ 11-ին որոշելու համար չարժումին չարունակութիւնը, շատ չհետեւեցան սենտիքաներուն: ԷՒ – Ը – ԷՒ-ի Ա· եւ Բ· գիծերն ալ կանոնաւոր բանեցան, միւս երկու գիծերը արդէն երկաթուղիէն կախում ունին:

ԼԻՏՈՒԱՆԻՈՑ Խորհրդարանը 13-ի դէմ 70 ձայնով եւ 23 ձեռնպահութիւն վաւերացուց Ա· Սլեզեվիվիուսի նշանակումը նախարարապետի պաշտօնին: Անդամ է ընտրութեանց յաղթող՝ աշխատանքի Դեմոկրատ (նախկին համայնավար) կուսակցութեան:

ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉԻ չահատակութիւնը ըզդալի աճ արձանագրած է Ֆրանսայի մէջ 1992-ին, 20,87% յաւելում կրելով նախորդ տարուան բաղդատմամբ:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՍՆԻԱ

Պաշարուած Պոսնիացիներու կատարուած ամերիկեան օդային օժանդակութեան արձագանգեցին բոլոր լրատուները· դեղի ու սննդեղէնի մեծ ծրարներ անկարզելներով վար նետուեցան բեռնատար օդանաւերէ: Սակայն ասիկա չէ միակ երեւոյթը որ մտածելու կը մղէ ամերիկեան ներկայութեան վրայ:

Միացեալ – Նահանգներ երկար ատեն կարծեց թէ խառնակութենէ մը հեռու մնալու համար պէտք է խուսափի արտասահմանեան խնդիրներու մէջամտութենէ: Սակայն Բ· աշխարհամարտէն ետք նպատակ դրուած է համայնավարութիւնը սանձելու: Իսկ այսօր երբ Ջլամարտը աւարտած է, Ամերիկա վերստին պէտք է որոշէ իր դերը:

Մինչեւ – Արեւելքի մէջ ուր համաճայնութեան եզրեր չատ հազուադէպ են, Արաբներն ու Հրեաները խնդրած են վերջերս որ Միացեալ – Նահանգներ կապը պահէ իրենց միջեւ· Ասիոյ փոքր ժողովուրդները կը փափաքին որ իր եսին պատրապ մը չձգէ, վախ յայտնելով որ պայն լեցնողը Չինացիներն ու Ճափոնները կ'ըլլան: Կարճ խօսքով, ամբողջ աշխարհը կը պաղատի որ Ամերիկա ինքն իր վրայ չփակուի:

Մինչդեռ տակաւին մինչեւ վերջին չրջաններ ամբողջ աշխարհի մէջ տարածուած էր «սոսկալի Ամերիկացի»ին տիպարը, հոդ չէ թէ Ամերիկացիները նոյնիսկ Վիէթնամի ամէնէն ծանր օրերուն ու յաջորդ տարիներուն երբեք չյօժարեցան իւրացնել այդ դաղափարը:

Այսուհանդերձ, սխալ է կարծել թէ Պոսնիոյ կատարուած օժանդակութիւնն ու Սոմալին, կամ Իրաքի դէմ Անապատի մրրիկը, խաչակրութեան նոր չրջանի մը յայտարար նշաններն են: Աւդարեւ, յանձնարարուածէն տասնապատիկ բարձրութենէ մը, – խուսափելու համար Սերպերէ – Պոսնիոյ վրայ ձգուած օժանդակութիւնը ջլամարտի չրջանին, 1948-ին, Պեռլինի համար հասատատուած օդային կամուրջը յիշեցնելէ աւելի, 90-ական թուականներու ամերիկեան զգուշաւորութեան արդիւնք է: Միացեալ – Նահանգներ օժանդակութիւն կը կատարէ, որովհետեւ չի փափաքիր կռուիլ տեղւոյն վրայ: Եթէ օժանդակութիւնը ճիշդ տեղը հասնէր, Պոսնիացիներուն թեթեւակի հանդիսատ մը պիտի պարգեւէր, իսկ Ամերիկացիներուն՝ խղճի հանդարտութիւն: Այդ անկարզելները թերեւս պէտք է նշան մը նկատել թէ վերջապէս Ամերիկացիները հաւասարակչռուած կարծիք մը կազմած են, իրենք իրենց մասին· ոչ սոսկալի են իրենք, ոչ ալ անտարբեր: Միչտ լաւ կամ դէշ ալ չեն: Երբեմն օգտակար կ'ըլլան: Այդքան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍԻՐԵԼԻ, ՅԱՐԳԵԼԻ ԲԱՑԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Հայաստանի քաղաքական կեանքի նոր հոլովոյթը Սփիւռքի չատ մը ակնկալութիւնները ի դերեւ հանեց. ատոր հետեւանք ստեղծուած զարմանքն ու յուսախաբութիւնը անխուսափելի էին մասամբ: Լուրջ, տրամաբանական, արդար յոյսերու խառնուած էր երազայինը, նոյնիսկ ցնորականը: Այսօր, մինչ նոր հոլովոյթը լռնած է հիննալու ճամբան, կարելի չէ ըսել թէ բանի մը ծառացած է յուսախաբութեան անարդարանալի մասը. փոխուածը այն է որ հայաստանեան ճակատը անտեսուած կարելիութիւններու ա՛լ ասոսանքն ալ չէ յայտներ, իսկ Սփիւռքը, փոխանակ հաշուեյարդար մը կատարելու ինքն իրեն հետ ու վերջապէս լրջանալու, յուսախաբութեան դառնութիւնը տեղի, անտեղի կը թափէ իշխանութիւններու գլխուն:

Արդար յուսախաբութեան գլխաւոր աղբիւր մըն է Սփիւռքին սխալ ու թերի արժեւորումը: Հայաստան աշխարհի թերեւս միակ երկիրն է որ իր բնակչութեան թիւով, նոյնիսկ թերեւս աւելի, զանգուածներ ունի ցրուած՝ աշխարհի մինչեւ ամէն նէն անապահով անկիւնները: Անոնք այդ ցրումին պատճառած բազմատեսակ ժխտականներու քով ունին նաեւ թական ու մտաւորական բասական թարգաւաճ մակարդակ, ինչ որ փրկութեան լաստերու ամէնէն ամուրն ու տեւականը կրնար ըլլալ, պատերազմի ու անտեսական ճգնաժամի մատնուած Հայաստանին: Մինչդեռ, տարաբնակ իր կէսը ճանչնալու եւ անսխալ արժեւորելու անհրաժեշտութեան դրեթէ խուլ մնացած Հայաստան մը առաջին օրէն սեւեռեցաւ միայն անոր նիւթական կարողականութեան. սակայն այդ մարդն իսկ չտուաւ կարելի արդիւնքը: Սփիւռքի անկազմակերպ, ցիր ու ցան վիճակն ու Հայաստանի անդործնական, յաճախ անփոյթ մօտեցումները վարելի ընդհանուրին փոքր մէկ մասը ուղղեցին նպատակին. այդ մասն ալ ամէն հանդերձուանի աւելի՛ ու աւելի կոտորակուեցաւ, չհամոզ տարրերու յայտնութեամբ որոնց ցանցը օրէ օր պատեց օժանդակութեան կարօտ Հայաստանի մարզերը: Բնականաբար, այս պայմանները, միւս կողմէ զեղչեցին Սփիւռքի տրամադրութիւնը, ծնունդ տալով ու զարգացնելով անվստահութեան զգացումը: Այսօր, նոյնիսկ ամէնէն բարձր մակարդակով կատարուած վոյները չեն յաջողիր չարժման անցընել օժանդակելու ամբողջական կարողականութիւնը:

Վստահաբար ալ աւելորդ այս անդրադարձներուն պատճառ եղան Միացեալ – Նահանգներու դեսպան նշանակուած Ռուբէն Շուղարեանի հետ կատարուած հարցազրոյցները. անոնք լոյս տեսած են Փետ. 17–ի «Ազգ» եւ «Երկիր» թերթերուն մէջ: Ռ. Շուղարեան նախագահին մամուլին քարտուղարն էր որ նշանակուեցաւ Միացեալ – Նահանգներու Հայաստանի արտակարգ եւ լիազօր դեսպան: Ան ծնած է 1962–ին, քալաեղեակ է անգլերէնի եւ դերմաներէնի: Նոր ու կարեւոր իր պաշտօնը ստանձնելէ առաջ տրուած հարցազրոյցին մէջ, կան Սփիւռքին առընչուած պարբերութիւններ որոնք վերյիշեալ խորհրդածութիւնները ընդհանրացնելու միտումներու պատուար են, հոգ չէ թէ այսօրուան համար «բացառութեան» կարգավիճակով:

Միացեալ – Նահանգներ հայկական սփիւռքէն ստուար զաղութը ունի. հոն պաշտօնի սկսելու նախօրեակին, անսպասելի չէ որ Հայաստանի ներկայացուցիչը կարծիք յայտնէ Սփիւռքի մասին. անակնկալ է սակայն, մինչեւ այսօրուան փորձառութիւններու ծանրութեան տակ, նշմարել թէ սպասուած մօտեցումը ունի Ռուբէն Շուղարեան. այդ մօտեցումը անպայման պիտի տայ բարերար արդիւնք, եթէ Հայաստանի դեսպանը իր բուն գործին առընթեր ունենայ ժամանակն ու միջոցները, զայն կիրարկումի փուլին հասցնելու. եթէ նաեւ այդ գործընթացէն անհանգստացողներ չգտնուին...:

Ռուբէն Շուղարեան յետազայ ընելիքներու շարքին կը թուէ Սփիւռքի հետ յարաբերութիւնը որ պէտք է սերտ ըլլայ: Ինչ որ ուրախացնող նորութիւնն է, ան կը բանաձեւէ հետեւեալ տարազով. – «Առաջին հերթին Սփիւռքը Հայաստանին պէտք է օգնի իր մտաւոր կարողականութեամբ, իր մարդասիրական օգնութեամբ եւ միշտ այդ կապը պէտք է լինի փոխադարձ, բոլորի հետ միասին» («Ազգ»): Նոյն զգափարը կը յայտնուի նաեւ «Երկիր»ի հարցումներուն պատասխանելու ընթացքին. – «Մենք միասին պէտք է աշխատենք օգնել Հայաստանին: Իսկ Սփիւռքը կարող է Հայաստանին օգնել ոչ միայն մարդասիրական օգնութեամբ: Ամենագլխաւորը՝ անհրաժեշտ է որ Սփիւռքը մեզ օգնի իր հզօր, մտաւոր ներուժով, իր հնարաւորութիւններով: Սփիւռքում մենք ունենք քաղմաթիւ գիտնականներ, բժիշկներ, գործարար մարդիկ, որոնք կարող են եւ ուզում են օգտակար լինել հայրենիքին: Անհրաժեշտ է որ այդ հսյրենիքի դուռը միշտ բաց պահուի նրանց առջեւ»:

Ըսելէ ետք թէ ինք բաւարար չափով կը ճանչնայ Սփիւռքը, Ռուբէն Շուղարեան կը խօսի իր ծրագիրներուն մասին, որոնց մէջ կայ նաեւ Սփիւռքի համախմբումին մտահոգութիւնը: Կ'ըսէ թէ մտադիր է առաջին առիթով Լոս – Անճըլըս, Պոսթըն եւ Նիւ – Եորք այցելելու: Արդէն իսկ նախատեսած է հիւպատոսարանի մը բացումը Լոս – Անճըլըսի մէջ:

Սփիւռքի համախմբումին մասին Հայաստանի նորընտիր դեսպանին կեցուածքը – այդ համախմբումը նաեւ իր պատասխանատուութիւններէն նկատելու տրամադրութեամբ մը – բաւական կը տարբերի Հայաստանի Փարիզի առաջին դործակալ Վ. Փափազեանի կեցուածքէն. այս վերջինը մեկնէ աւելի առիթներով չէշտէց թէ զաղութին կազմակերպումին ինք միջամուխ ըլլալու նպատակ չունի, առիկա նկատելով ուղղակի Ֆրանսահայութեան գործը: Այսօր երբ Հայաստանի արտաքին ամբողջ քաղաքականութեան դնկը ունի իր ձեռքը, հետաքրքրական պիտի ըլլար դիտնալ թէ ի՛նչպէս կը մեկնաբանէ իր եւ Ռուբէն Շուղարեանի տեսակէտներու տարբերութիւնը:

Այսուհանդերձ, այս պարագան չէ որ ծանրութեան կեդրոնը կը կազմէ այս վերջինին Սփիւռքի մասին ունեցած պատկերացումին. այլ՝ Սփիւռքահայուն քըսակէն առաջ, մտաւոր ներուժը Հայաստանին ծառայեցնելու զաղափարը: Ուրախացնող ըլլալով հանդերձ այս կէտը, Հայաստանի սփիւռքեան այս մարդի փոխառութիւնը բաւական թերահաւատութիւն կը խառնէ յոյսերու:

Նոր իշխանութիւնը ունեցա՛ւ Սփիւռքէն ընտրուած անմիջական գործակիցներ. անոնք եղան նախարար, խորհրդական, փոխ – նախարար եւայլն: Կարելի՞ է ըսել թէ կատարուածը միշտ ճիշդ ընտրութիւն էր որ կը մեկնէր Սփիւռքի մտաւոր ներուժը օգտագործելու սկզբունքէն: Ջայրացնող, զարմացնող, երբեմն մինչեւ իսկ ծիծաղելի պարագաներու ծնունդ տուող օրինակներ կը գժուարացնեն զրական պատասխան մը:

Ցապաղած, այլ միշտ կարելի կիրարկումի մը գաղափարը կը յայտնէ Ռուբէն Շուղարեան, վերակենդանացնելով մէկզի դրուած ակնկալութիւնները: Տեսականը կիրարկութեան վերածելու կարելիութիւնը պիտի գտնէ՞ ան, Հայաստանի Ուսումնական դեսպանի աշխատանքին զուգահեռ: Առ այժմ, աղգային այնքան կենսական հարցի մը բանալին – գոնէ մասամբ – կապուած է զրական պատասխանի մը կարելիութեան հաւանականութեանն:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՅԵԱՆ

ԻՐԱՆԻ ՆՈՐ ԹԻՐԱԽԸ՝ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԱՍԻԱՆ

Միջին Արեւելքի մասնագէտ պատմաբանի մը համաձայն, մահմետականութիւնը կը թելադրէ իր հետեւորդներուն որ կարելի ամէն բան ընեն մահմետական օրէնքը տարածելու համար ամբողջ մարդկութեան միջեւ: Այս մասին կասկածները փարատելու համար խորհուրդ կը տրուի ակնարկով մը դառնալ Իրանի վարած խստամական քաղաքականութեան: Վերջերս Եգիպտոսի, Յորդանանի, Սաուտի Արաբիոյ, Ալժերիոյ եւ Թունուզի մէջ փոդոցային ըմբոստութիւններ ծագեցան: Հաւրիւրաւոր կրօնամոլներ սպանուեցան, բազմաթիւ ուրիշներ ձերբակալուեցան ոստիկանութեան հետ բախումներու ընթացքին:

Այս բոլորը նչելէ ետք իսրայէլեան թերթ մը կը դրէ թէ Թեհրան սերտ կապեր ունի Եգիպտոսի, Յորդանանի, Թունուզի եւ Ալժերիոյ կրօնամոլ տարրերուն հետ: Հակակշռի տակ կը պահէ նաեւ Լիբանանի հեզպոլլահները:

Այս մարզի համագործակցութիւնը Արաբական նախարարութեան մէջ ստանձնած է յատուկ բաժին մը որուն վարիչն է նախկին Ռաֆսանճանիի եղբայրը: Իրան մեծ ջանքեր ալ կը գործադրէ ոչ պայմանագրական զինամթերք մը ճոխացնելու համար: Վերջերս Իրան Թիւրքմէնիստանէն 450 մէկվաթնոց երկու կորիզային արտադրիչներ գնեց: Լաւատեղեակներու համաձայն, անոնք տեղ հասած են նախկին խորհրդային իրենց մասնագէտներուն ընկերակցութեամբ: Ապրանքը յատկանչուած է ուրանիումի որոշ քանակութեան մը հետ որուն չափը գաղտնի պահուած է:

Այլ թերթի մը հաղորդածին համաձայն ալ Ղազախստանի մէջ «անհետացած» կորիզային երեք գլխանոցներէն երկուքը յայտնուած են Իրանի մէջ:

Ծանօթ է որ Փաքիստան կ'օժանդակէ որպէսզի Իրան չհի կորիզային զբաւը: Իրանցի արհեստագէտներուն մեծ մասը Փաքիստանի մէջ կը մարզուին:

Եւրոպական լրաքաղ սպասարկութիւններէ թափանցած լուրերու համաձայն, նոյնինքն նախագահ Նազարբայեւն է կանգնած կորիզային գլխանոցներու փոխադրութեան գործողութեան եւին, մեկնելով հարկային պատճառներէ:

Ինչ որ ամէնէն մտահոգիչն է, այն է որ Իրան ակր է ցամաքէ ցամաքէ հրթիռի մը որ կրնայ կորիզային գլխանոցներ փոխադրել: Ցատկեալ, Զինաստան ալ կ'օգնէ անոր որպէսզի կարենայ 1000 քիլոմեթրէն աւելի հասողութեամբ հրթիռ մը պատրաստել: Միւս կողմէ, Իրան աշխուժօրէն ներգրումներ կը կատարէ նախկին խորհրդային մահմետական երկիրներուն մէջ, տարրեր հանրապետութիւններու հետ կը ստորագրէ առեւտրական, մշակութային, կրօնական, նոյնիսկ պաշտպանական համաձայնագրեր: Նպատակը, Թեհրանի մօտիկ տեղական տարրեր ունենալ է որպէսզի յարմար պահուն խլամական վարչակարգ մը հաստատուն:

Ահաբեկչութեան մասին ամերիկեան Քոնկրէսին մէկ տեղեկագրին համաձայն, Հեզպոլլահը միջմտուխ է թմրեցուցիչի մաքսանենգութեան, ինչ որ նկատելի չահ կ'ապահովէ իրեն:

Ամէն մարդ դիտէ՛ թէ թմրեցուցիչներու առեւտուրն ու գործածութիւնը մեզք կը համարուի մահմետական կրօնքին կողմէ. անապատողներու Իրանի մէջ մահապատիժ կը տրուի: Այսուհանդերձ, Իրան ու Սուրիա անմասն չեն ատոր վաճառքէն. Հեզպոլլահին գործունէութիւնը կրօնական տեսակ մը թողութեան արժանացած է, այն պատճառով որ կը տիտրացնէ ու կ'ապահովէ Արեւմուտքը, վրիժը լուծելով մահմետականութեան:

Ափիոնի իրանեան արտադրութիւնը կը դրկուի Դամասկոս, անկէ ալ Պէքաայի ձորի տարրալուծարանները: Արեւմուտքը աւելի եւս տկարացնելու համար Իրան կ'օգտագործէ թմրեցուցիչը, Եւրոպայի մէջ ահաբեկչական արարքներու նիւթական միջոցներ տրամադրելով:

Իսրայէլցի լրագրողը անհրաժեշտ կը նկատէ որ անմիջապէս արեւմտեան կառավարութիւնները չարժման անցնին Թեհրանի դէմ, եթէ չեն ուզեր դէմ յանդիման մնալ լուրջ սպասնալիքի մը որուն քով Սատամ Հիւսէյնի ընթացքը մանկական խաղ պիտի մնայ:

ՔԱՂՀԱՆ

Վարուժանի "ՀԱՅԻՆ ԵՐԳԸ"ին իտալերէն թարգմանութեան բացառիկ ընդունելութիւնը

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կարելի է հրատարակչական «երեւոյթ» մը որակել այն բացառիկ ընդունելութիւնը՝ զոր կը վայելէ Վարուժանի «Հային երգ»ին իտալերէն թարգմանութիւնը պր բասկը հանրութեան մօտ: Լոյս ընծայուած՝ 1992–ի Ապրիլին 1500 տպաքանակով մը Պոլոնեզայի «Կուերինի» հրատարակչատան կողմէ, ուր մինչեւ ընթացքին արդէն տպուած էր առաջին տպագրութիւնը. կը յաջորդէ Դեկտեմբերին երկրորդ տպագրութիւնը, որ նոր արագ թափով կը շարունակէ իր ծաւալումը:

Թարգմանութիւնը կատարած են Անթոնիա Արսլան եւ Հայկանոյշ Մխիթարեան: Ներածութիւնը պատրաստած է Ա. Արսլան: Թարգմանութեան գործակցած է նաեւ Հ. Լեւոն Զէքիեան:

Վարուժանի գլուխ գործոցը արտակարգօրէն տպաւորած է իտալական գրաքննադատութիւնը, որ ողջունած է զայն իր եզակի մեծութեամբ քերթողական արտադրութիւն մը, եւ անոր հեղինակը՝ արժանի դասուելու բոլոր ժամանակներու մեծագոյններու կարգին:

Գործին անդրադարձած են երկրին կարեւորագոյն օրաթերթերէրն եւ պարբերաթերթերէրն ամենք՝ ինչպէս «Il Sole Ventiquattro Ore», «L'Espresso», «Humanitas», «La Voce Repubblicana», «Mille Libri», «Il Ragguaglio Librario», «La Civiltà Cattolica» եւ դեռ քանի մըներ: Հատորէն քաղուած հատընտիր քերթուածներով ընդարձակ ներկայացումներ կատարած են մասնագիտական հանդէսներ՝ ինչպէս «Poesia», «Testo a Fronte» եւայլն: Ամառան դիքերու ներկայացման ամէնէն հեղինակաւոր եւ ծաւալուն թերթը «L'indice» ամբողջ մեծագիր էջ մը յատկացուցած է Փետրուարի իր թիւին մէջ:

Շնորհաւորելի է Ա. Արսլանի այս նախաձեռնութիւնը եւ մաղթելի՝ որ չարունակութիւն ունենայ:

***

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՅԱՐԱԹՆԵՐ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԷՋ

Յունուար 16 – 30, Վենետիկի «Մխիթարեան Փառւօ, Սանթա Քրոչէ, Տորսոտուրօ» թաղամասի խորհուրդին նախաձեռնութեամբ, եւ խորհրդակցութեամբ ու դործակից հոգատարութեամբ վենետիկցի բնակ երաժիշտ՝ Աւետիս Նազարեանի, տեղի ունեցան Հայ Մշակոյթի չարաթներ, իրր առաջին եզոյթը՝ «Վենետիկի Ազգային Փոքրամասնութիւնները» խորագրուած մշակութային ընդհանուր ծրագրի մը:

Յայտագիրը կը բաղկանար հետեւեալ ձեռնարկներէն.

Ա. – Ցուցահանդէս փարիզաբնակ նկարիչ Արշակ Գառնիի նկարներու:

Բ. – Համերգ մը՝ նուիրուած Ալեքսանդր Բաբաջանեանի.

Գ. – Դասախօսութիւններ՝ հայ պատմութեան, դրականութեան, բնաչխարհին հէքեաթներու, աչխարհիկ եւ կրօնական երաժչտութեան, ճարտարապետութեան, ժամանակակից նկարչութեան, յուչարձաններու վերանորոգման հարցերու, իտալոյ եւ Վենետիկի մէջ Հայերու ներկայութեան, հայկական խոհանոցի մասին: Դասախօսած են՝ Շիլլա Ափիամի, Ատրիանօ Ալիսկօ – Նովէլլօ, Արշակ Գառնիկեան, Արա Զարեան, Հ. Լեւոն Զէքիեան, Վերժին Մանուկեան, Աւետիս Նազարեան, Հ. Վրթանէս Ուլուհոճեան, Պայքար Սվազլեան, Պետրոս Քիւլէքճեան:

Դ. – Հայկական խոհանոցի երեկոյթ մը, որմէ դրուագներ նկարահանուեցան Իտալիոյ Պետական Հեռատեսիլի Գ. կայանին կողմէ:

Ե. – Բացատրութիւններով խմբական այցելութիւն մը Ս. Ղազար:

Զ. – Կլոր սեղան մը՝ Հայաստանի եւ Արցախի ներկայ քաղաքական իրադրութեան չուրջ, մասնակցութեամբ քաղաքական գիտութիւններու մասնագէտ եւ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՖԼՈՐԻԴԻԻ Ս. Վարդանանց Դպրաց դասուս 61-րդ տարեդարձը նշուած է փետրուար 21-ին, կրօնական եւ աչխարհիկ հանդիսութիւններով: Ներկայ եղած է խումբեր բազմութիւն մը: Նախագահած եւ քարոզած է՝ Գարեգին Պատրիարք: Եկեղեցական արարողութեան յաջորդած է սիրոյ սեղան մը եկեղեցւոյ Մկրտչեան սրահին մէջ: Երգչախումբի նուագը կարդացած է տեղեկագիրը, բացուելիններ տալով երգչախումբին գործունէութեան մասին: Պատրիարքի խօսքին եւ մեկնումէն եւք չարունակուած է խրախճանքը, որու ընթացքին խօսք առած է «Մարմարա»ի խմբագրապետը՝ Ռ. Հատտէճեան ծանրանալով վարդանի ժառանգութեան վրայ, կենդանի օրինակներով նչելով թէ ի՞նչ կը նշանակէ ժառանգութիւն:

**

ՓԼՈՎՏԻԻ նահանգի կառավարիչի պաշտօնին նչանակուած է Արմենակ Ֆ. Թաթիարեանը: Ընտրուած էր Դեմոկրատ ուժերու Միութեան ցանկին վրայ:

**

ՍՈՖԻԱՅի Հ.Օ.Մ.-ի մասնաճիւղի վարչութիւնը խրախճանք մը կազմակերպած է փետրուար 21-ին Ազգային Տան մեծ սրահը, միասնաբար տօնելու համար Բարեկենդանը: Բացումը կատարած է վարչութեան առենապետուհին՝ Տիկին Մկրտ Պալեան -- Նուրիկեան, ապա՝ Գուսան Ռհնյ. Հաւարեան մանրամասնօրէն պարզած է Բարեկենդանի նչանակութիւնը: Գեղարուեստական յայտագիրը մը դրծաղրուած է եւ իրրեւ նորութիւն ծպտուած մանուկներու մրցում մը եղած է:

**

ՎԱՌՆԱՅի հայկական ակումբին մէջ, փետրուար 12-ին տեղի ունեցած է տեղւոյն հայկական համայնքի ընդհանուր ժողովը: Երկու տարուան գործունէութեան մասին զեկուցում տուած է առենապետը՝ Թագուր Վարդանեան: Ծեծուած են զանազան հարցեր, Պր. Լեւոն Սանտալճեան ցաւով մատնանչած է որ հակառակ տրուած դիւրութիւններուն (ձրի հանրակառք, ձրի ճաչ) հայ ծնողքները չեն ուզեր իրենց զաւակը հայկ. դպրոց ղրկել:

**

ՍՈՖԻԱՅի Օփերային հիւրը եղած է, փետրուար 13-ին եւ 17-ին, երեւանի Սպենդիարեան Օփերայի ծանօթ երգչուհի՝ Յասմիկ Պապեան: Ան սառնձնած էր Թրավիաթայի մէջ Վիոլէթի դերը եւ Ապիկայլ՝ Նաբուկոդոնոսորի:

**

ԻՐԱՆի զանազան շրջաններուն մէջ ոգեկոչուած է Վարդանանց տարեդարձը: Նոր Ջուղայի մէջ, փետրուար 19-ին, նախորդ օրուան պատարագէն եւք, տեղի ունեցած է աչխարհական հանդիսութիւն մը նախաձեռնութեամբ տեղւոյն հայ մարզական միութեան: Ուրմիոյ մէջ, փետրուար 18-ին, առաւօտեան պատարագին յաջորդած է նաեւ աչխարհական ձեռնարկ մը:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ՝

«ՄԻԱՍԻՆ ՇՆՉԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ»

1991 Հոկտեմբերէն ի վեր, դաչնակահար Լուսար Էքսէրժեան (որու անունը ծանօթ է «Ցառաջ»ի ընթերցողներուն, քանի կ'աչխատակցի պարբերաբար գեղարուեստական քննադատական յօդուածներով) կը դասաւանդէ իր ծննդավայր՝ Մարսէյլի Երաժչտանոցը:

Այս առթիւ, տեղւոյն «Լը Մեռիտիոնալ» օրաթերթը յօդուած մը հրատարակած է (փետրուար 22) ուր Ժորժ Կալիսեան կը նկարագրէ դասաւանդութեան ձեւն ու նպատակը: Է. Էքսէրժեան 15 ժամ դաս կուտայ չարաթական, չուրչ 30 աչակերտներու (դաչնակահար, չութակահար, թաւջութակահար, սրինգ եւայլն): Դասատուն կը խօսի աչակերտներուն մասին որոնք երջանիկ ու խանդավառ են: Դասարանին մէջ կը տիրէ հաղորդակցութեան եւ բարեկամական մթնոլորտ մը դասատուին հետ: 15-էն 20 տարեկան են:

Մէկ նախադասութիւն, կը գրէ յօդուածագիրը, լաւագոյնս կ'ամփոփէ այն ապահքելութիւնը զոր ճչդած է Էքսէրժեան իր աչակերտներուն մօտ. -- «Կ'ուզեմ որ մեկնին դիտակցելով որ այսօրուան աչխատանքը արձագանգները կ'ունենայ վաղը, ինչ որ ալ ըլլայ իրենց կեանքին կամ ճակատագրին ընտրութիւնը»:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԱՂԲԵՐԸ ԳԻՆ ՈՒՆԻՆ

Հոլանտական Օօսցաան քաղաքին բնակիչները այսուհետեւ իրենց աղբերուն ծանրութեան համեմատութեամբ պիտի վճարեն որպէսզի անոնք հատաքուին: Աղբերը պիտի կշռուին աղբահաւաք բեռնատարներու մէջ զետեղուած էլեկտրոնիկ կչիռքներով: Այս միջոցառումը կը միտի բնապահպանութեան հարցերու վրայ կեդրոնացնել բնակչութեան ուչադրութիւնը որպէսզի մարդիկ աղբամանները չդնեն ապակեայ ամաններ, չիչեր ու լրբադիրները: Ծրագիրը յղացողները վախ ալ կը յայտնեն որ կիրարկութեան հետ աղբերու «գրօսաչրջութիւն» մը զարգանայ. այսինքն՝ մարդիկ դիչերները գաղտնօրէն իրենց աղբապարկերը տանին զետեղեն ծովափնեայ չրջաններ:

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

-- 1911 -- 1992 --

1992-ի «տեբեւաթաի հայ աչխարհի» յօդուածը որ լոյս տեսաւ «Ցառաջ»ի մէջ (փետրուար 23, 24) չէր կրնար անչուշտ ամբողջական ըլլալ եւ հոն -- ակամայ -- անտեսուած էին կարգ մը անուններ: Անոնցմէ էր Անուչաւան Սիմոնեան, որ իր մահուան օրերուն ալ չարժանացաւ որեւէ արձագանգի, մինչ վաստակաւոր մտաւորական մըն էր որ տարիներու երկայնքին ունեցած է բեղուն գործունէութիւն:

Ծնած էր Վան, 1911-ին եւ երկրորդական ուսումը ստացած Երուսաղէմ, ապա՝ համալսարան յաճախած Անգլիա:

1940-ին, իր կնոջ հետ կը ձեռնարկէր Փիթմըն'ս Սէնթր վարժարանին, Երուսաղէմի մէջ: Վարժարանը մինչեւ 1948, Պաղեստինի պատերազմը, սերունդ պատրաստեց:

Սիմոնեան ամոլը վերաբացաւ դպրոցը 1954-ին, Սիմոնեան Գոլէճ անուան տակ Պէյրութ եւ ան իր ժամանակին եղած է միակ վճռատակնական երկրորդական վարժարանը պետական ճանաչումով: Սիմոնեան գոլէճը հակառակ նիւթական իր համեստ պայմաններուն առիթ տուաւ հայ երիտասարդութեան թէ համալսարանի եւ թէ կեանքի մասպարէզի պատրաստուիլ:

Անուչաւան Սիմոնեան ծանօթ էր նաեւ իր գրիչով: Ան գրած է բանաստեղծութիւններ եւ վէպեր: Ան պատրաստած է նաեւ անգլերէն լեզուի եւ այլ դասագրքեր: 1984-ին պատմուածքը «Հայաստան Գողգոթան» Ա. Մրցանակ կը ստանար Պելժիոյ մէջ:

1981-ին Անուչաւան Սիմոնեան անդամ կ'ընտրուէր Անգլիոյ The Royal Society of Arts-ի:

Լոյս տեսած գործերն են՝ The Songs of a Lonely Heart բանաստեղծութիւններու շարքը, Your Death for my Delight վէպը անգլերէն լեզուով, անգլերէն լեզուի դասագրքերու շարքը: Հայերէն լեզուով լոյս տեսած է «Մահուան Շուքին Տակ» թատերգութիւնը որ կ'ոգեկոչէ Մեծ Եղեռնը, ինչպէս նաեւ կատակերգութիւն մը՝ Շէյքսպիրեան քառեակը: Այս քանի մը տողերը ոգեկոչելու համար իր յիչատակը:

ԲԱՐԵԿԱՄ ՄԸ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Իտալիա – Ամերիկա ընկերակցութեան նախագահ վրոֆէսէօր Մարիօ Նորսիլի, քաղաքական գործիչ Էմօ Էկոլիի, Իտալիոյ հայ գաղութի նախագահ Յակոբիկ Քանուկեանի եւ Հ. Լեւոն Զէքիեանի:

Ձեռնարկը մեծ հետաքրքրութեամբ դիտուորուեցաւ վենետիկցիներու կողմէ եւ պրեթէ բոլոր ձեռնարկները տեղի ունեցան սրամադրելի տեղերու լրիւ զրաւումով:

**

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Անցեալ Յունուար եւ յաջորդ Փետրուար ամիսները յատկապէս բեղուն չրջան մը կը նչեն Իտալիոյ այլեւայլ վայրերու մէջ Հայութեան մասին դասախօսութիւններու: Ահա առնչմէ մի քանին:

Յունուար 9-ին Հ. Լեւոն Զէքիեան եղած է Լոմբարդիոյ Հարաւային Իտալիոյ Զիսթերնինօ քաղաքին մէջ: Ելոյթին կ'ընկերակցէր Ատրիանա Նոթթէ, բանաստեղծուհի եւ արուեստագէտ, որ ներկայացուց իտալերէն թարգմանութեամբ հայ քերթուածներու փունջ մը:

Յունուար 23-ին պատմական Ռաւեննա քաղաքին քաղաքապետարանի հանդիսասրահին մէջ կը դասաւանդէր դարձեալ Հ. Լեւոն Զէքիեան:

Երկու դասախօսութիւններուն ալ ըրահները լեցուած էին ընտրանի բազմութեամբ մը, որոնք բազմաթիւ հարցումներ ուղղեցին Հայաստանի ներկայ իրավիճակին չուրջ:

Ռաւեննայի միւնոյն դահլիճին մէջ Փետրուար 20-ին դասախօսեց վրոֆէսէօր Կապրիէլլա Ուլուհոճեան, կեդրոնանալով յատկապէս Միջին Դարէն սկսեալ միջազգային քաղաքակրթութեան ծիրէն ներս Հայոց ներդրումին չուրջ:

ԴԻՒԱՆ ՊՕ – ԱՐԱՔՍ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Միջանգամ «Ղարաբաղեան կարպետներ» վաճառողը նկատեցի, որ երէկ չէր խարուեցի իր կարպետներով. առաջարկում է եղակի մի բան ցոյց տալ: Թաքուն հանում է մի ռուսական հին սրբապատկեր եւ չտակ ասում, «300 տոլար. սա վերցրէք...»: Նայում եմ ու վերադարձնում: Հարցնում եմ, «տոլարը այսօր քանի՞ ռուբլի է...», պատասխանում է, «...ձեղնից 620-ով կը վերցնեմ: Ռուբլի կ'ուզէ՞ք»: Սա բնական ու առօրեայ առուտուր է. ժողովուրդն ակամայ ամէնուր մղուել է նման առեւտրի. այլեւս ոչ մի սահմանում չկայ: Մտածում եմ ո՞ր պիտի հասնի այս հանապազօրեայ երբեմն նոյնիսկ ժամերի կամ վայրկեանների մէջ առաւօրէն բարձրացող տոլարային «վերելակը»:

Օրուայ մէջ զբաղուած եմ պաչտօնական աչխատանքներով:

Երեկոյեան ժամը 18·30-ին գնում եմ Հայաստանի նորահիմն Ազգային Ֆիլմատարանի անօրինէի բնակարանը: Ընտանեօք թաղուած են խաւարի մէջ: Փայտէ աստիճաններից վեր բարձրանալուց, ճամբին նկատեցի մի սղոց եւ բակի կտրուած ծառերը: Երբ ներս եմ մտնում տանտէրը զբեթէ չբարեւած ասում է, «...տեսնում ես ամբողջ օրը զոյլերով ձիւն եմ վերեւ բերել, որ հալուի. լուացուել չենք կարողանում. ամէն ինչ սառել է... ջուր չունենք...»:

Մոմի լոյսի տակ աչխատում ենք ժորժ փոնպիտու կենտրոնի մէջ ներկայացուելիք չարժարուեստի ծրագրի համար ընտրուած եւ մինչ այժմ հնարաւոր եղած ցանկի կազմութեան եւ հաստատման վերաբերեալ: Հրաւիրում են, որ մասնակցեմ իրենց ընթրիքին: Գիտեմ թէ ինչպիսի դժուարութեամբ են ձեռք բերել: Ներս է մտնում մի երիտասարդ կին. հիւանդանոցից է գալիս. պարզւում է, որ չարժարուեստի երիտասարդ բեմադիր Սուրէն Բաբայեանի կինն է: Ամուսինը կաթուած է ստացել եւ հիւանդանոցում է: Ամէն օր ոտքով այցի է գնում ամուսնուն ու ճաշ է տանում:

Ճաշելուց յետոյ աչխատում ենք մինչեւ ժամը 21: Քանի որ վերադարձիս ճամբան դեռ լաւ չգիտեմ եւ վտանգաւոր է ուշ ժամին խաւար քաղաքում քայլելը, խընդրում եմ, որ տանտէրն ինձ ընկերակցի մինչեւ հիւրանոց: Երբ դուրս ենք գալիս, աստիճանների վրայ կարծես նախազգալով, զգուշութեամբ հարցնում եմ. «Տիկնոջդ մայրը չկա՞ր (նրան տեսել եմ նախկին ճամբորդութեանս օրերին)». խօսքս չաւարտած պատասխանում է. «...մեռաւ ...Դեկտեմբերին մեռաւ...»:

Մխաչին քայլում ենք բաղրամեանով, Մաշտոցով, Թումանեանով ու վերջապէս հասնում ենք հիւրանոց: Ամբողջ ճամբան խաւար է. պատուհաններում լոյսի ոչ մի նչոյլ չկայ: Ամբողջ երթի ընթացքում ընդամէնն քայլող երեք հոգի ենք տեսել եւ հազիւ թէ երկու կամ երեք մեքենայ:

Պատմում է, որ հրատարակութեան համար պատրաստում է պարաճանովի անձնական նամակները՝ բանտից ուղղուած քրոջն, կնոջն ու որդուն: Հատորը կազմուած է պարաճանովի կնոջ յառաջաբանով: Մտահոգ է այդ անձանց ապագայ կեցածքից, որոնց մասին պարաճանովը նամակներում անձնանուններ է չիշել եւ մտածում է, ոմանք կարող է արտիլք հանդիսանան, պաչտօնապէս բողոքեն: Համաձայն հեղինակային իրաւունքների, հարցը օրինաւոր ճամբով լուծելու համար, առաջարկներ եւ մտքերի փոխանակում ենք ունենում:

Խաւար, խաւար է ամէնուր. անհատապէս խաւար... ահռելի է տգիտութիւնը...

Այս խորին ու թանձր խաւարը, որ պարփակել է մեր հասարակական կեանքը, պատմական ու հոգեբանական մի ճշմարիտ իրավիճակ է, որ այս անգամ միայն երբ կրկին Հայաստանում գտնուեցի կարողացայ ըմբռնել:

Այս խաւարը մեր հասարակական գոյութեան եւ էութեան մէկ անդիտակցուած բայց էական մասն է արդէն, որին դարեր չարունակ կարողացել էինք ուղղութիւն ու իմաստ պարգեւել: Խաւարը որոչակի աւանդութեան եւ հոգեկան կառոյցի մէջ դնելով այն օգտագործել էինք իրրեւ միջոց, սակայն այսօր այդ կառոյցները բացակայ են մեր կեանքում եւ դրանց յիչեցնող հետքերը բաւարար չեն միաւորելու համար ժողովրդի ներքին ձգտումներն ու կարիքները: Աւազակապետութեան կառոյցները արտաքին են միշտ, դրսից արուած, իսկ ժողովրդի ներքինը անկում է ապրել ու նա լքուած, մենակ թաղուած է իր ենթագիտակցութեան մէջ: Հէնց այդտեղից է գալիս նաեւ մեր լեզուի այսօրուայ բոլոր բարդութիւններն ու անլուծելի համարուող, մեծ ու անտեղի վէճերի տեղիք տուող, բոլոր կնճիռները: Զկայ ներքուստ միաւորող լոյսի էական ակունքը: Խաւարն անիսկատելի է դարձել բառի էական իմաստով, որովհետեւ չկայ առողջ ու յստակ կենտրոնի դիտակցութիւնը:

Հիւրանոցում վեցերորդ յարկ ենք բարձրանում մուտքի մօտ մեզ տրուած երկու սանթիմեթր մոմով, որն մեզ բաւարարում է մինչեւ սենեակի մուտքը: Սենեակի մէջ հետս բերած արհեստական փիլերով լոյսի միջոց ունեմ: Վառում ենք ու մի քիչ նորից աչխատում:

Ֆիլմատարանին եմ նուիրում չարժարուեստի ծագումից մինչեւ մեր օրերը միջազգային չարժարուեստի մասին վերջերս հրատարակուած ժամանակագրութիւնը: Իսկ անօրէնին նուիրում եմ փոքրիկ փիլերով լոյսի մի միջոց: Իջնում է հիւրանոցի աստիճաններից այդ լոյսի օգնութեամբ ու ապա մենակ, քաղաքի թանձր խաւարին մէջ կրկին քայլում է մինչեւ իր բնակարանը: Որոչում ենք հանդիպել:

Ամբողջ գիչերը հիւրանոցը զուրկ է լոյսից, ջրից ու ջերմութիւնից:

(Շար. 6)

Տէր եւ Տիկին Կրեկուառ Պապուխեան եւ զաւակները

սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՆՈՒԱՐԴ ՊԱՊՈՒԽԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Հաճէեան)

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 7-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Մարտ 12, ժամը 14-ին

Eglise Ste Louise de Marillac
Rue Sadi Carnot, Drancy

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն դերեզմանատունը։

21, rue Pixérécourt, 75020 Paris

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պետրոս Ագատեանի մահուան տխուր առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի՝ Տէր եւ Տիկին Պարսամ Թէրզեան 200 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին։

–ՀԱՄԵՐԳ–

Մեներգ -- Խմբերգ -- Նուագ

ԺԻՒԼԻԷԹ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆ
կը ներկայացնէ

ԳԱՐՈՒՆ
մանկա -- պատանեկան երգչախումբը

ղեկավարութեամբ՝
ՄԱԶԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆԻ

Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 15·30-ին

Auditorium France Pianos
197, ave. Roger Salengro, Marseille 15e
(M° Bougainville)

Յայտագիր· --
-- Կոմիտաս -- Շուպէրթ -- Պարթեւեան -- Պրահմս -- Ա· Ցարութիւնեան -- Զթեան...
Տեղերու համար հեռաձայնել· --
91 - 77 - 84 - 70 կամ՝ 91 - 87 - 43 - 71

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները Եկեղեցւոյ Պաշտառութեան Պետրոս Շալճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի· --

Հ· Բ· Ը· Միութիւն ՍՕՍ-ին 1000 Ֆր·, Ոմն Եկեղեցիին 200, Տէր եւ Տիկին Լուի Էլմասեան Ալթիթիւտին 100, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Գասպարեան Եկեղեցիին 200, Պ· Սարգիս Պարոնեան Ալթիթիւտին 200, Տէր եւ Տիկին Ժագ Սաւալի Ալթիթիւտին 250, Տիկին Ալիս Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկին Լուի Մատթէոսեան, Օննիկ Համբարձումեան եւ ընտանիքը 200-ական Ֆր· Եկեղեցիին եւ 500 Ֆր· ՍՕՍ-ին, Տիկին Էլիզ Զրբաչեան 1000, Տէր եւ Տիկին Ժան Մելգոնեան 500, Այրի Տիկին Շարճեան եւ զաւակները 1000 Ֆր· ՍՕՍ-ին, Տէր եւ Տիկին Մալոեան Կապոյտ Խաչին 100, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանոիկեան 500 Ֆր· ՍՕՍ-ին եւ 500 Ֆր· Եկեղեցիին, Տէր եւ Տիկին Անթուան Էլմասեան 250 ՍՕՍ-ին, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Ղազարեան 500 Եկեղեցիին, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սինանեան 300 ՍՕՍ-ին, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Ելդըվանեան ՍՕՍ-ին 200, Պր· Վրէժ Մարտիրոսեան Եկեղեցիին 100, Աբովեան դըպրոցին 100, Պր· Ռոպէր Զորպաճեան եւ ընտանիքը ՍՕՍ-ին 200, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Աթոյեան Եկեղեցիին 200, Տիկին Շաքէ Մարտիրոսեան ՍՕՍ-ին 200, Տէր եւ Տիկին Վրոյր Շալճեան ՍՕՍ-ին 200, Պ· Ժիրայր Ոսկիեան եւ ընտանիքը ՍՕՍ-ին 1000, Զամանդեան ընտանիք ՍՕՍ-ին 1000, Տէր -- Զաքարեան ընտանիք ՍՕՍ-ին 200, Տիկին Լուսաբարեան Կապոյտ Խաչին 300, Պ· Արման Տէրտէրեան ՍՕՍ-ին 500, Տէր եւ Տիկին Հաների Կիրակոսեան ՍՕՍ-ին 200, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տօլապճեան ՍՕՍ-ին 200, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան ՍՕՍ-ին 100 Ֆր·։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ
ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ
ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻԻ

Կիրակի, Մարտ 14-ին, Լիոնի Ս· Ցաւոք Մայր Եկեղեցւոյ մէջ յատարտ պատարագի մատնաւոր Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կ· Պոլսոյ Երջանկայիշատակ՝

ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ

մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ։

Կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի հայ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու եւ մասնակցելու սոյն արարողութեան։

ՍՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԱՐՍԷՑԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 14· --

«Չորրորդ կիրակի Մեծի Պահոց ... Տնտեսի Կիրակիին»։

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30-ին։

Արեւագալ՝ ժամը 10-ին։

Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 10·45-ին։

Կը պատարագէ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆԱ· ԳԱՄՊԱՐԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ· ՃԷՐԼՃԵԱՆ

LA MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
«Section Jeunes»
12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er
Tél. : 91 50 15 09

présente

le Samedi 13 Mars à 20 h 30

au Théâtre de l'Odéon — La Canebière

L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE ARMENIEN

NAVASART

Vente de billets à la M.A.J.C.
—— P.A.F. 100 F. ——

ՄԻՋԻՆՔԻ ՃԱՇ

Ֆ· կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպանի Արաքս մատնաճիւղը այս տարի առաջին անգամ ըլլալով կը կազմակերպէ Միջինքի կէսօրուան ճաշ մը յատարտ «Արեւագալի արարողութեան» Ազգային Տան սրահը, Զորեքշաբթի, Մարտ 17, ժամը 13-ին։

Այս հրաւէրը ուղղուած է բոլոր հայբնակիչներուն։

Ճաշադինն է՝ 50 Ֆր·։

Կը խնդրուի տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն։

Եկեղեցի· --	78 -- 60 -- 47 -- 18
Լուսին· --	78 -- 88 - 92 -- 51
Շաֆէ· --	78 -- 23 -- 75 -- 13

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՑԼ
ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ

Ցաղթական հերոսամարտի 78-րդ եւ Մխիթեան հիմնադրութեան 70-րդ տարեդարձը՝ 1923 -- 1993, զոյգ տօնակատարութիւններ տեղի կ'ունենան Մարտ 28-ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ։

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՆԱԽԱԳԱՀ
ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ
ՀԵՏ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 13, ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 7·30-ԻՆ
PALAIS DES CONGRES — Grand Auditorium
2, Place de la Porte Maillot, Paris 17e — M° Porte Maillot

ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻ ԱՄԲՈՂՋ ՄԵՐ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

ՀՍԿՈՒՄ
ԵՒ
ՔԱՐՈԶ

Փարիզեան Շրջանի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիներուն մէջ բոլոր եկեղեցականներուն մասնակցութեամբ

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, յաջորդաբար՝ Ուրբաթ իրիկունները ժամը ճիշդ 7-ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի։

Ուրբաթ, Մարտ 12, ժթ· օր Մեծի Պահոց ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՑԻ Ս· Մարիամ Աստուածածին եկեղեցի·

Քարոզիչ՝ ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ· ՇԱՔԱՐԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ
ԿԱՂՈՑՏ ԽԱՉ

ՄԻՋՄԱՍՆԱՃԻՒՂԱՑԻՆ
ԺՈՂՈՎ

Հայաստան Օգնութեան Խաչի (ՀՕԽ) նախագահուհիին Ֆրանսա գտնուելուն առիթը օգտագործելով Կապոյտ Խաչի Շրջ· Վարչութիւնը կը հրաւիրէ Մարսէյլի մատնաճիւղերը՝ միջ -- մատնաճիւղային հանդիպումի մը՝ Կիրակի, Մարտ 14, ժամը 15-ին Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ
12 - 14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

Հ· Բ· Ը· Մ· ՄԱՐՍԷՑԼ

ԱՑՑ
ՍԷՆ-ՌԱՖԱՑԷԼԻ
ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԸ

Հ· Բ· Ը· Մ·-ի Մարսէյլի յանձնաժողովի կազմակերպած այցել Սէն – Ռաֆայէլի Հանգստեան Տունը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Մարտ 18-ին։

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել՝

91 -- 77 -- 62 -- 29

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՓԱՏԱԽՆԱՄԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ԳԱՇՏԱՀԱՆԳԷՍԸ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան պարտէզներուն մէջ

ՅՈՒՆԻՍ 13-ԻՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir de présenter l'ouvrage nouvellement paru

LES NOCES NOIRES DE GULIZAR

traduction française du livre de
ARMENOUHIE KEVONIAN
Présentations historiques de
Anahide Ter-Minassian
et
Kéram Kévonian
le Vendredi 12 Mars à 20 h 45

Présentation — lecture d'extraits
Débat — Dédicaces

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս· Ցովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է իւղագինի հետեւեալ նուէրները· –

Տիկին Զարեհ Եապուպեան 300, Տէր եւ Տիկին Կրէկուար Թուղլաճեան 100, Տիկին Արաքսի Գունտուրաճեան 100, Տիկին Մարի Տիւզեան 500, Պր· Գրիգոր Տիւվկէր 200, Տիկին Արշալոյս Պալեան 100, Տէր եւ Տիկին Փանոս Նիկողոսեան 200, Տէր եւ Տիկին Խալիլ Եապուպ 150, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Մարտիրոսեան 200, Պր· Անդրէ Դուբեան 150, Տիկին Ռվսաննա Զեպուրեան 100, Պր· Տիգրան Տատրեան 100, Տէր եւ Տիկին Մաքս Սահաթճեան 500, Տիկին Արաքսի Թերճանեան 300, Տէր եւ Տիկին Աբրահամ 200, Տիկին Սէլլա Ալթըփարմաքեան 300, Տիկին Սիրանոյշ Փանոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Եոսմաեան 100, Տէր եւ Տիկին Էթիէն Սէնյէօրէ 500, Տիկին Ժ· Տէր – Սարգիսեան 250, Տէր եւ Տիկին Սերժ Դաւիթեան 500, Տիկին Փարիս Արիսեան 150, Տէր եւ Տիկին Հաների Աճէմեան 100, Տիկին Էլիան Թիկրանօֆ 200, Տիկին Էվա Կուրպէթեան 200, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանտր Պաղտճեան 100, Պր· Ցարութիւն Խաչատուրեան 100, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Քիւրտօղլեան 500, Պր· Ժան – Խտուար Առաքելեան 200, Տիկին Էլպիս Առաքելեան 100, Պր· Խմանուէլ Փափազեան 150, Պր· Մանուէլ Մանուկեան 200, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Տէպէսեան 500, Տիկին Մաւիէն Փափազեան 500, Տիկին Արթինէ Աւետիսեան 500, Պր· Պերնար Փափազեան 100, Տիկին Մ· Վարդանեան – Նրանեան 300, Տիկին Տիրուհի Պետոյեան 100, Պր· Սիմոն Պէրպէրեան 100, Տէր եւ Տիկին Գլօտ Քէչիչեան 200, Տէր եւ Տիկին Ցովակիմ Գայմադեան 100, Տիկին Մարի Պօղոսեան 500, Տիկին Մարի Թնճուկեան 100, Պր· Ցակոբ – Ժագ Սահակեան 100, Պր· Վինսէնթի Սիքորա 150, Տէր եւ Տիկին Րոժէ Զրբաչեան 1000, Տէր եւ Տիկին Ժան – Ժագ Տամլամեան 500, Տէր եւ Տիկին Փարոն Իշխանեան 200, Տէր եւ Տիկին Խենթէմուրեան 200, Պր· Աւետիս Պահատուրեան 1000, Պր· Քեռովբ Ֆարշեան 200, Օրիորդներ՝ Վարսենիկ եւ Ժագլին Տուրիկեան 200 Ֆր·։

Տէր եւ Տիկին Տրդատ Ջաղլը, Ադանի Նասիպեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 200 Ֆր·։

Imprimé sur les Presses du Journal «HA RATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 13-14
SAMEDI-DIMANCHE
13-14 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· – Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18·017 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.017

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՅՑԸ ՖՐԱՆՍԱ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՊԱՀԵՐ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻԻ

ՖՐԱՆՔԵՒՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳՐԻ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԼԻԱԶՕՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ՝ ՎԱՀԱՆ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

Ցաւախ կրկնած ենք որ «պատմական» որակումը այնքան ժամանցած է, նոյնիսկ մաշած, տեղի -- անտեղի (ըսել կ'ուզենք՝ անտեղի) գործածուելով մեր մամուլի նկարագրութեանց եւ ամէնէն սովորական հաւաքոյթներու թղթակցութեանց մէջ, որ երբ ժամը կուգայ որ ճիշդ տեղին գործածուի, այն մտավախութիւնը կը ծագի որ այլեւս արժեզրկուած է: Եւ սակայն: պատմական պահեր էին զոյս ապրեցան Փարիզի հայ գաղութի ներկայացուցիչները, երբ Հինգշաբթի, Մարտ 11-ին, ժամը ճիշդ 18-ին, Օրլիի օդակայանի այն յատուկ բաժնին մէջ որ վերապահուած է պաշտօնական հիւրերու, էջք կը կատարէր Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին Նախագահին օդանաւը, հսկայ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» արձանագրութեամբ եւ ենթադրելով, մինչ Նախագահը կ'իջնէր ու կը յառաջանար պատուոյ կարմիր գորգին վրայ, հանրապետական Պահակազօրքը կը հնչեցնէր նախ՝ «Մեր Հայրենիք»ը, ապա՝ Մարսէյեզը: Օդանաւին էջքին, նախագահը կը դիմաւորէին յանուն Ֆրանսայի կառավարութեան՝ Ճարտարարուեստի եւ Արտաքին առեւտուրի նախարար՝ Տոմինիք Սթրոս – Քահն եւ կողքին՝ Ֆրանսայի Հայաստանի դեսպանուհին՝ Տիկին Տը Շարթինկ:

Նախագահը պահ մը բարեւի կը կենար պահակազօրքին առջեւ, ապա կը յառաջանար դէպի պատուոյ փաւիլիոնը, ուր համախմբուած էին գաղութին ներկայացուցիչները, զլխաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերուն՝ Գիւտ Աբգ·, Գրիգոր Եպիսկ· եւ պատուելի Լեւոնեան: Ներկայ էին երեք կուսակցութիւններու (Հ.Յ.Դ., Ս. Դ. Հնչակեան եւ Ռ.Ա.Կ.), կազմակերպութեանց, միութեանց եւ մամուլի ներկայացուցիչները:

Նախագահ Լ. Տէր -- Պետրոսեան, որ չունենալէ ենք մի առ մի բոլոր ներկաները, քանի մը խօսք արտասանեց հայերէն (դժբախտաբար, ոչ ոք մտածեց թարգմանել, մինչ կային նայարար մը, դեսպանուհի մը եւ այլ Ֆրանսացիներ) չեզոքելով այն իրողութիւնը որ սկիզբէն իսկ, Ֆրանսա ուշի ուշով հետեւած էր Հայաստանի ժողովրդավարացման գործընթացին եւ այս՝ իր երրորդ հանդիպումն էր Նախագահ Միթերանի հետ: Ան, առաջինը եղած էր, որ 1991 Մայիսին դինքը ընդունած էր, երբ դեռ Հայաստան անկախ իսկ չէր (յիշենք որ 1991 Մայիս 22-ին էր, երբ Լ. Տէր – Պետրոսեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ էր):

Երկրորդ հանդիպումը տեղի ունեցած էր 1992 Յունիս 17-ին, երբ քանի մը ժամ Փարիզ վ'անցընէր Հարաւային -- Ամերիկայէն վերադարձին եւ այս երրորդը՝ պաշտօնական, որ վկայութիւնն է Ֆրանսայի ուշադրութեան Հայաստանի նկատմամբ, քանի բարեկամական, համագործակցութեան եւ համաձայնութեան զաշնադրին ստորագրութեամբ կը նուիրագործուին նախապէս առնուած քայլերը: «Վստահ եմ, չեշտեց նախագահը, որ այս մէկը շրջադարձային կը լինի երկու երկիրներուն յարաբերութիւնների մէջ: Ամէն անգամ շատ ջերմ ընդունելութեան արժանացած եմ եւ այս այցելութիւնը միւնոյ ջերմութիւն կը բերի»:

Պ. Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան, այս քանի մը խօսքերէն ետք, ներկայացուց իր պատուիրակութեան անդամները (ցանկը հրատարակած էինք մեր նախորդ թիւով): Հարկ է աւելցնել կարեւոր կէտը գաղութին համար, նախագահը ներկայացուց նաեւ Հայաստանի Ֆրանսայի նոր լիազօր ներկայացուցիչը՝ Վահան Տէր -- Ղեւոնդեան:

Ապա, Հայաստանի նախագահը եւ պատուիրակութիւնը մեկնեցան դէպի Քրիյոն պանդոկը, ուր կը հիւրասիրուին կառավարութեան կողմէ:

***

Ուրբաթ, Մարտ 12-ին, նախագահ Լ· Տէր -- Պետրոսեան բաւական ծանրաբեռնուած ժամանակացոյց մը ունէր: Առաջին հանդիպումը կ'ունենար ժամը 9·15-ին Ժան -- Լուի Պիանքոյի հետ, ապա, ժամը 9·45-ին կ'ընդունուէր Մաթիւնեան նախարարապետ Պէրէկովուայի կողմէ, ժամը 11·15-ին կը տեսնուէր Շառլ Փասքուայի հետ եւ ժամը 13-ին կ'ընդունուէր Էլիզէ, ուր ճաշի հիւրն էր նախագահ Միթերանի: Հոն է, նաեւ, Էլիզէ, որ ժամը 14·45-ին կը ստորագրուէր «Համաձայնութեան, դործակցութեան եւ բարեկամութեան» ֆրանք-եւհայկական դաշնագիրը: Ժամը 16-ին, նախագահ Տէր -- Պետրոսեան կ'առաջնորդուէր Կոան -- Փալէ տեսնելու Ամենոփիս Գ· (Amenophis III) յուշահամդէսը, որմէ ետք, ժամը 17·30-ին տեսակցութիւն մը կ'ունենար Անտրէ Սանթինիի հետ: Ժամը 18·30-ին, Քրիյոնի մէկ նախատեսուած էր մամուլի ասուլիս մը:

***

Ուրբաթ, Մարտ 12-ին, նախագահ Լ· Տէր -- Պետրոսեան բաւական ծանրաբեռնուած ժամանակացոյց մը ունէր: Առաջին հանդիպումը կ'ունենար ժամը 9·15-ին Ժան -- Լուի Պիանքոյի հետ, ապա, ժամը 9·45-ին կ'ընդունուէր Մաթիւնեան նախարարապետ Պէրէկովուայի կողմէ, ժամը 11·15-ին կը տեսնուէր Շառլ Փասքուայի հետ եւ ժամը 13-ին կ'ընդունուէր Էլիզէ, ուր ճաշի հիւրն էր նախագահ Միթերանի: Հոն է, նաեւ, Էլիզէ, որ ժամը 14·45-ին կը ստորագրուէր «Համաձայնութեան, դործակցութեան եւ բարեկամութեան» ֆրանք-եւհայկական դաշնագիրը: Ժամը 16-ին, նախագահ Տէր -- Պետրոսեան կ'առաջնորդուէր Կոան -- Փալէ տեսնելու Ամենոփիս Գ· (Amenophis III) յուշահամդէսը, որմէ ետք, ժամը 17·30-ին տեսակցութիւն մը կ'ունենար Անտրէ Սանթինիի հետ: Ժամը 18·30-ին, Քրիյոնի մէկ նախատեսուած էր մամուլի ասուլիս մը:

Շաբաթ իրիկուն ժամը 19·30-ին Փալէ տէ Քոնկրէի մէկ է որ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը հանդիպում մը կ'ունենայ հայ գաղութին հետ: Հաւաքոյթին ներկայ կ'ըլլայ նաեւ Շառլ Ազնաւուր, որ այս առթիւ նախագահին կողմէ պաշտօնապէս պիտի նշանակուի «Հայաստանի մարդասիրական օժանդակութեան ղրկուն դեսպան»:

***

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Հայաստանի նախագահին այցելութեան լուրը կուտային, քանի մը տողով՝ «Լը Մոնտ», «լ'Իւմանիթէ», «Լիպերասիոն» (Մարտ 12)· քիչ մը աւելի երկար կ'արձագանգէր «Լը Քոթիտիէն տը Փարի», տալով կարգ մը մանրամասնութիւններ:

***

Վ· ՉԻՏԵՉԵԱՆ
RFI-Ի ՎՐԱՑ

Ուրբաթ, Մարտ 12, ժամը 8·15 ռատիօ -- Ֆրանս -- էնթէրնասիոնալը հարցազրոյց մը ունեցաւ Հայաստանի փոխ -- վարչապետ՝ Վիգէն Չիտեչեանի հետ: Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի, ան երեք կէտերու վրայ ծանրացաւ· -- Ա) անմիջական հրադադար· Բ) Մինսկի ժողովի գումարում· Գ) ինչ լուծում որ որդեգրէ Ղարաբաղի ժողովուրդը իրրեւ իրաւխճակ ընդունելի է Հայաստանի համար: Փոխ -- վարչապետը ըսաւ նաեւ որ ծրագրուած է հիւլէակայանի վերաբացումը, թէ Հայաստան արդէն հիւլէական երկիր մըն էր, Ֆրանսա հիւլէական մեծ երկիր մըն է եւ այդ առընչութեամբ ալ գործակցութիւն կայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Մարտ 11, Հինգշաբթի, առաւօտ Փարիզի Արտաքին առեւտուրի կեդրոնատեղիին մէջ պաշտօնական նախաճաշ մը տրուեցաւ որուն ընթացքին Ֆրանսայի Ճարտարարուեստի ու Արտաքին առեւտուրի նախարարը Պ· Սթրոս – Քահն եւ Արտաքին առեւտուրի Ֆրանսական կեդրոնին տնօրէնը՝ Պ· Լէթոքար հիւրընկալեցին Հայաստանի Ճարտարարուեստի նախարար Աչոր Սաֆարեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը: Հանդիպումին ներկայ էր նաեւ Ֆրանսայի Երեւանի դեսպանը Տիկին Ֆրանս տը Հարթինկ:

Հայաստանի պաշտօնական ու Ճարտարարուեստի մարզէն կազմուած պատուիրակութիւնները ողջունելով, Ֆրանսայի նախարարը արտայայտեց Հայաստանի Ճարտարարուեստի մարզին նեցուկ կանգնելու, կարելի համագործակցութիւնը իրականացնելու տրամադրութիւնը: Ան ակնարկեց Ֆրանք-եւհայկական բարեկամութեան, հիւլէական ընդունելի ենթակառուցուածքներու, հիւլէական ապահովութեան, հիւլէական թափոններու վերամշակման

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Բանաստեղծները միշտ աւելի ինքնա-գիտակից, արհամարհոտ եւ ինքնատիպ կ'ըլլան քան արձակագիրները որովհետեւ ով որ բառերու զաղանիքը ունի՝ ան է որ կը տնօրինէ իրականութեան բնոյթը, ա-նոր ձեռքն է առարկայ – բառ – նշանա-կութիւն եռանկիւնը փոխելու կարողու-թիւնը: Եւ իրաւունքը: Մէյ մը որ քակ-ուին, փչրուին եռանկիւնին զարերով ժանդ կապած, անթիւ վարժապետներու եւ նպարավաճառներու կեանքի թելերով ամրացուած, հազար եպիսկոպոսներու կողմէ օրհնուած ու նուիրագործուած հան-դոյցները՝ այն առեն բանաստեղծ կոչ-ուած էակը իրապէս մանրակերտ աստու-ծոյ մը կրնայ նմանիլ, անոր չափ ձրի ու աննախատեսելի: Այսպէս է որ բանաս-տեղծը իր էութեամբ ու կոչումով հար-ցադրում է, այսինքն մէկը որուն նպա-տակն է կասկածի տակ դնել քառակուսի – տափակ մտայնութիւնը՝ ըստ որու մար-դոց զանգուածին կարծիքը՝ ճշմարտու-թեան համազօր է: Կասկածիլը առաջին քայլն է սակայն ու հարցադրումը առիկ անդին պիտի անցնի եւ ժամանակաւոր նոր մեկնաբանութիւն առաջարկէ:

Անշուշտ բանաստեղծը, ձայն բարբա-ռոյ յանապատի՝ լուրջի պիտի չառնուի որովհետեւ անկարելի պիտի ըլլար խելքը – գլուխը, քիմը – դործին ու մարդա-վարի կեանք մը ապրիլ ու ստիպուած նո-րէն պիտի դիմէինք Մեծ Ձարտարապե-տին, կամ՝ Պալի Գալֆային (նախահայ-րը՝ Օսմանեան Պալատի արքայական ճար-տարապետներու Պալեան ընտանիքին, ըստ Բարս Թուղլաճիի The Role ot the Balian Family in Ottoman Architecture (Istan-bul, 1990) հոյակապ հատորին) որ զար ու կարգ – կանոն մտցնէր մեր աչխար-հին մէջ: Բայց վա՛յ այն ընկերութեան՝ որ խենթ ու խելառ բանաստեղծ մը չունի իր մէջ...:

19-րդ դարու առաջին կէսին Արեւմտահայ քերթողութիւնը 3 տարբեր նկարագրով բա-նաստեղծներ ունէր: Կային նախ Վենե-տիկի Մխիթարեան բանաստեղծները, իրենց պողպատակերտ բանալեզուներով դասականութեան չքեղ թանգարանը մը-տած ու հոն տառած...: Առաջին ներչըչ-ումն ու թափը կուգան Մխիթար Աբբա-հօր խնկարոյր վարկովն իսկ օծուած: Ահա նմոյշ մը անոր արուեստէն: Օրօր մըն է, դրուած 18–րդ դարու առաջին կէսին:

Յառտուածայիւն շրթանց որդւոյս
Մեղրը կաթեն համբոյրիւն հոգւոյս.

Զայն զոր ծնայ՝ պաշտեմ հոգւով,
Եւ զոր պաշտեմ՝ ծընայ մարմնով.

Մանուկ փոխրիկ Աստուած անհուն,
Քաղցրիկ որդեա՞կ իմ կաթնասուն:

Մխիթարեան քերթողութեան գլուխ-գոր-ծոցը սակայն Հայր Արսէն Բագրատունիին գրչէն ելած «Հայկ Դիւցազն»ն է, գրուած 1858–ին, լեզուական, հայրենասիրական ու համազգային առաքինութեանց չքեղ կո-թող մը՝ որ կը հռչակէ հայ մտքին յանձ-նառութիւնը բարոյական ու կրօնական բարձրագոյն արժէքներուն հանդէպ՝ ա-ռանց սակայն կարելիութիւնը ստեղծելու որեւէ նոր հարցադրումի, փնտռտուքի: Ահա Հայկ Նահապետին պատկերը:

Եւ ի գլուխըն սաղաւարտ ահեղ ճօճեալ
փայփայուն վերջօ՛ֆ,
Ելաւէր որդւովքն հանդերձ, խայտայր
դիւցազն ի մէջ բաջաց,
Խոպոպք վարսից գանգուրագեղ գուսովքն
իջեալ ծածանէին:
Նա ձիզակ արի ճօճեալ ի գաւազան
իշխանութեան՝
Հարկանէր գործոյն խրախոյս սչօֆն՝
անձամբ եւ հրամանաւ:

Իրապէս հերոսական ու տարաչխար-հիկ բան մը կայ սա մենակեացին տիպա-րին մէջ, մօր որոշումով 11 տարեկանին վանքին ճգնութեան, կարգապահութեան ու ներհայեաց ապրումներուն դասա-պարտուած՝ հաւանաբար առանց յիշա-տակներու մանկութեան խենթ հանդյք-ներէն ու մթին վախերէն, թաղի ընկեր-ներէն ու պզտիկ աղջիկներու երազանք-ներէն: Ու հասած 70–ի դուռներուն, տա-ռացիօրէն պարպուած, մերկացած անձ-նական կեանքէ բայց լեցուած ու յորդած հսկայ մշակոյթներու կիսակենդան չքե-ղանքով, յագեցած բայց սովահար՝ աստ-ուածայինի տանջագին, ցնորական ա-խորժներէ, հիմա նստած վենետիկի պա-զատ լակունային առջին, վանքի խոնաւ, մթին խցիկին լուսամուտին, ձեռքը ծը-նօտին – իրենչ ամայութիւն եւ աւերածու-թիւն է հայ մտքին պատկերը մինչեւ ե-րեւակայութեան սահմանները, Պոլսէն դէպի Կալկաթա, Մոսկուա ու Փարիզ: Ու ետ սեղանին՝ ուր դիզուած է ձեռագիրը իր դիւցազնավէպին որուն վրայ քանի տա-րիէ ի վեր ան կ'աչխատէր, առաջին սե-ւագրութեան հրդեհի ճարակ ըլլալէն եաք, սկիզբը շատ համեստ ծրագիրով բայց տակաւ իր փառասիրութիւնը աճելով, հսկայանալով մինչեւ որ գործը պլուիը առած դացած էր ու վերածուած 22,332 տողնոց քերթողական կառոյցի մը, աւելի երկար քան իր ներչնչումի կիսատուած-ներունը՝ Համերոսի «Իլիական»ը, Վիր-գիլիոսի «Ինէական»ը վամ Թասոյի «Ե-րուսաղէմը Ազատագրուած»ը: Դժուար չէ երեւակայել Բագրատունիի լուն նպատա-կը այդ դիւցազներգութեան յղացումին մէջ – տալ իր դժբախտ, անհետացած ապ-րին ստեղծումի եւ մանաւանդ հերոսի տիպար մը որմէ ան քիչ մը հպարտու-թիւն, ինքնավստահութիւն ու պաչտպա-նութիւն կրնար առնել ու յառաջ չարժիլ: Եւ հասնիլ, Տիրոջը օրհնութեամբ, քա-ղաքակրթեալ մարդկութեան: Խապէս բա-րոյական կեցուածք, քովն ի վեր «Հայկ Դիւցազն» մը դրելուն արարքին՝ որ իմա-ցական հարցադրում մըն է ու կը ձգտի հայութիւնը բարձրացնել դուս ֆիլիքա-կան գոյութենէ մը դէպի Բարիի ու Ձարի սկզբունքներու տիեզերական ընդհանրու-մի ոլորտին գործող ապրակի մը: Գրարար ու անմատչելի՝ գործը չհասաւ իր նպա-տակին ու մնաց հոն, պատմութեան ան-ցած ժողովուրդէ մը դեռ կանգուն մնա-ցած հոյակապ տաճարի մը նման, երբ կը նայինք անոր, մէկ ու կէս դար ետք:

Մխիթարեան քերթողական ստղանդը կը բերեզնայ Հայր Եղուարդ Հիւրմիւզ-եանի «Բուրաստանք»ին մէջ (1851) եւս: Սակայն անկասկած Հայր Ղեւոնդ Ալիշանի արուեստն է որ լաւագոյնս կը խտացնէ պատուական հայրերուն աչխարհահայ-եացքին քանի մը վերջնական, անսակար-կելի բացարձակները – կրօնը, հայրենիքի սէրը, բարոյականութիւնը: Եւ հոն ուր մարդիկ բացարձակի անունով կը խօսին՝ հոն հարցադրումը անկարելի կը դառնայ: Կարելի է խորհիլ նաեւ որ Մխիթարեան հայրերու թարգմանական պատկառելի վաստակը որ յոյն ու լատին դասական աչխարհի պատուհաններն ու դուռները բացաւ հայ մտքին առջեւ՝ իրականու-թեան մէջ մէկ քայլ մեզ չմօտեցուց հին աչխարհի մտածումի կամ արուեստի մեծ հարցադրումներուն: Միակ նպատակ՝ Մը-խիթարեան կրթարաններ յաճախած հայ դրողներուն եւ մտաւորականներուն մտքի որակի բարձրացումը եղաւ, 19–րդ դարու երկրորդ կէսին: Վենետիկը Եւրոպայի նախադասիքը հանդիսացաւ այն առեն եւ անուրանալի իրողութիւն է որ 1890-ական թուականներու մեր մէջ ծագած յեղափոխական եռանդը արուեստի ու քա-ղաքական կալուածին մէջ չատ բան կը պարտի ոչ միայն Ալիշանի քերթողութեան այլ նաեւ Վենետիկեան կրթանքէն անցած երիտասարդ սերունդներուն, Պէշիկթաչլը-եանէն եւ Արփիարեանէն մինչեւ Վարու-ժան:

Հայաչխարհի հեռաւոր անկիւնը ուրիչ 30 տարեկան բանաստեղծ վարժապետ մը, Մկրտիչ Արփիարեան, ապագայ Հայրիկ՝ Պոլսոյ Մասպիւղ թաղամասէն կը մեկնէր կիլիկիա ուսումնասիրելու հայութեան վիճակը: Ու կը գրէր, նոյն առեն, 1851-ի չուրջ, գրաբար բուռն ու յուզիչ բա-նաստեղծութիւններ՝ կոչ ընելով Հա-յերուն որ վերադառնան իրենց պապե-նական հողերուն:

Աւ ճեզ արեւելեան աւ պերճ աչխարհիդ
Հայաստան
Հրաւիրեմ զգոյդ մանկտիս որ այդ
ի ճէն կան հեռացեալ·

ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ԲԵՐԴԸ

Կորիի մէկ բարճունքէն հինգ մեթր բարձրութեամբ պրոնզեայ Ստալին մը այսօր ալ կ'իչխէ քաղաքին: Գլխաւոր պո-ղոտան կը չարունակէ տեղացի հերոսին անունը կրել, 1878-ին հոն ծնած է ան. այսօր 40 հազար բնակիչներու տէր այդ ծննդավայրը հպարտ է պահպանելով Ստալինի հաւանաբար վերջին արձանը որուն սուսերին, անոր մահուան քա-ռասնամեակը կը նչուի Մարտ 5-ին: Եր-կու տարի առաջ Մոսկուա հրահանգած էր որ արձանը վերցուի, նոյնիսկ խմբակ մըն ալ ղրկած էր այդ գործին համար: Սակայն բնակչութիւնը դիմեր – յերեկ հսկեց որ հերոսին արձանը վար չառ-նուի:

Կորիի, վրացական այս փոքր քաղաքին մէջ Ստալինի թանգարան մըն ալ կայ. հինգ տարի առաջ փակուած էր, բայց յաճախ կը յայտարարուի թէ պիտի վե-րաբացուի: Թանգարանը վարդագոյն քարէ, տիրական չէնք մըն է: 1937-ին երբ Ստալին կ'ապրէր տակաւին, նորոգ-ուեցաւ այն հիւղակը ուր ինք ծնած էր: Հանրապետութեան մէջ ալ ցուցադրուած է ղրահագատ այն վագոնը որ քանի մը տարի գործածուած է բռնակալին կողմէ, օդանաւով ճամբորդութեան չրջանը սկը-սելէ առաջ,

Թանգարանին պատասխանատուները կ'ըսեն թէ տեսարժան բան չկայ, եւ թէ բոլոր իրերը նորոգութեան ղրկուած են: Անոնք հպարտ են որ անոնցմէ մաս մը պիտի ցուցադրուի Վիէննայի մէջ. կորե-ցիներու հաւատարմութիւնն ու վրացա-կան նոր իչխանութիւնը որ զազափարա-կան հաչուեյարդարներու փոխարէն կը նախընտրէ առաւելադոյն չահը ապահո-վել տեղական հարստութիւններէ, ինչ-պէս՝ Ստալինի թանգարանը, կովկասեան դինին ու ատրերը: Վրաստանի Մչակոյթի նախարարը չի ծածկեր թէ տարադրամի որոշ ազբիւր կը նկատէ հետաքրքրութիւ-նը որ կայ տասնեակ միլիոնաւոր զուհերու պատասխանատու այս անճնաւորութեան հանդէպ. ան կ'ըսէ թէ նոր թանգարանը փրկուած պիտի ըլլայ անձի պաչտամունք-էն ու Ստալինի յանցագործութիւններուն փա-ռաբանութենէն: Նոյնիսկ ան սրահ մը պիտի ունենայ ուր պիտի ցուցադրուին 20 – 30-ական թուականներու ճնչումներն ու կեղեքումները: Ստալին նկատի պիտի առնուի պարզապէս որպէս համաչխար-հային պատմութեան կարեւոր մէկ դէմ-քը:

Թիֆլիսցի մտաւորական մը որ Վրաս-տանի Համայնավար կուսակցութեան կեդ-րոնական Կոմիտէի գաղափարախօսը ե-ղած է վերակառուցման չրջանին, կը վախնայ համայնավարներու վերադար-ձէն: Այսուհանդերձ, սխալ կը նկատէ Ստալինի առանց այլեւայլի վարկաբե-կումը, առանց առարկայական վերլու-ծումի ենթարկելու անոր անճն ու գոր-ծը, կ'ըսէ թէ անկասկած մեծ չարիք գործած է ան, ինչ որ իրեն մօտ ախտա-բանական երեւոյթի մը հետեւանք էր.

Ոյց, գիտեմ, յոյժ կարօտիս որպէս
ըզմայր որդեկորոյս
Նագելի դիմաց նոցին մնացեալ կարօտ
ես ընդ երկար:

Ալիշան ու Արփիարեան մտաւորապէս նոյն թուականներուն էր որ բանաստեղծու-թեամբ հայ ազգային ինքնութեան ար-տայայտութիւն կուտային, առաջին ան-գամ ըլլալով: Այս արարքը ինքնին, այ-սինքն հայութեան գիտակցութիւնը բա-նաձեւելն ու բառերու քմայքին յանձնելը կրնար հարցադրումի ուժ ունենալ եթէ Հայաստանի իրականութենէն բանաստեղծ-ները մպզցէին Հայաստանի համամարդ-կային գաղափարին, անոր ոգեկան իմաս-տին: Հայր Արսէն Բագրատունիի «Հայկ Դիւցազն»ը այդ գագաթը պիտի փորձէր հասնիլ, անոնցմէ քանի մարի ետք: Սա-կայն առանց ատոր ալ մեծ քայլ մըն էր երկու կրօնականներուն իրականացու-ցածը:

Քիլլարա, Աւստրալիա

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ, ԲԱՑԹՏ ՄԸ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ· – («Յառաջ»)· –

Մարտ 2-ին, Մարսէյլի Հայ Մչակոյթի Տան վարչութիւնը հրաւիրած էր ծանօթ պատմաբան, խորհրդարանպզխութեան միջազգային մասնագէտ, ակադեմական Էլէն Քառէր տ'Անքոս:

Բացառիկ դասախօսութիւն մը ա-ժիմ-կան հրատապ նիւթի մը չուրջ՝ «Քաղա-քական կացութիւնը Կովկասի մէջ եւ Հա-յաստանը»:

Հայ Մչակոյթի Տան Վասպուրական սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուած էր, չորս հարիւր հոգի: Հասարակութեան մէջ կային Ֆրանսացիներ:

Կարօ Յովսէփեան բացաւ երեկոյթը ներմուծելով օրուան նիւթը եւ չնորհա-կալութեան խօսք յայտնելով դասախօսի որ հակառակ իր խճողուած ժամանակա-ցոյցին ընդառաջեց Հայ Մչակոյթի Տան վարչութեան հրաւէրին: Հաճոյքով կ'ըն-դունիմ ձեր հրաւէրը, գրած էր իր պա-տասխան նամակին մէջ, որովհետեւ լա-ւագոյն յիչատակները կը պահեմ մի քա-նի տարի առաջ ինծի եղած ազնիւ ընդուն-ելութենէն Հայ Մչակոյթի Տան մէջ:

Գրագէտ եւ լրագրող՝ Ժան Քէհայա-ներկայացուց Էլէն Քառէր տ'Անքոսը որ-պէս գերազանցօրէն մտաւորական, մի-ջազգային դէմք, փայլուն միտք, աչխար-հահռչակ պատմագէտ մասնագիտացած նախկին Խորհրդային Միութեան ու պատ-մութեան եւ որուն դիրքերը «Լ'Ամիթիէ էքլաթէ»էն մինչեւ «Լա Կրուար տէ Նա-սիոն» նոյնքան համբաւ ունեցող եւ պատ-մական հեղինակութիւն ներկայացնող հա-տորներ են:

Էրկին Քառէր տ'Անքոս, չուրջ մէկ ժամ, փայլուն կերպով վերլուծեց այժմեան կացութիւնը, քաղաքական իրավիճակը Կովկասի մէջ: Թուեց, բնորոչեց բնոյթը եւ բացատրեց պատճառները դանազան ընդհարումներուն, պատերազմներուն ռո-նոք ազգամիջեան կը կոչուին ըսաւ, եւ սակայն երկրամասի մը նուաճումի ձա-կատումներ են, ժառանգ ձգուած խորհրդային կարգերէն: 1920-ական թուա-կաններուն ծնող խորհրդային իչխանու-թիւնը դծեց մաքիաւելեան աչխարհագրու-թիւն մը, ձեռնարկեց նենգ քաղաքա-կանութեան մը փոքրամասնութիւններ սակայն արժանիքներ ալ ունի· ան է որ դրաճանաչ դարձուցած է Խորհրդային Միութիւնը ու զայն ճարտարարարուեստա-կանացուցած: Պատերազմին միլոցին պիտցած է ճիշդ ընտրութիւն կատարել ու յաղթել նացիներուն:

Բնականաբար, կարելի չէ ըսել թէ վրա-ցիներուն համար մտահոգութիւններու պէտաւորներէն է Ստալինի յիչատակը: Նոյն մտաւորականը կ'ըսէ թէ անոնց մե-ծամասնութիւնը գրաղած է պատերազ-մով, փախուստի ճամբաներ փնտռելով, կամ անունդի եաեւէ վազելով: Ստալինի յիչատակը յարգողները ամէնէն աւելի տարեց համայնավարներն են այսօր:

Փոփոխութեան կ'ենթարկուի նաեւ պե-տական մարզու անոր նկատառումը· բե-նազիտութեան փրոֆէսէօր կին մը կ'ըսէ· «Այն խմբակցութիւնը որոնք կը պայքարին այսօր իչխանութեան հասնելու համար, կամ այն գիտնականները որոնք կը կրակեն շարժող ամէն բանի վրայ, խելագարներ են· այս բոլորը կ'ամչցնեն վրաստանը որ կը դիմէ դէպի ազէտ: Միւնդեո Ստա-լին արժանիքը ունեցաւ յեղափոխութեան անիշխանականութեան, ոճրային երկար տարիներէ ետք, կարգ ու կանոն բերելու երկրին: Վրաստան այսօր հուրի ու սուրի մատնուած է· կարելի չէ հակակշռի տակ առնել· պէտք է որ Շեվարնաձէ իմի եւ լիազօրութիւններ ստանձնէ ու ժողո-վուրդին կարենայ տալ կեանքի բնականոն պայմաններ»:

Ա. Թ. Թ.

հաստատելով Պետութիւններուն մէջ, առեակ մը յարատեւումով ռումբեր որպէսզի յարմարագոյն պահուն դէմ – յանդիման դրամներն ապրուեիներուն։ Ցեսոյ, դատախազը անդրադարձաւ խորհրդային վարչակարգի անկումին եւ փլուզումին ու ակնարկեց՝ «զայրոյթով կը հաստատեմ թէ Պետութիւնները անտարբերութեամբ կը հետեւին ամբողջատիրական վարչակարգի մը կործանումին»։ Քառէր տ'Անքոս ընդգծեց Ռուսաստանի դերը, նոյնիսկ ներկայ ժամանակ, որպէս մէջնորդ կամ խաղաղարար տարբ։ Նաեւ, չարունակեց, Անկախ Պետութիւններու Հաստատակապետութիւնը թէպէտ առ այժմ անզօր է չատ մը կէտերու մէջ, սակայն առնուազն արժանիքը ունի 14 ամիս յետոյ միշտ դատարանի ներկայանալու։ Ըստ Քառէտ տ'Անքոսի, նախ եւ առաջ կարելի լուծում կը տեսնէ կովկասեան երկիրներուն համախմբում մը երաշխաւորուած Անկախ Պետութիւններու Հաստատակապետութեան կամ միջազգային կառոյցի մը կողմէ։

Ելլէն Քառէր տ'Անքոս պատասխանելով հարցումի մը թէ Թուրքիան խորհրդանշական արարք մը կրնա՞յ ընել նման Վիլի Պրանտի, ակադեմականը յայտարարեց՝ «հրապոյր պէտք է ըլլալ։ Հայաստանը ըստ ինծի կը թուի ըլլալ։ Եթէ երկու կողմերը ճնտիպ բանակցութեամբ սեղանին շուրջ, արդէն խորհրդանշական արարք մըն է։ Ինչպէս կարեւոր արարք մըն էր հայ եւ ազերի կրօնական Պետերու հանդիպումը Ջուիցերիոյ մէջ»։

Ելլէն Քառէր տ'Անքոսի եզրակացութիւնը այն եղաւ որ եթէ դեռ ժամը չէ հասած պատերազմի կացինը թաղելու, սակայն վաղուան լուծումը չի կրնար չանցնիլ Ռուսաստանէն եւ Թուրքիայէն։

Դատախազութենէն յետոյ, եղան զրուցարհարցումներ, յատկապէս Թուրքիա – Հայաստան յարաբերութիւններուն շուրջ։ Ակադեմականը այն գաղափարը արտայայտեց թէ քաղաքականութիւնը, պատանգիտութիւնը վեր են զգացական մօտեցումներէն եւ սրտի խօսքերէն։ Ջմոռնալ անցեալը անպայման, բայց նայիլն կերտել օրուան տուեալներուն համաձայն։

***

Դատախազութենէն յետոյ, Ելլէն Քառէր տ'Անքոս հիւրասիրուեցաւ Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան կողմէ եւ իր մեկնումի պահուն ստորագրեց Մշակոյթի Տան Ոսկեմատեանը, արձանագրելով հետեւեալը՝

«Pour la Maison de la Culture Arménienne avec l'amitié d'une française du Caucase, fidèle à l'Arménie et si admirative de sa culture et de son courage.

Hélène Carrère D'Encausse
02-03-1993

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԳՐԵԹԷ ԱՆԾԱՆՕԹ ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉԸ՝ ԳՐԻԳՈՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Փետրուար 26, Ուրբաթ օրը, պայծառ առաւօտ մը, թաղեցինք Հայ մը, Ռոն Նահանգին մէջ, Սէն – Ռոմէն – Օ – Մոն տ'Օր գիւղը։ Տասնըչորս հոգի էինք գերեզմանատունը։ Երեքը միայն Հայ, ի մէջ առեալ քահանայ հայրը։

Թաղեցինք Գրիգոր Կարապետեանը, 85 տարեկան էր։ Արուեստի մարդ մը. նկարիչ։ Գրեթէ անծանօթ մը Ֆրանսայի հայ նկարիչներու շարքին մէջ։ Որոշ համբաւ մը սակայն, Լիոն։ Փնտռուած ստորագրութիւն մը 1950 – 1975 շրջանին։ Արուեստ հասկցողներուն կարծիքով – անոնցմէ չենք – տաղանդաւոր նկարիչ մը՝ որ չկրցաւ ինքզինքը լի ու լի դնահատել տալ իր բուն, բարձր արժէքով։

Իր ստեղծագործութիւնները ցրուած են Լիոնի շրջանին մէջ, անհատներու քով։ Երբ խանդավառ էր եւ տակաւին կ'աշխատէր կանոնաւորաբար, կը կազմակերպէր, երկու – երեք տարին անդամ մը, անձնական ցուցադրութիւն մը։ Վերջինը 1976–ին էր, եթէ լաւ կը յիշենք։ Այդ առթիւ «Լը Փրոկրէ»ի մէջ, օրաթերթին արուեստի աշխատակիցներէն՝ Ռոպէր Պիւթօ կը գրէր. –

«Պուքրէչէն մեկնելէ ի վեր, երիտասարդ, Գրիգոր Կարապետեան իրեն հետ կը պատցնէ ամբողջ աշխարհ մը հովանոց կրող կիներու, կրօնաւորներու, բիւզանդացի կոյսերու, հնաձեւ ծովափներու, կանանչ ծովամասերու՝ որոնք աւելի կանանչ են քան լեռնային լճերը, ամփոփ՝ իր հետ կը պտըտցնէ «արմէնեանցիները», բառ մը զոր ինք հնարած է։

«Իր ոճը կը հեղնէ արդիականութիւնը, սակայն, պատառին վրայ, դէմ - դիմաց կ'ելլեն երկու իրականութիւններ, մին՝ բխած իր յիշողութենէն, զոր նկարիչը կը պարփակէ եռանկիւններու կամ քառանկիւններու մէջ, միւսը՝ բխած իր ներկայ իղձերէն, զոր կը մեկնէ իր շրջապատէն փոխ առնուած գոյներով, Սօնի բնանկարներէն, Մոն տ'Օրի գոլորշիապատ երանգներէն։

«Այս կրկնակի իրականութենէն ծնունդ կ'առնէ տարաշխարհ մը (տէփէյզըման)՝ որ կը բացատրէ Գրիգոր Կարապետեանի առանձնութիւնը։

Փորձեցինք հայերէնի վերածել Ռոպէր Պիւթոյի – ան ալ հանգուցեալ – այս հատուածը, ընդգծելու համար, մանաւանդ, երկու բառեր՝ «Արմէնեանցրի» (եթէ կ'ուզէք Արմէնիքէ) եւ առանձնութիւն՝ որոնք, միասնաբար, լաւ կը յատկանշեն թէ՛ արուեստագէտը եւ թէ՛ մարդը։

***

Իւրաքանչիւր իր գործին վրայ կարելի է գտնել աչքառու կամ նուազ տեսանելի, դիր մը, գիծ մը, նշան մը՝ որ կ'ակնարկէ իր հայութեան։ Իր ստորագրութեան «G» գիրը, զոր օրինակ, կը վերածէր մեսրոպեան «Կ»ի։

Իր վերջին ցուցադրութիւններէն մէկուն առթիւ զրի առած էինք հետեւեալը.

– Ահա կամուրջ մը որ կը կապէ երկու եզրերը գետի մը վրայ։ Գետէն անդին, երկու գաղաթներ, ձիւնազարդ, կը սպասեն ... Օտարի մը համար – օտարներ յաճախ կուգան Կարապետեանի աշխատանոցը – կամուրջ մըն է միայն այդ, իսկ մեզի համար՝ չատ աւելի բան մը։ Ահա ուրիշ նկար մը՝ «Սերունդներու վազքը»։ Մայր մը կը հակի իր որդւոյն վրայ, տալու համար ծանօթ պատգամը՝ «Չի մոռանաս ...»։

Ուրիշ մըն ալ, երաժիշտ մը (Խաչատուրեա՞ն) դաշնակին առջեւ. բայց դաշնակները կը թագմանան, իրարու քով կը չարուին դաշնակներ, նորէն դաշնակներ ու նկարիչը քով-քովս, կամացուկ մը կ'ըսէ՝ «Հայ տաղանդներ կը բազմանան»։

Կարապետեան, իր գրեթէ բոլոր ստեղծագործութիւններուն համար, հիմ առած է միշտ եռանկիւն մը, գմբէթ մը։

Նոր բացուած վաճառատուն մը ապսպրանք կ'ընէ հայ արուեստագէտին՝ դեղարուեստական գործով մը զարդարել պատերէն մին։ Տարածուն նկարին վրայ, եթէ նայուի քիչ մը ուշադրութեամբ, կարելի է նշմարել, պահուըտած գտնազան գծապատկերներու մէջ, մեսրոպեան Ա. եւ Գ. գիրերը։ Արարատ եւ Գմբէթ...

***

Այդքան հաւատարիմ իր հայութեանը, Գրիգոր Կարապետեան կը մնար սակայն հեռու հայ համայնական կեանքէն։ Երբեք չենք նկատած իր ներկայութիւնը հայկական հանդէսի մը, հաւաքոյթի մը մէջ։ Վստահ ալ չենք թէ օր մը մտած ըլլայ Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ դռնէն ներս, հակառակ որ հոն, տաճարին մէջ, խորանին վրայ կայ իր եղակի ստեղծագործութիւններէն մէկը՝ ապսպրանք Պ. Սեդրակ Սանճեանի. արտասովոր Ցիսուս մը, արդէն հասակ նետած, սեւ յօնքերով, սեւաչեայ մանչուկ մը՝ ձեռքը տուած Աստուածամօր։

Իր ստեղծագործութիւններուն կարեւոր մէկ մասը ներշնչուած է Եկեղեցիէն։ Ունի տպաւորիչ Գրիգոր Լուսաւորիչ մը՝ զոր փօլ Մուրատեան, ցուցասրահի տէր արուեստասէր մը, հանդուցեալ, իր անձնական հաւաքածոյին մէջ առած էր։

***

Գրիգոր Կարապետեան ծնած էր Պուքրէչ, 1908 Նոյեմբեր 7–ին։ Կը պատմէր թէ իր հայրը սափրիչ էր. ինք մերժած էր սափրիչ ըլլալ։ Ցաճախած էր Ռումանիոյ մայրաքաղաքին արուեստից վարժարանը,

19 տարեկանին, ի խնդիր նոր հորիզոններու, օր մը, ճակատագրական օր մը իրեն համար, կ'որոշէ լքել ու մոռնալ ծնողք եւ ընկերք, կուգայ Փարիզ։ Գաղթականի կեանք։ Պէտք էր ուտել. աշխատած է ճաշարանի մը մէջ, լուացած պնակ ու դաւաթ։ Կը մնայ Փարիզ չուրջ երեք տարի։ Կ'երթայ երբեմն Փարիզի ազգանուիրական ազատէմին։ Նկարչական։

Ի վերջոյ, անկասկած դառնացած, կը մտնէ լէժիոն էթրանժէրի մէջ։ Տասնըմէկ տարիներ կը ծառայէ բանակին, դերի ալ կը մնայ Գերմանիա։

Աղատագրութեան, կանդ կ'առնէ Լիոն։ Դառնութեան նոր պատճառ մը, չի ստացար, ըստ իրեն, որեւէ չօշափելի օգնութիւն հայ համայնքէն։

Բայց յամառ է, կը ձգտի իր նպատակին, կը գտնէ հետզհետէ արուեստի իր ճամբան, կը յաջողի, Լիոն, դերք չինել իրրեւ նկարիչ, ապրուիլ իր արուեստով, քաջալերութեամբ ալ իր ընկերուհիին, յետոյ իր կնոջ, բժշկուհի մը, Ֆրանսուհի մը, խոալական ծագումով. աշխատանքի բժշկուհի՝ որ մահացաւ իրմէ չատ առաջ, 1980–ին։

Գրիգոր Կարապետեան կը պատմէր իր կեանքին մասին երբ հակամէտ էր յանձնուելու, ինչ որ չէր պատահեր յաճախ։ Կը պատմէր ալ թէ, Պուքրէչ, Հ. Մ. Ը. Մ.–ի չարքերուն մէջ, եղած էր մարզիկ, իմբապետ Պալճեանի, ապագայ Ամենայն Հայոց Հայրապետին ղեկավարութեան տակ։ Իր մասնագիտութիւնն էր 800 մեթր վազքը։ Երբ վերափոխը այցելեց Լիոն, հակառակ մեր ստիպումներուն, Կարապետեան մերժեց ներկայանալ Հայրապետին՝ որ ուզած էր զինքը տեսնել ոչ թէ որովհետեւ կը յիշէր մարզիկ Գրիգորը, այլ փափաքած էր ծանօթանալ Ս. Յակոր Եկեղեցւոյ խորանը զարդարող արուեստաւոր Ցիսուսին հեղինակին։ Կարապետեան մերժեց։

Չկրցանք նաեւ զինքը տանիլ իր արուեստակից Մուրթաֆեանի գործերուն ցուցադրութեան, Լիոն։ Ըսաւ ու պնդեց՝ «Չեմ ուզեր ապրուիլ ուրիշներու արուեստէն»։ Իրը իրն էր։ Կը խորչէր ալ, հաւանաբար, մտնել բազմութեան մէջ։ Կը գգուշանար ուրիշներէ։ Կը մնար առանձնութեան մէջ, դէմ առ դէմ իր արուեստին։

Իր կնոջ մահէն վերջ, մնաց բոլորովին առանձին։ Չէր աշխատեր։ Մնաց յաճախ փակուած, միայնակ, Լիոնի իր յարկաբաժինին մէջ, գրեթէ բոլորովին կարուած իր փոքրաթիւ հայ բարեկամներէն։

Ունէր մէյն, իրեն համար հարազատ, քանի մը Ֆրանսացիներ, արուեստի բարեկամներ, հաւատարիմ մինչեւ վերջը։ Անոնցմէ մէկը, առջի չաբաթ, կը հեռաձայնէ հայ նկարիչին։ Չի ստանար պատասխան։ Կ'երթայ կը բախէ դուռը։ Ոչ մէկ ձայն։ Կուգան հրչէջները, կը բանան յարկաբաժինը։ Ծերունի նկարիչը մահացած էր իր բազկաթոռին մէջ...

***

Նորվան Եպիսկոպոս չուզեց ձգել որ Հայ Եկեղեցիէն յաճախ ներշնչուած արուեստագէտը մեկնի առանց կրօնական արարողութեան. կատարուեցաւ իր ձեռամբ. Լիոն, առաւօտուն մեռելաթաղ ընկերութեան սրահին մէջ։ Իսահակ Ռշկր. Քհնյ. ընկերացաւ, յետոյ, դագաղին Սէն – Ռոմէն, վերջին ազօթք մըն ալ ընելու համար, զայն հողին յանձնելէ առաջ։

Գրիգոր Կարապետեան կը հանդչի իր կնոջ մօտ, համեստ չիրիմի մը տակ, դիւղական անուշ գերեզմանատան մը մէջ, բլուրի մը վրայ, շրջապատուած Մոն – տ'Օրի բարձրութիւններով։ Կը հանդչի՝ հեռու իր ծննդավայրէն, հեռու հայութենէ որմէ կը խուսափէր, սատարելով սակայն, իր վրձինով, այնքան ատեն որ կրցաւ ծանօթացնել օտարներու Հայը՝ իր արուեստով, կրօնքով, իր աւանդութիւններով։ Այդպէս ապրեցաւ եւ մեռաւ Գրիգոր Կարապետեան, Հայերու գրեթէ անծանօթ հայ նկարիչ մը։

Ապագային, թերեւս, ան ալ ճանչցուի եւ ամբողջովին գնահատուի իրրեւ արժէքաւոր արուեստագէտ մը, ինչպէս որ պատահած է, ոմանց, գեղարուեստի աշխարհին մէջ։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Երեքշաբթի, Յունուար 26

Առաւօտեան ժամը 9-ին կրկին եւեկտրական հոսանք կայ։ Նախաճաշը միեւնոյն արժէքին է կանգ առել (175 ռուբլի)։ Իրաւաբանական որոշ բառեր ճշդելու համար զուիցերացի մը պատասխանատուի ու նրա թարգմանչի հետ Գերադոյն Դատարան ենք գնում։ Ոչ մի պատասխանատու պաշտօնեայ չկայ պատասխանելու համար մեր հարցերին։ Հերթապահ պահակը հայերէն-ֆրանսերէն բառարան է խնդրում։ Ատում եմ, «...հետս ֆրանսերէն-հայերէն բառարան կայ, կ'ուզէ՞ք տամ»։ Մերժում է, հակառակն է ուզում՝ «հայերէն - ֆրանսերէն»։

Աբդէն թանձր խաւար է իջել քաղաքի վրայ երբ հանդիպում եմ Ֆիլմատարանի եւ «Հայ Ֆիլմ»-ի պատասխանատուներին։ «Հայ Ֆիլմ»-ի պահեստից ֆիլմերն վերցնելու համար խաւարը պիտի փարատել։ Լոյսի միջոցներն սահմանափակուած են մոմերի։ Դա վառնգաւոր միջոց է ֆիլմի պահեստներն մտնելու համար։ Փոխ եմ տալիս հետս բերած արհեստական լոյսը։ Քաղաքից դուրս, մինչեւ «Հայ Ֆիլմ» են անցնում ու պահեստից հանում՝ Պարսկաստանի փառատօնում ներկայացուղ Ֆիլմերի չարքը։

Խաւարի մէջ քաղաքի սառած ու սպրթաքող ասֆալտներից իջնելով եւ պատերը չօշափելով քայլում եմ չարժարւեստի մարզում աշխատող մի երիտասարդի հետ։ Արդէն երկու տարի է, որ ծանօթ եմ իր հետ։ Ինձ հետ Հայաստանի հեռատեսիլի համար տեսակցութիւն է նկարահանել։ Մօտից դիտի Պարաճանովին։ Հարցնում եմ արդեօ՞ք կարող է բացատրել թէ ինչո՞ւ չիրագործուեց Ս. Էջմիածնի թանգարանի մասին Վազգէն Ա. Վեհափառի կողմից Պարաճանովին պատուիրուած Ֆիլմը։ Ցատակ պատասխան չունի. սակայն վստահ է, որ Պարաճանովի արուեստին հիմնականօրէն հակադրուողները միշտ էլ Հայերն են եղել։

Զրուցելով հասնում ենք Հանրապետութեան հրապարակը (նախկին՝ Լենին)։ Հսկայ տարածութիւնը խաւարի մէջ է թաղուած։ Ամբողջ շրջափակը, շրջապատուած պետական չէնքերով եւ արձանազուրկ պատուանդանով, ամայի է։ Ոչ ոք չկայ այնտեղ բացի մենք երկուսս, որ սառոյցների վրայ զգուշութեամբ քայլելով, փորձում ենք կարել հսկայ տարածութիւնը։

Շարունակում է պատմել Ս. Էջմիածնի նկարահանման կարճատեւ ժամանակաշրջանը եւ քնորոշել վերաւորուած ու նեղուած Պարաճանովի ապրումները։ Մթութեան մէջ մօտենում ենք Հիւրանոցին եւ պատմածն աւարտում է հետեւեալ խօսքերով. «... բայց երբ դադարեց Ս. Էջմիածնի ծրագիրն, այդ բոլորից յետոյ երբ Վեհափառի մասին Պարաճանովի ներկայութեամբ ուզում էին վատ խօսել, քննադատել կամ նրան մեղաւոր համարել՝ Պարաճանովը միշտ էլ ասում էր ... իրաւունք չունէք այդպէս խօսելու։ Համոզուածէր, որ Վեհափառը ճմարտապէս սուրբ մարդ է...»։

Հիւրանոցն ամբողջովին խաւարի մէջ է։ Վեր եմ բարձրանում ինձ հետ վերցրած ճրպանի փոքրիկ լուսարձակի օգնութեամբ։

Չորեքշաբթի, Յունուար 27

Ելեկտրական հոսանքը կրկին երէկուայ պէս առաւօտեան նոյն ժամին միացուեց։

Նախաճաշի համար միեւնոյն արժէքը պահանջուեց։

Մի կին սրբում է ճաշարանը. երբ սեղանիցս չատ հեռու չէր գտնւում եւ դեռ աւլում էր ասաց. «Փետրուար 5-ին Պարոն Հայրիկեանը ժողովրդին ցոյցի է հրաւիրել»։ Եւ նայեցի. ճաշարանում այդ պահին ոչ ոք չկար։

Աչխատանքի դրասենեակում լսեցի թարգմանիչներից մէկը, որ երկու օր առաջ պատմում էր թէ ինչպէս իր տարեց հայրը ցրտից խուսափելու համար ամբողջ օրն վերմակի տակ է մնում՝ բացակայելու է մի քանի օր։ Հօրն երէկ վերմակի տակ մեռած գտել են։ Լսեցի նաեւ, որ դագաղի գինը չուրջ 50·000 ռուբլի է։ Մի դժամբ որ նա անկարող է հոգալ։ Մի խումբ պատասխանատուներ, որոշեցին յանձն առնել դումարը։ Ակամայ մտածում եմ՝ միւսներն ինչպէս պիտի նման ծանր ծախքեր հոգան։

(Շար. 7)

(Շար. Ա. Էջէն)

առիթով հրապարակաւ չնորհակալութիւն յայտնել «Ֆրամաթոմ»ի մանագէնէրէն Պ. Ժաք Փանոսեանի իր այս մարդին մէջ կատարած աշխատանքին համար:

Հայաստանի պաշտօնական պատուիրակութիւնը կը բաղկանայ Ձարտարարուեստի նախարարի խորհրդական Պ. Գասպարեանէ, նոյն նախարարութեան անտեսական կապերու բաժնի պետուհի Պ. Սուքիասեանէ, «Հրազդան – մեքենայ» գործատան տնօրէն Պ. Թ. Տէր-Պետրոսեանէ: Պատուիրակութեան մաս կը կազմէ նաեւ Տիկին Զաքարեան որպէս թարգման: Իսկ հայերէնէ ֆրանսերէն թարգմանութիւնները կը կատարէ Տիկին Ս. Մուրատեան:

Հայկական պատուիրակութեան ձարտարարուեստի մարդէն կազմուած պատուիրակութեան մաս կը կազմէին Պ.Պ. Արտուչեան («Կալաքտիկա» ձեռնարկութեան տնօրէն), Ձարուքիւնեան («Երազ» գործատան տնօրէն), Դաւիթեան (Փոլիվինիլասէթաթ գործատան տնօրէն), Տէմիրճեան («Անդրան» հետազօտական հիմնարկի տնօրէն), Յովհաննիսեան («Ապրդումաշին գործատան տնօրէն), Սասունեան («Հայքապէլ» գործատան տնօրէն), Վարդանեան («Թրանզիսթոր» ձեռնարկութեան տնօրէն) եւ Ենկոյեան (Քանաքեռի Ալիւմինիումի գործատան տնօրէն):

Ֆրանսայի ճարտարարուեստի տնօրէնը նոյն կէսօրին ճաշով մը պատուեց հայկական զոյգ պատուիրակութիւնները:

***

Աւելցնենք որ Ճարտարարուեստի եւ Արտաքին առեւտուրի նախարարութիւնը նոյն օրը (Մարտ 11) հաղորդագրութիւն մը հրապարակեց այս հանդիպումին առթիւ, ուր կ'ըսէ, ի մէջ այլոց. –

... M. Dominique Strauss-Kahn a ouvert ce matin avec M. Safarian un petit-déjeuner débat consacré à l'Arménie au Centre Français du Commerce Extérieur. Près d'une centaine de représentants d'entreprises françaises ont participé à ce débat.

L'Arménie dispose d'un capital industriel, technologique et scientifique très important (surtout si on le rapporte à la taille de ce pays de moins de 4 millions d'habitants) et de grande qualité dans certains domaines de pointe (électronique, optique...).

Malgré les graves difficultés que connaît actuellement ce pays, en raison du blocus énergétique imposé par ses voisins, ce potentiel technologique représente un atout essentiel pour l'avenir. Des coopérations franco-arméniennes ont déjà été engagées notamment dans le domaine de l'énergie, de la recherche (coopération avec Thomson, Institut d'Optique d'Orsay), des télécommunications.

Le Ministre de l'Industrie et du Commerce Extérieur a annoncé l'envoi d'une mission d'experts dans le domaine de l'énergie à Erevan courant avril.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԷՆ մեր առած լուրերը (Մարտ 12) կը հաստատէին թէ ընդհանուր ձեւով հանդարտ են սահմանային չրջանները: Կռիւներ կան Մարտակերտի չրջանը: Կարն ալ միշտ քիչ քանակութեամբ կը հանի:

ՖՐԱՆՍԱՑԷՆ մեկնած օժանդակութեան կառախառքը հասած է Անգարա: Մաքսային անօրէնութիւնը լսած է թէ բեռները քննութեան պիտի ենթարկուին եւ թէ ընկած է Թուրքիայէն բեռցուելիք 50 թոն ցորենի ծրարները:

ԱԴՐԲԵՋԱՆի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը հրապարակումի արժէք դրած է այն լուրերուն որոնք կը վերաբերին պատերազմական անցքերուն: Նախարարութեան մամուլի կեդրոնը նախապէս օրական հաղորդում մը կը կատարէր այս մասին, սակայն ներկայիս որոշուած է չաբաթը մէկ հրապարակում ընել: Այս որոշումը կը մեկնաբանուի որպէս կանխազգուշական միջոց, ժողովրդային ճակատի կառավարութենէն հատանական նոր հրաժարումներու:

ՄԻԼՈՍԵՎԻՉ, Սերպիոյ նախագահը, երկու ժամ էվիզէ ընդունուեցաւ Մարտ 11–ին եւ լսեց նախագահ Միթերանի խիստ ազդարարութիւնը, բայց, ըստ յաջորդ օրուան տեղեկութեանց չատ մոխիկ չէր ըրած եւ իրիկուան յանպատրաստից ճաշն ալ մեծ օգուտ չէր ունեցած: Միլոսեւիչ մասնաւոր պատիւներով չէ ընդունուած: Առաջին հանդիպում մը տեղի ունեցած էր Քրիյոն պանդոկը Վէնսի եւ Օուրնի հետ, նախքան էլիզէի տեսակցութիւնը, բայց, Սերպիոյ նախագահը չի յաժարիր ՄԱԿ–ի նախատեսած ծրագրին, զոր միայն Մրուաթիները ընդունած են: Սերպ եւ մահմետական համաձայն են զինուորական եւ սահմանադրական մասերուն, բայց՝ ոչ աշխարհագրական երեսակին (10 գաւառներու բաժանում): ՄԱԿ–ի երկու բանագնացները որոշ լաւատեսութիւն մը արտայայտեցին Ք.Է տ'Օրսէի ճաշէն հետք: Միլոսեվիչ ընդունած կ'ըլլայ ճնշում բանեցնել Պոսնիոյ Սերպերուն վրայ:

ՀԱՄՊՈՒՐԿի մէջ թուրք իմամ մը մեռած է ոսոխկանի մը դնդակին տակ: Թուրքիոյ հիւպատոսարանին կցորդ իմամ մը ծռած էր վիրաւոր Գերմանացիի մը վրայ, ըստ իշխանութեանց, երբ ոսոխկան մը հասած է, իմամը ատրճանակը հանած է ու թիրախ առած ոսոխկանը, որ տեղն ու տեղը կրակած է:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE POINT»

(13/19 Mars)

JOURS TERRIBLES A EREVAN

Ինչպէս հաղորդած էինք առջի օր, Օլիվիէ Վէպէր անգամ մը եւս Հայաստան զացած էր եւ իր յօդուածը լոյս պիտի տեսնէր այս չաբթու: Շաբաթաթերթին երկու էջերուն վրայ փռուած նկարագրութիւնը չատ մի տարբերիր ուրիշներէ («Ֆիկարօ», «Լիպերասիոն», «Էքսփրէս»): Ժողովուրդի մը անհանգստութենէ կեանքին նոյն ցնցիչ տեսարաններն են, մութին, ցուրտին, գրկանքին մէջ: Հոս ալ, անընդունելին՝ մեռելին միւս երեսն է, հրըսաութիւն դիզողները, մերսէտէսներու եւ պէ – էմ – տուպլըվէներու մէջ (անոնք վառելանիւթ ունին, անշուշտ...) որոնք չեն քաշուիր իսկ իրենց անուններն ալ տալու եւ իրենց յաջող պիզնէսին մանրամասնութիւններով ալ յոխորտալու թղթակիցներուն առջեւ արեւմտեան այն երկիրներուն, որոնցմէ մարդասիրական օժանդակութիւն կը պահանջենք, որովհետեւ Հայաստան արիւնաքամ է: Լրագրողը, որ ինք ալ հաստատած է մափիա մկրտուած ճաշարանը, ուր այս հարուստները վիրաւոր կը գտնեն ճոխ սեղաններու առջեւ, կ'ըսէ թէ նախարարութեան պաշտօնատար ալ կայ հոն, քննիչ ալ, ֆիսքի պաշտօնեայ ալ:

Հանդիպած է Ֆրանսայէն գաղթած Հայու մը, այսօր 65 տարեկան, որ Ռոնի հովիտին եւ Վալանսի արճարաններուն կարօտով կ'ապրի եւ որուն, երբ իր մանկութեան երազած Հայաստանի մասին հարց կը տրուի, բացակայ խօսակիցի կը վերածուի:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Պանէեւ – Քաչանի Սիմանթօ Միութեայ պարոյին աշակերտներու ծնողքները 250 ֆրանք կը նուիրեն «Ցառաջ»ին ժորժ Թասումեանի մահուան առթիւ:

RECITAL

Christophe BOULIER, violon
Grand-Prix Long-Thibaub et Kreisler
et
Miklos SCHON, piano
Lauréat de la Fondation Cziffra
donneront un concert unique
le Samedi 20 Mars à 20 h 45
A L'INSTITUT MUSICAL DE PARIS
11, avenue Beaucour - Paris 8e (M° Ternes)
Au programme : *Sonates de*
BRAHMS — KHATCHATRIAN —
Rhapsodie de BAGDASSARIAN et
«*l'Arlésienne*» de BIZET (arrgt R. Boulier)
Tarif réduit: 60 F. — Plein tarif: 100 F.
Réservations: 69 05 56 42
et vente des places
30 minutes avant le début du récital
Les 70 premiers spectateurs recevront gratuitement un disque du concerto de Khatchatrian, par Ch. Boulier sur présentation de cette annonce.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՆԱԽԱԳԱՀ
ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ
ՀԵՏ
ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 13, ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 7·30-ԻՆ
PALAIS DES CONGRES — Grand Auditorium
2, Place de la Porte Maillot, Paris 17e — M° Porte Maillot
ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻ ԱՄԲՈՂՋ ՄԵՐ ՀԱՄԱՑՆՔԸ

ՀԱՄԱԶԳԱՑԻՆ ՓԱՐԻԶ
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄ
«ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԿԱՐԵԼԻՆ»
Համազգայինի ԴԻՄԱԿ թատերախումբը կը ներկայացնէ Մովսէս Պըչաքճեանի «Անկարելի կարելին» թատերախաղը
Բեմադրութեամբ՝
Յասմիկ Սիւրմէլեանի
Ուրբաթ 19 եւ Շաբաթ 20 Մարտ ժամը 20·30–ին, Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 18·30–ին
THEATRE TREVISE
14, rue de Trévise, Paris 9e
M° CADET ou RUE MONTMARTRE

Հ. Բ. Ը. Մ. ՄԱՐՄՆԻՁ
ԱՑՑ
ՍԷՆ-ՌԱՖԱՑԷԼԻ
ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԸ
Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Մարսէյլի յանձնաժողովի կազմակերպած այցել Սէն-Ռաֆայէլի Հանգստեան Տունը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Մարտ 18-ին:
Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել՝ Տիկին Մելգոնեանի
91 – 77 – 62 – 29

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

l'U.C.F.A.F.

présente
POUR UNE TOURNEE EXCEPTIONNELLE

L'ENSEMBLE NATIONAL DE CHANTS ET DANSES DU HAUT-KARABAGH

PARIS

SAMEDI 27 MARS A 20 h h30
DIMANCHE 28 MARS A 17h
LUNDI 5 AVRIL A 20h30
MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e — Métro : Iéna

Réservations : **UGAB** : 118, rue de Courcelles, Paris 17e — **Chez Arto** : 12, ave. de la Porte Brunet, Paris 19e — **Cabinet Terziyan** : 21, rue Lamartine, Paris 9e — **Géoma** : 36, Passage du Ponceau, Paris 2e — **Librairie Orientale** : 51, rue Monsieur-le-Prince, Paris 6e — **Photo Carmen** : 91 bis, ave. Henri Barbusse, 92140 Clamart — **Télé-Condorcet** : 175, ave. Jean-Jaurès, 92140 Clamart — **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes — **Centre Culturel et Artistique** : 6, Cité du Wauxhall, Paris 10e, tous les jours de 18h à 20h - samedi de 15h à 18h - Tél. : 42 08 76 49.

ALFORTVILLE

Sous la Présidence d'Honneur de M. René ROUQUET Député-Maire d'Alfortville
LUNDI 29 MARS A 20 h 30
SALLE DES FETES
22, rue Voltaire, Alfortville

Réservations : **Boyadjian Hagop** : 121, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Epicerie Hay Ararat** : 118, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Atlantic Electronique**: 241, rue Paul Vaillant-Couturier, Alfortville.

BAGNEUX

Sous la Présidence d'Honneur de Madame Janine JAMBU
Maire de Bagneux, Conseiller Général des Hauts-de-Seine
MARDI 30 MARS A 20 h 30
THEATRE VICTOR HUGO
14, rue Victor Hugo, Bagneux

Réservations : **Tbirian** : 30, ave. Henri Barbusse, Bagneux-Tél.:46 63 69 45 — **Alexanian** : 54, ave. Henri Ravera, Bagneux - Tél. : 47 35 61 68 — **Nairi Traiteur-Aprahamian** : 108, ave. Albert Petit, Bagneux - Tél. : 46 65 49 58.

ARGENTEUIL

Sous la Présidence d'Honneur de M .Robert MONDARGENT
Député-Maire d'Argenteuil
MERCREDI 31 MARS A 20 h 30
THEATRE JEAN VILAR
9, boulevard Héloïse, Argenteuil
Réservations : **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes.

L'Ensemble se produira également :
- JEUDI 25 MARS à *MONTREUIL* (renseignements auprès de l'UCAM)
- VENDREDI 26 MARS à *ARNOUVILLE-LES-GONESSE* (rens. auprès de l'A.V.A.G.)

Réservations et informations pour tous les spectacles au 42 08 76 49 de 18h à 20h et les samedis de 15h à 18h.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 16
MARDI
16 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· – Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաւկան առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·018 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.018

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

ԱԶՆԱՒՈՒՐ՝ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋՈՒՆ ԴԵՍՊԱՆ

ԱՐՑԱԽ ԵՒ ՍԱՀՄԱՆԱՓԵՐՁ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ ԱՆՓՈՓՈԽ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը եւ իր ղեկավարած պատուիրակութիւնը Երեւան վերադարձան Կիրակի, (Մարտ 14) առաւօտ: Իրենց կ'ընկերանային նաեւ Ֆրամարզոմէն՝ Ժաք փանոսեան եւ Պետրոս Թէրզեան (փէթրոսթրաթէժի): Առաջինին այս նոր այցելութիւնը կը վերաբերէր կրկին հիւէյսկայանի բացման հարցին: Սկզբունքով այս չարթու Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ նիստ պէտք է գումարուի այդ կապակցութեամբ, ինչպէս ապահովեց Լ· Տէր – Պետրոսեան Շարաթ իրիկուն, Փալէ տէ Գոնկրէ:

Նախագահ Տէր – Պետրոսեանի այցելութեան վերջին մասին թղթակցութիւնները կը հրատարակենք յաջորդաբար, այսօր եւ վաղը, ժամանակագրական կարգով: Ուրեմն, վազուան Թողլով Շարաթ իրիկուան (Մարտ 13) փալէ տէ Գոնկրէ-ի մանրամասն թղթակցութիւնը, այժմէն ըսենք սակայն թէ լաւ լեցուած սրահի մը առիթ էր որ Նախագահը ելոյթ ունեցաւ եւ պատասխանեց հարցումներուն: Այս երեկոյթին, ինչպէս գրեցինք, ներկայ էր նաեւ Ազնաւուր որ նախագահական յատուկ հրամանագրով նշանակուեցաւ՝ «մարդասիրական օգնութեան շրջուն դեսպան»: Այս նշանակումին առթիւ, Ազնաւուր նաեւ մըն ալ խօսեցաւ, ճշդելով՝ «ինծի համար քաղաքական ասպարէզի մը սկիզբը չ՚է, որովհետեւ եմ եւ կը մնամ արուեստագէտ մը»:

Ի դէպ, լաւ որ Ազնաւուրը կայ, որու ջնարհիւ է միայն, ըստ երեւոյթին, եթէ քանի մը արձագանգները լոյս տեսան դըռաւոր մամուլի մէջ եւ անդրադարձ մըն ալ եղաւ «Ֆրանս 2»էն, Լ· Տէր – Պետրոսեանի Փարիզ կատարած պաշտօնական այցելութեան մասին:

Հարկ չկայ, դառնութեամբ, հաստատել ժամանակաշրջանի մտայնութիւնը եւ մեդիաներու ըմբռնումը լուրերու ընտրութեան մէջ: Պէտք է հասկնալ եւ պարադրաբար համակերպիլ: Հինգշաբթի, Մարտ 11-էն Կիրակի 14, Փարիզ կը գտնուէր Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը, պաշտօնական այցելութեամբ: Ընդունեցաւ Նախագահ Միթերանի կողմէ եւ ստորագրուեցաւ Ֆրանք-հայկական դաշնագիր մը: Շարաթ, Մարտ 13-ին, կարելի էր 4 – 5 տող գըտնել «Իւմանիթէ»ի եւ «Ֆոթիտիէն տը Փարի»ի մէջ, ոչ մէկ տող՝ «Ֆիկարօ», «Լիպերասիոն», «Լը Մոնտ», ինչ կը վերաբերի հեռատեսիլին, Ուրբաթ իրիկուն Ա· կայանը արձագանգ մը կուտար, ան ալ Ազնաւուրին պատճառաւ: Եւ միշտ չնորհիւ Ազնաւուրին է, որ «Ժուռնալ տիւ Տիմանշ»ի մէջ (Մարտ 14) հակայ նկար մը լոյս կը տեսնէր (կողք կողքի՝ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան եւ Ազնաւուր) որու կցուած էր թղթակցութիւն մը նուիրուած նախորդ իրիկուան Ազնաւուրի արուեստագէտ ելոյթին: Նոյն օրը, «Ֆրանս 2», ժամը 13-ին կ'անդրադառնար երեկոյթին, հարցազրոյց մըն ալ ներկայացնելով:

Նոյն իրիկունը, օրինակ, երբ կը սկսուէր 7/7 յատուկ խմբագիրը որ կը ներկայացնէր չաբթուան իրադարձութիւնները, Հինգշաբթի օրուան համար՝ կարեւոր լուր էր Միլոսեվիչի այցելութիւնը, Ուրբաթ օրուան համար՝ Ալէն Կօթիէի յաղթանակը (աշխարհի չրջանը առանձին՝ առաջատանալուվը, եւ ոչ անշուշտ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի տեսակցութիւնը Ֆ· Միթերանի հետ եւ դաշնագրին ստորագրութիւնը:

Երկուշաբթի օր, Մարտ 15-ին, «Ռոթիտիէն» կ'արձագանգէր Ազնաւուրի նշանակումին: Մետիաթիֆ արժէքը, ժամանակաշրջանի մտայնութեամբ Ազնաւուրն է, ոչ՝ Հայաստանի նախագահը: Կը մնայ մեզի ուրախ ըլլալ, որ Ազնաւուր մը ունինք:

***

Երեւանէն մեր առած լուրերու համաձայն, Մարտ 15-ին, Կիրակի, ռմբակոծուած են Տաուշի չրջանի գիւղերը բանակն ուժգնօրէն եւ մէկ մեռեալ կայ՝ Բեզդ: Նաեւ ռումբերու թիրախ է Իջեւանի չրջանը:

Ուժեղ կռիւներ կը մղուին միշտ Մարտակերտի չրջանը: Ագերիները յարձակում գործած են նաեւ Լաչինի հարաւային կողմը:

***

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(15 Mars)

STEPANAKERT, LE CHAMP DES PARTISANS ARMENIENS

Նաթալի Նուկայրէտի թղթակցութիւնը (նախապէս ալ գրած էր, տես՝ «Յառաջ», Մարտ 6) կը վերաբերի Արցախի Առիթ ծառայած է, որ անոր գլուխը դրուի Լ· Տէր – Պետրոսեանի այցելութեան լուրը եւ անոր կոչը միջազգային հաւաքականութեան որ՝ «վերջապէս դիտակի Ղարաբաղի կնճիռին ծանրակչիռ քնոյթին»: Տէր – Պետրոսեան կը չեշտէ թէ Հայաստան ոչ մէկ նախապայման ունի հրադադարի, մինչ Ադրբեջան ունի:

Նաթալի Նուկայրէտի թղթակցութեան մանրամասնութեանց կ'անդրադառնանք յետագային:

***

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Մարտ 12 Ուրբաթ կէսօրին ինչպէս նախատեսուած էր, Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը ճաշի հիւրը կ'ըլլար նախագահ Միթերանի· Էլիզէի պալատին մէջ արուած ճաշին ներկայ կ'ըլլային նաեւ Ֆրանսայի քաղաքական որոշորտէնդէմքեր, ինչպէս՝ Պ· Քուշնէր, Տ· Սթրոս-Քահն, Էլիզապէթ Կիկու, Փ· Լըլուչ: Նոյն օրը յետմիջօրէին երկու նախագահները կը ստորագրէին Ֆրանքհայկական բարեկամութեան պայմանագիրը որ սերտ դործակցութեան համաձայնագիրը մըն էր, հարցերու մէջ՝ քաղաքական, տնտեսական, մշակութային, թէքնիք ոլորտները:

Երեկոյեան ալ, ժամը 18·30-ին Լ· Տէր-Պետրոսեան Գրէյոն պանդոկի մէկ սրահին մէջ սարքուած մամուլի ասուլիսով մը կը փակէր իր այցելութեան պաշտօնական մասը:

Սրահը լեցուցած մամուլի մարդոց դիմելով, որոնց մէջ կային նաեւ թուրք մամուլի ներկայացուցիչներ, Լ· Տէր-Պետրոսեան նախ խօսեցաւ առորագրուած պայմանագրին մասին, զայն նկատելով չրջադարձային հանդրուան մը Ֆրանք-քեւհայկական յարաբերութիւններու հովոյթին մէջ:

Ապա ներկայացուց Հայաստանի ներկայ կացութիւնը որուն դժնդակ պայմանները ան փորձեց բացատրել համակարգային փոփոխութիւններու դժուարութեամբ, նախկին խորհ· երկիրներու միջեւ այսօր խզուած տնտեսական կապերով, ռուբլիին անկումով եւլն·: Այս ընդհանուր, առարկայական պայմաններուն ան աւելցուց ուղղակի Հայաստանին առընչուած ժխտականներու ազդեցութիւնը որոնք առաւել կը դժուարացնէին կեանքը· երկիրը ունէր ազէտի գօտի մը, կային չրջափակումները եւ Ղարաբաղի հարցը: Ծանրադոյնը նկատեց այս վերջինը որուն հետեւանք էր անմիջական սահմանակիցներու՝ Թուրքիոյ, Իրանի հետ կապ հաստատելու դժուարութիւնը ինչ որ արգելք էր երկրին համարկումին միջազգային համագործակցութեան մը չրջածիրին:

Այսուհանդերձ, Լ· Տէր-Պետրոսեան լաւատեսութեամբ ըսաւ թէ այն պահէն երբ միջազգային հանրութիւնը լրիւ գիտակցի այս կնճիռին ու աւելի գործնական դեր ստանձնէ կարգաւորման համար, լուծումը պիտի չուշանայ: Այդ լուծումը իր նկատումով ունէր երկու հանդրուան· նախ առանց նախապայմանի, առանց Լ· Ղարաբաղի կարգավիճակը, պատականելիութիւնը քննդրոյ առարկայ ընելու պէտք էր ապահովել զինադադար մը: Հոս էր ներկայի գլխաւոր տարակարծութիւնը Ադրբեջանի հետ որ միշտ նախապայմաններ կ'առաջարկէր հրադադարի համար որոնց հայկական կողմը կը պատասխանէր իր նախապայմանները առաջարկելով ու հարցը աւելի կը մատնուէր: Անգամ մը որ այս հանդրուանը կարելի ըլլար կիերարկումի դնել, յաջորդ հանդրուանը պիտի կազմէին միջազգային դէտերու հսկողութիւնը եւ ի հարկին միջազգային ուժերու դիրք դրաւելը Ղարաբաղի սահմաններու երկայնքին ու քաղաքական բանակցութիւնները:

Նախագահ Լ· Տէր-Պետրոսեան աւելցուց թէ այս տեսակէտները փոխանցած է նաեւ Ֆրանսայի ղեկավար դէմքերուն՝ վարչապետ Պէրէկովուայի, Շ· Փասքուայի, Ա· Սանթինիի, անոնց հետ նոյն օրը ունեցած հանդիպումներուն ընթացքին, չեչտելով որ Ֆրանսա աւելի դործօն միջամտութիւն հանդէս բերէ հարցին մասին, յատկապէս ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ Ը-ի չրջանակներուն մէջ:

Ապա Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը պատասխանեց ներկայ թըղթակիցներու չարք մը հարցումներուն:

***

ՀԱՅԿ. ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԲԱՑՄԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

Հարցականը վրիպակի արդիւնք չէ, որովհետեւ բաւական տարօրինակ բնոյթ ունէր այն արարողութիւնը (?) որ տեղի ունեցաւ, Շաբաթ, Մարտ 13, ժամը 15, այն յարկաբաժնին մէջ որ կոչուած է առժամեայ կեդրոնավայրն ըլլալու Հայաստանի Փարիզի դեսպանատան: Ըստ երեւոյթին, Ժաք Շիրաքի խորհրդատու Փիէր Լըլուչ ինքնագլուխ եւ հապճեպ կար-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄՆԱԿԻՑ Է

Մարտ 15-ի «Միլլիյէթ» օրաթերթին մէջ Թուրքիոյ նախկին դեսպան Շիւքրիւ Էլէքտաղ «Չէչնիա – կողմերու գործակցութիւնը կը յաջողի՞» խորագրով կ'անդրադառնայ Ղարաբաղի հարցին լուծում մը բերելու երկկողմանի ջանքերուն, ապա կը կատարէ հետեւեալ խորհրդածութիւնը:

«Լուծումը ահռելի դժուարութիւններու դէմ յանդիման է: Հայերը հիմնուելով թուական առաւելութեան վրայ, անկախութիւն կը պահանջեն: Թերեւս կրնան տակէ հրաժարելով գոհանալ քաղաքական ինքնավարութեամբ, այն պայմանով որ Ղարաբաղ ադրբեջանական հող մնայ: Իսկ Ադրբեջան վճռապէս կը մերժէ մշակութային ինքնավարութենէ աւելին տալ: Անկարելի չէ որ այս երկու կեցուածքին միջեւ լուծում մը գտնուի: Տնտեսական ծանրակչիռ պայմաններ կը պարտադրեն Հայաստանի որ հարթէ իր ներքին հարցերը ու Ադրբեջանի հետ համաձայնութիւն մը գոյացնէ: Այսուհանդերձ, որպէսզի խաղաղութեան ճամբան ամրողջովին բացուի, հարկաւոր է Ռուսաստանի գործօն նեցուկը:

Ռուսաստան կը տրամադրէ՞ այդ նեցուկը: Մոսկուա հաւանական է որ մեկնելով Կովկասի իր չահերէն, խուսափի լուծումին ի նպաստ չօչափելի մտնակցութիւն մը բերելէ: Որովհետեւ եթէ Ղարաբաղի հարցը լուծուի, տնտեսական դժուարութիւնները Երեւանը պիտի մղեն Անդարայի հետ սերտ գործակցութեան մը ու Հայաստան Թուրքիոյ վրայով պիտի միանայ արտաքին աշխարհին: Այս կացութեան մէջ Ռուսաստան պիտի կորսընցնէ Հայաստանը զոր զինուորական դաշինքով ամրօրէն կապած էր իրեն: Աւելին· դէպքերու նման զարգացում Թուրքիոյ առջեւ պիտի բանայ Կովկասի ու Միջին Ասիոյ ճամբան: Ատիկա Ռուսաստանի համար պիտի նշանակէ հրաժարիլ դարաւոր իր ռազմավարութենէն որ կը կայանար Անատոլուի եւ Միջին Ասիոյ Թուրքերուն կապերը խզելու եւ հաղորդակցութեան ճամբաները փակելու մէջ: Օտար ուսումնասիրողներու համաձայն, Ռուսաստան լրջօրէն վրդոված է Թուրքիոյ եւ Միջին Ասիոյ Թրքական հանրապետութիւններու յարաբերութիւններուն բարգաւաճումէն: Աւոր պվխաւոր պատճառը այն է որ եթէ այս յարաբերութիւնները սերտանան, Միջին Ասիոյ պետութիւններուն Թրքական գիտակցութիւնն ու ինքնութիւնը կրնայ զօրանալ, անոնք կրնան քաղաքական եւ տնտեսական միութեան մը ձգտիլ, ինչ որ կը խանգարէ Մոսկուայի հաշիւները որ կը նախընտրէ այդ հանրապետութիւններուն իւրաքանչիւրին հետ անջատ կապեր հաստատել:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

«Յառաջ»ի առաքման ընկերակցութիւնը թիւրիմացութեամբ, կրկին ղրկած է Ուրբաթ, Մարտ 12-ի թիւը (Մարտ 13-ի տեղ) կարգ մը չրջանիներ:

Կը խնդրենք որ խնդրոյ առարկայ բաժանորդները ներողամիտ գտնուին «Յառաջ»էն բոլորովին անկախ այս սխալին համար եւ դիմեն թերթիս վարչութեան, որպէսզի ղրկենք Մարտ 13-ի թիւը:

ՆՈՐ ՈՒՂԻ

Վերադարձի Մորհուրդի երեսփոխան Աշոտ Բլէհանի ուղերձը (Հոկտեմբեր 13) ուղղուած՝ Հայաստանի եւ Ադրբեջանի նախագահներուն, ապա Նոյեմբերի առաջին օրերուն Բաքու այցելութիւնն ու վերադարձին «Ազգ»ի Նոյեմբեր 14–ի թիւին մէջ լոյս տեսած տեղեկատուութիւնը («Յառաջ», Դեկտեմբեր 16) ներկայացուած էին որպէս հաշտարար լուծումի մը նախաքայլ, Ղարաբաղի հարցին: Սակայն յատկապէս անոնցմէ վերջինին յարուցած աղմուկն ու իրարանցումը հաւանաբար հեռու էին հեղինակին ու անոր համախոհներուն ակնկալութիւններէն որ ձեռնարկը մնաց առանց ծրագրուած նպատակին հասնելու: Անոր հետեւանքը այն եղաւ որ Ա. Բլէհան եւ Կարիճ Սարդարեան հրաժարելով Հ. Հ. Շ–էն որուն ծանօթ անուններէն էին, հիմնեցին քաղաքական նոր կազմակերպութիւն մը որ կոչուեցաւ «Նոր Ուղի» եւ որուն Ցայտարարութիւնը կը կրէր Նոյեմբեր 22 թուականը:

Սակէ երկուուկէս ամիս ետք, նոյնանուն չաթաթաթերթ մը սկսաւ լոյս տեսնել որուն առաջին թիւը կը կրէ Փետր. 8 – 15 թուականը:

Թուղթի, էլեկտրական հոսանքի ու այլ պայմաններու, նաեւ լուռ չամախադէպ երեւոյթի մը դարձը լուրջի առած խմբագիրներու, լրագրողներու բացակայութեան, միշտ հետաքրքրական է մամուլի նոր անունի մը յայտնութիւնը. անով յոյսը կը ծագի նոր հեռանկարներու, նոր տեսադաշտի, նոր ճաշակի:

Նախապատրաստական վերոյիշեալ փուլերէն ետք, «Նոր Ուղի» չաթաթաթերթը, մանաւանդ համայնավարութեան առաջին տարիներէն նշոյլ մը փոխադրող իր անունով, շատ քիչ բան ունի մամուլի նոր անունէ մը անպայման նորութիւն ակնկալողներու համար:

«Յառաջ»ի էջերէն աւելի փոքր չափով ութ էջնոց թերթ մըն է ան որուն որպէս հրատարակիչ կը տրուի «Հիմնադիր Մորհուրդ» նշումը. լոյս տեսած է 5000 տպաքանակով: «Ի տեղի խմբագրի» կայ Մայիս Նիկողոսեան անունը:

Ա. թիւի առաջին էջին խմբագրականը խորագրուած է «Ինչու Նոր Ուղի». ինչպէս դժուար չէ ենթադրել, պատասխանը կը հիմնուի այն իրողութեան վրայ թէ գործող իշխանութիւններն ու քաղաքական կուսակցութիւնները կը սահմանափակուին աւանդական քաղաքականութեան ըմբռնումներով ինչ որ երկիրը բերած է այսօրուան վիճակին. այսինքն՝ «վտանգուած է աշխարհով մէկ սփռուած բոլոր Հայերի հաւաքական հայրենիքը»: Եւ որովհետեւ վատթարացումին պատճառները «եղած թերթերից ոչ մէկը նեղութիւն չի բաշխում ժողովրդին բացատրելու», բացը լրացնելու հարցը կը լսանձնէ Նոր Ուղին:

Երկրորդ էջը կը կրկնէ Նոյեմբեր 22–ի Ցայտարարութիւնը ուր կը պարզուէին «Նոր Ուղի» կազմակերպութեան ստեղծման պատճառներն ու առաջնահերթ խնդիրները:

Այս բաժինը աւելի մանրամասն կը բացատրէ Հայաստանի պետութեան գոյութեան եւ յետագայ զարգացումը վտանգի ենթարկող ազդակը, որ Ղարաբաղի հարցն է, «անիմաստ» ու «անվպատակ» պատերազմը ու անհրաժեշտ քայլերու անկարող իշխանութիւնը. ան սխալ ըրած է ընդունելով Յուլիս 8–ի որոշումը ուր ըսուած էր թէ Հայաստան, սատար կը կանգնի ԼՂՀ–ին եւ անոր բնակչութեան իրաւունքներու պաշտպանութեան, ապա ան նշանդունելի կը նկատէ միջազգային կամ ներպետական վաստաթուղթերու ստորագրութիւնը ուր ԼՂՀ–ը նշուած ըլլայ Ադրբեջանի կազմին մէջ:

Իշխանութեան ուղղուած գլխաւոր մեղադրանքը անվիտանալ է «հարեւան մուսուլմանների հետ խաղաղ, բաղաքակիրթ գոյատեւման գաղտնիքը»: Այս թերացումը ըստ կուտայ Նոր ուղիականներուն. «մենք դարձանք տարածաշրջանի ապակայունացման գլխաւոր գործօնը», տալով նաեւ «պետական մտքի բացակայութեան» ապացոյցը: Բլէհանի տեղեկագրէն կըրկնուած անցքերով չարադրուած այս վերլուծութ Նոր Ուղիի ստեղծումին ձեռնարկողները կը գետեղէ Հայաստանի Պետութեան ու անոր ժողովուրդին ճակատագրին պատասխանատուութիւնը կրողի դիրքին վրայ:

Կազմակերպութեան հիմնումի պատճառներէն եաք կը արուին առաջնահերթ նկատուած խնդիրները: Ըստւածը այն է որ պէտք էր Ադրբեջանի հետ անմիջական բանակցութիւններով ԼՂՀ–ի ժողովուրդին ապահովել իր հողին վրայ ապրելու իրաւունքը ու ճանչնալ «ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՁԱՆԱՁՈՒՄԸ» (ընդգծումը՝ Ա. Թ.): Նոր Ուղիի հիմնադիրներուն համաձայն նման քայլ «պետական իմաստութիւն եւ քաղաքական համարձակութիւն էր պահանջում, ընդհուպ մինչեւ իշխանութեան կորուստ»: Այդ քայլը չառնուեցաւ, որովհետեւ «չվարուեց յստակ ու համակարգուած պետական քաղաքականութիւն»:

Նոր Ուղիի հիմնադիրները ինչպէս շատ շատեր, բազմաթիւ արդար պատճառներ ունին Հայաստանի իշխանութիւնները քննադատելու. սակայն որպէսզի այդ քննադատութիւնները կշիռ ունենան, անհրաժեշտ է որ զանոնք պարագայականին ու ամէն գնով հակադրուելու տրամադրութեան մը սահմանները. ըլլան նաեւ առնուազն տրամաբանական եւ հասկնալի: Մինչդեռ որպէս հարկաւոր, այլ շատնուած քայլ ներկայացուածին առաջին մասը – անմիջական բանակցութիւն վարելու հարցը – ոչ մէկ նորութիւն ունի. Ղարաբաղի կնճիռին սառեցման օրէրէն ի վեր ամէնէն շատ կրկնուած կէտն է Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի ու անոր քաղաքականութեան հետեւորդներուն կողմէ: Անմիջական բանակցութիւն վարելու, հարցին խաղաղ լուծում գտնելու մտասեւեռումով չէ՞ր որ մինչեւ իսկ առենին չձեռնարկուեցաւ ազգային բանակի կազմութեան: Ցետոյ, դէպքերու հոլովոյթը չպարտադրե՞ց այն անփոփոխելի ճըշմարտութիւնը թէ առանց ուժի թեւին, ոչինչ կ'արժեն բանակցութեան ամէնէն անկեղծ տրամադրութիւնները:

Նոր Ուղիի կեցուածքը հարցականներ ստեղծելէն բոլորովին անըմբռնելի կը վերածուի երբ բանակցութեան անհրաժեշտութեան հետ կը նշուի «Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականութեան ճանաչում»ը: Հոս, Ղարաբաղի մասին միակ լսուածը այն է որ անոր ժողովուրդին համար պէտք է ապահովուի իր հողին վրայ ապրելու իրաւունքը: Ոչ մէկ մատնանշուած թէ ճանաչելի ադրբեջանական սահմաններուն ո՛ր մէկ կողմը կը պետեղուի Ղարաբաղը: Հաւանաբար աւելորդ ալ է նման սպասում, քանի որ յետագային աւելի յստակօրէն բանաձեւուած էր նոյն միտքը թէ Ղարաբաղը պէտք է ձգուի Ադրբեջանի կազմին մէջ: Այս մասին ամէն վէճ ու վիճարկում ձգելով հանդերձ քաղաքական ոլորտին, կարելի չէ հարց չտալ թէ եթէ ճիշդը ճանչնալն է Ադրբեջանի սահմանները, ներառեալ Ղարաբաղով, ո՞ւրկէ ծագեցաւ Ղարաբաղեան հարց մը եւ ինչո՞ւ այնքան մարդիկ դժբախտացան հինգ տարիէ ի վեր: Այսպիսի նախադրեալով մը Նոր Ուղին այլեւս ի՞նչ պէտք կը տեսնէ բանակցելու, երբ դոյութեան իրաւունք իսկ չի ճանչնար Ղարաբաղեան հարց կոչուելու արժանի բան մը:

Բաւական անհասկնալի է յաջորդող պատումն ալ ու յատկապէս արհամարհանք արտայայտող Սփիւռքի հանդէպ. առաջնահերթ խնդիրներու գլուխին մէկ կ'րսուի, միշտ Ղարաբաղեան հարցին ակնարկելով. «Ազգային իդէաներին հետամուտ գործելակերպից բխող բաղաքական բայլերը պետական մարմիններին տուեցին Հայ Դատի գրասենեակների կերպարանք»: Ճիշդ է որ պետականին ու արհեստավարժին տարբերակումն է որ կը չեշտուի հոս, սակայն կարելի էր գտնել այլ համեմատական, նոյնիսկ խնայելու համար Սփիւռքի այն ուժերը որոնք թերեւս սխալ, թերի կամ անբաւարար, ըրին իրենց կարելին, տուեալ պայմաններու մէջ: Նոր Ուղիի հիմնադիրները կրնա՞ն արդեօք անկեղծօրէն պնդել թէ նոյն պարագաներուն մէջ իրենք աւելի լաւը ըրած կ'ըլլային: Որպէս Ղարաբաղեան խնդրին լուծում անոնց առաջարկած «սահմաններու ճանաչումը» բաւական տկար ազդակ մըն է ըրական պատասխան ակնկալելու...: Մնաց որ պետական մարմինները Հայ Դատի գրասենեակներուն նմանցնող գաղափարը չօչափելի կռուան ալ չունի. կարելի՛ էր ազգային իղէաներու հակառնակ գործելակերպի մը մասին խօսիլ երբ կարիատը ցեղասպանութեան նման հարցի մը անդամ հաշուեյարդարին, քաղաքական իրատեսութիւն կարծուած կեցուածքներու սիրոյն որ մինչեւ այսօր ոչինչ տրուաւ մեզի, յաւելեալ արհամարհանքէ ու նուաստացումներէ զատ: Կարելի՞ է ըսել թէ ակնկալուած արդիւնքը տուին Հայաստանէն քաղաքական դէմքերու Անդարայի մէջ կատարած հաւաստումները թէ վակուած են պատմական հաշիւներու էջերը եւ թէ Հայաստան որեւէ պահանջ չունի Թուրքիայէն. կամ Սփիւռքը երկրորդ կարգի հայ դասելու փութկոտութենէ այլ բան նշանակե՞ց. առաջին օրէն ցեղասպանութեամբ զբաղելու դործը «վտարանդի» Սփիւռքին ձգելու կեցուածքը որ եղաւ հայաստանեանը «Անակնկալութեան հնչակապիր»ին վաղորդայնին: Երբ այս է պատկերը, ի՞նչպէս կարելի է «ազգային իդէաներին հետամուտ գործելակերպից բըխող բաղաքական բայլեր»ով ամբաստանել իշխանութիւնը:

Նոր Ուղին ութ կէտերով ամփոփելէ եաք հակամարտութեան կարգաւորման իր ծրագիրը կը տեղեկացնէ թէ «Կլոր սեղան» կոչուած քաղաքական ակումբ մը ստեղծուած է. քաղաքական երկխօսութեան հրաւէր կ'ուղղուի Հայաստանի, Ադրբեջանի ու Լեռնային Ղարաբաղի (ոչ՝ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան) քաղաքական կազմակերպութիւններուն, իշխանութեան ներկայացուցիչներուն, մտաւորականութեան, ձեռնարկատէրերու եւ բոլոր անոնց որոնք տրամադիր են օգնելու պարզուած հաշտութեան ծրագրին:

«Անկեղծութիւն համաձայնութիւն» խորագրուած էջով մը կազմակերպութեան երկրորդ դէմքը՝ Կարիճ Սարդարեան կը վերլուծէ Հայաստանի Գերագոյն Մորհուրդի Յուլիս 8–ի որոշումը որ մեծ մասով արդիւնք էր Հ.Հ.Շ.–էն դուրս երեսփոխաններու «Ազգային Դաշինք» կոչուած համախմբումին. այդ որոշումին յատկապէս երկրորդ կէտը որ Հայաստանի համար անընդունելի կը համարէր միջազգային կամ ներպետական վաստաթուղթերու ստորագրութիւնը ուր Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը նշուած պիտի ըլլար Ադրբեջանի կազմին մէջ: Այս որոշումը որ առենին նկատուած էր Հայաստանի իշխանութեան կողմէ անուղղակի ճանաչում Ղարաբաղի Հանրապետութեան, քննադատուելէ զատ, պատճառ կ'ըլլայ նաեւ որ Կ. Սարդարեան դրեթէ մանկա-

ՓԷՌ-ԼԱՇԷԶԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Իտալական «Լա Սթամփա» թերթը քիչ մը զարմանքով, քիչ մըն ալ հեգնանքով կ'արձագանգէ համբաւաւոր դերեզմանատունը «այժմէականացնելու» քայլերուն: Կ'լսէ թէ ան 7 հազար նոր բնակիչներու պէտք ունի որոնց համար բնակ նախապատրաստ չէ հարուստ ըլլալ. կը բաւէ դրամ ունենալ, աշխարհի ամենակարեւոր անձնաւորութիւններու հանգստավայրին մէջ անկիւնի մը արժանանալու համար:

Դերեզմանատունը որ տարեկան երկու միլիոն այցելու կ'ընդունի, մինչեւ այսօր անձեռնմխելի նկատուած էր: Մեծ է հոն թաղուած երեւելիներու թիւը. իսկ այսօր կը մտածուի դրեթէ քիչ մը «տեղ բացէք» ընել Մոլիէռին, Հելոյիզին եւ Ապելարին ու բազմաթիւ այլ մեծերու, որպէսզի ապի մը հոդ տրուի բոլորովին անծանօթ մեռելներու:

Փարիզի քաղաքապետարանը որոշած է վերջ տալ Փէռ – Լաշէզի մեծերուն մեռնատիրութեան. 7000 մեռեալներ պիտի հանուին իրենց դամբաններէն, ամփոփելու համար հասարակաց փոսի մը մէջ: Պայման է որ անոնք նշանաւոր դէմքեր ըլլան եւ իրենց հիրիմները լքուած ըլլան առ նուազն հինգ տարիէ ի վեր:

Տակաւին մինչեւ դարուն սկիզբը ոչ ծանօթ մեռեալներ կ'ընդունուէին Փէռ – Լաշէզ. խոտապահանջութիւնը սկսաւ Բ. աշխարհամարտի տարիներուն: Փարիզի քաղաքապետը մտահոգ էր որ նոր կառոյցներ վոխէին հինին դէմքը. տարր համար քաղաքապետարանը դիմեց միջոցառումներու. նախ, դամբարան մը դնել կարելի պիտի ըլլայ նախկին տիրոջմէն, կամ հոն թաղուածներու ոսկերոտիկը հանուելէ եաք, հիրիմը պահպանելով, քաղաքապետարանը կը պարտադրէ ամբողջական վերանորոգում կատարել, այդ պայմանին պիտի չունենան քանդուած հիրիմաքարեր որոնց հրեշտակները սեւցած են օդի ապականութեամբ. պիտի ջնջուին արձանագրութիւնները դրոս կարելի կարդալ: Երկրորդ կարելիութիւն մըն ալ կայ. քանդել ու վերատին կառուցանել Աւոր համար սակայն հարկ է գեղարուեստական դրասենեակէն վաւերացնել վերաշինութեան ծրագիրը: Կարելի չէ թաղել ազատ երեւակայութեան: Պէտք է ընտրել ընդունելի տասը տարբերակներ մէկը: Այս պարտադրանքին նպատակն է ներդաշնակութիւն ստեղծել ներքին հանգստատեղերին մէջ:

Այս սահմանափակումները պէտք է պարացնել, յատկապէս քանդը մեծութեան մը դրացնութեամբ քանդելու կասկածելիութեամբ:

Այս առիթին փոխարժէքը դադնի պատճառած միակ հանդամանքն է վերանորոգման որոշումին մէջ: Գինները չեն կրնար դէմս պատմ պատճառելու սահմանին վրայ դնուիլ. առիկա անախորժ վիճակներու պատճառ պիտի ըլլար: Սակայն, միւս կողմէ, հարց կը տրուի թէ ինչպէս պէտք է վարուիլ թեկնածուներու բազմութեան հետ: Ի՞նչ չափանիշի վրայ պիտի կատարուի ընտրութիւնը: Դժոխքին ու դրախտին երկրային դուռներուն առջեւ խռնուած բազմութիւնը կը մտահոգէ վերանորոգման ծրագիրին պատասխանատուները որ բախտաւորներէ ամբաստպէս փրկուելու համար մը դատ է. ան կ'առաջարկէ պարզ պատելիք փոսերուն մէջ տնկել 7000 ծառեր...:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հայկական ռազմական կազմակերպութիւններուն կողմէ Ազգային Ինքնապաշտպանութեան Ուսումնական Կեդրոնի մը հիմնադրութեան առթիւ, Ազգային Ինքնապաշտպանութեան Ուսումնական Կեդրոնի Ղեկավարութիւնը կը շնորհաւորէ Հայկական ռազմական կազմակերպութիւնները եւ կը մաղթէ որ Կեդրոնը իր ազգային նուիրական առաքելութիւնը կատարելագործելով, ապագայ սերունդներուն մէջ ներարկէ ազգասիրութեան, ինքնապաշտպանութեան եւ ազատագրական պայքարի ոգին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հայկական ռազմական կազմակերպութիւններուն կողմէ Ազգային Ինքնապաշտպանութեան Ուսումնական Կեդրոնի մը հիմնադրութեան առթիւ, Ազգային Ինքնապաշտպանութեան Ուսումնական Կեդրոնի Ղեկավարութիւնը կը շնորհաւորէ Հայկական ռազմական կազմակերպութիւնները եւ կը մաղթէ որ Կեդրոնը իր ազգային նուիրական առաքելութիւնը կատարելագործելով, ապագայ սերունդներուն մէջ ներարկէ ազգասիրութեան, ինքնապաշտպանութեան եւ ազատագրական պայքարի ոգին:

LA COOPERATION INTERUNIVERSITAIRE MONTPELLIER - EREVAN

En 1981, à la suite de la visite de professeurs arméniens à l'Université Paul-Valéry/Montpellier III, des négociations commencent avec l'Université d'Etat d'Erevan, en vue d'un accord interuniversitaire. Par suite des délais administratifs inhérents à l'ex Union soviétique, cet accord n'est signé qu'en 1986. C'est le premier accord de l'Arménie avec une université du monde occidental. Il prévoit des échanges d'enseignants-chercheurs dans de nombreux domaines: langues et littératures françaises, arméniennes et russes, histoire, philosophie, psychologie, mathématiques appliquées aux Sciences Humaines, biologie.

Les échanges sont perturbés par les bouleversements politiques en URSS mais sans cesser pour autant. Mathématicien distingué, l'actuel président du Parlement d'Arménie, Monsieur Babken Ararktsian est même accueilli à Montpellier III en 1987. Cette continuité dans les échanges amène la MICECO (Mission Interministérielle pour la Coopération avec les pays d'Europe Centrale et Orientale), en 1991, à choisir, dans les premiers, Montpellier et Erevan pour un jumelage interuniversitaire d'une durée de 2 ans qu'elle finance elle-même (l'Accord de coopération pluridisciplinaire subsiste élargi à la Géographie, à la Sociologie et à l'Histoire de l'Art, mas il incombe à l'Université Paul-Valéry de lui trouver les financements nécessaires). Grâce au jumelage, les trois universités de Montpellier coopèrent avec l'Université d'Erevan dans des domaines d'excellence :

– Montpellier I (Pharmacie, Médecine, Economie, Droit): particulièrement en Pharmacie et Médecine;

– Montpellier II (Sciences): Sciences de la Terre (coopération amorcée dès le séisme de 1988);

– Montpellier III : Histoire, Psychologie, Langue et littérature françaises. En même temps, des contacts sont pris avec la Chambre de Commerce et d'Industrie de Montpellier, la participation de partenaires économiques étant souhaitée pour les jumelages.

En raison des difficultés dans lesquelles est plongée l'Arménie, le jumelage ne démarre réellement qu'avec la mission exploratoire montpelliéraine à Erevan, conduite par le Professeur Jules Maurin, Président de Montpellier III, en juillet 1992; la délégation française est reçue, entre autres, par le président Ter-Petrossian et le Catholicos de tous les Arméniens. A cette mission répond, à Montpellier, celle de l'Académicien Norayr Arakelian, Recteur de l'Université d'Erevan, et du Vice-Recteur Raphaël Matévossian, délégué aux Relations Internationales, en octobre de la même année. Le jumelage est officiellement signé à Paris le 6 février 1993, lors de la Journée "Jumelages", organisé par la COREX (Commission des Relations extérieures de la Conférence des Présidents d'Université) par Monsieur Pierre Vitoux, Président Honoraire, délégué aux Relations Internationales de l'Université Paul-Valéry, et le Vice-Recteur Matévossian.

Lors du dîner donné le 22 février dernier à Paris par le Ministère des Affaires Etrangères en l'honneur de Monsieur Vahan Papazian, le Chargé d'Affaires arménien en France, tout récemment nommé ministre des Affaires Etrangères d'Arménie, les échanges interuniversitaires Montpellier - Erevan sont cités comme l'un des domaines où la coopération franco-arménienne a fait ses preuves. Cette réussite est due, entre autres, à l'intérêt porté à la coopération interuniversitaire Montpellier-Erevan par la Direction Générale des Affaires Culturelles du Ministère des Affaires Etrangères depuis 1986, en la personne de Madame Monique Lanchon, actuellement Personnalité consultante; à l'attention constante de Monsieur Gilles Vial, Chargé de Mission à la Direction des Affaires Générales et Internationales du Ministère de l'Education Nationale; au relais assuré sur place avec autant de dévouement que d'efficacité par Madame France de Hartingh, Ambassadeur de France en Arménie, que seconde Patrick Donabédian, attaché culturel. Ces échanges entre universités françaises et arménienne s'effectuent dans une ambiance d'amitié: la présence discrète mais efficace de l'Amicale arménienne de Montpellier et sa région permet aux universitaires arméniens de se sentir un peu en pays connu. La municipalité de Montpellier ajoute à cela une note de prestige: les Recteurs et Vice-Recteur de l'Université d'Erevan ont été faits citoyens d'honneur de la Ville.

Il est vital que, pour leur avenir, la France, bastion occidental de l'Europe, l'Arménie, qui en est comme un avant-poste à l'extrêmité du Caucase, prennent plus fortement conscience de leur nécessaire solidarité et renforcent celle-ci dans le domaine de la culture et de la science.

GERARD DEDEYAN
Professeur d'Histoire
à l'Université Paul-Valéry

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՍ – ԱՆՁԼԼԸՍԻ Ֆերահեան Ազգային վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Յունուար 30–ին ճաշ – պարահանդէս մը տեղի ունեցած է նախաձեռնութեամբ Ուրֆայի Հայրենակցական Միութեան տեղւոյն մասնաճիւղին, աւելի քան 500 հոգիի մասնակցութեամբ: Բացումը կատարած է Տիկնանց Միութեան առենապետուհի՝ Տիկին Արուս Տէկիրմէնճեան: Ցանուն Միութեան բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Յակոբ Գլըճեան: Այս երեւոյթին պինեճօն մը տեղի ունեցած է «Ուրֆան եւ իր հերոսամարտը» հատորին հրատարակութեան առթիւ, մասնակցութեամբ դրքին հեղինակ՝ Արմէն Տոնոյեանի:

***

ՆԱՒԼԶԱՒՐԻ եկեղեցւոյ Թատերասրահին մէջ, Փետրուար 27–ին, Ս. Խաչ Դպրեվանքի Սանուց Միութեան նախաձեռնութեամբ հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած երեք նպատակներու: Նախ հրապարակ հանել Գարեգին Պատրիարքի կողմէ Թարգմանուած եւ Դպրեվանքի Սանուց Միութեան կողմէ հրատարակուած Թատերախաղը՝ «Մարդիկ ինչպէս կ'ապրին», յետոյ հրապարակ հանել եւ հանրութեան ծանօթացնել Ատրինէ Տատրեանի մանկապատանեկան Թատերախաղերու չորրորդ եւ վերջին հատորը, դարձեալ հրատարակուած Սանուց Միութեան կողմէ, հուսկ՝ բացումը կատարել դաշնակահար Հերման Միսքճեանի դաշնակին, զոր իր եղբայրը՝ Արմենակ Միսքճեան նուիրած է Դպրեվանքի Սանուց Միութեան: Հաւաքոյթին բացումը կատարած է Արէա Անուչեան, ապա խօսք առած է Եսայի Գարթունի որ արտայայտուած է Միութեան վարչութեան անունով: Արէա Անուչեան ներկայացուցած է երկու հատորները եւ կարդացած Տիկին Յասմիկ Ճինկէօզի պատրաստած ուղերձը, ուր ան աւելի վերլուծական մօտեցումով կ'արտայայտուէր խնդրոյ առարկայ հատորներուն մասին (առաջինը՝ Թօլսթոյէն Թարգմանուած): Դաշնակի բացման առթիւ խօսք առած է Ռ. Հատտէճեան, որ արտայայտուած է երեք երեւոյթներու մասին:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ հայ կեդրոնի Ց. Մանուկեան դրադարանի սրահին մէջ, Փետրուար 26–ին դրական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Թիւրայր Ա.Թաթարեանի «Վերջը ... յաջորդով» դիւրքին, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի դրական յանձնախումբին: Հանդիսութիւնը վարած է Գալուստ Պապեան որ իր բացման խօսքին մէջ անդրադարձած է Համազգայինի առաքելութեան եւ այս պարագային՝ հայ դրադէտը պատուելու եւ անոր հեղինակութիւնները ներկայացնելու որոշումին: Ցարութիւն Պէրպէրեան խօսած է Թ. Ա.Թաթարեանի դրականութեան եւ ի մասնաւորի այս վերջին հատորին մասին: Վերջաւորութեան չնորհակալութեան իր խօսքը ըսած է հեղինակը:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՀԱՑ ԱՃԵՆԹԱՊԵՏԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ի պիտութիւն բոլոր այնթապցի հայրենակիցներու, ուրախութեամբ կը յայտնենք թէ, վարչութիւնս ձեռնարկած է «Պատմութիւն Այնթեպի Հայոց» պատմագիրքին Գ. հատորի պատրաստութեան:

Այս հատորը պիտի ընդգրկէ 1953–էն 1993 ժամանակահատուածը: Պիտի բովանդակէ հայրենակցական գործունէութիւնները Հայաստանի եւ Սփիւռքի մէջ, կեանքդպութիւնները Այնթապցիներու՝ եկեղեցական, կրթական, դրական, դիտական, քաղաքական, զինուորական, արուեստներու եւ այլ մարզերու մէջ: Պիտի բովանդակէ նաեւ պատմա – յուշադրական յօդուածներ:

Արդ, կոչ կ'ընենք առանց բացառութեան բոլորիդ, որ եթէ ունիք յուշադրական դրութիւններ կամ Այնթապի ու Այնթապցիներու հետ առընչուող յօդուածներ եւ նկարներ, ուղարկէք պատմագիրքի Գ. հատորի դիւրաւոր խմբագիր Պր. Երուանդ Պապայեանի հասցէին: Գրութիւններուն դասաւորումը պիտի կատարուին խմբագրական մարմնին կողմէ:

Ատենապետ՝
ԺԱԳ ԱՊԱՃԵԱՆ
ՀԱՑ ԱՃԵՆԹԱՊԵՑԻՆԵՐՈՒ
ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Ատենադպիր՝
ՓՐՈՖ. ՍԻԼՎԱ ԳԱՐԱՑԵԱՆ

Պ. Պապայեանի հասցէն՝
YERVANT BABAYAN
136 S. Everett St. N° 202
GLENDALE, *CA*. 91205, U.S.A.

ՄԱՆՕԹ. –

Նկարները կը վերադարձուին պատմագիրքին հրատարակութենէն ետք:

Հայաստանի եւ Սփիւռքի մամուլէն կը խնդրուի արտատպել:

ԴԷՊԻ ԱԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Լեզուաբանական ու «տերմինաբանական» տեսակէտից կատարեալ խառնաշփոթ է սկսուել: Ընդհանուր առմամբ պատրաստակամութիւն կայ ռուսահնչիւնը եւ այժմ կառոյցի տեսանկիւնից անտեղի ու անիմաստ դարձած բառերի փոխարէն հայերէն բառեր օգտագործել. սակայն միեւնոյն ժամանակ ժխտում են հայերէնում եղածը, արմատականը եւ հնարում են ժամանակաւորը: Պատմական ակունքներ ունեցող բառերի նկատմամբ զգոյշ են եւ ձեռնպահ. ընդունելի է աւելի շուտ չինծու լուծումը քան արմատականը. վերջապէս բոլորն էլ պիտակ են բայց ոչ մէկը պատասխանատու: Լեզուն լցուել է «ոյլթ» վերջաւորութիւնը կրող մի չարք չինծու բառերով:

Մի քանի լրատւական եւ օրէնսդրական բառերի համար որոշուում է հարցը տանել «Տերմինաբանական Կոմիտէ»-ին: Որոշուում է դիմել պատասխանատուներից մէկին: Լեզուաբանական Ինստիտուտում այդ օրը հնարաւոր չէ լինում նրան գտնել: Որոշում է վաղն անցնել: Զուլեցերացի պատասխանատուներից մէկին առաջարկում եմ անցնել Մատենադարան: Մեծ յոյս չունեմ, որ այնտեղ էլ կարելի լինի մէկին գտնել:

Բարձրանում ենք ձիւնապատ սառչած ըլրալը. վեր ենք բարձրանում Մեսրոպ Մաշտոցի ու նրա մօտ ծունկի եկած աշակերտի կողքի ձիւնածածկ աստիճաններով եւ հասնում ենք Հայոց մեծամեծների արձանների չարքին. մէկտեղում երկփեղկ քանդակագործ փակ դուռն ենք տեսնում: Զուլեցերացին հիասթափուած է. ուզում է վերադառնալ: Զգիտեմ ինչու, մի ինչ որ բան ինձ յուշում է հրթռ դուռը. թեթեւակի հրում եմ. չարժուում է, բայց է, բացում է, ներս ենք մտնում. Դռնապանը ներսն է: Անուններ ենք տալիս. առաջին անունը ներկայ է չէ՞քում, երկրորդը բացակայ: Ուղեկցում ենք աւանդապահի մօտ. աստիճաններն բարձրանալիս լսում, «...Տնօրէնն էլ՝ Արեւշատեանն էլ չէնքում է»:

Յուրա սենեակներից մէկում նստած, աշխատում է մեր վիտոած անձը: Սիրայօժար ընդունում է մեզ. պատասխանում է մեր հարցերին. օժանդակում է մեզ:

*Զուլեցելիս պարզւում է, որ ամէն օր աշխատանքի գալու համար քայլում է մօտաւորապէս մէկ եւ կէս ժամ տեւող ճիւտաւրապէս մէկ եւ կէս ժամ տեւող ճիւտաւրապէս մէկ եւ կէս ժամ տեւող ճիւտաւր

(Շար. Ա. էջէն)

պաղրութիւն մը ըրած էր, առանց նոյնիսկ Հայաստանի պատուիրակութեան կարծիքը եւ հաւանութիւնը առնելու, խորհելով որ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ, փոխ – վարչապետ, Ս.րտաքին նախարար եւայլն, եւայլն ներկայ կ'ըլլան, ինչ որ, անշուշտ, չեզաւ։

Ուրբաթ, Շաբաթ օր, ժամը 15–ին ավըճնիւ Տոտ տը լա Պրիւնըռիի թիւ 26–ի (Փորթ տը Սէն – Գլու) առջեւ հաւաքուած էին 10 – 20 հոգի։ Յաջորդաբար կը հասնէին Իսիի երեսփոխան – քաղաքապետը՝ Անդրէ Սանթինի, Անթոնիի երեսփոխան – քաղաքապետը՝ Փաթրիք Տէվէճեան, հուսկ՝ Փիէր Լըլուշ, Հայաստանի նոր լիազօր ներկայացուցիչը՝ Վահան Տէր – Ղեւոնդեան եւ հանրապետութեան նախագահի աշխատակազմի պետակա՝ Շահէն Կարամանուկեան։ Ներկայ էին հայկական քանի մը կազմակեր – պութեանց եւ մամուլի ներկայացուցիչներ։ Առաջին յարկի, դրան առջեւ Փիէր Լըլուշ, յանուն Ժաք Շիրաքի, խորհրդանշական կերպով, Վահան Տէր – Ղեւոնդեանի յանձնեց յարկաբաժինի բանալին եւ ներկաները մուտք գործեցին, լսելէ ետք քանի մը խօսքեր Լըլուշէ եւ Տէր – Ղեւոնդեանէ։

Ներքը (որ բոլորովին պարապ է, առայժմ) կարճ ելոյթ մը ունեցաւ Փիէր Լըլուշ, չեչտելով թէ կատարուածը ամէն բանէ առաջ ժեստ մըն էր հանդէպ Հայ հաւաքականութեան որ յիշողութիւնն է 1915–ի ողբերգութեան։ Գնահատական խօսքեր արտայայտեց դայ դաղութին նկատմամբ որ տիպար օրինակն է համայնականութեան, գովելով անոր հարուստ մշակոյթը, յիշելով նաեւ թէ Շիրաք չէր կըրցած ներկայ ըլլալ, դաւառը գտնուելով։ Ցայտնեց թէ Հայաստան զացած էր վերջերս, տեսած թէ ժողովուրդ մը կը սպասնուի մեղմօրէն, Հայաստան – Սաբայէյօ մըն է առանց ռումբի։ Անդրադարձաւ Հայաստանի անկախութեան, Ղարաբաղի, չեչտելու համար թէ մարդասիրական օժանդակութիւնը այլեւս լուծում մը չէ, հարկ է որ Ֆրանսա եւ Եւրոպա քաղաքական նախաձեռնութիւն մը առանձնեն։ Ֆրանսա բարեկամ է Թուրքիոյ եւ այդ բարեկամութիւնը պէտք է օգտակար ըլլայ։ Խօսք առաւ մէթր Փաթրիք Տէվէճեան, չնորհակալութիւն յայտնելով Փիէր Լըլուշի այս առժամեայ դեսպանատան համար, յայտնելով թէ Ապրիլին Ֆրանսա այլ քաղաքականութիւն մը պիտի ունենայ եւ հարկ է որ Հայաստան չըլլայ նման Լիբանանի, լքուած Ֆրանսայէն։

Ա. Սանթինի (Իւ – Տէ – Էֆ) ձագկեց թէ ա'Օրսէի աւանդական քաղաքականութիւնը, որ բարեկամութիւն է Թուրքիոյ հանդէպ ի վնաս Հայաստանի, Լիբիոյ ի վնաս Իսրայէլի եւայլն։ Պէտք է որ Ս.րտաքին նախարարութիւնը քաղաքաղէմներ վարեն։

Վահան Տէր – Ղեւոնդեան չնորհակալութեան խօսքեր արտասանեց, ոգեկոչելով Ֆրանքեւհայկական հին կապերը, որ այս առթիւ աւելի պիտի զարգանան եւ խորանան։ Փափաք յայտնեց որ Ֆըրոնաա դիրք բռնէ չըջափակման դէմ եւ վճռական դեր մը կատարէ։

Իր խօսքերուն աւարտին, հասաւ Տիկին Տը Հարթինկ, որմէ խնդրուեցաւ քանի մը խօսք ըսել։ Ժպիտով եւ առանց դառնութեան (հակառակ անոր որ ամէն պատճառ ունէր դառնութեամբ արտայայտուելու) Տիկին Տը Հարթինկ խօսք ուղղելով Վ. Տէր – Ղեւոնդեանի ըսաւ որ ան՝ գոնէ բախտ ունի տեղ (ժիք) մը ունենալու։ Աշխարհս, անգամ մը եւս պիտի չեչտենք թէ իսկական գայթակղութիւն մըն է որ - ցայսօր - Ֆրանսա չճիրանայ Սեպտեմբերին, Երեւան ԳՆԱԾ ԵԻ ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԱԾ այն չէնքին որ իրրեւ դեսպանատուն պիտի ծառայէ եւ չարունակէ դեսպանական եւ հիւպատոսարանական աշխատանքները վարել պանդոկի մը սենեակներուն մէջ։ Աւելին՝ աւելի պիտի ըլլար։

Այս խօսքերէն ետք, հիւրասիրութեամբ մը վայելուեցաւ այս «բացումը» որ որեւէ ձեւով կարելի չէ նկատել դեսպանատան մը պաշտօնական բացում, որու որոշումն ալ, ըստ մեզի, Հայաստանի դեսպանատունը կրնայ տալ։

Շատ հետաքրքրական էր նաեւ այն կէտը որ բոլոր խօսք առնողները անհրաժեշտ դատեն չեչտել թէ Հայերու հանդէպ ցոյց տրուած այս համակրանքը որեւէ կապ չունէր Ֆրանսայի ընտրութիւններուն հետ։

Ի՞նչ պէտք կար ծանրանալու այդ կէտին վրայ։ Մենք արդէն, այդպէս հասկըցած էինք։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ արեւելեան ափը, երեք օր ահաւոր փոթորիկի մը զոհ դնաց, «զարուս փոթորիկը» որակուած։ Ֆլորիտայէն Մասաչուսէթս կեանքը կեցած է, օդակայանները փակուած, ճամբաները անզործածելի, բնակիչներն ալ խուճապի մատնուած։ Շաբաթ օր (Մարտ 13) 60 սանթիմեթր ձիւն նստած է Փիցպուրկ, ինչ որ մրցանիշ մըն է, 25 սանթիմեթր ալ՝ Նիւ – Եորք։ Մեռելաներու թիւը 111–ի հասած էր Մարտ 15–ին։ Ս.րտակարգ վիճակ հռչակուած էր 12 նահանգներու մէջ։ Երկուշաբթի, ամէն ինչ հանդարտած էր, բայց, դեռ մէկ միլիոն բնակիչ ելեկտրականութենէ զրկուած էր։

ՊՈՄՊԷյի մէջ, արիւնալի յաջորդական տասէ աւելի ռճրափորձեր տեղի ունեցան, Մարտ 12-ին։ Մեռեալներու թիւը 273 էր եւ աւելի քան 1000 վիրաւոր կայ։ Ներքին նախարարին համար «միջազգային դաւ» մըն է եւ լռելեայն Փաքստանն է որ կը մեղադրուի։ Այս վերջին բուռն կերպով բողոքեց։ Ռճրափորձերը գործուեցան քաղաքին առեւտրական կեդրոնը օր ցերեկով։ Մէկ կատածելի ձերբակալուած է, բայց ոչ ոք տէր եղած էր։ Փնտռտիքները չարունակուէր Մարտ 15–ին եւ քիչ – քիչ Փաքիստանի պարապան կ'ամտեսուէր, ծանրանալու համար «թամուլ Վադրերուն» վրայ։ Սրիլանքայի անջատողականներն էին, արդէն, որ սպանեցին վարչապետ՝ Ռաժիւ Կանտին։

ՄԱԿ–ի պահպանութեան ուժերու Ֆրանսացի զօրավարը՝ Ֆիլիփ Մորիյոն որոշեց ասպարէզ կարդալ Սերպերուն եւ մնալ Սրեպրենիչա, պաշարուած մահմետականներու վիճակը, որ անընդհատ ռումբերու թիրախ է։ Սկիզբը կըսուեցաւ թէ բնակիչները որոնք սուի սպառնալիքի տակ են, պատանդ բռնած են զօրավարը։ Կը թուի որ սխալ չէ եւ այդ բռնի վարդրուելէն ետք է որ զօրավար Մորիյոն վճռած է մնալ։ Յայտարարեց, արդէն. – «Որոշումը տուի մնալու այնքան ատեն որ համոզուած չըլլամ թէ այս բնակչութիւնը ապահով պայմաններու մէջ է»։ Սերպերը, սակայն, տեղի չեն տար եւ ՄԱԿ–ի չարասիրտ մը որ արտօնութիւն ունէր Սրեպրենիչա երթալու, սպիտած եղած է կէս ճամբէն ետ դառնալու։ Բնակիչներ կան որոնք 5 – 6 օր է բան չեն կերած։ Պէրէկովսա դովեց զօրավարին բռնած դիրքը։

Բ. ԵԼՑԻՆ անել կացութեան մատնուած է այլեւս, Խորհրդարանը մերժած ըլլալով իր առաջարկները։ Տաբօրինակ դուգադիպութեամբ մը, Ելցին, այսօր Գորբաչովի վիճակին մէջ է, այսինքն՝ արեւմուտքը զինք կը դովէ, իսկ իր երկրին մէջ օր ըստ օրէ ժողովրդականութիւն կը կորսընցնէ։ Երեսփոխաններու մեծամասնութիւնը մերժեց Ելցինի որոշած հանրաքուէն, Ապրիլ 25–ին։ Մերժումի բանաձեւը քուէարկուեցաւ 141–ի դէմ 643 ձայնով եւ բովանդակութիւնն ալ բաւական նուաստացուցիչ է Ելցինի համար։ Հանրաքուէն ոչ միայն «անպատեհ» կը նկատուի, այլեւ՝ կ'ըսուի թէ Ելցինի այն ծրագիրը որ այդ ձեւով նախագահական իշխանութիւն մը հաստատէ «չատ ծանրակշիռ հետեւանքներ կ'ունենայ հոդամասին ամբողջականութեան համար»։

ԿԱՌՏԱՆի մէջ, Կիրակի օր (Մարտ 14) Ժան Մարի Լը Փէնի ժամանումը բաւական բուռն միջադէպերու տեղի տուած է։ Եկած էր զօրավիդ ըլլալու համար Ազգային ձակատի թեկնածուին, բայց, հանքագործները եւ համայնավար դիւրաբեղներ չըջապատելով իրենց քաղաքապետ թեկնածուն վճռած էին հասկըցնել Լը Փէնի որ կառտան «կարմիր» է միշտ։ Հոն էին նաեւ Մարսէյլի քաղաքապետին կցորդը՝ Քրիսթիան Փուաթվէնն նաեւ թեկնածու այս 10–րդ ընտրաշրջանին մէջ, իր փոխանորդ՝ Ժան Քեհայեան եւ երկուքն ալ բաւական հարուածներ կերած են։ Առաջինը ինքզինքը կատզի մը վրայ դտած է, անցորդներ վիրաւորուած են, Լը Փէն բաւական զօրաւոր «կարգապահութեան» սպասարկութիւն մը ունենալով։ Աւտոմոպիլներ ձեռնաուամբերն ալ բաւական աչքերու վնասած են։ Լը Փէն յայտարարած է նոյն իրիկունը որ համայնավարները ըսած էին թէ Լը Փէն ոտքը չի կրնար կառտան դնել, դացին, դիտէին որ սպասողներ կան, իրենք ալ ծաղիկներով չեն դացած։

ԺԱՆ – ՏԻԳՐԱՆ ԶԻՎԻՃԵԱՆ որ ցարդ «Հակահաբեկչական պայքարի համակերդումի Միաւոր»ին պետն էր դատական ոստիկանութեան տնօրէնին կցորդ նշանակուեցաւ (Directeur adjoint de la police judiciaire)։ Ծնած է Ալճիր (Գորսիքա) 1940–ին եւ իր ամբողջ ասպարէզը տարած է Փարիզի դատական ոստիկանութեան մէջ։

ԹԻՖԼԻՍի ընդհ. դատախազը՝ Միխայիլ Կուրտածէ սպանուած է առջի օր, տարճանակի հինգ զինեալներ, երբ ժողովի մը կ'երթար, նուիրուած աւազակապետութեան դէմ պայքարին։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ վարչապետը յայտնած է թէ տարուան ընթացքին 500 հազար թոն ցորեն պիտի տրուի Ադրբեջանի։ Այս երկրին փոխ – վարչապետը Ապպասով Անդարա այցելութեան ընթացքին Տէմիրէլի յանձնած է նախագահ Էլչիպէյի նամակը որով ցորենի խնդրանք կը ներկայացուի։ Թուրքիոյ վարչապետը ըսած է թէ 50 հազար թոնը նուէր պիտի տրուի Բաքուի։

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ «Թուրան» գործակալութեան համաձայն, Վատիկան որոշած է Կովկասի իր առաջին ներկայացուցչութիւնը բանալ Բաքուի մէջ։ Այս առընչութեամբ Պապին Մոսկուայի ներկայացուցիչը Մարտ 14–ին ընդունուած է Ադրբեջանի Ս.րտաքին գործոց նախարարին՝ Թէֆիք Ղասըմովի կողմէ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Հերմինէ Գայաերեանի մահուան առթիւ, Տիկին Նունուֆար Ճէպէճեան 500 ֆրանք կը նուիրէ «Ցառաջ»ին, փոխան ծաղիկի։

Ս. ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Մարտ 17, Ձորեքշաբթի, Մեծ Պահքի 24–րդ օրն է, այսինքն՝ Միջինք։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Ցակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին Աբեւադալի արարողութիւն կը կատարուի։

Օրուան արարողութեան կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՉԱՔԱՐԵԱՆ
Հայ. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ. Շրջակայքի

Vente d'un manuscrit arménien du XVIIe s.

Lot 28 du Catalogue

le Mercredi 31 Mars

Hôtel Drouot, Salle I
9, rue Drouot, 75009 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section « A s t r i g »
(Arnouville — Sarcelles — Villiers le Bel Gonesse)
organise
son

DINER DANSANT ANNUEL

avec le chanteur
K A R N I G S A R K I S S I A N
venu spécialement des U.S.A.
avec son nouveau répertoire
Samedi 20 Mars à partir de 20h30
Espace Charles Aznavour
Ave. Paul Vaillant Couturier
Arnouville lès Gonesse
— AMBIANCE ARMENIENNE —
Renseignements: 39.85.39.54 / 39.85.93.40

ՓՈՒԹՊՈԼ

Վաղուան հաւասար արդիւնք մը արձանագրեց Իսթրի հետ 1 – 1 եւ ներկայիս 9–րդ դիրքի վրայ է դասաւորման 29 կէտով։ Գլուխն է միշտ, Մարթիկ 34 կէտով։

ՀԱՑՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մեծ Պուհէի ամբողջ չրջանին, Զորեքշաբթի երեկոները՝ ժամը ճիշդ 6–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Հոգեմուխ եւ Հանգստեան Ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի. –

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. –
Մարտ 17, ԻԴ. օր Մեծի Պահոց. Միջինք
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ–ԺԵՐՄ

Զորեքշաբթիներ
Մարտ 17, 24 եւ 31–ին

Հոգեմուխ, Խաղաղականի, Հանգստեան Ժամերգութիւններ կը կատարուին երեկոյեան ժամը 5–ին՝ Սէն – Ժերմի եւ Շրջակայքի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ։

ԿԻՆԵՐՈՒ ՁԱՇ

Կապոյտ Խաչի «Արշակ Ջամալեան» մանկաճիւղը կը կազմակերպէ կիներու յատուկ ճաշ մը, Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 20·30–էն սկսեալ Տէսինի Մշակոյթի Տան սրահը։

Ամէնօրեայ գործերն ու հոգերը մոռնալու եւ հաճելի երեկոյթ մը անցընելու համար փութացէք ձեր տեղերը ապահովել հետեւեալ թիւերուն։

Թօղին. – 78 – 49 – 19 44
կամ՝
Մարլին. – 78 – 49 – 02 – 74

ՄԻՋԻՆՔԻ ՁԱՇ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպանի Արաքս մանկաճիւղը այս տարի առաջին անգամ ըլլալով կը կազմակերպէ Միջինքի կէսօրուան ճաշ մը յատուկ «Արեւադալի արարողութեան» Ազգային Տան սրահը, Ձորեքշաբթի, Մարտ 17, ժամը 13–ին։

Այս հրաւէրը ուղղուած է բոլոր հայրենակիցներուն։

Ճաշադինն է՝ 50 Ֆր.։

Կը խնդրուի տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն։

Եկեղեցի. – 78 – 60 – 47 – 18
Լուսիճ. – 78 – 88 – 92 – 51
Շաֆէ. – 78 – 23 – 75 – 13

Հ. Բ. Ը. Մ. ՄԱՐՄԻՑ

ԱՑՑ
ՍԷՆ-ՌԱՖԱՑԷԼԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԸ

Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Մարսէյլի յանձնաժողովի կազմակերպած այցել Սէն – Ռաֆայէլի Հանգստեան Տունը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Մարտ 18–ին։

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել՝ Տիկին Մելգոնեանի

91 – 77 – 62 – 29

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆԿԱԽ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՋՐԱԹԵՐԹ

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 17
MERCREDI
17 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·019 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.019

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԿԱԶԻ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՀԵՏԱԽՈՒԶՆԵՐՈՒ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ 70°/₀-Ի ՀԱՒԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԻՆ

Երեքշաբթի, Մարտ 16-ի առաւօտեան պայծառունց լուրը տասնուվէց տոչ կը զբրաւէր Լիպերասիոն օրաթերթի 23-րդ էջը: կուտանք նոյնութեամբ. -

ՀԱՅԱՍՏԱՆ. - Քարիւղի եւ կազի կարեւոր խաւեր յայտնաբերուած են երկրին մէջ ամերիկացի մասնագէտներու կողմէ, յայտարարեցին հայկ. իշխանութիւնները: Պահեստները կը գնահատուին 320 միլիոն տակառ քարիւղ եւ 3000 միլիառ խոր.մետր մեթր կազ: Ոչ մէկ նշում եղած է անոնց վայրին ոչ ալ շահագործման կարելիութիւններուն մասին»:

Առաջին ընթերցումով արդէն կատակ կը թուի, այնքան անհաւատալի է եւ պարզ է որ անմիջապէս հետաձայնեցինք երեւան, պատասխանատու եւ ձեռնհաս ղեկավարներէ ստուգելու համար այս ցնցիկարը լուրը: Եւ ստուգուեցաւ: Նոյն օրուան երեւանի մամուլն ալ արձագանգած էր լուրին, զոր իշխանութիւնները նախընտրած էին, իրաւացի կերպով, գաղտնի պահել: Մեզի տրուած մանրամասնութիւններէն կը հետեւի որ նման վարկած նոր չէ եւ երկրաբանները հինէն աշխատանքներ կը տանէին այս ուղղութեամբ, բայց, բոլշեւիկեան վարչակարգի օրով չէր հրապարակուած, հասկնալի պատճառներով:

Նոր ղեկավարները մինչդազային պանքի տրամադրած մէկուկէս միլիոն տոլարին 400 հազարը տրամադրուած էր հետախուզութեան այդ աշխատանքներուն, զոր կը վարէին ամերիկացի երկու մասնագէտներ: Ամէս մը առաջ արդէն, ասոնց եզրակացութիւնը այն եղած էր թէ կազի ու քարիւղի գոյութեան հաւանականութիւնը 70% է: Այս համեմատութիւնը շատ կարեւոր կը նկատուի երկրաբանութեան մէջ, որովհետեւ պատճառ է որ սոյն մեծ ընկերութիւններ հետաքրքրուին եւ ներդրումներ ընեն, հետախուզական աշխատանքները չարունակելու համար: Այս առընչութեամբ Սեպուհ Թաշճեան, Ուժանիւթի նախկին նախարար եւ ներկայիս Պետական նախարար, որ շուրջ ամիս մըն է Միացեալ - Նահանգներ եւ Գանատա կը շրջի, բազմաթիւ շրջումներ կ'ունենայ չահակից ընկերութիւններու հետ: Շեշտուեցաւ մեզի երեւանէն թէ այդ 70%-ի համեմատութիւնն է որ կը չահագրգռէ օտարները որպէսզի դրամագլուխ յատկացնեն եւ հետախուզական աշխատանքները նոր թափ առնեն:

Աւելցնենք թէ այդ յայտնաբերումը կատարուած է Հոկտեմբերեանի (Երեւանի հարաւարեւմտեան շրջանը, ուր է հիւլէակայանը, մայրաքաղաքէն շուրջ 40 քիլոմեթը) շրջանի չորս տարբեր վայրերու մէջ:

կը մնայ մեզի՝ սպասել եւ յուսալ:

***

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը, Մարտ 15-ին դիմած է Ռուսաստանի պահանջելով 7,8 միլիոն տոլարի դումարը որ «տուած» կը մնայ Մոսկուայի դրամատունը: Այս գումարը գոյացած է 1988-էն ի վեր արտասահմանի մարզասիրական օգնութենէն Հայաստանի աղէտեալ գոտիի վերաշինութեան համար:

***

Սոֆի Շիհապ կարճ անդրադարձ մը ունէր (Լը Մոնտ, Մարտ 16), Լ. Տէր-Պետրոսեանի այցելութեան առթիւ: Կ'արձագանգէր նաեւ նախագահ Միթերանի կարգ մը խօսքերուն այս առթիւ. «այս դաշնագիրը գուցէ ձեւական չէ» ըսած է Միթերան քանի եւրոպական այլ երկիրներ վճռաւճիեան նոյն ընելէ, միշտ յետաձգելով, սպասելով Ղարաբաղի հարցի լուծումին, որպէսզի կարենան միաժամանակ Բաքուի հետ ալ համաձայնագրեր ստորագրել: Բայց, կ'ըսէ Միթերան, Ֆրանսայի համար՝ բնական էր, «կապուած է իր հին բարեկամութեամբ եւ ֆրանքեւհայկական դաշնագիրը խոր իմաստ մը ունի, ուղղակի Պատմութեան հետ կապ ունեցող»:

Սոֆի Շիհապ չանտեսեր նաեւ որ այս դաշնագիրը ստորագրուեցաւ ծայրը ծայրին երեսփոխանական ընտրութենէն առաջ Ֆրանսայի, ուր կ'ըսեն հայ զաղութը 400 հազար հոգիէ բաղկացած է, մինչ երեւան երկար ատեն է դիմած էր, ինչպէս նաեւ, իրմէ անմիջապէս վերջ՝ Բաքու:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ Մոսկուա գնաց Մարտ 16-ին հանդիպելու համար Ելցինի եւ ապահովութիւն տալու անոր որ արեւմուտքը, այլ մանաւանդ Հարուստ երկիրները նեցուկ են իրեն (անցեալին նոյնը եղաւ Գորբաչովի հանդիպ եւ...): Անգամ մը եւս, ոչ միայն Ֆրանսայի մէջ, այլեւ դուրսը, Ռաչինկիրնէն եւ այս ճամբորդութիւնը կը փաստէ որ Միթերան կ'ուզէ հասկցնել ընդդիմութեան թէ արտաքին քաղաքականութեան պետը՝ ինք է:

ՍԻԼՎԷՆ ՖԼՈՒԱՐՍ «Հայրը» Եւրոպա 1 ձայնասփիւռի կայանին մեռաւ 93 տարեկանին: Ոչինչէն հսկայ հարստութեան հասած, Ֆլուարս ինքնուս մըն էր որ մեկնելով կառքի կազմածի փոքր աշխատանոցէ մը կրցած էր ճարտարարուեստի մեծ վայրութիւն մը հիմնել: 1958-ին, ընկերակիցը կը դառնար Մ. Շասակիի որ Մաթրայի հիմնադիրն էր եւ 1966-ին ալ «Հեռատեսիլի Ֆրանսական ընկերութեան» որ զարկ կուտար Սեքամ դրութեան: 1957-էն 1981 պատուիրակ նախագահ, պատուոյ նախագահ եւ վարիչ է Եւրոպա 1-ի «մայր» ընկերութեան: Ամէն օր ճայնասփիւռի կայանը գացած է եւ այդ օրերը յիշելով կը սիրէր ըսել... «Ամբոխը 70 միլիոն կերայ, հինգ տարի չարունակ: Ցետոյ, ամէն ինչ լաւ գնաց, չհերու ժամանակը եկաւ»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՀԵՏ

Ինչպէս ծրագրուած էր, Փարիզ այցելութեան պաշտօնական մասը Մարտ 12 Ուրբաթ օր աւարտելէ ետք, Լ. Տէր-Պետրոսեանի երկրորդ երեկոն վերապահուած էր գաղութին հետ հանդիպումին: Յայտարարուած ժամէն բաւական առաջ Փալէ տէ Քոնկրէի սրահը կը սկսէր լեցուիլ, կազմակերպչական կառոյցի մը ուշադիր հսկողութեան տակ: Ու մինչ հագիւ քառորդ ժամու յապաղումով, մինչ եկուորներու չարքերուն սրահ մուտքը կը չարունակուէր, Հայաստանի բազմանդամ պատուիրակութիւնը Լ. Տէր-Պետրոսեանի գլխաւորութեամբ ու Շ. Ազնաւուրի ընկերակցութեամբ յոտնկայս ծափերու տարափին տակ տեղ գրաւեց բայնարձակ բեմին վրայ, յիշեցնելով խորհրդային օրերու սովորութիւնը:

Շաւարշ Մարտիրոսեանի բացման խօսքէն ետք, երգչուհի Հերմինէ Երիցեան երգեց «Մարսէյէզ»ն ու «Մեր Հայրենիք»ը, ապա յանուն գաղութին, Հայաստանի նախագահն ու պատուիրակութիւնը ողջունեց Փարիզի Հայոց առաջնորդը՝ Գիւտ Արքեպիսկոպոս:

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան դիմելով ներկայ բազմութեան, նախ գոհունակութիւն յայտնեց ջերմ հաւաքին համար, յետոյ անդրադարձաւ նախորդ օրը ստորագրուած պայմանագրին, ընդգծելով անոր կարեւորութիւնը եւ ընձեռած հեռանկարները: Անցնելէ առաջ Հայաստանի մասին իր արտայայտութեան, նախագահը մի առ մի ներկայացուց պատուիրակութեան անդամները:

Ինչ կը վերաբերէր երկրին կացութեան, Լ. Տէր-Պետրոսեան աւելի ընդլայնուած ու մանրամասն տարբերակով մը կրկնեց նախորդ օրուան մամուլի ասուլիսին ելոյթը. չեշտեց ընդհանուր վճռոխութեան ժամանակաշրջանի մը ազդակներուն ներգործութիւնը — ժողովրդավարական համակարգներու բացակայութիւն, իշխանութեան մարզերու (օրէնսդիր, գործադիր, դատական) չվճռթ, տնտեսական անկում - ու Հայաստանի առանձնայատուկ պայմանները, բարդութիւնները: Թուելէ ետք աղէտի գօտիի մը, 300 հազար գաղթականներու գոյութիւնը, շրջափակումներու եւ Ղարաբաղի պատերազմին ժխտական ազդեցութիւնը, ան կրկնեց թէ ասոնցմէ ամէն մէկը առանձին անտանելի բեռ պիտի նշանակէր որեւէ պետութեան համար եւ ոչ միայն Հայաստանի որուն ժողովուրդը կը տոկայ այս բոլորին ամենայն զոհողութեամբ: Ամենածանրը եղած էր հացի նեղութիւնը որ առիթ եղաւ Լ. Տէր-Պետրոսեանի համար լրդդծելու Ռուսաստանի եւ յատկապէս նախագահ Ելցինի Հայաստանի հանդէպ դրական վերաբերումը: Այս վերջինին անմիջական հրահանգով կարելի եղած էր Հայաստանի բեռները հասցնել Բաթում եւ Սոչի եւ բացուած էր Բ. ճամբան որ Թուրքիոյ վրայով անհրաժեշտը հասցուցած էր Հայաստան: Ուրախալի էր նաեւ լսել թէ աշխուժացած էին Իրանի հետ ալ կապերը:

Բացատրելու համար տարապայման ցուրտին աւերիչ ազդեցութիւնն ու ժողովուրդին տոկունութեան աստիճանը, Լ. Տէր-Պետրոսեան մէջբերեց աղբրբէջանական ճայնասփիւռին մէկ արտայայտութիւնը թէ «եթէ Հայերը դիմանան այս ձմրան, կը նշանակէ որ մարդ չեն»: Նախագահը ապա ամէնէն ցաւատիպ այս պրլոխը փակեց այն հաւաստիքով թէ «այս կը լինի մեր վերջին դաժան ձմեռը. յաջորդ տարի մենք աւելի լաւ պատրաստուած կը լինենք»:

Հակառակ ուժանիւթի ծանր տագնապին, ծանօթ պայմաններուն, կարելի եղած էր արդիւնաբերութենէ բոլորովին չզրկել երկիրը, այն դիտակցութեամբ թէ ան նիւթական պայմաններ ձեռք ձգելու միակ ճամբան էր»:

Խօսելով Հայաստանի ներքին պայմաններուն պատճառներուն մասին, ան հիմնականը նկատեց շրջափակումները. տասրիւ մը ի վեր Հայաստանի բեռներուն հազիւ 20-30 տոկոսը տեղ կը հասնէր, կարպատերազմը, այսուհանդերձ, ընդդիմութիւնը կ'անդիտանար այս ազդակները, մոռցած թէ պատերազմին մէջ կարելի էր միայն պատերազմական պայմաններու մէջ ապրիլ:

Պատերազմը երկու տարուան ընթացքին 1500 զոհ պատճառած էր հայկական կողմին եւ չուրջ հինգ հազար վիրաւոր: Աղբրբէջանական աղբիւրներու համաձայն, իրենց համար այս թիւերը եղած էին 9500 զոհ եւ աւելի քան 25 հազար վիրաւոր: Խօսքը ժամանակակից պատերազմի մը մասին էր իսկական երկու բանակներու — աղբրբէջանական եւ զարաբաղեան — ճակատումով ուր երկրորդը յայտնուած էր որպէս ամէնէն կարզապահը, ամէնէն մարտունակը, ամէնէն կազմակերպուածը. յատկանիշներ, որոնց համար Լ. Տէր-Պետրոսեան իր, Հայաստանի իշխանութիւններուն եւ համայն հայ ժողովուրդին կողմէ փառք ու պատիւ ընծայեց կազմակերպիչ Ռոպէր Քոչարեանին: Ցիշատակեց նաեւ Ղարաբաղի բանակի հրամանատար Սերժ Սարգսեանը: Ըսաւ թէ յատկապէս այս երկուքին չնորհիւ կարելի եղած էր վերջին շրջանի պարտութիւններէն ետք կարճ ժամանակի մէջ պաղարիւնութեամբ, համբերութեամբ կազմակերպուիլ, խմբաւորուիլ ու այսօր 2/3-ով ազատագրուած էր Մարտակերտը: Արդիւնքը այն էր որ մինչ ամիս մը առաջ Աղբրբէջան չէր իսկ ուզեր լսել հաշտութեան, զինադադարի մասին, այսօր սկսած էր տրամադրութիւն յայտնել խաղաղութեան բանակցութիւններու, եւ Հռոմի վերջին նիստերուն կարելի եղած էր ստորագրել փաստաթուղթ մը:

Ինչ կը վերաբերէր Հայաստանի իշխանութեան ղարաբաղեան քաղաքականութեան, Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի արտայայտութիւններով ան առաջին անգամ յստակօրէն կը բանաձեւուէր ու կը տեղեկացուէր ներկայ հանրութեան մը: Նախագահը այս մասին ըսաւ. — «Լեռնային Ղարաբաղի հարցը հնարաւոր չէ լուծել պատերազմի միջոցով: Կողմերը պէտք է համոզուեն որ ելքը խաղաղ բանակցութիւններն են ու զիջումներ որոնք ընդունելի լինեն երկու կողմերի եւ նախ Ղարաբաղի ժողովրդի կողմից:

Պատերազմը Ղարաբաղին հարկադրուած պատերազմ է. շրջանի ժողովրդին այսօր միակ երաշխիքն է ինքնապաշտպանութիւնը. եւ քանի դեռ միջազգային հանրութիւնը ապահովութեան երաշխիք չի տուել Ղարաբաղին, այդ ինքնապաշտպանութիւնը հարկաւոր է որ զօրանայ ու հակառակորդին մտածելու մղի հաշտութեան մասին»:

Հարցին քաղաքական լուծումը Հայաստանի նախագահը տրամադիր էր վերնատելու միջազգային շրջանակներու մէջ: Առաջին հանդրուանին պէտք է միայն զինադադարը ըլլար, ապա ձեռնարկուէր օրինավիճակի մասին բանակցութիւններու, որքան ալ երկարատեւ ըլլային անոնք:

Փակելէ ետք իր ելոյթին Հայաստանեան ու Ղարաբաղեան գլուխները, Լեւոն Տէր-

(Շար.ը Դ· էջ)

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Այս յօդուածին նպատակն է արագ նըշմարներու ընդհանուր հանրութեան ներկայացնել այն բոլոր գիրքերն ու պարբերականները որոնք ըրենց ճամբան գտած են ու եկած հանգչիլ մեր սեղանին, անցնող տարուան ընթացքին, եւ որոնց մասին կարելի չէ եղած դրել: Հոս հանդիպողը ինքնին արժանիք մըն է քանի որ անթիւ այլ հրատարակութիւններ կը կորսընդնեն իրենց ճամբան տպարանէն ելլելէ ետք եւ Աստուած գիտէ ուր կ'առնեն չունչերնին: Այս արագ նշումին պիտի ընկերանայ կարճ քանի մը տող կամ նոյնիսկ վարակրաֆ մը հատորին կենսագրութեան կամ երեւոյթին հետ կապուած որպէսզի ան քանի մը վայրկեան մարգկային էակի մը նման ապրի, շնչէ ու մտնէ կեանքի տողանցքին մէջ, ճիշդ բոլորովին անծանօթ այն հարիւրաւոր մարդոց նման զոր կը տեսնենք փողոցներու մայթերուն ու որոնց չծանօթացած՝ կը տախտունք քաժնուիլ: Պիտի գան հոս այդ հրատարակութիւնները առանց որեւէ կարգի կամ օրէնքի, միայն սա խոստումով որ անոնցմէ ոմանք (այս «ընտրութիւնը իր օրէնքը ունի անշուշտ, չատ ենթակայական, տալու համար գրական էջին իր առաւելագոյն ազատութիւնը ըլլալու ինչ որ կ'ուզէ ըլլալ...) աւելի ուշ, յատուկ ուշադրութեան պիտի արժանանան:

Ճոն Մ. Տըկլաս, դասական պատմութեան մասնագէտ ու հեղինակ բազմաթիւ գիրքերու, The Armenians անուն 500 էջնոց գիրք մը գրած է (Նիւ-Եորք, 1992) որուն արժանիքները բազմաթիւ են — հանրամատչելի է, վէպի մը պէս կը կարդացուի՝ առանց գիջելու պատմական ճշգրտութենէն: Տաւիթ Մարշըլ Լանկի եւ Քրիսթոֆըր Ուոլքըրի գործերէն ի վեր առաջինն է որ ակադեմականին ու ժողովրդականին չատ յաջող համադրումը կ'ընէ: Քանի մը քարտէս նկար՝ աւելի գրաւիչ պիտի ընէր հատորը:

Ցակոբ Կարապենցի վերջին հատորը՝ «Երկու Աշխարհ, գրական փորձագրութիւններ», հրատարակուած Ուաթըրթաուն 1992-ին, կարեւոր պարապ մը կը լեցնէ հեղինակի գրական գիմագծութեան մէջ: Վիպագիրը ծանօթ էր իր առաքինութիւններով ու անբաւարարութիւններով, եւ ահա հիմա ունինք կարապենցի ընկերային մտածողութիւնը: Կ'ամբողջանայ այսպէս անոր արդի գրագէտի դիմագիծը: Նման բան մը ըրեր էր քանի մը տարի առաջ Պոլսահայ գրող Զարեհ Խրախունին «Նշմարներ Միւս Երեսէն» հատորով ուր իր արձակ, քննական ու լրագրական քննութիւնները կուգային աւելնալ բանաստեղծի իր ծանօթ ինքնութեան վրայ քիչ մը յուսախաբ ընելով հաւանաբար անոնք որոնք աւելի գաժան փիլիսոփայական խարխոյ մը կ'երեւակայէին սուր — սարքաժին ու մարդկայնականութեան եռին որ իր բանաստեղծութեան կլիման կը կազմէին: Կարապենցի աշխարհը տաք, անմիջական զգաստարներու հանդէս մըն է, ինչ որ անկրնկալելի էր իր վէպերէն:

Ժիրայր Աթթարեան նորէն հրապարակ կ'իջնէ արագ, հաճելի բայց անհնայոճով գրուած պատմուածքներով: «Վերջը... Ցաջորդով» կը կոչուի հատորը (Նիւ-Եորք, 1991) ու կը բաղկանայ 11 պատմուներէ քաղուած իրեն այնքան սիրելի եւ աւելի Պէյրութցիի եւ Նիւ-Եորքցիի առօրեայէն: Տարիներու վրայով ոչինչ փոխուած է Աթթարեանէն որ Հայու յատկութեամբ կը ձաղկէ քաղաքակրթութիւնը, Լիբանանն ու Ամերիկան, կ'ողբայ Սփիւռքի Հայոց «այլասերումը» առանց անդրադառնալու թէ իր այդ գիրքին յուռեւսութիւնը աւելի կը ջլատէ մեր սահմանափակ ուժերը քան «ապականած» Ամերիկան: Սակայն հատորը բազում այլ արժանիքներ ունի որոնց վրայ կ'արժէ կեդրոնանալ մօտ ապագային:

Պօղոս Սնապեանէն երկու գիրք — «Ինչպէ՞ս Հայհոյեմ» լոյս տեսած Պէյրութ, 1990-ին: Գրականութեան եւ լրագրութեան կէս ճամբան տեղաւորուած 100 էջնոց կիրքի ու խանդի գրութիւն մը, եւ այս քիչ մը դիւրին խառնուրդին առաւելութիւնները ու անպատեհութիւնները չալկած, Պաղ Պատերազմի օրերու, մըթնոլորտէն լեղի համ մը դեռ բերելով մեր գլխնութեան: Երկրորդը՝ «Մէկնարար Ֆ» (Պէյրութ, 1992) առաջին անգամ տպուած է 1987-ին:

Հայաստանէն նոր կը հասնի Մեսրոպեանի վերջին հատորը — «Արցունքները Չեն Ծերանում», Երեւան, 1989: 1981-ի «Գրական Տեղեկատուն» բանաստեղծական 8 հատոր կը նշէ իր անուան դէմ; Հայաստանեան դասական քնարերգութեան տունն, առողջ միջինն է այս պիրքը: Ահա նմոյշ մը, մեր ուղղագրութեամբ. —

ԱԻԵԼԻ ՎԱՏ

Երբ սէր կար տան մէջ,
Հոգու խռովքներ ու խանդ կար աւերջ,
Որ մեզ բայբայեց ներսից ու դրսից,
Միևչեւ սպառուեց:

Հիմա, երբ տան մէջ խանդ ու սէր չկայ,
Անտարբերութեան խաղաղութիւն կայ,
Դատարկ է թուում աշխարհը կարծես,
Ու առաջուան պէս
Նորից ու նորէն դժուար է ապրել,
Երբ տանը որպէս ջերմութեան վկայ,
Սէր ու խանդ չկայ...:

«Վեր-ա-դարձ»ը (Լոս — Անճըլըս, 1992) Խոսրով Աստղեանին բանաստեղծական երրորդ հատորն է — առաջինը, «Կէտեր» լոյս տեսաւ 1971-ին, երկրորդը «Արեւադալ»՝ 1973-ին, երկուքն ալ Պէյրութէն: Հայրենասիրական, ղպացական ընթացիկ քերթողութիւնն է, Սփիւռքեան կարօտախանձ հոգեբանութեան մէկ ջինջ նըմոյշը:

Արագ, տրտում, չատ փափուկ բայց անյոյս ցաւի մը փչրանքները կը բերէ Երեւանցի բանաստեղծ Ռուբէն Անգալադեանի «Կիսաբաց Դուռ» (Երեւան, 1992) 60 պզտիկ էջերով, Հայաստանէն այլեւս հազուագիւտօրէն Սփիւռք հասնող հատորներուն այս մէկ նմոյշը: Հայաստանի ներկայ տագնապին անձկութիւնը ղգալի է տողընդմէջ, բայց բանաստեղծը, բարեբախտաբար, դիտէ քօղարկել, թելադրել զայն եւ ոչ թէ պատմել կամ ողբալ, հասարակ լրագրողի կամ տագաչափի նման:

Կ'ըսուի թէ մշակոյթի մը առողջ է (չատ վիճելի յղացք մըն է այս «առողջութիւն» կոչուածը, բայց անցնինք...) եթէ ներքին զօրաւոր, անիչխանական ընդդիմութիւն մը կը գարգանայ անոր նուիրագործուած ու անձեռնմխելի սրբութեանց դէմ, սովորաբար երիտասարդ, նոր, ըմբոստ տարրերու կողմէ: Հինգ տարի առաջ Պէյրութի «Սէր» հանդէսին ձայնը՝ այդ մարտակոչին տպաւորութիւնը թողուց մեր վրայ: Աւա՛ղ որ միայն տպաւորութիւն էր...: Ահեկ ետք եկաւ «80-ական»ի խոստումը Սան — Ֆրանսիսքօ — Լոս — Անճըլըս չըլանէն ու անցաւ գնաց: Մինչ այդ AIM-ը ծներ էր ու անոր կանխահաս «Փողոցը»՝ որ տարի մը հազիւ տեւեց: Եւ ահա 1992-ին՝ OM կամ Orange Mosquito որ արդէն պատմութեան անցած է: Ու նոյն տարին «Երջանկատ»ը որ «արուեստասէրներու հանդէս» կը կոչէր ինքզինքը: Այս բոլորը, ծնած Լոս — Անճըլըսի մանրասիւռքէն, փաստ են աւանդական մըշակոյթին ու տարր մտաւորականութեան դէմ քալելու, անոնց հակասելու եւ անցեալէն իրենց անկախութիւնը հռչակելու չատ բնական, զեղեցիկ մղումի մը:

Ամէնէն յուսատուն, դրականն ու հետաքրքրականը՝ «Երջանկատն» է անկասկած: Խանդավառ, ճաշակաւոր եւ անկախ մխիթ մը կը թուի հակել վրան: Բայց ատիկա մէկ երեսն է երեւոյթին — միւսը՝ խորհրդաւոր, տարերային ու հազուագիւտ ապրումն է որ մարդ կ'ունենայ ի տես այդ հանդէսը լեցնող երիտասարդ

ԿԻՆԵՐԸ ՄԱՍՆԱԿԻՑ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԵՐՈՒ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԻՆ

Ինքնաշարժ չինող ձեռնարկութիւնները սկսած են հարց տալ թէ ինչո՞ կը նմանի արդեօք ինքնաշարժ մը որ գծուած պիտի ըլլայ կնոջ մը կողմէ, ամբողջովին պիտի չճմռթկէ ենթակային հագուստը ու պիտի չճընչէ կուրծքին վրայ: Կօշիկներու կըրունկներն ալ պիտի չմաշին ոտնափողնեը գործածելէն: Ու անպայման ինքնաշարժին մէջ պայուսակը դնելու չատուկ տեղ մը պիտի գտնուի: Մինչդեռ ներկայի ինքնաշարժերը չինուած են մեծ մասով այրերու համար:

Ծանր, բայց ապահով քայլերով կիները կը թափանցեն ինքնաշարժերու չղացման մարզէն ներս: Նոյնիսկ կարգ մը ձեռնարկութիւններ կրթաթռչակներ չատկացնելով քաջալերած են զանոնք: Անհանդուրժական չէ որ վաղուան կառքերը բոլորովին տարբեր պատկեր պարզեն:

Այս մարզին մէջ աշխատող կին մը կ'ըսէ թէ անհրաժեշտ է բարեփոխումներ կատարել, նկատի առնելով այն կիները որոնք երկար եղունգներ ունին.. կամ պէտք է այնպէս մը չինուած ըլլան որ կիները կարենան ամենայն հանգստութեամբ նստիլ ու իջնել անոնցմէ, նոյնիսկ երբ վէչ հագուած ըլլան: Այն նոյնպէս կ'աչխատի օգափոխիչ սարքի մը վրայ որ նկատի առած պիտի ըլլայ կիներու վարսայարդարումը:

Կիներ կան որոնք ամրագօտիէն զատ կը զանգատին նաեւ ներքին լուսաւորութենէն ու աթոռներու չարժականութեան անբաւարարութենէն: Այո՛, աթոռները կարելի է ետ — առաջ տեղափոխել, բայց մտածուած չէ կարճահասակ չարժավարներու պարագան:

Մայրերն ալ ունին իրենց պահանջքները. ընտանեկան գործածութեան կառքի մը եռեւի ապակիները պէտք է գունաւոր ըլլան, որպէսզի անոնց աչքերը չչլանան:

Ինքնաշարժերու ապահովութեան սարքերն ալ միշտ նկատի ունեցած են միայն այրերը:

Ինքնաշարժ պատրաստող ձեռնարկութիւնները վճռած են սրբագրել այս կարգի բոլոր թերիները ու ատոր ամէնէն լաւ երաչխիքը կը նկատուի ծրագիրներու, յղացումի հանդրուաններուն համար ունեցած իգական սեռի աչխատակիցներ ալ:

LIVRES REÇUS

HISTOIRE DES PEUPLES DE L'EX - U.R.S.S.

du IXe siècle à nos jours

HENRY BOGDAN

Ed. Perrin, Paris 1993.

տղոց ու աղջկանց պատկերներուն, խօսքերուն, երեւակայութեան, հագուածքին ու նայուածքին: Երկունք մը կայ հոս, նոր ժամանակներու նորատիպ Հայուն ծնունդին է որ ականատես կ'ըլլանք գաղտագողի, թաքուն հրճուանքով մը ... Իրենք անչուշտ չեն գիտեր ատիկա ու եթէ նոյնիսկ երեք թիւէն վերջ գանէ ձեռնարկը՝ հիմա գիտենք, տեսած ենք թէ ինչ պիտի ըլլայ ապագային դիմագիծը, մօտաւորապէս: Տխուր է պահը սակայն որովհետեւ բան մը կը թուի մեռնիլ, նոյն ատեն...: Այս նոր սերունդը գիծի, գոյնի, պատկերի, փիլմի, արձանի ու ձայնի սերունդ է, ու կը թուի թէ մեր հինաւուրց հայ մշակոյթին գրական, լեզուական ջիղը որ երեք հազար տարիէ ի վեր չալկեր էր մեր ազգային ինքնութիւնն ու տագնապը՝ ալ կը սպառի իր կենսունակութենէն, Բայց կ'արժէ այս մասին աւելի խօսիլ, աւելի ուշ:

Քիլլարա, Աւստրալիա

ՇՐՋԱՊՏՈՒՅՏ

ՏՐԱՊԻԶՈՆ

Տրապիզոնը կը գտնուի Թուրքիոյ հիւսիս — արեւելքը, Սեւ Ծովու ափին, կոլոթ — թաղի ստորոտը:

Հայերը Տրապիզոն հաստատուած են կ. թ. դարէն սկսեալ: 1239-ին, մոնկոլական հալածանքներէն փախչող Հայեր Անիէն փոխադրուած են Տրապիզոն:

1339-ին տեղի ունեցած է աղէտալի երկրաշարժ մը, որմէ ետք Անիի եւ անոր չրջակայքէն մեծ թիւով Հայեր եկած եւ ապաստանած են Տրապիզոն:

Արհեստներով եւ առեւտուրով հետաքրքրուած կայսրերը անմիջապէս առանձին թաղամաս մը տրամադրած են Հայերուն, որոնք 1414-ին հիմնած են Սուրբ Աստուածածնին, քանի մը տարի ետք Զարխափան կամ Ս. Ստեփանոս եւ վերջապէս՝ Ս. Յովհաննէս (ԺԵ. — ԺՉ. դդ.) եկեղեցիները:

1424-ին, կոմնենոսներու օժանդակութեամբ ծայր կուսան Ամենափրկիչ վանքի կառուցման աչխատանքները: 1461-ին, Թուրքերը կը կողոպտեն ու կ'աւերեն վանքը: ԺՉ. դարուն սկիզբը, Սուլթան Սէլիմի հրամանով հայկական եկեղեցիները կ'ենթարկուին Թրքական նոր կողոպուտներու:

ԺՉ. դարուն, հայ գրչութեան օճախ դարձած է վերակառուցուած Ամենափրկիչ վանքը: 1765 — 1772-ի տէրէպէյական կռիւներու տարիներուն, բազմաթիւ Հայեր Տրապիզոնէն հեռանալով ապաստանած են Կ. Պոլիս, Ղրիմ եւ այլ քաղաքներ, իսկ հայկական եկեղեցիները կրկին կողոպտուած են:

1840-ին, Տրապիզոնի հայութիւնը կը հաչուէր աւելի քան չորս հազար, որոնք ունէին հայկական վարժարան, ազգային դպրոցներ, մխիթարեաններ եւայլն:

1850-ական թուականներուն, Տրապիզոնի Հայերը կը հիմնեն նաեւ հայկական տպարան, ուրկէ յետագային լոյս կը տեսնեն «Յարիսխ», «Գեղջուկ», «Մուճակ», «Պոնտոս» եւ «Բժիչկ» թերթերը:

Տրապիզոնի առեւտուրի եւ արհեստագործութեան դրեթէ բոլոր ճիւղերը գլուխ կ'առուած են Հայերու ձեռքը: Քաղաքին հայ բնակիչները ունեցած են բաւական փայլուն վիճակ:

1895 — 1896-ի հայկական ջարդերուն, Տրապիզոնէն բազմաթիւ Հայեր կոտորուեցան, չատեր գաղթեցին Սոչի, Ղրիմ, Պաթում եւայլն:

Առաջին Աչխարհամարտի նախօրեակին, Տրապիզոնի մէջ կ'ապրէր չուրջ 15 հազար Հայ: 1915-ին, անոնց մէկ կարեւոր մասը կոտորուեցաւ գաղթի ճամբուն: 1916-ին, երբ ռուսական զօրքերը գրաւեցին Տրապիզոնը, մօտ 500 Հայեր վերադարձան քաղաք, բայց երբ 1918-ին անգամ կրկին Թուրքերուն ձեռքը անցաւ, անոնք վերջին գաղթեցին Ռուսաստան եւ այլ երկիրներ:

***

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Տրապիզոնի Աւետարանը ներկայիս պահպանուած է Վենետիկի Ս. Ղազար վանքի Մատենադարանին մէջ: Հայ գրչութեան եւ մանրանկարչութեան գլուխ գործոցներէն է: Գրուած է ընտիր բոլորագիծ երկաթագիրով: Գրչութեան վայրը, գրողն ու ծաղկողը անծանօթ են:

Տրապիզոնի Աւետարանը 1803-ին Իգնատիոս Փափազեանի ձեռքով Ս. Ղազար բերուած է Տրապիզոնէն, ուրկէ՝ Տրապիզոնի Աւետարան անունը:

Ձեռագիրը Ս. Ղազարի ամենամեծ մատեանն է (37-ով 46 սմ.), ճոխ պատկերազարդուած խորանաներով, գեղեցիկ գլխազարդերով եւ ընդհանուր ոսկիի օգտագործումով:

Պատրաստեց
ՇՈՒՇԻԿ ՄԱԽԻՍԱԳԱԼԵԱՆ
«Ազդակ»

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1993

Վենետիկի Համալսարանի Հայ Լեզուի և Մշակոյթի խտացեալ դասընթացքը, դորձակութեամբ Պօ – Արաքս Մշակութային Ընկերակցութեան, տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 3 – 25: Քննութիւնները Օգոստոս 25-ին: Դասընթացքը ունի հինգ հիմնական մակարդակ՝ բացարձակ սկսնակներէ մինչեւ յառաջադէմներ: Դասերը տեղի կ'ունենան երկուշաբթիէն Ուրբաթ, օրը հինգ ժամ, առաւօտեան: Դասերու ներկայութիւնը պարտադիր է: Արձանագրութեան սակը ո՛չ մէկ պարագայի կը փոխուի եւ անդամ մը կատարուած վճարումը որեւիցէ պատճառով եւ չի վարձուիր: Դիմումները պէտք է կատարուին անձամբ եւ պրատր՝ նշելով միշտ հեռաձայնի, եթէ հնար է նաեւ հեռապատճէնի թիւ մը: Ընդունելութեան անհրաժեշտ պայման է լրացուցած ըլլալ 18 տարեկանը:

Արձանագրութեան սակն է՝ 790·000 (եօթը հարիւր ինսուն հազար) իտալական լիր, կամ ասոր համապատասխանը տարադրամով օրուան սակին համաձայն, այս գումարին 350·000 (երեք հարիւր հինսուն հազար) լիր բաժինը պէտք է կանխիկ վճարուի՝ յետ ստանալու ընդունելութեան դրատոր պատասխանը՝ մինչեւ սահմանուած պայմանաժամը: Արձանագրութեան սակին մնացեալ մասը կը վճարուի ժուռքի օրը:

Որեւէ չէք, կամ փոխադիր պէտք է հասցէագրուի միայն հետեւեալ ձեւով՝

ASSOCIAZIONE PADUS-ARAXES

եւ ղրկուի հետեւեալ հասցէին՝

Assoc. Padus-Araxes —
c/o Dipt. Studi Eurasiatici - S. Polo 2035 - 30125 Venezia (Italia):

կը խնդրուի բոլորէն երբեք չդիմել դրամատնային փոխանցումի (bank transfer, virement bancaire), մինչդորչէքի չափ բարձր սակերուն պատճառով: Ամէն պարագայի մէջ դրամատնային բոլոր ծախքերը ղրկողին վրայ են:

Ինակութեան սակն է՝ Համալսարանի ուսանողատան մէջ ամբողջ շրջանին համար 150·000 (հարիւր հիսուն հազար) լիր ցորդ կամ երեք հոգիներ սենեակի համար, 290·000 (երկու հարիւր ինսուն հազար) լիր առանձին սենեակի համար, այս վերջիններուս թիւը սահմանափակ ըլլալով՝ չերաշխաւորուիր անոնց ապահովումը:

Իւրաքանչիւր ճաշ կամ ընթրիք կ'արժէ 7·500 (եօթը հազար հինգ հարիւր) լիր, տեղւոյն վրայ վճարելի:

Ժամանումի օրերն են Օգոստոս 1 եւ 2, մեկնումի վերջնական պայմանաժամն է՝ Օգոստոս 27: Անոնք որ այս նշուած օրերէն առաջ կը հասնին կամ աւելի ուշ կ'ուզեն մեկնիլ՝ պէտք է անձամբ հոգան իրենց կեցութիւնը:

Ի հարկին՝ հեռաձայնել Հ. Լեւոն Զէքիեանի հետեւեալ թիւով՝ (41) 52-07-737, առաւօտեան 8-էն 9 Իտալիոյ ժամով: Կը խնդրուի լաւ ատուգել ժամերու տարբերութիւնը, բացակայութեան պարագային՝ կրկին փորձել կամ լուր մը թողուլ. չհեռաձայնել Վենետիկի Համալսարանի դրասենեակներուն: Տրուած հեռախօսի համարը կ'ընդունի նաեւ հեռապատճէն (ֆաքս):

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԽԱՂԱՂԱԿԱՆԻ ՄԷՋ
ՅԱՑՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ ՀՐԱԲՈՒԽՆԵՐ

«Նիւ – Եորք Թայմզ»ի համաձայն, գիտնականներու խումբ մը Հարաւային Խաղաղականի խորքին քարաէսը կը պատրաստէ. անոնք Զաւիկ կղզիին հիւսիս – արեւելեան կողմը հրաբուխներու ամբողջ խումբ մը յայտնաբերած են որ աշխարհի մեծագոյնն է: Նիւ – Եորք նահանգին չափ տարածութեան մը վրայ 1113 հրաբուխներ կան որոնց մեծ մասը 1500 մեթրէն աւելի բարձրութիւն ունի. անոնց գագաթները 750 մեթրի չափ ցած կը մնան ջուրին մակերեսէն: Այս յայտնութիւնը պատճառ կ'ըլլայ անդրադառնալու թէ որքան քիչ ծանօթ է գիտութիւնը ծովերու ընդերքին, մինչ չատ աւելի խուզարկուած են Լուսնին մուքը մնացած մասին բարձունքներն ու հովիտները: Ոմանք կ'իմացպէտներու կարծիքով այս հրաբուխներէն մէկ մասին միաժամանակ ժայթքումը կրնայ պատճառը ըլլալ էլ Նինօ հոսանքին որ կանոնաւոր ժամանակամիջոցներով ազդեցութիւն կ'ունենայ երկրագունտին կլիմային վրայ:

**

ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ
ՋՈՒՐԻ ՏԱԳՆԱՊ

Երկար չարաթներու երաշտը պատճառ եղած է որ կառավարութիւնը սահմանափակէ Աթէնքի բնակչութեան ջուրի սպառումը: Անասատողները աւելի գործածուած ամէն մէկ լիթրի փոխարէն 100 Թր. տուգանք պիտի վճարեն: Ցունական չարաթաթերթ մը կ'ըսէ թէեւ թէ ջուրի պակասը իրականութեան մէջ նուազ հետեւանք է երաշտին, որքան՝ ենթահողայցներու եւ կոյուղիներու անխնամ վիճակին: Հոն կ'ըսուի տակաւին թէ սպառումի սահմանափակումն ալ անկարելի է հակակշռել, որովհետեւ չէնքերու մեծ մասը բոլոր յարկաբաժիններուն համար հասարակաց միակ համարացոյց մը ունին:

**

ՀԻՆ ՀԱՇԻԻՆԵՐ

Մինչ արեւելեան - Եւրոպան սեփականաշնորհումներու չրջանը կ'ապրի, Հրեաներու համաչխարհային համագումարը եւ Իսրայէլ համաձայնած են միասնաբար բանակցելու լեհական կառավարութեան հետ, որոշելու համար հատուցման գումարը բոլոր այն վնասներուն եւ սեփականացումներուն դրամ պատճառած են Հրեաներու, նացիներն ու համայնավարները: Լեհական մամուլին համաձայն, հրեայ կրօնական իշխանութիւններ պէտք է հատուցում ստանան, կաթողիկէ, օրթոտոքս եւ բողոքական եկեղեցիներու հետ կնքուած համաձայնագրերու հիման վրայ: Սակայն ինչ կը վերաբերի անհատներու, անոնցմէ արտասահմանի մէջ ապրողները բաժին պիտի չունենան հատուցումի: Զեխ իշխանութիւնները վնասուց հատուցում վճարել չեն մտածեր, վախնալով արտաքսուած Գերմաններու նման պահանջքներէն,

**

ՔԱՐԻԿԻ ՀՄԱՅՔՈՎ

Բնական հարստութիւններու մեծ պաշարով, չուկայի կարելիութիւններով, խորհրդային նախկին հանրապետութիւնները կը հմայեն ձեռնարկատէր բազմութիւններ: Անգլիական, Ֆրանսական կեդրոնութիւններ պայմանագրեր ստորագրած են Ղազախստանի քարիւղն ու կազը չահագործման յանձնելու համար: Նոյն չանքերը կը մղեն գերմանացի, Թուրք, քորէացի, չինացի, զուիցերացի ու ճափոն գործի մարդիկ: Ճափոնական ձեռնարկութիւններ յատուկ հետաքրքրութիւն կը ցուցաբերեն Ուկրանիոյ հանդէպ: Երկու ընկերութիւններ պիտի մասնակցին 5200 քիլոմեթրնոց կազամուղի մը չինութեան որ Իւ. դարուն Թիւրքմէնստանի կազը պիտի փոխադրէ Աւստրիա:

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ Ս. ԱԹՈՌԻ
ԵՐՋ. ՀԱՅՐԱՊԵՏՆԵՐՈՒ
ԵՒ ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ՄԻԱԲԱՆՆԵՐՈՒ
ՀՈԳԻՆԵՐՈՒՆ
ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԷՋ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան կեանքին մէջ տեղ գտած զեղեցիկ աւանդութիւններէն մէկն է, յարդանք ընծայել բոլոր անոնց, որոնք զարաւոր այս Ս. Աթոռի կեանքին մէջ իրենց արժանաւոր տեղը ունեցան, իրենց նուիրեալ աշխատանքին վաստակովը:

Այս տարի Փետրուար 14-ին կը զուգադիպէր Ս. Աթոռոյս Երջանկայիչատակ Հայրապետներուն եւ հոգեւորական Միաբաններուն յիչատակի հոգեհանգստեան հանդիսաւոր եւ յատուկ արարողութեան օրը: Մայր Տաճարի մէջ մատուցուած պատարագի կիսուն, «Հայր Մեր»էն առաջ պատարագիչ Բարգէն Վրդ. Զարեան իր քարոզին մէջ զրուատիքով անդրադարձաւ ծառայութեան այն ոգիին, զոր իրենց նուիրումին մէջէն ի յայտ բերին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ երանաչնորհ Հայրապետները եւ ուխտեալ Միաբանները, Անթիլիասի վարոսի վերածելով տառապած եւ վերընձիւղուող հայութեան համար:

Պատարագի աւարտին, Դպրեվանքի սաներէն եւ վանաբնակ Միաբան հայրերէ կազմուած թափօրը, հանդիսապետութեամբ Ս. Աթոռոյս Վեհափառ Հայրապետ՝ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին, ուղղուեցաւ դէպի Մայր Տաճարի հիւսիսակողմը կառուցուած «Զարեհեան Դամբարան»ը հոգեհանգստեան յատուկ արարողութիւնը այնտեղ կատարելու համար:

Մուրհրդաւոր արարողութեան աւարտին, Վեհափառ Հայրապետը ներկայ բազմութեան տուաւ ոգեչնչող պատգամ մը Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան անցեալը ներկային ազուցելով եւ ներկայացընելով այն երախտաւորին գործը զոր իրենց կեանքին իսկ գնով, երանելի Հայրապետները կատարեցին, իրենց ողջ կեանքի ընթացքին, իրենց Մայրենի եկեղեցւոյ եւ ազգին բարիքին համար: Իր խօսքը երիտասարդութեան եւ յատկապէս Դպրեվանքի ուսանողներուն ուղղելով Վեհափառը հայրական սիրոյ թելադրանք ըրաւ օրինակ առնել անոնցմէ որոնք գործեցին ու անցան բարի անուն եւ յիչատակ ու մանաւանդ երախտաւորին գործ թողելով յաջորդող սերունդներուն:

Հաւատացեալ ժողովուրդը միասնաբար երգեց «Հայր Մեր»ն ու ապա Կիլիկիոյ Հայրապետներու երգը եղող «Կիլիկիա»ն, որուն համար անոնք չատ անգամ տամկացած աչքերով երգեցին.

«Երբ տամ ճնշել յիմ Կիլիկիա
Աշխարհ որ ինձ ետուր արեւ»:

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՔ. ՉԻՋԱՃԵԱՆ

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Գիշերն երբ ժամը 22·30-ին հիւրանոցի դուռն ենք հասնում, ճիշդ մուռքի մօտ, յանկարծ լուսաւորւում են միջանցքները: Այս գիշեր վեցերորդ յարկը վերելակով ենք բարձրանում: Ժընեւից եկած նոր պատուիրակը կորցրել է իր համարի բանալին: Յարկաբաժնի պատասխանատուն բացում է նրա սենեակի դուռը: Ինդրում ենք որ միւս օրուայ ընթացքում զգոյշ լինեն մինչեւ որ ատուդուի բանալու ուր լինելը:

Նաբաք, Յունուար 30

Եւեկտրական հոսանքը միեւնոյնն էր ինչ որ երէկ:

Հանդիպում եմ «Բեմ» հանդէսի խմբագրին ու պրուցում ենք երկար. յետոյ գընում ենք Օփերայի հրապարակը նկարիչների եւ քանդակագործների գործերը դիտելու: Այսօր մտադիր եմ մի քանի ծանօթների այցելել:

Գիւների մէջ գրուած մի «nature-morte» եմ տեսնում: Երիտասարդ նկարչի գործ է. 15·000 ռուբլի է արժեւորել: Վճարում ու վերցնում եմ: Ֆանի որ չտապում եմ, երկար չեմ կարողանում հետը պրուցել:

Զորեքշաբթի օր պիտի վերադառնամ Փարիզ: Որոշում եմ եղբօրս համար մի յուշանկար պնել: Ուշադրութիւնս է գրաւում մի փորագրուած խաչվայր: Հին Զուգայի խաչքարներից մէկի կրկնօրինակն է: Երբ վարպետը լսում է, որ Նոր Զուգայի եմ ատորագրուած մի գործ է ներկայացնում. ընտրում եմ մի մեծ եւ մի փոքր գործ եւ 45·000 ռուբլի եմ վճարում: Վճարում ու մտածում եմ, որ այս հոյակապ կերպով փորուած երկու փոքրիկ խաչվայրերը, ներկայ պայմաններում անբաւարար են մինչեւ անգամ մէկ դագաղի համարժէքն ապահովելու...

Անցնում եմ Ռուբէն Զարեանին տեսնելու: Քանի տարի առաջ, Ռուբէն Զարեանն էր, որ ազնիւ գտնուեց իմ հետ, իր հիմնադրած Շէյքսփիրի կենտրոնի գծով, մանագիտական կապ հաստատել: Երբ Հայաստան եմ եկել միշտ էլ նրան այցի եմ գնացել:

Չեմ յաջողում նրան հանդիպել. դրան թակոցներս անպատասխան են մնում:

Թումանեանի թոռը մատչելի արժէքներով մանկական հրատարակութիւններ ապահովելու համար հիմնադրամի կոչ է ուղղել: Մտադիր է վերահրատարակել պապի հսկողութեամբ կազմուած պատկերազարդ երկերի գունաւոր օրինակները: Գրքոյկները ժամանակին բոլորն էլ դասական ուղղագրութեամբ են հրատարակուել: Մեկենասներ է փնտռում: Ամէն մի գրքոյկի համար ընդամէնը 300 տոլար է հարկաւոր: Շարքը վերատպելու գործին զանազան հիմնարկներ ու անհատներ են մասնակցութիւն բերել: Սպասում է յուրան անցնի, որ հնարաւոր լինի գունաւոր տպագրութիւններ ձեռնարկել: Ցրտի բերումով գոյները խտանում են: Սովետական ուղղագրութեամբ «Շունն ու կատուն» կոչուող մանկական ամսագիրը է հրատարակել. լոյս է տեսել թիւ 1-ը: Գոյները խտնացած են: Տպագրութիւնը կարելի է չարունակել երբոր եւեկտրական հոսանք լինի ու քիչ էլ ջերմութիւն:

Առաջարկում եմ մասնակցել «Անբախտ Վաճառականներ»-ի վերահրատարակութեանը: Զգում եմ, որ ուզում է «Գիքդր»-ի վերահրատարակութեանն բաժին բերեմ. այդ երկը չատ մօտ է հոգուս ու բարձր եմ գնահատում սակայն ինձ թուում է, որ «Անբախտ Վաճառականներ»-ն այս պահիս ինձ հետ աւելի է խօսում...

Ընդունում է առաջարկս եւ պայմանաւորուում ենք դրանով: Մարտ ամսին Թումանեանի մահուան հօթանասուն եւ 1994-ի Փետրուարին ծննդեան հարիւրքսանհինգ ամեակներն են լրանում: Մտահոգուած է այդ հարցերով: Յանկանում է, որ դա յիշուի Սփիւռքում:

Գրքերի հրատարակութիւնների գները չատ են բարձրացել եւ «սեւ չուկայ» է ստեղծուել: Անձամբ փորձում է չքաւոր մանուկներին թէ Հայաստանում եւ թէ Սփիւռքում Թումանեանական դրականութիւն հասցնել:

Ինձ է յանձնում թատերական մարզում կատարած իր անձնական պրպտումներից որոշ աշխատանքներ:

Թումանեանի թոռան զաւակը նկարիչ է: Աբեմատեան փոփերզերի վերնագրերից ներչնչուելով գունաւոր գծանկարներով կատակային բացիկներ է գծել: Դրանք արտասահմանում հրատարակելու համար «ափոնսոր» է փնտռում... իրենց բնակարանի դուրս գալուս պահին, Թումանեանի թոռը փաթիլաբնակ մեծահարուստ ազգականի մասին է խօսում: Ցիշում է, որ ժամանակին մի մեծարժէք նուէր էր նուիրել Վեհափառ Հայրապետին: Նուէրի լուսանկարից տպագրուած բացիկն է ցոյց տալիս: Այդ մասին ես վաղուց է գիտեմ: Լռում եմ. չեմ պատասխանում:

Թումանեանի թոռան մօտից անցնում եմ Վարպետ Արծրուն Բերբերեանին տեսնելու: Երկար ժամանակ թակում եմ բնակարանի ու արհեստանոցի դուռը: Դուռը միչտ փակ է մնում. բացող չկայ:

Աւարտն արդէն իջնում է: Վերադառնում եմ աշխատակիցներս մօտ: Հիմնարկի պատասխանատուն մի քանի հոգու իր մօտ հիւր է հրաւիրել: Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներից են: Անհանգիստ վիճակ է. լարուած մթնոլորտ. փորձում են կատակներ անել: Բռնազբօսիկ է ամէն ինչ. չինծու եւ արհեստական: Նրանց հետ մի երկու պատառ եմ ուտում, քիչ չերմանում եւ վերադառնում հիւրանոց:

Կրկին մութ է: Ներս եմ մտնում սենեակս: Աչխատակիցներս ընկերակցում են ինձ: Ինձ մօտ են եկել փոքրիկ արհեստական լոյս վերցնելու: Փայտի վրայ քանդակուած խաչերը զրուած են փոքրիկ սեղանի վրայ. ազօտ լոյսի տակ դրանք դրաւում են նրանց ուչադրութիւնը:

Իրատէս, որ խաւարի մէջ, ազօտ լոյսի տակ այդ փայտէ քանդակները «հրաչք» լինեն կարծես:

Հիւրանոցի համարի բանալին դրասենեակում է մնացել:

(Շար. 9)

(Շար. Ա. էջէն)

Պետրոսեան հրապարակեց նախագահական իր հրամանագիրը որով Շառլ Ազնաւուրին կը շնորհուէր մարզասիրական հարցերու Հայաստանի չքնուն դեսպանի հանդիսաւոր կոչում: Ան ապա վերջուց հրամանագիրը ու բաւական հանդիսաւոր ոճով կարդաց անոր Ֆրանսերէն բնագիրը որուն յաջորդեցին յոտնկայս երկարատեւ ծափեր, այս անգամ ուղղուած՝ համակրելի երգիչին որ այսուհետեւ իր տաղանդէն ընծայուած կարելիութիւններն ալ պիտի ծառայեցնէր Հայաստանին: Ան դրաւոր իր խօսքը արտասանեց, նեղոզութիւն խնդրելով որ ոչ թէ իր արմատներուն, այլ հայրենիքին լեզուով կը դիմէ ներկաներուն: Ապահովութիւն տուաւ որ Հայաստանի դեսպան նշանակումը քաղաքական նոր ասպարէզի սկիզբ մը չէր նշանակեր իրեն համար: Ինք եղած էր ու կը մնար արուեստագէտը: Ըսաւ թէ կը խոստանայ իր կարելին ընել Հայկական մխիթարեան ու ազգային միաբանականութեան համար զոր միակ երաշխիքը կը նկատէր Հայաստանի փրկութեան:

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի ելոյթէն ետք, երեկոյեան ծանրութեան բ. կէսրոնը ներկաներու հարցումներուն բաժինն էր. անոնք դրաւոր յանձնուեցան համադրող խմբակի մը ու Պետրոս Թերզեանի կողմէ մէկ առ մէկ ուղղուեցան նախագահին:

Առաջ մէջ մեծամասնութիւնը կը գըրաւէին ուժանիւթի մարզին ու հեռեւաբար աթոռակայանին վերաբերողները: Լ. Տէր-Պետրոսեան բացատրեց թէ մասնագէտներու քննարկումներով ապահովութեան որոշակի երաշխիքներ կը սրբուէին, քանի մը տարի եւս չհատոդծելու համար Մեծամօրը: Հաւանական էր որ ինք Գերագոյն Խորհուրդի արտահերթ նիստ հրաւիրէր այս չարաթ իսկ, որպէսզի վերաքննութեան դրուէր աթոռակայանի բացման համար հանրաքուէի պարտադրութեան որոշումը ու այդ կարելիութիւնը նորէն փոխանցուէր կառավարութեան:

Հեռաքրքրութեան մեծ բաժին մը կը կեդրոնացնէր օժանդակութեան հարցը. միշտ չէ որ դուրսէն գրկուածը կը հասնէր ճիշդ հասցէին ու այս մարզին մէջ կատարուած գեղծումները, չեղումները բաւական միտք պղտորած էին: Նախադահը չկրնաց բացատրել թէ կառավարութեան առընթեր ստեղծուած լուրջ յանձնաժողով մը կը գրաղի այս խնդիրներով. անոր մէջ կան կառավարութենէն, կարմիր Խաչէն, Եկեղեցիէն, Գթութենէն եւ Ամերիկեան համագումարէն ներկայացուցիչներ. իրենց նպատակն էր այդ կազմին մէջ ընդգրկել Հ.Օ.Մ.-ն ու Հ.Բ.Ը.Մ.-ն ալ: Անկէ դուրս կազմուած մեծ թիւով անջատ կազմակերպութիւններու անհակակշռելի գործունէութիւնն էր առաւելապէս տարաձայնութիւններու, դժդոհութիւններու պատճառը:

Պատասխանելով «Հայաստան» հիմնադրամի մարմիններուն կազմութեան յապաղումին մասին հարցումի մը, Լ. Տէր-Պետրոսեան ըսաւ թէ այսուհանդերձ կարեւոր քայլեր առնուած էին որոնց գլխաւորը կը նկատէր Զանգեզուրի ծրագիրը. Հայաստանի փափուկ այդ չրջանը առարկայ էր յատուկ հոգածութեան ու պաշտպանութեան նախկին նախարար Վազգէն Սարգսեան պիտի նշանակուէր Զանգեզուրի նահանգապետ:

Անապահովութեան, գեղծումներու, մաֆիայի եւ սեւ չուկայի մասին նախադահին բացատրութիւնը կ'առընչուէր ընդհանուր երեւոյթի մը որ իր մէջ կ'առնէր խորհրդային նախկին բոլոր հանրապետութիւնները. անցման պայմաններ ամէնէն քրէածին յատկանիշով կը ներկայանային. այս երեւոյթին մէջ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան չէր մերժեր իշխանութիւններու դերը, սակայն կը հակէր պատասխանատուութեան մեծագոյն բաժինը վերագրելու անդոյ բանի մը որ իրաւական նորօրեայ համակարգն էր. ան ըսաւ թէ կարելի էր քաղաքական գործիչ, նախարար ճարել, բայց ոչ իրաւաբաններ: Հարկ էր առնուազն 5-10 տարի համբերել, ներկայի պայմաններուն համապատասխան անձնակազմը ունենալու համար: Որպէս դրեթէ մխիթարական տեղեկութիւն, աւելցուց թէ ճիշդ է որ յանցագործութիւնները չատցած են, «բայց ոչ ապրի, բան՝ խորհրդային Միութեան այլ նախկին հանրապետութիւններում»:

Ներկայի կառավարութեան մէջ ՀՀՇ-ական միայն հինգ աթոռներու թուումով Լ. Տէր-Պետրոսեան պատասխանեց քաղաքային քաղաքականութեան մասին ուղղուած հարցումին, առանց ակնարկելու Սահմանադրութեան մասին յայտնուած հեռաքրքրութեան:

Խումբ մը ներկաներ ուզած էին դիտնալ նաեւ հայկ. բանակին կազմութեան յապաղումին պատճառները: Նախագահը, զգալով ուժգնութեամբ մը յայտնելէ ետք թէ նիւթը չատախակի կ'արծարծուի քաղաքական երանգաւորումով, բացատրեց թէ Խորհրդային Միութեան քայքայումով երբ ՀԱՊ-ը ստեղծուեցաւ, Ադրբեջան Ռուսաստանէն պահանջեց իր տարածքին վրայի ռուսական բանակը ապազինել, ինչպէս նաեւ Ուկրանիան: Ռուսաստան դիմադրեց մինչեւ Լաչինի ու Շուշիի դրաւումը, ապա իր չորս զօրաբաժիններէն զինեցաւ Ադրբեջանին: Ատիկա կարելիութիւն տուաւ այս վերջինին որ ռուս վարձկաններու օգնութեամբ դրաւէ Շահումեանն ու Մարտակերտի ըզդալի մէկ մասը: Լ. Տէր-Պետրոսեան աւելցուց թէ Ադրբեջան իր զրացիներուն հետ չունէր այն յարաբերութիւնը զոր ունէր Հայաստան: Հոն ռուսական երեք զօրաբաժիններէն երկուքը ապազինացուած՝ հայ ժողովուրդին համբերութեան, տոկունութեան, վճռակամութեան: «Եթէ չլինէր նրա լուռ համակրանքը մեր նկատմամբ, չէինք դիմանայ» եզրակացուց ան:

Ա. ԹՕՓՈՃԵԱՆ

ՀՍԿՈՒՄ
ԵՒ
ՓԱՐՈՋ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՎ

Ուրբաթ, Մարտ 19, Իջ. օր Մեծի Պահոց *ՇԱՒԻՒԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցի.*

Քարոզիչ՝ ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ՈՒՐԲԱԹ. —
Մարտ 19, ժամը 18-ին
Ս. Թադէոս - Բարթողիմէոս եկեղեցի
ՍԷն — Թ'Անթուանի
կը քարոզէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆԾ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Le QUATUOR d'Erevan

A COURBEVOIE (92400)
Jeudi 18 Mars à 20 heures 45
SALLE DES MARIAGES
(Ancienne Mairie)

• QUATUOR à cordes et piano avec EUGENIE ALECIAN - *pianiste*
Mansourian — Altounian — Schumann
(Quintette)

•

A ALFORTVILLE (94140)
Vendredi 19 Mars à 20 heures 30
EGLISE NOTRE-DAME
(3, rue Jules Cuillerier)

• QUATUOR à cordes
Mirzoian — Debussy — Komitas

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

«ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԿԱՐԵԼԻՆ»

Համազգայինի ԴԻՄԱԿ թատերախումբը կը ներկայացնէ Մովսէս Պըչաքճեանի «Անկարելի կարելին» թատերախաղը

Բեմադրութեամբ՝
Յասմիկ Սիւրմէլեանի

Ուրբաթ 19 եւ Շաբաթ 20 Մարտ ժամը 20·30-ին, Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 18·30-ին

THEATRE TREVISE
14, rue de Trévise, Paris 9e
M° CADET OU RUE MONTMARTRE

Ed. Parenthèses au Salon du Livre

Les Editions Parenthèses seront présentes au treizième *Salon du Livre*, du 17 au 21 mars, Grand Palais, stand D 17.

La collection «Arménies» fête ses quinze ans et son quinzième titre.

A cette occasion un *cocktail/signatures* est prévu le jeudi 18 mars de 20h à 22h30 au cours de la première nocturne du Salon du Livre en présence des auteurs, traducteurs et préfaciers : Antoine Agoudjian, Mireille Besnilian, Anahide Drézian, Monique Ekmekdjian, Vahé Godel, Léon Ketcheyan, Kéram Kévonian, Claire Mouradian, Marc Nichanian, Séta Papazian, Yves Ternon, Anahide Ter-Minassian, Pierre Ter-Sarkissian.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՈՄՆ. — 550 Ֆր.:

***

ՎԱՆՎ. — *Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փալվեան* 200 Ֆր.:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ. — *Պ. Ռ. Սարաճեան* 100 Ֆրանք:

Տէր եւ Տիկին Արթիւր Սարխոչեան եւ զաւակը,

Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Օհաննէսեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Անտոն Սարխոչեան եւ զաւակը,

Այրի Տիկին Քրիստինէ Գոճամանեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Աբրահամեան եւ զաւակները

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները

սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՌՎԱՌԻ ՍԱՐԽՈՉԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Աբրահամեան)

մահը, որ պատահեցաւ Կիրակի, Մարտ 14-ին, 80 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Մարտ 19, ժամը 10·30-ին Իսի Ս. Մարիամ Առաւածածին եկեղեցին 6, avenue Bourgain, Issy-lès-Moulineaux ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Քրամարի Ընթէրքոմիտնալ գերեզմանատունը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

VENEZ DANSER
A LA
"SOIREE JEUNES"
organisée par le «*Tebrotzassère*»
le Samedi 27 Mars à 22 heures
à la Salle des Fêtes de l'Ecole
1, Bd. du Nord — 93340 Le Raincy
ANIMATION DISCONIGHT
Renseignements : 43. 81. 01. 72
Entrée : 70 F. *Tenue correcte exigée*
Boissons à volonté (non alcoolisées)
VENEZ NOMBREUX!

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section « A s t r i g »
(Arnouville — Sarcelles — Villiers le Bel Gonesse)
organise
son
DINER DANSANT ANNUEL
avec le chanteur
K A R N I G S A R K I S S I A N
venu spécialement des U.S.A.
avec son nouveau répertoire
Samedi 20 Mars à partir de 20h30
Espace Charles Aznavour
Ave. Paul Vaillant Couturier
Arnouville lès Gonesse
— AMBIANCE ARMENIENNE —
Renseignements: 39.85.39.54 / 39.85.93.40

-ՀԱՄԵՐԳ-

Մեներգ - խմբերգ - Նուագ

ԺԻՒԼԻԱ ԵԼԼՄԱՋԵԱՆ
կը ներկայացնէ
ԳԱՐՈՒՆ
մանկա - պատանեկան երգչախումբը
ղեկավարութեամբ՝
ԽԱՉԻԿ ԵԼԼՄԱՋԵԱՆԻ

Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 15·30-ին

Auditorium France Pianos
197, ave. Roger Salengro, Marseille 15e
(M° Bougainville)

Յայտագիր. —
— *Կոմիտաս* — Շուպէրթ — Պարթեւեան - Պրամս — Ա. Ծարուխիւնեան — Չթեան...
Տեղերու համար հեռաձայնել. —
91 - 77 - 84 - 70 *կամ՝* 91 - 87 - 43 - 71

RECITAL

Christophe BOULIER, violon
Grand-Prix Long-Thibaub et Kreisler
et
Miklos SCHON, piano
Lauréat de la Fondation Cziffra
donneront un concert unique
le Samedi 20 Mars à 20 h 45
A L'INSTITUT MUSICAL DE PARIS
11, avenue Beaucour - Paris 8e (M° Ternes)
Au programme : *Sonates de*
BRAHMS — KHATCHATRIAN —
Rhapsodie de BAGDASSARIAN et
«*l'Arlésienne*» de BIZET (arrgt R. Boulier)
Tarif réduit: 60 F. — Plein tarif: 100 F.
Réservations: 69 05 56 42
et vente des places
30 minutes avant le début du récital
Les 70 premiers spectateurs recevront gratuitement un disque du concerto de Khatchatrian, par Ch. Boulier sur présentation de cette annonce.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 18
JEUDI
18 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաւկան առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·020 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.020

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Անդրադարձներ նախագահին ելոյթէն

Մարտ 13, Շաբաթ երեկոյ Փարիզի հայ գաղութը պատրաստելի թիւով մը դնաց լսելու Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը: 1600 հոգիի ներկայութիւնը, շրջմանդամ պատուիրակութիւնը, լոյսերու տակ փալփլող զոյգ դրօշները, անթերի կազմակերպութիւն մը, տեսադրող, լսանկարող զործիքներու լուսարձակները ու զոյգ բարձրախօսներէ սփռուած ելոյթը, յատկապէս անոր անսպասման տիրոյթն մնալու չանքով ոճը, խանդավառ մթնոլորտի մը բոլոր նախադրեալները ունէին. այսուհանդերձ, չուշացան անդրադարձները թէ ժամանակին ու դէպքերու տոլովոյթը այդ խանդավառութենէն դեղած էին երջանկութեան պոռթկումները: Նախագահին ելոյթը դէպի այնքան անհամբերութեամբ սպասուած նոր հորիզոններ դիմող ժողովուրդի մը առաջնորդինը չէր այլեւս, այլ զեկավարինը որ դաժան սպղնաքայլերու փորձառութեամբ մէկուկէս տարուան հաչուեյարդար մը կը կատարէր. իսկ ներկայ հանրութիւնը երազներու իրականացումին սպասողի երանութիւնը փոխարինած էր առեալներէ մեկնած մտահոգութեամբ ու անոնցմէ ծագած հարցականներով:

Հաչուեյարդարը իր ծանրագոյն եղրերով, բնականաբար, չէր կրնար յաղթերդի մը երանգները ունենալ: Լ. Տէր - Պետրոսեանի ելոյթին ալ կարեւոր հետաքրքրութիւններ զոհացնող դիմաւոր բաժիններու քով, չկրցաւ չրջանցել երբեմն պարադայական կամ ոչ համոզիչ, երբեմն ալ խուսափողական ըլլալու հանդամանքը ու հեռատեսական -- զգացական լարը չզժման մղելու ձգտումը:

Ձախին մէջ նորութիւններ էին Ղարաբաղի հարցին մասին Հայաստանի իշխանութեան յստակ պատկերը, այնքան մտահոգութիւն ու մութ կասկածներ ներչնչած Զանգեզուրի մասին պետական արմատական ծրագիրներու գոյութիւնը, Հայաստանի քաղաքականութեան մէջ Ռուսաստանի հետ վերատին զօրացած կապերու ապացոյցը եւ Իրանի հետ զործակցութեան հեռանկարները: Այս մարգերը վերջ մը կը նչէին նոր իշխանութեան խարխափումներու չրջանին:

Լ. Տէր - Պետրոսեանի խօսքին մէջ նուազ համոզիչ չէր մը վերաբերեցաւ յատկապէս Սփիւռքի զործնութեան առարկայ մարդերու. այդպէս էր այն զրեթէ ամբաստանութիւնը թէ Սփիւռքը Հայաստանի իրականութեան կը տեղեկանար զըլխաւորաբար մամուլի միջոցով ու երկրին պատուէրեան մթնոլորտը չէր կրնար արդիլել նաեւ ծուռ ու թիւր տեղեկութիւններու փոխանցումը: Մինչդեռ, կարելի՞ էր անպիտանալ թէ այդ մամուլին մաս կը կազմէին նաեւ իշխանութեան բանբեր թերթեր, կամ օտար թղթակիցներու հաղորդածը ու երեւան - Փարիզ չատ աչխոյժ երթեւեկ մը...:

Տեղ - տեղ դժգոհութեան քօղարկումով, երբեմն քննադատական չեչտով, ընդհանրապէս ինքնավստահութեան չանքով ու ազդային հպարտութիւն ու զգացում գըրգռող անցքերու լաւագոյն դասաւորումով պատրաստուած էր Լ. Տէր - Պետրոսեանի ելոյթը. պատասխանները ապա կրցան պահել հաւասարակչռութեան նոյն թափը, իսկանին չրջանցումը ու պարապայականին միջամտութիւնը տակնոյսի ճեղքեր բացին հարթութեան ձգտող հաւատքի դաշտին մէջ ներկանեղ, որոնց միջեւ հարցերուն լաւատեղեակ ու պիտակից կորիզի մը յայտնութիւնը Սփիւռքը կ'ընէր աւելի լուրջի առնուելիք դանգուած մը:

Այս նչումները կ'առընչուին յատկապէս օժանդակութեան չեղումներու, զեղծարարութեան, մաֆիայի մասին հարցումներուն պատասխաններուն որոնք նախագահը ի դուր փորձեց իրաւազէտներու բացակայութեան կամ օժանդակութեան համար վատավարականէն տարբեր ճամբաներու ընտրութեան նման ապդակներու վրայ հիմնել: Մինչդեռ, որքան պիտի չհեր նաեւ Սփիւռքի վստահութեան քուէին ապաւինող կեցուածքը եթէ զոնէ ներկայ բազմութեան մտահոգութեան յարգանքով, բացուէր վէրքը, նկատի առնուէին հոմ տուեալներ որոնք ա՛լ անկարելի է պարտկել «ահկոսէ»ի կամ մամուլի ապատութեան չրջանակով: Նոյնն էր պարագան քանակին, հիմնադրամի յանձնախումբերուն կազմութեան յապաղումին մասին բսուածներուն:

Այսուհանդերձ, կարեւորը այն է որ Լ. Տէր - Պետրոսեանի համար հարթ մնայ Հայաստանի' ժողովուրդին հաւատքի դաշտը ու անոր լուռ համակրանքը զոր իր իշխանութեան համար տոկալու գլխաւոր ապդակը նկատեց Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը:

Ա. Թ.

Միթերան – Ելցին հանդիպումը

Հրադադարի կոչ ղարաբաղի համար

Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախադահը միայն քանի մը ժամ մնաց Մոսկուա, Երեքչաբթի, Մարտ 16-ին, կարճ երթուղարձ մը, ապահովութիւն տալու համար Ելցինի որ արեւմուտքը իր կողքին է:

Ռուսական հեռատեսիլը չէ խնայած տակաւին նախագահ Միթերանին, ըսելով թէ ուրիչին օդնութեան հասնելու տեղ, լաւ կ'ըլլայ որ իրմով զբաղի, քանի իր վիճակին ալ չատ փայլուն չէ:

Ելցին չատ սեւ պատկեր մը ներկայացուցած է. - «օրերը համրուած են» ըսած է եւ կոչ ըրած որ արեւմտեան պետութիւնները տնտեսական օդնութիւն մը ըլլեն: Ըստ իրեն, Յուլիսի հանդիպումը 7 մեծերու (Թոքիօ) այս հարցին չուրջ չատ ուչ է: Միթերան համաձայն է եւ Ապրիլի համար խոչ ժողով մը կ'առաջարկէ, բայց, Ուաչինկթընն եւ Թոքիօ կողմնակից չեն: Ապրիլ 3-ին եւ 4-ին, Վանքուվըրի մէջ Քլինթըն եւ Ելցին պիտի տեսնուին եւ Միթերան կ'ուզէ որ այդ հանդիպումին անմիջապէս յաջորդէ արտակարդ վեհաժողով մը: Ելցին համաչխարհութեան վերադարձին ուրուականը կը զծէ, արեւմուտքը սարսափեցնելու համար, որպէսզի ան ալ «չարժի» եւ՝ չուտ:

Միթերան եւ Ելցին այլ նիւթերու մասին ալ խոսած են: Նախկին Եուկոսլաւիոյ հարցերէն զատ, անդրադարձած են նաեւ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի «իսկական» հրադադարի մը կոչ ընելով: Այս լուրին առընչութեամբ, «Լիպերասիոն» կ'աւելցնէ որ նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեան վերջերս Փարիզ էր, խնդրելու համար որ Ֆրանսայի նեցուկը աւելի վճռական ըլլայ:

Բայց, բուն հարցը Ռուսիոյ վիճակն է եւ իսկական ահազանդ մըն է զոր հնչեցուցած է Ելցին: Վերջին օրերը իրեն զօրավիդ եղած են հանքագործներու անկախ սենտիքային մինչեւ Ղազախներու միութիւնները, բայց չի բաւեր: Իր ամէնէն սերտ չատադովը՝ Շեվարնաձէ յայտարարած է որ թերեւս լուր չունի Ռուսաստանի բուն ընթացքէն Վրաստանի եւ Արխազիոյ կըռճիւին մէջ, Ան «ռուս – վրացական» կռիւի վերածուելու վրայ է: Առջի օր, Սուխոյ - 25 երկու օդանաւեր ռմբակոծած են Սոխումի եւ գիւղ մը, մեռեալներու գնդհ. թիւը 19 է: Ռուսիոյ Պաշտպանութեան նախարարը յայտարարած է որ իր ոչ մէկ օդանաւը այդ օրը այդ չրջանը եղած է:

Քանի մը տողով

Ալժերիոյ մէջ արհաբեկչական արարքները կը չարունակուին, սարսափի մթնոլորտ մը ստեղծելով երկրին մէջ: Մարտ 16-ին, նախկին նախարար մը ձիլալի Լիապէս սպաննուեցաւ ատրճանակի երեք գնդակներով, մինչ նոյն օրը, աչխատանքի եւ ընկերային հարցերու նախարարը՝ Թահար Համոի կ'ազատէր ուրիչ մահափորձէ մը, թեթեւօրէն վիրաւորուելով: Ալժերական իշխանութիւնները միչտ ծայրայեղ մահմետականներուն կը վերագրեն այս արարքները: 1992 Փետրուարէն ի վեր, երբ արտակարդ վիճակ ալ հռչակուեցաւ, 600 հոգի մեռած է (280-ը՝ սպահովութեան ուժերէն) եւ 3500 հոգի ալ ձերբակալուած:

Միացեալ – Նահանգներուն աննախընթաց եռօրեայ փոթորիկէն մեռեալներու թիւը առնուազն 173 կը նկատուի, որոնց 162-ը՝ Միսպեյալ - Նահանգներ, 5-ը՝ Գանատա, 3՝ Գուպա եւ 3 Ֆլորիտայի բաղը: Դեռ 70 հոգի ալ անհետացած են: Փոթորիկը քանի մը օրէն Մեծն - Բրիտանիա պէտք է հասնի:

Քրտական փոքր ուժ տարիներու կռիւներէ եւ ահաբեկչական արարքներէ հեռ պատրաստ է հրադադարի մը եւ Անդարայի հետ բանակցութեանց: Պարադլուխը՝ Ապտուլլահ Իօճալան «Աբօ» անուանուած, այս յայտարարութիւնը ըրած է Թալապանիի որ «կը փոխանցէ»:

Կալկաթայի մէջ ալ, Մարտ 16-ին, ահաբեկչական արարք մը գործուած է: Առաջին հաչուեկչռի մը համաձայն 60 մեռեալ կար:

Կառտանի բուռն բախումներէն եռք (Մարտ 14) Ազդ. ճակատի «կարգապահութեան» ուժերուն եւ լրագրողներու ու տեզացիներուն միջեւ, Ժան Քեհայեան մամուլի հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է, ուր կը մանրամասնէ միջադէպերը: Կին մըն է, Լը Փէնի կողմնակից որ յանկարծ կ'ըսէ իրեն՝ «Arménien, sale chien, dès qu'on sera au pouvoir on n'aura plus rien à faire de vous ici et on vous renverra chez vous. La France aux Français»: Որոշ հեգնանք մըն ալ կայ որ նման միջադէպ մը պատահի ճիշդ այն քաղաքին մէջ, որու հանքերը եւ հայ գաղթականները հին ծանօթներ են, այն տարիներէն երբ Ժ. Քեհայեանի հայրը եւ սերնդակիցները իրենց օրերը իրիկուն ըրած են կառտանի ածխահանքերու խորը:

Անթափիոյ մէկ թաղամասին մէջ հռոմէական քարադամբան մը յատնաբերուած է: Փնտուքիւններու համաձայն, քարադամբանը պատկանած է մեծահարուստ զոյգի մը որուն կմախքը ու ոսկեղէն զարդեր, կոճակներ ալ գտնուած են դամբանին մէջ: Հնագէտները յայտնած են որ մարմարեայ գաճոն կը պատկանի Գ. դարուն:

Մարզական լուրեր

Ֆութպոլ

ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ՄՐՑԱԿԻՑ ՄԸ ՎԱԼԱՆՍԻ Հ· Մ·-ԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ֆրանսայի Երկրորդ դասակարգի ախոյենութեան մէջ, մեծ տարբերութիւն մը կայ մրցակիցներուն միջեւ: Երկու – երեք խումբեր միայն – Էպինալ, Ռոանէզ, Աննըսի – զգալի կերպով տկար են, բազդատմամբ միւսներուն՝ որոնք ունին, զբրեթէ, համարժէք կարողութիւններ: Այսպէս, Վալանսի Հ· Մ·-ը եւ Իսթրը վերջերս հաւասար մնացած են, այս անդամ 1 – 1, նախորդին՝ 2 – 2:

Այս չաբթու վերջը, հաւանաբար, աւելի դժուար մրցում մը պիտի ունենայ Հ· Մ·-ը, քանի որ պիտի երթայ Շարլըվիլ: Երթ մրցման, Վալանս պարտուած էր 1 – 2: Հ· Մ·-ին համակիրները կ'ընան դոհ ըլլալ, եթէ երեսնց սիրելի խումբը հաւասարութիւն մը ձեռք ձգէ Շարաթ իրիկուն: Դասաւորումին վրայ՝ հաւասարութիւն արդէն երկու մրցակիցներուն միջեւ, թէ՛ կէտերու եւ թէ՛ յաղթանակներու քանակով:

Զորրորդ դասակարգի ախոյենութեան ի հաչիւ, Վալանսի պահեստին պիտի հիւրընկալէ Քուրնոնի խումբը· երթ մըրցման՝ 0 – 0: Հակառակ որ պարտուած է Վ· – Ան – Վըլէնի մէջ (2 – 1), Վալանս կը մնայ չորրորդը իր խմբակին:

Վալանսի առաջին վազմը, Մարտ 27-ին, Նիոնսի մէջ (Տրոմ) բարեկամական մըրցում մը պիտի կատարէ ախոյենութեան առաջատար Մարթիկի դէմ: Հաւասլիը պիտի յատկացուի Վէզոն – Լա – Ռոմէնի աղէտեալներուն:

***

ԻՍԻ ԿԸ ՅԱՌԱՋԱՆԱՅ

Իսիի Հ· Մ·-ին եւ Սարսէլի միջեւ, մըրցակցութիւնը կը չարունակուի: Սարսէլ – յուսանք առժամաբար – առաջատար է միայնակ, յաղթելէ վերջ Ռասիկի 1 – 0, Իսի ալ, իր դաչտին վրայ յաղթած է Մորփայի՝ 2 – 0· կը յառաջանայ մէկ աստիճան, երկրորդ է, կը մնան տակաւին վեց մրցումներ, հաւանաբար բոլորն ալ վտանգաւոր:

Վալ – տը – Մառնի մէջ, Քաչան – Ա֊Ֆորվիլ Հ· Մ· 1 – 1· Վալ տ'Ոազի մէջ՝ Մէնիլ Օպալ – Առնուվիլ Հ· Մ· 2 – 1, Օ - տը - Սէնի մէջ Կրընէլ – Հ·Մ·Լ·Մ· Ֆրանս 2 – 3:

***

Հ· Մ· Լ· Մ· ԼԻՈՆ – ՏԷՍԻՆ ԿԸ ՀԻՒՐԸՆԿԱԼԷ ԴԱՍԱԻՈՐՈՒՄԻՆ ՎԵՐՋԻՆԸ

Հ· Մ· Լ· Մ· Լիոն – Տէսին գոհացուցիչ

(Շար·ը Դ· էջ)

Communiqué de Presse

La FRA Dachnagtsoutioun, fidèle à ses idéaux socialistes depuis sa création en 1890, mène son action politique en Diaspora, en Arménie et au Karabagh où elle constitue une formation incontournable du fait de sa présence militante et de la force de son programme politique, économique et social.

Au cours de ces derniers mois, la FRA Dachnagtsoutioun a organisé en France un large débat en son sein pour définir une position relative aux élections législatives.

La FRA Dachnagtsoutioun attend des formations politiques françaises qu'elles s'engagent clairement et concrètement en faveur du combat et des revendications nationales du peuple arménien.

Force est de constater qu'au cours des dernières années, les autorités françaises n'ont pu donner la garantie totale de leur soutien à la Cause Arménienne en général et au problème du Karabagh en particulier. En l'état actuel des positions timides des partis politiques français, la FRA Dachnagtsoutioun ne donne pas de consignes de vote nationales.

Nous appelons cependant la communauté arménienne à participer massivement aux élections des 21 et 28 mars prochains. Les citoyens français d'origine arménienne se détermineront aussi, sinon surtout, en faveur de ceux qui leur semblent adhérer aux valeurs de la Cause Arménienne, relayer le combat qui est mené au Karabagh et s'engager concrètement pour les intérêts du peuple arménien.

FRA
DACHNAGTSOUTIOUN
France

Paris, le 15 mars

ՊՈԼԻՍ 1958 1960

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

Թ.

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

1863-ի Պոլսոյ հայկական Սահմանադրութեան համաձայն, երկրին մէջ կառուցուած ամէն եկեղեցիի կողքին՝ վարժարանի մը ստեղծումը անմիջական պահանջ մըն էր, եւ տեղւոյն թաղեցիներուն քուէներով ընտրուած թաղականութիւնն ալ կոչուած էր բնականաբար մտահակատարելու թէ՛ եկեղեցին թէ՛ դպրոցը, ինչպէս, երկու օրինակ մխայն, Ղալաթիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին եւ կեդրոնականը, Բերայի Ս. Երրորդութիւնը եւ Խասեանը: Ու այս գոյգ հանգամանքին պատճառով ալ, կրնանք չատ դիւրութեամբ երեւակայել եւ ըմբռնել Պատրոնեանի, Արփիարեանի, Կամսարականի, Երուանդ Օտեանի գործերուն մէջ վխտացող գունագեղ տիպարները, իրենց զարմանադան վարքերով:

Եւ չատ բնական էր որ Պոլսոյ կեդրոնին կարեւորագոյն վարժարաններէն եօք, խղճի պարտք համարէի եւս այցելել հեռուն մեկուսացած գպրոցները: Այսպէս Թօփգափուի Լեւոն Վարդուհեան Վարժարանի տնօրէնն՝ Պօղոս Հաճեանի փափաքին ընդառաջելով՝ այնտեղ երթալու առիթը ստեղծուեցաւ 1960 Մարտ 14-ին: Պամոնի մեր պատկից դրացի Մխիթար Շեխիկեանի երիտասարդ օրերու բարեկամ Մշեցի Հաճեանը, թէեւ վաթսունամեայ ծերունի, բայց մայր հողէն ժառանգած իր հուժկու կազմուածքը դեռ պահած, պատրաստ էր ծառայելու հայ մանկըտաց դաստիարակչական գործին, քանի կը բռնէին իր ձեռքն ու ոտքը:

Հեռաւոր Թօփգափու թաղը ներկայիս համախմբուած են գաւառէն ժամանող հայ գեղջուկ ընտանիքներ: Բայց 1900-ի սկիզբին, օգափոխութեան վայր իսկ նը-կատուած էր ան համեստ դասակարգի մը համար, քանի որ 1905-ի աշնան, բժիշկներու խորհրդով՝ Թոքախտէն հալումաշ Մեծարենցը իր ծնողքին հետ հոն տեղափոխուեցաւ: Եւ ամբողջ երկու տարի, «աքասիաներու չուքին տակ», հէք բանաստեղծի նուաղուն աչքերը կրցան վայելել լայնածիր մարգագետիններուն կանաչը եւ անոր դիւրաբեկ թոքերն ալ կրցին շնչել մայր բնութեան օդը անապակ: Բանջարանոցներով եւ հովասուն պարտէզներով չրջապատուած իր փայտեայ տնակին մէջ, ան յօրինեց իր երկու գլուխ – գործոց հատորիկները՝ Ծիածան եւ Նոր Տաղեր: Եւ անոնց ձեռագիրներու տրցակը թեւին տակ, երբ մեղմանոյշ հովը թօյլատու ըլլար, ան կը փորձեր քաղաք իջնել եւ այցելել Պապը Ալիի խմբագիրներն ու տպարանները:

Բնականաբար Մխաք Մեծարենցի յիշատակն ալ դիս կը մղեր դէպի Թօփդափու, ինչպէս եղած էր Սկիւտարը՝ Պետրոս Դուրեանի համար: Խասեան, Մխիթարեան, Կեդրոնական, աղէկ, բայց ուրիշ բան է անգամ մ'ալ երթալ, հարցուփորձով գտնել վաղեմի վեհաչուք Լեւոն Վարդուհեան անունով անմահացած վարժարան մը, վերածուած դասարանի մը երկու բաժիններով ... Եւ տեսնելու էիք դաստիարակ Հաճեանը, ներկայութիւնս պատրուակելով, իր առջեւը չորս կարգի վրայ չարուած քառանեակ մը թխադէմ մանկիկներուն, նաեւ մասնաւորապէս հաւաքուած փակ պըչրիկ թաղականներուն եւ անոնց լաչակաւոր կողակիցներուն, ինչպիսի եռանդով ու կորովով կ'ուղէր զգացնել մայրենի լեզուին սէրն ու հրապոյրը: Ո՞վ գիտէ ան օրը քանի անգամ անոնց կրկնած կ'ըլլար նոյն յանկերգը, բայց այդ օրուան անոր բերնէն Մշոյ հարազատ չեչտով ժայթքող խօսքերը հանդիսաւոր բնոյթ մը ունէին: Այնքան յուզիչ էր լսել Հաճեանի պաղատանքը հայ լեզուի սիրոյն:

Միւս օրն իսկ, «Մարմարա»ի եւ «ժամանակ»ին մէջ երեւցան չատ թեթեւ տարբերութեամբ թղթակցութիւններ «Դէպքերու արձագանգ» խորագրին տակ, հաւանօրէն տնօրէն Հաճեանի կողմէ խմբագրուած, ուր մանաւորապէս յիշուած էին ինձմէ առաջ արտասանող տասնեւվեց աշակերտներուն անունները, անոարակոյս պատերը տախտակէ ըլլալուն, ամէն ինչ դիւրութեամբ կը լսուէր:

Եթէ երբեք դեռ չէի գիտակցած, այդ մէկ խօսքով չատ բան կ'ըսուէր: Քիչ եօք տնօրէնը եկաւ դիս առաջնորդելու այն մեծ դասարանը, ուր հաւաքուած էր ամբողջ աշակերտութիւնը յիսունէն աւելի երկսեռ տղաք, սեւ գոգնոց, ճերմակ օձիք: Մէկ ժամուան հաճելի փոխ – ունկընդրութենէ եօք, ծիծաղադէմ տղոց ընկերակցութեամբ պարտէզ իջնելք լուսանկարուելու: Տնօրէնէն զատ երեսունը անցած ուսուցչուհի մը կար եւ կարճահասակ, որոշ տարիքի ափիտակ մազերով բայց առոյգ ու ծիծղուն դէմքով մանկապարտէզպանուհին, որուն անունը գիտնալ ուզեցի. պատասխանուեցաւ.

– Օրիորդ Սրուանձտեանց:

Ի՞նչ կապ կրնար ունենալ Գարեգին Եպիսկոպոս Սրուանձտեանցի հետ:

Հաստատուեցաւ որ ան վանեցի բանաւաքին եղբօրը աղջիկն էր, ուրեմն կոմիտաս Վարդապետի սաներէն Վաղարշակ Սրուանձտեանցի քոյրը, տարիներ առաջ Ամերիկայի մէջ մեռած: Եւ իսկոյն ան իր լայն պայուսակին մէջէն հանեց իր մօթխած կիներով, որոնք վերջաւորութեան պատրաստած էին: Այդ պարզունակ թաղականները դեռ զոյգ մը արծաթեայ սիրուն պնակներ լինձի նուիրեցին: Ինչպէս կրնայի զանոնք մերժել, քանի որ հայերէն դիրերով լինձի ձօնուած յիշատակութիւն մը վերագրուած էր, ակսելով մէկէն եւ վերջանալով միւսին վրայ: Գեղարուեստական գաղափար մը:

Մեկուսացեալ Թօփդափուէն զատ, Պոլսոյ մէջ կային – եւ թերեւս դեռ ալ կան – տարբեր թաղերու մէջ հայ վարժարանները, բնականաբար աւելի համեստ, եւ անոնց տնօրէններն ալ չունենալով Հաճեանի յանդգնութիւնը, որոշեցի անոնց այցելութիւն տալ ինքնաբերաբար, առանց հրաւէրի: Այս ձեւն ալ, յանպատրաստից, ունէր իր հաճելի կողմերը:

Այս մտադրութեամբ տարուած՝ առաջին առթիւ որոշեցի երթալ Օրթագիւղ, այնտեղ ուր հայ ամիրաներ բնակութիւն ընտրած էին, այնտեղ ուր հայկական թատրոնը փորձուած էր Վոսփորի ափին, այնտեղ ուր Ակնայ Ապուչէխ գիւղէն Պօղոս Յովհաննէսեան, մականունեալ Սրապեան, 1799-ին Պոլսոյ Քիւրքճի Խանին մէջ հիմնած տպարանը 1820-ին փոխադրեց, եւ ուր գործեց գրեթէ դար մը, սերունդէ սերունդ, իրենց սեփական ճաշակովքը մէկէն եւ վերջնաղով միւսին վրայ: Գեղարուեստական գաղափար մը:

Մեկուսացեալ Թօփդափուէն զատ, Պոլսոյ մէջ կային – եւ թերեւս դեռ ալ կան – տարբեր թաղերու մէջ հայ վարժարանները, բնականաբար աւելի համեստ, եւ անոնց տնօրէններն ալ չունենալով Հաճեանի յանդգնութիւնը, որոշեցի անոնց այցելութիւն տալ ինքնաբերաբար, առանց հրաւէրի: Այս ձեւն ալ, յանպատրաստից, ունէր իր հաճելի կողմերը:

Այս մտադրութեամբ տարուած՝ առաջին առթիւ որոշեցի երթալ Օրթագիւղ, այնտեղ ուր հայ ամիրաներ բնակութիւն ընտրած էին, այնտեղ ուր հայկական թատրոնը փորձուած էր Վոսփորի ափին, այնտեղ ուր Ակնայ Ապուչէխ գիւղէն Պօղոս Յովհաննէսեան, մականունեալ Սրապեան, 1799-ին Պոլսոյ Քիւրքճի Խանին մէջ հիմնած տպարանը 1820-ին փոխադրեց, եւ ուր գործեց գրեթէ դար մը, սերունդէ սերունդ, իրենց սեփական ճաշակովքը մէկէն եւ վերջնաղով միւսին վրայ: Գեղարուեստական գաղափար մը:

Մեկուսացեալ Թօփդափուէն զատ, Պոլսոյ մէջ կային – եւ թերեւս դեռ ալ կան – տարբեր թաղերու մէջ հայ վարժարանները, բնականաբար աւելի համեստ, եւ անոնց տնօրէններն ալ չունենալով Հաճեանի յանդգնութիւնը, որոշեցի անոնց այցելութիւն տալ ինքնաբերաբար, առանց հրաւէրի: Այս ձեւն ալ, յանպատրաստից, ունէր իր հաճելի կողմերը:

Այս մտադրութեամբ տարուած՝ առաջին առթիւ որոշեցի երթալ Օրթագիւղ, այնտեղ ուր հայ ամիրաներ բնակութիւն ընտրած էին, այնտեղ ուր հայկական թատրոնը փորձուած էր Վոսփորի ափին, այնտեղ ուր Ակնայ Ապուչէխ գիւղէն Պօղոս Յովհաննէսեան, մականունեալ Սրապեան, 1799-ին Պոլսոյ Քիւրքճի Խանին մէջ հիմնած տպարանը 1820-ին փոխադրեց, եւ ուր գործեց գրեթէ դար մը, սերունդէ սերունդ, իրենց սեփական ճաշակովքը մէկէն եւ վերջնաղով միւսին վրայ: Գեղարուեստական գաղափար մը:

ԼԵՆԻՆԻ ԴԱՄԲԱՆԸ ՎՏԱՆԳՈՒԱ՞Ծ

ՔԱ-ԿԼ-Պէ-ի վերջին ղեկավարը բառական բան զեղչած ըլլալով հանդերձ Լենինի դամբանին սպասարկու անձնակազմէն, մեծ ղեկավարին վերջին հանդիստը նուազագոյն չափով խռոված չէ: Ան կը չարունակէ նիրհել փամփուչտարգել սպակեայ իր դագաղին մէջ որ այցելութեան բաց կ'ըլլայ բացի երկուշաբթիէն եւ Ուրբաթէն, ամէն օր ժամը 10 – 13: Այցելուները առաջուան պէս իրաւունք չունին դագաղին դպչելու, լուսանկարելու կամ տեսագրելու: Ձիշդ է որ հեռատեսիլի բազմաթիւ ընկերութիւններ տարադրամի փոխարէն Լենինը տեսագրելու արտօնութիւն ստացած էին, բայց դիմումները այլեւս նուազած են, ինչ որ դոհունակութիւն կը պատճառէ դամբանին պաշտօնեաներուն որոնց համար մեծ տագտուկ էր ստիկա:

Դամբարանը զանազան յարակից մասեր ունի, որոնցմէ ամէնէն յատկանշականը այն կեդրոնն է որ կը համադրէ բոլոր տուեալները, յարմարագոյն պայմաններու մէջ պահպանելու համար առաջնորդին մարմինը: Ըստ ածին համաձայն, այդ դրութիւնը միակն է աշխարհի մէջ, ինչ որ դժուար հաւատալի չէ: Դրութեան լուսաւոր վահանակը լեցուն է կոճակներով, նշաններով. հոն ցոյց կը տրուի ջերմութեան, խոնաւութեան աստիճանները եւայլն: Ամենափոքր փոփոխութիւնը կ'արձանագրուի հոն եւ անմիջապէս գործի կ'անցնին սրբագրիչ համապատասխան սարքերը:

Դամբարանի համալիրը ունի նաեւ տարրալուծարան – աշխատանոց մը ուր միայն աշխատելու ընդունուած գիտական անձնակազմը մուտքի իրաւունք ունի: Տանեակ մըն են անոնք: Կ'աշխատին ղմռսուած մարմնին վրայ: Թէ ի՛նչ կ'ընեն, ամէնէն խիստ պահուած գաղտնիքն է: Շաբաթը երկու օր, երբ դամբարանը փակ է, չուրջ երկու ժամ կ'աշխատին մարմնին վրայ. քննող գործիքներու թըզթերիզներուն վրայ անոնց գործունէութեան հետքը կը մատնէ ջերմութեան չանկարծակի բարձրացումներ: Իսկ երկու տարին անգամ մը երբ քանի մը ամիս կը փակուի դամբարանը, աւելի կարեւոր աշխատանք կը կատարուի մարմնին վրայ որ ըստ թափանցած լուրերու փչուրներուն, կը փոխանցուի աշխատանոց:

Եթէ նոյնիսկ ենթադրուի որ երկրին թիւ մէկ այս մարմնին պահպանումին համար նկատի առնուած էր չափաբերանութիւնը, ներկայի պայմանները այլ բան կ'ըսեն: Ցաւերեակատութեան հաշուեցոյցը տարեկան կէս միլիոն ռուբլիի դումար մը կը պահանջէ: Հոդամշակումի նախարարութիւնը որ ինք կը հայթայթէր անհրաժեշտ լուծոյթներն ու խորհրդաւոր տեղերը, այլեւս չի կրնար նոյն չափակցումը կատարել երկրին գլխաւոր այս ծխականատարութեան համար: Կը մնայ նիւթական աղբիւրներ ճարելու հանանականութիւնը:

Այս պայմաններուն մէջ կարելի է նոյնիսկ հարց տալ թէ նոր իշխանութիւնները ՔԱ – ԿՂ – Պէ-ի իրաւասութենէն առնելէ եօք անոր հովանաւորութիւնը, ընդհանուր փոփոխութիւններու հոլովոյթին մէջ, վարժարանէն բաժնուելով, փորձեցի գիւղէն բլուրը բարձրացող խորտուորոր քարերով յարդարուած աստիճանները մագլցիլ: Նայուածքս կ'ուղղէի մէկ մը մէկ մը ձախ փոքրիկ պարտէզներով սահմանուած փայտաչէն տնակներուն, որոնցմէ մէկը պատկանած ըլլալու էր հէք քերթողին:

Որքան կը բարձրանայի այնքան աւելի զղալի կը դառնար գարնանային գեփիւռը եւ ամէն քայլափոխին հիացումով կը դիտէի վարը Վոսփորի նեղուցին տարածումը: Քաղցր ամայութիւն բուրող այս մթնոլորտին մէջ պիտի ուզէիր, հեռու քաղաքային «ժիտ ժիտուէն» այս անոյշ անդորրութեան մէջ ապրիլ գոնէ քանի մը օրուան համար:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԱՂՕՒԹՔ ԳԱՂՕՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահը, Մարտ 2-ին, երգահանդէս մը տուած են պարիթոն Տիրան Լոքմակէօզեան եւ սուիրանօ Ծովինար Լոքմակէօզեան: Պոլսեցի պարիթոնը իր ուսումը կատարելագործած է Երեւանի երաժշտանոցը, իսկ կինը՝ Երեւանցի, շքեղանաւարտ է նոյն Երաժշտանոցէն: Ցաղրին առաջին մասը նուիրուած էր դասական երգացանկի, իսկ՝ երկրորդը հայ հեղինակներու գործերուն:

***

ՊՈԼՍՈՑ մէջ, Փետրուար 27-ին, Սայաթ Նովա երգչախումբին քանամեակին նուիրուած դաշնակի ունկնդրութիւն մը տուած է Սայաթ Զաման, մեծ յաջողութիւն արձանագրելով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՊԱՐՏԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՄԱՐՏԱԿԱՆ

ՉԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵԾ-ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ՄԵԾ-ՄԱՅՐԵՐԸ Ի ՊԱՏՈՒԻ

ՄԱՐՍԷԼ. – Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Ցանձնախումբի կողմէ, ամսոյս 7-ին կազմակերպուած մեծ մայրերու եւ մեծ հայրերու ժողովակատարութիւն, իր լաւ պատուած յաջողութիւնը զգաւ: Առաջին անգամը չէր որ այս հանդէսը տեղի կ'ունենար: Անցեալ տարի նոյն տիկնանց ելոյթը, վարանոտ քայլ մըն էր նչելու յարգանքը, որ՝ ժամանակին կը տրուէր մեր կենցաղային սովորոյթներու մէջ: Նոյն բանն մզումով խրախոյս վերակենդանացնելու այդ օրուան տպաւորիչ հանդամանքը. ծանօթացնելու նոր եւ միջին սերունդներուն, մեծարանքի հաւաստիքը որուն արժանի են մեր այնքան սիրելի տարեցները:

Կ'ըսեն՝ բարիքը սահման չունի. երբ միքը կ'ուղղէ թելադրանքը: Հայու կեանքը ինքնին խորչերու մէջ նետուած լաստ մըն է եղած, ու՝ չարունակ տատանած յորձանքներու մէջ: Սէրը, գուրգուրանքը, նրբամիտ հաղորդակցութիւնը պէտք է մեր ազգակը ըլլան:

Այսպէս՝ Տիկնանց Ցանձնախումբի նախագահուհին Տիկին Ասրինէ Գարբիէլեան ողջմտութեամբ Մայր Տաճարի գոգին տակ միշտ ընդառաջ գալու որեւէ բարի ձեռնարկի համար, հոգեկան մօտեցումով կը ստանձնէ իր պաշտօնը:

Այս անգամ եւս, գարնան առաջին բուրմունք, ջինջ երկինքը, կարծես, այս հաւաքոյթին կուտար իր զգացականը: Կոկիկ սեղաններու վրայ վարդն ու մեխակը չրպատուած համադամ կարկանդակներով նկարչական պատկեր մըն էր որ աչքերը կ'ոգեւորէր: Գոհունակութիւն մեծ մայրերու եւ մեծ հայրերու ժպիտը:

Տիկին Գարբիէլեան խոր ըմբռնումով, ի յիշատակ Արցախի և Հայաստանի զոհերուն, վայրկեան մը յոտնկայս կը բառնար հաւաքոյթը. «Այսօր՝ կը չարունակէր նախագահուհին, վերադրելով օրուան իմաստը. «դեռ մեր լեզուին տակ կը հնչէ Հայկեան բարբառը: Ի սէր մեր ծնողքին եւ անոնց զոհողութեամբ ձգած ժառանգին. ընտանեկան սեմէն ներս ամէն կերպ կ'ուզենք, փոխանցել մեր զաւակներուն այդ սրբութիւնը: Կ'ոգեւորուին մեր սրտերը երբ քանի մը թոթովանքէ յետոյ ան երգ մը կը դառնայ ու կը գայլայլէ ընտանեկան յարկին տակ: Սակայն՝ աւա՛ղ. չատ չուտ կ'անէծնայ ան. ձգելով մեր ալեկոծ սրտերու խոր կսկիծ մը: Քանի տարի վերջը ի՞նչ պիտի ըլլան մեր հանդէսները. ի՞նչպէս պիտի յարգուին մեր սիրելի մեծ հայրերն ու մեծ մայրերը:

Այսօր դոնէ, այս ջերմ մթնոլորտին մէջ վայելենք իրականութիւնը մեր լեզուին, մեծարենք մեր երէցները ու տանք անոնց բնումը մեր զգացումներուն ինչպէս պիտի ընկինք մեր հարազատ ծնողներուն, թող լուսաւորուի անոնց յիշատակը:

Տարօն Եպիսկոպոսի սեղաններու օրհնէնքէն վերջ, հանդէսը թացուեցաւ ճոխ գեղարուեստական բաժինով ու անակնկալ ելոյթներով, որոնց մասնակցեցան զանազան սեղանակիցներ խանդավառ թափ մը տալով հանդէսին:

Տարօն Եպիսկոպոս սեղմ կերպով հայեացք մը նետեց օրուան իմաստը նչելով թէ ժամանակին տան մամիկը իր խորհուրդն ունէր, – երբ ան նստած կ'ըլլար տան սեմին – անցորդը դիտէր որ հոն խաղաղութիւն կը տիրէ. մինչդեռ՝ այն տունը որ չունէր այդ բախտը, մթագնած կ'ըլլար անոր բոյնը: Նախապաշարում. սակայն՝ արեւելեան փիլիսոփայութեան հոլովոյթին տակ մեծարանքի ակնարկ մը:

Երիտասարդ Թենոր Կոմիտաս Քիւրտինեան, իտալական դասական կտորով մը ելոյթ ունեցաւ ու Դպրէ Եաման երգով – ընկերակցութեամբ դաշնակի Տիկին Նայիրա Եավէրի, Հայաստանէն նոր ժամանած: Նուրբ ճաշակով օժտուած տիկինը, յառաջիկային մեր հաւաքոյթներու զարդը կրնայ ըլլալ:

Մէջընդմէջ եղան արտասանութիւններ եւ պար էքսի բարեկամական խումբի կողմէ Տիկին Սեդա Սիմոնեանի ղեկավարութեամբ: Ասոնք առաւ Պ. Պապայեան (Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու Շրջանային Խորհրդի առաենապետ):

Հայաստանի ճգնաժամային վիճակին մասին յուզումով արտայայտուեցաւ Պ. Պապայեան: Ըսաւ «չատ ուսածները աստուածը ո՛չ մէկ հանդուրժողութիւն ցոյց է տուած մեր ազգին եւ այդ կը չարունակուի մինչեւ այսօր: Երկինքը չէնորհեց մեզ իր գութը. կարծես՝ այս տարի ձմեռը աւելի սաստիկ տապալեց անխնայ ամենատկուռը յուսահատութեան ճիրաններուն ենթարկելով ամբողջ ազգ մը: Անդին՝ չրջափակումը, մաֆիան կը գործեն իրենց արհաւիրքը, ու՝ ողբերգութեան չարանը կը չարունակուի:

«Այս օրուան ոգեկոչումը թող մեզ զգաստ պահէ. մեր մէջը կան երէցներ որ ապրած եւ տեսած են մեծ Ազէտը: Անոնք գիտեն թէ ինչ է զուլումը. գիտակից ըլլանք ու հոգւով նուիրուինք. աջակից ըլլանք մեր ժողովուրդին: Այդ է որ մեր արդեօք ես կրնանք ընել մեր ազգին համար»:

Ապա Տիկին Ասրինէ Գարբիէլեան խոր երախտագիտութեամբ յիշեց Տիկին Սեդա Սիմոնեանի ղեկավարութեամբ Մայր Տաճարի գոգին տակ միշտ ընդառաջ գալու որեւէ բարի ձեռնարկի համար, հոգեկան մօտեցումով կը ստանձնէ իր պաշտօնը:

Այս անգամ եւս, գարնան առաջին բուրմունք, ջինջ երկինքը, կարծես, այս հաւաքոյթին կուտար իր զգացականը: Կոկիկ սեղաններու վրայ վարդն ու մեխակը չրպատուած համադամ կարկանդակներով նկարչական պատկեր մըն էր որ աչքերը կ'ոգեւորէր: Գոհունակութիւն մեծ մայրերու եւ մեծ հայրերու ժպիտը:

Տիկին Գարբիէլեան խոր ըմբռնումով, ի յիշատակ Արցախի և Հայաստանի զոհերուն, վայրկեան մը յոտնկայս կը բառնար հաւաքոյթը. «Այսօր՝ կը չարունակէր նախագահուհին, վերադրելով օրուան իմաստը. «դեռ մեր լեզուին տակ կը հնչէ Հայկեան բարբառը: Ի սէր մեր ծնողքին եւ անոնց զոհողութեամբ ձգած ժառանգին. ընտանեկան սեմէն ներս ամէն կերպ կ'ուզենք, փոխանցել մեր զաւակներուն այդ սրբութիւնը: Կ'ոգեւորուին մեր սրտերը երբ քանի մը թոթովանքէ յետոյ ան երգ մը կը դառնայ ու կը գայլայլէ ընտանեկան յարկին տակ: Սակայն՝ աւա՛ղ. չատ չուտ կ'անէծնայ ան. ձգելով մեր ալեկոծ սրտերու խոր կսկիծ մը: Քանի տարի վերջը ի՞նչ պիտի ըլլան մեր հանդէսները. ի՞նչպէս պիտի յարգուին մեր սիրելի մեծ հայրերն ու մեծ մայրերը:

Այսօր դոնէ, այս ջերմ մթնոլորտին մէջ վայելենք իրականութիւնը մեր լեզուին, մեծարենք մեր երէցները ու տանք անոնց բնումը մեր զգացումներուն ինչպէս պիտի ընկինք մեր հարազատ ծնողներուն, թող լուսաւորուի անոնց յիշատակը:

Տարօն Եպիսկոպոսի սեղաններու օրհնէնքէն վերջ, հանդէսը թացուեցաւ ճոխ գեղարուեստական բաժինով ու անակնկալ ելոյթներով, որոնց մասնակցեցան զանազան սեղանակիցներ խանդավառ թափ մը տալով հանդէսին:

Տարօն Եպիսկոպոս սեղմ կերպով հայեացք մը նետեց օրուան իմաստը նչելով թէ ժամանակին տան մամիկը իր խորհուրդն ունէր, – երբ ան նստած կ'ըլլար տան սեմին – անցորդը դիտէր որ հոն խաղաղութիւն կը տիրէ. մինչդեռ՝ այն տունը որ չունէր այդ բախտը, մթագնած կ'ըլլար անոր բոյնը: Նախապաշարում. սակայն՝ արեւելեան փիլիսոփայութեան հոլովոյթին տակ մեծարանքի ակնարկ մը:

Երիտասարդ Թենոր Կոմիտաս Քիւրտինեան, իտալական դասական կտորով մը ելոյթ ունեցաւ ու Դպրէ Եաման երգով – ընկերակցութեամբ դաշնակի Տիկին Նայիրա Եավէրի, Հայաստանէն նոր ժամանած: Նուրբ ճաշակով օժտուած տիկինը, յառաջիկային մեր հաւաքոյթներու զարդը կրնայ ըլլալ:

Մէջընդմէջ եղան արտասանութիւններ եւ պար էքսի բարեկամական խումբի կողմէ Տիկին Սեդա Սիմոնեանի ղեկավարութեամբ: Ասոնք առաւ Պ. Պապայեան (Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու Շրջանային Խորհրդի առաենապետ):

Հայաստանի ճգնաժամային վիճակին մասին յուզումով արտայայտուեցաւ Պ. Պապայեան: Ըսաւ «չատ ուսածները աստուածը ո՛չ մէկ հանդուրժողութիւն ցոյց է տուած մեր ազգին եւ այդ կը չարունակուի մինչեւ այսօր: Երկինքը չէնորհեց մեզ իր գութը. կարծես՝ այս տարի ձմեռը աւելի սաստիկ տապալեց անխնայ ամենատկուռը յուսահատութեան ճիրաններուն ենթարկելով ամբողջ ազգ մը: Անդին՝ չրջափակումը, մաֆիան կը գործեն իրենց արհաւիրքը, ու՝ ողբերգութեան չարանը կը չարունակուի:

«Այս օրուան ոգեկոչումը թող մեզ զգաստ պահէ. մեր մէջը կան երէցներ որ ապրած եւ տեսած են մեծ Ազէտը: Անոնք գիտեն թէ ինչ է զուլումը. գիտակից ըլլանք ու հոգւով նուիրուինք. աջակից ըլլանք մեր ժողովուրդին: Այդ է որ մեր արդեօք ես կրնանք ընել մեր ազգին համար»:

Ապա Տիկին Ասրինէ Գարբիէլեան խոր երախտագիտութեամբ յիշեց Տիկին Սեդա Սիմոնեանի ղեկավարութեամբ Մայր Տաճարի գոգին տակ միշտ ընդառաջ գալու որեւէ բարի ձեռնարկի համար, հոգեկան մօտեցումով կը ստանձնէ իր պաշտօնը:

Այս անգամ եւս, գարնան առաջին բուրմունք, ջինջ երկինքը, կարծես, այս հաւաքոյթին կուտար իր զգացականը: Կոկիկ սեղաններու վրայ վարդն ու մեխակը չրպատուած համադամ կարկանդակներով նկարչական պատկեր մըն էր որ աչքերը կ'ոգեւորէր: Գոհունակութիւն մեծ մայրերու եւ մեծ հայրերու ժպիտը:

Տիկին Գարբիէլեան խոր ըմբռնումով, ի յիշատակ Արցախի և Հայաստանի զոհերուն, վայրկեան մը յոտնկայս կը բառնար հաւաքոյթը. «Այսօր՝ կը չարունակէր նախագահուհին, վերադրելով օրուան իմաստը. «դեռ մեր լեզուին տակ կը հնչէ Հայկեան բարբառը: Ի սէր մեր ծնողքին եւ անոնց զոհողութեամբ ձգած ժառանգին. ընտանեկան սեմէն ներս ամէն կերպ կ'ուզենք, փոխանցել մեր զաւակներուն այդ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐ

Մօտ օրէն Երեւան կը հասնի եւ իր պաշտօնը կը ստանձնէ Զինաստանի դեսպան Ձան Սիտի, որ կը փոխարինէ առաժամեայ գործավար Ձան Եանեանը:

***

Ճափոնի Ռուսիոյ դեսպան Եղամուրօ կը դառնայ նաեւ իր երկրին Հայաստանի դեսպանը եւ մօտ ատենէն կը յանձնէ իր հաւատարմագիրը Լ. Տէր – Պետրոսեանի:

***

ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՍԻՍԻԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Բարձրագոյն Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութեան Սիսիանի չրջանային Խորհուրդի առաջարկին ընդառաջելով, կառավարութիւնը որոշած է Սիսիանի Բազմարուեստից վարժարանը վերածել ժողովրդական տնտեսութեան վարժարանի:

***

ԶԵԶԵՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Միջնորդական առաքելութեամբ Երեւան գացած է Զեչենիոյ նախագահ՝ ձախար Դուդայեւի անձնական ներկայացուցիչ՝ Օսման Իմայեւ, որ տնտեսական հարցերու չուրջ տեսակցութիւն մը ունեցած է Պետական նախարար Գագիկ Շահպազեանի հետ: Իմայեւի համոզումով, եթէ Հայաստան դադրեցնէ պատերազմական գործողութիւնները, նոյնը կ'ընէ նաեւ Ադրբեջան:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՋԷՆՔ ԳՆԵՑԷ'Ք

Մոսկուա կը չանայ համոզել Միացեալ – Նահանգները եւ արեւմտեան այլ երկիրներ որոնք հարիւրի չափ պետութիւններու զէնք կը ծախեն, որ մզեն այս վերջինները ռուսական զէնքեր եւս գնելու: Ռուսաստանի Արտաքին նախարար Կոզիրեւի համաձայն, նման գնումներ տնտեսական իսկական օժանդակութիւն պիտի ըլլան իր երկրին համար, առանց օգնութեան նուաստացնող հանգամանքին: Այս ճամբով չահուած դրամը մասամբ պիտի ծառայէ ռուսական ռազմական ճարտարարուեստը ծառայեցնելու ոչ մարտական հեռանկարներու:

***

ԵՐԱԺԻՇՏ ՆԻՉԷՆ

«Դուբ բռնաբարած էք երաժշտութեան մուսան» գրած էր խմբավար Հանս Ֆոն Պիւլօ. իսկ Ռիչարտ Վակներ խնդալու նպատակ մը բռնուած էր: Այսուհանդերձ, «Ուոլ Սթրիթ Ճըրնըլ»ի համաձայն այնքան ալ ծիծաղելի չէին երիտասարդ Նիչէին յօրինումները որոնցմէ սկաւառակ մը պատրաստած է Նիւ – Եորքի երաժշտական հրատարակչատուն մը: Դիպուածին հեղնանքով, Նիչէի մեկնաբանները – խմբավարը, դաշնակահարը – եւ հրատարակչատան տնօրէնը սեւամորթներ են որոնք մտածել կուտան ակամայ, այն անտեղի զուգահեռին մասին որ կատարուած էր ատենին Նիչէի եւ նապիկանութեան միջեւ:

***

ԱՍԵՂՆԵՐՆ ՈՒ ԴՆԴԱՍԵՂՆԵՐԸ

Ուշ ժամանակ ներկաները վայելեցին մեր անոյշ երէցներու ուրախ տրամադրութիւնը ու ժպիտը, երախտադիտական թեթեւ հով մը եկաւ, պայծառելով անոնց դէմքը իբր չնորհակալութիւն:

Կեանքի մէջ յարդանքը իր կչիռն ունի որ ոչ մէկ հաղուագիւտ քար կամ ոսկի կը փոխարինէ:

Վարձքերնիդ կատար եկեղեցւոյ յանձնախումբի սիրելի տիկիններ:

ԿԱՐՕ ՍԱՐԵԱՆ

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏՐՈՊԻ ՊԱՋԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

կիրակի, Յունուար 31

Այս առաւօտ ժամը 8:30-ից եւեկտրական հոսանք կար: Նախաճաշի ժամանակ մեր սեղանին կցուեց նաեւ մի միջահասակ Անգլիացի: Զինուորական կցորդ էր: Հայաստանում էր գտնուում «խորհուրդները» տալու համար: Անգլիացի «խորհրդատու»-ն այն կարծիքին էր, որ քանի որ փողոցներում մուրացկանների չի հանդիպել ուրեմն երկրի ժողովուրդն ընդհանրապէս ծանր օրեր չի ապրում եւ դեռ աւելին, քանի որ վաճառքի համար կահ-կարասիները փողոց չեն հանուած՝ վատահ կարող լինել, որ ժողովուրդն ընդհանուր առմամբ անտեսական վատ պայմաններում չի գտնուում. վերջապէս նա հաստատակամ եզրակացնում էր. «Երեւանը չատ աւելի ծանր ղրուքեան մէջ էի/քան 1941-42 թուերի Լոնտոնը...»:

Զուիցերացիներից մէկը այլեւս չհամբերեց ու աւելացրեց. «Սխալւում էք, այս ժողովուրդն հպարտ ժողովուրդ է, փողոցում չի կարող մուրալ եւ յետոյ ձեր նչած կահ-կարասիների համար այստեղ չուկայ գոյութիւն չունի...»: Այնուամենայնիւ Անգլիացին չզադարեց իր եզրակացութիւնները հանել ու չարունակեց... «Իբրեւ փորձառու մարդ ու զինուորական պիտի ասեմ, որ ձմրան ցուրտ օրերին կորով ստանալու լաւագոյն աղբիւրը չուետական մարզանքներն են. լաւ կը լինի որ բոլորին խորհուրդ տաք ամէն օր մի որոշ ժամանակ մարզանքով զբաղուեն», ու սկսեց ձեռքերը մեքենայօրէն վեր ու վար չարժել եւ երկու կողմի վրայ տարածել: Երեւոյթն այնքան դեհիկ, աներեւակայելի ու ծիծաղելի էր, որ մէնք օտարները չչմած իրար երես նայեցինք: Անգլիացին հպարտ տեղից բարձրացաւ եւ նախաճաշի համար 130 ռուբլի վճարեց, հայերէն «Շու... նո... բա...դալ էմ» ասաց ու յետոյ հպարտ քայլերով դէպի ելքի դուռն ուղեւորեց: Եռեւից վազեցի եւ ելքի ղրան մօտ նչեց: Եռեւից վազեցի եւ ելքի ղրան մօտ հազիւ կարողացայ այս երկու նախադասութիւնն փոխանցել: «Եթէ Զեզ հընարաւոր է, փորձէք էլ աւելի չվիրաւորել այս ժողովրդի արդէն վիրաւորուած արժանապատուութիւնը». «Thank you for your advise» ասաց ու դուրս անցաւ իր առօրեայ պաշտօնական աշխատանքն չարունակելու:

Բաւականին երկար սպասեցինք մեր հիմնարկի մեքենային, որն ուշացել էր անյայտ պատճառներով: Որոշեցինք հիւանդանոցում աշխատողներից մէկին առաջարկել, որ եթէ իր մեքենայի համար կարող է վառելիք հայթայթել, մեզ մինչեւ էջմիածին ուղեկցի: Զուիցերացիները մտադիր էին ներկայ դտնուել այսօրուայ պատարագին: Հիւրանոցի պաշտօնեան համաձայնուեց քանհինգ տոլարով մեզ մինչեւ էջմիածին հասցնել:

էջմիածին տանող ճանապարհը լեցուն էր աղատ չուկայի բարիքներով՝ քաղցրաւենիք, խմիչք, Մոսկուայից ու Թուրքիայից բերուած խմորեղէն ու մսեղէն: Կային նաեւ ոչխարի հօտեր եւ մսավաճառներ: Այս բացօթեայ չուկայի անմիջական պատկերադաշտում էին նաեւ աղբերի կոյտերն ու դրանց վրայ բազմած արծիւները:

«Տեսնո՞ւմ էք արծիւներին...» հարցնում է մեր մեքենավարը, «եկել են սատկեցուած չներին ուտելու: Գիշերը չներին սատկեցնում են, որովհետեւ սովից վտանգաւոր են դարձել. յետոյ բերում թափում են այստեղ...»:

Այդ պահին է, որ հասկանում եմ թէ մի քանի օր առաջ դիչերուայ ժամերին լսածս կրակոցներն ու չների կաղկանձներն ինչի համար էին:

էջմիածնի ճամբան եւս ձիւնածածկ է: Հասնում ենք Ս. էջմիածին ու անմիջապէս տաճար մտնում: Պատարագն արդէն սկսուել է: Պատարագողն երիտասարդ վարդապետ է: Ցարմար պահին, քահանաներից մէկին յայտնում եմ մարզասիրական նպատակներով Հայաստան այցելած Զուիցերացիների մասին ու հարցընում՝ արդեօ՞ք Վեհափառ Հայրապետան Վեհարանում է թէ ոչ: Պատասխանը դրական է: Մի քանի վայրկեան յետոյ Ս. էջմիածնի տաճարի սառն ու միմիայն մոմի լոյսերով լուսաւորուած քարակերտ չրջափակի մէջ է մտնում Վեհափառ Հայրապետը: Բարեուզարն մեզ է մօտենում ու յայտնում, որ Վեհափառ Հայրապետն պատուիրակներին կ'ընդունի պատարագից յետոյ: Ներկաներից մէկն առաւօտեան հնարաւորութիւն չի ունեցել սափրուելու. ուզում է յետաձգել հանդիպումը: Ցուչում եմ «նման պայմաններում՝ երբ Վեհափառ Հայրապետան սառնամանիքի մէջ նստած է հետեւում պատարագին, դուք կարիք չունէք ձեւական քաղաքավարութեան ու յարգանք մատուցել: Ոչ մի պատճառ չկայ, որ ուշանայ հանդիպումը»:

Քիչ անց լաւ հագնուած մէկը մօտենում է ինձ ու ասում. «Ես բժիչկ եմ. ձեր հետ եկած հիւրերին խնդրեմ հարցրէք թէ Փորթուկալում բժչկութեան համար չուկան ինչպէ՞ս է. լաւ վճարում է թէ ոչ. ուզում եմ արտասահման գնալ»: Մերժում եմ թարգմանել կամ փոխանցել իր ցանկութիւնը:

Եկեղեցում չատ քիչ ժողովուրդ կայ: Ներկաները մեծամասնարար տարեց կանայք, ծերունիներ եւ կամ էլ երիտասարդներ են: Երիտասարդութեան մեծ մասը գրեթէ անհաղորդ ու անտեղեակ է պատարագի անցուդարձին իսկ տարեցներն ամենայն բծախնդրութեամբ, գիտակից կերպով հետեւում են ծէսին ու բոլոր դէպքերում էլ նկատելի է, որ նրանք իրենց վերաբերմունքի մէջ կատարելապէս ամբողջական են: Ս. էջմիածնի տաճարում համարեա բացակայ է միջին տարիքի ժողովուրդը:

(Շար. 10)

(Շար. Ա. Էջէն)

արդիւնք մը ձեռք ձգած է Սէն – Ժընիի դաշտին վրայ՝ 0 – 0:

Ցառաջիկայ Կիրակի, կը պահանջուի իրմէ յաղթանակ մը. պիտի խաղայ Տէսի-ն մէջ, Սէն – Ժիւլիէնի դէմ՝ որ դասաւորումին ամէնէն վարի աստիճանին վրան է: Երբ մրցման՝ Հ. Մ. Ը. Մ. յաղթած էր՝ 0 – 4:

Միշա լիկի ախոյենութեան մէջ, բայց աստիճան մը բարձր, Վալանս (3) պիտի երթայ Լիոն, մրցելու Թասէնի դէմ՝ որուն յաղթած էր աչնան՝ 2 – 1: Թասէն խմբակին տակար կազմերէն մէկն է:

Նահանգային առաջնութիւններ. – Ք. Մ. Վիէն (2) – Հ.Մ.Ը.Մ. Լ. Տ. (2) 2 – 1, Վիէն Հ. Մ. – Շատըլէ (2) 2 – 0:

Առաջին անգամն է, այս մրցաշրջանին, որ Վիէնի Հ. Մ.-ը կը յաղթէ: Կը մնան հինգ մրցումներ, մաղթենք՝ յաջող:

***

ՎԱԼԱՆՍ՝
Հ. Մ. Ը. Մ. ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ

Վալանսի մէջ, աւելի ճիշդ՝ իր արուարձանին, Պուրկի մէջ, կը չարունակէ գործել Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Ֆութպոլի խումբը, ընդհանրապէս հայածին խաղացողներով: Կը պայքարի նահանգային երրորդ բաժանումին մէջ:

Կը ջանայ պահել դասաւորումին վրայ միջին դիրք մը, խմբակի մը մէջ՝ որ միջազգային բնոյթ ունի: Կայ Փորթուգալցիներու խումբ մը, ուրիշ մը՝ կազմուած Թունուզցիներէ, չրջանին տեղական ակումբներու կողքին:

Վ. Ս.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայաստանի «Թատրոն եւ Հեռուստատեսութեան սինֆոնիք» նուագախումբի գեղարուեստական ղեկավար եւ գլխաւոր տիրիժոր Օհան Դուրեանը եւ վարչութիւնը անհուն չնորհակալութեամբ ստացած են 1992 / 1993 համերգային չրջանի համար, նուագախումբի երաժիշտներուն աշխատավարձերը բարձրացնելու եւ անհրաժեշտ ծախքերը ապահովելու, հայ եւ օտար բարերարներու կողմէ հետեւեալ գումարները. –

Տէր եւ Տիկին Գալայճեան (Լոնտոն) 2500 տոլար (13.251,25 Ֆր.), Տէր եւ Տիկին Փիէռ Ղազարեան 7000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Օհան Դուրեան 20.000 ֆրանք, Ռընէ Մասխ, Ժան Նուրիկեան, Սամուէլ Ներկարարեան, Գրիգոր Շահինեան, Տէր եւ Տիկին Էքիզեան, Պ. Քէօրօղլեան, Տէր եւ Տիկին Պէրպէրեան, Ժանին Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Քալիէրօ 1000-ական Ֆր., Տիկին Փանթէնեան, Տէր եւ Տիկին Փօչպօն, Մարի – Ժօզէ Տօլորեան, Տիկին Ճէվիքեան, Հէլէն Նորոյեան, Տիկին Վարանթին, Իվան Տրավէ, Արամ Շեխիկեան, Տիկին Մելեան, Տէր եւ Տիկին Ճարուճեան, Տէր եւ Տիկին Թորլիկեան, Անը Լրկրէ 500-ական Ֆր., Կապրիէլ Ֆրէդ 300 Ֆր., Ֆաուիէն Մանիէթօ 250 Ֆր.:

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք նաեւ՝ Ֆոնտասիոն Արամ Խաչատուրեանի կողմէ (Մարսէյլ) պատճէնահանման (ֆոթոքոփի մեքենայ) մը (Ակֆա 28):

– Վարուժան Պօղոսեանի կողմէ՝ (Մարսէյլ) նուագախմբի բոլոր երաժիշտներուն բեմային պօչիկներ սարքելու համար կաշի:

– Սէթ Ֆրանսիացի կազմակերպութեան կողմէ՝ (Մարսէյլ) նուագախմբի երաժիշտ տիկնանց համերգի հագուստներ կարելու համար 200 մեթր սեւ կերպաս:

– Մասխ Շահմիրեանի կողմէ (Մարսէյլ) թելեֆոնի – ֆաքս մեքենայ եւ հեռախօսներ:

– Հայ Արհեստաւորներու Միութեան կողմէ (Մարսէյլ) ֆոթոտիպի մեքենայի մելան եւ թուղթ:

– Հայ Արհեստաւորներու Միութեան ձեռամբ, Մարսէյլի հայութեան կողմէ՝ Հայաստանի օփերայի եւ Թատրոնի արուեստագէտներուն եւ բանուորներուն անդրադարձ:

Բոլոր ազնիւ անձնաւորութիւնները որոնք կը ցանկան օժանդակել Հայաստանի երաժիշտներուն, կրնան իրենց սրտէն բխած գումարները ուղարկել հետեւեալ հասցէին՝

101, Avenue Fernandel, 13012 Marseille (France)

Շէքին վրայ արձանագրելով՝
A.R.T.S.O. (Armenian Radio Television Symphony Orchestra):

Փոխարէնը կը ստանան անդամատոմս – ստացագիր. իսկ համերգային տարեշրջանի վերջաւորութեան, ժամանակ կը ըստանան բարոյական եւ նիւթական տեղեկատուութիւն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր հօր՝ Գրիգոր Գրիգորեանի (մահացած Պուլկարիա) յիշատակին Մաքրուհի Գրիգորեան կը նուիրէ. – 500 Ֆր. Իմմաճ-ին, 200 Ֆր. Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ (տառնալ «Ցառաջ»էն) եւ 200 Ֆր. «Ցառաջ»ին:

ԿԻՆԵՐՈՒ ՃԱՇ

Կազմակ Խաչի «Աբչակ Ջամալեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ կիներու յատուկ ճաշ մը, Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 20.30-էն սկսեալ Տէսիի Մշակոյթի Տան սրահը:

Ամէնօրեայ գործերն ու հոգերը մոռնալու եւ հաճելի երեկոյթ մը անցընելու համար փութացէք ձեր տեղերը ապահովել հետաձգմամբ՝

Ռօշին. – 78 – 49 – 19 44
կամ՝
Մարիին. – 78 – 49 – 02 – 74

– ԱՐԵՒԱԳԱԼ –

Մեծ Պահէն հետեւեալ կիրակի օրերուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի.
Մարտ 21, Դատաւորի կիրակիին,
Մարտ 28, Գալատեան կիրակիին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԱՐՄԱԻԷԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 21. –

Հինգերորդ կիրակի Մեծի Պահոց: «Դատաւորի Կիրակի»ն:

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8.30-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Արեւագալ՝ ժամը 11.15-ին:

Հոգեհանգիստ կը կատարուի յաւարտ արարողութեանց:

Կը պատարագէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ԿԱՀՆԱ. ԳԱԼԱՓՏԻՐԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ

NUITEE DANSANTE

des «HAÏ ARINOUCH»

animée par le dynamique orchestre venant d'Arménie
«*Les Mélomanes*» et le disc-jockey *Vanick*

le 20 mars de 22h à l'aube

au FLORIDA PALACE — 162-164, Bd. Mireille Lauze, Marseille 10e

P.A.F. 150 F. au profit de l'Arménie Réservations: 91 93 36 30 après 19h

l'U.C.F.A.F.

présente

POUR UNE TOURNEE EXCEPTIONNELLE

L'ENSEMBLE NATIONAL DE CHANTS ET DANSES DU HAUT-KARABAGH

PARIS

SAMEDI 27 MARS A 20 h h30
DIMANCHE 28 MARS A 17h
LUNDI 5 AVRIL A 20h30

MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e — Métro : Iéna

Réservations : **UGAB** : 118, rue de Courcelles, Paris 17e — **Chez Arto** : 12, ave. de la Porte Brunet, Paris 19e — **Cabinet Terziyan** : 21, rue Lamartine, Paris 9e — **Géoma** : 36, Passage du Ponceau, Paris 2e — **Librairie Orientale** : 51, rue Monsieur-le-Prince, Paris 6e — **Photo Carmen** : 91 bis, ave. Henri Barbusse, 92140 Clamart — **Télé-Condorcet** : 175, ave. Jean-Jaurès, 92140 Clamart — **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes — **Centre Culturel et Artistique** : 6, Cité du Wauxhall, Paris 10e, tous les jours de 18h à 20h - samedi de 15h à 18h - Tél. : 42 08 76 49.

ALFORTVILLE

Sous la Présidence d'Honneur de M. René ROUQUET Député-Maire d'Alfortville
LUNDI 29 MARS A 20 h 30

SALLE DES FETES
22, rue Voltaire, Alfortville

Réservations : **Boyadjian Hagop** : 121, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Epicerie Hay Ararat** : 118, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Atlantic Electronique**: 241, rue Paul Vaillant-Couturier, Alfortville.

BAGNEUX

Sous la Présidence d'Honneur de Madame Janine JAMBU
Maire de Bagneux, Conseiller Général des Hauts-de-Seine
MARDI 30 MARS A 20 h 30

THEATRE VICTOR HUGO
14, rue Victor Hugo, Bagneux

Réservations : **Tbirian** : 30, ave. Henri Barbusse, Bagneux-Tél.:46 63 69 45 — **Alexanian** : 54, ave. Henri Ravera, Bagneux - Tél. : 47 35 61 68 — **Nairi Traiteur-Aprahamian** : 108, ave. Albert Petit, Bagneux - Tél. : 46 65 49 58.

ARGENTEUIL

Sous la Présidence d'Honneur de M .Robert MONDARGENT
Député-Maire d'Argentueil
MERCREDI 31 MARS A 20 h 30

THEATRE JEAN VILAR
9, boulevard Héloïse, Argenteuil

Réservations : **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes.

L'Ensemble se produira également :
- JEUDI 25 MARS à *MONTREUIL* (renseignements auprès de l'UCAM)
- VENDREDI 26 MARS à *ARNOUVILLE-LES-GONESSE* (rens. auprès de l'A.V..A.G.)

Réservations et informations pour tous les spectacles au 42 08 76 49 de 18h à 20h et les samedis de 15h à 18h.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՖՕՐՈՒՄ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարտ 15-ին Ֆրանսայի Արդիւնաբերութեան նախարար Տոմինիք – Սթրոս Քահնի հրաւէրով Փարիզ գտնուող Հայաստանի 10-էն աւելի գործատուներու անօրէնները Արդիւնաբերութեան նախարար Պ. Աչոտ Սաֆարեանի գլխաւորութեամբ հանդիպում ունեցան Հայ Գործարարներու Ֆօրումի (Armenian Business Forum) կեդրոնական Գործադիր Մարմնին հետ,

Պ. Սաֆարեանի կողմէ տեղեկութիւն տրուեցաւ Հայաստանի արդիւնաբերութեան ներկայ գործունէութեան մասին, ինչպէս նաեւ վերջին տարուան Հանրապետութեան արտաքին տնտեսական կապերու զարգացման խնդիրներուն առնչութեամբ,

Իր հերթին Ֆօրումի վարչութեան նախագահ, Պ. Վահէ Ձագմաստարեան տեղեկացուց Փարիզի եւ Երեւանի գրասենեակներուն կողմէ Սփիւռքի գործարար մարդոց մօտ տարուած աշխատանքներու մասին: Խօսուեցաւ նաեւ այս տարուան Մայիսի վերջաւորութեան Երեւանի մէջ կայանալիք Հայ Գործարարներու Ֆօրումի երրորդ ընդհանուր ժողովի մասին:

Հանդիպումին կը մասնակցէր Հայաստանի Հանրապետութեան ժամանակաւոր հաւատարմատար ու նոր նշանակուած Ֆրանսայի համար Պ. Վահան Տէր – Ղեւոնդեան: Ան իր խօսքով դիմեց մասնակիցներուն խնդրելով անոնցմէ Հայրենիքի եւ Սփիւռքի գործարար մարդկանց միջեւ աւելի սերտ կապեր ստեղծել ու զօրավիգ դառնալ Հայրենիքի տնտեսութեան զարգացման ու վերակացման:

Այս հաւաքոյթէն վերջ ի պատիւ Հայրենիքի հիւրերուն Ֆօրումի Գործադիր Մարմինը ընդհրենքընթրիքի հրաւիրեց լիբանանեան ճաշարան մը եւ ընթրիքի ատարին ուրախ մթնոլորտի մէջ բաժնուեցան իրարմէ Հայաստանի Արդիւնաբերութեան նախարարը իր խումբով Ֆօրումի Կեդրոնական Գործադիր Մարմնի անդամներէն, խոստանալով իրարու դարձեալ հանդիպիլ Հայրենիքի մէջ Մայիսի Ընդհանուր ժողովին ու միասնաբար մօնակատարել նաեւ Մայիս 28-ի Անկախութեան օրը:

ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՖՕՐՈՒՄ
Կեդրոնական Գործադիր Մարմին
Մարտ 16

– ՀԱՄԵՐԳ –

Մեներգ – խմբերգ – նուագ

ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԼՄԱՋԵԱՆ
կը ներկայացնէ

ԳԱՐՈՒՆ
մանկա – պատանեկան երգչախումբը

դեկավարութեամբ՝
ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՋԵԱՆԻ

Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 15.30-ին
Auditorium France Pianos
197, ave. Roger Salengro, Marseille 15e
(M° Bougainville)

Յայտագիր. –
– Կոմիտաս – Շուպէրթ – Պարթեւեան – Պրամս – Ա. Ցարութիւնեան – Զթեան...

Տեղերու համար հեռաձայնել. –
91 - 77 - 84 - 70 *կամ՝* 91 - 87 - 43 - 71

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section « A s t r i g »
(Arnouville — Sarcelles — Villiers le Bel Gonesse)
organise
son

DINER DANSANT ANNUEL

avec le chanteur
KARNIG SARKISSIAN
venu spécialement des U.S.A.
avec son nouveau répertoire
Samedi 20 Mars à partir de 20h30
Espace Charles Aznavour
Ave. Paul Vaillant Couturier
Arnouville lès Gonesse
— AMBIANCE ARMENIENNE —
Renseignements: 39.85.39.54 / 39.85.93.40

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 19
VENDREDI
19 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· – Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում) 1050 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·021 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.021

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Նո՞ր Օրեր թէ Նոր Հին Օրեր

Սկզբունքով յաջորդական երկու կիրակիները պէտք է վճռական ըլլան Ֆրանսայի համար : Եւ սակայն :

Ինչ փոփոխութիւն, ի՞նչ բարելաւում, ի՞նչ ապագայ կրնան բերել երեսփոխանական ընտրութիւնները :

Հիմա որ հարցախոյզերը դադրած են եւ ամէն ոք ստիպուած չէ մտածելու ինչ որ հարցախոյզի մը հիմնարկները վաղ առաւօտեան կը թելադրեն, պահն է, հանդարտ մտքով, խորհելու :

Ի՞նչ պիտի պատահի Կիրակի :

Ասոր պատասխանն իսկ տրուած է, այն աստիճանի որ քուէատուփ դիմելն ալ աւելորդ ձեւակերպութեան վերածուած է :

Ըստ աւանդութեան եւ այս անգամ ա-ւելի՛ քան անցեալին Ֆրանսացի քաղաքացին դէմ պիտի քուէարկէ : Մարտ 21 եւ 28-ի քուէն մերժողական քուէ մըն է —rejet— ընկերվարական վարչակարգին, երե՛ք թեր քուէ մը ընդդիմութեան կամ՝ աջին :

Այսպէս էր արդէն 1981-ին : Ֆրանսային Միթերանի թեր չքուէարկեց, այլ ժխքար տ'Էսթէնի դէմ : Եւ այս լերդութիւնը պէտք է լուրջ խորհրդածութեան նիւթ ըլայ ընդդիմութեան եւ ոչ միայն խորհրդածութիւն, այլեւ մանաւանդ մտահոգութեան :

Արդարեւ, ի՞նչ պիտի կարենայ ընել, պիտի ինչպէս յաճախ կը պատահի, երբ վիճակը տարբ դացողը :

Ժառանգութիւնը ծանր է : Եւ իրականին մէջ, եթէ իշխանութիւնը այնքան ցանկալի բան մը չըլլար, ոչ մէկ ողջմիտ մարդ պիտի ուզէր, այսօր, չափել այն բոլոր վնճռոտ հարցերը զորս կը թողուն ընկերվարականները : Առնցմէ գլխաւոր երկուքն են՝ գործազրկութիւնը եւ անապահովութիւնը եւ առաջինը մանաւանդ ոչ մէկ վարչակարգի մենաշնորհն է : Սբ-խալը՝ անկարելի խոստումն էր զոր Միթերան կ'ընէր 1981-ին եւ որու արդիւնքը տեսնուեցաւ, երբ գործազուրկներու թիւը երեք միլիոնն ալ անցաւ տասնեւերկու տարի ետք :

Անապահովութի՛ւնը : Հոն ուր հասած է ալեւս աննկարելի լաֆսիզմի մը հետեւանքով, գժուար թէ կարելի ըլլայ մէկ օրէն միւսը ճարը գտնել : Մնաց որ այդ՝ իր այլ բարդոյթներով, համարձակութիւնն իսկ չունի անկեղծ ըլլալու իր բուն սկզբունքներու նկատմամբ եւ զանոնք գործադրելու : Եւ ի՞նչ նոր բան կրնան ընել հին մարդիկ, որոնք քսանեւերեք տարի վարեցին ետք իշխանութիւնը, նոյն ռըժէին դէմ յանդիման գտնուեցան : Այս անգամ, տիրտ է, «նորեր» կան՝ կանաչները : Անհաւանական ալ չէ որ ձայներ խլեն, քանի զրուած աչքն ու ձախէն, մարդիկ կըրնան երբորդ մարդը փնտռել : Մնաց որ կանաչները ոչի՛ն են, ի՞նչ են, ի՞նչ կ'ուզեն, այնքան անյայտ է, որ դժուար է վստահիլ :

Ինչ կը վերաբերի ծագումով Հայ, ինչպէս կ'ըսուի, քաղաքացիներուն, անոնք-րադրելի միամտութիւն պիտի ըլլար խորհիլ թէ մէկն ու միւսը «բան մը» կ'ընեն Հայութեան համար, քաղաքական գետնի վրայ : Գետութիւնները՝ բարեկամ չունին, շահեր ունին, կ'ըսէր Տը Կօլ եւ այս տարբական ճշմարտութիւնը պէտք է ցարդ բաւած ըլլար մեզի, պատրանքներով եւ սին յոյսերով չօրօրուելու համար : Եւ ի վերջոյ պէտք է պիտակիլ նաեւ թէ ընդդիմութիւնները առաւելաբար երկրին ճակատագրին հետ կապ ունին :

Կը մնայ ուրեմն, քուէարկիլ ըստ խղճի, քալ վիճակով հանդերձ թէ նոր օրերը կրնան նմանիլ հին օրերուն :

«ՅԱՌԱՋ»

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ՝ ՀԱՅ ՀԱՅԴՈՒԿՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԸ

Ինչպէս գրած էինք («Յառաջ», Մարտ 16) «Լիպերասիոն»ի Մարտ 15-ի թիւին մէջ, Նաթալի Նուկայրէտ Թղթակցութիւն մը ստորագրած էր Ղարաբաղէն, ուր կը նկարագրէ տեղւոյն կացութիւնը :

Սկիզբէն իսկ մթնոլորտի մը ժամն պատկերը կուտայ, երբ կը խօսի պատերնիի մը մասին որ վաղ առաւօտեան կը բարձրանայ դերեզմանատուն տանող զառիվերը : Երեք անդամ կը համբուրէ նախնական խաչաձեւ տապանաքարը : Վայրը զարդարուած է թուղթէ կեղծ ծաղիկներով : Հոս ու հոն, վոտկայի պարապ շիշեր չարուած են որպէս ժամուց : Ստեփանակերտի պատուոյ դաշտն ինկած ֆետայիներուն բլուրն է : Լրագրողուհին, յիշելէ ետք թէ հինգ տարի է, Ղարաբաղի համար դէմ առ դէմ են Հայերն ու Ազերիները, կը վերադառնայ դերեզմանատուն, ուր դերեզմանները փորուած են հապճեպով եւ բոլորն ալ 1992-ի եւ 1993-ի թուականները կը կրեն : Հայր մը կը խոնարհի զաւկին դերեզմանին առջեւ, 22 տարեկանին զոհուած Մարտակերտի կռիւին : Վճռած են Մարտակերտը վերադարձել : Ամիսներ ետք, Ստեփանակերտը Ազերիներու կրակոցէն ազատած, կրկին յարձակողականի անցած է : Հայ մարտիկները կը հաստատեն որ 24 զիւղակներ եւս առած են : Կանխահա՞ս խանդավառութիւն : Ստեփանակերտի մէջ, զինուորական յաղթանակներն են ուրախութեան չափանիշը : Ամէն ոք անոնց կը կառչի, կարենալ հանդուրժելու համար պատերազմական կեանքի մը խստութիւնները : Զրկուած՝ ելեկտրականութենէ, վառելանիւթէ, սնունդէ, քաղաքը (25 հազար բնակիչ) մեծ գիւղի կերպարանք առած է : Իշու վրայ հեծած, սայլերով, կիներն ու ծերունիները մերձաւոր բլուրները կը դիմեն փայտ կտրելու համար :

Վալերի Մուրատեան, հիւանդանոցին բժշկապետը, ծխիկը բերնին, կը պատմէ «Անցեալ չարթու, Թուրքերը մեզի 16 գլխատուած մարմին ղրկեցին, գերի ինկած զինուորներու : Հիմա՝ դրամ կ'ուզեն զինուորներու համար» : Կ'ըսէ թէ 1992 Մայիսէն ի վեր, 4000 վիրաւոր խնամած է : Ամէն բանէ զրկուած այս քաղաքին մէջ, հիւանդանոցը ունի նուիրեալ վիրաբուժական կազմած մը, զոր Լոս Անճելըսէն ղրկած է սփիւռքահայ գործարար անձ մը : «Թուրքերը կը չարչարեն, կը չարունակէ բժշկապետը, ճշմարտութիւնը պէտք է ըսուի : Ինչպէս Լենին կ'ըսէր՝ կամ սուտերը կը յաղթեն ընկերվարութեան, կամ՝ ընկերվարութիւնը սուտերուն» :

Շուշի, ուրուական քաղաք մը, Ստեփանակերտի իշխող բարձրունքներուն վրայ, ազերի բնակչութիւնը, անցեալին մեծամասնութիւն (15·000 – 18·000-ի վրայ) փախած է : Հայոց Եկեղեցիին առջեւ, երկուքի բաժնուած խաչքար մը դեռ, երկուքի բաժնուած խաչքար մը դեռ տիրեն է : Շուշի հիմնադրուած եղած է : Այս քաղաքէն է որ, անցեալ տարի, աղրբեջանական ուժերը հրթիռներ կ'արձակէին Ստեփանակերտի վրայ : «Շուշին՝ մեր անէծքն էր» կ'ըսեն դեռ Ստեփանակերտի բնակիչները : 1992 Մայիս 9-ին, քաղաքը հայերուն ձեռքը կ'իյնայ : Անկէ ի վեր, հայերուն ձեռքը կ'իյնայ : Անկէ ի վեր, տարբերակներ կան բացատրելու համար իր քարուքանդ վիճակը : Ըստ ոմանց՝ «կործանիչ խելագարութենէ մը վարակուած էին հայ զինուորները», ուրիշներ ազերի զինուորները կ'ամբաստանեն, որ «այրած հողի քաղաքականութիւն» մը վարած են : Ամէն պատերազմ իր քարոզ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Մարտ 17-ի Թուրք մամուլը տեղ կուտայ Ղարաբաղի խաղաղութեան համար ռուսական ծրագրին : Ռուսաստանի Արտաքին փոխ նախարարը Վլադիմիր Քաղմիրով Թրքական կողմին պիտի ներկայացնէ ռուսական նախագիծը որուն առաջին կէտը հրադադարի հաստատումն է : Քաղմիրով ըսած է թէ եթէ յաջողելու յոյսը ունեցած չըլլային, ձեռնարկած պիտի չըլլային նման առաքելութեան մը : Ամենակարճ ժամանակամիջոցի մէջ առանց նախապայմանի հրադադար հաստատելէ ետք, բանակցութիւններ պիտի կատարուին պատերազմին ընթացքին գրաւուած հողերու մասին : Այս հանդրուանին պիտի սկսին Մինսկի ժողովները, իսկ կը սպասուի որ ամրան կէսերուն դաշնակիցներու հարցերը բանակցութեան նիւթ ըլլան : տակէ յետոյ պիտի ճշդուի Ղարաբաղի օրինավիճակը : Վերջին հանդրուանով մը Անգարայի մէջ ձեռք պիտի առնուի Ադրբեջանի կողմէ Հայաստանի, Հայաստանի կողմէ Նախիջեւանի կիրարկուած տնտեսական չրջափակումը, ինչպէս նաեւ մարդասիրական կազմակերպութիւններու կողմէ կատարուելիք օժանդակութիւնը :

Նոյն մամուլը կը տեղեկացնէ թէ Միացեալ – Նահանգները զօրավիղ է ռուսեւ-Թուրք նախաձեռնութեան :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ ՄԻՋԱԿ ԴԻՐՔԵՐ

Մարսէյլի երկու ակումբներուն զլխաւոր խումբերը փայլուն կացութեան մէջ չեն : Մէյլակ զէրքեր՝ զոր պէտք է պաշտպանել յամառօրէն, որովհետեւ վայրէջքի ճամբան հեռու չէ :

Անցեալ Կիրակի, Սէն – Թ'Անթուանի Հ· Մ·-ը՝ որ կը պայքարի լիկի բարձրաստիճան դասակարգին մէջ, ամբողջովին ոչ – հայ խաղացողներով, բայց մէյա՛ հայ մակդիրին տակ, պարտուած է Մանոսքի մէջ՝ 1 – 0 : Խաղին վերջին քանի վայրկեանները վճռական եղած են :

Ճառաջիկայ Կիրակի, Սէն – Թ'Անթուան կը հիւրընկալէ Մոնանի խումբը՝ որուն հետ հաւասար մնացած էր աշնան՝ 0 – 0 : Մուան երկու կէտով առաջ է Սէն – Թ'Անթուանէն՝ որ 10-րդ է, 14 մրցակիցներու մէջեւ :

Փրովանսի առաջնութեան մէջ, հաւասար արդիւնք Օ· Մ· (3)ի եւ Հ· Մ· Ը· Մ· Արծիւի միջեւ, առանց կոլի : Արծիւ ալ պարտի, զարնան, բարւոքել իր դիրքը : Թէեւ ութերորդ, բայց մէկ կէտով միայն հեռու է նախավերջինէն :

Ճառաջիկայ Կիրակի, Հ· Մ· Ը· Մ· կը խաղայ, իր դաշտին վրայ, Մարինեանի դէմ՝ որմէ պարտուած էր երթ մրցման՝ 1 – 0 : Առիթ մը հայ մարզիկներուն համար յաջող խաղարկութիւն մը ցոյց տալու՝ որուն կը սպասեն, անկասկած, իրենց համակիրները :

Սէն – Թ'Անթուանի պահեստին կ'երթայ Օպանեը· երթ մրցման Օպանեը յաղթած էր 1 – 4 : Անցեալ Կիրակի՝ Սէն – Թ'Անթուան (2) – Անատում (2) 1 - 2 :

Սէն – Թ'Անթուան 9-րդ է :

Վ· Ս·

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ֆրանսացի ձկնորսներուն կատաղութիւնը մեծ համեմատութիւններու հասաւ Զորեքշաբթի, Մարտ 17-ին եւ շատ ծանր բախտումներ տեղի ունեցան, վիրաւորներ պատճառելով : Շուրջ 10 հազար էին Քէմփէրի փողոցները, ի պատասխան նաւատիներու կիներուն կոչին : Ցոյցեր եղան նաեւ Մարսէյլ, Նանթ, Նիմ, Մոնփըլիէ եւ Պայոնն : Պատճառները ծանօթ են աժան գիներով ձուկի ներածումը պատճառ է որ Ֆրանսական ձուկերը չծախուին եւ ծանր տագնապ մը ստեղծուի ձկնորսներուն համար : Ամէնէն ծանր միջադէպերը Պայոնն պատահեցան, ուր տիկան մը չատ ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ : Ֆրանսա սահմանափակում մը – քոթա մը – պիտի առաջարկէ Պրիւքսէլի ժողովին, բայց, Մեծն – Բրիտանիա արդէն իսկ յայտարարած էր որ դէմ է :

ԱԲԻՍԱԶԻՈՑ մէջ ծանր կռիւներ տեղի կ'ունենան վրացական բանակին եւ արխազ անկախապաշտ ուժերուն միջեւ : Շեվարնաձէ կը մեղադրէ Ռուսաստանը որ իր զինուորական նեցուկը բերած է : Ռուս լուսանկարիչ՝ Անդրէյ Սոլովիեւ (Իթար – Թասի եւ այլ թերթերու թղթակից) ծանրօրէն վիրաւորուած է, Մարտ 16-ին, Գուդաուտա : Տաճիկատանէն կը վերադառնար եւ երբ Սուխումի արեւմուտքը գտնուող այդ քաղաքն էր, որ Աբխազներու ձեռքն է :

ԱԼԺԵՐԻՈՑ մէջ սպանութիւն մը եւս տեղի ունեցած է, Մարտ 17-ին : Այս անգամ ազգային խորհրդակցական Ճորհուրդի ոչ պինուորական մէկ անդամն է՝ Լաաուի Ֆելիսի որ սպաննուած է Ալժէ, Մթնոլորտը աւելի քան երբեք ծանր է երկրին մէջ :

«ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ»՝ արդարացո՞ւմ (ալիպի) յայտարերին ընթացքին (Մարտ 17, Ֆրանս 3) Տիկին Սիմոնն Վէյլ երկու անգամ ոգեկոչեց Հայաստանը, նախ սկիզբը, պատապարտելով որ ոչ ոք համարձակեցաւ քաղաքական լուծում փնտռել :

Ալի Խամենէիի, Իրանի կրօնապետը, դէմ մահափորձ մը գործուած կ'ըլլայ, որու հետեւանքով քանի մեռեալ կայ, ինք ազատած է, ըստ նախկին նախագահ (Ֆրանսա ապաստանած) Պանի Սատրի : Իրանի մամուլի գործակալութիւնը հերքած է :

ՆԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ՝ Հանորէ Պայէ «անհետացած է» Փետրուար 17-էն ի վեր, երբ ձերպա (Թունուզ) մեկնած էր արձակուրդի : Քանի մը օր ետք իր խորթ մըզան սպանութեան մեղադրանքի տակ էր, թէեւ ինք որեւէ կապ չունէր հարցին հետ, այսուհանդերձ խորապէս ազդուած էր : 72 տարեկան է եւ վերջերս չնչերակի քառակի «կամրջում»ի մը ենթարկուած էր : Մարտ 17-ին, քաղաքապետին գրասենեակը մամուլի նախաճաշ մը կազմակերպած էր եւ այդ առթիւ է որ «անհետացումը» մէջտեղ եկած է :

ՍՐԵՊՐԵՆԻՋԱ է միշտ զօր· Մորիյոն մինչ Սերպերը կը չարունակեն մերժել ուտեստեղէն տանող չարաբեներու անցքը : ՄԱԿ-ի ուժերու Ֆրանսացի հրամանատարը կոչ մը եւս ըրաւ Սերպերուն, ըսելով՝ «հազարաւոր մանուկներ սովահար են, մահուան վտանգի տակ» : Սրեպրենիչայի ՄԱԿ-ի պատասխանատու մը պատմած է որ մահմետականները դանակով եւ հրացանով զէրար կը սպաննեն ձեռք ձգելու համար Ամերիկացիներուն անկարգներով նեռած ուտելիքներն ու դեղերը :

ԱՄՈՑԵԱՆՆԵՐՈՒ եւրոպական մրցումներուն Ա· խումբի զարձի մրցումին Մարսէյլի Օլէնպիքը ճգմեց Մոսկուայի Սէ – էմ – Քա-ն 0-ի դէմ վեց կէտով ու գլուխն է իր դասակարգին (6 կէտով), իրեն կը յաջորդէ Կլազկոյի Ռանճըրս, որու հետ պիտի մրցի : Բ· խումբին գլուխն է Միլանօ, 8 կէտով եւ Մարսէյլ կ'երազէ Մարսէյլ – Միլանօ աւարտական մը :

ՊՈԼԻՍ 1958 1960

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

Թ.

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

(Ե. եւ վերջին մաս)

Հանդարտ քայլերով միս մինակ կը մազլցիմ այս անել ու սեպ ճամբան: Եւ ահա կարճահասակ հայ մամիկ մը իր տան սեմին առջեւը կեցած՝ մելամաղձիկ ժպիտ մը կ'ուղղէ ինծի՝ մոլորած ճամբորդիս: Այդ ժպիտը արդէն հրաւէրի նշան մըն էր եւ սիրով մուտք գործեցի անոր անակէն ներս: Խակիչէհիրցի էր ան եւ ժամանակին եկած էր ապաստանիլ այդ տանը մէջ իր ամուրի աղջկանը հետ: Երկարահասակ մէկը ստիպուած էր ցնլուիլը կքած չրջիլ սենեակին մէջ: Թիթեղեայ տանիքը բռնող ցիցի մը վրայ, առաստաղին հաւասար, զնդասեղներով դամուած պատկեր մը տեսայ: Զգուշութեամբ մօտեցայ անոր, ուր ներկայացուած էր աղամանդեայ խաչ կրող վեղարով ու կրծքին բազմաթիւ նշաններով եկեղեցական մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն դիրքերով մակագրուած՝ «Գէորգ Դ. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց»: Մինինիկ վիմագրութիւն մը, փարիզի մէջ պատրաստուած Ժ.Թ. դարուն, անառարակոյս էսկիչէհիրի զաղթէն ազատած մասունք մը, որ իր արժանաւոր տեղը գտած է այսօր «Iconographie arménienne» հաւաորին մէջ:

Ինկաբոյր Օրթագիւղէն բաժնուելով, դէպի Պոլիս ճամբուն վրայ, մտադրած էի այցելութիւն մը տալ Պէչիկթաշի թաղին ալ, բնակավայրը նշանաւոր ճարտարապետ Պալեանեանին, ուր կառուցած էին եւ՛ եկեղեցին եւ՛ դպրոցը, իրենց մօրը անուան նուիրուած Մաքրուհեան Վարժարանը: Առենօք այս թաղին քարոզիչն էր եղած Խորէն Նարպէյ եւ ուսուցչապետը՝ Սրապիոն Թղլեան, դատիարակը Արշակ Զօպանեանի: Այդտեղ ալ հանդիպեցայ 30-ի չափ հայ մանուկներու, իրենց տէր դպնոց ճերմակ օձիկներով: Տնօրէնին կ'ընկերանային չորս ուսուցչուհիներ որոնց անունները չեմ կրնար յիշել: Հաճելի ժամ մըն ալ անոնց ընկերակցութեամբ անցուցինք:

Շա՜տ ափսոս, Պէչիկթաշը իր փառաւոր անցեալի հմայքը կորնցուցած է, մեծ քաղաքին կցուելով: Ղալաթիոյ քարափէն մեկնող, Կեդրոնական վարժարանի կողքէն անցնող, Պէչիկթաշի սիրտը ճեղքող եւ Վոսփորի եւրոպական ափին երկարող նորաբաց լայն պողոտան մեծ աւեր է գործեր: Զոհ մը եւս արդիականութեան պահանջին:

Յանպատրաստից այցելած վարժարաններու երկար չարքին մէջ, մասնաւորաբար յիշատակութեան արժանի է, այլեւս պատմութեան սուր մանգաղին զոհուած Պալաթի Խորէնեանին տրուած այցը, 1960 Մարտ 10-ին առաւօտը:

Տեղեկագրական բացատրութեան իմաստով, հարկ է ճշդել որ հեռաւոր անցեալին մէջ, Ոսկեղջիւրի ձախ ափը եղած էր Պոլսոյ նաւահանգիստը եւ ինքնաբերաբար ալ առեւտուրի մեծ կեդրոնը: Միայն Ժ. դարու երկրորդ կէսէն սկսեալ արդիական պահանջներով կառուցուած Ղալաթիոյ քարափը առանձնեց այդ նոր դերը: Եւ պարզապէս այս նկատումով կը բացատրուի Պալաթի Ս. Հրեշտակապետ Եկեղեցւոյ եւ անոր յարակից Խորէնեան վարժարանի անցեալին մէջ ունեցած կարեւորութիւնը, եւ այս տեսանկիւնէն կը նանք բաղդատութեան դնել հայ բնակիչներուն վաղեմի քանակն ու որակը:

Այցելութեանս օրը, կատարեալ քաղդործողութիւն մըն էր նորեկի մը համար, աղմկայոյզ քարափէն մինչեւ մեր եկեղեցին մահիկով դրօշակիր դրանը առջեւ փնտռտուքով հասնիլ, նեղլիկ ու ցեխապատ փողոցներուն մէջ վխտացող ամբոխը ճեղքելէ ետք: Ժամկոչի եւ տնտեսի դոյզ պաշտօններով զաւառացի մը, բաւականաչափ բացատրութիւն ստանալէ ետք, բերդակառոյց զրան թակը արձակեց եւ զայն ամուր մը փակելէ ետք, դէմը գտնուող վարժարանին խարխլած սահմանները զգուշութեամբ մագլցելով, աջին գտնուող միւտիւրին սենեակը առաջնորդեց զիս: Երկու մանկամարդ ուսուցչուհիներ զիմաւորեցին զիս, մին կեդրոնականէն, միւսը՝ Խասեանէն չրջանաւարտ: Կարծեմ զբօսանքի պահ ըլլալու էր, որովհետեւ անոնք զբաղած էին զբաղեզանային աշխատանքով եւ քովի սբ. Յարեզանային աշխատանքով եւ քովի սբ. Յարհէն ալ մանկական խաղի ձայներ կուգային: Երկու օրիորդներն ալ բնականաբար չուարեցան, բայց չուտով մթնոլորտը ակսաւ բարելաւել, երբ մեր Սանուց Միութեանց մէջ հանդիպումները ոգեկոչուեցան: Սակայն, տասը վայրկեան ետք, զուռը զարնուեցաւ եւ ներս մտան երկու բաւական երիտասարդ Թրքախօս տղամարդիկ:

Այդ մեր նեղ սենեակին մէջ դանուող զրասեղանի կողքին՝ գացին երկու աթոռ եւս աւելցնել, եկուորները տեղաւորելու համար: Զգացի որ բաւական լուրջ պահ մըն էր եղածը: Շուտով հասկցուեցաւ որ անոնք Մաարիֆին այցելու քննիչներ էին եւ մեր պաղարիւն ուսուցիչները դիս անոնց ներկայացնելու ելան, այս վերջիններն ալ՝ Կալաթա Սարայի նախկին ուսանողներ՝ բնականօրէն մեր խօսակցութիւնը Ֆրանսերէն սկսաւ ընթանալ: Անոնք չատ զոհ էին իրենց համար Ֆրանսերէն խօսելու առիթ մը ստեղծուած ըլլալուն: Մենք երեքս սկսանք արծարծել Ֆրանսական հնչումներու հարցը առեւելքցիի մը համար: Եւ երկուքն ալ, փափաքելով հանդերձ՝ չէին համարձակեր արտայայտուիլ, վասն զի չըլլալով իրենց սահուն առոգանութեանը վրայ: Հայ օրիորդներն ալ փորձեցին իրենց կարծիքը տալ այս ուղղութեամբ, ես ալ իմ թերխաչ Թրքերէնովս որոշ համեմատական օրինակներ բերելով կը ջանայի հարցին, առեւելքցիները պարզեցնել: Յանկարծ լա Ֆոնթէնի առակները մէջտեղ եկան, անոնց յաջորդեցին Նարեկատին Հօճայի առասպելները, ու բնականաբար այդ երկու հեղինակներու գործերուն միջեւ բաղդատութեան եզրեր քանաձեւուիլ սկսան ... Եւ այս բոլորին մէջտեղ թափուեցան կենցաղական օրինակներ Ֆրանսական աշխարհէն: Եւ քննիչներէն մէկը, շլացուցիչ նայուածք մը աչքերուն, սկսաւ պատմել թէ, տարիներ առաջ, Փարիզի մէջ, կանդնդի դիչեր մը, մեծ զարմանքով տեսած էր Շան դ'Էլիզէի վրայ ծանօթ անծանօթ իրարու հետ դիրկընդխառնուիլ եւ համբուրուիլ: Անցորդ կին -- աղջիկներ եկած էին դինք ալ համբուրելու:

-- Եղբա՛յր, կը դոչէր ան, ըլլալի՞ք բան է. մարդուն մէկը իր կնոջը եւ աղջկանը հետ մուշտակներու մէջ փաթթուած կեցած էին մայթին վրայ: Անոր աչքին առջեւ, անցնող -- դարձող էրիկ մարդը կուդար կը համբուրէր թէ՛ կինը թէ՛ աղջիկը, իսկ ան ալ անհոգ՝ նոյնիսկ կը ժպտէր անոնց: Ըսէ՛ք նայիմ, ըլլալի՞ք բան է սա:

-- Ի հարկէ, դուք ալ փըրսաք-տաճ խաթիֆատէ, առիթէն օգտուեցա՞ք:

-- Բնականաբար. ի՞նչ կ'ըսէք, էֆէնտիմ, ամբողջ դիչերը համբոյրով անցաւ:

-- Բայց ծուռ նայինք, չիտակ խօսինք, պիտի թոյլատրէի՞ք որ ձեր կնոջ եւ աղջկան նոյն բանը վիճակուէր:

-- Բնա՛ւ, երբեք ... եւ ընդհանուր քահ-քահ մը փրթաւ:

Այսպէս, փարիզեան զարմանազան ապրումներու նկարագրութիւնը աւելի չատ տեղ գրաւեցին, քան՝ քննութեանց հետաքրքրութիւնը: Գոնէ մէկ անգամուան համար քննութիւն եւ զուարճախօսութիւն հաճոյարար կ'ընթանային: Որոշուեցաւ որ անոնք չուտ մեկնին եւ մեզ հանդիպած ձգեն մեր բանաստեղծական ունկնդրութեանը մէջ:

Որքան ցանկալի պիտի ըլլար թէ՛ ինծի, թէ՛ մեր ընթերցողներուն համար, որ այս երկու անձնուէր ուսուցչուհիները, որոնց անուններն ալ չեմ նօթագրած, գայթ կարդալէ ետք, -- թերեւս այսօր հանդստեան կոչուած -- փորձէին իրենց վկայութեամբ ամբողջացնել յիշատակութիւնս:

Առենօք այնքան չէն ու բեղնաւոր Պալաթի եկեղեցւոյն եւ յարակից Խորէնեան վարժարանին ողբալի անչքութիւնը փարատելու համար, թաղին հայ բնակչութեան նուազումին պատճառաւ, տարբեր վայրերէն աշակերտներ հաւաքուելով կը բերուէին եւ ուսուցչական կազմ մըն ալ կ'ապահովուէր, այլեւս կրնաք երեւակայել ինչպիսի նիւթական պայմաններու եւ զոհողութեան գնով, հնարքոյր Պալաթի կորուսեալ ճոխութեանը ի խնդիր:

Մինչ այստեղ, այս ճոխ ու փարթամ Փարիզին մէջ, մէկ կողմէ լուռ անտարբերութեամբ մը փակուեցաւ Մխիթարեան հնամեայ վարժարանը, միւս կողմէ ալ, ուսումնավարի կոչումով ստեղծուած հզօր կազմակերպութիւններ կը յանդգնին ցամքեցնել բարերարութեամբ յատկացուած աշակցութիւն մը, որպէսզի Փարիզի արեւելեան բազմաթիւ թաղամասերուն մէջ օր ըստ օրէ վխտացող հայութիւնը կորնցնէ արդէն երկու հարիւր աշակերտներ դատարկող Դպրոցասէրը, անցեալի գործունեայ Պոլիսէն ժառանգ մնացած,

Իր հայութենէն ամայացած, բայց միշտ ամբողջ ազգի դուրգուրանքին առարկայ սքաւոր Պալաթին եւ իր ճոխութեամբ յափրացած անփոյթ եւ անդլուխ Փարիզին միջեւ, որքա՜ն տարբերութիւն, եւ այս ակնյայտ տարբերութիւնը առտեսել՝ մեղանչել պիտի ըլլար ընդդէմ արդարութեան: Հարցը այնքան կենսական է որ զոնէ անգամուան մը համար փորձուինք բռնդրայականութիւն քարոզել:

Վերադառնալով Պոլիս, խոստովանինք որ, ափսո՛ս, արդէն Խորէնեան վարժարանը կը պատկանի պատմութեան, բայց Պալաթի Ս. Հրեշտակապետ Եկեղեցին, հնարանութեան տեսակէտով, ամենանշանաւոր տաճարն է, գեռնայարկին մէկ այգմա ունեցող միակ ուխտատեղին, հնամեայ հայկական խաչքարով մը, եւ ամբողջ Պոլսահայութիւնն ալ կը փայփայէ զայն իրրեւ իր աչքին լոյսը հայկաբոյր:

Մարտ 10, 1993

ՔՈՒՆԻ ԵՒ ԵՐԱԶԻ «ՓԱՂՏՆԻՔ»ՆԵՐԸ

Երազներու մասին կատարուած ուսումնասիրութիւնները ցոյց կուտան, որ անոնք մեր կարծածէն աւելի օգտակար դեր կրնան ունենալ մարդկային մարմնին համար: Տեսութիւն մը կ'ըսէ, որ երազները կարելի կը դարձնեն, որ ապահով կերպով փորձի ենթարկուին օրուան մէջ պատահած փորձառութիւնները: Նորագոյն ուսումնասիրութիւններու համաձայն, ղըժուարութիւններու հանդիպող անձերը աւելի երկար ժամանակ կ'երազեն, քան հանգիստ ապրող անձերը...:

Երազները նաեւ կ'օգնեն, որ զգացական ցաւերէ տառապողները աւելի արագ կերպով բուժուին: Մխայեալ -- Նահանգներու Թէքսասի համալսարանին մէջ կատարուած փորձի մը ընթացքին, խումբ մը մտահոգ եւ մտածկոտ անձեր քնացած են: Անոնցմէ չատերը երազած են, իսկ ուրիշները՝ ոչ: Երազող անձերը, յաջորդ առտու աւելի հանդարտ եւ անհոգ եղած են: Անոնց տրամադրութիւնը բոլորովին փոխուած է: Սակայն, իրենց դժուարութիւններուն մասին չերազող անձերը մտահոգ եւ ջղային մնացած են: «Ասիկա կը նշանակէ, որ եթէ անձ մը երազին մէջ տեսնէ իր դժուարութիւնները, ձեւով մը կը լուծէ զանոնք», կ'ըսէ փորձին հսկող պիտանականը:

Նոր ամուսնացուածած կիներու չուրջ կատարուած ուսումնասիրութեան մը մէջ երեւան եկած է, թէ ջղագրգռուած կիները սկսած են աւելի կանուխ երազել եւ բնականէն աւելի երկար, քան երազելու միջին ժամանակը: Անոնք միչտ երազած են, նոյնիսկ ոչ -- «ռէմ» քունի ընթացքին (ռէփիտ այ մուվմընթ):

Այն կիները, որոնք ամուսնացուածած ըլլալով հանդերձ, ուրախ էին, բնական կերպով երազած են: Կիներէն մէկը երազած է, որ ինք մատիտ մըն է, որ տաչեւիքին մէջ կը տաչուի: Շատերը զրած են, որ լաւ երազ մը չէ, որովհետեւ ան կը տաչուէր եւ կտոր -- կտոր կ'ըլլար: Սակայն, կիները բոլորովին տարբեր ձեւով բացատրած է իր երազը: Ան դիտել տուած է, որ տաչուելով՝ աւելի խելացի կը դառնայ: Իսկ մատիտը գործիք մըն է, որ պիտի գործածէ իր հաչիւները պահելու, գործ գարձնելու եւ գոյատեւելու համար:

Երազները միայն ջղային եւ մտահոգ մարդոց համար օգտակար չեն: Գիտնական մը կ'ըսէ, որ քունի ժամանակ, բոլորս ալ ակամայ կը մտածենք մեր յիշողութեան մէջ արձանագրուած զգացական նոր տեղեկութիւններուն մասին, որոնք օրուան ընթացքին քննութեան չեն ենթարկուած մեր ուղեղին կողմէ: Այս գործողութիւնը մեր ուղեղին ամէնօրեայ դիչերային պաշտօնն է: Գիչերը մեր ուղեղը նոր տեղեկութիւնները կը միացնէ հին տեղեկութիւններուն, որպէսզի դասաւորուած եւ հանգիստ ուղեղով, նոր օրը դիմագրաւենք:

Երազները կրնան նաեւ յիշողութիւնը սրել եւ ստրվելու կարողութիւնը զարգացնել: Ուսումնասիրութեան մը ընթացքին, գիտնական մը հինգ ժամ քնացնելէ ետք փորձի ենթակայ անձերը, արթնցուցած է զանոնք եւ անոնց ցոյց տուած՝ առարկաներու պատկերներ: Տեսնուած պատկերներուն մասին անոնց յիշողութիւնը փորձելէ ետք, զանոնք կրկին անկողին ղրկած է քնանալու համար: Առաւօտուն, անձերուն յիշողութիւնը կրկին փորձի ենթարկուած է: Սակայն, այս անգամ, յայտնաբերուած է, որ «ռէմ» քունի մէջ մտնողները (երազողները) աւելի առարկաներ յիչած են քան իրենց առաջին, փորձի ընթացքին: Զերազող անձերը աւելի քիչ առարկաներ յիչած են:

«Ռէմ» քունը աւելի յաճախակի եւ երկար է պզտիկներուն մօտ, որովհետեւ այդ չրջանին է, որ մենք մեծաթիւ տեղեկութիւններ կը ստանանք ամէն օր: Նոր ժամանակը հետզհետէ կը նուազի մեր տարիքին հետ, որովհետեւ որքան մեծնանք, այդքան աւելի քիչ տեղեկութիւններ եւ նոր փորձառութիւններ կ'ունենանք: Մոնիկոլատիպ պզտիկները եւ մեծերը բնականէն աւելի կարճ ժամանակ կ'անցընեն «ռէմ» քունի մէջ: Անձի մը խելացութեան մակարդակը որքան նուազ ըլլայ, այդքան աւելի քիչ ժամանակ կ'անցընէ «ռէմ» քունի մէջ:

ՄԱՐՄՆԻՆ ԳԻՇԵՐԱՑԻՆ ԶԲԱՂՈՒՄԸ

Ամէն դիչեր, քնացած ժամանակ, մեր չնչառութիւնը անկանոն կը դառնայ եւ նոյնիսկ կրնայ քանի մը երկվայրկեան դադրիլ: Մեր ուղեղին տաքութիւնը կը բարձրանայ եւ կը նուազի, արեան մղումը կը փոխուի, եւ իբրեւ արդիւնք այդ բոլորին, մենք կ'երազենք:

Մեր կեանքի ընթացքին, քունը խաղաղ չրջան մը չէ, այլ՝ դիչերուան երկար «ճամբորդութիւն» մը, որուն ընթացքին ուղեղային եւ ֆիզիքական չարժումներ կը պատահին:

Մարդոց մեծամասնութիւնը օրական 7--էն 8 ժամ քունի պէտք ունի, սակայն չատեր կը գոհանան աւելի նուազով:

Նափոլէոն եւ Թոմաս Խոխշն 3 -- 4 ժամ կը քնանային: Անգլիացի գիտնական մը ուսումնասիրած է երկու պարագաներ, որոնք առողջ եւ կեանքի մէջ յաջողած անձեր են: Անոնցմէ մէկը, 54 տարեկան, միջին հաչուով, օրական միայն երկու ժամ եւ 47 վայրկեան կը քնանայ, իսկ միւսը՝ 30 տարեկան, քիչ մը աւելի պակաս:

Քունը կը կառավարուի ներքին ժամացոյցով մը, որ մեր ամբողջ կեանքի ընթացքին կը գործէ: Բժիչկները կը հաստատեն, որ այս ներքին ժամացոյցը կը զգալի տեսողութեան չիպին ճիշդ վրան: Այն կենդանիները, որոնց ուղեղին այդ բջիջները հանուած են, կորնցուցած են իրենց մարմնին օրուան տեւողութեան հսկացողութիւնը:

Երբ քնանանք, մեր մարմնին մէջ որոշ չարժումներ կ'արագանան եւ սակայն, ուրիչներ ալ կը դանդաղին: Օրինակ, սեռային աճի հորմոնները, քալսիումի եւ ֆոսֆորի արտազրութիւնները կ'արագանան, սակայն, մարսողութիւնը եւ ալիք ներուն չարժումները նոյնը կը մնան, իսկ քիթի, բերանի եւ կոկորդի հեղուկներու արտազրութիւնները յատակօրէն կը դանդաղին: Աչքերուն բիբերը կը փոքրանան,

սիրոջ կը դանդաղի՝ վայրկեանը մօտա-ւորապէս տասը բախտամով, արեան ճնշու-մը կը նուազի եւ մարմնին տաքութիւնը մը կը նուազի եւ մարմնին տաքութիւնը տասը տոկոսով կը նուազի:

Մարմինը 24 ժամուան վրայ հիմնուած ներքին ժամացոյցէն բացի, ունի նաեւ ինքնուն վայրկեանի դրութիւն մը, որուն կը հետեւին ֆիզիքական չատ մը փոփո-խութիւններ: Օրինակ, քունի մանկլէն քունը: Ցանկարծ կը զգաք ինքնուն վայրկեան եւ մեր չնչառութիւնը կը թեթեւնայ, պակսելով մարմնին թթուածինի քա-նակը: Եթէ մկկը մեր կոպերը քաշոյ, պիտի տեսնէ, որ մենք ուշադրութեամբ դիտելու գործողութեան մէջ ենք: Մեր ականջի մկանները լարուած կ'ըլլան, կարծէք բան մը մտիկ կ'ընենք:

Ամէն գիշեր, «ռէմ»ի ժամանակ, ուղե-ղին անտրամաբանութեան, զգացակա-նութեան եւ տեսողութեան աջ կողմի բա-ժինը կ'անկատուի տրամաբանական ձախ բաժնի հակոդրութենէն. արդիւնքը կ'ըլ-լայ պատկերներու, ձայներու եւ զգա-ցումներու չարք մը, որ կը ճանչցուի իբ-րեւ երազ:

1950-ական թուականներուն, երբ «ռէմ» քունի չուրջ ուսումնասիրութիւնները բազմացան, դիտնականները սկսան փըն-տրել, թէ ուղեղին ո՛ր բաժինէն կ'ար-ձակուին երազներուն «նիւթը» կազմող տեղեկութիւնները:

Տարիներ ժուղէ անունով դիտնական մը կարծած է, որ ուղեղին միացած բաժինէն կ'արձակուին ե-րազներուն տեղեկութիւնները, որոնք մի-լիառաւոր ջիղեր կը զրգռեն: Փաստելու համար ասիկա, ան 1960-ական թուական-ներուն կատարած է փորձեր, որոնց ընթացքին ոչնչացուցած է կատուներու ու-ղեղին վարի բաժինը, ուր կը միանայ ող-նուծը: Իրբեւ արդիւնք այս գործողու-թեան, կատուները այլեւս «ռէմ» քուն չեն ունեցած:

Եթէ «արգիլուղ դրութիւն» մը չունենա-ինք մեր մարմնին մէջ, մեր երազները ի գործ կը դնէինք իրբեւ իրականու-թիւն...: Կատուներու վրայ կատարուած փորձերու ժամանակ, երբ ուղեղի կարգ մը բաժիններ ոչնչացուած են, արդիւնքը եղած է այն, որ «ռէմ» քունի ժամանակ՝ քնանալու փոխարէն, «քնացած» կատու-ները ցատքած են իրենց վանդակներուն մէջ, վարձէք թէ անտեսանելի մուկերու հետ կը խաղան, ձայները հանելով եւ բո-լորովին անտեսելով իրենց չրջապատը:

«Քունի ժամանակ, մեր ուղեղը, ո՛չ միայն մեր աչքերուն, այլեւ՝ մարմնին կը հրամայէ, որ որոշ չարժումներ կատա-րէ: Սակայն, բարեբախտաբար, գործո-ղութիւնները արգիլուղ բաժինը անկարող կը դարձնէ մեր մկանները, եւ մենք մեր երազները չենք ապրիր», կ'ըսէ Ուիլիըմ Տիմընթ անունով դիտնական մը: Հետե-ւաբար, կը կարծուի, որ երազին մէջ խօսող կամ քալող անձերուն «չարժումը արգիլուղ դրութիւն»ը անբնական կերպով կը գործէ:

Քնացած վիճակի մէջ քալելը, երբեմն ալ հոգեբանական հարցերէ կը յառաջա-նայ: Քալելը կրնայ տեւել 5 – 30 վայր-կեան: Որեւէ դեղ տակաւին չէ գտնուած, սակայն հանդարտեցուցիչ դեղերը եւ հոգեբուժութիւնը երբեմն արդիւնքներ տուած են:

Քնացած վիճակի մէջ քալելը ընդհան-րապէս կը դադրի՝ անձին մեծնալէն ետք, սակայն յաճախ կը չարունակուի, ամչկո-տութիւն պատճառելով անձին:

ՔՆԱՑՈՂ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԸ

Կենդանիները ամէն ձեւով կրնան քնա-նալ: Թռչունները նստած կը քնանան, ձիերը՝ ոտքի կանգնած, ուրիշներ՝ ծա-ռէն վախուած վիճակի մէջ: Մեծամաս-նութիւնը իր աչքերը կը գոցէ, սակայն շատեր ալ, ինչպէս ձուկերը եւ օձերը, չեն կրնար: Ձողիկները քան ժամ կը քնանան, փիղերը՝ երկու – երեք ժամ, իսկ եղնիկներուն համար՝ միայն մէկ ժամը բաւարար է:

Ստնաւորներուն վրայ կատարուած ու-սումնասիրութիւնները ցոյց կուտան, որ քունին տեւողութիւնը եւ տեսակը կախ-եալ են կենդանիին ծանրութենէն եւ տե-սակէն: Ընդհանրապէս, փոքր կենդանի-ները աւելի շատ կը քնանան՝ քան մեծե-րը, իսկ որսացողները աւելի խորունկ կը քնանան՝ քան որսացուողները:

Միայն կենդանիին տեսակը չէ, որ անոր քնանալու ձեւն ու չափը կ'որոշէ: Կենդանին որքան փոքր ըլլայ այդքան աւելի արագ կը կորնչցնէ իր մարմնին տաքութիւնը: Մլուրիին նման փոքր կեն-դանիները ստիպուած են ամէն օր իրենց ծանրութեամբ ուտելու, որպէսզի հաս-տատ պահեն իրենց մարմնին տաքութիւ-նը: Գիտնականները կ'ըսեն, որ տաքա-րիւն կենդանիները կը քնանան, որպէսզի իրենց մարմնին տաքութիւնը նուազի եւ ուժ խնայեն:

Քունի մասին արտայայտուած այս գա-ղափարը պատճառ դարձած է, որ ձմեռ-նային քունը տարբեր ձեւով բացատրուի: Մօտաւորապէս տասնեակ մը տարիներու աշխատանքէ ետք, գիտնականներ յան-գած են այն եզրակացութեան, թէ ձմրան քունը պարզապէս աւելի երկար ու խոր քուն մըն է:

Քնացած կենդանիի մը մարմնին տա-քութիւնը 20 – 40 տոկոս կը նուազի, իսկ ձմրան՝ քուն մտած կենդանիի մը տա-քութիւնը կը նուազի 95 տոկոսով:

Քունը միաժամանակ ուժի խնայողու-թեան լաւ միջոց մըն է: Եթէ հարիւր կը-րամ կշռող ստնաւոր մը (սկիւռին նման) դէրօ ատիճան պաղութեան մէջ արթուն մնայ, առանց ուտելիքի կրնայ միայն չորս օր դիմանալ: Քնանալով, անոր մարմնին տաքութիւնը երկու ատիճան եթէ նուազի, կրնայ յաւելեալ օր մըն ալ դիմանալ: Իսկ եթէ մարմնին տաքութի-

«ԴԻՄԱԿ» թատերախումբը կը ներկայացնի «Անկարելի Կարելին»

Համազգային Մշակութային եւ Կրթա-կան Միութեան «Դիմակ» թատերախումբը մասնաւոր խանդավառութեամբ կը պատրաստուի Ուրբաթ 19, Շաբաթ 20 եւ Կիրակի 21 Մարտին, հանրութեան ներ-կայացնել Մովսէս Պէյաքճեանի «Անկարելի Կարելին» թատերգութիւնը, բեմադրու-թեամբ՝ Յասմիկ Սիւրմէլեանի:

«Դիմակ» թատերախումբը հիմնուած է Դեկտեմբեր 1982-ին Փարիզի մէջ, կազմը-ուած է Ֆրանսա եւ Միջին – Արեւելք ծը-նած հայ երիտասարդներէ, որոնք ունին անկասկած թատրոնի սէր, եւ յաղթահա-րելով չատ մը դժուարութիւններու, կը փորձեն ներկայ պահել հայ թատրոնը: «Դիմակ» տեղական թատրոն մըն է: Գը-նահատելի աշխատանք մը տարուած հա-յերէն լեզուին եւ թատրոնին մարզին մէջ, առիթ կուտայ միաժամանակ ներկայացը-նելու եւ ծանօթացնելու ժամանակակից հայ հեղինակներու գործերը:

Մովսէս Պէյաքճեան կ'ապրի Փարիզ, ա-նոնք որ իր գործերը կարդացած չեն, առիթը պիտի ունենան ղինք ճանչնալու տեսնելով այս թատերգութիւնը «Անկա-րելի Կարելին» որ գրուած է 1972-ին եւ ներկայացուած է առաջին անգամ 1992-ին Երեւանի մէջ «Թատրոն 13»ի կողմէ: Նոյն թատրոնը Դեկտեմբերին իր սրահին բա-ցումը կը կատարէ նոյն թատերախաղով ուր ներկայ կ'ըլլայ նաեւ հեղինակը:

Նիւթը կը թուի ըլլալ, յաւուկ բոլոր ժամանակներու եւ նոյնքան այժմէական. կը զտնուինք երջանկութեան, երեւա-կայուած աշխարհի մը սահմանազլուխը, ժամանակն է ներկան. զանազան անձեր որոնք կը ներկայացնեն ժողովուրդի մը այլազան խաւերը, կը փորձեն մտնել այն սահմանէն ներս, ուր կը տիրեն մարդկա-յին ազնիւ զգացմարտներ, ինչպէս բարե-կամութիւն, սէր, հաւատարմութիւն եւ հաւատարութիւն, պարզապէս գտնելու համար երջանկութիւնը. քննիչներ կան, որոնք օրէնքները կը բացատրեն, տես-նելու եւ դատելու համար թէ արժանի՞ են թէ ոչ ներս մտնելու, այս ձեւով կը ներկայացուի անկարելի աշխարհը, ուր կարելի է մտնել, ուր կարելի է երջան-կութեան հասնիլ:

«Դիմակ»ի բեմադիր Յասմիկ Սիւրմէլ-եան, ծանօթ է մեզի որպէս երաժիշտ եւ առիթը ունեցած ենք լսելու զինք բազ-մաթիւ անգամներ երաժշտահանդէսներու ընթացքին: Այս թատերական աշխա-տանքը որ սիրայօժար կը տանի իր աստղա-բէզին կողքին, մշակոյթի աշխատանք մըն է, հայ լեզուի եւ թատրոնի նուիրո-ւած աշխատանք մը, իր արուեստագէտի զգայնականութիւնը եւ յուզումները յայտ-նելու ուրիշ ձեւ մը:

«Դիմակ» մեզի ներկայացուած է վեց ներկայացումներով. –

Անտոն Չեխովի «Արջը» 1983-ին, Մու-չեղ Իշխանի «Կիլիկիոյ Արքան» 1984-ին, Երուանդ Օտեանի «Ընտանիք, պատիւ, բա-րոյականը», Շիրվանզադէի «Կործանուա-ծը» 1986-ին, Յակոբ Պարոնեանի «Առա-ջին տեսարանները» 1987-ին, Մուչեղ Իշ-խանի «Մեռնիլը որքան դժուար է»ն 1989-ին:

«Դիմակ» թատերախումբի փորձերը կը կատարուին չատ հաճելի ընկերական մթի-նոլորտի մէջ երբ այս տղաքն ու աղջիկ-ները կը հաւաքուին օրուան աշխատան-քէն վերջ, նոյն նպատակով եւ ծառայու-թեամբ, ինչու չէ, ապրելու համար քանի մը ժամեր, թեթեւս արմատներու եւ ինքնութեան վենտուռքի ճամբով...:

Գիտենք բոլորս թէ որքան դժուար է արուեստագէտներէ կազմուած խումբի մը համար իրագործել թատերական ներկա-յացում, երբ բեմադիրը միաժամանակ դերասոյց է եւ աշխատանքները բաժնը-ւած են բոլորին միջեւ, եւ ինչ կ'ըլլայ ուրախութիւնը երբ կարելի կ'ըլլայ իրա-կանացնել այս ամէնքը եւ բարձրանալ բեմ:

Ամբողջ վազմ ու պատրաստ, անհամբե-րութեամբ եւ յուզումով, կը սպասէ այն պահուն, երբ վարագոյրը պիտի բացուի եւ լեցուն սրահ մը դիրենք դիտելէ, լը-սելէ եւ վայելելէ վերջ պիտի ծափա-հարէ, արտայայտելու համար իր քաջա-լերանքը:

Կը գնահատենք «Դիմակ» թատեր-խումբին կատարած դժուարին աշխա-տանքը որ աոիթը պիտի տայ բազմաթիւ հանդիսատեսներու բաժնելու իրենց հետ նոյն ապրումները եւ նոյն նպատակը:

ՄԱՐԻ ԼՈՒՍԱՐԱՐԵԱՆ

նը 30 աստիճան նուազի, կրնայ 65 օր դո-յատեւել...,

Ուրեմն, ի՞նչ կը պատահի «ռէմ» քու-նին: Զարմանալիօրէն, երբ կենդանին «ռէմ» քուն մտնէ, մարմնի ներքին «ջեր-մաչափը» (տաքութիւնը պահող բաժինը) կը դադրի գործելէ, եւ կենդանին կը դառ-նայ պաղարիւն, որպէսզի դիմանայ ձըմ-բան՝ քունի ժամանակ: Նոյն ատեն, մը-կանները կը թուլնան, ինչպէս որ կը պա-տահի երկակենցաղներուն կամ պաղա-րիւն կենդանիներուն:

Գիտաչխատողները կը յուսան, որ օրին մէկը, երազներու մասին իրենց ուսում-նասիրութիւնները, մարդկային ներքին աշխարհին մասին այնպիսի հետաքրքրա-կան տեղեկութիւններ պիտի յայտնաբե-րեն, ինչպէս այսօր՝ արուեստական ար-բանեակները տեղեկութիւններ կը հաւա-քեն արեգակնային դրութեան եւ անջըր-պետին մասին:

Պատրաստեց՝

«Ազդակ» Պ. ՊՕՇՆԱԳԵԱՆ

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Տաճարը չատ յուրտ է. երդչախումբն երգում է հիանալի կերպով եւ կարծես ներշնչուած արտասովոր վիճակից, ամէն ինչ հնչում է էլ աւելի զօրեղ ու յուզիչ: Երբ պատարագի պահին լսում է «Սուրբ-Սուրբ»ն ու հնչում են զանգի զարկերը՝ սկսեալ երկրորդ զարկից, այլեւս չեմ կարողանում զսպել ծանր ու ճնշիչ մթնո-լորտի բերումով մէջս կուտակուած յու-զումն ու ակամայ պոռթկում եմ: Լացիս ձայնի ուժգնութիւնը զարմացնում է նա-եւ ինձ:

Յուրտ քարակերտ տաճարում, իր ժո-ղովրդի կողքին նստած ուխտաւորներով-եայ տառապեալ այս ծերունի Վեհափա-ռը, որքան հեռու է «Մայրիկ» Ֆիլմի չինծու ֆիլիւրան դարձած տիպարից: Պատարագի պահին է, որ ծխական երգն, պատկերն ու չարժումն իր էական ու ամ-բողջական իմաստն է դրսեւորում: «Սուրբ-Սուրբ»-ի հնչողութեան եւ զանգի հարուածների տակ լուռ նստած տառապ-եալ Վեհափառը մի այնպիսի տեսիլք է ու խորհուրդ, որի բերումով այժմ հաս-տատ պիտեմ այլեւս ինձ երբեք չպիտի թոյլատրեմ լռել դարաւոր արժանիքների չարաչահման դէմ:

Պատարագից յետոյ, դուրս ենք անց-նում Թափօրին հետեւելով: Տաճարի չեմին մի ծերունի, մի դոյլ ջուր ձեռքին, կորաքամակ ուզում է ներս մտնել տա-ճար: Ձեռքիս վառ մոմը ղրան չեմին մա-րում է: Մոմը նրան եմ տալիս ու հետե-ւում եմ դէպի Վեհարան քայլող Թափօ-րին: Տրդատի ղրան մօտ, մէկին տարիքի մէկը ըղաւում է բարձրաձայն «Ախր ես ի՞նչ մեղք եմ գործել... ասէ՛ք ինձ, ախր ես ի՞նչ մեղք ունեմ...»:

Վեհարանի չրջափակի երկաթեայ ցան-ցաղոները փակւում են անձայն. մենք երեք ներկայացուիչները, մնում ենք չենքը: Դիմացի պատին՝ աստիճանների վերը Վարդգէս Սուրէնեացի վրձնին պատկան ոտքի վրայ, դատաւորների դի-մաց, կանգնած Տիրոջ սրբապատկերն է:

Վարը միջանցքում՝ դէպի աջ, ուղեկ-ցւում ենք դէպի ընդունարան: Շէնքը եւ ընդունարանը յուրտ են: Ընդամէնը մի քանի վայրկեան յետոյ, իր աջակցի հետ, ներս է մտնում Վազգէն Ա. Ամենայն Հա-յոց Կաթողիկոսն: Համբուրում ենք Ա-յրը: Սուրճ է պատրիրում եւ անմիջապէս անցնում է բուն հարցին:

Երբ Զուիցերացիները յայտնում են թէ խիստ տպաւորուած են պատարագից, Վեհափառ Հայրապետն մեղմութեամբ պատասխանում է.

- C'est un peu froid n'est-ce pas ?

Փոխանակում են զործնական կէտեր Զուիցերիայում կազմակերպուող՝ Վեհա-փառ Հայրապետի եւ Շէյխ-ուլ-Իսլամի միջեւ կայանալիք հանդիպման կապակ-ցութեամբ: Վեհափառ Հայրապետն ուշա-դրութեամբ ունկնդրում եւ յիշատակում է պէտք եղածը:

Հայեացքս վեր եմ ուղղում ու անկիւ-նում նկատում Վեհափառ Սրմաեան Հայ-րիկի լուսանկարը:

Գրասեղանի ձախ կողմում դրուած է հնամաշ թղթապանակ. վրան Սրմաեան Հայրիկի խոնացած լուսանկարն է: Վե-հափառ Հայրապետն իր Աչքը մեկնել է դէպի այդ թղթապանակը: Երկիւղածու-թեամբ համբուրում ենք Սուրբ Աչն. դը-րասեղանի մօտ, յատակին արծուանաղչ մի փոքրիկ կլոր գորգ եմ նկատում. Աչն համբուրելիս դրա վրայ եմ կանգնած ե-ղել:

Դուրս ենք գալիս Վեհարանից:

Դուրսը սկսել է ձիւնել:

Անցնում ենք Տրդատի Դուռ կոչուող դարպասի տակից: Զուիցերացի երկու ներկայացուիչներն հարցնում են թէ ի՞նչ դարպաս է դա. բացատրում եմ:

Քայլում ենք դէպի Սուրբ Գայեանէ: Փողոցի ծայրին մի կարճահասակ երի-տասարդ կնոջ ենք հանդիպում. հարցը-նում եմ ճի՞շդ ենք գնում թէ ոչ. առա-ջարկում է մեզ ուղեկցել: Մեզ հետ քայ-լում ու զրուցում է. ասում է, որ ինքն եր-դում է այնտեղ. Բաքուից է եկել. արձա-նագրուել է ԱՄՆ գնալու համար. երկու երեխաներ ունի. մէկը վեց իսկ միւսը ութ տարեկան: Մօրը Բաքու սպաննել են. «չէր հաւատում. չեկաւ. մնաց. ըս-պաննեցին. ես եկեղեցի էի գնում աղո-թում, ապատուեցի. միշտ էլ հաւատացել եմ: Ամուսինս երեք տարի է կորել է չը-կայ, չգիտեմ ուր է»: Նկատում եմ ե-ղունգները կարմիր ներկուած ու ձեռքե-րը ծածկուած չեն. հարցնում եմ «...ձեռ-նոց չունէ՞ք»: պատասխանում է «...ո՛չ»: Գրպանումս մի երկրորդ զոյգ սեւ զոյ-նի ձեռնոց ունեմ. տալիս եմ իրեն ու խնդրում, որ ձեռքերը ծածկի: Երկու ձեռքին էլ մեծ ու ծանր կապոցներ ունի: Մեզ հետ քայլում է մինչեւ Սուրբ Գայ-եանէ: Ներս ենք մտնում...

Բեմի աջ կողմից անցնում ենք խորա-նի տակն ուր ամփոփուած են կոյսի մա-սունքները. ճամբան լուսաւորելու հա-մար մեր ձեռքին մի մոմ կայ: Մեր եռե-ւից երկու երիտասարդ զինուորներ են ներս մտնում ու անմիջապէս դուրս անց-նում:

Երբ դուրս ենք գալիս տաճարից, ուղե-կից կինը հանդիպում է քահանային ու խնդրում, որ բացատրութիւններ տայ չի-նութեան մասին: Քահանան սկսում է բա-ցատրել Սուրբ Գայեանէի հիմնաքարերի մէջ փորուած փոսիկների մասին. «Սը-րանք չատ հին են, մեհեանի ատիճան-ներն են եղել. զոհերի արիւնը հաւաքելու համար են փորուած. սա մեր ժամանակ-ներում չի փորուել»: Մէկ առ մէկ ցոյց է տալիս նաեւ եկեղեցու քարերի վրայ փորուած խրաքանչիւր քարտաշ վարպե-տի նշանը: Ոգեւորուել է. համարեա պա-տերից վեր է բարձրանում. ոգեւորուած մի քանի անգամ ցուցամատով քարերի վը-րայ պատատակի նշաններ է ցոյց տալիս ու ասում. «Տեսէ՛ք զուաստիկաններ են... չատ կան, չատ հին են: Գայեանէն իրրեւ չինութիւն աւելի բարձր է քան Հռիփսի-մէն բայց չի նկատուում, որովհետեւ ճար-տարապետական լուծումն այնպէս է որ չնկատուի»:

(Շար. 11)

(Շար. Ա. Էջէն)

չուէիշեն ունի: Ըստ տեղւոյն վրայ գըտնուող ներկայացուցիչներու (արեւմտեան կազմակերպութեանց), Շուչին փաստն է, եթէ հարկաւոր է, որ կռուող երկու կողմերէն ոչ մէկը կեղեքումներու մէնաչնորհն ունի: Ապառքին յանձնախումբի նախագահը՝ Մելիք Շահնազարեան կ'ըսէ. — «Որեւէ բանակցութիւն առանց Ղարաբաղի ներկայացուցիչներուն մասնակցութեան ձախողութեան մատնուած է»: Կ'ամբաստանէ Հայաստանը որ «չատ չէզոքութիւն» կը խաղայ եւ կը մեղադրէ Հայաստանի ղեկավարները որ չեն ճանչնար Ղարաբաղի անկախութիւնը: «Հայաստան դեռ երկար չի կրնար այս խաղը խաղալ: Հոս ալ՝ Հայերը ենք: Նոյն ժողովուրդն ենք»:

Թղթակցուհին կը հանդիպի 26 տարեկան ըրիտանացի քաղաքացի մը՝ Յարութ (անգլերէնն՝ Հարի) որ եկած է կռուելու «եկայ կռուելու, կ'ըսէ, հայկական արիւնը կը հոսի երակներուս մէջ»: Լոնտոն, հանրակառքի մեքենադէտ էր, հոս, կը սպասէ որ ճակատ երթայ:

Եւ Նաթալի Նուկայրէտ, իր թղթակցութիւնը կը վերջացնէ անոր արտայայտած երազով՝ Լոնտոն տանիլ հայ հարսնցու մը:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir de saluer
un événement musical
une première en Europe
L'EDITION de PARTITIONS DE MUSIQUE POPULAIRE ARMENIENNE
pour GUITARE
de
Laurent BOUTROS-DER HAGOPIAN
Guitariste-Compositeur
Présentation
le Vendredi 26 Mars à 20h45 précises
suivi d'un *RECITAL de GUITARE*
à l'issue de la soirée, débat et dédicaces.

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

Tebrotzassère

Le Collège Tebrotzassère rappelle qu'il est habilité à percevoir la TAXE D'APPRENTISSAGE.

Toutes sociétés, après avoir versé la Taxe d'Apprentissage auprès d'une Chambre de Commerce et qui rencontreraient des difficultés, sont priées de prendre immédiatement contact avec le Collège au : 43. 81. 01.. 72.

A CEDER

(Cause double activité)
à Enghien-les-Bains centre ville
dans galerie commerciale
emplacement exceptionnel
magasin de chocolats et confiserie
grande marque non franchisée
petit magasin facile à gérer

Loyer : 3800 F.
Prix intéressant

Tél. : 42 41 27 74

FRANCE 3

Le Mardi 23 Mars à 21 heures 30
PLANETES CHAUDES
CAUCASE : Chaos d'empires.

ASSOCIATION NAREG
— ENGHIEN —

LA TROUPE DE DANSE NAREG S'AGRANDIT !

Jeunes Arméniens qui aimez la danse traditionnelle arménienne, venez partager votre arménité dans une ambiance dynamique et motivante.

Répétitions : Lundi soir ou mercredi selon âges et niveaux
Renseignements : Faites le premier pas et appelez Myriam au 48. 41. 49. 37.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section « A s t r i g »
(Arnouville — Sarcelles — Villiers le Bel Gonesse)
organise
son

DINER DANSANT ANNUEL

avec le chanteur
K A R N I G S A R K I S S I A N
venu spécialement des U.S.A.
avec son nouveau répertoire
Samedi 20 Mars à partir de 20h30
Espace Charles Aznavour
Ave. Paul Vaillant Couturier
Arnouville lès Gonesse
— AMBIANCE ARMENIENNE —
Renseignements: 39.85.39.54 / 39.85.93.40

Communiqué de Presse

JOURNEES FRANCO-ARMENIENNES

Le Jeudi 11 Mars a eu lieu au Cetre Français du Commerce Extérieur, à l'initiative de Monsieur Dominique STRAUSS-KAHN (Ministre de l'Industrie et du Commerce Extérieur de la France), un «petit-déjeuner» réunissant une délégation officielle conduite par Monsieur Ashot SAFARIAN (Ministre de l'Industrie de la République d'Arménie) et des industriels arméniens venus nouer des contacts avec leurs homologues français nombreux dans la salle.

C'est au total une centaine de responsables de sociétés, la plupart multinationales, réunie par le GIA, instigateur et coordonnateur de l'ensemble de ces manifestations, qui a écouté les allocutions respectives des deux Ministres et pris part au débat qui suivit. Cette journée Franco-Arménienne s'est poursuivie par un déjeuner officiel au Ministère de l'Industrie à l'invitation de Monsieur Dominique STRAUSS-KAHN puis, l'après-midi, par des visites d'entreprises. La même délégation avait été reçue la veille au soir par Monsieur CERUTTI (Président de l'Assemblée des Chambres de Commerce et d'Industrie).

Cet événement illustre le traité d'amitié entre la FRANCE et l'ARMENIE signé par Monsieur François MITTERRAND et Monsieur Lévon TER-PETROSSIAN, Président de la République d'Arménie, ce 12 Mars 1993.

D'autres rencontres inter-entreprises se sont déroulées jusqu'au départ de la délégation le mercredi 17 Mars.

Compte-rendu et renseignements auprès du GIA.. Tél : 46. 03. 52. 63.

VIENT DE PARAITRE

ADISS HARMANDYAN
chante avec Reddy Bobbio
et son orchestre
14 grands succès
(second compact)
Daniel Der Sahakian Production.

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԻՆԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 21. —

Հինգերորդ կիրակի Մեծի Պահոց: «Դառաւորի Կիրակի»ն:

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30–ին:

Պատարագ՝ ժամը 10–ին:

Արեւապաշ՝ ժամը 11·15–ին:

Հոգեհանգիստ կը կատարուի յաւարտ արարողութեանց:

Կը պատարագէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ԲՀՆՑ. ԳԱԼՓԵՆՏԻՐԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԻՐԻՃԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

«ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԿԱՐԵԼԻՆ»

Համազգայինի Դիմակ թատերախումբը կը ներկայացնէ Մովսէս Պըլէճեանի «Անկարելի կարելին» թատերախաղը

Ելեմտրութեամբ՝
Յասմիկ Սիւրմէլեանի

Ուրբաթ 19 եւ Շաբաթ 20 Մարտ ժամը 20·30–ին, Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 18·30–ին

THEATRE TREVISE
14, rue de Trévise, Paris 9e
M° CADET ou RUE MONTMARTRE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

NUITEE DANSANTE

des « HAÏ ARINOUCH »

animée par le dynamique orchestre venant d'Arménie
«*L e s M é l o m a n e s*» et le disc-jockey *Vanick*

le 20 mars de 22h à l'aube
au FLORIDA PALACE — 162-164, Bd. Mireille Lauze, Marseille 10e
P.A.F. 150 F. au profit de l'Arménie Réservations: 91 93 36 30 après 19h

SAISON 93 DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU
le Jeudi 29 Avril à 20 h 30

100EME CONCERT QUATRA

Concert de Gala du XXIe Anniversaire

Concertos de P. I. TCHAïKOVSKI

A l'occasion du centenaire de sa mort (1840-1893)

JEAN TER-MERGUERIAN
Concerto pour Violon et Orchestre

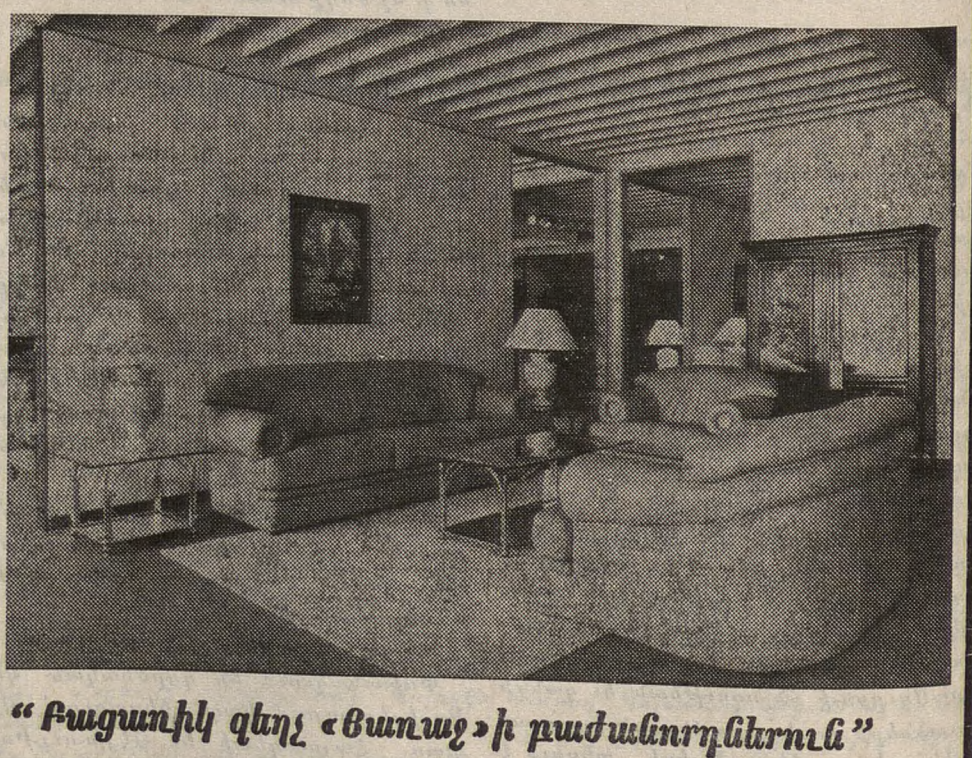
SUREN BAGRATUNI
Variations Rococo pour Violoncelle et Orchestre

VARDAN MAMIKONIAN
Concerto N °1 pour Piano et Orchestre

L'ORCHESTRE JEUNE PHILHARMONIE
Direction
JEAN-JACQUES WERNER

Prix des places : 200 F. — 130 F. — 100 F.. — Etudiants 50 F.
Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA
3, rue des Saints-Pères — 75006 Paris — Tél. : 42. 60. 74. 78

Meubles **Ghazarian**
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Ծառաչ»ի բաժանորդներուն"

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 20-21
SAMEDI-DIMANCHE
20-21 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԻՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրագնա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·022 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.022

ԸՆՏՐԱԳԱՑՔԱՐ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ «ԹՈՒՆԱՒՈՐ ՆՈՒԷՐ»Ը ԿԱՆԱՉՆԵՐՈՒՆ

Ընկերվարականները մեծասանեւորդ ժամուն միակողմանի որոշում մը տուին որ հեռու է, սակայն, խանդավառելէ կանաչները (Լալոնա եւ Վէյթէր)։ Աբդաբեւ, ընկերվարական կուսակցութիւնը պիտի քաշէ իր թեկնածուն ի նպաստ կանաչներու կամ համայնավարներու թեկնածուին, հոն, ուր այս երկուքէն մէկը ընկերվարականէն առաջ կը հասնի առաջին շրջանին։

Այս որոշումը որեւէ ձեւով չխանգավառեց բնապահպանութեան երկու չարժումները որոնք միացած են այս ընտրութիւններուն առթիւ։ Տիկին Տոմինիք Վուանէ որ եւրոպա Մէկ-ի հիւրն էր Մարտ 18-ին յայտարարեց թէ՝ «Թունաւոր նուէր մը կրնայ ըլլալ եւ այն պատրանքը ստեղծել որ բնապահպանները տրամադիր են մասնակցելու ձախի վերանորոգման մը։ Չենք ուզեր»։

Միշել Ռոքարն է որ յանուն իր կուսակցութեան այս «նուէրը» կը խոստանար առջի իրիկուն Թուլուզի մէջ, ուր գացած էր զօրավիգ կենալու համար Լիոնել Ժոսփէնի։ Հաւատարիմ իր «պիկ-պանի»ին, Ռոքար ամէն ձեւով կ'ուզէ ընդլայնուած, նորոգուած ընկերվարական կուսակցութեան մը ծնունդը պատրաստել։

Ռոքարի այս յայտարարութիւնը աւելի պաշտօնական բնոյթ պիտի առնէ Կիրակի, Մարտ 21-ին, երբ կուսակցութեան գործադիր Բիւրօն կոչ ընէ ընկերվարական թեկնածուներուն որ քաշուին Բ. շրջանին ի նպաստ կանաչներուն կամ Համայնավարներուն։

***

Ընկերվարական շրջանակներուն մէջ Միշել Ռոքարի մէկ նախադասութիւնը կը չարունակէ ազմուկ հանել։ Ան գրած էր որ այս ընտրութիւնը նաեւ «հաշուեյարդար մըն է Ֆրանսացիներուն եւ նախագահ Միթերանի միջեւ», ինչ որ ըսել կուտար Ֆապիուսի թէ պատասխանատուութիւնը միշտ հասարակական է եւ Միթերանի դէմ այդ արտայայտութիւնը՝ անտեղի։ Ցուցէրի համար, այդ նախադասութիւնը այնքան ալ տարաձեւելի բան մը չէ։ «Պիտի ուզէի որ, կ'ըսէ նախարարը, քաղաքական դէմքերը տարբեր ձեւով խօսին այդ մասին։ Դժբախտաբար, հարկ է միշտ հայրիկը սպաննել եթէ կ'ուզես իշխանութեան գլուխ անցնիլ։ Պէտք է միշտ դէշ խօսիլ հակառակորդին մասին որ անպայման ձեր թշնամին չէ»։

***

Ֆ. Գլասիւր կը չարունակէր նոյն պաղարիւնութեամբ քննել կացութիւնը։ Հաւանական վարչապետը աւելորդ խոստում չէներ եւ գոնէ առաւելութիւնն ունի իրատեսութեամբ պարզելու կացութիւնը։ Անխուսափելի կը նկատէ նոր տուրքեր կամ եղած տուրքերու յաւելում։ Կը խոստովանի նաեւ որ գործազրկութիւնը չի կրնար նուազիլ մէկ օրէն միւսը, ընդհակառակն։

***

Վալ տ'Ուազի 8-րդ ընտրաշրջանին թեկնածու Փիէր Լըլուշ (ան որ Փարիզի Հայոց ատեանի դեսպանատան «բացում մը» կատմակերպած էր) կը դանգատի իր մըրցակիցէն, որու վրիպը՝ Տիկին Սթրօս-Քահն ալիաս Անն Սէնքլէր զօրավիգ է իր ամուսնոյն ընտրապայքարին եւ իր կողքին կը մասնակցի միթինկներուն։

***

Լաւատեսական Բարձրադոյն Խորհուրդը հաստատած է որ Մարտ 1-էն 12, հեռատեսիլի կայաններուն շատ տեղ տուած են ընդդիմութեան «անհաւասարակշռութիւն մը ստեղծելով»։

***

Լը Փէն «անարդար եւ անհեթեթ» որակեց ընտրական օրէնքը որ «պիտի մէկդի ձգէ քաղաքական կեանքի երկու նոր հոսանքներ՝ Ազգ· Ճակատը եւ Կանաչները»։

***

Համայնավարները կը պնդեն որ միակ խմաստ ունեցող քուէն է, ինչ որ, իրաց ներկայ կացութեան մէջ, տրամաբանական է։ Ամէն պարագայի մէջ, շատ մոայլ ընտրապայքար մըն է որ վերջ կը գտնէր Ուրբաթ իրիկուն, որովհետեւ ոչ ոք յոյսեր ունի։ Ֆրանսացին ոչ պիտի ըսէ ընկերվարականներուն, բայց, ոչ ոքի այո՛ ըսելու տրամադրութիւն ունի, քաջ գիտնալով թէ հորիզոն պիտի չբացուի ուրիշներով։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Քրտական դինեալ կազմակերպութեան (ՓՔՔ) ղեկավարը միակողմանի հրադադարի որոշումով մը դիմած է Թուրք իշխանութիւններուն. Իօճալան արաբական «Ալ-Հայաթ» թերթին յայտարարած է թէ պատրաստ է դինեալ պայքարին վերջ տալու եւ բանակցութեան սկսելու, եթէ իրեն երաշխիք տրուի որ կեանքը պիտի չվտանգուի։ Իօճալան այս առաջարկները ըրած է քրտական Ամանորի առիթով, յոյժ տալու համար թէ մտադրութիւն չունին ահաբեկչական արարքներ կատարելու, ինչպէս ամէն տարի կը պատահէր։

Իօճալան ըսած է թէ եթէ Թուրք կառավարութիւնը արտօնէ, կը փափաքի հարաւ-արեւելեան Անատոլուի մէջ քաղաքական կեանքի լծուիլ ու իր պայքարը տանիլ ժողովրդավար ճամբաներով։ Վստահեցուցած է թէ Թուրքիան պատակտելու նման նպատակ մը չունին եւ յոգնած են պատերազմէն։ Նոյնիսկ կարելի նկատած է որ ՓՔՔ-ն քաղաքական կուսակցութեան վերածուի։

Իօճալանի առաջարկները թեր ու դէմ կարծիքներու բախումի պատճառ կ'ըլլան Թուրք իշխանութեան չարքերուն մէջ. կառավարութիւնը եւ յատկապէս վարչապետը մեծ մասով դէմ են «ահաբեկիչ կազմակերպութեան» մը հետ բանակցութիւն վարելու. կայ սակայն խումբ մըն ալ ինչպէս Հէփ կուսակցութեան անդամները որոնք կը պնդեն թէ արիւնահեղութեան վերջ տալու առիթ մը պէտք չէ փախցնել։

«Ալ-Հայաթ» թերթը Իօճալանի յայտարարութիւններուն հետ տեղեկացուցած է թէ Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահն ու պինուորական պետերը դրաւոր տրամադրուած են ՓՔՔ-ի ղեկավարին առաջարկներուն հանդէպ, սակայն Տէմիրէլ մերժած է ընթացք տալ որ անոնք օրակարգի նիւթ ըլլան։

***

Նածու Փիէր Լըլուշ (ան որ Փարիզի Հայոց ատեանի դեսպանատան «բացում մը» կազմակերպած էր) կը դանգատի իր մըրցակիցէն, որու վրիպը՝ Տիկին Սթրօս-Քահն ալիաս Անն Սէնքլէր զօրավիգ է իր ամուսնոյն ընտրապայքարին եւ իր կողքին կը մասնակցի միթինկներուն։

***

Լաւատեսական Բարձրադոյն Խորհուրդը հաստատած է որ Մարտ 1-էն 12, հեռատեսիլի կայաններուն շատ տեղ տուած են ընդդիմութեան «անհաւասարակշռութիւն մը ստեղծելով»։

***

Լը Փէն «անարդար եւ անհեթեթ» որակեց ընտրական օրէնքը որ «պիտի մէկդի ձգէ քաղաքական կեանքի երկու նոր հոսանքներ՝ Ազգ· Ճակատը եւ Կանաչները»։

***

Համայնավարները կը պնդեն որ միակ խմաստ ունեցող քուէն է, ինչ որ, իրաց ներկայ կացութեան մէջ, տրամաբանական է։ Ամէն պարագայի մէջ, շատ մոայլ ընտրապայքար մըն է որ վերջ կը գտնէր Ուրբաթ իրիկուն, որովհետեւ ոչ ոք յոյսեր ունի։ Ֆրանսացին ոչ պիտի ըսէ ընկերվարականներուն, բայց, ոչ ոքի այո՛ ըսելու տրամադրութիւն ունի, քաջ գիտնալով թէ հորիզոն պիտի չբացուի ուրիշներով։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՍԱԼՄԱՆ ՌՈՒՇԴԻ որ միշտ մահուան դատապարտուած է Իրանի կողմէ իր «Սատանայական Տուներ»ուն համար, 24 ժամուան անակնկալ այցելութիւն մը կատարեց Փարիզ ու քանի մը տասնեակ մտաւորականներու հանդիպեցաւ։ Յոմէյնիի մկրտիչը կ'արձակէր եւ անկէ ի վեր, Ռուշտի խիստ պաշտպանութեան տակ կ'ապրի Անգլիա, ուր Սքոթլանտ Եարտ արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է։ Ռուշտի, ցարդ, չէր կրցած Փարիզ դալ հակառակ իր դիմումներուն, բայց այլ վայրեր, ինչպէս Մխոցեալ-Նահանջները, գացած էր։ Ուզած է միշտ որ արեւմտեան Պետութիւնները ճնշում բանեցնեն Իրանի վրայ որ չեղեալ համարի այդ հրամանագիրը, բայց, ի զուր։ Ցօսքով, ինչպէս դիտել կուտայ «Լիպերասիոն»ի աշխատակիցը, ընդվզումները բազմաթիւ էին, ամէն բան կը փոխուի, երբ գործնականի պէտք է անցնիլ եւ Ֆրանսա 3 անդամ մերժած էր Ռուշտիի մուտքը։ Կը թուի որ Մշակոյթի նախարարը, ցուցադրական վերջին արարք մըն ալ ուզած է ընել, պաշտօնը կորսնցնելէ առաջ։ Տէֆանոի «Տապանի» տարիքին վրայ է որ ճէք Լանկ ողջունած է դրագէտը, Մարտ 18-ին, Բազմաթիւ դրագէտներ եւ մտաւորականներ ալ եղած են, բոլոր հոսանքներէ։ Իր խօսքին մէջ, Ռուշտի չէ ուզած քաղաքագէտի կերպար առնել եւ նախընտրած է խօսիլ իր վէպին մասին.-- «Ինչո՞ւ մարդիկ կ'այրեն գիրք մը զոր չեն կարդացած։ Մշակոյթը, անշուշտ, ինքնութեան մը արտայայտութիւնն է, բայց, պէտք չէ բանտի մը վերածուի։ Այս ամբողջը ցոյց կուտայ, ի մէջ այլոց, իմունդի ըմբռնումին լրիւ սնանկութիւնը»։

ՀԵԼՍԻՆԲԻի մարզկային իրաւանց միջազգային դաշնակցութիւնը, հաղորդագրութեամբ մը հրապարակուած Վիէննա, կը յայտնէ որ Թրք· ապահովութեան ուժերը տասնեակներով մարդասպանութիւններ գործած են հարաւ-արեւելեան Թուրքիա 1992-ին։ Թուրք բանակն ու ոստիկանութիւնը կ'ամբաստանուին որ աւելի քան 100 հոգի սպաննած են խաղաղ ցոյցերու ընթացքին եւ 72 մարդասպանութիւն գործած բնակարաններու վրայ եղած յարձակումներու ընթացքին, որոնց 34-ը ծագումով Քիւրտերու վրայ։ Միւս կողմէ, աւելի քան 450 հոգի սպաննուած է անծանօթ յարձակողներու կողմէ։ Ջոհերուն մէջ 13 լրագրողներ կան որոնց 11-ը՝ Քիւրտեր են։ Հելսինքիի դաշնակցութիւնը կոչ կ'ընէ միջազգային հանրակութեան որպէսզի ճնշում բանեցնէ Թուրքիոյ վրայ եւ ան դադրի բռնարարքէ մարդկային իրաւունքները։ Կը պահանջէ նաեւ որ «անմիջապէս դադրի Թուրքիոյ որեւէ օժանդակութիւն պինուորական եւ ապահովութեան պետնի վրայ»։

ՊՐԻՍԼԻի մէջ, Ֆրանսայի ձկնորսները չկրցան ձեռք ձգել ինչ որ կ'ուզէին, գլխաւորաբար 30%-ի յաւելումը զոր կը պահանջէին 6 տեսակ ձուկերու ներածամն նուազագոյն գիներու վրայ։ Միակ կրկնակ յանձնառութիւն մը առնուեցաւ ազգային հակակշիռներու ամրապնդում եւ բարելաւում չուկայական հակումներէ ձեռք ձգուած տուեալներու։ Ֆրանսայի Ծովի Էնթանախարարը չէ կրցած համոզել իր 11 ընկերակիցները, ուրեմն որոշած է յանձնախումբին դիմել որպէսզի դործադրուի ստիպողական ձեւակերպութիւնը որ թոյլ կուտայ արմատական միջոցներ ձեռք առնել։

ԽԱՄԼԷՑԻի հրապարակ իջաւ, Մարտ 18-ին, փառատօնով միաժամանակ որ ողջ է եւ մահափորձին լուրը սուտ էր։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՖՈՒԹՊՈԼԸ փայլուն օրեր կ'ապրի։ Առաջին անգամ ըլլալով երկու խումբեր կէս աւարտականի հասած են ԻԻԼՖԱ-ի բաժակին։ Արդարեւ, Օսէռ եաք որ յաղթեց Սմաթերատմի Ա.Ժաքսին, Փարի Սէն-Ժերմէնն է որ 1-ի դէմ 4 կէտով պարտութեան մատնեց Մատրիտի Ռէալը։

ՎՐԱՑԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱԲԽԱԶՆԵՐՈՒ բախումները սաստկացած էին եւ զոհերու թիւն ալ բարձրացած զգալի համեմատութիւններով։ Վերջին երեք օրերու ընթացքին մեռեալներու թիւը 110-ի հասած էր եւ աւելի քան 1000 վիրաւոր կար։ Այս մեռեալներուն մէջ 37 Ռուս կայ։ Սոխումի վրացական վարչութեան պատասխանատուին՝ Թամազ Նադարէյվիլիի հսմաձայն վրացական ուժերը ետ մղած էին արխազ անկախապաշտներու յարձակումը քաղաքին վրայ, որ բերդն է Վրացինեւրուն։ Սոխումի ոչ կազ, ոչ էլեկտրականութիւն, ոչ ալ ջուր ունի։ Շեւարնաձէ Սոխումի զացած է մարտական զգեստ հագած քննելու համար կացութիւնը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓՈՔՐԻԿ ՁԵՄԱՐԱՆՑԻՒՆ ԴԱՍԸ

Դպրոցներու պոլսահայ հարուստ ցանցին մասին տրուած լուրերու մէջ, տեղական մամուլին սիւնակները շատ ցանցաօրէն կ'անդրադառնան Սկիւտարի Սէմէրեանի-Ձեմարանին։ Աշակերտներու նուագագոյն թիւով, ա'լ գրեթէ հայաթափ թաղի մը հայկական անցեալէն հազուադէպ վերապրող մըն է ան, ուրիշ նախակրթարանի մը ու երկու եկեղեցիներու հետ։

«Մարմարա»յի վերջին տրցակէն թիւեր յատուկ տեղ յատկացուցած էին այս վարժարանին, անոր մէկ աշակերտուհիին յաջողութեան արձագանգով։ Վերջին դասարանէն Վիքթորիա Պիւյիւք Գարագաշ ընտրուած է մասնակցելու Թուրքիոյ մանուկներու համագումարին որ նիւթ ընտրած էր ՄԱԿ-ի Մանկական իրաւունքներու Յայտարարագիրը։ Ան Փետր. 26-ին Պոլսոյ "Աքաթիւրք" մշակութային կեդրոնին մէջ իր ելոյթով պաշտպանած է նոյն Յայտարարագրին այն յօդուածները որոնք կը վերաբերին մանուկներու խղճի, գաղափարի եւ կրօնքի ազատութեան յարգանքին։

Ինչ որ երեւութապէս ոչ անսովոր այս լուրին ամէնէն ուշագրաւ մասը կը կազմէ, ձեմարանցի Վիքթորիային պատասխանն է Պոլսոյ Կրթական տնօրէնութեան այն հարցումին թէ մասնակիցները ի՞նչ բաներու կարիքը կը զգան իրենց դպրոցներուն մէջ։ Ան պատասխան-շարադրութեամբ մը դիտել տուած է թէ ինք ու իր ընկերները կարիքը կը զգան հայերէն դասագիրքերու, ինչպէս այլ նիւթերու համար նոր, արդիական հրատարակութիւններու։

Համարկումի արեւմուտքի մէջ բանաձեւուած մեր յաւակնութիւններէն աւելի պերճախօս չէ՞ գրեթէ մոռցուած անկիւնէ մը հասնող այդ պատասխանը. պերճախօսութիւն, որով լուռ վրէժ մըն ալ կը լուծուի ըստ անհրաժեշտութեան՝ համարկուած համայնքի տիպար նկատուած ու այդ հաւաստումներուն հաւատացած բազմութիւններու իմքնագոհ միամտութենէն։

Թ. ԱՐՓԻ

ՉՄՈՌՆԱ՛Լ, ՀԱՅ ԿԻՆԵՐՈՒ ՋՈՀԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԽՈՐՏԱԿԵԼԻ ՈԳԻՆ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ Մարտ ամսուան ընթացքին յիշատակուեցաւ Կանանց Համաշխարհային Տօնը, եւ ինչպէս ամէն տարի ալ մոռացութեան տրուեցաւ ամբողջական նուիրումի ու անսահման զոհաբերութեան բաժինը, որ Հայ կնոջ կը վիճակի. ամէն անգամ որ մեր բազմաչարչար ժողովուրդը գտնուի աղէտալի կացութեան մէջ:

Ի՛նչ սրտաճմլիկ պատմութիւններ չենք լսեր, այն ահաւոր զրկանքներուն եւ դժուարութիւններուն մասին, որոնց հարկադրուած են դիմադրել Հայաստանի ու մանաւանդ Ղարաբաղի հայ կիները ներկայիս: Որո՞ւ է թէ ամենածանր բեռը անոնց ուսերուն վրայ կ'իյնայ. բայց անոնց մարտիրոսութիւնը չի յիշատակուիր ամենեւին:

Այսպէս եղած է հին ու նոր պատմութեան մէջ, եւ բացի բանի մը բացառիկ Հայուհիներէ, որոնք զէն ի ձեռին այրերու կողքին մասնակցած են հերոսամարտերու եւ անմահացած, առ հասարակ շատ չէ խօսուած բուն ժողովրդական զանգուածին, այսինքն՝ հայ անանուն մայրերուն, քոյրերուն, պառաւներուն ու պարմանուհիներուն մասին, որոնք լուռ ու մունջ տարած են տառապանքի ծանր լուծը, տառապանքի՝ որ շատ անգամ հետեւանքը եղած է իրենց այրերուն անհետառնս, ցնորապաշտ ու անգիտակից գործունէութեան:

Առանց այդ անսնուն հերոսուհիներուն ցուցաբերած գերմարդկային համբերութեան եւ անսպառ դիմադրութեան, մեր ժողովուրդը պիտի կրնա՞ր արդեօք գոյատեւած ըլլալ, ու կուրծք տուած՝ իր պատմութիւնը յատկանշող հարստահարութիւններու, թալանի, աւսոսրի, կոտորածի ու գաղթի անվերջանալի շարանին:

Փիչեր միայն փորձած են բացատրել այս արտակարգ երեւոյթը, եւ այդ բիչերուն մէջէն Ոսկեղինիկ Եղիշէն է որ գիտցած է լաւագոյնս նկարագրել «Հայոց Աշխարհի Փափկասուն Տիկիններուն» անսահման զոհաբերութիւնը, Վարդանանց Պատերազմի պատմութեան զոնէ վերջին էջերը յատկացնելով այդ իրողութեան, կարծես ուզելով դարմանել առնուազն էաղաբակրթութեան մը կողմէ ի գործ դրուած անիրաւ անտեսումը, որ հասարակաց եղած է մեր պատմագիրներուն մօտ:

Հակառակ 15 դարու հեռութեան, այդ բանաստեղծական նկարագրութիւնը իր այժմէականութիւնը կը պահէ միշտ եւ կը մնայ անգերազանցելի: Ատոր համար ալ, կ'արժէ զայն վերյիշել, վերածելով, աւարտ, պարզունակ աշխարհաբարի, որպէսզի հասկնալի դառնայ (ի գին դաւանանքնլու գրաբարի վայելչագեղ պերճաբանութեան):

Այդ նկարագրութիւնն է որ կարդացուեցաւ վերջերս Նիսի մէջ, վարդանանց Տօնին առթիւ Նիսի Հայ Մշակութային Միութեան կողմէ կազմակերպուած հանդէսին, յուզախառն ընթերցմամբ շնորհագեղ երիտասարդուհիի մը՝ Տիկին Շողիկ Արփաճեանի:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵՆ

... Իսկ երանելի վալանտուորեաններուն եւ պատերազմի մէջ ինկածներուն կիները չեմ կրնար հաշուել, որովհետեւ չգիտացածներս աւելի շատ են, քան թէ՝ գիտացածներս:

Բոլորը միահամուռ երկնաւոր նախանձով լեցուած, ոչինչով եւս մնացին անոնցմէ որոնք աշխարհ չէին ճանչցած: Երբեք չյիշեցին մայրենի ազատութեան փափուկ անունը, այլ իբրեւ մարդիկ, որոնք հինէն ի վեր նեղութիւններու համբերել սովրած են չինականներու նման, եւ աշխարհի վրայ իրենց կեանքը անցուցած են տանջանքով, աւելի մեծ վիշտերու համբերել յանձն առին:

Ոչ միայն իրենց հոգիներուն մէջ մխիթարուած մնացին յաւիտենական յոյսի անեղեւոյթ զօրութեամբ, այլեւ մարմնական նեղութիւններով աւելի ապահովացուցին բեռը ծանրութեան: Որովհետեւ, թէեւ իւրաքանչիւրը ունէր իր ձեռնասուն ապահովորը, բայց չէր տեսնուեր թէ ո՞րն է Տիկինը եւ ո՞րը՝ աղախինը: Նոյն տեսակ հագուստներ կը կրէին, եւ երկուքն ալ գետինը փռուած խշտեակի վրայ կը պառկէին: Ո՛չ մէկը անկողին չէր փռեր, որովհետեւ չէին գիտեր նոյնիսկ խոտի տեսակները զանազանել: Նոյն թուխ գոյնը ունէին փսխածները եւ նոյն սեւ գոյնը՝ անկողնի բարձերը:

Անոնց համար համեմատել անուշարար կերակուրներ պատրաստող խոհարարներ չկային, եւ ո՛չ ալ ազատներու սովորութեան համաձայն սպասարկող հայարարներ, այլ՝ ամէն ինչ հասարակաց էր: Շաբաթամուտը կ'անցընէին անապատի մէջ բնակող մենակեացներու նման: Ո՛չ ոք ուրիշին ձեռքին ջուր չէր ըեցներ եւ ո՛չ ալ կրասերները աւագներուն սրբիչ կը մատուցանէին: Փափկասուն կիներուն ձեռքերը օճառախոտ չտեսան, եւ իրենց իւղ չմատուցուեցաւ ուրախութեան հանդէսներու համար: Անոնց առջեւ մաքուր ափսէներ չդրուեցան եւ ոչ ալ բաժակակալներ բերուեցան՝ հրճուանքի համար:

Փոչոտեցան եւ ծխոտեցան նոր հարսերու ննջարաններն ու առագաստները, եւ սարդի ոստայններ պատեցին անոնց հարսանեկան սենեակները: Կործանեցան անոնց պալատներուն բարձր պահերը: Աւերուեցան անոնց ապարանքները եւ տապալեցան անոնց ապաստան ծառայող ամրոցները: Իրենց աչքերով տեսան իրենց առացուած քներուն յափշտակութիւնը եւ իրենց ականջներով լսեցին իրենց սիրելիներուն վիշտերն ու չարչարանքները:

Հայոց աշխարհի փափկասուն տիկիններուը, որոնք փափուկ կեանքով ու քնքշութեամբ մեծցած էին բազմոցներու վրայ եւ զահաւորակներու մէջ, ամէն օր բոլիկ ոտքով հետիոտն կ'երթային աղօթքի տուները, անձանձրոյթ ուխտ ընելով եւ խնդրելով որ կարենան համբերել մեծ նեղութեանց: Անոնք որ իրենց մանկութենէն մնուած էին հորթի ուզեղներով եւ երշներու փափուկ միսով, վայրենի նոյնիսկ ուտելիքներ կ'ընդունէին մեծ ուրախութեամբ եւ ամենեւին չէին յիշեր իրենց սովորական փափկութիւնը: Անոնց մարմնոյն մորթը սեւ գոյն ստացաւ, որովհետեւ ցերեկը արեւակէզ էին եւ ամբողջ գիշերն ալ գետնին վրայ կը պառկէին: Անոնց բերնին մշտնջենական մրմունջը աղմոսներ էին եւ կատարեալ մխիթարութիւնն ալ՝ մարգարէներէ ընթերցուածներ: Երկու երկու միաբանեցան իրարու հաւատար ամոլներ, ուղիղ տանելով արքայութեան ակօսը, որպէսզի առանց վրիպելու հասնին խաղաղութեան նաւահանգիստը:

Մոռցան կանացի տկարութիւնը եւ եղան առաքինի տղամարդիկ, հոգեւոր պատերազմի մէջ: Մարտնչեցան, կռուեցան կարեւոր մեղքերու դէմ, կարել նեռելով անոնց մահարեր արմատները: Միաժամանակ յաղթեցին խորամանկութեան եւ սուրբ սիրով լուացին կապտագոյն ներկուած նախանձը: Յաղթեցին ամբարտաւանութեան եւ նոյն խոնարհութեամբ հասան երկնաւոր բարձրութեան: Աղօթքով բացին երկնքի փակեալ դռները եւ սուրբ խնդրանքով վար իջեցուցին հրեշտակները, վասն փրկութեան:

Այրիները, որոնք անոնց մէջեւ էին, նորէն առաքինութեան հարսեր զարձան եւ իրենց վրայէն վերցուցին այրիութեան նախատինքը: Իսկ կալանաւորեալներու կիները կամովին կապեցին մարմնական ցանկութիւնները եւ եղան կցորդ՝ սուրբ արդելափակեալներուն չարչարանքին: Իրենց կեանքով նմանեցան մեռած քրիստոսի նահատակներուն, եւ հեռուէն մխիթարիչ վարդապետներ զարձան բանտարկեալներուն: Իրենց մատներուն աշխատանքով չահեցան իրենց կերակուրը, եւ թաշտարէն իրենց տրուած ոռճիկը տարուէ տարի խնայելով կը ղրկէին անոնց, ի մխիթարութիւն: Դարձան անարիւն ճգնաւորներ որոնք կ'ապրին երդի քաղցրութեամբ, առանց կերակուրի, եւ կենդանի են միայն օդ ծծելով, ու նման զարձան անմարմին հրեշտակներուն:

Շատ ամեհիներու սառնամանիքներ հալեցան. եկաւ գարուն, եւ հասան նորեկ ծիծեռնակներ: Տեսան եւ ուրախացան կենցաղասէր մարդիկ, բայց տիկինները երբեք չկրցան տեսնել իրենց անծիկալիները: Գարնանային ծաղիկները եկան յիշեցնել իրենց պատկասէր ամուսինները, եւ իրենց աչքերը կարօտցան տեսնել անոնց երեսներուն ցանկալի գեղեցկութիւնը:

Դուրսէն դիտողներուն կ'երեւային իրենց սգաւոր եւ չարչարեալ այրիները, իսկ իրենց հոգիները զարդարուած ու մխիթարուած էին երկնաւոր սիրով: Այնքան սովորութիւն չէրին հետու երկրէ եկած մէկուն հարցնելու թէ, ե՞րբ կարելի պիտի ըլլայ որ տեսնեն իրենց սիրելիները, այլ առ Աստուած իրենց իղձն ու աղօթքը այն էր թէ, ինչպէս որ սկսան քալութեամբ, այնպէս ալ Անոր հասնին վազելով, լեցուած երկնաւոր սիրով:

Եղիշէի Վարդապետի
Վասն Վարդանայ
եւ Հայոց Պատերազմին

Համառօտագրեց՝
Տ. Հ.

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԱՆԶՈՒԳԱԿԱՆ»

Օր մը բարեկամ մը, կէս լուրջ -- կէս կատակ, հետաքննէն քննադատեց զիս:

-- Ձեր թերթին մէջ որքան յաճախ կը գործածէք «անզուգական» բառը, ըսաւ: Անզուգական երգիչ, անզուգական աստուածուհի, անզուգական դերասան, անզուգական հանդիսասիրար: Այլեւս սկսած եմ չզայնանալ այդ բառէն: Կը չափազանցէք: Աչխարհի վրայ ո՛չ մէկը անզուգական է:

Պահ մը ցնցուեցայ: Իրաւունք չունէ՞ր արդեօք: Ի՞նչ կը նշանակէ անզուգական: Անզուգական կը նշանակէ եզակի, իր նմանը չունեցող, մէկ հատիկ, նոյնիսկ անփոխարինելի: Է՛հ, իսկապէս անզուգակա՞ն են մեր արժէքաւոր այն արուեստագէտները, հանրային գործիչները եւ միւսները, որոնց մասին կը գործածենք այդ որակականը:

-- Լաւ դիտեցէք ձեր չուրջը եւ տեսէք թէ հոս ու հոն ուրիշ տաղանդաւոր մարդիկ ալ կան, ըսած էր օր մը ուրիշ մէկ քարեկամս, որուն կը զանգատէի մեր մշակութային կեանքի ցամաքութենէն:

Վստահ եմ չատեր նոյնը կը խորհին: Օր մը զովասանքով արտայայտուեցէք տաղանդաւոր մէկու մը մասին, անպայման հեռուէն կամ մօտէն ընդդիմախօս մը ուս պիտի թօթվէ ու պիտի առարկէ.

-- Անոր պէս քանինե՛ր կան, ինչո՞ւ չէք տեսներ դանոնք:

Բայց պատասխանը յստակ է: Զանոնք չենք տեսներ, որովհետեւ անոնք թաքնուած են, որովհետեւ անոնք թաղուած են իրենց առանձնութեան մէջ, որովհետեւ անոնք միշտ կը նախընտրեն վարը նստիլ ու դիտել բեմին վրայինները եւ երբեք բեմ չեն ելլեր:

Տաղանդաւոր մարդ չատ կայ թերեւս: Բայց հրաւիրեցէք զանոնք հանրային բեմ, այն ատեն պիտի տեսնէք թէ անոնք ծակէ ծակ պիտի փախչին: Տարբեր բան է առանձնութեան մէջ տաղանդ ցուցաբերել, տարբեր բան է անհատական փոքրիկ հաւաքոյթի մը ընթացքին տաղանդաւոր եւ լոյթներ ունենալ, եւ անչուշտ տարբեր բան է տաղանդ ցուցաբերել հանրային բեմի մը վրայ: Եւ դուք, որ կը ջղայնանաք «անզուգական» որակականէն, պիտի անդրադառնաք, որ, թէեւ տաղանդաւորները չատ են, բայց անզուգական կը թերւին անոնք որոնք բեմ կ'ելլեն:

Այսօր, մերիներն նման փոքրիկ չրջանակներու, մանաւանդ փոքրամասնութեան հաւաքականութիւններու մէջ ամէն մարդէ ներս հրաշագործ քանի մը մարդիկ նախախնամական գործ կը կատարեն: Եթէ զանոնք ուրիշի մը հետ փոխել խակ ուզէք, դժուար է նոյնը ընելու կարող մարդիկ գտնել: Մէկուն տեղ տասը չկայ, ընդհակառակն տասնի տեղ մէկ կայ միայն: Եկէք եւ զանոնք անզուգական մի կոչէք:

Մնաց որ, մարդիկ, ո՛չ միայն տաղանդաւորները, այլ նաեւ ամէնէն հասարակները, իսկապէս անզուգական են բառին տարբեր մէկ իմաստով: Որքան ալ ժողովրդական իմաստութիւնը մեզի ըսէ թէ ամէն մարդ իր մէկ նմանը ունի աչխարհի վրայ, ո՛չ մէկ մարդ իր իսկական նմանը ունի: Ամէն մարդ տարբեր աչխարհ մը, տարբեր կլիմայ մը, տարբեր երեւոյթ մըն է եւ եթէ ձեր դիմաց ունիք տասը տաղանդաւոր մարդիկ, այդ տասը տաղանդաւորներէն ո՛չ մէկը միւսին հետ կը նմանայ ամէն բանով:

Իրողութիւնը, որ աչխարհի ամէնէն հարուստ ստեղծագործական երեւակայութիւնը ունի, ամէն մէկ մարդու կերպարին վրայ կարծես այնպէս աչխատած է, ինչպէս կ'աչխատի վիպագիր մը իր յաջանկարչական մեքենայ չէ գործածած, կամ տպագրական գործիք, բազմապատկող գործիք չէ գործածած մարդիկը ստեղծագործելու ատեն: Ամէն մարդ առանձին յղացումի մը արդիւնք է, ամէն մարդ ինքնուրոյն պատկեր մըն է, ամէն մարդ առանձին ուսումնասիրութեան կարօտ փիլիսոփայութիւն մըն է: Զաւակ մը անգամ իր հօրը նմանը չէ, երկուորեակներէն մէկն անգամ միւսին լրիւ նմանը չէ: Մարդ այնքան տարբեր է ուրիշէ մը, որ պիտի ըսեմ, թէ եթէ հայելիին մէջ ինքզինք տեսնէ, պէտք է հաւատայ որ հայելիէն չատնուող իր կրկնապատկերն իսկ իրմէ տարբեր բան մըն է:

Եկէք եւ զարձեալ անզուգական մի՛ կոչէք մարդը:

Ն. Հ.

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ՝ ԲԱՆԱՏԱՆԱՂԻ ԴՐԱՆՏԸ

Թախտախաղի համարձարակէ վարսուած երկիր մըն է Պուլկարիան: Շարաթ կէսօրէ ետք Լօթօ-ի վիճակոնները որոնք ընդհանրապէս զիւղին զարեջրատունը կ'ըլլան, բազմութեամբ կը յորդին. խաղացողները կրակոտ վէճեր կ'ունենան, կը խօսին նախորդ չարթուհան բախտաւորութեան մասին: Կիրակի, Լօթօ-ին հաղորդումը ամէնէն աւելի հետաքրքրութիւն չարժողն է: Ատոր քով կան բազմաթիւ սակ վիճակախաղեր, հետաքրքրական խաղեր, թոմպոլաներ եւայլն:

Նախապէս, խաղարան բանալու իրաւունք կը տրուէր օտար ընկերութիւններու եւ միայն Պալքանթուրիզմին ու Ինթուրիսթին իրաւունք ունէին պայմանագրեր ստորագրելու: Պատժական օրէնքը կ'արգիլէ զիպուածի ու բախտի խաղերը, սակայն չատ մը անձնական ընկերութիւններ կը յաջողին չրջանցել օրէնքը, խուսափիլ տուգանքներէ ու մանաւանդ օրինադիր իչխանութեան վարանումներէն օգտուելով խաղարաններ ու նման հաստատութիւններ բանալ ու օրէ օր կ'աւելցնեն անոնց թիւը:

Մեծ պանդոկներու մէջ օտար ընկերութիւններու կողմէ սարքաւորուած խաղարանները չատ աւելի օրէնքներու արգելքներուն պատճառով չեն գործեր, միլիոնաւոր տոլարներու վնաս պատճառելով: Գործի աչխարհին մարդիկը յուսախաբ են ու կ'ափսոսան որ Պետութիւնը եկամուտի կարեւոր աղբիւր մը կը զրկուի, վարչարարական սխալ

վերդական իմաստութիւնը մեզի ըսէ թէ ամէն մարդ իր մէկ նմանը ունի աչխարհի վրայ, ո՛չ մէկ մարդ իր իսկական նմանը ունի: Ամէն մարդ տարբեր մը, տարբեր մը, տարբեր մը եւ եթէ ձեր դիմաց ունիք տասը տաղանդաւոր մարդիկ, այդ տասը տաղանդաւորներէն ո՛չ մէկը միւսին հետ կը նմանայ ամէն բանով:

Իրողութիւնը, որ աչխարհի ամէնէն հարուստ ստեղծագործական երեւակայութիւնը ունի, ամէն մէկ մարդու կերպարին վրայ կարծես այնպէս աչխատած է, ինչպէս կ'աչխատի վիպագիր մը իր յաջանկարչական մեքենայ չէ գործածած, կամ տպագրական գործիք, բազմապատկող գործիք չէ գործածած մարդիկը ստեղծագործելու ատեն: Ամէն մարդ առանձին յղացումի մը արդիւնք է, ամէն մարդ ինքնուրոյն պատկեր մըն է, ամէն մարդ առանձին ուսումնասիրութեան կարօտ փիլիսոփայութիւն մըն է: Զաւակ մը անգամ իր հօրը նմանը չէ, երկուորեակներէն մէկն անգամ միւսին լրիւ նմանը չէ: Մարդ այնքան տարբեր է ուրիշէ մը, որ պիտի ըսեմ, թէ եթէ հայելիին մէջ ինքզինք տեսնէ, պէտք է հաւատայ որ հայելիէն չատնուող իր կրկնապատկերն իսկ իրմէ տարբեր բան մըն է:

Եկէք եւ զարձեալ անզուգական մի՛ կոչէք մարդը:

Ն. Հ.

ՓԱՐԻԶԻ ՕՓԵՐԱՆ՝ ԱՅՆՊԷՍ ԻՆՉՊԷՍ ՉԵՆՔ ՃԱՆՉՆԱՐ

1860-ին փարիզ կը զարդաւաճի, Նափոլէոն Գ. եւ կայսրուհի Եօժէնի կը նախաձեռնեն օփերա մը կառուցանել տալ մայրաքաղաքին ճիշդ կեդրոնը։ Արդէն կազմակերպուած է մրցում մըն ալ այս ուղղութեամբ։ Քաղաքին ճարտարապետը՝ Շառլ Կարնիէ նախագիծը զրեթէ բոլորին համակրանքը կը վայելէ, բացի ... կայսրուհիին, որ երբ զայն կը տեսնէ կը հառաչէ. «Ասիկա որեւէ ոճ չունի, ոչ հելլէնական է ոչ ալ հռոմէական»։

Սակայն այս ելոյթէն 15 տարիներ յետոյ, նախագահ Մաք – Մահոն բացումը կը կատարէր այն չհնութեան որ պիտի դառնար աշխարհի օփերաններուն մեծագոյնը՝ 11 հազար քառակուսի մեթրով, հսկայական կարկանդակի մը նմանող, որ պաշտօնապէս պիտի կոչուէր Կարնիէ պալատ։

Երբ չհնքին հնութիւնը կը սկսէր Շառլ Կարնիէ դէմ - յանդիման գտնուեցաւ ջուրի խնդիր մը հետ։ Ցուսահատութեան առաջին հանդրուանէ մը եաք, որոշեց կառուցանել զոյգ պատեր՝ արգիլելու համար ջուրին ներթափանցումը։ Անոնք այն պատերն են, որոնք անուշադրեցին Կասթոն Լրոուի երեւակայութիւնը, որ իր վէպին հերոս՝ Ուրուտկան էրիքի «չարչարանք – ներու տենեակ»ը նկարագրեց այդ պատերուն մէջեւ։ Այն ժամանակներէն ի վեր յաճախ վէճերու դուռ բացած է ջրային այս խաւին եւ պատերուն գոյութեան հարցը։ Մինչդեռ անոնք իրապէս գոյութիւն ունին, մինչեւ իսկ ժամանակին, օփերայի պաշտօնեաներէն մէկը ակսեր է ճուկ բուծանել այդ ջուրերուն մէջ, որոնք նաեւ կը նկատուին կարեւոր պահեստ՝ հրդեհի վտանգին դէմ։

Լաւ ուսումնասիրելու պարագային՝ Քարվոյի այն արձանները, որոնք չհնքին ճակատը կը զարդարէին և մօտ անցեալին փոխադրուեցան Շայօ պալատը, կարելի կ'ըլլայ նկատել որ մոխրագոյն բազմաթիւ բիծեր կան անոնց վրայ։ Ասոր բացատրութիւնը պարզապէս այն դէպքն է թէ, 1869-ին երբ Քարփօ զանոնք աւարտեց, անոնց մերկ տիպարները զայրացուցին քանի մը ծայրայեղական մաքրակրօնները, որոնք 1869 Օգոստոս 27-էն 28-ի գիշերը կազմաթներով մերկ նետեցին անոնց վրայ։ Տարիներու ընթացքին ձեռնարկուած մաքրութեան ջանքերը ի դերեւ ելած են եւ երբեք կարելի չէ եղած ջնջել այդ բիծերը։ Դար մը եաք նոյն արձանները դարձեալ վնասներ կրեցին, սակայն այս անգամ կատաքերու արձակած վնասակար կազերէն։

1896 Մայիս 20-ին 2000 հանդիսատեսներ ներկայ են «Ֆաուսթ»ի ներկայացումին։ Ճանկարծ ջահը կը խզուի եւ քանի մը ծանրութիւնը կ'ինկայ ներկաներուն վրայ, պատճառելով բազմաթիւ վիրաւորներ եւ մեռեալ մը։

Երբ ձայնագրութեան առաջին գործիքները սկսան տեղ գրաւել հրապարակին վրայ, անմիջապէս արձանագրուեցան ծանօթ երգիչներու եւ երգչուհիներու ձայները եւ ապահովութեան մտահոգութեամբ բոլոր, նախնական էտիսըն ճախարակները դրուեցան պողպատեայ սնտուկի մը մէջ որ ձգուեցաւ Օփերայի յատակը։ Սակայն, արատահանելու առեն յայտնաբերուեցաւ կմախք մը, որ ըստ Կասթոն Լրոուի, Ուրուտկան էրիքէն զատ ուրիշ ոեւէ մէկուն չէր կրնար պատկանիլ։ Աւելի իրատես վարկածով կարելի է ըսել, որ մեծ հաւանականութեամբ անիկա կը պատկանի այն բազմաթիւ քաղաքացիներէն մէկուն, որոնք 1870-ի ապստամբութեանց ընթացքին տակաւին իր չհնութեանց ընթացքին մէջ գտնուող Օփերան կը գործածէին որպէս կեդրոն։ Եւ երբ 1871-ին Վերսայլցիները քաղաք մուտք գործեցին, չհնքին ստորնայարկերէն մէկը գործածուեցաւ որպէս թաքստոց, ուր սակայն սպաննուեցան մեծ թիւով յեղափոխականներ։

ՔԱՂՀԱՆ

մտեցումներու ու սխալ թիրախի ուղղած բարոյականի մը պատճառով։

Անոնք կը բացատրեն որ դրամի խաղը կարճ ժամանակամիջոցի մէջ չահ չեն ապահովեր. ներդրումները երկամտաբեր գտնել կը սկսին տասնեակ տարիներ եաք։ Անբացատրելի կը մնայ երեւոյթը թէ երկիր մը որուն բնակչութիւնը լաւ ընդունելութիւն կը կատարէ այս կարգի ժամանցներու, կը սահմանափակէ բախտախաղերու տարածումը, մինչ գործնականի մօտեցումով մարդիկ պատրաստ են այդ մարզին մէջ ներդրումներ կատարելու։

Այսուհանդերձ, իշխանութիւնը բոլորովին անտարբեր չէ յայտնուած տրամադրութիւններուն։ Հարկերու ընդհանուր վարչութենէն պատասխանատու մը բախտի խաղերուն մասին օրէնքի նախագիծ մը պատրաստած է։ Աւորը համաձայն, յանձնախումբ մը պիտի ստեղծուի խաղարաններ բանալու եւ բախտախաղ կազմակերպելու արտօնագիր տալու համար։ Խնդրոյ կէտը այն է որ խաղերուն բոլոր մասնակցութիւնները պիտի կատարուին միայն պուլկարական դրամանիշով։ Անհաւանական չէ որ Պալքաններէն միջոց մը եաք ունենան իրենց Մոնթէ Գարլօն։

Ա. Թ. Թ.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՍԱՆԹԱ ՊԱՐՊԱՐԱՑԻ մէջ (Գալիֆորնիա) Մարտ 4-ին իր մահկանացուն կնքած է Յանօթ խմբավար եւ ջութակահար Վարուժան Գոճեան, յետ վանքրէասի խլուիւղի։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մարտ 8-ին, Սանթա Պարպարայի Յոյն Օրթոտոքս Եկեղեցւոյ մէջ։ Ողբացեալը տաղանդաւոր երաժշտագէտ մըն էր, համաչխարհային համբաւի տէր։ Գոճեան իր ասպարէզը սկսած է չատ կանուխ, 8 տարեկանին իսկ երբ հայրը ճապկի սրնգահար պինք քաջալերած է որ ջութակ նուագէ եւ հաղիւ եօթը ամիս եաք կրցած է ունկնդրութիւն մը տալ։ Անմիջապէս պինք զրկած են Փարիզ ուսանելու համար երաժշտանոցը, ուր ստացած է ջութակի Ա. մրցանակը։ Ապա, անցած է Ֆիլատելֆիա եւ 280 թեկնածուներէ երեք ընտրուածներէն մէկը եղած է Եաչա Հայֆէցի «մասթըր» դասարանը։ Շուրջ 55 տարեկան էր։

***

ՀԱՐՊԻՃԻ Քէնթէր թատերասրահին մէջ, Խաեան Սանուց Միութեան նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած է «Հայ տանս» արդիական պարահումբին ներկայացումը, Մարտ 8-ի երեկոյեան։ Ցայտնութիւն մը եղած են fորէկրաֆ Լեւոն Թապէրեանի ստեղծագործութիւնները, որոնք կը մտենան Պէժարի եւ այլ տաղանդաւոր միջազգային վարպետներու գործերու ոճին։ Յաջողութեան կարեւոր մաս մըն ալ հետեւանք էր ընտրուած երաժշտական գործերուն առաջին մասը՝ դասական, երկրորդ մասը՝ արդիական։

***

ՊՈՒԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան թատերական յանձնախումբը այս տարուան իր եղանակը բացած է, Մարտ 1-ին, առաջին ներկայացում – նալայով։ Բեմադրուած է Եոհաննա Ալպէրտ Գրաուսի «Անունդ մի՛ մոռնար» թատերախաղը Թրքերէնի Թարգմանուած։ Բեմադիրն էր՝ Միսաք Թորոս, որու համար այս բեմադրութիւնը «հրաժեշտի ելոյթ» մըն էր։

***

ՊԼՅՐՈՒԹի մէջ, Յունուար 15-ին, իր մահկանացուն կնքած է Կարօ Ազնաւուրեան Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան Լիբանանի Շրջանային Վարչութեան առաջնադասիր։ Ողբացեալը, 55 տարեկան երկար տարիներ պատասխանատու պաշտօններ վարած է կուսակցութեան եւ «Զարթօնք» ակումբի մէջ։

***

ՄՈՆՐԷԱԼի Թէքէեան կեդրոնին մէջ, Փետրուար 28-ին, կազմակերպութեամբ տեղւոյն «Թէքէեան» մասնաճիւղին երաժշտական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է մասնակցութեամբ «Քնար» երգեհոկին, որու անդամներն են. – Տիկին Սոնա Մեճմէքեան (ջութակ), Տիկին Շաքէ Գազանճեան (դաշնակ), Պ. Վարդան Ճեհանեան (թաւջութակ)։

Ա Օ Կ Է Ա Ն Կ Է

ՆՈՐ ՄՇՏԱՀՈՍ ԳՐԻՋ ՄԸ

Ճափոնական ձեռնարկութիւն մը ամբաստանուած վերջերուրեան չուկայ պիտի հանէ մչտահոս զրիչներ որոնք փոքրիկ օդափոխիչ պատուհաններով օժտուած են, ծխիկներու մուխը ցրուելու համար։ Երբ չրջանակի մը մէջ ծխողներու թիւը աւելնայ, բաւարար պիտի ըլլայ փոքրիկ կոճակի մը կոխել ու չարժման անցընել պատուհակը, ցրուելու համար մուխի քուլաները։

ԾԱԽՈՒ ԳԱՂՏՆԻ ՔԱՂԱՔ

Թոմաք – 7 Ռուսաստանի ամէնէն գազանի պահուած քաղաքներէն է. ան ստեղծուած է Սիպերիոյ ճիշդ մէջտեղի մասը, 1949-ին, երբ Ստալին որոշած է հիւլէական զինամիջոցներով օժտել երկիրը։ Այսօր նոյն քաղաքը դիմած է համաշխարհային դրամատան որ օգնէ սեփականացնելու իր գործունէութեան մէկ մասը։ Դժուար պարտականութիւն կը նկատուի արեւմտեան մասնագէտներու համար պատասխան գտնել այն հարցումին թէ ի՞նչ ապագայ կրնայ ունենալ արդիւնաբեր քաղաք մը որ փլիւթոնիում կ'արտադրէ։

***

Ծանր մշակութային կեանքի մը մասնակից ըլլալու համար Թոմաք պէտք է ունենայ առնուազն 25 հազար բնակիչ։ Ներկայիս անոնց թիւը 15 հազարի կը հասնի։ Ուրիշ 10 հազարը ուր են։ Անոնք ազատ ձեռքի աշխատանքի մասնագէտներ են, որոնք կը կազմեն քաղաքի ամբողջ բանուորութեան 40 տոկոսը։ Անոնք կը բնակին հեռաւոր գիւղերու մէջ, ուր կան ամենամեծ հանքերը։ Ամէն առաւօտ ինքնաթիռներ կը տանին զանոնք հանքերուն մօտ գտնուող օդակայանները, ուր կը սկսի անոնց աշխատանքային օրը։ Ամէն երեկոյ նոյն ինքնաթիռները կը վերադարձնեն զանոնք իրենց ընտանիքներուն։

Ինչո՞ւ համար այս մարդիկը չեն ուզեր բնակիլ Թոմաքի մէջ։ Պատճառը ոչ թէ քաղաքի հեռաւորութիւնն է, այլ անոր ցուրտ կլիման։ Ձմրան ջերմաստիճանը կ'իջնայ մինչեւ 60 աստիճան։ Ամառը ջերմաստիճանը կը բարձրանայ մինչեւ 30 աստիճան։ Ամէն տարի 8 ամիս ձիւն կը տեղայ։ Ամէն տարի 6 ամիս գետերը սառած կը մնան։ Ամէն տարի 4 ամիս գետնի ջերմաստիճանը 0 աստիճանէն վար կը մնայ։ Ամէն տարի 3 ամիս գետնի ջերմաստիճանը 20 աստիճանէն վար կը մնայ։ Ամէն տարի 2 ամիս գետնի ջերմաստիճանը 40 աստիճանէն վար կը մնայ։ Ամէն տարի 1 ամիս գետնի ջերմաստիճանը 60 աստիճանէն վար կը մնայ։

Ամէն տարի 12 ամիս ձիւն կը տեղայ։ Ամէն տարի 12 ամիս գետերը սառած կը մնան։ Ամէն տարի 12 ամիս գետնի ջերմաստիճանը 0 աստիճանէն վար կը մնայ։ Ամէն տարի 12 ամիս գետնի ջերմաստիճանը 20 աստիճանէն վար կը մնայ։ Ամէն տարի 12 ամիս գետնի ջերմաստիճանը 40 աստիճանէն վար կը մնայ։ Ամէն տարի 12 ամիս գետնի ջերմաստիճանը 60 աստիճանէն վար կը մնայ։

Ամէն տարի 12 ամիս ձիւն կը տեղայ։ Ամէն տարի 12 ամիս գետերը սառած կը մնան։ Ամէն տարի 12 ամիս գետնի ջերմաստիճանը 0 աստիճանէն վար կը մնայ։ Ամէն տարի 12 ամիս գետնի ջերմաստիճանը 20 աստիճանէն վար կը մնայ։ Ամէն տարի 12 ամիս գետնի ջերմաստիճանը 40 աստիճանէն վար կը մնայ։ Ամէն տարի 12 ամիս գետնի ջերմաստիճանը 60 աստիճանէն վար կը մնայ։

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Սուրբ Գայեանէի բակում, դեռ մի քարտ չերիմ կայ. դա Լուսինէ Զաքարեանի չերիմն է։ Նա վախճանուել է ընդամէնը մի քանի չարաթ առաջ...

Ոտքով գնում ենք դէպի Շողակաթ։ Երիտասարդ բաքուցի կինը չարունակում է մեզ հետ քայլել ու պատմել իր մասին։ «...ես չեմ կարող ինձ կապել պատահական մարդկանց ու կեանքս ապահովել։ Երեխաներ ունեմ։ Կանանց մեծ մասն այդպէս են անում ու իրենց ապահովում. գնում են։ Ես հաւատացեալ եմ. դիմել եմ եկեղեցուն...»։

Ձիւնի տակ քայլելով հասնում ենք Շողակաթ ու ներս ենք մտնում։ Համեստ չինութիւն է ու չատ խորհրդաւոր։ Ջուխտելացիները խիտ տպաւորուած լուռ նստում են։ Կինը մօտենում է եկեղեցու անկիւնում մոմավաճառ կնոջն ու ասում. «պատիւը եկեղեցու մասին». մոմավաճառն պատասխանում է. «դէ՛ Մարինա կոյսի պատմութիւնը բոլորն էլ գիտեն. ի՞նչ պատմեմ...». պատասխանում եմ. «Շողակաթի մասին գիտենք պէտք չի պատմէք, մի անհանգստացէք»։ Մոմավաճառ կինը հարցնում է. «Պարսկաստանի՞ց էք եկել»։ պատասխանում եմ «ո՛չ Ֆրանսայից, բայց ծագումով Նոր Ջուղայեցի եմ»։ Զարմացած նայում է ու հարցնում. «Սպահանի՞ց ես». պատասխանում եմ «ո՛չ, Նոր Ջուղայից»։ Անմիջապէս հարցնում է. «Ամոնցի՞ց ես». երբ նշում եմ ծնողներիս ու պապերիս ընտանիքներին, պատասխանում է «Հայրս պապիդ պատկան գիւղերից էր. մենք 49-ին ենք եկել... գնացէ՛ք ներսը՝ խորհրդարանը, կոյսի գերեզմանը տեսէ՛ք»։ Մօտենում ենք անկիւնին։ Բաքուից եկած կինը, չերմապին ձեռքերն վեր, դէպի պատուհանի լոյսը բարձրացրած աղօթում է գերեզմանի մօտ։ Լուռ սպասում ենք։ Դուրս է գալիս փոքրիկ չրջափակից. մենք ներս ենք մտնում բեմի աջ կողմում գտնուող այդ նեղլիկ խուցը։ Փոքրիկ չրջափակի դիմացի աջ անկիւնում համեստ մի գերեզման կայ, որը լուսաւորուած է պատուհանից նրա վրայ ընկած ուղղակի չողի միջոցով։ Այս անկիւնն եւս այսօր մի ուրիշ մարմնաւորուած խորհուրդ է ընդորսում՝ «Շողակաթ». չնորհակալ եմ, որ այդ խուցն այդ պահին եմ ներս մտել։ Ամէն ինչ լուռ է ու անչարժ։ Փոքրիկ եկեղեցում միայն հինգ հոգի ենք, երկու կին եւ երեք տղամարդ։

Դուրս ենք անցնում ու քայլում դէպի Սուրբ Հռիփսիմէ։ Հանում ենք տաճարին, ներս ենք մտնում։ Երիտասարդ քահանան մի երկու հոգու հետ նստել է փոքրիկ երկաթեայ վառարանի կողքին։ Անցնում ենք խորանի տակը. այնտեղ են կոմիտաս Կաթողիկոսի չինութեան հիմքում ամփոփուած Հռիփսիմէ կոյսի, երբոր անդամ կնքուած մասունքները։ Ներս ենք մտել մի մոմ ձեռքներիս, որովհետեւ վայր իջնող քարակոփ ճամբան խիստ խաւար է...

Դուրս գալուց երիտասարդ կինը խընդրում է «...մոմը այստեղ թողէ՛ք»։ Թողնում ու վերեւ ենք բարձրանում։ Երբ վեր ենք հասնում, ուղեկից կինն քահանային խնդրում է բացատրել չինութիւնը... քահանան ուզում է սկսել, չնորհակալութիւն ենք յայտնում. պատմութիւնը գիտենք... այլեւս չի չարունակում. լուռ ենք բոլորս։ Շնորհակալութիւն ենք յայտնում մեզ ուղեկցող բաքուցի կնոջն ու դուրս ենք գալիս։ Կինը մնում է տաճարում։

Դուրսը ձիւնը դադարել է... Երեւան վերադառնալիս կանգ ենք առնում Զուարթնոցի ցուցանիչ քարակերտ արծիւի մօտ եւ քանի որ մեքենաների համար երթեւեկի ճամբան փակ է, ձիւնի վրայ, քայլում ենք մինչեւ աւերակները։

Զուարթնոցի վերանորոգուած բոլորաձեւ պատերը վեր են բարձրացուած մէկ մեթր բարձրութեամբ եւ ներքին զամբիւղահիւս խոյակներով սիւնաչարն եւս վերականգնեցուած է։ Ներքին սիւնաչարի եւ չրջափակող բոլորաձեւ պատերի միջեւ, չորս աւելի բարձր սիւների վրայ, բազմած են գլուխներն դէպի ձախ ուսն ուղղած չորս արծիւներ։ Ամէն ինչ անչարժ է, լուռ ու վեհ...

Մօտակայքում ծածկոցների տակ տաչուած քարեր են դասուած։ Վերանորոգութեան համար են բերուած։ Աւերակները հէնց նոյն վիճակում են, որ տեսել եմ 1991 թուին՝ ձմրանը։ Այդ օրերին չինարարութեան նախարարութիւնը հատկացրել էր գումար՝ Զուարթնոցի աւերակները պահպանելու համար։ Ինչպէ՞ս կ'ընթանայ այդ գործը, չգիտեմ։ Գիտեմ միայն, որ Զուարթնոցի աւերակները պահպանելու համար անհրաժեշտ է ամենաքիչը 100 հազար ռուբլի։ Ինչ-որ մի կազմակերպութիւն ունի այդ գումարը, բայց ծագումով Նոր Ջուղայեցի եմ, գիտեմ, որ ամէն ինչ կախուած է նրանից, թէ ինչպէս կը ներկայացնես խնդրի էութիւնը։ Ես չգիտեմ, ինչպէս պէտք է ներկայացնել, որ գումարը տրամադրուի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԼԱՄԱՐ. – Տէր եւ Տիկին Անթուան Սարխոշեան 850 Ֆր. քաջալերելով «Ծառաջ»ի տարած առաքելութիւնը հայ մշակոյթի պահպանման համար :

CROIX BLEUE
Centre de Vacances

La Croix Bleue des Arméniens de France organise deux séjours à son Centre de vacances de Bellefontaine (Jura) pour les *enfants de 7 à 13 ans.*

1er séjour : du 8 juillet au 1er Août
2ème séjour : du 2 au 29 Août

prix : pension pour un enfant 3 000 F
pension pour deux enfants 5 500 F
pension pour trois enfants 8 000 F
voyage (pour Paris et sa région) : 400 F

Pour les inscriptions veuillez vous adresser au bureau de la section de la CBAF la plus proche de votre domicile ou au bureau du Conseil d'Administration au — 17, rue Bleue, 75009 Paris.

CONCERT

Mardi 23 Mars à 20h45
Eglise Saint-Julien-Le-Pauvre
Place Saint-Julien-Le-Pauvre, Paris 5e
ORCHESTRE DE L'A.M.I.
ET
QUATUOR A CORDES
Direction : NURHAN ARMAN
Mozart — Locatelli — Grieg — Elgar

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Ապրիլ 11, Զատկի տօնին առթիւ, Մայր եկեղեցւոյ բակին մէջ՝ տեղի պիտի ունենայ վաճառք Զատկական համոզեղէններու – Չէօրէէֆ - եւ գունաւոր հաւկիթներու :

Ձեր առեւտուրը կատարեցէք ի նպաստ եկեղեցւոյ՝ զարգարելով զատկական ձեր սեղանները հայկական բրիքներով,

ՏԻԿՆԱՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ASSOCIATION NAREG
— ENGHIEN —

LA TROUPE DE DANSE NAREG S'AGRANDIT !

Jeunes Arméniens qui aimez la danse traditionnelle arménienne, venez partager votre arménité dans une ambiance dynamique et motivante.

Répétitions : Lundi soir ou mercredi selon âges et niveaux
Renseignements : Faites le premier pas et appelez Myriam au 48. 41. 49. 37.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

A l'initiative du Centre d'Enseignement et de Diffusion de la Culture Arménienne et avec le concours du Centre Régional de Documentation Pédagogique unique débat public en France avec l'écrivain et dramaturge d'Arménie :

Berdj ZEYTOUNTSIAN

«UN ECRIVAIN DANS LA TOURMENTE»

Témoignage d'un acteur (ex-ministre de la Culture) de la vie culturelle dans l'Arménie d'hier et d'aujourd'hui.

le Samedi 27 Mars à 20 heures 30
à l'Espace Cézanne
(Ancien Hôtel Splandid)
C.R.D.P. — 31, Bd. d'Athènes
Marseille 1er

Interventions bilingues, avec traductions alternées / Entrée libre

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները կազմակերպութեանս ընդհանուր աշխատանքներու եւ Հայաստան, Արցախի օժանդակութեան իր գործունէութեան ի նպաստ. –

Պ. Սարաֆեան 200, Պ. Տրզատեան 200, Տիկին Մլտըրեան 100, Պ. Նուրիկեան 1000, Պ. Գուպիգեան 100, Տիկին Ճապուրեան 500, Պ. Մանուկեան 200, Պ. Ներկարարեան 1000, Պ. Լեւոնեան 500, Պ. Սէֆէրեան 1000, Պ. Իշպեան 500, Տիկին Ֆոդրանի 1000, Պ. Պեզարեան 500, Պ. Ալթունեան 1500, Պ. Քեհեայեան 1000, Տիկին Կիրակոսեան 500, Տիկին Փանոսեան 100, Պ. Քօզունեան 200, Պ. Մուրատեան 200, Պ. Եօփեան 500, Պ. Մերտանեան 200, Պ. Քարեան 300, Պ. Թաշտորեան 500, Պ. Պօղոսեան 500 Ֆր. :

(Շար.)

***

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա – Գոլոմպ, Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Պարսամ Թէրզեանէ 200 Ֆր. Պետրոս Ասատուրեանի (Ասադեան) մահուան առթիւ փոխան ծաղիկի եւ 300 Ֆր. Հայաստանի օգնութեան համար :

FRANCE 3

Le Mardi 23 Mars à 21 heures 30
PLANETES CHAUDES
CAUCASE : Chaos d'empires.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ռոպէր Պահչելեանի կսկծալի մահուան առիթով Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղիկի. –

Տիկին Նորմա եւ Այտա Բէրիմ 100, Տէր և Տիկին Խաչիկ Տապէեան 300, Ասպ. Սրկպ. Պալեան 300, Պր. Արտաշ Էրզրումօղլու 200, Տէր եւ Տիկին Թորոս Պօղոսքեան 200, Տէր եւ Տիկին Նշան Պօղոսլու 200, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պալեան 300, Այրի Տիկին Մարթա Գասպարեան (Գերմանիա) 300, Տէր եւ Տիկին Վահան Թունճ (Գերմանիա) 300, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Պօղոսքեան (Գերմանիա) 300 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Սմբատ Ա. Ինճէեան 150, Այրի Տիկին Զարուհի Թորգոմեան 250, Տէր եւ Տիկին Պօյաճըօղլու 200, Տիկին Իրմա եւ Օր. Նազթալի Ստեփանեան 350, Ալպօյաճեան ընտանիք (Ամերիկա) 550, Թապիպեան ընտանիք (Ամերիկա) 550, Մահճուպեան, Պահչելեան եւ Իշլխթէչ ընտանիքներ (Գանատա) 500, Պր. Յովհաննէս Երէցեան 500, Տէր եւ Տիկին Ոսկեան Քուչիքէօմմէզ (Պոլիս) 500 Ֆր., Օր. Մարթա Պէքլէր (Պոլիս) 250 Ֆր. :

Նոյն առիթով Ստեփան Բուքսէլ, Սէլին, Սիլվէն եւ Ալին Պօյան Ալֆորվիլի Սուրբ Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ կը նուիրեն 250 Ֆր. փոխան ծաղիկի, նաեւ Տէր եւ Տիկին Հայկօ Թորգոմեան 300 Ֆր. կը նուիրեն Դպրոցասէր վարժարանի փոխան ծաղիկի Ռոպէր Պահչելեանի մահուան առիթով :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Սիրանոյշ Պալթայեանի մահուան առթիւ, Շաւիլի իր մօտիկ ընկերուհիները նուիրած են 500 Ֆր. Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ եւ 500 Ֆր. կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին :

I'U.C.F.A.F.

présente
POUR UNE TOURNEE EXCEPTIONNELLE

L'ENSEMBLE NATIONAL DE CHANTS ET DANSES DU HAUT-KARABAGH

PARIS

SAMEDI 27 MARS A 20 h h30
DIMANCHE 28 MARS A 17h
LUNDI 5 AVRIL A 20h30
MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e — Métro : Iéna

Réservations : **UGAB** : 118, rue de Courcelles, Paris 17e — **Chez Arto** : 12, ave. de la Porte Brunet, Paris 19e — **Cabinet Terziyan** : 21, rue Lamartine, Paris 9e — **Géoma** : 36, Passage du Ponceau, Paris 2e — **Librairie Orientale** : 51, rue Monsieur-le-Prince, Paris 6e — **Photo Carmen** : 91 bis, ave. Henri Barbusse, 92140 Clamart — **Télé-Condorcet** : 175, ave. Jean-Jaurès, 92140 Clamart — **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes — **Centre Culturel et Artistique** : 6, Cité du Wauxhall, Paris 10e, tous les jours de 18h à 20h - samedi de 15h à 18h - Tél. : 42 08 76 49.

ALFORTVILLE

Sous la Présidence d'Honneur de M. René ROUQUET Député-Maire d'Alfortville
LUNDI 29 MARS A 20 h 30
SALLE DES FETES
22, rue Voltaire, Alfortville

Réservations : **Boyadjian Hagop** : 121, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Epicerie Hay Ararat** : 118, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Atlantic Electronique**: 241, rue Paul Vaillant-Couturier, Alfortville.

BAGNEUX

Sous la Présidence d'Honneur de Madame Janine JAMBU
Maire de Bagneux, Conseiller Général des Hauts-de-Seine
MARDI 30 MARS A 20 h 30
THEATRE VICTOR HUGO
14, rue Victor Hugo, Bagneux

Réservations : **Tbirian** : 30, ave. Henri Barbusse, Bagneux-Tél.:46 63 69 45 — **Alexanian** : 54, ave. Henri Ravera, Bagneux - Tél. : 47 35 61 68 — **Nairi Traiteur-Aprahamian** : 108, ave. Albert Petit, Bagneux - Tél. : 46 65 49 58.

ARGENTEUIL

Sous la Présidence d'Honneur de M .Robert MONDARGENT
Député-Maire d'Argentueil
MERCREDI 31 MARS A 20 h 30
THEATRE JEAN VILAR
9, boulevard Héloïse, Argenteuil
Réservations : **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes.
L'Ensemble se produira également :
- JEUDI 25 MARS à *MONTREUIL* (renseignements auprès de l'UCAM)
- VENDREDI 26 MARS à *ARNOUVILLE-LES-GONESSE* (rens. auprès de l'A.V..A.G.)

Réservations et informations pour tous les spectacles au 42 08 76 49 de 18h à 20h et les samedis de 15h à 18h.

«ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՕԼԷՕՆ ՊԻՒԼԼԻՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ»

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1983 Դեկտեմբեր 29-ի իր կտակով Պ. Նափօլէօն Պիւլլիւքեան, մահկանացուն կնքած Լիոնի մէջ, 1984 Ապրիլ 12-ին, իր ժառանգական հարստութիւնը յատկացուցած է կազմելու՝

«ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՕԼԷՕՆ ՊԻՒԼԼԻՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ»Ը Ֆրանսայի Հիմնարկին հովանիին տակ, յօդուտ հետեւեալ նպատակներուն՝

– Քաջալերել բժշկական հետազօտութիւնը, ի մասնաւորի քաղցկեղի չուրջ.

– Մասնակցիլ էջմիածնական Հայաստանեայց Եկեղեցիին ընկերային եւ իրերօգնութեան ձեռնարկներուն.

– Քաջալերել երիտասարդ արուեստագէտները ըստ Հիմնարկի վարչութեան որոշումներուն.

Վարչական քարտուղարութիւն մը կը գործէ՝
FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN
Secrétariat Administratif / La Malmaison
18, rue Louis Tourte — 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR
FRANCE

որ ապարանքը եղած էր Տէր եւ Տիկին Պիւլլիւքեանի եւ որ կը ընծայ օգտագործուիլ ցուցահանդէսներու, ժողովներու, համախորհրդակցութիւններու, մշակութային եւ երաժշտական հաւաքոյթներու եւ յարմարագոյն հաստատելու զուտ հայկական մատենադարան, եւայլն :

Պիտի ձեռնարկուի Հիմնարկին հաստոյթներուն նոր մէկ յատկացումին յօդուտ որեւէ ընկերակցութեան որ կրնայ նպաստ ակնկալել ըստ Հիմնարկին վերոյիշեալ նպատակներուն :

Առ այդ, դիմումները պէտք է յղել Հիմնարկին Քարտուղարութեան՝ մինչեւ 1993 Ապրիլ 30-ի պայմանաժամը :

Յատկացումները պիտի հրապարակուին յետագային :

Ի Դիմաց՝
ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՕԼԷՕՆ ՊԻՒԼԼԻՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ
ՎԱՐՁԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ
ՓՐՈՖ. ՓԻԷՌ ՄԱՌԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 23
MARDI
23 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·023 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — N° 18.023

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ԾԱԻԱԼՈՒՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ Է

ԿԱՆԱՉՆԵՐՈՒ ՈՂԲԱԼԻ ՎԻՃԱԿԸ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ ԱՄԲԱՊՆԴՈՒԱԾ

Ընդհանուր ձեւով անակնկալ մը չբերաւ երեսփոխանական ընտրութիւնները. Ա. ջրջանը, բացի՝ կանաչներու պարագային: Հարցախոյզերը բոլորովին սխալեցան այս ճիւղին մէջ եւ երբէ չսխալեցան ընդդիմութեան յաղթանակը նախատեսելով, պէտք է ըսել որ այդքան զօրաւոր նախատեսութիւն մը չէր, կը բաւէր դիտել ժողովուրդին արամադրութիւնը:

Եւ ինչպէս ըսինք Ֆրանսացիներու այդ 70%-ը (ձեռնպահներու համեմատութիւնը 30,8% է) որ քուէարկեց ո՛չ ըսաւ իշխանութեան գլուխ գտնուող ընկերվարականներուն, չատ աւելի ծանրաւոն կերպով թերեւս, քան կ'ակնկալուէր: Եւ հարկ է ասոր պատճառները փնտռել: Լաւ կ'ըլլար որ ընկերվարականները քիչ մը ինքնաքննադատութեան դիմէին, ընդունէին իրենց սխալները, մանաւանդ տարբեր մօտեցում մը ցոյց տային ազէններուն նկատմամբ, ինչպէս մկրտուեցան կաշառակերութիւնները, զեղծարարութիւնները, չհատատութիւնները, փոխանակ ներում մը քաւկարկելու: Կը թուի որ այս ազէնները, նոյնքան եթէ ոչ աւելի, դեր խաղացին այս Պէրէգովեան մէջ քան զործազրկութիւնը:

Բայց, անդրադառնանք այս առաջին արդիւնքներուն: Մարտ 22-ի առաւօտեան հետեւեալ պատկերը կը պարզուէր. --

ՄԻԱՑԵԱԼ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆ. — (ԷՌ — ՓԷ - ԷՌ, ԻԻ — ՏԷ — ԷՖ) 40%, որու կէսէն քիչ մը աւելին կ'ներթայ Շիրաքի կուսակցութեան: Բայց, ցոյց տրուեցաւ թէ ընդդիմութեան միութիւնը չատ դրական հետեւանք ունեցաւ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ. — 17,7 էր առանձին, զանազան ձախերու եւ արմատականներու հետ հարիւր 20%-ի կը հասնի, ինչ որ պատմական պարտութիւն մըն է, քանի կը կորչ ամէնէն ցած արդիւնքներու բոլոր ժամանակները: Դասը ծանր է: Այս առաջին ջրջանին ոչ մէկ ընկերվարական ընտրուած է եւ կարգ մը պարագլուխներ չատ դժուար պայմաններու մէջ կը գտնուին Բ. ջրջանին համար, այսինքն աններպատ համեմատականի մէջ են: Ասոնց կարգին՝ Միշէլ Ռոքար, Փ. Պէրէկովուա, Ձէք Լանկ, Ռոլան Տիւմա, Տոմինիք Սթրօս-Քահն: Ընկերվարականները չախչախէ պարտութիւններ կրած են իրենց բերդերուն մէջ իսկ, գլխաւորաբար՝ Մարսէյլ, ուր Բ. ջրջանին համար մէկ թեկնածու կրնայ մնալ (հարկ է 12,5% ստանալ կարենալ կրկին ներկայանալու համար Բ. ջրջանին): Մարսէյլի 8-րդ ընտրաջրջանին մէջ Մաս մխակ «վերապրողն» է ընդհ. փոխորիկէն:

ԱԶԳ. ՁԱԿԱՏ. — Հակառակ (կամ թերեւս՝ ընորհիւ) այն բուռն պայքարին որ կը տարուի Լը Փէնի ծայրայեղ աջ կուսակցութեան դէմ, ան կը յառաջդիմէ եւ կը յաջողի 12,8 համեմատութեան մը հասնիլ: Երկրին անապահովութիւնը եւ օտար գաղթողներու պարագան զորս այս հոսանքը լաւագոյնս կ'օգտագործէ, մեծապէս ծառայեցին իր յառաջդիմութեան:

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ. — Մաշումը կը չարունակուի եւ Մառէնի կուսակցութիւնը 9,2%-ի հաղիւ կրնայ յաւակնիլ:

Ամէնէն մեծ անակնկալը, մանաւանդ իրենց համար, կանաչներն են: Հաւատացած են հարցախոյզներուն եւ այսօր, կը խոստովանէր Պրիս Լալոնտ, պարտքերու տակ ենք: Ոչ մէկ ծանօթ դէմք ընտրուած է, աւելին՝ վերջնապէս պարտուած են անհրաժեշտ նուազագոյն ձայներն իսկ ստացած չըլլալով:

Այս առաջին չրջանին 80 երեսփոխան ընտրուած են, բոլորն ալ ԷՌ — ՓԷ — ԷՌ — ԻԻ — ՏԷ — ԷՖ, ասոնց մէջ անչուշտ բոլոր «ՓԷՆոր»ները ինչպէս Շիրաք, Ժիսքար, Պալատիւր, Սէկկէն, Մատըլէն, Մէհէնըրի, Պոխ, Սարքոզի եւայլն, եւայլն:

Անչուշտ, հարկ է չափաթ մըն ալ սպասել վերջնական բան մը կարենալ ըսելու համար: Բայց եւ այնպէս կասկած չկայ որ ԷՌ - ՓԷ — ԷՌ — ԻԻ — ՏԷ — ԷՖ միացեալ ճակատը 450-էն 460 երեսփոխան պիտի ունենայ, ինչ որ աննախընթաց է որեւէ հոսանքի համար եւ խորքին մէջ չատ ալ վտանգաւոր է: Ի վերջոյ այս «անգտանելի ժողովը» թուեւաւոր նուէր մըն է զոր Ֆրանսացիք ըրին ընդդիմութեան: Աւելի դիւրին է տիրապետել պարտութիւններու, քան՝ այս ծաւալի յաղթութեան մը:

Երեսփոխաններու այսքան մեծ թիւ մը նաեւ արդար պատկերով մը չի համապատասխաներ ձայներու համեմատութեան: Մեծամասնութեան ընտրական դրութիւնը երկու չրջանով, զոր 1986 — 1988-ի համակեցութեան առեն, ընդդիմութիւնը վերահաստատեց եւ ընկերվարականները չփոխեցին, անկասկած անտրամաբանական հետեւանքներ կ'ունենայ: Այս առընչութեամբ կը բողոքեն առաւելաբար «փոքրերը»: Այսպէս, օրինակ, համայնավարները 9,2%-ով հաւանաբար 16-էն 26 երեսփոխան կարենան ունենալ, մինչ իրենցմէ առաջ հասնող Ազգ. ճակատը 12,8-ով կրնայ բնաւ չունենալ կամ առաւելագոյն՝ 5:

Քաղաքական դէմքերը որոնք հեռատեսիլէն կամ ձայնասփիւռէն կը վերլուծէին առաջին արդիւնքները կիրակի իրիկուն արտակարգ բան մը չէին կրնար ըսել: Ինչ որ զարմանալի էր ժողովրդավարութիւն քարոզող ձախին համար, այն էր որ ամէն մէկը, սարսափահար, կը մատնանշէր ահաւոր վտանգը զոր կը ներկայացնէր աջին գերագահութիւնը, մեզադրելով ընդդիմութիւնը, բոլոր մեղքերը (դեռ չգործած) վիզը փաթթելով, բոլորովին անտեսելով, չյիշելով իսկ թէ ժողովուրդն է որ այդպէս ուզեց, այսինքն ինչ որ կը պատահի աջին յանցանքը չէ: Անկասկած ձախին յանցանքը կայ եւ հարկ է այդ մասին խօսիլ եւ խորհրդածել նախ եւ առաջ: Աջը, բաւական խոհեմութեամբ, խուսափեցաւ արդէն պարծենալէ եւ յաղթանակ երգելէ, հաւանաբար դիտակցելով թէ իրականին մէջ չատ մեծ փորձանք մըն է որ կուգայ իր գլխուն եւ որու հետեւանքն ալ ծանր կրնայ ըլլալ, Արդեօք, ի՞նչ բարելաւում, ի՞նչ հրաշք դարեւ, ի՞նչ բարելաւում, ի՞նչ հրաշք պիտի կրնայ գործել այս նոր մեծամասնութիւնը 15 ամսուան ընթացքին:

Այս յաղթանակը կրնայ պատճառ ըլլալ 1995-ի նախագահական պարտութեան:

Եւ նախագահ Միթերան ամէն բան պիտի ընէ այդ նպատակաւ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆԻ ԲԱՑՄԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄԸ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՈՎ ՓԻՏԻ ՉՏՐՈՒԻ

ԿԱԶԱՄՈՒԼԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԻՐԱՆԻ ՀԵՏ

Հինգշաբթիէն Ուրբաթ (Մարտ 18 / 19) Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը որ արտակարգ ծոնփակ նիստի հրաւիրուած էր հիւլէակայանի հարցն ունենալով որպէս օրակարգ (Լ· Տէր — Պետրոսեան յայտարարած էր արդէն, Փարիզի իր ելոյթին ընթացքին, Մարտ 19-ին), 22-ի դէմ 138 ձայնով եւ 6 ձեռնպահութիւն չեզեալ հրաժարեցաւ 1991 Ապրիլին իր այն որոշումը ըստ որուն հիւլէակայանի բացումը կը վճռուէր միայն հանրաքուէով:

Ուրեմն, կառավարութիւնը այժմ ապատօրէն կրնայ որոշել Մեծամօրի հիւլէակայանին վերաբացումը եւ դայն ենթարկել խորհրդարանին վաւերացման:

Ինչպէս դիտել կուտար նաեւ Սոֆի Շիհատ Մոնտ (Մարտ 21/22) 1988 Դեկտեմբերի երկրաշարժէն ետք, հիւլէակայանի փակումին համար, Հայաստանի յեռագոյ ղեկավարները, նեցուկը վայլած էին ժողովուրդին: Այսօր, երեք ձմեռ ետք, չըրջափակումն ալ յաւելեալ, համոզուած են որ այդ որոշումը պէտք է ջնջել:

Կառավարութիւնը կոթնած է բազմաթիւ մասնագիտական առաքելութեանց տեղեկագրերուն այս որոշումին յանգելու համար: Ասոնց կարգին՝ Հիւլէական Ուժանիւթի Միջազգային Գործակալութիւնը (Վիէննա) եւ Ֆրամատոմ (չնորհիւ Ժագ Փանոսեանի) բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ ըրին: Մնաց որ երկրաշարժագէտներուն համաձայն, ոչ մէկ ճեղք գոյութիւն ունի հիւլէակայանի հասատուած հողին վրայ: Եւ դեռ այս կեդրոնը (Type WWER (440 -- 230) որպէսզի կրկին բանելու վիճակին մէջ դրուի աւելի քան 12 ամիսներու աշխատանքի կը կարօտի եւ անձնակազմերու նոր պատրաստութեան: Թերեւս կարենայ կրկին ելեկտրականութիւն արտադրել 1994-էն ետք, այլ խօսքով դեռ երկու ձմեռ կայ: Աշխատանքները 15 միլիոն տոլար պիտի արժեն:

***

Դրական լուր մըն էր, այն ատորագրութիւնը որ կատարուեցաւ անցեալ չաբթու (Մարտ 17) Հայաստանի եւ Իրանի միջեւ կազմուղի մը չինութեան համար, Զանգեզուրէն: Նախատեսուած է որ կազմուղը 100 քիլոմեթր ունենայ Իրան եւ 156՝ Հայաստան: Հոս ալ, թէեւ, աշխատանքները երկու տարիներու կը կարօտին:

Այս ամբողջին պատճառաւ, աւելի քան երբեք անհրաժեշտ կը նկատուի Ադրբեջանի եւ Ղարաբաղի պատերազմին դադրեցումը: Սէ — ԷՍ — Սէ — Ը-ի չրջափակումին մէջ, Մարտ 19-ին, կրկին բանակցութիւններ կային Ժընեւ:

Ռուսաստանի Խորհրդարանի նախագահը իր գլխաւորած պատուիրակութեամբ Երեւան եկած էր Ուրբաթ օր (Մարտ 19) եւ չատ տեսակցութիւններ ունեցած: Խասբուլատով նաեւ մէկ ժամուան գլուխ գլխի տեսակցութիւն մը ունեցած է Բարդէն Արարքցեանի հետ եւ այդ առթիւ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՏԻՐՈՒՆԻ

ՏԻՐԱՆ-ԺՈՐԺ ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ

Մօր ցաւով լմացանք մեր սիրելի Տիրանին — Ժորժ Կառվարենց — մահը որ պատահեցաւ Մարտ 19-ին, Ուրբաթ օր, Օպանելի հիւանդանոցը, ուր փոխադրուած էր նախորդ օրը Հիէոի բուժարանէն, սրտի անհանգստութեան մը հետեւանքով:

Ժորժ Կառվարենց սուր տաղնապի մը զոհ գացած էր 1991 Հոկտեմբերին եւ անկէ ի վեր Նէօյի ամերիկեան հիւանդանոցէն կառչ, ապա՝ Հիէո, թեթեւ բարելաւումներ արձանագրելով հանդերձ, տաժանապին պայմաններու մէջ կ'ապրէր, ինչ որ արգելք չեղաւ սակայն որ դլխաւորաբար վերջին չրջանին, չարունակէր աշխատիլ եւ ֆիլմերու երաժշտութիւն յօրինել: Իր վերջին աշխատանքը եղաւ Փէթէնի վերաբերող ֆիլմի մը (դեռ անտիպ) երաժշտութիւնը:

Տիրան Կառավարենց ծնած էր Աթէնք 1932, Ապրիլ 1-ին, հոն ալ կատարած էր իր նախնական ուսումը նախքան Իտալիա փոխադրուիլը, Վիէննայէն անցնելով, իր հօր՝ բանաստեղծ — դատախարակ՝ Գէորգ Կառվարենցի եւ ընտանիքին հետ, նախ Վենետիկ, ապա՝ Միլանօ, 1943-ին: Գէորգ Կառվարենցի յանկարծական մահէն ետք (1946), Տիկին Նուարդ Կառվարենց իր երկու զաւակներուն՝ Մարիի եւ Տիրանի հետ կուզար Փարիզ, ուր Տիրան կը յաճախէր Սամուէլ — Մուրատեան վարժարանը:

Ուսումը աւարտելէն ետք, կը նուիրուէր իր սիրած ասպարէզին՝ երաժշտութեան եւ տարիներու երկայնքին կը ստեղծագործէր չուրջ 60 Ֆիլմերու երաժշտութիւնը եւ 700 երգեր կը յօրինէր: Դեռ քանի մը օր առաջ, հեռատեսիլը կը ներկայացնէր Un taxi pour Tobrouk, որու երաժշտութեան հեղինակն էր:

Այտա Ազնաւուրի հետ իր ամուսնութիւնը (1965) առիթ կուտար նաեւ եզակի դործակցութեան մը Շառլ Ազնաւուրի հետ, որու բազմաթիւ երգերու երաժշտութիւնը յօրինած է եւ այդ երգերը համաչխարհային անյաջողութիւն մը արձանագրած են: Անկարելի է, այս քանի մը հակիրճ տողերով, յիշատակել բոլորը, բայց, ո՞վ չի դիտեր անոնցմէ չատեր ինչպէս՝ Paris, au mois d'Août, Les plaisirs démodés, Ils sont tombés, Pour toi, Arménie (մէկ միլիոն երեք հարիւր հազար օրինակ ապառած) եւ դեռ քանիներ քանիներ: Երգեր զրած է Ճոնի Հալիտէյ, Տալիտայի, Շըվալիէի եւ բազմաթիւ այլ ծանօթ երգիչներու համար (La plus belle pour aller dancer, Daniella, Retiens la nuit etc. etc.):

1991-ին կանխահասօրէն ունեցած տագնապը ծանր հարուած մըն էր որու քաջարար տոկաց իր կնոջ՝ Այտայի մչտական գուրգուրանքին տակ:

Մեր ցաւակցութիւնները իր վշտաբեկ մօր՝ Տիկին Նուարդ Կառվարենցի, Այտային, Մարիին, Շարթին եւ Շառլ Ազնաւուրին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի առաւտ, Մարտ 25, ժամը 10-ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս — Մկրտիչ եկեղեցին:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Շառլերվիլ — Վալանս 1 — 1 հաւասար արդիւնք արձանագրեցին: Վալանսի Հայ Մարզականը 8-րդ է պատասխան մէջ 30 կէտով: Գլուխն է միշտ Մարթիկ 35 կէտով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐԸ

ՀԱՅ - ՀԱՅԻ - ՀԱՅԻՆ - ՀԱՅՈՎ

Վերջին չորեքի հայաստանեան կեանքը սկզբնական խանգավառութիւնները չատ չուտով փոխարինեց յուսախաբութիւններով. մասամբ անխուսափելի էին անոնք ժողովուրդի մը համար որ տասնամեակներու զրկանքը մէկ օրէն միւսը երանութիւններով փոխանակուած տեսնել կ'ուզէր, թերեւս իրաւամբ, բայց առանց լիովին գիտակցելու յոյսերու, ակնկալութիւններու իրականացման համար վճռըելի գինին: Այս մասին զեկավար տարբերին կատարեալ լուսաբանութիւն ալ իր գերը ունեցաւ ներկայի յուսախաբութեան մէջ: անկախութիւն վերստեղու պատմական, թելադրական, ուղեցոյց առաջնորդութիւնը որ պիտի թացատրէր թէ հարկ էր փոխել մտայնութիւնները, աշխատիլ, գործնապէս ստանձնել պետականութիւն, անկախութիւն, վերստեղու պատմական, պատասխանատուութիւնը որ թէեւ կարելի է մտածել թէ կերպով մը դասախրակչական այս գործունէութիւնը մեծ արդիւնք մըն ալ պիտի չտար առանց չօշափելի օրինակներու որոնք եւս պէտք է գային նոյն վերնախաւէն: Թերեւս ի յառաջագունէ դիտակից՝ այդ դժուար ու մանաւանդ զոհողութիւն պահանջող կեցուածքը ցուցաբերելու անկարողութեան, նոր զեկավարութիւնը աւելի կորուկ մի-ջոցը ընտրած էր թելադրական – դաստիարակչական գործունէութիւնն ալ զեղչելու:

Այս երեւոյթները որքան ալ ունենան իրենց տրամաբանական բացատրութիւնները, չեն յաջողիր նուաճել նաե'ւ լուդունելի, արդարանալի ըլլալու հանգըրուանը: Յատկապէս անցնող ամեռուան ընթացքին երբ դժուարութիւնները հասան աննախընթաց աստիճաններու, ա'լ աւելի ակներեւ դարձան անընդունելի պիտակին տակ խմբուածները: Անոնց գլխաւորները եղան ուժանիւթի տագնապը, վառելանիւթի բացակայութիւնը ու մասամբ միայն անոնց առընչուած հացի խնդիրը:

Շատ բան ըսուեցաւ ու գրուեցաւ հացի նեղութեան մասին. հոս եւս պաշտօնական խօսք ու գործին բացակայութիւնը հասանական է որ աւելի' մթագնեց գոյները, աւելի ընդլայնեց ժխտականին, դժանին տահմանագիծը: Թէեւ առանց չափազանցութիւններու ալ, չօշափելին, տասդը առանձին կրնային գծել անընդունելիին պատկերը. այսպէս էր հինգ զաւակներու այն մօր պարագան որ 8 ժամ տաքին վրայ հերթ սպասելէ ետք, հացի կտրօնները ձեռքը մնացած, վերադարձած էր տուն, երբ հացի բեռնակառքին հետ յայտնուած էին ինեալ քանի մը պատանի խուլիկաններ ու առանց կտրօնի, առանց հերթի տրուցած էին հացին կարեւոր մէկ քանակութեան:

Պատասխանատուութեան բաժինէ մը խուսափելու մտադրութեամբ, կարելի է նման միջադէպեր բամբասանքի, չարախօսութեան դլխուն տակ ամփոփել ու անցնիլ. բայց հայաստանեան մամուլին մէջ կը յայտնուին նաեւ աւելի դժուար հերքելի տուեալներ որոնք ծանրակշիռ բաներ կ'ըսեն: Այսպէս է օրինակ, նոյն խնդրին մասին «Հայք»ի Մարտ 4–ի թիւին մէջ Արծ. Պետանեանի «Հացի Մաֆիա» խորագրուած գրութիւնը: «Հայք»ը ՀՀՇ–ի պաշտօնաթերթն է ու որպէս այդ, ի յառաջագունէ զերծ է իշխանութիւնը ամէն դնով մեղադրելու հակումի մը կասկածէն,

Գրութիւնը կը մեկնի Երեւանի նախորդ քաղաքապետ Համբարձում Գալստեանի մէկ յայտարարութենէն թէ «յանցագործ խմբաւորումների թւում հանրապետութիւնում գործում է նաեւ հացի մաֆիա»: Յօդուածագիրը անմիջապէս կ'աւելցնէ թէ ատիկա Հ. Գալստեանի յայտնութիւնը չէ եւ թէ գոյութիւն ունի չատ վաղուց: Ապա կուտայ այդ համակարգին գործունէութեան ուրուագիծը: Մաֆիային եկամուտի հիմնական աղբիւրը հացի թերի կշիռն է: Արմատները կուգան նախորդ վարչութենէն: Փոքր արտադրամասերը, հացի փուռերը կէս սեփական էին ու վարիչները փաստօրէն անոնց տէրերը կը նկատուէին: Եթէ որեւէ պատճառով վարիչի փոփոխութիւն ըլլար, նորեկը իր նախորդէն «պիտի գնէր» արտադրամասը: Ուրթուներական թուականներուն այդ առուծախին փոխարժէքը կ'կազմէր թէ 100 – 120 հազար ռուբլիի չուրջ էր: Այսպէս, արտադրամասի սեփականատէրը կը տրուէին պակասաւոր կշիռով հացերէ ու թխելու թէքնիքի զեղծումներէ ձեռք ձգուած «ձախ հաց»երը որոնց քանակը օրական 10 – 15 հազար հացի կը հասնէր:

Ա. Պետանեան անցնելով ներկային, կը դրէ. – «Առաջին մէկ – երկու ամիսներին մաֆիայի մօտ զգուշաւորութիւն էր նըկատում, քանի որ յայտնի չէր թէ նոր իշխանութիւնները ինչպէս կը վերաբերուեն հացի արտադրութեանը: Սակայն ... հանգամանքներն աւելի զօրեղ դուրս եկան: Ոչինչ էական չփոխուեց»: Փոխուածը միայն ժողովրդավարութեան որպէս տուրք յայտնուած յամախտի դարձած աղմկոտ տուգումները կ'ըլլան: Աւելորդ է ըսել որ տուգումի այցելութիւնները ոչ մէկ արդիւնք կուտան:

Կայ նաեւ դժգոհութեան պարագան. ազատութեան չրջանն է, չէ՞: Ըմբոստութիւնները ազատ ընթացք կրնան ունենալ. անիրաւուած յամախորդները կրնան օրինական ճամբով իրենց մէկ զոդուածին հաչիւը պահանջել: Այդպէս ընդդէմ ալ կ'ըլլան: Երեւանի հացի խանութներէն մէկուն յամախորդները կը բողոքեն բարձրադոյն առեւանդներու, հացին պակասաւոր կշիռին դէմ: Արդիւնքը այն կ'ըլլայ որ, որպէս պատիժ այդ խանութին երկու օր հաց չի տրուիր. իսկ տուժողը, բուն պատժուողը կը դառնան կրկին յամախորդները, որոնք խանութին դուռները մաչելէն յոգնած, օրուան հացը հայթայթելու համար ստիպուած չրջած են առեւտուրի մօտակայ կեդրոնները: Եւ երբ երրորդ օրը վերջապէս խանութը հաց կը առնայ, «այս դասից իմաստնացած բնակիչները անտրտունջ կը գնեն թերհաշ հացը եւ այլեւս անխոհեմութիւնը չեն ունենար բողոքելու»: Այս երեւոյթը պրել կուտայ յօդուածագրին թէ դիներու յաւելումի նման ժողովրդական դժգոհութիւն պատճառող պարագաներ մեծապոյն զոհունակութեան աղբիւր են հաց արտադրողներու համար, քանի որ չեչտակի կերպով կ'աւելնան ձախ եկամուտները:

Կտրօնները մեծ հարուած կը հասցնեն այս «ձախլիկ»ներուն, բայց, ինչպէս կ'ըսէ Ա. Պետանեան, իշխանութիւնները ստիպուած էին այդ հարուածը տալու քանի որ այլ ելք չունէին: Եթէ բաւարար ըլլային ալիւրի պաշարները ու կարելի ըլլար օրական առնուազն 500 – 600 կրամ հաց ապահովել, հին ձեւով չարուներակուէր, բայց երբ կտրօնով տրուած հացը (250 կրամ) նախապէս թերի կշռումով ժողովուրդէն խլուած քանակութեան հաւասար է, բնականաբար մաֆիան պէտք է եկամուտի տարբեր ձեւերու դիմէր: Այդ տարբերը այն կ'ըլլայ որ այս կամ այն խանութը մէկ – երկու օր հաց չի պրկուիր եւ արտադրանքը զարուղի ճամբաներով չուկայ կը հանուի, բարձր գինով վաճառուելու: Կամ ծախու կը դրուի «ինայուած» ալիւրը: Աւելի'ն. «գործարան – խանութ կամ արտադրամաս – խանութ օղակները համաձայնութեան գալով ստեղծում են անհրաժեշտ փաստաթղթեր, իրր առաջինը հաց է արտադրել, երկրորդը՝ վաճառել»:

Մերկացնելէ ետք այսքան ծանրակշիռ հանգամանքներ, Ա. Պետանեան ոչ կոչ կ'ուղղէ հացի մաֆիային դէմ պատերազմ յայտարարելու, ոչ ալ կը պահանջէ որ իշխանութիւնը միջոցներու ձեռնարկէ: Իրեն համաձայն, Հայաստանի ժողովուրդը հետեւանքներու եւ սուուերներու դէմ պայքարի բաւական փորձառութիւն ունի ու պիտի թէ ատիկա տեղ չի հասցներ; Հարկաւորը քրէածին հանդամանքները նուազեցնելու տրամադրութիւնն է ու ատոր անմրաժեշտ քայլութիւնը ճարելը. բաներ, որոնց ո'չ մեկնակէտը ժողովրդական դժգոհութիւնը, կամ բողոքը պէտք է ըլլայ, ո'չ ալ թիրախը՝ հացի մաֆիային մեծերն ու փոքրերը:

Բայց արդեօ՞ք փնտռուած հասցէները բնակիչ ունին...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

Երկար վարանումներէ ետք, Հայաստանի Հանրապետութեան դրոշմաթուղթերը հրապարակ հանուեցան անցեալ տարուան Մայիս 28–ին, Ա. Հանրապետութեան հռչակման տարեդարձին առթիւ: Երկար վարանումներէ ետք ըսինք որովհետեւ Հայաստանի Թղթատարական նախարարութեան ծրագրերը յստակ չէին. կային «թէքնիք» խոչընդոտներ, քանի որ Հայաստան դեռ Միջազգային Թղթատարական Միութեան (Union Postale Universelle) անդամ չէր. կային ներքին տարակարծիքներ. մանաւանդ կ'առաջարկէին որ նախ Հայաստանին թաժին ինկած խորհրդային դրոշմաթուղթերը սպառէին եւ յետոյ նորերը տպուէին, ուրիշներ պետութեան բեռը նուազեցնելու նպատակով մտածած էին այս գործը յանձնել արտահանման ընկերութիւններու: Այս ուղղութեամբ գործնական քայլեր առնուած էին նոյնիսկ քանի որ ATT ամերիկեան ընկերութիւնը արդէն մեծ քանակութեամբ դրոշմանիշեր տպել տուած էր Հոլանտայի մէջ: Մասնագիտական մամուլը իր ժամանակին անդրադարձած էր այդ մասին եւ «Յառաջ» ալ օգտուելով այս – սովորաբար – հաւասար աղբիւրներէն լուրին արձագանգած էր իր սիւնակներուն մէջ: Այդ դրոշմաթուղթը սակայն ինչ ինչ պատճառներով չրջանառութեան մէջ չդրուեցաւ:

Ուրեմն, 1992–ի գարնան էր որ հայկական դրոշմաթուղթերու առաջին չարքը լոյս տեսաւ, սակայն մինչեւ այսօր ան կը վաճառուի ... ամերիկեան տոլարով եւ ան ալ ... Սարեանի արձանին մօտ, պատկերներու, քանդակներու, հին գիրքերու եւ արուեստի այլ եւ այլ գործերու չարքին: Չեմ յիշեր անգամ այս դրոշմաթուղթերէն մէկը պահարանի մը վրայ տեսած ըլլալ: Երեւանցի ընկերներէս մէկը նոյնիսկ խորհուրդ տուած էր զանոնք չդործածել ... «կը դոդանան, ափսոս է...»:

Այս առաջին չարքը բաղկացած է երեք տարբեր արժէք ունեցող դրոշմանիշներէ՝ 0·20 – 2 եւ 5: Ոչ մէկ դրամական նշում (այդ ժամանակ յոյս կար որ Հայաստանն չուտով կ'ունենար իր սեփական դրամը): Ակնկ գատ գոյութիւն ունի մեծ արժողութեամբ 7·00 դրոշմանիշ մը որ զուտ յորելենական բնոյթ կը կրէ: Այս առաջին չարքին նկարազարդումին մաս կը կազմեն մեծ եւ փոքր Մասիսները – ինչ որ անխուսափելի էր – եւ Հայաստանի Պետական դրօշը որ Մխածանի մը նման Արարատին զագաթէն դէպի երկինք կը բարձրանայ: Մակադրութիւնը ձախ կողմին վրայ ուղղահայեաց կատարուած է մեսրոպեան տառերով «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» եւ անդլերէնով –աւելի փոքր– Armenia:

Երկրորդ անգամ հրապարակ հանուեցան դրոշմաթուղթեր նոյն տարին – այսինքն 1992–ին: Այս անգամ երկու տարբեր չարքերէ բաղկացած:

Առաջինը (0·20) կը ներկայացնէ Հայաստանի Պետական դրօշակը, երկրորդը (2·00) Զուարթնոցի միջազգային օդակայանը եւ սովորական մակագրութիւնները զատ կը կրէ «Օդային» եւ «Air Mail» բառերը: Երրորդին վրայ տեղ գտած է Անահիտ Դիցուհին նչանաւոր քանդակը (արժէքը 3·00) եւ վերջինն ալ ձօնուած է «Համաշխարհային փոստային Միութեան» (արժէքը՝ 5·00):

Այս վերջին չարքին պատկանող դրոշմաթուղթերէն միայն տեսած ենք պատառանի մը վրայ քանի մը չարաթներ առաջ երբ Հայաստանէն կարելի է ըսել «հրաշքով» մեր տունը հասաւ նամակ մը, «սովորական» ճամբաներով, այսինքն թղթատարական համակարգի չնորհիւ, եւ ոչ թէ ատոր կամ անոր ձեռքով:

Տարուան վերջին չարքին հրապարակ հանուելու լուրը մեզի հասաւ քանի մը օր առաջ: Այս առթիւ կ'ուզենք յիշեցնել թէ «օրէնքով» իրաքանչիւր թղթատարական նախարարութիւն իր յայտպիրը կը ներկայացնէ պաշտօնական հաղորդագրութեամբ մը տարուան ընթացքին երկու կամ երեք առթիներով: Այս մարդին մէջ ալ բաւական «ինքնատիպ» գտնուեցանք քանի որ այս լուրերը կը ստանանք ... Մխոցեալ – Նահանգներէն:

Ասիկա ցոյց կուտայ որ Հայաստանի «Կապի» նախարարութիւնը վճռած է իր հերթին միջազգային չափանիշերը չորդեգրել նախ եւ առաջ միւս նախարարութիւններէն չգանազանուելու եւ յետոյ մեր աղգային աւանդութիւնները չխախտելու նպատակով,

Ուրեմն դրոշմանիշերու հրապարակ հանուելու այս վերջին լուրն ալ ստացանք Նիւ – Ձըրզիէն, քանի որ հոն կը գտնուի «International stamp co» ընկերութիւնը որուն տնօրէնն է Պ. Ցակոբ Պարսումեան: Այս ընկերութիւնը որ բաւական ճանչցուած է դրոշմաթուղթի սիրահարներուն կողմէ, Հայաստանի Թղթատարական նախարարութեան միակ արտասահմանեան ներկայացուցիչն է եւ որպէս այդ իրեն վստահուած է Հայաստանի դրոշմաթուղթերուն բաշխումը աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ (*):

Տպադիր թռուցիկով մը Պ. Պարսումեանին ընկերութիւնը կը յայտնէ թէ առաջին դրոշմաթուղթերուն վաճառքը արդէն 92·000 տոլարի եկամուտ մը ապահոված է Հայաստանի կառավարութեան: Նոյն թռուցիկէն կ'իմանանք թէ տեղի ունեցած է երրորդ տպագրութիւն մը այս անգամ մէկ դրոշմանիշի (արժէքով՝ 7·00) նուիրուած՝ նկարիչ Յովհաննէս Այվազովսկիի ծննդեան 175–ամեակին: Դրոշմանիշին վրայ տեղ գտած է հանճարեղ նկարիչին գործերէն մէկը «Նոյ իջնում է Արարատից» կտաւը: Այս տպագրութիւնը սահմանափակ է (tirage limité):

Այսպէսով Հայաստանի Թղթատարական նախարարութիւնը լրացուցած կ'ըլլայ իր «ինքնուրոյն» դոյութեան առաջին տարին, չրջանառութեան մէջ դնելով 13 դրոշմաթուղթեր որոնք առաջին անգամ ըլլալով աշխարհատարածութեան հայութեան պիտի հասցնեն «մեր աշխարհի խապրիկները»:

Իսկական յառաջդիմութիւն մը եթէ լինենք որ առաջին Հանրապետութեան դրոշմաթուղթերը, Եւրոպայի մէջ տպուած, Հայաստան չէին հասած անդամ ...:

Ս. ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Վիէննա, Մարտ 10

(*) Հասցէն. –
P. O. Box 159
Montvale — N.J. 07645 — U.S.A.

ԿՐՕՆՔՆԵՐԸ ԵՒ ԿԻՆԵՐԸ

Պոռնիայի բռնաբարուած կիներու մասկը կազմէին նաեւ կրօնաւորուհիներ. այս լուրը տաք վիճարկումի մը կեդրոնը դարձած է Վատիկանը: Մամուլը, լրատուները հարց կուտան թէ ճի՞շդ է որ անցեալին պատահած է որ Վատիկան վիժումի արտօնութիւն տայ բռնաբարուած կրօնաւորուհիներու, կամ արտօնէ յղութիւնը կանխարգիլող դեղահատի մը գործածութիւնը:

Վէճերը ծագում առին Պոսնիոյ կիներուն կոչ ուղղէր կաթոլիկէ կրօնաւորներուն հետ հաչուեկշռելու. մինչ նոյնիսկ կաթոլիկէ կրօնաւորները աւելցուցած են որ կարելի է քարոզելով սպանել բռնաբարողները, անուշտ երբ կարելի ըլլայ: Մահապատիժի հակառակորդները կրնան համաձայն ըլլալ. այսուհանդերձ, հոս եւս յայտնի ըլլայ թէ կրօնաւորներն են որ կինեռուն վարուելակերպ կը թելադրեն:

Կրօնքները իրարմէ տարբեր են յայտնապէս. տարբեր են անոնց կանոններն ու պատուիրանները: Սակայն անոնք կը նմանին երբ հարցը կը վերաբերի կիներու «ինքնորոշման» իրաւունքին: Կէտ մը ուր բոլոր այրերը նոյնն են ամէն տեղ:

ՔԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

Աթէնքի «Պատերազմական» թանգարանի հանդիսասրահին մէջ, Մարտ 7-ին տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ութսունամեակի եւ Յունաստանի Հ.Մ.Ը.Մ. սկաուտիզմի 70-ամեակի տօնակատարութիւնը: Հանդիսութիւնը սկսած է յունական եւ հայկական փառերգներու կատարմամբ: Առաջին խօսք առնողը եղած է օրուան նախագահը՝ Արմէն Մանուկեան, որմէ ետք տեղի ունեցած է դիւշահներու արարողութիւնը: Յաջորդաբար խօսք առած են յունական սկաուտական դաշնակցութեան նախագահը՝ Քոմնինոս, Քերովբէ Էքիլեան, Յարութիւն Գազանճեան: Գործադրուած է զեղարուեստական բաժին մը: Յունաստանի սկաուտական Դաշնակցութիւնը արժանեաց չքանչաններով պարգեւատրած է Սահակ Արք. Այվազեան, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Երջանկային Վարչութեան առենապետ՝ Կարօ Յովակիմեան, Յունաստանի Հայ սկաուտութեան հիմնադիրները՝ Պետրոս Գայեան եւ Լեւոն Գայեան, Հայ Արիներու ընդհանուր սկաուտապետ՝ Պօղոս Զօլաքեան: Պարզեւատրումները կատարած է նաեւ Հ. Մ. Ը. Միութեան կեդրոնական Վարչութիւնը:

***

ՍԱՄԱԹԻՈՑ Ս. Գէորգ եւ Ֆէրիփիւղի Ս. Վարդանանց եկեղեցիներուն մէջ, Մարտ 7-ին պատարագով եւ հոգեհանգիստով ոգեկոչուած է երջանկայիշատակ Շնորհք Պատրիարքի մահուան Գ. տարելիցը: Նոյն օրը այդ մզկիթ ալ կատարուած է Շիշլիի զերեզմանատունը եւ վախճանեալ Պատրիարքին շիրիմին վրայ կատարուած է արարողութիւն մը: Հոս ալ, ինչպէս նախապէս Սամաթիոյ Եկեղեցին, Շնորհք Արքեպիսկոպոսի յիշատակը ոգեկոչած է Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ կեդրոնի սրահին մէջ, Յունուար 31-ին, կազմակերպութեամբ տեղւոյն Ռուբինա մանուճիւղին տօնուած է «Հ.Օ.Մ.-ի օրը»: Բացման խօսքը արտասանած է Տիգրանուհի Քէնտիրճեան, չեչտելով 83-ամեայ կազմակերպութեան դերը: Ռուբինա վարչութեան խօսքը բերած է Ալիս Շերիթլեան որ առաւելաբար արտայատուած է 30-ամեայ մանուճիւղին գործունէութեան վրայ: Օրուան զեկոյցը ընթախօսը եղած է Հ.Օ.Մ.-ի Գործադիր Մարմնի Երջանկային Վարչութեան ատենապետ՝ Սննա Պուլկարեան որ պատմական ակնարկ մը նետած է Հ.Օ.Մ.-ի վրայ: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիրը մը:

***

ՊՈԼՍՈՑ Միխիթարեան Սանուց Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ իր կեդրոնատեղիին մէջ, զեղարուեստական հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է, կիրակի, Մարտ 7-ին, ի պատիւ Հայաստանի Մշակոյթի նախարար՝ Յակոբ Մովսէսի եւ իր ընկերակիցներուն: Գեղարուեստական բաժին մը ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծած է: Խօսք առած է Յակոբ Մովսէս:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Համազգայինի Գանատայի Երջանկային Վարչութեան կազմակերպութեամբ, Մարտ 7-ին, ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է Հայ Կեդրոնին մէջ ի պատիւ Հայաստանէն ժամանած ծանօթ դաշնակահարուհի՝ Սվեդլանա Նաւասարդեանի:

***

ՀԱՄԻԼԹՐԼՆԻ (Գանատա) Հայ կեդրոնի սրահին մէջ, Փետրուար 28-ին, նախաձեռնութեամբ Հ. Ց. Դ. Վռամեան Կոմիտէի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Արցախի պահանջատիրութեան 5-րդ եւ Փետրուարեան ապստամբութեան 72-րդ տարեդարձերուն: Բացման խօսքը արտասանած է Յակոբ Աբգարեան: Հայաստանի եւ Արցախի մասին խօսած է Ժան Պալճեան:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հ.Օ.Մ.-ի մանուճիւղը Մարտ 3-ին, ոգեկոչեց Սօսէ Մայրիկի մահուան քառասուներորդ տարելիցը: Տիկին Տիրուհի Մանճիկեան ներկայացուցած է Սօսէի կեանքին պատառներ հանդրուանները:

***

ՍՈՖԻԱՅԻ թիւ 76 հանրային դպրոցը, քաղաքապետարանի 11 թուակիր որոշումով, մկրտուած է Ուիլիըմ Սարոյեանի անունով: Դպրոցը կը պտնուի մայրաքաղաքին կեդրոնը, հայ Ազգային Տան ակզբին եւ արդէն 30 տարի է որ հոն հայերէն կը դասաւանդուի հայ մանուկներուն: Երկու տարի է հայերէնը պարտաւորիչ եղած է անոնց համար:

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ԲԵԻԵՌԸ Կ'ԱՇԽՈՒԺԱՆԱՑ

Բեւեռային գօտին ապատ փոխանակումի չրջանի մը վերածելու ջանքերով միացած են Միացեալ Նահանգներու, Գանատայի, Ռուսաստանի եւ Կրէօնլանտի Ինուիթները: Իրենց համար ապագայի անկախ պետութեան մը ստեղծումին առաջին քայլը պիտի կազմէ անտեսական միութիւնը: Փետրուար 3-ին այս ուղղութեամբ առաջին քայլ մը առնուած է. Ալասքայի մէջ գումարուած է ժողով մը Ինուիթ գումով 120 զեկուսարներու եւ գործի մարդոց մասնակցութեամբ: Եռօրեայ հանդիպումին խօսք առած են Ալասքայի նահանգապետը, ամերիկեան, գանատական եւ դանիական կառավարութեան ներկայացուցիչները: Ասոնցմէ յատկապէս նշուած է խորհրդակցական կոմիտէի մը կազմութիւնը որպէսզի միջոցներու փոխանակումները չարունակուին կառավարական մակարդակով:

Օրակարգի գլխաւոր երկու կէտերը եղած են հիւսիսային բեւեռի գօտիին մաս կազմող բոլոր երկիրներուն մէջ առանց վիզայի չրջագայելու իրաւունքը ու տեղական բոլոր արտադրութիւններուն դէմ առեւտրական պատուարներու ամբողջական ջնջումը:

Եթէ օդային երթեւեկի նոր գիծերը անցնին Հիւսիսային բեւեռին վրայէն, ինչ որ անկարելի էր Ցամարտի տարիներուն, Ինուիներու արտածումները պիտի դիւրանան, Միւս կողմէ, ՄԱԿ-ը ոչնչած է որ 1993-ը նչուի որպէս քնիկ ժողովուրդներու միջազգային տարի. այս առթիւ հնարաւորութիւն պիտի տրուի բեւեռաբնակներուն չարժումը լայն արձագանգ գտնել թէ՛ քաղաքական, եւ թէ տնտեսական գետնի վրայ:

Այս չանքերուն մասնակիցներուն մեծ ազդոյն յոյսերը կապուած են 38 տարեկան Գանատացիի մը որ պատասխանատուն է չրջանի իրաւ հաստատութեան. 1984-էն ի վեր ան ձեռնարկած է բազմատեսակ գործունէութեան մը որ կ'ընդգրկէ քարիւղի հետազօտութեան, կալուածներու, օդային գիծերու, մարզական եւ հոգեմշակութեան ճարտարարուեստի մարդերը:

Բեւեռային գօտին երկար տարի անջատուած մնացած է համաչխարհային տնտեսութենէն: Ծլարձակող յոյսերուն քով այսօր կան նաեւ ընկերային լուրջ հարցեր ինչպէս թշուառութիւնը եւ ալքոլամոլութիւնը որոնք չատերու կողմէ խոչընդոտ կը նկատուին փոփոխելի քայլերուն:

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԹԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

երկուշաբթի, Փետրուար 1

Ոչ մի փոփոխութիւն:

Միջազգային մի լրագրողի հետ այցելում եմ մի խումբ հեռատեսիլային նիւթեր նկարահանողների: Նկարուածը վատորակ է. անորոշ. չունի պէտք եղած փաստային արժէք: Դիտողների մի մասն այնպիսի անհատներ են, որ դիտեն նկարուած չրջանները եւ նկարահանուածներին: Ոգեւորւում են իրենց բարեկամներին ու ծանօթ թաղերն ու չրջաններն տեսնելով: Զարմանում են, որ մենք անտարբեր ենք, պատկերները դրեթէ զուրկ են որեւէ լրարերական արժէքից:

Հաւուածներից մէկում մի քանի կովեր կան նկարուած. դիտողներից մէկը յուզուած բացագանչում է. «Դրանք էլ չկան»: Նկարահանողներն անփորձ են. չըպիտեն, որ նման նիւթերի համար առարկայական եւ ճշգրիտ դիտակէտ է հարկաւոր: Դրա բացակայութեան բերումով փաստանկարը հնարաւոր չի արտատահմանի «մեռած»-ներից ցրել:

Դժուար է երեւոյթն բացատրել: Մեր կեցուածքը չհամոզիչ են կարծում: Մինչեւ անդամ մէկը հարցնում է ռուսերէն հասկանում ենք թէ ոչ եւ երբ պատասխանում ենք ոչ, ռուսերէնով ընկերներին ասում է «Սրանք օգուտ չունեն... մեր ցաւերով չեն հետաքրքրւում»:

Երբ զուրս ենք գալիս, մեր մէջ ռուսերէն դիտողը թարգմանում է արտայայտութիւնը:

Զուիցերական Հիմնարկի յարմարութիւններից օգտուելու, տաքանալու եւ լոզանալու համար մի խումբ Ֆրանսացիներ, դրանց չարքում Ֆիկարօ-ի թղթակիցը, եկել են Հիմնարկի պաշտօնեաների անձնական յարկաբաժինները: Պատուիրակներն այս կեցուածքից նեղուած են: «Ինչո՞ւ է Ֆրանսային իրեն իրաւատու համարում, իր անձնական կարիքներն բաւարարելու համար, անկոչ կերպով, հարեւան երկրի քաղաքացու բնակարանն անցնել»:

Ցիշուածների ծանօթութեամբ դնում ենք Հրապարակի ափին «Մաֆիա» համբաւն վայելող ճաշարաններում ընթրելու: Ճաշարանն իր դասաւորութեամբ ժամանակին Ֆիլմերի մէջ նկարահանուած Շիքագոյի կանկսթըրների եւ խաղամոլների ակումբներն է յիշեցնում: Անճաշակ կահաւորումով եւ հանրային տների նմանութեամբ համարակալուած սենեակներում, հիւրասիրւում են հիւրերը: Գրեթէ ամէն տեսակի սնունդ ու բարիք կարելի է գտնել այս «Մաֆիա» կոչուած ճաշասենեակներում:

Մթնոլորտն այնքան անմարդկային ու ճնշիչ է, որ չեմ կարողանում ճաշել. միայն լմիչք եմ լմում եւ մի քանի կտոր լաւաշ եմ ուտում:

Հիւրանոց ենք մտնում խաւարի մէջ: Երեքշաբթի, Փետրուար 2

Ոչ մի փոփոխութիւն:

Մթնոլորտը, առօրեայ կարիքների պակասը եւ դժուարութիւնները:

Այսօր փաստանկարային նոր նիւթեր ենք դիտում: Նկարուածները թեթեւակի կերպով աւելի յաջող են: Սակայն նորից առանձնապէս փաստային արժէք չեն ներկայացնում: Միայն մէկ ուշադրաւ հատուած կայ ուր նկարահանուած են բնակարանի մէջ այրուած մարմինները: Մինչեւ անդամ սա, իրը նկարահանում չունի եւ բեւոյթի հանդէպ պէտք եղած կեցուածքը:

Թարգմանչական գծով տարուող աշխատանքների մարզում մեծ վէճեր են ծագել: «Մարմին» բառն իրը կատուցածքային իմաստ ժխտում է: Առարկում են, որ «Հայաստանում դա սխալ կը հասկացուի. ժողովուրդը չպիտի ընդունի»: «Ժողովուրդը» յանկարծ այդ պահին կարծես ինչ որ գերբնական ուժ է ներկայացնում եւ իրաւունք է ունենում խօսք պահել ու անվտանգութեան Հիմնարկի գործակալների գծով՝ ոստիկանական պաշտպանութիւն ապահովել, որոշ սահմաններ պաշտպանել: Այդ պաշտպանները «մարմին»-ն օտարամուտ՝ Սփիւռքի ներմուծումն են համարում եւ «կոմիտէ»-ն փոխարինում է «մարմին»-ին: Անկենտրոն «կոմիտէ»ներն աւելի ապահով են թւում քան դարաւոր հնչողութիւն ունեցող «մարմին»-ը: Այս է ներկայիս Հայաստանում տիրող հոգեբանութիւնը:

«Տերմինարանական կոմիտէ»-ի անդամներից մէկը բացատրում է. «Մենք մինչեւ երէկ Տերմինարանական կոմիտէ էինք կոչւում. այսօր չգիտեմ ինչ ենք: Առաջարկել են Տերմինարանական Խորհուրդ կամ Ցանձնախումբ, դեռ չգիտեմ ինչ ենք՝ խորհուրդ թէ յանձնախումբ: Ամէն օր մի բան է փոխւում. վաղը չգիտեմ ինչ ենք լինելու...»: Առաջարկում է, որ արտատահմանում թարգմանութիւններ չկատարուեն: Համոզուած է, որ Հայաստանում բաւարար չափով լաւ թարգմանիչներ կան: Չի նկատում, որ տեղացի թարգմանիչները մեծամասնարար սահմանափակ են միջազգային հարցերի ընկալման տեսանկիւնից առած: Գիտական, կրթական եւ մշակութային հիմնարկները երկար տարիներ ենթակայ լինելով նախկին վարչակարգին՝ բազմաթիւ միջազգային հարցեր պէտք եղած կերպով չեն դասաւանդել: Այս բերումով հակայական ու մեծածաւալ աշխատանքի կարիք կայ մինչեւ, որ որոշ տարրական հարցեր լուսաբանուեն:

Որոշում է մի ամբողջ չարաթ այս ուղղութեամբ աշխատանք տարուի:

Հիւրանոցում, խաւարի մէջ նստած, երկար ժամանակ փրնեւի պատուիրակների հետ մտքեր ենք փոխանակում պարզաբանելու համար, որ իրաւունքի եւ օրէնքի մէջ ինչպիսի տարբերութիւններ են կարող լինել: Անհատը կարող է իրաւունք ունենալ սակայն օրէնքն է, որ նրա իրաւունքն օրինական կամ իրաւարանական է դարձնում:

Այս տարրական հարցի բացատրութիւնն այսօր Հայաստանում դժուար է ըմբռնել տալ քանի որ սովետական կարգերում օրէնքի եւ իրաւունքի հարցը միշտ էլ տարբեր կերպով է մեկնաբանուել...

(Շար. 13)

(Շար. Ա. էջէն)

հրապարակած են համատեղ հաղորդագրութիւն մը որ կ'ընդգրկէ բոլոր մարկերու վերաբերող հարցեր, սկսելով սահկային Արցախով եւ չեչաելով անմիջական հրադադարի անհրաժեշտութիւնը:

Ծասբուսաւով գիշերելէ ետք Երեւան, Շարաթ օր կ'անցնէինք Բաքու ուր կը մնայ քանի մը ժամ եւ կը սոիպուէր հրաժարիլ Սմա – Սմա երթալէ Ելցինի երկրին պատճառաւ: Կը վերադառնար Մոսկուա, ուր կը յայտնէր թէ Ղարաբաղի նկատմամբ Երեւան եւ Բաքու ունէի իրատես մօտեցում մը ունին:

Կիրակի, Մարտ 21-ին, Գերագոյն Խորհուրդի նիստերու սրահը հանդիսում մը տեղի ունեցած է Հայաստանի մտաւորականներու հետ (բոլոր հոսանքներէ) որ հինգ ժամ տեւած է: Քանի մտաւորական երկար ունեցած են եւ նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանն ալ երկար եւ շատ բաց ելոյթ մը ունեցած է, պարզելով բոլոր հարցերը: Ընդհանուր ձեւով, լաւ անցած դռնիսկ հաւաքոյթ մը եղած է:

Ղարաբաղ եւ սահմանամերձ շրջանները նոյն վիճակը կը տիրէ: Մարտակերտի համար կռիւները կը շարունակուին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԼՈՎ

ԵԼՑԻՆ եւ իր Մորհրդարանը բացէ ի բաց ճակատումի անցան, երբ Ռուսաստանի նախագահը ասպարէզ կարդալով իր հակառակորդներուն որոշեց բացառիկ իրաւասութիւններ ընդհնել ինքն իրեն պատմական ճառով զոր արտասանեց Մարտ 20-ին: Ելցին չեչաեց թէ ամէն ինչ յստակ է: Բոլոր հարցերու ծագումը չի գտնուիր զործադիր եւ օրէնսդիր իշխանութեան միջեւ գոյութիւն ունեցող կնճիռին մէջ, ուրիչ բան է, իսր հակասութիւնն է ժողովուրդին եւ բոլշեւիկեան նախկին վարչակարգին – թշնամի ժողովուրդին – միջեւ որ ցայսօր կը պայքարի վերադառնելու համար Ռուսաստանի վրայ իր իշխանութիւնը: Ուրեմն, կ'ըսէ Ելցին, նոյն օրը հետեւեալ որոշումը տուած է: Ստորագրած է հրովարտակ մը «յատուկ իրաւասութիւններ» տուող մինչեւ որ իշխանութեան տագնապը լուծուի: Այդ հրովարտակը կը նախատեսէ վստահութեան քուէ մը (հանրաքուէ) Ռուսաստանի նախագահին եւ փոխ – նախագահին նկատմամբ, Ապրիլ 25-ին: «Այս որոշումը կուտամ, կ'ըսէ Ելցին, որովհետեւ ոչ՝ Համագումարն է, ոչ ալ Գերագոյն Խորհուրդը որ պիս ընտրած են, այլ՝ ժողովուրդը որ պէտք է վճռէ, պէ՞տք է մեկնիմ պարտականութիւններս կատարելէ ետք եւ ո՞վ պէտք է զեկավարէ երկիրը»: Խորհրդարանին համար «պետական հարուած» մըն է եւ ապառնալիք կայ նաեւ պաշտօնազրկելու նախագահը: Ելցինի զօրավիզ են արեւմտեան Պետութիւնները Ամերիկայէն սկսեալ: Շեմարնածէ «քաղաքացիական պատերազմի մը տպաւորութիւնը կը ըզդայ», բայց կը խորհի որ ուրիչ ճար չկայ եւ Ելցինի որոշումը նոյնիսկ յապաղած է: Գալիք օրերը ճակատագրական են: Նոյն օրը, Մարտ 20-ին, Ելցին մայրը կորնցուց: 85 տարեկան էր:

ԱԼԵՔՍԷՑ ԱՃՈՒԲԷՑ «Իզվեստիա»յի նախկին խմբագրապետ որ նաեւ Խրուշչովի վեհան էր, մեռաւ առջի օր 69 տարեկանին: Ծնած էր Սամրղանտ (Ուզբեկստան) եւ կարեւոր դէմքերէն էր յետսալինեան չրջանի Նոմէնկլատուրային: 24 տարեկանին ամուսնացած էր Խրուշչովի աղջկան հետ: Աչխատելէ ետք «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա»ի մէջ, զլուխն անցած կառավարական օրգան «Իզվեստիա»յի, ապա չուքի մէջ մնացած Խրուշչովի անկումէն ետք:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՌԱՋՄԱԿԱՆ Սուխոյ – 27 օդանաւ մը Սուխումիի վրայ վար առնուած է Մարտ 18 – 19-ի գիշերը: Ռուս Պաշտպանութեան նախարարութիւնը կը պնդէ թէ օդանաւը միայն օդային հրթիռներ ունէր, այսինքն չէր կրնար վրացական տարածքներ ռմբակոծելու նպատակ ունենալ. իսկ Թիֆլիսի համաձայն, վար առնուելէ առաջ ան ռմբակոծած էր վրացական դիրքեր: Սուխոյ - 27-ի պարագան փաստ կը նկատուի Վրաստանի դէմ արխազ անկախականներու չարժումին ռուսական նեցուկին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Տէր եւ Տիկին Վազգէն Փաշապէզեան,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Երամեան եւ զաւակները,
Պ. Փաթրիք Փաշապէզեան,
Հօրեղբայրները, մօրեղբայրները, հօրաքոյրները, մօրաքոյրները,
Զարմիկներն ու զարմուհիները,
ընտանեկան համայն պարագաները եւ բարեկամները

խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց զաւկին, եղբօր, մօրեղբօր, հօրեղբօր, եղբօր զաւկին, քրոջ զաւկին եւ ազգականին՝

ԼԻՈՆ – ՐԱՖՖԻ ՓԱՇԱՊԷԶԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 19-ին, 36 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Զորեքշաբթի, Մարտ 24, ժամը 15-ին Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Եկեղեցիին
15, rue Jean Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսի – լէ – Մուլինոյի պերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Փայլակ Կիրակոսեան
ցաւով կը ծանուցանէ մանկութեան իր ընկերոջ՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ՂԱՐԻՊԵԱՆԻ
(Ճկարիչ)

մահը, որ պատահած է Պոլլաթէ – Միլանոյի իր բնակարանը, Մարտ 19-ին:

***

Իր ընկերոջ Թարմ յիշատակին, Պ. Փայլակ Կիրակոսեան 300 Ֆրանք կը նուիրէ «Ցառաջ»ին,

A l'initiative du Centre d'Enseignement et de Diffusion de la Culture Arménienne et avec le concours du Centre Régional de Documentation Pédagogique unique débat public en France avec l'écrivain et dramaturge d'Arménie:

Berdj ZEYTOUNTSIAN

«UN ECRIVAIN DANS LA TOURMENTE»

Témoignage d'un acteur (ex-ministre de la Culture) de la vie culturelle dans l'Arménie d'hier et d'aujourd'hui.

le Samedi 27 Mars à 20 heures 30
à l'Espace Cézanne
(Ancien Hôtel Splandid)
C.R.D.P. — 31, Bd. d'Athènes
Marseille 1er

Interventions bilingues, avec traductions alternées / Entrée libre

EXPOSITION

Daron MOURADIAN

Vernissage
le Jeudi 25 Mars à partir de 18 heures

Exposition jusqu'au 25 Avril

MOUVANCES
Galerie d'Art
2, place des Vosges - 75004 Paris
Tél.: 40 27 98 12 — Fax: 40 27 88 42

Ouvert tous les jours sauf mardi et mercredi de 14h à 19h
Le dimanche et jours fériés de 15h à 19h

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir de saluer un événement musical une première en Europe
L'EDITION de PARTITIONS DE MUSIQUE POPULAIRE ARMENIENNE pour GUITARE de
Laurent BOUTROS-DER HAGOPIAN
Guitariste-Compositeur
Présentation
le Vendredi 26 Mars à 20h45 précises
suivi d'un *RECITAL de GUITARE*
à l'issue de la soirée, débat et dédicaces.

9, rue de Madrid. 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

78-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻԻՆ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 70-ԱՄԵԱԿԻՆ
նախաձեռնութեամբ՝ Մարսէյլի Վարչութեան
կը հովանաւորէ՝ ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԻՃԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի
կը նախագահէ՝ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած հայրենակից՝
Պ. ԿԱՐՊԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ
Կիրակի, Մարտ 28, ժամը 13-ին

ՃԱՇ

Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ
12 - 14, rue Saint-Bazile, Marseille
Գեղարուեստական բաժին ● Վասպուրականեան մթնոլորտ
կը մասնակցի Երեւանի «Մելամաճ» ժողովրդական նուագախումբը
Ճաշը կը պատրաստէ Միութեանս Տիկնանց Յանձնախումբը
-- Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 150 Ֆր. --
Հասոյթը կը յատկացուի «Հայաստան» Հիմնադրամին
Réservations :
AVDOYAN 91.70.02.33 BABAYAN 91.66.30.66 GRACIAN 91.93.32.18

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մեծ Պահքի *ամբողջ չրջանին, Զորեքշաբթի երեկոները՝ ժամը ճիշդ 6-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Հակումի՝ խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի Քարոզ կը տրուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի. –*

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. --
Մարտ 24, ԼԱ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆԱ. ՊԱԼԼԳԵԱՆ
ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. --
Մարտ 31, ԼՐ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆԱ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՄ

Զորեքշաբթիներ
Մարտ 24 եւ 31-ին

Հակումի, Խաղաղականի, Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին երեկոյեան ժամը 5-ին՝ Սէն – Ժերմի եւ Շրջակայքի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. -- Մարտ 24, ժամը 5-ին:
ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. -- Մարտ 31, ժամը 5-ին:
Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի կիրակիներուն պատարագէն առաջ:
ժամանակացոյց. –
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·45-ին:
Արեւագալ ժամը 9·45-ին:
Պատարագ ժամը 10·30-ին:
Քարոզ և Հոգեհանգիստ ժամը 11·45-ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները կազմակերպութեանս ընդհանուր աչխատանքներու եւ Հայաստան, Արցախի օժանդակութեան իր գործունէութեան ի նպաստ. --

Պ. Մազմանեան 500, *Պ. Մուրատեան* 1000, *Տիկին Գասպարեան* 400, *Պ. Մարդարեան* 100, *Պ. Թօփալեան* 100, *Պ. Գաբրաեան* 200, *Պ. Տիւտիւկճեան* 300, *Պ. Փափազեան* 150, *Պ. Մխոյէլեան* 400, *Պ. Մերայեան* 500, *Տիկին Քալփաքճեան* 500, *Տիկին Կարապետեան* 500, *Պ. Մատոյեան* 200, *Պ. Օհաննէսեան* 1000, *Պ. Մխոյէլեան* 1000, *Օր. Գոմպաճեան* 100, *Պ. Ղազարեան* 500, *Պ. ճէնկէթեան* 500, *Պ. Գասապեան* 250, *Պ. Գըլըճեան* 250. *Պ. Մարկոսեան* 200, *Օր. Դարբինեան* 250, *Տիկին Պօղոսեան* 200, *Պ. Եօրտամեան* 50, *Պ. Մօրուքեան* 100, *Տիկին Իւթիւճեան* 200, *Պ. Պաքըրճեան* 100, *Պ. Ասլանեան* 1000 *Ֆր.*, *Պ. Գափամաճեան* 700 *Ֆր.*, *Տիկին Տէմիրեան* 2000 *Տիկին Թասումեան*, *Տիկին Տոսիքեան* 400, *Պ. Սերոբեան* 500, *Տիկին Սահակեան* 100, *Պ. Քէչէչեան* 100 *Ֆրանք:*

(Շար.)

FRANCE 3

Le Mardi 23 Mars à 21 heures 30
PLANETES CHAUDES
CAUCASE : Chaos d'empires.

l'U.G.A.B.-JEUNES de Marseille
organise une

SOIREE COCKTAIL

AU PROFIT DE L'ARMENIE

le Samedi 27 Mars à partir de 23 h.

Ambiance arménienne assurée!

P.A.F. : 70 F. + 1 consommation

Rendez-vous au 327, Bd. Michelet.

CROIX BLEUE
Centre de Vacances

La Croix Bleue des Arméniens de France organise deux séjours à son Centre de vacances de Bellefontaine (Jura) pour les *enfants de 7 à 13 ans.*

1er séjour : du 8 juillet au 1er Août
2ème séjour : du 2 au 29 Août

prix : pension pour un enfant 3 000 F
pension pour deux enfants 5 500 F
pension pour trois enfants 8 000 F
voyage (pour Paris et sa région): 400 F

Pour les inscriptions veuillez vous adresser au bureau de la section de la CBAF la plus proche de votre domicile ou au bureau du Conseil d'Administration au — 17, rue Bleue, 75009 Paris.

Tebrotzassère

Le Collège Tebrotzassère rappelle qu'il est habilité à percevoir la TAXE D'APPRENTISSAGE.

Toutes sociétés, après avoir versé la Taxe d'Apprentissage auprès d'une Chambre de Commerce et qui rencontreraient des difficultés, sont priées de prendre immédiatement contact avec le Collège au : 43. 81. 01. 72.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Անկէնի «Նարեկ» Մշակութային Միութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. --

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կէվրէքեան, Տիկին Անահիտ Մարտիրոսեան, Տէր եւ Տիկին Ռ. Մարկոսեան 500-ական Ֆր. Հրանդ Մարտիրոսեանի մահուան տարելիցին առիթով:

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՀԱՅՐԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ՀԱՅՐԱՏ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅՐԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ARMENOUHIE KEVONIAN
LES NOCES NOIRES DE GULIZAR(*)

Présentations historiques de
Anahide Ter-Minassian et Kéram Kévonian

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

Թերեւս խորագիրը նոր սերունդին համար որեւէ յայտնութիւն մը չունենայ, բայց Օսմանեան կամ մեր ժողովուրդի ԺԹ. դարու պատմութեան լաւ ծանօթ սանդագէտներու եւ հին սերունդի վերջին ներկայացուցիչներուն համար անտարակոյս ստոյգ նշանակութիւն մը կը կրէ: Հետեւաբար սոյն հատորը թէեւ մանոյ համար առաջին ակնարկով հասարակ եւ դեղչկական վէպ մը կարծուի, բնաւ եր-բեք այդպէս չէ: Ան պատմութիւնն է, եւ մին այն բազմաթիւ նմանօրինակ դէպքերուն կամ եղելութիւններուն, որուն Արեւմտահայաստանի պատառներու անպաշտպան հայ բնակչութիւնը ենթարկուած էր դարերէ ի վեր ղինք չդնապատող վաչկատուն քիւրտ ցեղախումբերէ, առհասարակ կաշառակեր, հարստահարող կամ անկարող մեծ կամ փոքր թուրք պաշտօնեաներէ: Ուրեմն, վերոյիշեալ պատկերազարդ հատորը որ վերջերս լոյս տեսաւ իսկական ու հարազատ մէկ նկարագրութիւնն է այն բազմաթիւ ողբերգութիւններէն մէկուն, որուն դարերով տոկաց եւ ակամայ հանդուրժեց հայ ժողովուրդը օսմանեան միրապետութեան տակ: Մենք երկար տարիներ առաջ, դեռատի Կիւլիւզարի սրտառուչ ողիսականը մեր մեծ մօրմէն խմացած էինք: Բնիկ Նիկոմիդիայի մէկ գիւղէն, այսինքն չատ հեռու Տարօն աշխարհէն, մեր մեծ մայրը խիստ տպաւորուած էր Կիւլիւզարի Պոլսոյ դատավարութենէն որուն հեւ ի հեւ մամուլէն հետեւողներէն մին եղած էր:

Կիւլիւզարի Մուսա Բեկի կողմէ առեւանգումը, թէեւ այդ օրերուն համար հասարակ դէպք մը, օրուան քաղաքական պայմաններուն պատճառաւ հարցը մինչեւ Պոլիս առաջնորդեց: Զարապործ Մուսա Բեկի դատավարութիւնը, առաջինը իր տեսակին մէջ ուր «անհաւատ» Հայ գիւղացիները նոյնիսկ յանդգնեցան մինչեւ Պոլիս ճամբորդելով Սուլթանին մէկ պաշտպանեալը պատժելու համար վկայել, Օսմանեան մայրաքաղաքին օտար թէ տեղացի դիւանագիտական շրջանակները խորապէս տպաւորեց:

Ցետ կարճատեւ դատավարութեան, Մուսա Բեկ նախ անպարտ կ'արձակուի: Կիւլիւզարի փաստաբանին անհոնջ ջանքերուն չնորհիւ է որ դատը վերաքննութեան կ'ենթարկուի եւ իրը թէ չարադործը կը պատժուի: Բայց երկրորդ դատավարութիւնը տարիներ կը տեւէ: Մինչ այդ, մեծ տէրութիւններու ներկայացուցիչները որոնք սկիզբին խիստ մօտէն դատավարութեան հետեւած են, դատին երկրորդ հանդրուանին այլեւս չդնդած են, եւ հայկական հարցը արդէն նոր փուլի մը մէջ մտած է ու օրուան գլխաւոր միջազգային խնդիրն է: Կիւլիւզարի առեւանգումը այլեւս նախորդ հետաքրքրութեան թափը կորնչուցած է:

Կիւլիւզար, հազիւ 14 – 15 տարու դեռատի աղջնակ մը, իր պարզունակ եւ անմեղ դեղեցկութեամբ, Տարօն գաւառի Քիւրտ ցեղապետներէն ծանօթ աւազակապետ Մուսա Բեկի ուշադրութիւնը գրաւած էր: Եւ այս վերջինը մտադրած էր ամէն գնով Կիւլիւզարը կնութեան առնել: Աւելորդ չէ հոս յիշել թէ, նախորդ դարու մինչեւ 80-ական թուականները երբ Արեւմտահայաստանի գաւառներու չատերը քիւրտ ցեղապետներու քմահաճոյքին առարկայ էին, քիչ չէր թիւը մանկամարդ Հայուհիներու առեւանգումի դէպքերուն: Աւելորդ չէ նաեւ յիշել թէ անոնց կամ ծնողաց գանգատները ոչ մէկ դրական արդիւնք կ'ունենային: Հետեւաբար Կիւլիզարի առեւանգումը սոյն «կանոն»ին կամ սովորութեան կրկնութիւնն է բայց իր հետեւանքներով առաջինն է որ շեղեցաւ եւ Օսմանեան դատական մեքենային բոլոր թերութիւնները եւ խայտառակութիւնը մէջտեղ հանեց արեւմտեան հանրային կարծիքին առջեւ, փաստելով, անգամ մը եւս, թէ 1839-էն ի վեր քանիցս կրկնուած Հաթթ-ը Հիւմայուններուն միւտ մեռեալ տառ մնացած են:

***

Հատորը երեք բաժիններէ կը բաղկանայ: Առաջին բաժինը գրի առնուած է Կիւլիւզարի աղջկան՝ Արմենուհի Գեւոնեանի կողմէ որուն Տարօն – Տուրուբերանի յուշերը «Ցառաջ»ի ընթերցողները յաճախ կարդալու առիթը ունեցած են: Արմենուհի Գեւոնեան իր մօր յիշատակները 1946-ին գրքոյկի մը մէջ ամփոփելով լոյս ընծայած էր ծանօթ մատենագրական ողբացեալ Շաւարշ Նարդունիի յառաջաբանով:

Թարգմանութիւնը կատարած է Փրանսահայ Ժապ Մուրատեան (1910 – 1991) բնագրէն: Ան Փրանսերէնի թարգմանած էր ուրիշ շարք մը պատմական արժէք ներկայացնող հատորներու կարգին, նաեւ Մշեցի Կիւլիւզարի կենսագրութիւնը:

Հատորին Բ. բաժինը (տե՛ս էջեր 103 – 137) ծանօթ պատմաբան Անահիտ Տէր – Մինասեան՝ Կիւլիւզարի Թոռնուհին, Mémoires mêlées խորագրով մեծ-մօրը ողբերգական ողիսականը նախորդ գարու պատմական քաղաքական դէպքերու հունին մէջ կը ներկայացնէ:

Իսկ հատորին Գ. բաժինը որ Կիւլիւզարի Թոռ Գեղամ Գեւոնեանի կողմէ պատրաստուած է, կը կրէ Tableau d'un monde assassiné խորագիրը եւ կ'ամբողջացնէ Կիւլիւզարի կենսագրութիւնը:

Արմենուհի Գեւոնեան՝ ծնեալ Տէր – Կարապետեան, աղջիկն է Կիւլիւզարի եւ բնիկ Մշեցի մտաւորական, ուսուցիչ եւ ազգային գործիչ Գեղամ Տէր – Կարապետեանի: Արմենուհի Գեւոնեան սրտայոյզ ոճով կը նկարագրէ Կիւլիւզարի պատանեկութիւնը, ընտանեկան նահապետական ապրելակերպը, եւ վերջապէս մօրմէ որը Կիւլիւզարի, Մուշ գաւառի պատուհաս Մուսա Բեկի կողմէ առեւանգումը: Մուսա Բեկ Կիւլիւզարը տեսած էր գիւղական հարսանիքի մը ընթացքին: Անոր ամբեղծնական գեղեցկութիւնէն առնուած, Մուսա Բեկ Կիւլիւզարի հօր Միրօ (Միհրան-ի) կ'առաջարկէ զայն կնութեան առնել, փոխարէնը խոստանալով արժէքաւոր ձի մը եւ ոսկի նուիրել: Մուսա Բեկի առաջարկը կը մերժուի: Քիւրտ ցեղապետը խիստ կը նեղուի: Արդէն բարկացած էր իր չարագործութիւններու մասին Կիւլիւզարի հօր Պիթլիսի կառավարիչին մօտ կատարած զանգատներէն, կ'որոշէ վրէժը լուծել աղջնակը առեւանգելով (տե՛ս էջ 16): Մուսա Բեկի հրոսախումբը շուրջ 300 քիւրտ ձիեհարներէ կը բաղկանար: Գիշեր մը խումբ մը ձիաւորներ յարձակում կը գործեն եւ կը յաջողին Կիւլիւզարը առեւանգել: Այսուհետեւ դեռատի Կիւլիւզարի զողգոթան կը սկսի: Մուսա Բեկ արդէն կանանոց մը ունէր: Իսկ Կիւլիւզար որ դեռ չատ երիտասարդ էր եւ անընդհատ կուլար ու կը պաղատէր հօրեղբայրական տունը վերադառնալ, կը թուի թէ Մուսա Բեկի հօրեղբօր ուշադրութիւնը կը դրաւէ, որ կ'որոշէ թէ ան Մուսա Բեկի կրտսեր եղբօր կնութեան տրուի: Անչուչտ ոչ ոք Կիւլիւզարի կը հարցնէ թէ համաձա՞յն է այս ամուսնութեան: Արմենուհի Գեւոնեան չատ զգայուն ոճով կը ներկայացնէ մօրը՝ Կիւլիւզարի երեք ամիս արգելափակումի ընթացքին դառնացած պայմանները: Քիւրտ ցեղապետներու քմահաճոյքին ենթակայ, Կիւլիւզար երբ կը տեսնէ թէ լալով ու ողբալով պիտի չկարենայ իր մեկնումը ապահովել եւ ապտիւ, կը մտածէ խորամանկութեամբ դործել:

Մինչ այդ, Կիւլիւզարի ընտանեկան պարագաները որոնց հետ իր կապը խզուած է, չեն դադրիր զայն փնտռելէ: Մուսա Բեկի չարագործութիւնները մի միայն Հայոց հանդէպ չէր: Ան նաեւ քիւրտ գիւղացիներուն ալ պատուհաս էր: Հետեւաբար, երբ երեք ամիս յետոյ Կիւլիզարի հետքը կը գտնուի, Պիթլիսի մէջ դատավարութիւն մը տեղի կ'ունենայ: Քիւրտերը կը յօժարին գատարան ներկայացնել Կիւլիւզարը վստահ ըլլալով թէ ան դաւանափոխ եղած ըլլալը հրապարակաւ պիտի յայտարարէ: Սակայն, մահմետականութիւնը ընդունած երեւցող Կիւլիւզար չի վարանիր բացայայտօրէն յայտնելու թէ «Հայ քրիստոնեայ է եւ կ'ուզէ քրիստոնեայ մնալ»:

Կիւլիւզար կը յանձնուի ընտանիքին: Ինչպէս Անահիտ Տէր – Մինասեան կը դրէ, Պէրլինի վեհաժողովին յետոյ, Արեւմտահայաստանի դաւառները մեծ տէրութիւններու ուշադրութեան առարկայ եղած էին որոնք բարենորոգումներուն պիտի հսկէին: Մեծ տէրութիւնները սիրաչահելու համար սուլթան Ապտիւլ – Համիտ յօժարեցաւ որպէսզի Կիւլիւզարի գատավարութիւնը, անգամ մը եւս եւ այս անգամ անաչառ կերպով Պոլսոյ մէջ տեղի ունենայ: Դատական թղթածրարը Պոլիս կը ղրկուի եւ Կիւլիւզար ալ 60-է աւելի Մշեցիներու ընդհարկութեամբ որոնք իրը վկայ գատարան պիտի ներկայանան Էրզրում – Տրապիզոնի ճամբով մինչեւ Պոլիս կուգան: Մուսա Բեկ եւս իր հետեւորդներով Պոլիս կը հասնի ուր սուլթան Ապտիւլ – Համիտի ջերմ ընդունելութեան առարկայ կ'ըլլայ: Դատավարութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է ոչ միայն Պոլսոյ քրիստոնեայ կամ մահմետական խաւերուն մէջ, այլ նաեւ դիւանագիտական շրջանակներու: Որովհետեւ, առաջին անգամն է որ հեռաւոր գաւառի մէջ տեղի ունեցող «հասարակ» առեւանգումի դէպքի մը պատճառաւ չափազրծը գատուելու համար մինչեւ Պոլիս բերուած է:

Ըստ մեզի, երեք ազդակներ դեր ունեցան որպէսզի նախ անգլիական, յետոյ միւս մեծ պետութիւններու դիւանագիտական շրջանակները հետաքրքրութիւն ցոյց տան այս խնդրին մասին:

Նախորովհետեւ, Լոնտոն լոյս տեսնող «Հայաստան» երկշաբաթաթերթը կրցաւ օրը օրին թէ անգլիական մամուլը եւ թէ Անգլիոյ ազատական կուսակցութեան անդամները տեղեակ պահել այս խնդրին զարգացումին: Բ. Թէեւ Անգլիոյ պահպանողական կուսակցութիւնը օրը օրին տեղեակ էր Արեւմտահայաստանի մէջ տեղի ունեցող բոլոր անցուդարձերէն, բայց կը ջանար զանոնք հանրային կարծիքէն պահել: Անգլիոյ կապոյտ գիրքերը քանի մը տարիներէ ի վեր լոյս չէին տեսներ եւ չատ քիչ լուրեր կը հրատարակուէր: Գ. Եւ վատ մեղի էականը, Անգլիոյ ազատական կուսակցութեան համար հայկական հարցի կերպով մը արծարծումը յառաջիկայ ընտրութիւններուն համար կարեւոր յաղթաթուղթ մը կրնար ըլլալ:

Վերոյիշեալ պատճառաւ է որ Մուսա Բեկ – Կիւլիւզար գատը լայն արձագանգ գտաւ միջազգային հանրային կարծիքին մօտ, ինչպէս բազմաթիւ երկիրներու մէջ մեր կատարած պրպտումները կը հաստատեն եւ որուն մասին երկար տարիներ առաջ պատմագիտական կարեւոր հանդէսի մը մէջ արդէն անդրադարձած ենք (1): Անգլիոյ խորհրդարանական վիճաբանութիւններուն հանդէպ Ապտիւլ – Համիտ երկար ժամանակ անտարբեր չէր կրնար մնալ: Այդ ժամանակները, Սուլթանը դեռ սանձարձակ գործելէ կը վախնար եւ Եւրոպայի հանրային կարծիքին դեռ կարեւորութիւն կ'ընծայէր: Քանի մը տարի յետոյ է որ, այլեւս անվարան կոտորածներ կազմակերպել պիտի տայ, նոյնիսկ Պոլսոյ մէջ, ուր Պանք Օթթոմանի գրաւման օրերուն (1896 Օգոստոս 26) ըստ դեսպանական կամ ֆրանսական փաստաթուղթերու, զոհերուն թիւը 5000-էն աւելի պիտի ըլլար:

Անահիտ Տէր – Մինասեան կը գրէ թէ կաւտսըրն Անգլօ-Արմէնիըն Մխութեան (2) անդամ էր: Մենք սոյն հաստատումին չենք հանդիպած, բայց ինչպէս մեր վերեւ յիշած ուսումնասիրութեան մէջ դրած էինք, ան Պրայսը խրախուսեց երբ այս վերջինը անկախաբար «Հայկական Հայրենասիրական Կոմիտէ»ն 1891-ին ձեռնարկեց «Անգլօ – Արմէնիըն Մխութեան» որուն ալ նախագահը եղաւ: Անգլօ – Արմէնիըն Մխութեան քաղաքական ուղեգիծը անգլիական ազատական կուսակցութեան օրուան քաղաքականութեան յարմարիլ էր: «Հայաստան» թերթը նոր կամուած այս կուսակցական թերթին հայկական պահանջներու օրկանը եղաւ: Բայց, Մինաս Զերազ որ հայկական գատի պաշտպանութեան գործը ուրիշներու չէր կրնար ձգել սկսած էր արդէն Լոնտոնի մէջ Փրանսերէն «Արմենի» պարբերաթերթը հատարակել: «Հայաստան» չկարենալով տոկալ մրցակցութեան, նիւթական պատճառներով փակուեցաւ 1892-ին:

«Անգլօ – Արմէնիըն Մխութիւնը» սկսաւ հրատարակել, 1893-էն սկսեալ, «Անգլօ – Արմէնիըն Կազէթ» անունով պարբերաթերթ մը անգլերէն լեզուով: Եւ որպէսզի թերթին բովանդակութիւնը ուղղակի ազատական կուսակցութեան հակոդութեան ենթակայ ըլլայ, թերթին պատասխանատուութիւնը յանձնուեցաւ Անգլիացիի մը – հաւանաբար ծագումով Հրեայ – որ թէեւ հայկական գատին համակրող մը, յետագային Թալատի հետ ալ սերտ բարեկամութիւն պիտի հաստատէ, ինչպէս մեր երկարատեւ պրպտումներու ընթացքին գտած կարեւոր փաստաթուղթ մը այդ պարագան կ'ապացուցանէ:

Կիւլիւզարի ազմկալից գատավարութիւնը իրօք Պոլսոյ մէջ այնքան էլեկտրականացուցած մթնոլորտ մը կը ստեղծէ որ, Ապտիւլ – Համիտ չափազանց բարկացած խնդրին ստացած արտակարգ ծաւալէն որ նոյնիսկ իրը Մարզպանէի յաջորդի իր հանդամանքն ու դերը անգամ նժարին վրայ դրած է, Խորէն Աչըքեան Պատրիարքը Եըլտըզի պալատը կը կանչէ ու խստիւ յանդիմանելէ յետոյ կ'ըսէ թէ «Հայերը երբեք չափնկալեն որ կրնան ինքնավարութիւն ունենալ, եւ յաջորդ սերունդներն ալ թնաւ պիտի չմոլորեցնէ որ Հայերը օր մը անկախութեան տիրանան» (3):

Կիւլիւզարի գատավարութեան կը յաջորդէ, Գումգափուի ցոյցը 1890 Յունիս 27, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ստեղծումը եւայլն որոնց մասին Անահիտ Տէր – Մինասեան համոզիչ կ'անդրադառնայ:

Ի՞նչ եղաւ ի վերջոյ Մուսա Բեկի վերջը: Չենք յիշեր սա պահուս թէ «Համիտիյէ» զօրագունդերու 1894 – 1896 տարիներու սիրապործութիւններուն (3) Մուսա Բեկ դեր ունեցա՞ւ թէ ոչ: Բայց կրնանք հաստատացնել թէ, ըստ կարգ մը արխիւային վաւերաթուղթերու, գաղութը ակիզբը դեռ ան իր չահատակութիւնները անպատիժ կը չարունակէր:

Կիւլիւզար գատը չահելէ յետոյ կ'ամուսնանայ Մշեցի Գեղամ Տէր – Կարապետեանի հետ: Անահիտ Տէր – Մինասեան կը գրէ թէ Մշոյ Գեղամը հրաչքով 1915-ին մատաղրականներու տարագրութեան եւ սպանութեան ժամանակ հետապընդումէ զերծ մնաց (տե՛ս էջ 135): Այս մասին կ'ուզենք լուսաբանութիւն մը տալ որ կը թուի թէ իր ուշադրութենէն վրիպած է: Թալատի չէ ուզած Մշոյ Գեղամը աքսորել առարկելով թէ «ան արդէն հիւանդ է, քանի մը օրէն կը մեռնի»:

Անահիտ Տէր – Մինասեան կը վերջացնէ իր գրութիւնը աւելցնելով թէ «Կիւլիւզար 1948-ին Շիշլիի գերեզմանատունը ամուսնին քով թաղուեցաւ»: Մեղի համար այս պարագան նորութիւն մըն էր: Կ'ենթադրենք թէ իր մահէն յետոյ զաւակն է որ Պոլիս փոխադրուած է:

Գեղամ Գեւոնեան իր կարգին կը ներկայացնէ Կիւլիւզարի քրտերէն մէկ երգը, Գեղամ Տէր – Կարապետեանի Մկրտիչ Փորթուկալեանի մասին մէկ գրութիւնը, երեսունդ Օտեանի Մշոյ Գեղամի հետ առնչին հանդիպումը եւայլն: Իր զաղափարը արդարեւ կը բաժնենք երբ կը գրէ թէ ... «հակառակ ակնյայտ փաստերու այդ ժամանակները ապրող սերունդին համար այդ ուղին (4) ազատագրութեան համար անհրաժեշտ էր: Մինչդեռ, մեղի համար այսօր, այդ ուղին ցեղասպանութեան կամ ոչնչացումի սկիզբը ըլլալով կը տեսնուի (5): Միայն պարտք կը նկատենք աւելցնել թէ, եթէ նախորդ դարու, մեր ժողովուրդի այսպէս կոչուած առաջնորդները հեռատես եւ խիստ ըլլային ջահայեացօրէն չարժէին այսօր անկարելի չէր որ մեր ժողովուրդի ճակատագիրը բոլորովին տարբեր եղած ըլլար: Այս, թէեւ խիստ կարեւոր, բոլորովին տարբեր նիւթ մըն է որ կ'արժէ առանձին ուսումնասիրութեան առարկայ ընել: Ասոր անհերքելի մէկ օրինակը Հրեաներու ապատագրական չարժումն է որ մեղմէ պակաս նպաստակ դարը առաջ, անճայն եւ անչշուկ սկսելով հանդերձ, դաս առնելով նախ Ցոյներու, ապա Սերպերու եւ Պուլկարներու եւ վերջապէս Հայկական ապատագրական չարժումներէն, մինչեւ Ա. համաչխարհային պատերազմի վախճանը չափազանց գաղջ կերպով ընթացաւ նմանօրինակ նախճիրներէ զերծ մնալու համար:

***

Սոյն հատորը թերեւս ամենք իրը վէպ պիտի ընթերցեն որուն յատկապէս առաջին մասը իսկական կեանքէ քաղուած է: Իսկ ուրիշներ, անոր մէջ պիտի գտնեն պատմական իրազարձութիւններու վերաբերեալ վաւերական հատոր մը որ կը վերակենդանացնէ մի քանի դարու վերջալոյսին Արեւմտահայաստանի հայկական գեղջուկ եւ տոհմիկ կեանքը առօրեայ ամեհի փորձանքներու մէջ որոնք մինչեւ ցեղասպանութեան գործադրութիւնը անպակաս եղան մեր ժողովուրդին վրայէն: Տարակոյս չունինք թէ այս հատորը մեր համայնքին քաջալերանքին պիտի արժանանայ:

---

(1) Տես. A. Beylerian «L'Impérialisme et le mouvement national arménien (1885-1890)» in *Relations Internationales*, Paris-Genève, Publications de la Sorbonne, n° 3 (1975), pp. 19-54.

(2) Anglo - Armenian Association-ը 1893 – 96-ի կոտորածներու ժամանակ անգլիական խորհրդարանի 50-է աւելի երեսելի անդամներ կը հաշուէր իր մէջ, որոնց կարգին յիշենք Ուէսթմինսթըրի դուքսը, Արճիլի դուքսը որոնք Թագուհի Վիքթորիայի հետ ազգականական կապեր ունէին:

(3) Տես. A. Beylerian, *op. cit.*, p. 37.

(4) Յեղափոխական շարժումներուն կ'ակնարկէ հեղինակը:

(5) Տես. Էջ 139:

(*) Editions Parenthèses, 1993, 120 F.

ՄՇՈՑ ԱՇԽԱՐՀ

ԽՈՒՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՄԵՐ ՏԱՆ ՄԷՋ

Դարձեալ մայրս կը պատմէր թէ, տարի մը, հայրս մասնուած ըլլալով, անոր բացակայութեան, օր մը ոտիկանութիւնը կուգայ խուզարկելու մեր տունը: Այդ պահուն մայրս ինծի հետ (հազիւ մէկ տարու երախայ) առանձին կը գտնուի եղեր տանը մէջ: Բարեբախտաբար բակին մէջ խաղցող ազգ ազմուկ աղաղակներէն «Թավրիզին եկաւ» կանչերէն, մայրս կ'ելլէ պատուհան եւ կը տեսնէ զրսի դրան մօտ եւ բակին մէջ խոնուած թուրք ոստիկանները. ամէն ինչ հասկնալով, խելայեղ կը վազէ հօրս սենեակը եւ աճապարանքով կը հաւաքէ հոն պահուած ձեռագիրները եւ բոլոր կասկածելի թուղթերը, եւ, աւելի յարմար ու ծածուկ վայր չգտնելով, դանդաղ պահելու, ակնթարթի մը մէջ, կը քակէ իր անդրավարտիկին վարդերը եւ ձեռքը անցուցած բոլոր դրութիւնները կը լեցնէ հոն (զաւառի կիներուն անդրավարտիկները, թէ՛ վերէն, թէ՛ վարէն, ամուր կապուած ու կոճկուած էին): Ցետոյ, մայրս պիս դրկած, դժուարաւ կը յառաջանայ եւ մէջտեղի մէջ, մուտքի դրանքով, Ս. Կարապետ կանչելով ու երեսը խաչակնքելով, կը սպասէ սրտաբորոք...:

Դուռը կը զարնուի, մայրս կը բանայ եւ առանց հարցուփորձի, որսկան չունեցող ոտիկանները կը խուժեն ներս, ոտքը տակնուվրայ կ'ընեն եւ, հօրս սենեակին մէջ գտնուած բոլոր դիրքերն ու մնացած թուղթերը լեցնելով տոպրակի մը մէջ կը պատրաստուին մեկնելու: Ոստիկանապետը գոհ չէ սակայն, իր փնտռած փաթթոցները չէ գտած ... կասկածելով կը նայի մայրիկիս ... եւ դեռ չվորձած զայն խուզարկելու, մայրս քաջաբար կը պոռայ անոր երեսին, ակնարկելով իր եւ Մուսա Բեկի պատմական դատավարութեան «Վեհափառ Սուլթանէն Ֆերմանի ունիմ, ոչ ոք իրաւունք ունի մօտենալու ինծի...»: Ոստիկանները ճարահատ, ակռայ կճրտացնելով դուրս կ'ելլեն տունէն, իրենց հետ տանելով հօրս մնացեալ գրքերն ու ձեռագիրները:

Այս միջադէպին հետեւանքով, հայրս երեք ամիս միայն կը բանտարկուի Մուշի մէջ...: Աչալուրջ մօրս չնորհիւ, ան կ'ազատի 101 տարուան բանտէն ու կախազանէն...:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

«ՆԱՀԱՆՋԷ ՆԱՀԱՆՋ»ԻՆ ԱՌԹԻՒ ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«Յառաջ» Օրաթերթի
Պատասխանատու Խմբագրութեան

Որպէս Սփիւռքի հայ խմբագիր խորհելս կը բաժնեմ «դառն խորհրդածութիւնները», որոնք լոյս տեսած են Թերթիդ Փետրուար 16-ի համարով տրուած «Նահանջէ Նահանջ» խորագրով Օրուան Խօսքին մէջ, թէեւ չեմ կարծեր, որ պատասխանատու կազմակերպութիւններ կամ կազմակերպութիւններ «ծրագրուած կերպով» կը կատարեն «Սփիւռքի թաղումը»: Նոյնիսկ եթէ «անընդունելի» կը թուին իրենց տուած որոշումները, ինծի կը թուի թէ նոյն այդ որոշումները մաս կը կազմեն «Սփիւռքի Նահանջ»ի երեւոյթին, վստահ եմ՝ ակամայ: Ամէն պարագայի, այս մէկը չի նշանակեր անպայմանօրէն հաւատալ այդ երեւոյթի փաթալիզմ-ին եւ արդարացնել որոշումները, որոնցմէ թերեւս -- եւ դեռեւս -- կրնանք խուսափիլ: Պարզապէս՝ Սփիւռքի մասին կենսականօրէն անհրաժեշտ է խորացնել բանավէճ մը, որ արդէն սկսած է Վահէ Օշականով, Մինաս Թէօլէօլեանով, Մարկ Նշանեանով եւ ուրիշներով:

Կասկած չունիմ, որ «Յառաջ»ի վերոյիշեալ Օրուան Խօսքը կը տեղադրուի այդ բանավէճի ծիրին մէջ եւ առ այդ՝ ողջունելի է: Կը մնայ որ բոլորիս համար տխուր ու մտահոգիչ երեւոյթի մը -- այս պարագային՝ ՌԱԿ-ի պաշտօնաթերթի «Պայքար»ի ամսաթերթի վերածուիլը -- մատնանշումը, կը կրկնեմ՝ իրաւացի ոչ միայն մասնաւորաբար «Պայքար»ին, այլ նաեւ «Հայրենիք»ին ու «Արմենիա»յին համար, չի կրնար յանգիլ մասնայատուկ պատասխանատուութիւն մը, իմա՛ «սփիւռքահայ կենսական կառոյցներուն մահազանգը հնչեցնող Սփիւռքի դեկավարութեան», գտնելու եւ դատապարտելու դիւրին «լուծում»ին: Այս, ինծի կը թուի, նեմեսացում մըն է այլապէս բարդ խընդրարկումի մը եւ տեղեկատուութեան բացակայութիւնը կամ կարգ մը ազդակներու անտեսումը հաւանաբար իր դերը ունի անոր մէջ:

Մասնաւորաբար պիտի անդրադառնամ Պուէնոս -- Այրէսի «Արմենիա» օրաթերթին չարաթաթերթի վերածուելու մատնանշումին, որովհետեւ 1987-էն ի վեր սոյն թերթին հայերէն բաժնին խմբագրութեան ստանձնած եմ ես ինքս եւ, միւս կողմէ, արդէն երկրորդ առիթով է, որ սփիւռքեան նահանջի երեւոյթին անդրադառնալու ժամանակ «Յառաջ»ը կը մէջբերէ «Արմենիա»ն որպէս տխուր օրինակ: Հասկնալի է, անշուշտ, որ ինծի ալ ուրախութիւն չի պատճառեր այս լրատուիճակը, ոչ միայն որովհետեւ ուղղակիօրէն առընչակից է անձիս, այլ նաեւ որովհետեւ արեւմտահայերէնի եւ իր մշակոյթի պահպանումը մտահոգութիւնս է: Սակայն, առնուազն առ ի տեղեկութիւն պէտք չէ անտեսուին «Արմենիա»յի չարաթաթերթ վերածուելուն հիմնական պատճառները՝ անկախ հայերէն ընթերցողներու թիւի հետեւողական նուազումէն, մէկ եւ միակ պատճառը «Արմենիա»յի հայերէն թիւին չարաթաթերթի վերածուելու 1989-ի եւ 1990-ի Արժանթինի իրերայաջորդ հիւպերինֆլասիոններն էին, որոնք խլեցին տարին ոչ միայն տնտեսապէս չատ ուժեղ հասատատուն հիմեր ունեցող թերթեր ու հրատարակութիւններ, այլեւ ամբողջ հաստատութիւններ: Ինչ կը վերաբերի կացութեան բարեփոխումին յետոյ նախկին իրավիճակին տակաւին չվերադառնալու իրականութեան, եթէ ոչ արդարացուցիչ, առնուազն համոզիչ բացատրութիւններ կը վարձեմ որ են՝ տնտեսական դժուար կացութեան մը պարտադրած բանականացումը, բայց նաեւ Դաշնակցական մամուլին դէմ որոշ շրջանակներու կողմէ յայտարարուած պոյքոթը, անկախ անկէ, որ հայերէն դրելու ատակ անձերը միշտ չէ, որ Հարաւային -- Ամերիկայի հայ մամուլը իրենց յօդուածներուն յարմար կը նկատեն թերեւս ընթերցողներու թիւի տահմանափակուածութեան կամ այլ պատճառներով: Այլապէս՝ «Արմենիա»ն հայերէնով հրատարակելու որոշումը կուսակցութեան մը քաղաքական որոշումն է, գիտակից Սփիւռքի հաստատութիւններու կարեւորութեան, թէկուզ եւ նպատակաուղղուած հիմնականին մէջ դէպի Հայաստան: Այսինքն՝ «Արմենիա» չարունակուեցաւ կանոնաւորաբար հրատարակուիլ հայերէն առանց դադար առնելու, այն պարագային երբ ուրիշ թերթեր եւ ամսաթերթ հայկական տարածաշրջանի մը ամառնային արձակուրդ կ'առնէին իրենց ընթերցողներէն, ամանք ամբողջ ամիսներ լռեցին՝ վերակենդանանալու համար միջ -- կուսակցական պայքարի վերահրահրման նպատակով -- երբ անհրաժեշտ դրամագլուխը ներդրուեցաւ....., եւ տակաւին՝ «Արմենիա»ն կը մնայ միակ հայերէն հրատարակութիւնը, մինչ ուրիշներ, արդէն տասնամեակէ մը աւելի կեանք ունեցող թէ նորելուկ, հասկնալիօրէն՝ «չուկայական» պատճառներով, հայերէն յօդուածներու հրատարակութիւնը իւեցուցած են հազիւ թէ խորհրդանշական մակարդակին... Վերջապէս՝ «Արմենիա»ն չարաթաթերթի վերածուելուն պատճառով չէ որ իրեն «կցած է» սպաներէն թիւ մը, ինչպէս որ Օրուան Խօսքին կծու նկատողութիւնը կ'ուզէ: Սպաներէն թիւը հրատարակուելու սկսած է տակաւին 70-ական թուականներուն եւ 80-ական թուականներու կէսին եղած է օրաթերթին չարաթաթական յաւելուած մը, որ շրջանին համար անհրաժեշտութիւն է եւ ոչ թէ քմահաճոյք կամ ի հեճուկս հայերէնին ընթերցող չափահալու ռազմավարութիւն:

Սխալ չհասկցուինք: «Արմենիա»յին դաւինեալ ակներ ուզելու միտումով, չէ, ոչ ալ ինչ -- որ «հերոսութեան» փաստը տալու եւ նուաղ՝ նսեմացնելու սփիւռքահայ մամլոյ այլ ներկայացուցիչներու դերն ու կարեւորութիւնը կամ դիմադրաւած դժուարութիւնները, որ այս տողերուն ծրնունդ կուտայ: Ինչպէս վերը ըսի՝ Սփիւռքի նահանջին երեւոյթը բարդ է եւ այս հաւաքական ցաւին դարման փնտռելու կոչուած անաչառ բանավէճը պէտք է ըսէ ամէն ինչ, որ իր կարգ թէ ակամայ աղերեցութիւնը կ'ունենայ կազմակերպութիւններու կողմէ ընդունուած «անընդունելի» որոշումներու ձեւաւորման վրայ: Այլապէս, առանց ամէն ինչ ըսելու «Արմենիա»ն, թէ «Հայրենիք»ն ու «Պայքար»ը, տխուր օրինակներու վերածելն ու անցնիլը անարդար է, ինչպէս որ, կը կարծեմ, ճիշդ չէ միայն կուսակցութիւններուն որոշումները քաւութեան նոխազ ընելու ձգտումը:

Հաւատացէք, որ Սփիւռքի այս նահանջի պայմաններուն մէջ դրուած իւրաքանչիւր հայերէն բառի նկատմամբ դուրդուրանքս այնքան խոր է, որ ամենայն անկեղծութեամբ երկար կեանք կը մաղթեմ ոչ միայն «Արմենիա»յին, այլ նաեւ «Հայրենիք»ին, «Պայքար»ին եւ Սփիւռքի բոլոր հայ մամուլին:

Եւ անշուշտ՝ «Յառաջ»ին: Միշտ չէ որ կը բաժնեմ թերթին ուղղութիւնը, սակայն ամենախոր հիացումի արժանի են հոն ստորագրող գրիչները եւ մանաւանդ՝ վրան եղած եմ մինչ ի արգանք յուզումին ողբացեալ վեհերան ընկերոջ մը՝ Գէորգ Ամմահունիի -- մէկը այն քիչերէն որ կը դողար արեւմտահայերէնի բիւրեղութեան վրայ--, ամէն անգամ որ կը յիշէր անմահն Շաւարշ Միսաքեանին տողերը:

Ինդրեմ որ ընդունիք կանխայայտ շնորհակալութիւններս՝ այս նամակին ձեր թերթին մէջ տեղ տալուն համար:

ԽԱՉԻԿ ՏԷՐ -- ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ
Խմբագիր «Արմենիա»յի
Պուէնոս -- Այրէս, Մարտ 4

***

ԽՄԲ. -- «Յառաջ»ի --

Սիրով տեղ տուինք Պուէնոս -- Այրէսի մեր պաշտօնակից «Արմենիա»յի խմբագիր՝ Խաչիկ Տէր -- Ղուկասեանի վերոյիշեալ նամակին, մէկէ աւելի պատճառներով:

Առաջինը -- եւ կարեւորագոյնը -- այն է որ այս անգամ մեր խօսքը չէ եղած ձայն բարբառոյ յանապատի, տեղ մը հասած է եւ ուրախալի փաստը կուտայ որ ուրիշներ ալ նոյն մտահոգութիւններն ունին:

Ս. Տէր - Ղուկասեան առաւելաբար իր խմբագրած թերթին պարագաները մանրամասնելով հանդերձ, դանակը կը խրէ սփիւռեան ընդհանուր վէրքին մէջ: Իր պարզած ցաւերը մեզի ալ ծանօթ են եւ եթէ նոյնիսկ մեղմացուցիչ դէպք յանցանաց չեն, առնուազն տրամաբանական բացատրութիւններ եւ լուսաբանութիւններ են:

«Արմենիա»յի խմբագիրը իրաւացի կերպով կը շեշտէ որ. -- *«Սփիւռքի մասին կենսականօրէն անհրաժեշտ է խորացնել բանավէճը...»*: Պիտի աւելցնէինք ո՛չ միայն անհրաժեշտ այլեւ՝ ստիպողական:

Կ'անտեսէ սակայն, մեր խմբագրականին մէջ մատնանշուած երկու այլապէս յատկանշական երեւոյթներ: Մեծ, ի մէջ այլոց անդրադարձած էինք *«Արմենիա»*յի եւ ծանրացած էինք նախ Միացեալ -- Նահանգներու պարագային վրայ, ուր կը տրուին նահանջողական յոյժորդական որոշումներ (Հայրենիք, Պայքար եւ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի դպրոցի փակում), այսինքն հո՛ն ուր հայ գաղութը գրեթէ մէկ միլիոնի կը հասնի, գաղթած հայախօս երկիրներէ. ապա՝ Սփիւռքի անտեսումը եւ բոլոր ճիգերու Հայաստան մէկտեղելու իրողութեան վրայ: Մեր պաշտօնակիցը չանդրադառնար այս կէտերուն:

Պիտի ուզէինք որ մեր խմբագրականին առթիւ գրուած այս նամակը, իսկապէս մեկնակէտ ծառայէր, եւ մեր ու իր շօշափած հարցերը լուրջ բանավէճի մը դուռ բանային, մամուլի էջերէն ալ անդին:

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ջորեքշաբթի, Փետրուար 3

Ոչ մի փոփոխութիւն:

Ամէն օր աշխատելու համար, հարկ է պայծառ մեքենայով դրեթէ մէկ ժամ տեւողութեամբ զառիվեր ճամբայ կլոտրել՝ քաղաքից դուրս ընակուող մի աշխատակից, աշխատանքի վայր հասցնելու եւ ապա երեկոյեան տուն վերադարձնելու համար:

Արդէն մի քանի օր է, որ նման երկար ժամեր մեքենայի եւ ձիւների մէջ եմ անցկացնում: Ժողովրդի մեծամասնութիւնն ոտքով է ճամբայ կարում: Նրանք այլեւս չեն փորձում անցնող մեքենաներից օգնութիւն խնդրել: Ոչ մի մեքենայ չի կանգնում. դէնքով մեքենաների խլոցներ են եղել: Այլեւս ոչ ոք չի համարձակւում անծանօթ ոեւէ մէկին իր մեքենայի մէջ վերցնել:

Գիշերը միեւնոյն խաւարը: Մեր մեքենան համարեա ամէն գիշեր, զանազան փողոցներում միլիցիայի կողմից ստուգուել եւ պաշտօնական անցագրի բերումով թողարկուել է:

Չինգշաբթի, Փետրուար 4

Այսօր հիւրանոցի ամէնօրեայ վճարելիք տոլարը փակագծի մէջ 620 ռուբլի էր:

Չամօ Բէկ - Նազարեանի յուշագրութիւնների թարգմանութեան համար վերջապէս կարողացայ կապ հաստատել:

Ժընեւից տեղեկութիւն է հասել, որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ տեսակցելու է մարզամիրական միջազգային հիմնարկի նախագահը: Հիմնարկի տնօրէնը վոհ է արդիւնքից եւ հիասթափւած, որ միեւնոյն հիմնարկը Բաքւում անկարող է եղել Շէյխ - ուլ - Իսլամի հետ կապ հաստատել:

Այսօր վերջապէս յաջողեցի երեւնում մի բաց դրախանութ գտնել եւ մի քանի հրատարակութիւններ գնել: Փընտրուածս վերջին երկու տարուայ հրատարակութիւններն էին: Լաւորակներն անճնական ձեռնարկութիւնների կողմից տըպագրուած դրքերն են. դրանք չատ աւելի թանկ արժէն քան պետական հրատարակութիւնները: Պետականները չափազանց անխնամ են արուած: Օրինակ՝ «Հայաստանի Գիտութիւնների Ակադեմիա»-ի Ցովհաննէս Թումանեանի երկերի ամբողջական տասը հատորեակի հրատարակութիւնը, որից լոյս է տեսել ընդամէնը չորս հատոր: Այդ չարանի երկրորդ հատորը հրատարակուած է հերթի խախտումով, երրորդ եւ չորրորդ հատորից յետոյ, 1991 թուին: Երկրորդ հատորն այնքան անխնամ է, որ խորը ցաւ է պատճառում: Դրքի էջերն մեծ մասամբ անընթեռնելի են տպագրութեան սխալ ընտրման եւ կամ թանաքի բացակայութեան բերումով: Նկատի ունենալով, որ սա *Թումանեանի երկերի միակ ամբողջական հրատարակութիւնն է (հեղինակային տարբերակներով), երեւոյթն էլ աւելի է ցաւ պատճառում: Անբարեխղճութիւնն ակնյայտ է ամէն մի էջում:*

Հրատարակութիւնների մէջ կան նաեւ մի քանի պատկերաշարային ոճով արուած հայերէն դրքոյկներ: Դրանցից մէկը կրում է «Իշխան Նարեկ» չինծու վերնադիրը: Միւսը եւրոպական աղբիւրներից առնուած թարգմանաբար ներկայացուող «Յիսուս Քրիստոսի կեանքը» պատկերաշարն է՝ դասական ուղղագրութեամբ:

Հրատարակութիւնների մէջ ուշադրաւթիւնս է գրաւում Ռաֆայէլ Իշխանեանի հեղինակութեամբ «Դասական ուղղագրութեան կանոնները» 32 էջից բաղկացած 1991 թուակիրը, ողջունելի փոքրիկ գրքոյկը, որի Երկու խօսք-ի մէջ կարդում եմ «Ուղղագրութիւնը յիշողութիւն է, պէտք է բառերի գրութիւնը յիշել տառ առ տառ: Կան նաեւ ուղղագրական կանոններ, որոնք օգնում են բառապատկերները յիշելու»:

. . .

«Դասական ուղղագրութեամբ գրելով՝ սկզբնական շրջանում, անշուշտ, որոշ դժուարութիւններ կը լինեն, սխալներ կ'անենք: Բայց սա էական չէ, քանի որ աստիճանաբար վարժուելով՝ սխալները կը նուազեն, կը վերանան»:

. . .

Սա՝ գրական ու մշակութային ահռելի անանկութեան եւ պարապութեան մէջ, մի քանի այլ նման երեւոյթների հետ դրական քայլ է:

(Շար. 14)

Տիկին Այտա Կառվարենց,
Տիկին Նուարդ Կառվարենց,
Տէր եւ Տիկին Շարթ, զաւակներն ու թոռները,
Տէր եւ Տիկին Շառլ Ազնաւուր եւ զաւակները,
Սեզա եւ Սամ Սթոքֆիչ եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Վէնսան Տարաքճեան եւ ընտանեկան համայն պարագանները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, զաւկին, եղբօր, մօրեղբօր, քեռայրին, զարմիկին եւ ազգականին՝

ԺՈՐԺ ԿԱՌՎԱՐԵՆՑԻ

մահը որ պատահեցաւ Մարտ 19-ին, 60 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Մարտ 25-ին, ժամը 10-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

Թաղումը տեղի կ'ունենայ Monfort-Lamaury (Yvelines) *գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը:*

VENEZ DANSER
A LA

"SOIREE JEUNES"

organisée par le «*Tebrotzassère*»

le Samedi27 Mars à 22 heures
à la Salle des Fêtes de l'Ecole
1, Bd. du Nord — 93340 Le Raincy

ANIMATION DISCONIGHT
Renseignements : 43. 81. 01. 72

Entrée : 70 F. *Tenue*
Boissons à volonté correcte exigée
(*non alcoolisées*)

VENEZ NOMBREUX!

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Նախաք, Մարտ 27, Տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին առոկալի չարչարանցն եւ մտին ի Վիրապն:

Այս առթիւ, խորանը բացուած, պատարագ կը մատուցուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՀԱՆԱՑ ԹԱՇՃԵԱՆ
ծանօթ. - «Տէր ողորմիա»ի ժամանակ խորանը կրկին կը փակուի:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir de saluer
un événement musical
une première en Europe
L'EDITION de PARTITIONS DE MUSIQUE POPULAIRE ARMENIENNE
pour GUITARE
de
Laurent BOUTROS-DER HAGOPIAN
Guitariste-Compositeur
Présentation
le Vendredi 26 Mars à 20h45 précises
suivi d'un *RECITAL de GUITARE*
à l'issue de la soirée, débat et dédicaces.

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

---

l'U.G.A.B.-JEUNES
de Marseille

organise une

SOIREE COCKTAIL

AU PROFIT DE L'ARMENIE

le Samedi 27 Mars à partir de 23 h.

Ambiance arménienne assurée!

P.A.F. : 70 F. + 1 consommation

Rendez-vous au 327, Bd. Michelet.

SOLIDARITE FRANCO-ARMENIENNE
et
LE COLLEGE INTERNATIONAL DE PHILOSOPHIE
vous invitent à une conférence-débat sur le thème

LA DEMOCRATIE S'APPREND-ELLE?

Avec la participation de

Cornélius CASTORIADIS
Philosophe, professeur à l'Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales ..
Cristina HURTADO-BECA
Professeur de Sciences Politiques à l'Université Paris VIII
Michel MARIAN
Maître de conférences à l'Institut d'Etudes politiques de Paris, membre de la rédaction de la revue Esprit
Jacques POULAIN
Philosophe, Directeur du Département de Philosophie de l'Université Paris VIII

La soirée sera animée par *Gérard MALKASSIAN*
Correspondant du Collège International de Philosophie

---

l'U.C.F.A.F.
présente
POUR UNE TOURNEE EXCEPTIONNELLE

L'ENSEMBLE NATIONAL DE CHANTS ET DANSES DU HAUT-KARABAGH

PARIS

SAMEDI 27 MARS A 20 h h30
DIMANCHE 28 MARS A 17h
LUNDI 5 AVRIL A 20h30
MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e — Métro : Iéna

Réservations : **UGAB** : 118, rue de Courcelles, Paris 17e — **Chez Arto** : 12, ave. de la Porte Brunet, Paris 19e — **Cabinet Terziyan** : 21, rue Lamartine, Paris 9e — **Géoma** : 36, Passage du Ponceau, Paris 2e — **Librairie Orientale** : 51, rue Monsieur-le-Prince, Paris 6e — **Photo Carmen** : 91 bis, ave. Henri Barbusse, 92140 Clamart — **Télé-Condorcet** : 175, ave. Jean-Jaurès, 92140 Clamart — **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes — **Centre Culturel et Artistique** : 6, Cité du Wauxhall, Paris 10e, tous les jours de 18h à 20h - samedi de 15h à 18h - Tél. : 42 08 76 49.

ALFORTVILLE

Sous la Présidence d'Honneur de M. René ROUQUET Député-Maire d'Alfortville
LUNDI 29 MARS A 20 h 30
SALLE DES FETES
22, rue Voltaire, Alfortville

Réservations : **Boyadjian Hagop** : 121, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Epicerie Hay Ararat** : 118, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Atlantic Electronique**: 241, rue Paul Vaillant-Couturier, Alfortville.

BAGNEUX

Sous la Présidence d'Honneur de Madame Janine JAMBU
Maire de Bagneux, Conseiller Général des Hauts-de-Seine
MARDI 30 MARS A 20 h 30
THEATRE VICTOR HUGO
14, rue Victor Hugo, Bagneux

Réservations : **Tbirian** : 30, ave. Henri Barbusse, Bagneux-Tél.:46 63 69 45 — **Alexanian** : 54, ave. Henri Ravera, Bagneux - Tél. : 47 35 61 68 — **Nairi Traiteur-Aprahamian** : 108, ave. Albert Petit, Bagneux - Tél. : 46 65 49 58.

ARGENTEUIL

Sous la Présidence d'Honneur de M .Robert MONDARGENT
Député-Maire d'Argentueil
MERCREDI 31 MARS A 20 h 30
THEATRE JEAN VILAR
9, boulevard Héloïse, Argenteuil
Réservations : **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes.
L'Ensemble se produira également :

- JEUDI 25 MARS à *MONTREUIL* (renseignements auprès de l'UCAM)
- VENDREDI 26 MARS à *ARNOUVILLE-LES-GONESSE* (rens. auprès de l'A.V.A.G.)

Réservations et informations pour tous les spectacles au 42 08 76 49 de 18h à 20h et les samedis de 15h à 18h.

VILLEURBANNE

JEUDI 1er AVRIL A 20h30
CENTRE CULTUREL — Cours Emile Zola

ST-CHAMOND

VENDREDI 2 AVRIL A 20 h 30
SALLE ARISTIDE BRIAND

MARSEILLE

SAMEDI 3 AVRIL A 20 h 30
CINEMA ODEON

VALENCE

DIMANCHE 4 AVRIL A 15h

ISSY-LES-MLX.

Sous la Présidence d'Honneur de M. André SANTINI, Député-Maire d'Issy-lès-Moulineaux
MARDI 6 AVRIL A 20 h 30
PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES

---

les 22 - 23 et 24 Avril à Paris

COLLOQUE
SUR

L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE

Sa théologie, son histoire, son présent

Organisé par :
La Fédération Protestante de France et l'Eglise Apostolique Arménienne
Jeudi 22 AVRIL - 20 h 45 - *Mairie du VIe*
CONFERENCE PUBLIQUE D'OUVERTURE
de Sa Sainteté
KAREKINE II
Catholicos de la Grande Maison de Cilicie
«LE CREDO DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE»
Vendredi 23 AVRIL - *Salle Nourhan Fringhian*, Eglise Apostolique Arménienne
Saint Jean-Baptiste - 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
8 conférences par *G. Dédéyan, T. Rév. Père N. Baboudjian, R. Père C. Renoux, B. Outtier, Mgr. M Krikorian, P Donabedian, Dr. A. Khazinedjian, Me S. Balian.*
21 heures : GRAND CONCERT PUBLIC au *Temple de l'Oratoire du Louvre*
Chants liturgiques arméniens par la Chorale Sipan-Komitas
sous la direction de *Garbis Aprikian* — Soliste : *Sonia Nigoghossian*
Samedi 24 AVRIL - *Salle Nourhan Fringhian*, Eglise Apostolique Arménienne
Saint Jean-Baptiste
2 conférences et synthèse
par *Mgr. Kude Nacachian, B. Chahbazian, Mgr. N. Zakarian, Rév. S. Sahagian, K. Torossian* 11h30 - 13h :
Célébration de la Sainte Messe et Requiem, en l'Eglise Saint Jean-Baptiste, à la mémoire des martyrs du génocide de 1915.

Inscriptions au Colloque :

200 F., compris rafraichissements-pauses, déjeuner du 23 Avril et entrée au concert (entrée concert seul 50 F.). Chèques à libeller au nom de «l'Eglise Apostolique Arménienne—Colloque ». Formulaire d'inscription et réglement à adresser *avant le* 15 *Avril*, au Pasteur Samuel Sahagian, 58, rue Madame, 75006 Paris (Tél. : 45 48 13 50) ou à Kégham Torossian, Eglise Apostolique Arménienne, 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris (Tél. : 43 59 67 03).
Un dépliant détaillé est à votre disposition sur simple demande.
(*Toutes les conférences seront en français*).

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՓԱՏԱԽՆԱՄՈՒԹԻՒՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ԳԱՇՏԱՀԱՆԳԻՍՏԸ
Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան պարտէզներուն մէջ
ՅՈՒՆԻՍ 13-ին

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆր. Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կողմէ Նուրհան Ֆրէնկեանի մահուան առիթով:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 25
JEUDI
25 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·025

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

68e ANNEE — N° 18.025

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՍԱՊԱՀ» ԱՂԹԱՄԱՐԻ ՄԱՍԻՆ

«*Մարմարա*» Մարտ 15-ի իր թիւին մէջ հետեւեալ արձագանգը կուտայ «*Սապահ*»ի գրութեանէն· --

***

«Սապահ» *թերթի Կիրակնօրեայ «Սթար» յանելուածականը իր Մարտ 14-ի թիւին մէջ հրատարակած է մեղի համար չափազանց երկու յօդուածներ, որոնցմէ առաջինը նուիրուած է մանաւանդ Աղթամարի Եկեղեցւոյ եւ ընդհանրապէս Վանի պատմական յուշարձաններուն: Իսկ երկրորդը կը վերաբերի ինչպէս փաչայի հետ ունեցած հարցերու, ուր կը հրատարակուի նաեւ հայկական ապստամբութիւնը ցոյց տուող խորհրդանշական դծագրութիւն մը:*

Իսկապէս չափազանց է Աղթամարի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մասին գրուած յօդուածը, ուր յօդուածագիրը չատ անկողմնակալ կերպով կը խօսի Վանի անցեալին մասին, անդրադառնալով այն իրողութեան, թէ այս հոդուածածքը միշտ առարկայ դարձած է ոտնակոխումներու եկող -- գացող ազգութիւններու կողմէ: Այս քաղաքը հիմնուած ըլլալով Հանդերձ Ուրարտուներու կողմէ եւ նախապէս Թուշպա անուան տակ իբր մայրաքաղաք ծառայելէ վերջ, անդամ մըն ալ հանդիսատ եւ անդորրութիւն չունեցաւ մինչեւ որ նախ Ռուսերու հակազդեցութեան տակ անցաւ Հայերուն, վերջն ալ Հայերու ձեռքէն առնուեցաւ Թրքական ուժերու կողմէ (1918 Ապրիլ 7):

Յօդուածագիրը կը նշէ, որ այս հոդուածածքին վրայ Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ անհանդարտ վիճակներ ստեղծուեցան եւ այսօր ալ կարելի է գտնել այդ անհանդարտ վիճակի հետքերը: Ինչ մեղք որ այսքան պատմական իրադարձութիւններու թատերաբեմ հանդիսացած վայրը, վանի հարուստ չէ պատմական յուշարձաններու տեսակէտով, եւ պատճառն ալ այն է, որ այս հոդուածածքը չարունակ ենթարկուած է թալանի եւ կողոպուտի,

Գալով Աղթամարի Եկեղեցիին, յօդուածագիրը կը նշէ որ կղզիի վրայ առաջին կառոյցները կատարուած են Թէոդոս Ա.ի կողմէ, երբ կղզին կը գտնուէր Հայերու իշխանութեան տակ: 653 թուականին վանք մը, 915-ին ալ Վասպուրականի Գագիկ Թագաւորին կողմէ պալատ մը, եկեղեցի մը եւ նաւահանգիստ մը կառուցուած է: Այս եկեղեցին, որ քրիստոնէական չորանի կարեւոր յուշարձաններէն մէկը կը նկատուի, մինչեւ այսօր կանգուն կը մնայ չնորհիւ հարիւրապետ ձավիթ պէյի, զբաղէտ Եաչար Քէմալի եւ «Ձումհուրիյէթ» թերթի արուեստէր Նատիր Նատիի: Եաչար Քէմալ 1951 թուականին պատահմամբ տեսած է Աղթամարի եկեղեցին եւ լսած է որ տեղւոյն կուսակալը, վերէն ստացուած հրահանգով մը ձեռնարկած է եկեղեցին փլցնելու գործին: Հարիւրապետ ձավիթ պէյ անուն անձ մը Եաչար Քէմալէն խընդրած է, որ ամէն ինչ ընէ որպէսզի արդելք ըլլայ փլուզումին: Իրենց ճիդերը բաւարար չեն եղած եւ այն տեղն իսկզբանէ որ միջնադար չորանի Կրթական նախարարը՝ Ահմէտ Պաման: Երկու օր վերջ Անգարայէն Կուսակալութեան հրահանգ հասած է, որ եկեղեցին չփլցուի: Այս կերպով կը նշուի, որ Աղթամարի եկեղեցին այսօր փրկուած է վերոյիշեալ անձերու բարի միջամտութեամբ:

Յօդուածագիրը ապա նոյնութեամբ կը պատմէ նաեւ Աղթամարի աւանդավէպը, ձիւղ այնպէս ինչպէս պատմած է Յովհաննէս Թումանեան: Յօդուածագիրը, որ չարունակ Ապոստամբ անունը կը գործածէ եկեղեցիին համար, կը յիշեցնէ, որ անոր միւս անունն ալ Աղթամար է:

ԸՆՏՐԱՊԱՅԿԱՐ

ՇԻՐԱՔԻ ՀԱՄԱՐ ՄԻԹԵՐԱՆ ՊԷՏՔ Է ՔԱՇՈՒԻ

ՊԱՀԱՏԻՐԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄԸ ԱՊԱՀՈՎ ԿԸ ԹՈՒԻ

Մարտ 23-ին, վերջ գտան սակարկութիւնները, քանի որ մինչեւ կէս գիշեր միայն կարելի էր թեկնածուութիւնները արձանագրել տալ: Իւ -- Տէ -- Էֆ եւ Էմ -- Փէ -- Էր կրցան համաձայնիլ ընդհանուր ձեւով մէկ թեկնածուի շուրջ, բայց չորս չրջաններէ, ուր երկու թեկնածուներ կան: Հինգ չրջաններու մէջ ալ «վերէն եկած» հրահանգներուն չուզեցին հետեւիլ ընդդիմութեան երկու հոսանքներու թեկնածուները եւ մենամարտը կը մնայ, ինչ որ չի նպաստեր ժիւքարի կուսակցութեան եւ իր թաքուն փափաքին՝ դնել հաւասար թիւով մտնել Ազգային Ժողով:

Ազգ· Ճակատը որոշած էր պահել իր 101 թեկնածուները, բայց Քանի մէջ, իր թեկնածուն կը քաշուի ինքնագլուխ (թէեւ Լը Փէնի օրհնութեամբ) որպէսզի իր ոխերիմ թշնամին՝ Մույօ չընտրուի:

Բաւական սուր կռիւներ կան կարգ մը ընտրական չրջաններու մէջ, ուր դէմ առդէմ մնացողները չատ քիչ տարբերութիւն ունին կամ վտանգուած են: Ճիշենք՝ Ռոքար (27,2%) -- Քարտօ (38,5%) Իվըլինի մէջ, Վալ տը Մառնի մէջ՝ Ժորժ Մառչէ (27,8%) -- Տ· Ռիչար (27,9%), Փարիզ Ժ· Սառ (26,7%) -- Ա· Քիւյէ (34,6%), Ալփ -- Մառիթիմ՝ Ժ· Մ· Լը Փէն (27,5%) -- Ռ· Սալ (20%), Տորտոնը՝ Ռ· Տիւմա (22,5%) -- Ժ· Ժ· տը Փէրիէթի (43,3%): Լիոնի մէջ ալ կացութիւնը փափուկ է, Ազգ· Ճակատը հրաւիրեց իր թեկնածուները որ Ալէն Մէրիէօյի ի նպաստ քուէարկեն (միացեալ ընդդիմութեան պաշտօնական թեկնածուն) որպէսզի պարտուի Միշէլ Նուառ, քաղաքապետը որ չի յաջողիր համոզել որ վերսային գործերուն մէջ՝ գործ չունէր:

***

Հետաքրքրական է նկատել որ ճերմակ քուէն մրցանիշ կոտրած է: Արդարեւ 1·417·774 ճերմակ քուէ եղած է այս առաջին չրջանին, ինչ որ արտայայտութիւնը կը նկատուի ձախ ընտրողներու՝ դժգոհ բայց դիտակից քաղաքացիական պարտականութեան:

***

Հարցախոյզի Սոֆրէս հիմնարկը հաչիւրած է թէ ի՞նչ կ'ըլար արդիւնքը եթէ ընտրական դրութիւնը համեմատականը մնացած ըլլար: Ցաղթանակի տեսակէտով բան չի փոխուիր, միայն թիւով կրնայ փոփոխութիւն արձանագրուիլ եւ չատ դժալի ոմանց համար: Օրինակ՝ աչքը 306 երեսփոխանով կը գոհանայ, բայց համայնավարները 33 կ'ունենան, կանաչները՝ 21 եւ Ազգ· Ճակատը՝ 64···:

***

Համայնավարները կ'ուզեն անպայման 20 երեսփոխան ունենալ գոնէ որպէսզի կարենան խորհրդարանական խմբակ մը կազմել:

***

Ընկերվարականները կը հրաւիրեն քուէարկելու ոեւէ ձախի ճամբան փակելու համար աչքին, այն բոլոր ընտրաչրջանները ուր թեկնածու չունին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Նորհրդարանը, ի յարգանս Ելցինի սուգին (որ մայրը կը թաղէր, Երեքչաբթի) յետաձգած էր իր նիստը ուր որոշում պէտք է տար սահմանադրական Ատեանի վճիռին կապակցութեամբ: Ինչպէս դրեցինք սահմանադրական Ատեանը հակասահմանադրական դըտած էր Ելցինի որոշումը: Հիմնուած այդ դատումին վրայ, Խասբուլատով կ'ուզէր որ Նորհրդարանը որոշէ Ելցինի պաշտօնազրկումը: Այս վերջինը սակայն ընտըրուած է ժողովուրդին կողմէ, կ'ըսէ, «հաշուետու չեմ Նորհրդարանին»: Ելցինի նեցուկ են ժողովուրդին մէկ կարեւոր մասը եւ արեւմուտքը: Բայց, նման պարագաներու մէջ, ամէն բան կախում ունի բանակէն: Մարտ 24-ին, Նորհրդարանը սեղմ նիստ մը դումարած էր, ուր որոշեց երեսփոխաններու համագումար հրաւիրել Ուրբաթ -- Մարտ 26 -- օրուան համար:

ՊԵԼԺԻՈՑ վարչապետը իր եւ իր կառավարութեան հրաժարականը ներկայացուց Պոտուէն թագաւորին, համախմբման դահլիճը յաչողած չըլլալով համաձայնիլ պիւտճէի խնայողութիւններուն չուրջ:

ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐՏԸ եւ պիւտճէի բացը չատ մեծ համեմատութիւններու հասած են: Հանրային պարտքը 13% յաւելում կրած է 1992-ին 2·106 միլիառ ֆրանքի հասնելով: Շատ խիստ միջոցներ պէտք է ձեռք առնել կացութիւնը բարելաւելու համար:

ԺԱՒ ՄԱՏՈԼ մտաւորական, պատմաբան, յուշագիր մեռաւ 94 տարեկանին: Ծնած էր 1898-ին Օտի Նահանգը եւ բարձրագոյն ուսումը կատարած Թուլուզ, ուր ստացած էր պատմութեան իր ակրեկասիոնը: 1949-էն 1952 քաղաքապետ եղած է Իսի -- Լէ -- Մուլինոյի· մօտէն ծանօթ էր նաեւ Հայոց պատմութեան, որու յօդուածները ալ նուիրած էր Ֆրանսական մամուլին մէջ, Ջատագով մըն էր Փօլ Գլօտէլի որու մասին բազմաթիւ հատորներ ստորագրած է: Մեծ աշխատանք տարած է նաեւ հրէաքրիստոնէական հաշտութեան:

ԻՐԱՔԵԱՆ ՔԻԻՐՏԻՍՏԱՆԻ մէջ մարդասիրական Հանտիճափ Էնթէրնասիոնալ ընկերակցութեան մէկ պատասխանատուն, 29 տարեկան Պելժիացի մը սպանուած է, երբ կառքով Սիւլէյմանիէէն Տոքան կ'երթար:

ՎՐԱՍՏԱՆ կը պատրաստուի ներքին դրամ մը հատատել -- կտրօնը -- Մարտի վերջաւորութեան կամ Ապրիլի սկիզբը, հնչուն ռուբլիի չգոյութեան պատճառաւ հանդատեան թոշակ կամ աշխատավարձ վճարելու համար: Անդլիա չհնուած կըտրօններըը ռուբլիի համարժէք պիտի ըլլան: Այս կարգադրութիւնը փոխանցման չըրջանի մը համար է, մինչեւ ազգ· դրամին –լարիին – չրջանառութեան մէջ դրուիլը:

ՈՒԶԲԵԿԻՍՏԱՆԻ օդանաւային ազգային ընկերութիւնը՝ Ուզբեկստան Էռուէյզ երկու Էրպիւս Ա· 310 -- 300 գնած է որոնք պիտի չանճնուին Յունիսին: Ընկերութեան առաջին եւրոպական օդանաւերը պիտի ըլլան եւ պիտի օգտագործուին միջազգային գիծերու համար Տաշկենտէն:

ՄԻԱՑԵԱԼ -- ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Փարիզի դեսպան նչանակուեցաւ Անգլուհի մը՝ Փամելա Հարիման, 73 տարեկան: Հարիմանի այրին քալ Ֆրանսերէնն եւ գերմաներէնն կը խօսի, լաւ կը ճանչնայ Ֆրանսան, ուսումը կատարած է Սորպոն: Քլինթընի ընտրապայքարին Կոմիտէի փոխ -- նախագահուհին էր:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Անթալիա քաղաքին մէջ գումարուած է «Թրքական պետութիւննե-

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐ

«Միլլիյէթ» *օրաթերթը Մարտ 23 եւ 24-ի թիւերով յօդուած մը հրատարակած է ուր փաստաթուղթերով ցոյց կը տրուի այն օժանդակութիւնը որ կատարուած է Նորհրդային Միութեան Համայնավար կուսակցութեան կողմէ թուրք քաղաքական դէմքերու: Գրութեան վերջին մասը կը կրէ «Հայերու օժանդակութիւն» խորագիրը: Հոն կ'ըսուի թէ գտնուած են հայ մամուլի անուններ եւս որոնք օգտըւած են նոյն կուսակցութեան արտասահման ուղարկած դոլարներէն:*

Կարգադրութիւնը եղած է չրջանի Համայնավար կուսակցութեան Ա· քարտուղար Կարէն Դեմիրճեանի դիմումով· ան 1986-ին առաջարկած է որ նիւթական օգնութեան համար նկատի առնուին Միացեալ - Նահանգներու, Արժանթինի, Ֆրանսայի ու Լիբանանի մէջ հրատարակուող հայկական թերթեր որոնք ընկերվարական ուղղութիւն ունին: Կ· Դեմիրճեան զրած է թէ յիշեալ թերթերը, որոնց անունները չեն տրուիր, նիւթական դժուարութիւններու հետեւանքով դէմ յանդիման են վակուելու սպառնալիքին ու առաջարկած է որ տարեկան 70 հազար տոլարի օժանդակութիւն կատարուի չորս թերթերու որոնց անունները չեն տրուիր:

Կ· Դեմիրճեանի նամակին մէջ ուշադրութիւն կը նկատուի այն պարագան որ տրամադրութիւն կը յայտնուի այդ թերթերը դործածելու Սփիւռքի ծայրագեղ ազգայնական դաչնակցական մամուլին դէմ:

րու եւ հաւաքականութիւններու բարեկամութեան, եղբայրութեան եւ գործակցութեան համագումար»ը որուն մասնակցած են 30 թրքական խմբագրումի ղեկավարները: Համագումարը կազմած է Մշակոյթի, Լեզուի եւ այբուբենի, Քաղաքականութեան եւ իրաւագիտութեան, Դաստիարակութեան եւ գիտութեան, Տնտեսութեան եւ թէքնոլոժիի յանձնախումբեր: Բոլոր մասնակիցները որպէս թրքական համաշխարհային միութեան մը կեդրոն չեչտած են Թուրքիոյ կարեւորութիւնն ու դերը: Թուրք մամուլը այս առիթով կը գրէ թէ Մոսկուա բաւական վրդովմունքով կը հետեւի այս սերտ գործակցութեան ու դժգոհ է որ Թուրքիա կակաուզներու, Ղրիմի Թաթարներուն եւ Չէչէններու ղեկավարներուն «անկախ պետութեան ղեկավար»ի վերաբերումով ցոյց տուած է: Այս մթնոլորտին մէջ, Թուրքիոյ նախագահը Ապրիլ 4 -- 15 կը ձեռնարկէ չրջագայութի մը որ կ'ընդգրկէ Կովկասի ու Միջին Ասիոյ հինգ թրքական հանրապետութիւնները:

ՃԱՏՐԱԿԻ միջազգային դաչնակցութիւնը արգիլած է Գասպարովի եւ Շորթի որ համաչխարհային ախոյեանութեան աւարտականը խաղան, առաջարկելով նախընտրաբար ռուս Գարբովը եւ Հոլանտացի Թիմանը: Այս որոշումը տրուած է իբրեւ հետեւանք Գասպարովի եւ Շորթի Մանչեսթըր խաղալու մերժումին: Կ'ուզէին իրենք իսկ կազմակերպել իրենց աւարտականը աւելի լաւ թոշակներ ձեռք ձգելու համար:

ԱՂԱՍԻ թենիսի ախոյեանը (Հայ՝ հօրը կողմէ) որ 1992-ին Ուիմպլտոնի մրցաշարքի յաղթականն էր իր անձնական օգտնուէր դնած է (10 միլիոն Ֆրանք) որ 10 հոգի կրնայ փոխադրել եւ կրնայ անդրատլանտեան թռիչքները կատարել: Ագասի ըսած է այս առիթի· -- «Այս ձէրը թոյլ կուտայ որ ազատօրէն տեղափոխուիմ: Վերջացաւ սեւ ակնոց, fասթէք, մինչեւ ականջները բաճկոն: Անհատական կեանքը դին չունի»: Մանաւանդ երբ թենիս խաղալով, մարդ 20 տարեկանին կրնայ միլիոնատէր ըլլալ···:

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՆ

Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութեան ներքին քաղաքական կեանքին մասին լուրերը կը փոխանցուին մեծ մասով հայաստանեան մամուլէն: Քիչ առիթներ կ'ըլլան տեղեկանալու ուղղակի տեղւոյն դէմքերուն դատումներուն ու մտածումներուն, մտահոգութիւններուն ու նպատակներուն: Արդէն հետաքրքրութիւններն ալ գլխաւորաբար պատերազմական անցքերու առընչուած են երբ խօսքը կը վերաբերի Ղարաբաղին: Ցաճախ կը մոռնանք որ պատերազմական պայմաններու մէջ ծնած հանրապետութիւնը ջանքը ունի ամէն օր աւելի եւս մօտենալու բնականոն կեանքի ընթացքի մը: Իսկ առիթ լայն չափով կախում ունի զանազան մարզերու մէջ կարգ ու կանոն հաստատելու, չափանիշներ ունենալու երեւոյթէն:

«Ազգ» թերթին Մարտ 5-ի թիւին մէջ Մարսէլ Պետրոսեանի հետ կատարուած հարցազրոյց մը բաւական լուսաբանութիւն կը բերէ պատերազմական լուրերու խճողումին մէջ անտեսուած մարզերու մասին: Մ. Պետրոսեան 1992 աշունէն ի վեր Ղարաբաղի լրատուութեան ու մամուլի բաժինին դեկավարն է:

Այդ բաժինին ստեղծումը ան կը կապէ աշնանամուտին ԼՂՀ-ի Պաշտպանութեան պետական Կոմիտէին ստեղծումին: Այս Կոմիտէին նպատակն էր վերջ տալ չըրջանին անիշխանական ընթացքին, ընկերային, անտեսական եւ մշակութային ոլորտներու քաոսային վիճակին: Կ'ըսէ թէ երբ հիմնուած է լրատուութեան ու մամուլի բաժինը, Ղարաբաղի հեռատեսիլն ու ձայնասփիւռը իրենց կարելիութեան քանի մը տոկոսով միայն կը գործէին ու անմխիթար վիճակի մէջէ էր Գեղարդոյն Մորհուրդի պաշտօնաթերթ «Արցախը»: Այսօր արդէն հեռատեսիլի ու ձայնասփիւռի կացութիւնը բաւական չըլուսած է, կարգաւորուած ըլլալով կառուցուածքներու գործունէութիւնը: Մ. Պետրոսեան կը կարծէ թէ մօտ օրէն կը բարելաւուի «Արցախ» թերթին ընթացքն ալ:

Իր գլխաւորած բաժինը պէտք է կարգաւորէ նաեւ օտար լրագրողներու այցելութիւնները զորս «արշաւ» կը կոչէ ինք: Կ'ըսէ թէ կ'անդիմանային եկուորներու ծրագիրները, թէ յետագային ի՞նչպէս կ'արժեւորին անոնք զարաբաղեան անցքերը եւայլն: Մինչեւ իսկ կը խորհի թէ մարզ այցելող «լրագրողներին օգտագործում են այս կամ այն պետութեան յատուկ ծառայութիւնները, հակառակորդը»: Եկուորները, ինչպէս նաեւ Հայաստանէն հասնող լրագրողներ, նախ կ'արձանագրուին, ապա արտօնութիւն կը ըստանան որոշ չրջանի մը մէջ աշխատանք կատարելու:

Պատասխանելով կուսակցութեան մը հանդէպ մօտիկութիւն ցուցաբերելու մասին հարցումին, Մ. Պետրոսեան կ'ըսէ.- «Իմ կարծիքով պէտք է մի կողմ դնել բոլոր տեսակի բաղաքական հայեացքները եւ առաջին հերթին մտածել այն մասին թէ ինչպէս սեփական կարողութիւնները, ջանքերը ներկայացնել պատերազմի յաղթական աւարտի համար»: Ան նոյն մտածողութեամբ կ'ամբաստանէ նաեւ «կուսակցութիւնները որոնք տարբեր ճանապարհներով թափանցել են Լեռնային Ղարաբաղ, մոռացել են մի կարեւոր հանգամանք. Ղարաբաղցին միշտ էլ ունեցել է մի կուսակցութիւն. դա Ղարաբաղն է, նրա ազատագրումը, բարգաւաճումը, վերածնունդը»:

Մարսէլ Պետրոսեան դրապէս կ'արժեւորէ նաեւ Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէին գործունէութիւնը: Անոր կազմութենէն առաջ, կ'ըսէ թէ «բացէ ի բաց թալանում էին Լեռնային Ղարաբաղի նիւթական հարստութիւնները: Տարբեր յանցաւոր տարբեր կարողանում էին աճապարել, կոխկրտելով մարդկային բարոյականութեան բոլոր կանոնները, տանել Ղարաբաղից այն ամէնը ինչ հնարաւոր էր տանել»:

Մ. Պետրոսեանի հետ զրոյցէն յայտնի կ'ըլլայ թէ այնքան կենսական ու արդիւնաւէտ Կոմիտէի մը եւ Ղարաբաղի Գեղարդոյն Մորհուրդի նախագահութեան միջեւ յարաբերութիւնները բաւական լարուած են: Այս վերջինս կ'ամբաստանէ Կոմիտէն որ ան ոչ մէկ առիթ կը փախցնէր մեր բազմանդամ ընտանիքին բոլոր անդամները, ինչպէս նաեւ բարեկամական չատ լայն չըրջանակ մը ընտրուած մարդիկ հաւաքելու խնդրանքի ու ուրախութեան սեղաններու չուրջ: Հակառակ հինգած յօդացաւի ու մարմնական դժուարութիւններու, ճառագայթող երջանկութեամբ մը անձամբ կը ողջունէր իր բոլոր հիւրերուն, զաւակներուն ու հարսերուն: Նըստած տեղէն աչխարհի ամէնէն համեղ եւ ընտիր համադամները կը զոնէր ու սեղանին վրայ կը չարէր: Տօնական կամ տարեդարձի բոլոր օրերը կը զառնային ընտանեկան զուարթ մէկտեղումներու առիթներ, եւ սրահը կը թնդար մօրս քրքջալիր խնդուքով: Սակայն ես գիտէի որ այդ ուրախութիւնը մշուշոտ էր, այդ ուրախութիւնը աչխարհի բոլոր չարիքներուն դէմ պայքարելու ձեւ մըն էր, արուեստական միջոց մըն էր, որուն մայրս կը դիմէր որպէսզի կարենար զգալ ուրախութեան զգացում մը, որ իր մէջ կը բացակայէր յամառօրէն:

Ատուած իմ, երկնային ի՜նչ մեծ պարգեւ է ուրախութիւնը, եթէ այդ ուրախութիւնը արդար է եւ անմեղ: Ուրախանալու կարողութիւնը բնութեան մեծագոյն նուէրն է մարդուն: Ուրախանալ մեծ կամ փոքր երջանկութիւններով եւ կուչտ ու կուտ ըմպել այդ ուրախութեան իւրաքանչիւր կաթիլը, Ուրախանալ եւ այդ ուրախութիւնը կարենալ բաժնել ուրիշներու հետ: Ուրախանալ եւ չամչնալ այդ ուրախութեան համար: Ուրախանալ եւ ինքզինք պարտաւոր չզգալ այդ ուրախութիւնը թաքցնելու:

Բայց, մենք որ մեր կեանքին կարեւոր մէկ մասը կ'անցընենք տառապանքներով ու ցաւերով, տխրութիւններով ու անձկութիւններով, կը յաղթի՞նք արդեօք լրիւ ուրախանալ, երբ ուրախութեան առիթ մը ստեղծուի մեր դիմաց:

Ռ. Հ.

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԿԱՐԵԼԻ ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ

Ա.

Մօրս՝ Սիրանոյշ Հատտէճեանի
Յիշատակին

Երկար տարիներ պայքար մղեցի իրականացնելու համար գործ մը, որ չատ կարեւոր էր ինծի համար: Դժուար իրականանալի գործ մըն էր, քանի որ ան կապուած էր բազմաթիւ ազգակիներու, որոնք իմ կամքէս անկախ էին: Բայց եւ այնպէս ամէն ինչ կ'ընկճի, որպէսզի իրականացնէի զայն: Երկու կամ երեք անգամ կարծեցի, որ մօտեցած էի յաջողութեան եւ թէ չուտով պիտի իրականանար ցանկութիւնս: Ցետոյ յուսախաբ եղած էի, որովհետեւ վերջին վայրկեանին նոր արգելք մը ցցուած էր դիմացս:

«Եթէ սա գործը իրականանայ, տանիքներու վրայ պիտի պարեմ, եկեղեցւոյ մէկ հատակիս չափ մոմ պիտի վառեմ, փողոցներու մէկ խնջոյք պիտի սարքեմ» կ'ըսէի միտքէս եւ անհամբերութեամբ կը սպասէի այդ ցանկալի օրուան:

Վերջապէս այդ օրը հասաւ, ցանկութիւնս իրականացաւ: Երբ ամէն ինչ վերջացաւ, զարմանքով տեսայ որ ո՛չ տանիքներու վրայ պարելու արամադրութիւն ունէի, ոչ ալ փողոցներու մէկ խնջոյք սարքելու: Այն ուրախութիւնը, զոր կը կարծէի թէ պիտի զգայի այդքան երկար սպասելէ վերջ, չկար ներաչխարհիս մէկ: Հազուադ նկատելի զոհունակութիւն մը կը զգայի, այդքան: Ո՞ւր էր ճառագայթող այն երջանկութիւնը, չողչողուն այն ուրախութիւնը, որ պէտք էր որ այդ պահուն լուսաւորէր հոգեկան ամբողջ աչխարհս: Չկար: Ընդհակառակն, իմ մէջ կը զտնէի որոշ անձկութիւն մը, ապագայի նկատմամբ մտատխրութիւն մը, որ կ'անհանդստացնէր զիս: Այլեւս այս յաջողութիւնը իր արժէքը կորնչուցա՞ծ էր արդեօք ինծի համար, այս յաջողութիւնը այլեւս դադրա՞ծ էր յաջողութիւն նչանակելէ, այդ պահէն անդին նոր դժուարութիւննե՞ր պիտի սպասէին ինծի, կամ կը վախնայի, որ գուցէ այս յաջողութիւնը վայելելու ժամանակ պիտի չունենա՞յի այլեւս: Այս մտահոգութիւններէս որեւէ մէկը համոզիչ չէր թերեւս, բայց ես կը յանձնուէի տարտամ մտածումներու: Ի զուր ճիգ կը վատնէի որպէսզի ուրախանամ եւ այդ ուրախութիւնս բաժնեմ ուրիշներու հետ: Ի զուր: Բան մը կը ճնշէր վրաս եւ ինծի կ'արգիլէր որ ուրախանայի:

Մեր կեանքին մէջ քանի քանի անգամներ կը նչմարենք, որ կարծուածին չափ դիւրին չէ ուրախանալ: Ես այս իրողութիւնը տասնամեակներ ամբողջ չատ յստակ կերպով տեսած էի մօրս դէմքին վրայ: Այդ չրջանին չէի հասկնար թերեւս, բայց մայրս տեւաբար կ'ապրէր անձկութիւններու սեւ ամպի մը տակ, որ կը թունաւորէր անոր բոլոր ուրախութիւնները: Ան, որ իր չուրջիններէն կը նկատուէր աչխարհի ամէնէն զուարթ, ամէնէն չէն ու ժպտադէմ կինը, ամբողջ կեանքին մէկ չկրցաւ վայելել անխառն, հարազատ ուրախութիւն մը: Ամէն անգամ որ ուրախութիւն մը պատահէր տան երդիքին տակ, իր երջանկութեան արցունքներուն կը խառնուէին մտահոգութեան եւ տրամութեան ազու արցունքներ, որոնք կը թունաւորէին այդ ուրախութիւնը: Անցեալի մէջ ան ապրած էր չափազանց դժուար պայմաններ, անմոռանալի դժբախտութիւնները չէին արտօսք որ ան այլեւս վտահ զառնար, որ ուրախութիւն կոչուածը մնայուն է, թէ ուրախութեան մը անմիջապէս պիտի չյաջորդէ դժբախտութիւն մը, թէ ամէն ուրախութեան դիմաց պէտք է ծայր աստիճան զգոյշ ըլլալ, պէտք է լաւ պաչտպանուիլ աչխարհի չարիքներէն:

Առաջին անգամ լուսահոգի մօրս դէմքին վրայ է որ կարդացած եմ թէ որքան դժուար է ուրախանալը: Ճիշդ է որ ան ոչ մէկ առիթ կը փախցնէր մեր բազմանդամ ընտանիքին բոլոր անդամները, ինչպէս նաեւ բարեկամական չատ լայն չըրջանակ մը ընտրուած մարդիկ հաւաքելու խնջոյքի ու ուրախութեան սեղաններու չուրջ: Հակառակ հինգած յօդացաւի ու մարմնական դժուարութիւններու, ճառագայթող երջանկութեամբ մը անձամբ կը սպասարկէր իր բոլոր հիւրերուն, զաւակներուն ու հարսերուն: Նըստած տեղէն աչխարհի ամէնէն համեղ եւ ընտիր համադամները կը զտնէր ու սեղանին վրայ կը չարէր: Տօնական կամ տարեդարձի բոլոր օրերը կը զառնային ընտանեկան զուարթ մէկտեղումներու առիթներ, եւ սրահը կը թնդար մօրս քրքջալիր խնդուքով: Սակայն ես գիտէի որ այդ ուրախութիւնը մշուշոտ էր, այդ ուրախութիւնը աչխարհի բոլոր չարիքներուն դէմ պայքարելու ձեւ մըն էր, արուեստական միջոց մըն էր, որուն մայրս կը դիմէր որպէսզի կարենար զգալ ուրախութեան զգացում մը, որ իր մէջ կը բացակայէր յամառօրէն:

Ատուած իմ, երկնային ի՜նչ մեծ պարգեւ է ուրախութիւնը, եթէ այդ ուրախութիւնը արդար է եւ անմեղ: Ուրախանալու կարողութիւնը բնութեան մեծագոյն նուէրն է մարդուն: Ուրախանալ մեծ կամ փոքր երջանկութիւններով եւ կուչտ ու կուտ ըմպել այդ ուրախութեան իւրաքանչիւր կաթիլը, Ուրախանալ եւ այդ ուրախութիւնը կարենալ բաժնել ուրիշներու հետ: Ուրախանալ եւ չամչնալ այդ ուրախութեան համար: Ուրախանալ եւ ինքզինք պարտաւոր չզգալ այդ ուրախութիւնը թաքցնելու:

Բայց, մենք որ մեր կեանքին կարեւոր մէկ մասը կ'անցընենք տառապանքներով ու ցաւերով, տխրութիւններով ու անձկութիւններով, կը յաղթի՞նք արդեօք լրիւ ուրախանալ, երբ ուրախութեան առիթ մը ստեղծուի մեր դիմաց:

Ռ. Հ.

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՄԱՎԵԱՆ՝ ԱՆԳԼԵՐԷՆՈՎ

Selected Writings of V. Mavian,
Թարգմանութիւն՝
Յ. Խաչիկեանի եւ Ա. Մամուրեանի,
Edwin Mellen Press, Lewinston, N.Y. 1992

Թարգմանական գրականութիւնը եւ այս պարագային՝ հայ գրականութեան թարգմանաբար ներկայացումը ունի իր անվիճելի օգուտները: Այսպէսով, օտարներուն կը ծանօթացնենք մեր արժէքները՝ պատրաստ տարածելով լայն զանգուածներու մէջ, յետոյ մեր գրական ստեղծագործութիւնները մատչելի կը դարձնենք մեր նոր սերունդին: Ներկայ պայմաններուն մէջ՝ կամայ -- ակամայ պէտք է ընդունինք որ Սփիւռքի տարածքին հասակ նետած մեր նոր սերունդին կարեւոր մէկ տոկոսը, դժբախտաբար ստիպուած է օտար լեզուի միջոցաւ հաղորդակից դառնալու իր ժողովուրդի պատմութեան եւ

յաչուք դէպքեր, անմոռանալի դժբախտութիւնները չէին արտօսք որ ան այլեւս վտահ զառնար, որ ուրախութիւն կոչուածը մնայուն է, թէ ուրախութեան մը անմիջապէս պիտի չյաջորդէ դժբախտութիւն մը, թէ ամէն ուրախութեան դիմաց պէտք է ծայր աստիճան զգոյշ ըլլալ, պէտք է լաւ պաչտպանուիլ աչխարհի չարիքներէն:

Առաջին անգամ լուսահոգի մօրս դէմքին վրայ է որ կարդացած եմ թէ որքան դժուար է ուրախանալը: Ճիշդ է որ ան ոչ մէկ առիթ կը փախցնէր մեր բազմանդամ ընտանիքին բոլոր անդամները, ինչպէս նաեւ բարեկամական չատ լայն չըրջանակ մը ընտրուած մարդիկ հաւաքելու խնջոյքի ու ուրախութեան սեղաններու չուրջ: Հակառակ հինգած յօդացաւի ու մարմնական դժուարութիւններու, ճառագայթող երջանկութեամբ մը անձամբ կը սպասարկէր իր բոլոր հիւրերուն, զաւակներուն ու հարսերուն: Նըստած տեղէն աչխարհի ամէնէն համեղ եւ ընտիր համադամները կը զտնէր ու սեղանին վրայ կը չարէր: Տօնական կամ տարեդարձի բոլոր օրերը կը զառնային ընտանեկան զուարթ մէկտեղումներու առիթներ, եւ սրահը կը թնդար մօրս քրքջալիր խնդուքով: Սակայն ես գիտէի որ այդ ուրախութիւնը մշուշոտ էր, այդ ուրախութիւնը աչխարհի բոլոր չարիքներուն դէմ պայքարելու ձեւ մըն էր, արուեստական միջոց մըն էր, որուն մայրս կը դիմէր որպէսզի կարենար զգալ ուրախութեան զգացում մը, որ իր մէջ կը բացակայէր յամառօրէն:

Ատուած իմ, երկնային ի՜նչ մեծ պարգեւ է ուրախութիւնը, եթէ այդ ուրախութիւնը արդար է եւ անմեղ: Ուրախանալու կարողութիւնը բնութեան մեծագոյն նուէրն է մարդուն: Ուրախանալ մեծ կամ փոքր երջանկութիւններով եւ կուչտ ու կուտ ըմպել այդ ուրախութեան իւրաքանչիւր կաթիլը, Ուրախանալ եւ այդ ուրախութիւնը կարենալ բաժնել ուրիշներու հետ: Ուրախանալ եւ չամչնալ այդ ուրախութեան համար: Ուրախանալ եւ ինքզինք պարտաւոր չզգալ այդ ուրախութիւնը թաքցնելու:

Բայց, մենք որ մեր կեանքին կարեւոր մէկ մասը կ'անցընենք տառապանքներով ու ցաւերով, տխրութիւններով ու անձկութիւններով, կը յաղթի՞նք արդեօք լրիւ ուրախանալ, երբ ուրախութեան առիթ մը ստեղծուի մեր դիմաց:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՋԵԱՆ

Մշակոյթին: Այս տեսանկիւնէն դիտուած՝ մեծ պակաս մը կը լրացնէ տոքթոր Ցակոբ Խաչիկեանի եւ Արսէն -- Նուպար Մամուրեանի ներկայ թարգմանական աչխատասիրութիւնը որ Վահրամ Մավեանի արձակ երեք հատորներէն քաղուած հատընտիր մըն է եւ կը բաղկանայ երեք մասերէ: Ա. մասը կը պարունակէ «Հայոց բեկորներ»էն առնուած պատմուածքներ, Բ. մասը «Անկապ օրագիր»է առնուած հատուածներ եւ տպաւորութիւններ, իսկ Գ. մասը «Ամէն տեղ հայ կայ» հատորէն ամփոփուած պատմուածքներ: Հատընտիրը ունի խնամուած տպագրութիւն եւ ներկայանալի տեսք:

Գրքին յառաջաբանը գրած է Ց. Խաչիկեան, որ սեղմ գիծերու մէջ կ'ամփոփէ Մավեանի կեանքը տալէ առաջ, ինչպէս նաեւ գրական վաստակին խորագնին ուսումնասիրութիւնը եւ վերլուծումը: Խաչիկեան իր յառաջաբանին մէջ կ'ընդհատէ Մավեանի ստեղծած տիպարներուն քննութագրումը: Տիպարներ, որոնց ամէնքը քայլափոխի կը հանդիպինք Սփիւռքի մէջ, իրենց ցաւերով, ուրախութիւններով եւ մտահոգութիւններով:

Մավեան թէեւ չէ եղած բազմաբեղուն հեղինակ մը, սակայն եղած է Սփիւռքի հանգամանօրէն եւ առարկայօրէն քննադատող, խուզարկող ու նկարագրող հայ գրողը: Իրմէ առաջ ալ ունեցած ենք եւ իրմէ ետք ալ ունեցանք գրողներ, որ առաւել կամ նուազ խորութեամբ որպէս սեւեռումի հորիզոն ընտրեցին հայ Սփիւռքը, սակայն կը թուի թէ Վահրամ Մավեան ամէնէն հարազատը, ամէնէն առարկայականը եւ հաղորդականն է անոնց մէջ: Իրմէ աւելի քան տասնեակ մը տարիներ առաջ Շ. Շահնուր ալ տաղնապած էր ի տես հայ Սփիւռքին պարզած տխուր իրականութենէն, երբ այլասերման փոթորիկը կը թակէր մեր տարագիր բնակորներուն դուռները: Շահնուրի տագնապը հետզհետէ, վերածուած էր խորհրդածութեան, քաստմի եւ պոռոթկումի -- նոյնիսկ իր խոչ ազգին դէմ -- երբ «Նահանջը առանց երգի»ին մէջ կ'ըսէր. «Հայը ամուլ է, անծին անպտուղ, Հայը դատարկ է, փուճ, ունայն, ապրելու իրաւունք չունի ան, եւայլն...»:

Գալով Մավեանի՝ թէպէտ մտահոգ է, սակայն պատրանաթափ չէ եղած. պարզապէս ահազանգը կը հնչեցնէ, յիչեցնելու համար թէ ծրագրուած եւ հետեւողական աչխատանքի կարիքը կայ դիմագրաւելու եւ մեղմելու համար վտանգը որ արդէն իսկ սկսած է աւերներ գործել բովանդակ Սփիւռքի տարածքին: Այսօրհանդերձ՝ Մավեան կը ձգտի իրատես ըլլալ, փոխանակ յոռետես ըլլալու: Շահնուրի նման՝ գրականչն ու կարօտէն խոցուած յորդառատ զգացում մը կը կապէ դինք իր ժողովուրդին՝ հայութեան: Սակայն ան, չաճախ կը դնահատէ իր ցեղին արժանիքները. կամք, տոկունութիւն եւ ստեղծուած նորանոր պայմաններու յարմարելու յատկութիւն: Կեանքը դումարն է պատչաճումներու, յարափոփոխ պայմաններու յարմարելու. գիտական ճշմարտութիւն է սա,

Մավեան կը քալէ բազմատարած գետիններու վրայ. կը պատմէ, կը խորհրդածէ, կը վերլուծէ եւ հուսկ հարազատորէն կը ցոլացնէ Սփիւռքահայուն հոգեբանութիւնը: Ան մեր ամէնուն բերնով կը խօսի եւ վարպետօրէն թուղթին կը յանձնէ ամէն ինչը զոր մենք կը զգանք, կ'ապրինք գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար:

Որքան այժմէական է Վ. Մավեանի գրականութիւնը, մասնաւորաբար հայ կեանքի խոովայոյզ այս հանգրուանին երբ Սփիւռքը կը տառապի այլասերման ճիրանն վտանգին՝ մինչ Հայրենիք եւ Արցախ կը տագնապին, կը բորբոքին ու կը հուրհրան:

Վ. Մավեան տաղանդաւոր գրող մը ըլլալէ զատ եղած է նաեւ փնտռուած ու յարգուած ուսուցիչ մը: Օթթաուայի ծանօթ մտաւորական տոքթոր Կարպիս Արմէն, իր վերջին երկասիրութիւնը «Երկիր ու Աբեղիկը»ր կը ձօնէ իր սիրելի ուսուցիչին Վ. Մավեանի: «Մեր գրողներու պատմուածքներն ու քերթուածները նոր արժէք մը կը ստանային իր չրթունքներուն վրայ ու իր տուած ընթերցումները՝ չաճախ պարզ, բայց իրական ներչնչման աղբիւր էին ուսանողներու համար»:

Շնորհաւորութեան արժանի են Մավեանի հատընտիրին գործ թարգմանիչները՝ Յ. Խաչիկեան եւ Ա. Մամուրեան, որ հարազատ թարգմանութեամբ կրցած են տալ անոր գրականութեան ամբողջ խորութիւնը եւ ուժգնութիւնը:

ԳԱԲՐԻԷԼ ՊԱՄՄԱՃԵԱՆ

«Հորիզոն»

ՕԷՄՄԷ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱՏԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«Նիւթեր Հայ մշակոյթի համար» խորագիրը կրող ՕԷՄՄԷ հրատարակչատան չորք երեք տասնեակ չարունակուող գործունէութեան արդիւնք հանդիսացող ցուցահանդէսը, չուտով իր երրորդ հիւրընկալութիւնը կը գտնի Մոսկուայի Օ. Տաբակով հանրայայտ թատրոնի նախասրահներում, որն այցելուների համար իր դռները կը բացի Մարտ ամսի կէսերից։ Նոյն խորագիրը կրող նախորդ երկու ցուցահանդէսները, որոնք ծաւալուեցին Հռւսաստանի Դաշնակցային Հանրապետութեան Հ. Հ. Մշտական Ներկայացուցչութեան կեդրոնի դահլիճներում, 1992 թ. Հոկտեմբերի 15 – 30-ը եւ Մոսկուայի ձարտարապետական Ինստիտուտի չէնքում, 1992 թ. Դեկտեմբերի 22-ից մինչեւ 1993 թ. Յունուարի 14-ը, մեծ հետաքրքրութիւն առաջ բերեցին մոսկուացի մտաւորականութեան, ուսանողութեան եւ ռուսահայ համայնքի չրջանակներում։ Ներկայացուած ցուցադրանիւթը մեկնաբանում է հայ մշակոյթի տարբեր բնագաւառներ, որոնց մի զգալի մասը ներկայացուած է առանձին մատենաչարերով, ինչպէս օրինակ՝ Հայ ձարտարապետութեան վաւերագրերը եւ հայ ձարտարապետութեան ուսումնասիրութիւնները, կամար (Հայոց պատմութեան եւ սոցիալ – մշակութային հարցեր), երկինք եւ երկիր (հայ իրականութիւնը ներկայացնող պատմա – արխիւային լուսանկարները վերարտադրութիւններ), փխուած կառուցուածք (Սփիւռքի պատմական, մշակոյթի եւ հոգեւոր հարցեր), Միհրակ (Կովկասի, Անատոլիայի եւ Իրանի հայաբնակ չրջանների պատմա – մատենագիտական, ընկերա – քաղաքական հարցեր), Դիմանանգէ (գրական եւ պատկերագիտական նիւթեր), Մուղիքամ (հին հայկական եւ ժամանակակից երաժշտութիւն)։ Այս նիւթերն արտացոլող ցուցահանդէսը, հանդիսաւոր պայմաններում բացուեց Մոսկուայի նախկին Լապրեան ձեմարանի «Սպիտակ դահլիճ»ում, Ռուսաստանում Հայաստանի դեսպան Պ. Ֆելիքս Մամիկոնեանի ողջոյնի խօսքով։ Ցուցահանդէսի բացման արարողութեանը հրաւիրուած բարձրաստիճան հիւրերից իրենց մասնակցութիւնը բերեցին Սուրիայի, Հունգարիայի, Լիբանանի, Ռումանիայի, Ուկրանիայի, Ղազախստանի եւ Վրաստանի դեսպանները։ ՕէՄՄէ հրատարակչատան գործունէութեանը նուիրուած ելոյթով հանդէս եկաւ հրատարակչութեան նախագահ՝ Պ. Յակոբիկ Մանուկեանը, որն հիւրերին ներկայացրեց Իտալիայում, երկար տարիների ընթացքում, հայ մշակոյթին նուիրուած ուսումնասիրական, հետազօտական եւ գիտական գործունէութիւնը, որն իրականացուել է զանազան հայկական, եւրոպական եւ ամերիկեան համալսարանական ինստիտուտների համագործակցութեամբ եւ մասնաւորականութեան ջանքերով։ Նախագահը պարզաբանութիւններ ներկայացրեց հրատարակչատան ընդհանուր ծրագրերի, գործելակերպի սկզբունքների եւ ներկայացուած աշխատանքների մեկնաբանումների արտայայտչամիջոցների վերաբերեալ, նչելով, որ առաջարկուած ցուցադրանիւթը փորձում է յուրովի մատուցել ինչպէս հայ մշակոյթի տարբեր երեւոյթները, այնպէս էլ ազգային մի չարք փոքրամասնութիւնների հարուստ, սակայն դեռեւս ոչ միշտ մշակոյթները։ Մոսկովեան «չրջիկ» ցուցահանդէսի առաջնեկի բացման հանդիսութիւնները պսակուեցին Լազարեան ձեմարանի «Սպիտակ դահլիճ»ում հնչեցուած, Իռլանտուհի Լիժիա Օ'Րբիորդանի ղեկավարած «Մոսկուայի միջազգային նուագախմբի»ի Վիվալդեան մեղեդիներով, որից յետոյ մասնակիցները հրաւիրուեցին դիտելու ցուցադրուած նիւթերը։

Մոսկուայում ներկայացուած ցուցադրանիւթը բաղկացած է չուրջ 80, խաչաձեւ հիմք ունեցող փայտեայ հենարաններից (180×70), որոնց վրայ, յատուկ մետաղական ամրակներով, ամրացուած են սեւ հիմքով առուարաթղթէ ցուցադրական վահանակները (80×70)։ Ցուցավահանակների վրայ մատուցուած նիւթերը, արտացոլում են ՕէՄՄէ-ի կողմից հրատարակուած բազմաբնոյթ գրքեր, նմուչագրեր, մատենաչարեր, լուսանկարների վերարտադրութիւններ, բացիկներ, ճաչնատկատառակներ, միջազգային տարբեր բնոյթի դիտաժողովների յայտագրեր, որոնք ներկայացնում են հայ մշակոյթի ինչպէս տարածման ու զարգացման, այնպէս էլ ուրիչ՝ ոչ գերակչռող մշակոյթների հետ ունեցած փոխադարձութեան առանձնայատկութիւնները Պատմական Հայաստանի, Կովկասի, Անատոլիայի, Իրանի, Ադրբեջանի եւ Վրաստանի մշակութային ներազդեցութեան չրջանակներում։ Ցուցահանդէսը ամբողջացընում են դահլիճներում տեղակայուած ապակէ ցուցադրասեղանները, որոնց միջոցով այցելուները կարող են ծանօթանալ հրատարակուած տարբեր բնոյթի տպագրութիւնների բնօրինակ նմուչներին։ Մոսկովեան ցուցահանդէսի առիթով կազմակերպուել է նաեւ հրատարակչական բազմաբնոյթ արտադրանքի ցուցահանդէս – վաճառք, որի համար, Իտալիայից ուղարկուել են չուրջ 6000 գիրք, 2500 ապակ, 13·500 բացիկ եւ տարբեր բնոյթի չուրջ 8000 ազդանկարներ։ Ռուսաստանի Դաշնակցային Հանրապետութիւնում Հ. Հ. Մշտական Ներկայացուցչութեան մշակոյթի բաժնին նուիրուած գրքերի եւ հրատարակչական զանազան նիւթերի խորհրդանչային վաճառքից դոյացած եւ կամուտը պէտք է օգտագործուի ինչպէս Մոսկուայում, այնպէս էլ Սբ. Պետերբուրգում, մօտակայ ապագայում նմանակի ցուցահանդէսներ կազմակերպելու համար։ Այս նպատակով ցուցահանդէսի մաս կազմող ողջ նիւթը իրեն բոլոր բաղադրամասերով, նոյնպէս նուիրուել է մշակոյթի բաժնին։

Հարկ է նչել, որ ռուսաստանեան ցուցահանդէսները հնարաւոր եղան իրականացնել, տարբեր երկրների հայկական բարեգործական կազմակերպութիւնների եւ անհատների անմիջական հովանաւորութեանց չնորհիւ։ Այս առիթով մեր խորին երախտագիտութիւնն ենք յայտնում հետեւեալ հաստատութիւններին, դրամական միջոցներ տրամադրելու համար.

Գալուստ Կիւլպէնկեան Հաստատութիւն,

Իտալահայ Մշակութային Միութիւն,

Մոնրէալի եւ Արեւելեան Միացեալ – Նահանգների Հայոց Համազգային Մշակութային Միութիւն,

Աւստրիայի Հայ Մշակութային Միութիւն,

Իսկ գործնական աջակցութեան համար՝

Ռուսաստանի Դաշնակցային Հանրապետութիւնում Հ. Հ. Մշտական Ներկայացուցչութիւն,

Մոսկուայի Հայ Մշակութային Կեդրոն,

Մոսկուայի ձարտարապետութեան Ինստիտուտ,

Սբ. Պետերբուրգի ձարտարապետների Միութիւն։

Կարծում ենք, որ Հայ մշակոյթի նուիրուած ՕէՄՄէ հրատարակչատան ցուցահանդէսների չարքը, իրեն համեստ ներդրումը բերեց Ռուսաստանի մշակութային կեանքում, նպաստելով հայ մշակոյթի ճանաչմանն ու տարածմանն, ինչպէս նաեւ, իտալահայ համայնքի եւ Ռուսաստանի մտաւորականութեան միջեւ, Հայաստանի համար այսքան ծանր իրավիճակում, բարեկամական կապերի հաստատմանը։

ԱՐԱ. ՁԱՐԵԱՆ

ՃԱՐՈՒՄՆՈՒԹԵԱՆ ԱԳԱՄԱՆԴԵՍԻՑ ՑԱՐԵԳԱՐՁ

Վերապրյի քաղաքապետը՝ Անտրէ Տարիէն, Փետրուար 19-ին ոտնած է Զաւէն Օհաննէսեանի եւ իր կնոջ՝ Սոլանժի ամուսնութեան 60-ամեակը, այլ խօսքով ադամանդեայ տարեդարձը։

Զաւէն Օհաննէսեան վերջին վկաներէն է Ֆրանսահայ գաղութի ծագման եւ մեծ վաստակ մը ունի մեր հանրային կեանքին մէջ։

Վերսայլի «Լէ Նուվել»ը նկարով մը անդրադարձած է այս յիչատակելի տարեդարձին, Մարտ 3-ի իր թիւին մէջ։

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Տարիներու աւանդութեամբ եւ այն պատակցութեամբ թէ Վարդանանց Աւարայրը տարբեր երեւոյթ եւ հանդամանք մը կը ներկայացնէ մեր պատմութեան մէջ, այս տարի եւս Հ. Բ. Ը. Մ. Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան մէջ մեծ չուքով նչուեցաւ ան։

Արդարեւ, Փետրուար 18-ի երեկոյեան, Հաստատութեան հանդիսասրահը հաւաքուած աչակերտութեան ու կիպրահայ բնտանիքներու առջեւ, Հաստատութեան «Տարօն» ազգագրական համոյթի «Ողաղ գաշտի որդիք» երգով բացումը կատարուեցաւ հանդիսութեան։ Ապա սան Սարօ Սերոբեան (Լիբանան) կարդաց հատուած մը Վարդանի ճառէն եւ սան Վահէ Թահմազեան (Քուէյթ) արտասանեց Սողոմոն Տարօնցիի «Վարդան Մամիկոնեան» բանաստեղծութիւնը։

Ձեռնարկին բանախօսն էր Հաստատութեան Հայոց լեզուի եւ գրականութեան ուսուցչներէն Պր. Աւետիս Սափրըզեան, որ ծաւալուն կերպով ներկայացուց Աւարայրին նախորդող դէպքերն ու անոնց քաղաքական զարգացումը եւ եզրակացուց իր խօսքը այսպէս. – «Վարդանանց հերոսամարտը լոկ անուն մը չէ, այլ գաղափար մըն է եւ խորհուրդ մը։ Հայուն հաւատքը պաչտպանելու համար, մեր նահատակներուն մէջ ծնած ոգին դարերու ընթացքին փոխանցուեցաւ հայ նոր սերունդներուն՝ «Մահ իմացեալ անմահութիւն է» խորախորհուրդ պատգամով։ Մահուան գաղափարը անոնք գրկեցին խորունկ հպատակութեամբ եւ նուիրումով։ Սոյն գիտակցութիւնը նոր ուժ առաւ անոնց, ներչնչելով նաեւ որ գիտակից ազգ եւ հաւաքականութիւն չեն կորսուիր բնաւ, ինչքան ալ փոքր ըլլայ անոնց թիւը։

«Ներկայիս մեր դէմ պատերազմողը Յազկերտը չէ, ոչ ալ անոր հսկայական բանակը, այլ հազար կերպարանք ունեցող ու հազարապատիկ ուժեղ թչնամին, որ կը կոչուի ձուլում, որ ամէն օր ահազանգի նման կը հնչէ մեր ականջներուն մէջ։ Մինչ Արցախի մէջ տակաւին կը չարունակուին ազատագրական պայքարի համար ոտքի ելած մեր մարտիկներուն կռիւները...։

«Պէտք է միչտ արթուն ըլլանք եւ գիտակցինք որ մեր գոյութիւնը կը պարտինք այն հաւատարմութեան որ ցոյց տուին Վարդանանց հերոսամարտի նահատակները՝ մեր եկեղեցիին ու ազգային մեր արքութեանց հանդէպ։ Ամէն մէկ Հայու պարտականութիւնն է գուրգուրալ այդ ոգիին վրայ, միչտ նոր ձեթ աւելցընելով անոր մչտարծարծ կանթեղին մէջ, որպէսզի անիկա կարենայ լուսաւորել ու գծել ճամբան մեր առօրեային ու գալիքին»։

Ապա դաչնամուրի վրայ Արամ Խաչատրեանի «Անահիտ», եւ Եդուարդ Միրզոյեանի «Պօէմ» ստեղծագործութիւնները նուագեց հիւրաբար Կիպրոս գտնուող տաղանդ Տիկին Զարա Միրզոյեան, որմէ ետք Հաստատութեան երգչախումբը, խմբավարութեամբ՝ Պր. Սեպուհ Աբգարեանի, բացառիկ յաջողութեամբ եւ ոգեւորութեամբ կատարեց Վարդանանց երգեր՝ յաջորդաբար՝ «Լռեց», «Հիմի՞ էլ լռենք», «Թէ հայրենեաց պատգարիր», «Կարմիր Վարդան» «Շաւարշանի հերոսներուն» երգերը. միջանկեալ, սան Սեւակ Աստուածեան (Դամասկոս) արտասանեց Մելգոնեանցի չրջանաւարտ Ցարուհի Նազարեանի «Վարդան» բանաստեղծութիւնը։

Արդար պիտի չըլլար դէթ մի քանի բառ չգրել, եւ լուռ անցնիլ Հաստատութեան երգչախումբին կատարողութեան մասին։ Երգչախումբը իրապէս ինքզինք գերազանցեց այս հանդիսութեան ընթացքին, հաստատելով թէ կը հետեւի մելգոնեանական ամէնէն բիւրեղ աւանդներուն, ու հաւաստելով թէ կը մնայ անդուլական բարձրութեան վրայ։

Հանդիսութիւնը իր աւարտին հասաւ «Բամ Փորոտան» քայլերգով, որուն գեղարուեստը ղեկավարող կատարողութիւնը մղեց ներկաները որ «պիս»երու միջոցով գոյն երկրորդ անգամ ունկնդրել փափաքին։

Մ.

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏՐՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Գիչերը հիւրանոցում ժամը 22-ին ելեկտրական հոսանք կայ։ Սկսում եմ թերթել Ց. Մաահեանի եւ Խ. Դաչտենցի թարգմանութիւններից կազմուած Շէյքսպիրի երկերի 1991-ի վերահրատարակուած օրինակը։

Սկսում եմ նայել Դաչտենցի թարգմանութիւնը.

«Սխալների կոմեդիա»-ն... յոյսերը մարում են։ Վառում եմ հետս բերած փոքրիկ լոյսը...

Կարդում եմ վերջին տողերը.

ԴՐՈՄԻՈ ԵՓԵՍՈՍՑԻ - Դու եղբայրս չես, այլ իմ հայելին։
Քեզնով տեսնում եմ, թե ինչ զեղեցիկ պատանի եմ ես։

ԴՐՈՄԻՈ ՍԻՐԱԿՈՒԶԵՑԻ - Առաջ դու մտիր, դու մեծ եղբայրն ես։

ԴՐՈՄ. ԵՓԵՍ. - Այդ հարցական է, ինչպե՞ս լուծենք այն։

ԴՐՈՄ. ՍԻՐ. - Եկ վիճակ գցենք որոչելու մեր ավագութիւնը, Իսկ մինչ այդ՝ ինքզ առաջ ընթացիր։

ԴՐՈՄ. ԵՓԵՍ. - Ոչ, ա՛յդ էլ չեզաւ. եկ այնպես անենք,

Աչխարհ ենք եկել մենք որպէս եղբայր
Նոյն ժամահասին,
Ուստի եւ պետք է ձեռք ձեռքի տված
քայլենք միասին։

Գնում են

Հազիւ եմ աւարտել այս տողերը, որ ելեկտրական հոսանքը կրկին միացում է։ Մարում եմ իմ լոյսը։

Հիմա, որ գրում եմ ժամը 23-ն է. դեռ ելեկտրական հոսանք կայ։

Ուրբաթ, Փետրուար 5

Այս առաւօտ ժամը 8·30-ին ելեկտրական հոսանք կար։ Ժամը 9-ին իջայ ճաշասրահ թէյ ուզելու։ Կէս ժամ սպասեցի եւ ոչինչ չստացայ։ Պատճառն այն էր, որ հիւրասիրողն նոր մէկն էր եւ ստուգում էր համբերութիւնս։ Թողի ու գնացի։

Հեռաձայնեցի Նարինէ Մալեանին. տանը չէր. պատգամ թողեցի, որ փորձի ինձ հանդիպել։ Բազմաթիւ անգամներ եմ իրեն լուր ուղարկել սակայն ապարդիւն է անցել։ Լսել եմ, որ թողել է հօր ստեղծած թատերախմբի պատասխանատուութիւնը։ Ուրեմն այլեւս Թումանեանի «Հէքեաթներ»-ի բեմադրութիւնը չի կարող լինել այն ինչ որ էր...

Սա ինձ համար բնաւ էլ զարմանալի չէ. այդ թատերախմբի հանդէպ ցուցաբերուած խանգարիչ վերաբերմունքի մասին արդէն յիչել եմ։ Դեռ մի քանի օր էլ Երեւանում եմ լինելու. գուցէ յաջողւի եւ հանդիպում Ն. Մալեանին...

Հիւրանոցում պիչերը ժամը 22·30-ից ելեկտրական հոսանք կայ։

Մեր մեքենավարն այսօր հիւանդ է։

Շաբաթ, Փետրուար 6

Առաւօտեան ժամը 8-ից ջուրը կրկին սկսում է խողովակների մէջ աղմուկով վեր բարձրանալ։ Վառում եմ անկողնուս վերեւում փակցրուած լոյսը։

Սառնում եմ Բեկ - Նազարեանի նիւթերի թարգմանութիւնը։ Դուրս եմ գալիս Երեւանում քայլելու։ Ցուրտ, բայց արեւոտ օր է։ Օվերայի դիմացի բաց չուկայի հրապարակում գնում եմ Ցովհաննէս Թումանեանի ամբողջական տասհատորեակի առաջին չորս հատորները։ Մի քանի օր առաջ գտել էի միայն երկրորդը։ Չորս հատորի համար վճարում եմ 15·000 ռուբլի։

Կրկին հանդիպում եմ Գալուստ Դարբինեանին։ Ցունաստանում ցուցահանդէս է ունենալու։ Ասում է դա իր առաջին արտասահմանեան ցուցահանդէսն է լինելու։ Մեծ յոյսեր ունի դրա վրայ։ Ուզում է նկար նուիրել. մերժում եմ։

Մի երկու փորձեր խաչփայտ եմ գընում։ Վճարում եմ 50·000 ռուբլի։ Հանդիպում եմ nature-morte-ի նկարչին. անունը Ալէքսան Ալեքեան է. գրուցում ենք։ Մի ուրիչ երիտասարդ նկարիչ Թղթի վրայ իր գծած նկարը 21·000 ռուբլով է վաճառում. պատճառը՝ «Իմ գործերից Գանատացիներ են գնել»։ Այս բոլորը յիչում եմ, որովհետեւ նախ այդ անհատների կեցուածքն ու նկարագիրն է ինձ հետաքրքրում յետոյ նրանց գործի էութիւնը։

(Շար. 15)

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԵԼԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 28 · --

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԿԻՐԱԿԻ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ, «ԳԱԼԱՏԵԱՆ ԿԻՐԱԿԻ» :

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին :

Աւրհնապալ ժամը 10–ին :

Պատարագ ժամը՝ 10·45–ին :

Հոգեհանգիստ կը կատարուի յաւարտ արարողութեանց :

Կը պատարագէ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔԱՀԱՆԱՑ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԻՃԵԱՆ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Մարտ 27, Տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին սոսկալի չարչարանացն եւ մտին ի վիրապն :

Այս առթիւ, խորանը բացուած, պատարագ կը մատուցուի Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10–ին :

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԱՀԱՆԱՑ ԹԱՇՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ· – «Տէր ողորմիա»ի ժամանակ խորանը կրկին կը փակուի :

***

Մարտ 28, Գալստեան Կիրակի

Ժամը 10–ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Աւրհնապալի ժամերգութիւն կը կատարուի ..

LA

CONFERENCE - DEBAT

«LA DÉMOCRATIE S'APPREND-ELLE?»

aura lieu le Jeudi 25 Mars à 20 heures

à l'INSTITUT CATHOLIQUE

21, rue d'Assas, Paris 6e

ԿՈՐՈՒԶՈՒԻ

Լուրջ կին մը երկու երախայով պըպղելու համար, ամբողջ օրը եւ տնական գործեր ալ ընելով, Փարիզ 15–րդ, (մեթրօ Քոնվանսիոն) :

Հեռաձայնել· –
ՏԻԿԻՆ ԼԸ ՓՐԻՈԼ – ՖՐԱՆԿԻՒԼԵԱՆի
42 – 85 – 39 –99

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները կազմակերպութեանս ընդհանուր աշխատանքներու եւ Հայաստան, Արցախի օժանդակութեան իր գործունէութեան ի նպաստ· –

Անահիտ (9 տարեկան) 100 Ֆր· իր դանձանակէն, *Ապիւռ* (8 տարեկան) 100 Ֆր· իր դանձանակէն, *Պր· Ալամաճեան* 200, *Տիկին Յովսէփեան* 260, *Պ· Ապոռ* 400, *Տիկին Թիւլիս* 200, *Տէր եւ Տիկին Ալան Պուրժոա* 200, *Պ· Մանուկեան* 500, *Տիկին Սաթենիկ Ճէնոյեան* 500 Ֆր·, *Վան Պիէմա* 250, *Ա· Հերֆէ* 100, *Օսկեան* 200, *Էրկիւթէլեան* 500, *Պ· Սարգիս Եալնըզեան* 1000, *Տիկին Սիլվի Եալնըզեան* 500, *Փեռեթթի* 200, *Ստամպուլեան* 500, *Ասատուր* 200, *Մատիկեան* 1000, *Փալանճեան* 200, *Քիւրքեան* 500, *Պալեան* 4000 Ֆր·, *Զէքչէքեան* 1000 Ֆր·, *Նէլլի Գալաֆեան* 1000 Ֆր· :

(Շար·)

***

Մարսէյլի Հայ Աբենոյներու Միութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է՝ Պր· Գրիգոր Շահինեանէ (Վիլլընէօվ) 20·000 Ֆրանք Ղարաբաղի զաղթականներուն բաժնելու նպատակով, Պր· Սամուէլ Ներկարապետեանէ (Վիլլընէօվ) 100 տոլար էջմիածնի Սբ. Հռիփսիմէ երգչախումբին համար, 200 տոլար Երեւանի Որբանոցի, երկրաչարժէն վնասուած հաշմանդամ որբերուն համար :

***

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցին չնորհակալութեամբ ստացած է Գալուստ Հարությեանի հոգեհանգիստին առթիւ· –

Առաքել Հարությեան ընտանիք ՍՕՍ – Ամէնի 2·500 եւ Եկեղեցւոյ Պայծառութեան 2500, Հայկ Հարությեան ընտանիք ՍՕՍ – Ամէնի 2·500, Ե· Պ· 2·500, Պր· Հայգազտ Մըսըրեան ՍՕՍ – Ամէնի 1000 եւ Ե· Պ· 200, Պ· Յարութիւն Մըսըրեան ՍՕՍ - Ամէնի 200, Ե· Պ· 200, Ծարուկեան ընտանիք ՍՕՍ – Ամէնի 200, Ե· Պ· 200, Միշէլ Հարությեան ընտանիք Ալֆիթիւա 200, ԺԱՖ-ին 200, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանտիկեան ՍՕՍ – Ամէնի 500, Մինասեան ընտանիք Ե· Պ· 100, եւ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբ 200, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան ՍՕՍ – Ամէնի 100 եւ Ե· Պ· 100, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Սահակեան 200–ական Ֆր· Ե· Պ·, «Աչխարհ» թերթին եւ ԺԱՖ-ին, Լեւոն Մարիգեան Ե· Պ· 100, Ռոպէր Ուզանեղ ՍՕՍ-Ամէնի 1000, Տիկին Բարիզ Ամատաննեան Ղարաբաղի 200, Տիկին Արփինէ Մկրտիչեան Ղարաբաղին 200, Տիկիններ՝ Սահակեան, Ազարեան եւ Օհաննէսեան ՍՕՍ – Ամէնի 400, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ազարեան ՍՕՍ – Ամէնի 200, Տիկին Ազնիւ Եղիազարեան Ե· Պ· 100, Մանուկեան ընտանիք Ե· Պ· 300, Տէր եւ Տիկին Գանձանակեան Ե· Պ· 200 Ֆր· :

ՀԱՍԿՈՒՄ ԵՒ ՓԱՐՈՋ

ԱԷՆ ԼՈՒ – Ս. ԳԷՈՐԳ

ՈՒՐԲԱԹ· –
Մարտ 26, ժամը 18–ին

Կը քարոզէ՝
ՆՇԱՆ ՔՀՆՑ· ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

VENEZ DANSER
A LA
"SOIREE JEUNES"
organisée par le «*Tebrotzassère*»

le Samedi27 Mars à 22 heures
à la Salle des Fêtes de l'Ecole
1, Bd. du Nord — 93340 Le Raincy

ANIMATION DISCONIGHT
Renseignements : 43. 81. 01. 72

Entrée : 70 F. *Tenue*
Boissons à volonté correcte exigée
(non alcoolisées)
VENEZ NOMBREUX!

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ա՛Ն – Ժերմի Կապոյտ Խաչի Ջ· Շանթ մասնաճիւղին եզած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները· –

Տիկին Հայկուհի Շալճեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Շալճեան ընտանիք 300, Տիկին Պօյաճեան 200, Տիկին Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Ճանիկեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Հարությեան 100–ական Ֆր·,

Պ· Պաղտասար Տիրատուրեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Թոմա Տիրատուրեան, Պ· Խորէն Ուլուսեան, Տէր եւ Տիկին Սահակ Ուլուսեան, Տիկին Վ· Մոլկոնեան 100-ական Ֆր· :

Շահարեան եւ Գույումճեաններու հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Արզումանեան 200 Ֆր· :

Պ· Սեւակ Էօտէմիշ 100 Ֆր· :

Խաչին :

Վարչութիւնս խորին չնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր նուիրատուներուն :

CROIX BLEUE

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour son Centre de Vacances à Bellefontaine (Jura), pour la période de Juillet-Août 1993 :

— *deux directeurs diplômés*
— *deux adjoints de direction*
— *deux assistants sanitaires : étudiant en médecine* (3ème année validée), *assistant social, ou infirmier diplômé d'Etat*
— *des hommes d'entretien, ayant le permis de conduire*
— *des moniteurs diplômés du BAFA*
— *des cuisiniers et aides cuisiniers*

(réponse avant le 30 mars)

Les candidatures sont à envoyer à l'adresse suivante :

Croix Bleue des Arméniens de France
Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 48. 24. 46. 57.

l'U.G.A.B.-JEUNES
de Marseille
organise une

SOIREE COCKTAIL

AU PROFIT DE L'ARMENIE

le Samedi 27 Mars à partir de 23 h.

Ambiance arménienne assurée!

P.A.F. : 70 F. + 1 consommation

Rendez-vous au 327, Bd. Michelet.

CONCERT

Vendredi 26 Mars à 20h30
SALLE CORTOT
78, rue Cardinet, Paris 17e
QUATUOR à cordes et piano
avec *Eugénie ALECIAN, Pianiste*
Mansourian — Altounian — Schumann

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir de saluer un événement musical une première en Europe
L'EDITION de PARTITIONS DE MUSIQUE POPULAIRE ARMENIENNE pour GUITARE de
Laurent BOUTROS-DER HAGOPIAN
Guitariste-Compositeur
Présentation
le Vendredi 26 Mars à 20h45 précises
suivi d'un *RECITAL de GUITARE*
à l'issue de la soirée, débat et dédicaces.

9, rue de Madrid. 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

ՊՏՈՒՏԱՒՈՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆԻ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Ի ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆԻ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Ի ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՀԱՅԿ

SAISON 93 DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU
le Jeudi 29 Avril à 20 h 30

100EME CONCERT QUATRA

Concert de Gala du XXIe Anniversaire

Concertos de P. I. TCHAïKOVSKI

A l'occasion du centenaire de sa mort (1840-1893)

JEAN TER-MERGUERIAN
Concerto pour Violon et Orchestre

SUREN BAGRATUNI
Variations Rococo pour Violoncelle et Orchestre

VARDAN MAMIKONIAN
Concerto N °1 pour Piano et Orchestre

L'ORCHESTRE JEUNE PHILHARMONIE
Direction
JEAN-JACQUES WERNER

Prix des places : 200 F. — 130 F. — 100 F. — Etudiants 50 F.
Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA
3, rue des Saints-Pères — 75006 Paris — Tél. : 42. 60. 74. 78

ՊՏՈՒՏԱՒՈՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆԻ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Ի ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆԻ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Ի ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՀԱՅԿ

CROIX BLEUE
Centre de Vacances

La Croix Bleue des Arméniens de France organise deux séjours à son Centre de vacances de Bellefontaine (Jura) pour les *enfants de 7 à 13 ans.*

1er séjour : du 8 juillet au 1er Août
2ème séjour : du 2 au 29 Août

prix : pension pour un enfant 3 000 F
pension pour deux enfants 5 500 F
pension pour trois enfants 8 000 F
voyage (pour Paris et sa région): 400 F

Pour les inscriptions veuillez vous adresser au bureau de la section de la CBAF la plus proche de votre domicile ou au bureau du Conseil d'Administration au — 17, rue Bleue, 75009 Paris.

***

Inscription à la Colonie de Bellefontaine Croix Bleue d'Alfortville, section Hélen Puzant
— le samedi 3 avril à compter de 16h pour le mois de juillet
— le samedi 15 mai à compter de 16h pour le mois d'août.

Ces inscriptions auront lieu à la Maison de la Culture - 9, rue de Madrid, Alfortville.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 26
VENDREDI
26 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՆԴԱՐ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·026

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

68e ANNEE — N° 18.026

ԱՐՑԱԽ

ՆՈՐ ԺՈՂՈՎՆԵՐ ԺԸՆԵՒ ԵՒ ՀՌՈՄ

Ժընեւի մէջ, ՄԱԿ-ի տեղւոյն ընդհանուրը՝ Վլադիմիր Պրովակի յայտարարած է Մարտ 24-ին որ Ղարաբաղի շուրջ խաղաղութիւնները պիտի վերսկսին Ապրիլի սկիզբը, նախ Ժընեւ, ապա՝ Հռոմ եւ թէ ՄԱԿ-ը զօրավիգ է ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի թափած ջանքերուն։ Ծանօթ է որ Մարտ 18-էն 22 ժողով մը գումարուած էր Ժընեւ (Հայաստան, Ադրբէյճան, Ռուսաստան, Թուրքիա, Մինսկեալ – Նահանգներ) այս առընչութեամբ։ Ժողովի աւարտին, Պրովակի ընդունած է նախ ժողովին մասնակցող պատուիրակութիւնները, ապա՝ Հայաստանի եւ Մինսկեալ – Նահանգներու դեսպանները եւ յայտնած թէ չօչափելի արդիւնքներ կան։

Այս նիւթին կապակցութեամբ, աւելցնենք որ Մարտ 25-ի «Քուոթիէ – Ընթերասիոնալ»ը կ'արձագանգէ «Միլլիյէթ»ի մէկ յօդուածին, ներկայացնելով Թուրքիոյ չհաշտզրդռութիւնը Ղարաբաղի հարցին լուծման համար։ Լայնօրէն անդրադարձած ենք հոն ըսուածներուն (քաղուած Թուրք մամուլէն) Մարտ 4-ի մեր թիւով («Կովկասեան փոբրիկ եալթան»)։

***

Մարտակերտի շրջանի Ներքին Հոռաթաղ գիւղի ազատագրումէն յետոյ, Մարտ 24-ին կռիւները կը շարունակուէին Մարտակերտ քաղաքի արուարձաններէն՝ Ադապեկիչէի մէջ։

Մարտ 23-էն 24 լուսնալիք գիշերը եւ 24-ի ամբողջ օրը հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը յաջողած են լռեցնել կապանի սահմանային շրջանի ադրբեջանական կրակակէտերը։

Հակառակորդը խուճապի մատնուած է եւ փախուստի ճամբան բռնած, զաչտը թողով 100 դիակ, բուռն մարտերու ընթացքին։ Հայկական կողմը 3 մեռեալ ունի եւ վիրաւորներ։

Մարտ 24-ին, Ադերիները սկսած են հրետակոծել նախորդ օրուան իրենց կորսընցուցած դիրքերը։

***

ԼՂՀ-ԻՆ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ

Մարտ 23-ին վերջ գտած է ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդի եռօրեայ նստաշրջանը որու ընթացքին եւս կարելի չէ եղած ընտրել Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ։ Ներկայիս այդ պաշտօնը կը վարէ Գ.Պ.-ի նախագահի պաշտօնակատար Գէորգի Պետրոսեան։ Գերագոյն Խորհուրդը դադրեցուցած է գոհ գացած չորս երեսփոխաններու՝ Բորիս Յակոբեանի, Վազիկ Խալատեանի, Բորիս Բաբայեանի, Ժորա Պօղոսեանի լիազօրութիւնները։ Ապա իրենց հաշուետուութիւնները կարդացած են նախագահի պաշտօնակատարն ու Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէի նախագահը՝ Ռոպէր Քոչարեան։ Որոշուած է Հանրապետութեան մէջ ռազմական դրութիւնը երկարաձգել մինչեւ 1993-ի վերջը, ինչպէս նաեւ ընտրութեան երկու շրջաններ հաստատել Շուշիի մէջ, նկատի առնելով հայութեան հոն վերադարձը։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔ ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ

Մարտ 21-ին, հովանաւորութեամբ Ամերիկահայոց Էջմիածնական ու Կիլիկեան Թեմերու Արեւելեան շրջանի առաջնորդարաններուն, 4000 հոգինոց ցոյց մը տեղի ունեցաւ ՄԱԿ-ի կեդրոնատեղիին առջեւ։ Մասնակիցները կը պահանջէին որ անմիջապէս վերջ դրուի Արցախի եւ Հայաստանի շրջափակումները։ Մասնաւորապէս, Ռուբ Այլընեան, Քրիսթիըթին, Փենսիլվանիայէն, Նիւ – Ճըրզիէն, Մերիլենտէն, Վիրճինիայէն եւ Ուաշինկթընէն փութացած Հայերու ներկայութեան նախ էջմիածնական թեմի առաջնորդանիստ Սուրբ Վարդան Մայր եկեղեցիին հրապարակը տեղի ունեցաւ մատաղօրհնութիւն ու կրօնական արարողութիւն մը կիլիկեան ու էջմիածնական թեմերու առաջնորդներուն՝ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի եւ Խաժակ Եպիսկոպոս Պամպաճեանի կողմէ։ Ապա ցուցարար բազմութիւնը եռագոյններով ու պաստառներով ուղղուեցաւ հրապարակ ուր բացման խօսք արտասանեց տոքթոր Արա Գարէյեան։ Ելոյթ ունեցան երկու առաջնորդները, Նիւ – Եորքի քաղաքային իշխանութիւններու ներկայացուցիչը Սամ Ազատեան, Նիւ – Ճըրզիի նահանգային ներկայացուցչական տունէն հանրապետական թեւի ղեկավար Կարապետ Հայթայեան, Հայաստանէն տոքթոր Հայրապետեան եւ Միացեալ – Նահանգներու Քոնկրէսի ներկայացուցիչներուն նախկին անդամներէն Ուէյն Օվէնս։ Բոլորն ալ կոչ ուղղեցին ՄԱԿ-ին որ Ադրբեջանի վրայ ճնշում բանեցնէ շրջափակումին վերջ տալու համար։

Օվէնս չեշտեց նման ցոյցերու կարեւորութիւնը մինչեւ որ արդար լուծում գտնէ հայութեան իրաւունքներն ու պահանջքները։ Ան իր ելոյթը աւարտեց Ուիլիըմ Սարոյեանի այն պարբերութեամբ ուր կ'ընդգծուի հայ ժողովուրդին ապրելու յամառութիւնը։

***

Հայաստանի ու Արցախի շրջափակումը վերցնելու աշխատանքները կը շարունակուին Ուաշինկթընի մէջ ուր վերջերս Քոնկրէսի 2 ընկերդութիւն տեղի ունեցաւ։ Առաջինին ընթացքին խօսք առին Միացեալ – Նահանգներու Արտաքին նախարարութեան Լեռնային Ղարաբաղի յատուկ բանագնաց Ճ. Մարեկան, քաղաքական հարցերու ուսումնասիրութեան Բանզօ հաստատութեան ներկայացուցիչ Փօլ Հէյթ, Ադրբեջանի Ուաշինկթընի ներկայացուցիչը, Հայ Ազգ. Կոմիտէի նախագահ Մուրատ Թոփալեան եւ «Հայկական համագումար»ի տնօրէն Ռոս Վարդեան։

Երկրորդ ունկնդրութեամբ մը վկայութիւն տուին էլէնա Պոնէր եւ Բրիտանիոյ Լորտերու պալատին փոխ - նախագահուհի Ք. Քոքս։ Այս վերջինը տուաւ նաեւ ականատեսի իր տպաւորութիւնները։

Վ. ՄԱՒԱՐԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ մէջ տագնապը ծայր աստիճան սաստկացած է, հակառակ անոր որ Ելցին հրաժարեցաւ այն յատուկ իրաւասութիւններէն զորս ինքն իրեն չնորհած էր, ըստ իր իսկ արտասանած ճառին, Շաբաթ իրիկուն, Մարտ 21-ին։ Այդ թուականէն ի վեր արդէն «կը փնտռուէր» իր ստորագրած հրովարտակը այդ ուղղութեամբ եւ միաժամանակ Գերագոյն Խորհուրդ եւ Սահմանադրական Ատեան իրար կ'անցնէին։ Մարտ 24-ին, ի վերջոյ հրովարտակը հրապարակուեցաւ, որու մէջ ոչ մէկ ակնարկութիւն կար այդ «յատուկ լիազօրութիւններուն», այլ միայն՝ Ապրիլ 25-ի հանրաքուէին որոշումը։ Զբաղեց եւ Ելցինի ու Խասբուլատովի միջեւ տեսակցութիւնը ձախողեցաւ եւ այս վերջինը հաստատեց երեսփոխաններու համագումարի արտակարգ նիստի որոշումը Ուրբաթ, Մարտ 26-ի համար։ Այս համագումարը Ռուսաստանի դաշնակցային Հանրապետութեան օրէնդրական գերագոյն օրկանն է, միակը որ կրնայ արգիլել Սահմանադրութիւնը եւ պաշտօնանկ ընել նախագահը (ձայներու 2/3-ի մեծամասնութեամբ եւ խորհրդակցելէ յետոյ Սահմանադրական Ատեանին հետ)։ Ներկայիս, համագումարը 1033 երեսփոխան ունի։ Ռուս Խորհրդարանը (բուն անունով՝ Գերագոյն Խորհուրդ) հերթական մնայուն սեղմ ժողովն է, բաղկացած 256 երեսփոխաններէ։ Ինք է որ համագումարի արտակարգ նիստերը կ'որոշէ։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ընկերվարական վարչակարգի Նախարարաց Խորհուրդի վերջին – հրաժեշտի – նիստը չատ յուզիչ եղած է, Սէկոլէն Ռոյալ եւ ձէք Լանկ նոյնիսկ արցունքոտ աչքերով հեռացած են (առաջինը՝ իսկապէս լացած է), մինչ նախագահ Միթերան չնորհակալութիւն յայտնած է Պէրէկովուայի եւ իր կառավարութեան, հաստատելով նաեւ թէ պիտի չքաշուի։ Արդէն, բաւական տարօրինակ է ընդդիմութեան այդ յամառութիւնը, երբ Սահմանադրութիւնը որեւէ ձեւով նման հրաժարում մը չի նախատեսեր, միւս կողմէ ինչո՞ւ Միթերան պիտի հեռանայ, քանի որ մնալով է որ կը խանգարէ ընդդիմութիւնը եւ կրնայ նեղը դնել եւ դեռ ի՛նչ ի՛նչ խաղեր ու փորձանքներ բերել։ Խոտաւ Պալատիւր կազմած է արդէն իր կառավարութիւնը, որու կազմը գաղտնի կը պահուի, բայց, կ'ըսուի թէ ԻԻ – ՏԷ – ԷՖ եւ ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ հաւասար բաժին ունին եւ կեդրոնն ալ իր տեղը ունի։ «Ֆիգարօ»ի տուած հարցազրոյցի մը մէջ, Շիրաք կը պարզէ համակեցութեան պայմանները, չեշտելով թէ ան կ'ենթադրէ իշխանութեան ամբողջական գործադրութիւնը նոր մեծամասնութեան կողմէ։

ԹՈՒՐՔ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ առաջին համագումարը փակուած է, որոշելով մրցակութային, դրամական, մաքսային միութիւն մը իրագործել։ Համագումարին Հայաստան յայտարարուած է յարձակող պետութիւն, դատապարտուած են Սերպերու ազգայնամոլութիւնը եւ Իրանի թուրք ներկայութեան ուղղուած ճնշումները։ Համագումարը յաջորդ տարի որոշուած է գումարել Ադրբեջանի մէջ։

ԹՈՒՐՔ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ «Խաղաղութեան Աթաթիւրք մրցանակ»ին այս տարի արժանաւոր ղեկավար չէ գտնուած։ Թուրք մամուլին համաձայն, անցեալ տարուան իր մրցակիցը մնացած է, գրեթէ մէկուկէս ժամ, տասը հոգիով։ Իր բերդապահը 7-րդ վայրկեանին իսկ արտաքսուած է խաղավարին որոշումով։ Այսուհանդերձ, հաւասարութիւնը (1 – 1) արհամարհելի արդիւնք մը չէ այդ խումբին դէմ։

Ճառաջիկայ մրցումը, ախոյենութեան հաշիւ, Ապրիլ 3-ին միայն։ Հ. Մ.-ը պիտի հիւրընկալէ Փէրփինեանի կազմը։ Ներկայ մրցաշրջանին, Վալանսի դիմաւոր նպատակն էչիջնել, դասաւորումին վրայ,

(Շար.ը Դ· էջ)

ՖՐԱՆՍԱ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱՏԱՐ

Ինչպէս կը հաստատէ ԺԷ-Ի-Ա-ի (Հայկական Միջարհեստակցական Մբաւորում) ստորեւ տուած հաղորդագրութիւնը, Ապրիլ 15-էն սկսեալ թղթատարական կանոնաւոր – չաբաթական – կապ մը կը հաստատուի Ֆրանսայի եւ Հայաստանի միջեւ։

COMMUNIQUE DE PRESSE

Les pourparlers entre les «*Postes*» française et arménienne ont abouti lors de la dernière mission en Arménie en compagnie du GIA du 10 au 17 Mars.

Une liaison postale régulière fonctionnera normalement avec une périodicité hebdomadaire à partir du 15 Avril.

ԱՄՐԱՆ ԺԱՄ

Շաբաթէն կիրակի լուսնալիք գիշերը, ինչպէս ամէն տարի Մարտի վերջին կիրակին, տարկ է ժամացոյցները մէկ ժամ առաջ տանիլ։

մրցանակաւորին՝ Ն. Մանտելայի մերժումը բարդոյթ մը ստեղծած է թուրք պետական մարդոց մօտ, որոնք խոհեմութեամբ զգուշանալու համար նման վարկաբեկիչ կրկնութենէն մը, նախընտրած են այս տարի ոչ ոքի տալ մրցանակը։

ԻՍՐԱՑԷԼԻ նախագահ ընտրուեցաւ էզէր Վայցման, որ իր պաշտօնին պիտի կ'անցնի Մայիս 13-ին։ Քնէսէթը (Խորհրդարան) 53-ի դէմ 66 ձայնով է որ ընտրեց Վայցմանը, անցեալին՝ «բազէ», յետադիմական «աղաւնի»ի վերածուած։ Ծնած է 1924-ին եւ եղբօր զաւակն է Իսրայէլի պետութեան առաջին ղեկավարին։ Մուսպարաքի (Եգիպտոս), Հաֆէզ Էլ – Ասատի (Սուրիա) եւ Հիւսէյնի (Յորդանան) նման նախկին օդաչու է, եւ այս զուգադիպութիւնը ըսել կուտայ Քնէսէթի նախագահին՝ թերեւս խաղաղութիւնը թռիչք առնէ։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ ձերբակալուած է այն անձը որ Նիւ – Եորքի ահաբեկչական արարքին (Փետրուար 26, 6 մեռեալ, 1000 վիրաւոր) «ուղեղը» կը նկատուի։ Անմիջապէս Ամերիկա ղրկուած է։ Մահմուտ Ապու Հալիմա Նիւ – Ճըրզիի թաքսիի վարորդ մըն է։ Լուրը հաղորդած է հեռատեսիլի ամերիկեան կայան մը։

ՋՕՐ. ՄՈՐԻՑՈՆ ծուղակ մը ինկած կը թուի քանի չի յաջողիր յարգել տալ Սերպերուն իրենց խոստումները։ Արդարեւ, հակառակ այն յանձնառութեան զոր առած էին թոյլ տալու «օդային կամուրջ» մը վիրաւորներու փոխադրութեան համար, կրակ բացուած է ՄԱԿ-ի թռանններուն վրայ եւ մէկ մեռեալ ու բազմաթիւ վիրաւորներ կան։

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՑԻ հրեայ համայնքները կը կազմակերպուին եւ առաջին անգամ ըլլալով, Փարիզ հաւաքուած են Հասարակապետութեան 12 երկիրներու կրօնական համայնքներու ներկայացուցիչները։ Որոշած են դաշնակցային դրութեամբ եւրոպական կրօնական ժողով մը հաստատել, ամրապնդելու համար եւրոպական հրէութեան միասնականութիւնը։

ԴՈՆ-ի Ղազախները որոշած են «Դոնի Հանրապետութիւն» մը հիմնել, որ տեսակ մը հոգային ամբողջականութիւն պիտի ըլլայ Ռուսաստանի տարածքին վրայ։ Որոշումը տուած է իրենց տեղական Խորհրդարանը։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ
ՅԱՌԱՋԻԿԱՑ ՄՐՑՈՒՄ
ԱՊՐԻԼ 3-ԻՆ

Վալանսի Հ. Մ.-ը, Շաբաթ իրիկուն, առիթ մը կորնչուցած է նշանակալից յաղթանակ մը տանելու Շարլըվիլի մէջ։

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Այժմէականութեան տաք թափին մէջ մնալու սիրոյն, եւ պահ մը զանց առնելով խորացումներէ եւ գալիք իմացական վայելքը՝ ձեռք կ'առնենք մեր սեղանին վրայ բարձրացող դիրքերու դէմը: Տասնըվինը հատ, անշուշտ անհաւասար՝ արժէքով ու ծաւալով, սակայն բոլորն ալ մէկմէկ վաստակ հայ մտքի կենսունակութեան: Այս վերջին բառը ձրի չէ որ կը գործածուի -- դէպին մէջ գեղարուեստականն ու բանասիրականն այնքան բարձրակարծեր կան որ մարդ կը տարուի մտածել թէ եթէ մեր ազգը միայն յիսուն տարի բնականոն, բարեկեցիկ կեանք ապրէր իր հողին վրայ Հայաստան եւ ըստիւրքի տարածքին՝ մշակութային նախանձելի մակարդակի պիտի հասնէր անկասկած, Այս քանի չափ դիրքերը ժամանակակից հայ մշակոյթի հարազատ պատկերը կուտան իրենց բազմաթիւ լեզուներու գործածութեամբ, հետաքրքրութիւններու եւ մակարդակներու այլազանութեամբ, ինքնութեան տեւական ոգեղոնումներով եւ անցեալի մնայուն յաճախանքով: Ամէն պարագայի սիրական տպաւորութիւնը այն է որ մեր ազգը լաւատեսութեամբ կրնայ դիմակալել 21-րդ դարը, առ նուազն մշակոյթի ճակատին վրայ: Երբ Հայաստանի եւ Արցախի տագնապն ալ իր դրական լուծումը գտնէ՝ այն ատեն արդարօրէն կրնանք ըսել որ սա չարագուշակ 20-րդ դարը որ այնքան ցաւ ու տառապանք բերաւ մեր ազգին՝ փառք Աստուծոյ վերջ գտաւ...:

Ու նոր դարաշրջանը կը թեւակոխենք թարմ ուժերով ու զօրեղ, անկախ հայրենիքով մը որուն ամրապնդման լծուած է հայութեան ամէն առողջ միտք ու կամք: կը մնայ սակայն անլոյծ մեր մեծ տագնապը՝ Արեւմտահայաստանի եւ միւս պատմական հողերու վերամիացումը նորկայ Հայաստանին: Մեր սերունդը բախտը ունեցաւ անկախ Հայաստանը ողջունելու -- արդեօք ո՞ր սերունդին ճակատագիրը պիտի ըլլայ միացեալ Հայաստանը ողջունել եւ մեր տարմանակից երկիրներու հետ հաշտ դրացնութեան կեանքը սկսիլ:

Մտաւորական բարձր վայելքի աղբիւր է դէպին դլուխը կեցած հատորը -- «Պատմութիւն Հայ Հին Գրականութեան», հրատարակուած 1992-ին Վենետիկի մխիթարեան Միաբանութեան անդամ Հայր Կիւրեղ Վրդ. Ֆիլարեանի (1891 -- 1979): Ձեռագիրներու դասաւորման եւ խմբագրութեան աշխատանքը տարած են Հայր Ներսէս Տէր -- Ներսէսեան եւ Զուլալ Գազանճեան, մինչ մատենագիտութեան պատրաստութիւնը առանձնած է Պօղոս Խաչատրեան, Երեւանէն: Պիտի անդրադառնանք այս հոյակապ իրագործումին աւելի ուշ եւ աւելի մանրամասն, սակայն ըսենք անմիջապէս որ 670 էջնոց այս հատորը բանասիրական հմուտ եւ ինքնատիպ մտքի արդասիքն է եւ կը գոհացնէ ամէնէն պահանջկոտ ընթերցողները: Շատ մը կողմերով ան կը գերազանցէ տոքթոր Սրբուհի Հայրապետեանի «Հայ Հին եւ Միջնադարեան Գրականութեան Պատմութիւնը», լոյս տեսած Լոս -- Անճըլըս, 1986-ին, հատոր՝ որուն արժանիքներուն մասին դրեցինք ժամանակին: Գրականութիւնը նիւթ մըն է որուն պատմութիւնը երբեք ամբողջական ու վերջնական չի կըլլար երբ ըլլալ եւ ամէն սերունդ իր ճաշակին եւ մտային խառնուածքին համաձայն կ'ընէ իր մեկնաբանութիւնը, սակայն Հայր Ֆիլարեանին հատորը մնր հին եւ միջնադարեան դրականութեան պատմական ճշդրտութեան յաջողագոյն բանաձեւումն է, 20-րդ դարու երկրորդ կէսի մեր բանասիրական մտքին կողմէ:

Շարունակելով մեր խանդավառութիւնը ի տես հայ մտքի ժրաջան աշխատանքին՝ ձեռք կ'առնենք 1991-ին Երեւան լոյս տեսած բայց բարեկամի մը բարեմտութեամբ մեզի այս տարի բերուած «Հայ Գրականութեան Ժամանակագրութիւն, 1865 -- 1875» հատորը, հեղինակ Սուրէն Շահիկեան: Հեղինակը խղճամիտ ու հմուտ բանահաւաքի համբաւ մը ունի բանասիրութեան մէջ, եւ հազուագիւտներէն է՝ որոնք կը դրաղին գլխաւորաբար արեւմտահայ դրական պատմութեամբ: «Հայ նոր դրականութեան ժամանակագրութեան» երբորդ դիրքն ընդդրկում է հայ դրական -- մշակութային եւ հասարակական -- քաղաքական կեանքի 1866 -- 1875 թթ.: Եթէ մեր աշխատութեան առաջին դիրքը (Երեւան, 1973) ներառում էր այդ կեանքի 1801 -- 1850 թթ., երկրորդ դիրքը (Երեւան, 1983)՝ 1851 -- 1865 թուականներէ ժամանակաշրջանը, ապա այս հատորի ընդդրկումը կազմում է տաս տարի»: Ծանօթագրումն հատորը, դիրքը անփոխարինելի աղբիւր ու գործիք է ամէն անոնց որոնք մեր նոր դրականութեան բանասիրութեամբ կը զբաղին: Ոչ Հայր Ղազիկեանի ոչ ալ Հայր Պոյաճեանի մատենագրութիւններու ոչ ալ Ստեփան Կուրտիկեանի կենսագրական բառարանի հետ կապուած յոյսերը իրականացան, զանազան պատճառներով: Աստուած տայ որ Պր. Շահիկեան մեզ յուսախար չընէ ու դէթ ինքը ամբողջացնէ իր գործը գոնց հասցնելով առ նուազն մինչեւ 1920:

Երրորդ հատորը կուգայ Միացեալ -- Նահանգներէն: Հեղինակն է Պր. Ձէյք Անդրէասեան ու գրքին անունն է Letters from Nowhere, New York, 1991. Պր. Անդրէասեան անդլիագիր հայ դրողներուն մէջ մեծ վարկ կը վայելէ շնորհիւ իր բազմաթիւ արձակ հատորներուն, իր թարգմանութիւններուն եւ նաեւ լրագրական -- խմբագրական տարածուն գործունէութեան: Բանավիճային ընոյթ ունի հատորը, առանցքուած Ամերիկահայութեան ընկերային ու եկեղեցական տագնապներուն վրայ: Գրուած է համոզումով ու կիրքով, մինչ որ կը գժուարարցնէ լուծումի մը փնտռտուքը, մանաւանդ որ լրագրողի դիւրին ընդհանրացումները եւ բարոյախօսական յայտնաբերութիւնները աւելի անլուծելի կը դարձնեն արդէն փափուկ հարց մը: Մարդ ո՞ւր կրնայ հասնիլ հետեւեալ տողերու նման խօսքերով «Our political parties may have made some positive contributions to the Armenian-American community. That time is long past. No legitimate place remains for any of them, with the best distinguished only because they have done the least harm»: Բազում են արժանիքները այս յօդուածներու հաւաքածոյին -- առոյգ ու յաճախ կռուաձէր ոճը, յանդուգն դիտողութիւնները, հետաքրքրութիւններու ծիրը եւայլն -- սակայն օրաթերթային իր ընոյթը դիշերային թիթեռնիկներու չափ կեանք կը խոստանայ գրութիւններու այն մեծ մասին որոնք մատենագրական ըստոյգ աղբիւրներէ չեն առներ իրենց պատմական արժէքը: Այս չէ՞ ճակատագիրը այն գրեթէ բոլոր գրութիւններուն, յօդուածաշարք կամ նշմար՝ որոնք պարբերաթերթի մը էջերուն վրայ տաք հացի պէս գրաւիչ եւ ակնթերեւ ճշմարտութեան մելանով գրուած կը թուին բայց յանկարծ կը սմքին ու կը տամկանան երբ տարիներ եաք, կը հանուին իրենց հողէն ու կը փոխադրուին գրքի մը օտարութեան մէջ: Մինչ այդ՝ սերունդներ անցած գացած են, գրական ու այլ չափանիշներ փոխուած են, տաճնօք հրատապ հարցեր՝ այսօր անծեղի պէս կը մխան լոկ, նոր խարոյկներ վառուած են, կեանքին համը փոխուած է...: Անշուշտ առաջին սիրոյ յիշատակը անմահ է -- սակայն որո՞ւ համար:

Հոս հոն ազամանդներու պէս քանի մը ճշմարտութիւններ կը վայլին Պր. Անդրէասեանին հատաքածոյին մէջ, սակայն կ'արժէ՞ այդ բերքին համար այս ոիսքը մարդու մը կողմէ որ վիպասանի առոյգ վաստակին չնորհիւ իր տեղը ապահոված է արդէն ամերիկահայ գրականութեան մէջ: Կը տարակուսինք: Վերջին քանի մը տարիներուն սփիւռքահայ ծանօթ մտաւորականներ՝ Եդուարդ Ազատեան եւ Զարեհ Մրմրեանի այդ փորձը ըրին, ճաշակով ու լրջութեամբ, տրուած ըլլալով որ անոնց գրութիւններուն մեծ մասը գրական քննադատական ընոյթ ունէին: Հետաքրքրական է քննել թէ այդ դիրքերը ի՞նչ անդրադարձ ունեցան մշակութային կեանքին վրայ: Մաքուր արեւմտահայերէնի մը չրջագայութեան դրուիլը, հին դէպքերու եւ դէմքերու վրայ նոր լոյս սփռուիլը, անցած ժամանակի մը բարքերուն եւ մտայնութիւններու մասին վերկայութիւն, հաճելի ընթերցում -- ինչո՞ւ չէ: Բայց մանաւանդ՝ ինչպէս Պր. Սրբազանի կ'ըսէ իր ներածականին մէջ՝ «այս հատորին հիմնական նպատակն էր վերջնական կորուստէ փրկել գոնէ երկու երրորդը արձակ գրութիւններուս, վստահ դիտնալով որ ինձմէ զատ եւ ինձմէ վերջ ոչ ոք պիտի կարողանար, նոյնիսկ պիտի համարձակէր վաստակել նման աշխատանք մը»: Վստահ ենք թէ այս տրտում խորհրդածութիւնը կ'անցնի չատ մը գրագէտներու մտքէն, երբ որոշ տարիքի հասած՝ ետ ու առաջ կը նային, փնտռելով իրենց վերջնական տեղը մեր մշակոյթի պատմութեան մէջ: Քանի՞ հայ գրագէտի ու մտաւորականի կեանքն ու երկը կրցան իրենց լուսթեան հասնիլ կեանքի կարճ միջոցին, եւ զգեցան կերպ, ոճ ու ձեւ -- բաներ՝ որոնք կենսական են արուեստագէտ զգայնութիւններու համար: Կը վարանինք պատասխան տալու: Եւ վերջապէս, այս տեսակ հաւաքածոներ կը նպաստեն հեղինակին մշակութային դիմագծութեան ամբողջացումին ու յստակացումին, ինչ որ անխուսն բարիք մըն է, դրական պատմութեան համար: Այնպէս որ մեր առաջին հարցումը՝ «կ'արժէ յոդնութիւնը»՝ անպատասխան ու բաց կը մնայ:

«Artsakh, Histoire du Karabagh» par Patrick Donabedian et Claude Mutafian, Préface de Gérard Chaliand, Paris, 1991, 175 էջնոց, պատկերազարդ հատոր մը նուագայ աւելնալ Արցախի պատմութեան ու մշակութային նուաճումներու մասին դրուած դիրքերու երկար չարանին: Ֆրանսերէն լեզուով ու մատենագիտական բանաձեւերէն լեցուն ու մատենագիտական լիակատար ծանօթագրութիւններով, այս դիրքը լաւագոյն «մուտքի դուռն» է որպէսզի մտաւորական թէ ոչ՝ կրնան մօտենալ Ղարաբաղի պատմութեան եւ մշակութային հարստութեան: Երկու հեղինակներն ալ Ֆրանսական չրջանակներու մէջ ծանօթ են իրրեւ լուրջ պատմաբաններ (Մութաֆեան ասպարէզով ուսուցչապետ է եւ Տօնապետեանի հետ միասին արդէն լոյս ընծայած է «Le Karabagh, une terre arménienne en Azerbaïdjan», Paris, 1989 հատորը):

Քիլարա, Աւստրալիա

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԿԱՐԵԼԻ ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ

Բ.

Պատանի էի, երբ տան մէջ ուրախութեան օր մը ապրեցանք: Մայրս զուարթ էր եւ չարաճճի կը կատակէր, կը չանար ուրախ մթնոլորտ մը ստեղծել տան մէջ: Բայց հայրս կը չարունակէր պահել իր լրջութիւնը, որովհետեւ ան կը սիրէր այդպէս մնալ, եթէ ես եւ եղբայրներս անեակին մէջ էինք: Այդ չրջանին իր զաւակներուն նկատմամբ չատ պահանջկոտ էր ան եւ միշտ հեռաւորութիւն մը կը պահէր իր եւ իր զաւակներուն միջեւ: Անօրինակ կերպով կ'ակնածէինք անկէ եւ սաստիկ կը վախնայինք որ կրնայինք բանով մը ենթարկուիլ անոր յանդիմանութեան կամ սաստին: Ուստի, այդ դիշեր ալ ան կը պահէր իր լրջութիւնը, հակառակ որ մայրս կը չանար զուարթ մթնոլորտ մը ստեղծել սեղանակին մէջ:

Մայրս երկար ճիգ վատնեց որպէսզի քիչ մը խնդացնէ հայրս: Սրամտութիւններ կ'ընէր, ծիծաղաշարժ պատմութիւններ կը պատմէր, նոյնիսկ անվնաս ակնարկութիւններով կը քաչքշէր հայրս եւ ես կ'անդրադառնայի որ հայրս հետզհետէ աւելի կը դժուարանար ինքզինք զսպելու: Ի վերջոյ չդիմացաւ եւ յանկարծ պոռթկաց քրքջալիր խնդուքով մը: Մենք ալ սկսանք խնդալ: Բայց այդ տարիքին արդէն բան մը խանդարեց իմ ուրախութիւնս: Կարեկցեցայ հայրիկիս, ես ինծի հարց տուի թէ ինչո՞ւ հայրիկս ազատ ընթացք չէր տար իր ուրախութեան, ինչո՞ւ կը զսպէր զայն, ինչո՞ւ իրմէ կը մերժէր սա անմեղ ու անխորտակ ուրախութիւնը: Մենք աւելի՞ չար, աւելի՞ անկիրթ պիտի ըլլայինք արդեօք, եթէ տեսնէինք որ հայրիկն ալ կրնար ուրախանալ ու խընդալ:

Տարիներ վերջ այլեւս հայրս կուշտ ու կուռ պիտի ուրախանար մեզի հետ: Բայց այդ մէկը պիտի ընէր անոր համար որ այլեւս պիտի հաւատար որ մենք հասած էինք իր փափաքած հասունութեան ու մակարդակին:

Այսօր, երբ կը յիշեմ այս բոլորը, կը մտածեմ թէ -- տեղին կամ անտեղի -- զոհողութիւն մըն էր հօրս ըրածը եւ աչխարհի վրայ չատեր, իրեն նման, զանազան պատճառներով, կը խրտչին իրենց ուրախութիւնը հրապարակէյ: Ոմանք կը կարծեն թէ ուրախութիւն արտայայտելով իրենց դիմացինը կը չփացնեն, ոմանք կը կարծեն թէ իրենց դիմացինին նախանձը կը դրգռեն, ոմանք կը կարծեն թէ յանկարծ աչքի կրնան գալ, ոմանք ուրախութիւնը լրջութեան դէմ կը նկատեն, ոմանք կը վախնան որ իրենց ուրախութիւնը դիւրահաւանութիւն կամ աժան խանդավառութիւն կը կարծուի, ոմանք կը կարծեն թէ աւելի չատ պիտի յարգուին եթէ աւելի քիչ խնդան եւ ուրախութիւն արտայայտեն:

Տարիներ առաջ, մեր ընտանիքին անմոռանալի չրջանակին մէջ ունէինք չատ յաճախ ու ազնիւ բարեկամուհի մը: Չեմ կրնար ըսել որ աչխարհի ամէնէն երջանիկ կինն էր ան, բայց ո՛չ ոք անոր չափ դիրքին եւ անոր չափ բարձրաձայն կրնար խնդալ աչխարհի վրայ: Առօրեայ ամէնէն սովորական խօսակցութեան ընթացքին, յանկարծ քրքիջներ կ'արձակէր, կուշտ ու կուռ կը խնդար: Իր այդ զուարթ պոռթկումները այնքան անակնկալ եւ չափազանցուած էին, որ չատ անգամ ես ինծի կը հարցնէի թէ արդեօք խակապէս խնդալիքը մը կա՞ր այդ խօսակցութեան մէջ: Չկար: Բայց ան սրահը թնդացնելու չափ ուժեղ կը խնդար երբ մինչեւ իսկ պզտիկ «այո» մը կ'արտասանէր: Ոմանք կրնային դայն խենթ կարծել: Մինչդեռ ծայր աստիճան խելացի ու ողջամիտ կին մըն էր:

Այսօր չատ կը խորհիմ իր մասին եւ կը մտածեմ թէ որքան լաւ է չրջապատուիլ այդպիսի անձերու կողմէ: Ուրախութիւնը մեր ներաչխարհին մէջ կարծես թանկագին ծաղիկ մըն է, զոր պարտինք խնամել եւ աճեցնել: Առանց այդ ծաղիկին, որքան չոր ու անպտուղ կը մնայ մեր ենթահողը:

Գեղարուեստական հանդէսէ մը, թատերական ներկայացումէ մը, չայող երաժշտահանդէսէ մը վերջ երբ սրահէն դուրս կ'ելլեմ գոհունակ ու երջանիկ չուրջիններուս դէմքերուն վրայ անպայման կը փնտռեմ այն ուրախութիւնը, զոր կը կարծեմ թէ անոնք ալ ունենալու են: Ոմանք կը խրտչի՞ն արդեօք այդպիսի ուրախութիւն մը արտայայտելէ, կամ ոմանք արդեօք բնաւ չեն ուրախանա՞ր այդպիսի դեղեցիկ հանդէս մը վայելած ըլլալով, կամ ոմանք արդեօք կը նախանձին ուրիչի մը չայողութենէն, չեմ գիտեր, բայց կը դժուարանամ չուրջս ուրախութեան մը ցայտուն արտայայտութիւն դտնելու: Ամէն ինչ այնպէս կը պատահի որ կարծես անպատչաճ է ուրախանալ կամ զարմանամ: Մարդիկ խակապէս ազատ թողած չե՞ն տար իրենց գոհունակութեան, իրենց ուրախութեան եւ հիացումին, ոչ խակապէս այդ պահուն զոյգն գոհունակութիւն եւ հիացում չկայ իրենց սրտին մէջ:

Ես կը միանամ այն միամիտներուն, այն պարզամիտներուն, որոնք ո՛չ մէկ առիթ կը վախցնեն ուրախանալու ու ուրախութիւն արտայայտելու համար: Ուրախ ըլլալ եւ թաքցնել իր ուրախութիւնը, կը նչանակէ դիտնալ կարեւոր ճշմարտութիւն մը եւ թաքցնել այդ ճշմարտութիւնը: Մէկը որ ամէն առթիւ բարձրաձայն կ'աղաղակէ իր ցաւերն ու տառապանքները, մէկը որ ամէն վայրկեան ուրիշի զօրակցութիւն կը սպասէ իր մէկ տառապանքին համար, նոյն փութկոտութեամբ պէտք է աղաղակէ նաեւ իր ուրախութիւնը եւ ուրիշին բան մը փոխանցէ իր այդ ուրախութենէն:

Ցաւը ուրիշին հետ բաժնուելով, կը մեղմանայ, իսկ ուրախութիւնը, ուրիշին հետ բաժնուելով, կը զօրանայ:

Աչխարհի վրայ ինչէ՛ր ու ինչեր դրանակալ կը սպասեն որ թունաւորեն կամ զսպեն մեր այս կամ այն ուրախութիւնը: Արդեօք դպրոցներու մէջ չէ՞ն կրնար մեղմ սորվեցնել, թէ մենք ի՞նչպէս պիտի պաչտպանենք ուրախանալու մեր մարդկային իրաւունքը:

Ռ. Հ.

ԱՐՈՒԵՍՏ

ԱՍԱՏՈՒԻՐ

Նախանցեալ Հինգշաբթի, Մարտ 18-ին «Պիրէն» (*) ցուցասրահը կը ցուցադրէր իսա Մախլուֆի «Egarements» բանաստեղծութեան հատորը զոր նկարազարդած է Ասատուր: Գիրքը ներկայացուած էր նաեւ կրան Փալէի «Սակա»-յին:

Ասատուր վեց փորագրութիւններով մասնակցած է գիրքին հրատարակութեան: Գիրքի նկարազարդումը չատ փոքր մէկ մասը կը կազմէ արուեստագէտին արտադրութեան: Ան իր արժէքաւոր գործերով ամփոփած է ընդհանրապէս իրեն մօտիկ գրագէտներու, ինչպէս՝ Գրիգոր Պըլտեանի, Մաքս Ժըլարաք Սէլոյի, Ռոպերթօ Սանէսի եւայլն:

Պէտք է անդրադառնալ Ասատուրի գործին հրապարակային ներկայացումներուն, որովհետեւ ամէն մէկ նոր ցուցադրութիւն ի յայտ կը բերէ անընդմէջ որոնումներու արդիւնքը: Փորագրութեան արուեստը լաւ իւրացուցած է ու որպէս այդ մարզի յայտնի անուն ծանօթ է միջազգային շրջանակներու որոնք կը հետեւին իր նորութիւններուն:

Այս վերջին նկարազարդումով անգամ մը եւս կարելի է դիտել թէ որքան մանրակրկիտ աշխատանք է կատարուածը: Շատ հետաքրքրական է քննել մանրամասնութիւնները, դնահատելու համար փորագրութեան արուեստին իր համառութիւնը: Բայց արուեստին կատարելագործումէն աւելի, Ասատուրի գործին արժէքը կը կայանայ հոգեկան ապրումներու արտայայտութեան մէջ որոնք վերածուած են գեղարուեստի: Ցուցահանդէսներու մէջ երբ կը հանդիպինք իր գործերուն, նոյնիսկ աւելորդ է առորագրութիւնը փընտռելու, դիտնալու համար թէ ներկայացուածը Ասատուրին կը պատկանի: Ան գտած է ինքնուրոյն ու արդիական ոճը:

Ներկայացուած փորագրութիւնները գիրքի նկարազարդում ըլլալով, չափով փոքր են բայց լեցուն բովանդակութեամբ ու արուեստով: Գործերուն կատարելները կը գտնեն իրենց չրջանակը եւ կը գրաւեն աւելի մեծ տարածութիւն:

Այս առիթով սրահին մէջ ցուցադրուած են նաեւ քանի մը տարբեր փորագրութիւններ եւ չրանկարկ գործեր որպէս օրինակ Ասատուրի աշխատանքին:

Ցուցադրութիւնը կը տեւէ մինչեւ Ապրիլի կէսը:

(*) Galerie Biren
11, rue Cassette 75006 Paris

***

Նոյն վայրին մէջ կը ներկայացուի Fassianos արուեստագիտին նկարազարդած մէկ գիրքը Michel Déon-ի բնագիրով: Ֆասիանոս որմազարդով մը մասնակցած էր Հայաստանի երկրաչարժէն տուժածներու օժանդակութեան չարժումին:

Տ. Ա.

Սուրիահայ Համակալի

ՆՇՄԱՐՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

(«ՅԱՌԱՋ»). –

ՀԱԼԷՊԻ Հայ Կաթողիկէ Ս. Երրորդութիւն (Զուարթնոց) Եկեղեցւոյ «Աղաճաճեան» սրահին մէջ, Փետրուար 18-ին ոգեկոչուած է Վարդանանց յիշատակը, հայ երեք յարանուանութեանց համատեղ նախաձեռնութեամբ: Ներկայ եղած են չուրջ 500 հոգի (մեծաւ մասամբ՝ կղերականներ, տարեց այրեր ու կիներ ու քիչ բացառութեամբ երիտասարդներ...): Բացման իր խօսքին մէջ, Սուրիոյ Հայ Աւետարանական Համայնքի պետ Վեր. Պարգեւ Աբարդեան չեշտը դրած է Վարդանանց ոգիի ներդործութեան վրայ ու ցաւ յայտնած է թէ չատեր հեռու կը մնան համազգային բնոյթի նման հաւաքներէ ու նոյնիսկ կը խաչաձեւեն զայն (արդարեւ, նոյն օրը եւ ճիշդ նոյն ժամուն լիբանահայ մտաւորական Գրիգոր Շահինեան դասախօսութիւն մը կուտար Համազգայինի կեդրոնը՝ Շ. Շահնուրի մասին, մինչ Ն. Ս. Մ. Մ. ակումբը համախմբուած խմբակ մըն ալ կ'ունկնդրէր Հայաստանի Մորհրդարանի Հնչակեան երեսփոխան Մեհակ Մխիթարեանի քաղաքական դեկուցումը...): Բերիոյ Թեմի Առաջնորդական փոխանորդ՝ Յուսիկ Քահանայ Սեդրակեան ընդգծած է այն իրողութիւնը, թէ Վարդանանց չարժումով քրիստոնէութիւնը վերջնականապէս խարսխուեցաւ հայ հողին վրայ ու զայրոյ սերունդին կտակեց ոգիի, հաւատքի եւ յարատեւութեան անօրինակ ժառանգութիւն մը: Ղեւոնդ Վրդ. Քէնտիրճեան, Զմմառու երիտասարդ միաբաններէն, բերած է օրուան պատգամը ու վեր առած Վարդանանց հաւաքական ուխտին արժէքը, չեշտելով նոյն ոգիին ցուցաբերման անհրաժեշտութիւնը այսօր եւս, մեր բարքերուն, տոհմային սովորութեանց եւ զաղափարաբանութեանց պահպանումով: Պօղոս Սարաճեան, Հայաստանի Հանրապետութեան Հալէպի նշանակեալ հիւպատոսը, զգուշացուցած ոգեղոյնի իր անդրանիկ խօսքին մէջ կանգ առած է Հայաստանի եւ արաբական երկիրներու միջեւ հաստատուած դիւանագիտական կապերուն վրայ ու Հայրենիքի ճգնաժամային այս օրերուն՝ իրագործելի առաջնահերթ հարց նկատած է մեր միասնականութիւնը: Մէջընդմէջ գործադրուած գեղարուեստական յայտագրին՝ ելոյթ ունեցած է նաեւ հայրենի ծանօթ երգչուհի Վարդուհի Ֆաչատրեան: Փակման խօսքը արտասանած է Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդը՝ Պետրոս Աբգեպիսկոպոս Մրէաթեան:

***

ՀԱԼԷՊԻ Ա. Մանուկեան Ժող. Տան «Լեւոն Շանթ» սրահին մէջ, Փետրուար 20-ին տեղի ունեցած է Յովսէփ Ղազարեանի «Ընտրեալք» հատորին նուիրուած երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի գրական յանձնախումբին: 1991-ին հրատարակուած եւ Հ. Յ. Դ.-ի 100-ամեակին ձօնուած հեղինակին այս առջինեկ բանաստեղծական գիրքին գրական վերլուծումը կատարած են Գր. Շահինեան (Պէյրութէն) եւ Յակոբ Զոլաքեան (հայերէնասէր ուսուցիչ՝ Քարէ Եփէճ ձեմարանէն ներս), որոնք անդրադարձած են Ղազարեանի լեզուին, մտածողման եղանակին ու ընդգրկած թեմային գրական արժէքին:

***

ՀԱԼԷՊԻ Համազգայինի «Ն. Աղբալեան» Մշակութային Տան մէջ, Փետրուար 23-ին դասաւորութիւն մը տուած է Պէյրութի «Մաչեր Գալուստեան ուսուցչական հիմնարկ»ի վարիչ Գրիգոր Շահինեան, նիւթ ունենալով «Տիրան Աճէմեան երգիծանկարիչն ու մարդը»: Բանախօսը աւելի քան մէկ ժամ խօսած է Սիփիւռքի մեծագոյն երգիծանկարիչներէն Տիրանի (մահացած՝ 1991-ին) արուեստին մասին ու չեշտած՝ թէ անոր իր ստեղծագործութիւններով մեր կեանքին անաչառ վկան եղած է ամբողջ 70 տարի: Ցուցադրուած են նաեւ Տիրանի գործերը պատկերացնող սահիկներ:

***

ՀԱԼԷՊԻ Ա. Մանուկեան Ժող. Տան «Լ. Շանթ» սրահին մէջ, Փետրուար 25-ին կայացած է Ֆրանսահայ ծանօթ բեմադիր Հանրի Վէրնէօյի (Ալոտ Մարաքեան) «Մայրիկ» գիրքի արարբերէն տարբերակին նուիրուած երեկոյթ մը, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի: Բացումը կատարած է Ճորճ Պապեան, Հատորին արարբերէնի թարգմանիչը՝ Հայր Եուսուֆ Վրդ. Գուշակճի (Հալէպի Հայ Կաթողիկէ Նուիրապետութեան երէց միաբաններէն, գրաբեթ ութսունամեայ) աւելի քան ժամ մը արարբերէնով վերլուծած է «Մայրիկ»ի բովանդակութիւնը, չեչտելով թէ 10 տարբեր լեզուներու թարգմանուած այս գիրքը արդա՛ր էր որ տպուէր նաեւ արաբերէնով, ինչ որ իրականութիւն դարձաւ 1992-ին, երբ Լաթաքիոյ «Ծար էլ Հիւար» հրատարակչատունը լոյս ընծայեց զայն: Այս առընչութեամբ ալ, Հ. Գուշակճի կարդացած է 1993 Փետր. 2 թուակիր իր մէկ նամակը՝ ուղղուած Հ. Վէրնէօյի, ուր կը բացատրէ գիրքը արաբերէնի թարգմանելու դրդապատճառները: Փակման խօսքը արտասանած է Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդ՝ Պետրոս Աբգ. Մրէաթեան, դնահատելով թարգմանիչին ու հրատարակիչներուն հայանուէր աշխատանքը:

***

ՀԱԼԷՊԻ Հ. Ե. Ը.-ի ակումբին մէջ, Մարտ 9-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Կիլիկեան վարժարանի անօբէնուհի Անուշ Քիւրքճեան – Եադուպեան՝ ներկայացնելով «Օսմանեան յեղափոխութեան ներքին երեսը» գիրքին արաբերէն տարբերակը, հրատարակուած վերջերս Դամասկոսի մէջ, սուրիացի օսմանագէտ՝ Թաուֆիք Պըրռոյի թարգմանութեամբ: Դասախօսուհին նախ ընդարձակ տեղեկութիւններ տուած է գիրքին օսմաներէն բնագրին հեղինակ՝ Մէվլան Ջաւէ Ռիֆաթ հանրային գործունէութեան մասին, ապա անդրադարձած հատորին այն հինգ գլուխներուն, ուր կը ներկայացուի 1915-ի հայկական ցեղասպանութիւնը, ծրագրումի եւ գործադրութեան եղանակի մանրամասնութիւններով:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՖԻԱՅի Հայ Ազգային Տան մէջ, նախաձեռնութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին, Փետրուար 27-ին նչուած է փետրուարեան ապստամբութեան 72-րդ տարեդարձը: Օրուան բանախօսը եղած է Ֆիլիպ Մեսրոպ որ պատմական ակնարկ մը նետած է 1917-ի Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն 1921-ի ժողովրդական ապստամբութիւնը:

***

ՓԼՈՎՏԻԻի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ մէջ, Փետրուար 18-ին ոգեկոչուած է Վարդանանց յիշատակը: Քարոզած է թեմիս առաջնորդ՝ Տէրայր Արք. Մարտիկեան, որ արարողութեան աւարտին ալ շնորհաւորութիւնները տուած է ներկաներուն իր անուան տօնին առթիւ: Նոյն ոգեկոչումը տեղի ունեցած է նաեւ Վառնայի Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ մէջ:

***

ՓԼՈՎՏԻԻի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ մէջ, Փետրուար 18-ին ոգեկոչուած է Վարդանանց յիշատակը: Քարոզած է թեմիս առաջնորդ՝ Տէրայր Արք. Մարտիկեան, որ արարողութեան աւարտին ալ շնորհաւորութիւնները տուած է ներկաներուն իր անուան տօնին առթիւ: Նոյն ոգեկոչումը տեղի ունեցած է նաեւ Վառնայի Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ մէջ:

***

ՀԱԼԷՊԻ Հ. Ե. Ը.-ի ակումբին մէջ, Մարտ 9-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Կիլիկեան վարժարանի անօբէնուհի Անուշ Քիւրքճեան – Եադուպեան՝ ներկայացնելով «Օսմանեան յեղափոխութեան ներքին երեսը» գիրքին արաբերէն տարբերակը, հրատարակուած վերջերս Դամասկոսի մէջ, սուրիացի օսմանագէտ՝ Թաուֆիք Պըրռոյի թարգմանութեամբ: Դասախօսուհին նախ ընդարձակ տեղեկութիւններ տուած է գիրքին օսմաներէն բնագրին հեղինակ՝ Մէվլան Ջաւէ Ռիֆաթ հանրային գործունէութեան մասին, ապա անդրադարձած հատորին այն հինգ գլուխներուն, ուր կը ներկայացուի 1915-ի հայկական ցեղասպանութիւնը, ծրագրումի եւ գործադրութեան եղանակի մանրամասնութիւններով:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Մեսրոպ Մաշտոց պողոտայի վրայ, մի ղրավճառի մօտ մի քանի գիրք եմ գնում: Գրքերի մեծ մասը նախկին տարրների հրատարակութիւններից են: Բուլոն էլ մաչուած վիճակում են: Մէջը գանազան մարդկանց անուններ կան գրած: Տէրերի կողմից ծախու են դրուել երեւի օրուայ նիւթականն ապահովելու համար: Գնածներիս չարքում են Կոստան Զարեանի, Զարեհ Որբունու եւ Շէյքսփիրի քրոնիկների թարգմանութիւնների հատորները:

Գրքերի եւ խաչփայտերի ծանր կապոցները ձեռքիս, վեր եմ բարձրանում հիւրանոցի աստիճաններից: Երբորդ չորրորդ յարկի միջոցում հանդիպում եմ մի ծանօթի, որ մի Ամերիկացի Հայուհու հետ պրուելով իջնում է: Բարեւում եւ ինձ ծանօթացնում է Ամերիկուհուն «Արբի Յովհաննիսեանն է. արուեստաբան է»: «Ո՛չ. Ֆիլմի եւ թատրոնի բեմադիր եմ. արուեստաբանութիւնը "պարապ վախտի" խաղալիքն է»:

Ամերիկուհին, որ երեւանի Ամերիկեան համալսարանում է դասաւանդում, հարցնում է. «Եկած էք ֆիլ՞մ ընելու»: «Ո՛չ...»: Յանկարծ դէմքս իրեն ծանօթ է թուում. յիշում է. «Այ՛. I have read about you in AIM». «Ո՛չ. սխալւում էք. You must have read it in AGBU's ARARAT. It is a long time that I...».

«Oh! yes you are right. Come, see the American University» յուշում է Ամերիկուհին: Գրքերը ձեռքիս չարունակում եմ վեր բարձրանալ:

Հանդիպում եմ «Բեմ» հանդէսի խմբագրի հետ ու մոքերի փոխանակութիւն ենք ունենում: 1990 թուիլ տարին ընդամէնը մէկ թիւ է կարողացել հրատարակել: Հանդէսը դասական ուղղաղրութեամբ է հրատարակւում: Նիւթական եւ գործնական մեծ դժուարութիւններ պիտի յաղթահարի: Հանդէսը չարունակելու համար մեկենասների կարիք ունի:

Ամբապիրն հետաքրքրուած է Դերենիկ Դեմիրճեանի ամբողջական երկերի հատորների մէջ տեղ չգտած «Ծովնան Մեծատուն» թատերգութեամբ: Մտադիր է հրատարակել այդ գործը: Խոստանում եմ այդ երկի եւ ընդհանուր առմամբ Դեմիրճեանի թատրոնի մասին մի յօդուած գրել:

Ռուբէն Զարեանին տեսնելու համար կրկին գնում եմ նրա բնակարանը: Տանը չի: Հանդիպում եմ տիկնոջը եւ տեղեկանում, որ այսօր իրենց թոռան (տղայի որդու) ամուսնութիւնն է: Զարեանն եկեղեցի է գնացել: Տանը՝ միւս սենեակում է նրա դստեր, կաթուածահար անկողին ընկած, երաժիշտ ամուսինը: Այդ պատճառով են անցեալ չաբաթ բացակայ եղել: Հիւանդանոց էին գնացել:

Տիկին Զարեանը հրաւիրում է, որ անպայման մանակցեմ իրենց մօտ կայանալիք հաւաքոյթին: Մտադիր եմ հանդիպել նաեւ արձանագործուհի Հոփսիմէ Սիմոնեանին. խոստանում եմ նրան այցելելուց յետոյ վերադառնալ:

Դուրս եմ գալիս ու երկար ժամեր փնտռում եմ Սիմոնեանի բնակարանը: Վերջապէս գտնում ու հանդիպում եմ: Նա եւս վատառողջ է: Ներս եմ մտնում թէ չէ, նկատում եմ անցեալում նրա մօտ տեսածս Սպենդարեանի «Սբմատ» օփերայի համար Մարտիրոս Սարեանի ձեւաւորումը, որ չրջանակուած պատից կախուած էր, իր տեղն զիջել է մի ուրիշ նկարչի: Զրոյցի պահին հարցնում եմ թէ ինչո՞ւ է հանել նկարը: Ցուզուած պատասխանում է. «Վարեցին. 20·000 տուին: Դրամի պէտք ունէի. մէկը եկաւ բարեկամ էր, 20·000 ռուբլի տուեց ու տարաւ»:

Մերկուրովի քանդակագործութիւնների մասին եմ հարցնում: Պատմում է թէ ինչը լաւ դիտէր նրան: Թէ ինչպէս նրա մի չատ կարեւոր գործը Մոսկուայում վերջերս մուրճով փչրել են: Նոյն կերպով են ուզեցել վարուել նաեւ Մերկուրովի քանդակած Շահումեանի արձանի հետ: Վերջը մաքրել ու պատուանդանի վրայ, իր տեղում են թողել: Լենինի արձանը՝ Լենին հրապարակում ուշադրութեամբ են հանել. գլխի տակ բարձ են դրել ու չուրջը թոկ են կապել. արձանն ամբողջութեամբ թանգարանի պահեստում է:

Պատմում է, որ Մերկուրովն է Արիմեան Հայրիկի եւ Թումանեանի մահուան դիմանկարները հանել: «Մեծ արձանագործ էր եւ այդպէս մուրճով խփեցին ու փչրեցին այդ տաղանդաւոր մարդու քանդակը»:

Կրկին վերադառնում եմ Ռուբէն Զարեանի մօտ ու վրայ է հասնում հարսանեկան թափօրը: Զարեանը հրաւիրում է, որ իր կողքին նստեմ: Երեւանեան ճնչիչ ու ծանր օրերին տարօրինակ եւ միեւնոյն ժամանակ խիստ բնական է այս հարսանեկան հաւաքոյթը: Սենեակներից մէկում Ռ. Զարեանի նորապսակ թոռն է հիւրերի հետ, իսկ միւսում կաթուածահար երաժիշտ փեսան է անկողնում: Քիչ զբուցում եմ նաեւ հիւանդ երաժիշտի հետ ու մի չարք ցաւալի փաստեր լսում երկրի երաժշտական կեանքի մասին:

Զարեանին հարցնում եմ ինչպէ՞ս եղաւ, որ թոռն եկեղեցում ամուսնացաւ: Պատասխանում է «Հիմա բոլորն էլ հարեւա այդպէս են վարւում: Երկար տարիներ ոչ ոք չէր համարձակւում եկեղեցուն մօտենալ. հիմա բոլորն էլ այնտեղ են ամուսնանում»: Հարցնում եմ «Դա ներքո՞ւստ եկած մի մղում է թէ պարզապէս տարբեր վարուելու ցանկութիւն»: Պատասխանում է «Կարծեմ ներքին պահանջ է»:

(Շար. 16)

(Շար· Ա· էջէն)

տասներորդէն վար, մնալու համար 1993-1994–ին Ֆրանսայի ախոյեանութեան երկրորդ բաժանումին մէջ: Ներկայիս, չորս կէտերով միասին վերջն է 11–րդէն:

Ուրիշ արդիւնքներ· –

Զորրորդ դասակարգի ախոյենութիւն՝
Վալանս (2) – Քուրնոն 1 – 0:
Լիկի առաջնութիւն·
Թասէն – Վալանս (3) 2 – 1:

***

Հ· Մ· Ը· Մ· ԿԸ ՅԱՂԹԷ

Դժուարաւ, բայց արդարօրէն Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն – Տէսին, իր դաշտին վրայ, յաղթած է Սէն Ժիւլիէն–ան–Ժընեւուայի՝ 2 – 1, ինչ որ կը նուազեցնէ վայրկեան վտանգը հայանուն ակումբին համար:

Կան տակաւին հինգ խաղեր՝ որոնց եր–կուքը Սաւոյի մէջ ուր միշտ դժուար է յաջողիլ:

Յառաջիկայ կիրակի, Ռոնի բաժակին ի հաշիւ, մրցում Տէսինի մէջ, Փոն – տը – Շէրիւ դէմ:

Փոն – տը – Շէրիւ, անցեալին, հասած էր Ֆրանսայի 3–րդ դասակարգի ախոյենութեան աստիճանին· բայց ներկայիս Հ· Մ· Ը· Մ–ի մակարդակին հաւասար խումբ մը ունի: Մէկին կամ միւսին յաղթականը անակնկալ մը պիտի չնկատուի:

Նահանգային ախոյենութիւն՝
Հ·Մ·Ը·Մ· (2) – Մէնկէթ (2) 2 – 1:
Սէն Ֆոն – Վիէն Հ· Մ· 4 – 0:

***

Փարիզի շրջան, Վալ – տը – Մառնի առաջին դասակարգ՝ Ալֆորվիլի Հ· Մ–ը պարտուած է Ռէօնժիսի դաշտին վրայ՝ 3 – 1, երբ մրցման՝ 0 – 0:

Նահանգային բաժակ՝
Իսի Հ· Մ· – Սիւրէն 1 – 1:
Սիւրէն յաղթական փէնալթիներով:

***

ՄԱԿԱՆԱԽԱՂ

ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Սաւոյի վրայ հոքէյի Ֆրանսայի Ազգային խումբը, յառաջիկայ ամսուան ըսկիզբը, մրցումներու շարք մը պիտի կատարէ Ֆիւլանտիայի մէջ: Կազմին մէջ առնուած է նաեւ Սողոմոնեան:

Հայածին հօրը կողմէ միայն, Սողոմոնեան միակ «եան»ն է Ֆրանսայի բարձրադրն դասակարգի առաջնութեան մէջ: Անցեալ մրցաշրջանին, կը խաղար Շամոնիքսի խումբին մէջ, այս տարի փոխադրուած է Ռուան՝ որ լուրջ յաւակնորդ է ախոյեանի տիտղոսին:

***

ԼՈՂ

ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ
ԵՐԿՈՒ ԱՆԳԱՄ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Քրիսթոֆ Գալֆայեանի տարուան առաջին ելոյթը մեծ աւազանի մէջ պակուած է յաջողութեամբ: Սարսէլի մէջ տեղի ունեցած մրցումներուն, չահած է, ապատ լողի մէջ, թէ՛ 50 մեթր վազքը (23''04) եւ թէ՛ 100 մեթրը (50''64):

Գալֆայեան կը պատկանի Անթիպի ակումբին, անդամ է, կանոնաւորապէս քանի մը տարիներէ ի վեր արդէն, Ֆրանսայի Ազգային խումբին:

Վ· Ս·

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՈՒ· – Տիկին Սիւրմէլեան 500 Ֆր·:

***

ՓԱՐԻԶ· – Օր· Ա· Քէօսէեան 300 Ֆր·:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՏՕՆ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ

Շաբաթ, *Մարտ 27–ին տօն է Գրիգոր Լուսաւորչին Մուտն ի Վիրապին:*

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարդապետը բաց:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ· ՀԻՔԻՄԵԱՆ

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կաթոլիկ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Մարտիրոսեան ընտանիքին ընկերուհի՝ Վարդանոյշ Օնպաշեանի մահուան առիթով:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ – ՓԱՐԻԶ

ԹԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ՁԱՆ

ընտանեկան մթնոլորտ

Կիրակի, Ապրիլ 4, ժամը 13–ին
17, rue Bleue, Paris 9e

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
45 – 54 – 29 – 05
ժամը 19–էն ետք:

Ձայլի գին՝ 100 Ֆր·:
Մանուկներու՝ 50 Ֆր·:

VENEZ DANSER
A LA
"SOIREE JEUNES"
organisée par le «*Tebrotzassère*»

le Samedi27 Mars à 22 heures
à la Salle des Fêtes de l'Ecole
1, Bd. du Nord — 93340 Le Raincy

ANIMATION DISCONIGHT
Renseignements : 43. 81. 01. 72

Entrée : 70 F. *Tenue*
Boissons à volonté *correcte exigée*
(non alcoolisées)

VENEZ NOMBREUX!

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, *Մարտ 27, Տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին սոսկալի չարչարանացն եւ մտին ի Վիրապն:*

Այս առթիւ, խորանը բացուած, պատարագ կը մատուցուի Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԱՀԱՆԱՑ ԹԱՇՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ· – «Տէր ողորմիա»ի ժամանակ խորանը կրկին կը փակուի:

***

Մարտ 28, Գալստեան Կիրակի

ժամը 10–ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի··

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԻՆԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 28· –

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԿԻՐԱԿԻ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ, «ԳԱԼՍՏԵԱՆ ԿԻՐԱԿԻ»:

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին:

Արեւագալ ժամը 10–ին:

Պատարագ ժամը՝ 10·45–ին:

Հոգեհանգիստ կը կատարուի յաւարտ արարողութեանց:

Կը պատարագէ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔԱՀԱՆԱՑ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կաթոլիկ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ (Մարթիւիէն) Խաչեր Արթինեան եւ իր զաւակներէն 3000 Ֆր·, Յակոբ Արթինեանէն 1000 Ֆր· եւ Տիգրան Արթինեանէն 1000 Ֆր· ի նպաստ Արցախի օգնութեան Ֆոնտին ի յիշատակ Սարգիս Իսպիեանի:

VAS PROUKAN

78-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄԻՈՒԹԵԱՆՍ 70-ԱՄԵԱԿԻՆ
Նախաձեռնութեամբ՝ Մարսէյլի Վարչութեան
Կը հովանաւորէ՝ ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ· ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի
Կը նախագահէ՝ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած հայրենակից՝
Պ· ԿԱՐՊԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ
Կիրակի, Մարտ 28, ժամը 13-ին

ՃԱՇ

Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ
12-14, rue Saint-Bazile, Marseille
Գեղարուեստական բաժին • Վասպուրականեան մթնոլորտ
Կը մատնակցի երեւանի «Մ ե լ ա մ ա ն» ժողովրդական նուագախումբը
Ճաշը կը պատրաստէ Մխիթեանց Տիկնանց Ճանճնախումբը
-- Մուտքերու մասնակցութիւն՝ 150 Ֆր· --
Հասոյթը կը յատկացուի «Հայաստան» Հիմնադրամին
Réservations :
AVDOYAN 91.70.02.33 BABAYAN 91.66.30.66 GRACIAN 91.93.32.18

l'U.C.F.A.F.

présente
POUR UNE TOURNEE EXCEPTIONNELLE

L'ENSEMBLE NATIONAL DE CHANTS ET DANSES DU HAUT-KARABAGH

PARIS

SAMEDI 27 MARS A 20 h h30
DIMANCHE 28 MARS A 17h
LUNDI 5 AVRIL A 20h30
MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e — Métro : Iéna

Réservations : **UGAB** : 118, rue de Courcelles, Paris 17e — **Chez Arto** : 12, ave. de la Porte Brunet, Paris 19e — **Cabinet Terziyan** : 21, rue Lamartine, Paris 9e — **Géoma** : 36, Passage du Ponceau, Paris 2e — **Librairie Orientale** : 51, rue Monsieur-le-Prince, Paris 6e — **Photo Carmen** : 91 bis, ave. Henri Barbusse, 92140 Clamart — **Télé-Condorcet** : 175, ave. Jean-Jaurès, 92140 Clamart — **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes — **Centre Culturel et Artistique** : 6, Cité du Wauxhall, Paris 10e, tous les jours de 18h à 20h - samedi de 15h à 18h - Tél. : 42 08 76 49.

ALFORTVILLE

Sous la Présidence d'Honneur de M. René ROUQUET Député-Maire d'Alfortville
LUNDI 29 MARS A 20 h 30
SALLE DES FETES
22, rue Voltaire, Alfortville

Réservations : **Boyadjian Hagop** : 121, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Epicerie Hay Ararat** : 118, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Atlantic Electronique**: 241, rue Paul Vaillant-Couturier, Alfortville.

BAGNEUX

Sous la Présidence d'Honneur de Madame Janine JAMBU
Maire de Bagneux, Conseiller Général des Hauts-de-Seine
MARDI 30 MARS A 20 h 30
THEATRE VICTOR HUGO
14, rue Victor Hugo, Bagneux

Réservations : **Tbirian** : 30, ave. Henri Barbusse, Bagneux-Tél.:46 63 69 45 — **Alexanian** : 54, ave. Henri Ravera, Bagneux - Tél. : 47 35 61 68 — **Nairi Traiteur-Aprahamian** : 108, ave. Albert Petit, Bagneux - Tél. : 46 65 49 58.

ARGENTEUIL

Sous la Présidence d'Honneur de M .Robert MONDARGENT
Député-Maire d'Argentueil
MERCREDI 31 MARS A 20 h 30
THEATRE JEAN VILAR
9, boulevard Héloïse, Argenteuil
Réservations : **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes.
L'Ensemble se produira également :

- JEUDI 25 MARS à *MONTREUIL* (renseignements auprès de l'UCAM)
- VENDREDI 26 MARS à *ARNOUVILLE-LES-GONESSE* (rens. auprès de l'A.V.A.G.)

Réservations et informations pour tous les spectacles au 42 08 76 49 de 18h à 20h et les samedis de 15h à 18h.

VILLEURBANNE

JEUDI 1er AVRIL A 20h30
CENTRE CULTUREL — Cours Emile Zola

ST-CHAMOND

VENDREDI 2 AVRIL A 20 h 30
SALLE ARISTIDE BRIAND

MARSEILLE

SAMEDI 3 AVRIL A 20 h 30
CINEMA ODEON

VALENCE

DIMANCHE 4 AVRIL A 15h

ISSY-LES-MLX.

Sous la Présidence d'Honneur de M. André SANTINI, Député-Maire d'Issy-lès-Moulineaux
MARDI 6 AVRIL A 20 h 30
PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 27-28
SAMEDI-DIMANCHE
27-28 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԱԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·027 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.027

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ՍԱԴԱԽԼՈՅԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ ԴԻՒՐԻՆ ՉԻ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԻՐ

Երեւանէն Մարտ 26-ին մեր առած լուրերը չատ խրախուսիչ չէին: Նախ ինչ կը վերաբերի Սադախլոյի օդը հանուած երկաթուղիի կամուրջին, որու նորոգութիւնը որեւէ ձեւով արագօրէն չի կրնար կատարուիլ: Ըստ Հայաստանի կառավարութեան լրատուական սպասարկութեան ղեկավար Վլադիմիր Մանոյեանի, Մարնէուլիի շրջանը օդը հանուած այդ կամուրջի նորոգութիւնը 15 օրէն կը վերջնայ: Սակայն Վրացիները նոյն կարծիքը չունին եւ իրենց հաշիւներով հարկ է առնուազն երկու ամիս: Յանցագործները հետքը գտնել ալ կարելի չէ եղած: Իանակցութեանց համար Թիֆլիս մեկնած է փոխ – վարչապետ Վիղէն Զիտէչեան:

Ծանօթ է որ այդ կամուրջը կը գտնուի Վրաստան, չատ մօտ Հայաստանի սահմանին եւ հոնկէ կ'անցնի Հայաստան մտնող երկաթուղին: Ուրբաթ (Մարտ 26) մեր առած մանրամասնութիւններուն համաձայն, չատ հին կամուրջ մըն է, չինուած 1898-ին եւ ներկայիս հետազօտական աշխատանքներ կը տարուին ճշդելու համար թէ հին սիւները որքա՞ն փճացած են, կարելի՞ է օգտագործել թէ հարկ է ամէն ինչ ծայրէն սկսիլ: Այս վերջին պարագային բաւական երկար ժամանակի կը կարօտի:

Հայաստանի կառավարական յանձնախումբի եւ Վրաստանի իշխանութիւններու միջեւ տարուած բանակցութիւններու ընթացքին (կամուրջի վերականգնումի եւ յետագայ պահպանութեան համար), Վրացիները, իբրեւ պատասխան Հայերու այն մտահոգութեան որ Վրաստան փաստօրէն չի կատարեր հաղորդակցութեան եւ զբօսարի պահպանութեան վերաբերեալ փետրուար 8-ին ստորագրուած համաձայնագրով նախատեսուած իր պարտականութիւնը, պատճառաբանած են թէ պահակախումբերը այդ տեղերէն պարտադրաբար Աբխազիա տարուած են: Չամաձայնութիւն գոյացած է որ պահպանութիւնը կատարուի հայ – վրացական միացեալ ուժերով:

Մինչեւ կամուրջի վերանորոգումը, որոշուած է անոր քով առժամեայ նոր կամուրջ մը կառուցանել որ կրնայ պատրաստ ըլլալ Ապրիլ 8-ին:

Հայաստանի մէջ օդը մեղմ է, բայց հասած կազի քանակութիւնը չնչին է եւ Մարտ 26-ին, ալ աւելի նուազած էր:

***

Ռազմական դետնի վրայ, սուր կռիւներ կան մինչ Մարտակերտի շրջանը: Ադրբեջանցիք բուռն յարձակումներ գործած են ներքին Հոռաթաղի ուղղութեամբ, բայց ետ մղուած են: Հայկական կողմը մեկ մեռեալ եւ 10 վիրաւոր կար: Յարձակում մըն ալ ետ մղուած է Հադրութի շրջանի Մելիքաչէն գիւղի վրայ:

Կապանի շրջանն ալ, վերջին օրերուն հրետակոծութիւններ կան, գրադ հրթիռներով, քաղաքի վրայ 40 արկ արձակուած է: Մեկ մեռեալ կայ եւ երկու վիրաւոր, բնակչութեան մէջ: Ոմբակոծուած են Շիկահող եւ Ներքին Հանդ գիւղերը:

Հայաստանի Արտաքին նախարարութիւնը յղած է Ազրբեջանի Արտաքին նախարարութեան նոտա մը որուն մէջ կ'ըսուի թէ Հայաստան կը մերժէ Ազրբեջանի կողմէ ներկայացուած մեղադրանքները, որ Հայաստան կը մասնակցի Ղարաբաղի մարտերուն: Ազրբեջան կը մեղադրուի նաեւ որ ներխուժած է Հայաստանի տարածքը, Նախիջեւանի մէջ, Ղազախի շրջանին մէջ եւ Ղարաբաղի մէջ: Նոտան կը պահանջէ որ Ազրբեջան դադրեցնէ ներխուժումները եւ ռմբակոծումները:

***

Հայաստանի կառավարութիւնը որոշած է 1993-ի իր տարեկան պիւտճէէն յատկացընել չուրջ 11 միլիառ ռուբլի՝ երկրաշարժէն տուժած շրջաններու վերականգնման աշխատանքներուն: Այս գումարը Հանրապետութեան ընդհանուր պիւտճէին չուրջ 12 – 15%-ը կը կազմէ: Միւս կողմէ Ռուսաստան եւ «Հայաստան» հիմնադրամը եւս երկուական միլիառ ռուբլի կը յատկացնեն աղետեալ գօտիին, ինչ որ վերականգնման աշխատանքներուն տրամադրուած գումարին համեմատութիւնը 2,5-3 անգամի կը հասցնէ, բազդատմամբ՝ 1992-ին:

***

Մարտին Հայաստանի Արդիւնաբերութեան նախարարութեան համակարգի 77 ձեռնարկութիւններ կը բանէին: Ընդհանուր առմամբ, անոնք տարուան սկիզբէն ի վեր 5 միլիառ 763 միլիոն ռուբլիի արտադրութիւն տուած են: Ներկայիս կ'արտադրեն «Նայիրիտ», «Լոյս», «Շողակն», «Հայչարժիչ», «Ռելէ», «Կենցաղքիմ», «Պիօռէակտիվ», «Հայ հաստոց» միաւորումներն ու գործատունները:

***

Միացեալ – Նահանգներու Արտաքին նախարարը Ուորըն Քրիսթոֆըր չնորհատրած է Հրանտ Բագրատեանը՝ վարչապետ նշանակուելուն առթիւ եւ ապահովութիւն տուած, որ Միացեալ – Նահանգներ վաղեմնիւթ հասցնելով կ'օգնէ Հայաստանին: Ան նաեւ Լ. Ղարաբաղի մէջ արագօրէն հրադադար հաստատելու կոչ ըրած է:

***

Մարտ 25-ի «Նիս – Մաթէն» օրաթերթը յօդուած մը լոյս ընծայած է « 2000 cartons attendent à l'aéroport Nice - Côte d'Azur un improbable avion » խորագրով, ուր կ'ըսէ թէ Հայաստանի օժանդակութեան տեղւոյն պատասխանատուները դժգոհ են որ խոստացուած 18 օդանաւերէն միայն 5-ը թռիչք առած են: Կը յիշուի որ Հասարակապետութիւնը որոշած է, երեք չաբաթ առաջ, տեղւոյն վրայ մասնագէտ մը ղրկել, ճշդելու համար որեւէիք օժանդակութեան ստիպողական բնոյթը, ինչ որ թերթը անսովոր (էնսոլիթ) կ'որակէ (թէեւ այդքան ալ անբնական բան մը չէ, ընդհակառակն): Ներկայիս, ուրեմն, բաւական ապրանք կայ որ կը սպասէ Նիսի օդակայանը: Կասկած չկայ որ «տեղ մը» թիւրիմացութիւն մը կայ, այլ բողոքներու առթիւ, Արտաքին նախարարութիւնը ճշդեց որ սխալ հասկցուած է «օդային կամուրջ»ի հարցը: Չի նշանակեր թէ ամէն օր օդանաւ մը պիտի երթայ: Շաբթուա վերջ կառախումբ մը պէտք է մեկնէր:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՄԷՋ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ

Թուրք մամուլը Մարտ 26-ին Մոսկուայի աղբիւրով կը տեղեկացնէ թէ Ազրբեջանի Գանճակ քաղաքին մէջ չուրջ 200 հոգի զօրանոց մը գրաւելով ապստամբական չարժումի մը ծայր տուած են, բողոքելով չրջանի նախկին հրամանատար Սուրէթ Հիւսէյնովի պաշտօնազրկումին դէմ. հրամանատարը պաշտօնանկ եղած էր Ղարաբաղի մէջ հայկական յաջողութիւններուն պատրուակով: Ապստամբ գինուորները պահանջած են որ Հիւսէյնովի պաշտօնը վերահաստատուի: Իսկ այս վերջինը կը փափաքի որ կրկին Ղարաբաղի մէջ մարտերը վարելու արտօնութիւն տրուի իրեն ու Ներքին նախարարը պաշտօնազրկուի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, Մարտ 26-ին բացուեցաւ երեսփոխանները համագումարին արտակարգ նիստը, որու ներկայ եղաւ նաեւ Ելցին: Իր բացման խօսքին մէջ, Խասբուլադով չափազանց երկայն մը ունեցաւ, առաջարկելով նոյնիսկ քաշուիլ, եթէ իր մեկնումը տագնապը լուծէ:

ՊՈՍՆԻՈՑ մէջ սովի եւ ժանտահարնդի սպառնալիք կայ: Բոլոր կոչերը ապարդիւն անցած են: Առողջապահութեան համաչխարհային կազմակերպութեան ներկայացուցիչը Պոսնիոյ մէջ, յայտարարած է· – «Միայն ամէնէն զօրաւորները կ'օգտուին անկարգելներով նետուած ուտեստեղէնէն: Բազմաթիւ անձեր ոչինչ կերած են օրերէ ի վեր եւ սովէ կը մեռնին: Բժշկական սպասարկութիւններ գոյութիւն չունին այլեւս: Հիւանդանոցը անկարող է դէմ դնելու վարակումներու եւ փտախտին: Սրեպրենիչայի ամբողջ բնակչութիւնը մեռնելու դատապարտուած է, եթէ միջազգային հաւաքականութիւնը աւելի ճնշում չբանեցնէ Սերպիոյն վրայ»: Մարտ 26-ին, հրադադարի մը յոյս կար, կը սպասուէր Սերպերու հաւանութեան:

ՊՈԼՍՈՑ մէջ, Մարտ 24-էն 25-ի գիշերը, Տեւ Սոլի (ծայրայեղ ձախ) երեք գինուորականներ սպանուած են յարձակման մը ընթացքին այն յարկաբաժնին վրայ ուր ապաստանած էին: Մեռեալներուն մէջ է չարժումին մէկ ղեկավարը՝ Իպրահիմ Եալչըն Արըքան:

ՄԱՐՋԱԿԱՑ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ՝
ՍԷՆ – ԹԱՆԹՈՒԱՆ ՅԱՋՈՂ

Սէն – Թ'Անթուանի «Հայ Մարզական Երիտասարդութիւն» անունը կրող ակումբը, միշտ իր երկու մարզիչներուն, Ֆրանսուա Զաքէեանի եւ Տրնի Զորուքեանի կավարութեան տակ, վերապատած է կիրակի օր, յաղթանակի ճամբան, չնորհիւ իր մրցակից խումբին խաղացողներէն մէկուն՝ որ գնդակը ղրկած է իր խոլ բերդին մէջ: Այդ է եղած խաղին միակ կոլը: Իր մրցակիցն էր Մուանի խումբը, Սէն – Թ'Անթուանի դաշտին վրայ: Այսպէսով Հ. Մ.-ը կը հետանայ քիչ մը դասաւորումին վարի աստիճաններէն:

Յառաջիկայ Կիրակի մրցում Քանեի մէջ: Ակնան, Սէն – Թ'Անթուան յաղթած էր՝ 2 – 0:

Փրովանսի առաջնութեան համար, Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ իր դաշտին վրայ, պարտուած է Մարինեանէ՝ 0 – 1: Մարինեան ապագայ ախոյեանն է:

Յառաջիկայ Կիրակի, Արծիւ կը հիւրընկալէ Թէմբնողի խումբը՝ որ, ինչպէս Հ. Մ. Ը. Մ., պէտք ունի յաղթանակի մը մնալու համար այս գառակարգին մէջ: Կարելի է նախատեսել դժուար մրցում մը երկու կողմերուն համար ալ: Ակնան՝ Թէմբնող յաղթած էր՝ 1 – 0:

Սէն – Թ'Անթուանի պահեստին՝ որ ճրագմուած է անցեալ Կիրակի առաջնատար Օպանեէ (5 – 0), պիտի խաղայ Քաոնուի դէմ. երթ մրցման՝ 1 – 1:

Վ. Ս.

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ

ՄԻԹԵՐԱՆ ԱՐԴԷՆ ԻՍԿ ՋԼԱՄԱՐՏ ԿԸ ՄՂԷ

Մինչեւ ծայրը երէկուան ընդդիմութեան եւ վաղուան ընդդիմութեան միջեւ պայքարը սուր է: Ընդհանուր ձեւով, «յաղթողները» քիչ մը չատ կը խօսին եւ մարդ որքան չատ խօսի, այնքան հակամէտ է աւելորդ բաներ ըսելու: Այսպէս է որ Շիրաք կը պահանջէր որ Միթերան քաշուի: Միթերան պատասխանեց որ պիտի մնայ մինչեւ վերջին օրը: Յաւելեալ ըսաւ նաեւ որ բնաւ տրամադիր չէ նշանակելու նախարարապետ մը այն հոսանքէն որ իր մեկնումը կ'ուզէ: Այս կը բաւէ որպէսզի ներքին հակամարտութիւնները ծագին էմ – փէ – էմ-ի ծոցը եւ մանաւանդ Պալատիւր որ, արդէն կտմած է իր կառավարութիւնը, մտահոգուի: Այս կացութենէն կ'ուրախանայ Ժիսքար տ'Էսթէն որ, բոլորովին անտեսելով թէ դէմ էր համակեցութեան, մչտական թեկնածուի վիճակի մէջ է եւ գալիք դժուարութիւններէն ալ չի վախնար, ընդհակառակն՝ Գոլլիստը կ'ոգեկոչէ («Լը Մոնտ», Մարտ 26) որ ուրախութենէն ձեռքերը կը չփէ եղեր երբ գրասեղանին վրայ տեսնէր դիպուած թղթածրարներ: Ժիսքար կ'ուզէ որ նոր մեծամասնութիւնն ալ նոյնն ընէ (անհրաժեշտ է սակայն, որ գոլլիստները գտնուին...): Շիրաք դեռ կ'ըսէ թէ եթէ Միթերան պիտի չերթայ (ինչ որ, ի դէպ, չատոնց յստակ է) պէտք չէ կրկէս իջնել: Իսկապէս տարօրինակ է գալիք իշխանութիւններուն այս մչտական սիրէ ֆուսցուն պայմանները, երբ որեւէ պատճառ չկայ որ Միթերան մեկնի եւ թէ համակեցութեան ստեղծած այս բոլոր անախորժ պայմանները հետեւանք են 1958-ի այս եւ Հանրապետութեան Սահմանադրութեան որ Շիրաքի կուսակցութեան «հօր» Տը Կօլի գործն է եւ որու կատարելութեամբ դէմ եղած էր Միթերան, մինչեւ 1981-ի մայիսեան այն օրը, երբ Էլիզէ հասաւ եւ հաստատեց որ այդ սքեմէն երբ դիպուի, 58-ի Սահմանադրութիւնը դէշ բան չէ: Այսօր՝ բնաւ դէշ բան չէ, քանի Թոյլ կու տայ իրեն խանգարել, երբ Ազգային Ժողովի մեծամասնութիւնը իրը չէ:

Այս նոր մեծամասնութեան հաստեղ արտայայտութիւններուն դիմաց, նախկին մեծամասնութեան պարագլուխներն ալ չատ զառնութեամբ կ'արտայայտուին: Ինչպէս Միշէլ Ռոքար, անցեալ Կիրակի, Պէրկովուա ալ կը խորհի որ արժանի չէին այս պարտութեան: Նրվէրի մէջ, կրկին ցաւ կը յայտնէ «պարտութեան անողոքութեան և անարդարութեան դէմ»:

Ներքին մէջ, եթէ յաղթանակները երբեմն, նոյնիսկ չատախա, անարդար են, պարտութիւնները անարդար չեն, կը բաւէ քաջութիւն ունենալ ինքնաքննադատութեան:

«ՄՆԱՍ ԲԱՐՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆ...»

Ոչ ոքի համար գաղտնիք է այլևս թէ Երեւան աշխոյժ մեկնակէտ մըն է. անոր յատկապէս օդակայանէն կը մեկնին ազգային հարստութիւններ -- թանգարանային ու այլ հնութիւններ, արուեստի գործ, դոլար, դրամ եւայլն, եւայլն, հասնելու համար առաւելագոյն պահանջ ներկայացնող վայրեր: Օրէնքի, հետեւաբար կարգ ու կանոնի, իշխանութեան բացակայութեամբ ստեղծուած ճարպիկներու դրախտին մէջ մեկնումներու այլ դասակարգ մը կը ներկայացնեն մարդիկը. այն Հայաստանցիները որոնք -- անտեսական ապագայի ապահովութեան կամ այլ դրդապատճառներով -- ընդմիշտ կը հեռանան երկրէն ու այդ երեւոյթը ընդհանուր խառնիճաղանճին մէջ չատ աչքի ալ չի պարներ: Նախապէս, երբ արտագաղթ կոչուածը կը վերաբերէր միայն մարդոց, ուելի լուրջ նկատառումի արժանի էր ան. այսօր, անփութութեան ընդհանուր մթնոլորտին մէջ երբ ամէն մարդ ու ամէն բան ձգտած է իր վիճակին, փոխուած է Հայաստանի արտագաղթողներուն մասին կեցուածքն ալ: Ամէնէն բծախնդիրները, ամէնէն խստապահանջներն ալ հաշտուած են այնքա՛ն անմարսելի տուեալներու հետ որ իրենց հայրենիքէն չատ դէպի անծանօթ հորիզոններ դիմողներու բազմութիւնը այլեւս մեծ բան չի կրնար ըսել անոնց: Այս երեւոյթին մասին մտմտուքն ալ, պէտք է ըսել որ, չատ չի խօսիր. երբ այնքա՛ն ծանրակշիռ առօրեայ հարցեր կան մնացորդներուն համար, ո՞վ, ի՞նչ արտով կրնայ հակազդել երկրէն հեռացողներուն:

Այսուհանդերձ, հետաքրքրական է տեսնել թէ մտմտուքի մարդիկ բոլորովին չեն անտեսեր հարցը. օրինակ, «Հայաստան»ի Մարտ 13-ի թիւին մէջ փոքրիկ ըրոյցի մը տեղ տրուած է. ան կատարուած է Թերթին մէկ աշխատակիցին ու Ներքին նախարարութեան «Արտասահմանեան հրաւէրներու եւ օտարերկրեայ քաղաքացիներու հաշուառման ու գրանցման բաժին»ին պետ քաղաքագէտ Մաթեւոս Կոթոլեանի հետ:

Ան նախ կը զանազանէ մեկնողներու խումբերը, ըսելով. «առաջնայինը մեզ համար ազատամարտիկների գործն է, նաեւ աղէտի գօտում բնակուող, երկրաշարժից տուժածների գործերը: Նրանք բուժման նպատակներով տարբեր երկրներ են մեկնում: ... Աշխատում ենք նուազագոյն ժամանակում պատրաստել նրանց գործերը»: Մնացածները իրեն կը թելադրեն հետեւեալ հարցումը. «ինչո՞ւ Հայը հեռանում է իր հայրենիքից՝ իր ազատ, անկախ հայրենիքից»: Ան կը յիշէ թէ 1920-ական թուականներուն խորհրդային կարգերու հաստատումէն եռք Հայաստան վերադարձած Մ. Սարեան, Հ. Ագճառեան եւ ուրիշ չատեր, «լծուելով հայրենիք կերտելու մեծ գաղափարին, իսկ այսօր երբ արդէն դարերով երազած պետականութեան շեմին ենք, յանկարծ տանուէրերս ճամպրուկային տրամադրութեան մէջ» կը զոնուինք:

Մ. Կոթոլեան կ'ըսէ թէ օրուան ընթացքին 2000 գործ կը քննեն, 90 -- 120 հոգի կ'ընդունին: Լոյսին, Ջերմութեան կամ գործի բացակայութեամբ մեկնողներու պարագան իրեն ըսել կուտայ. «ամէն գնացողի մասին չէ որ կարելի է վատ արտայայտուել, քէեւ ոչ մէկս բարոյական իրաւունք չունենք վատ մտածելու գնացողի մասին»,

Մեկնելու տրամադրութիւն անուցանող առաջին երկիրը, ինչպէս երէկ, առաւելապար Ամերիկան է. սակայն փոխուած են անոր պայմանները. դժուարացած է աշխատանք ճարելը, հովանաւոր գտնելը, նաեւ մուտքի արտօնութիւն առանալու հարցը: Ուրեմն, մարդիկ սկսած են բռնել Ճունաստանի, Աւստրալիոյ, Մերձաւոր Արեւելքի ճամբաները: Հետաքրքրական է կարդալ թէ «ընկերային միջին խաւից մօտ տասը տոկոսը նորից է բռնում վերադարձի ճանապարհը»: Նոյն պատասխանատուն յոյս կը յայտնէ որ «երբ վերանան շրջափակումները, աւարտուի պատերազմը, ինչպէ՞ս են վերադառնալու ոչ միայն վերջին տարիներին ու ամիսներին մեկնածները, այլեւ նրանք որոնք արդէն արտագաղթողների չորրորդ, հինգերորդ սերունդ են կոչւում»:

Մանաւանդ ներկայի պայմաններուն

ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐՆ ՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆՁԻՆԵՐԸ

Երեւանէն Հալէպ թռիչքը ուղիղ մէկ ժամ կը տեւէ (Փարիզէն Նիսա պէս բան մը) եթէ միջանկեալ Թուրքիան չըլլար, կարելի էր հայ Հալէպը Հայաստանի Հանրապետութեան զաւառական կեդրոններէն մին նկատել առանց դժուարութեան: Հալէպի մէջ ներկայիս դոյութիւն ունի ամէն խաւերէ կազմուած դասակարգ մը որ Հայաստանցիներով կը շնչէ եւ օրապահիկ կ'ապահովէ եւ կը հարստանայ շնորհիւ Հայաստանցի ԹՈՒՐԻՍՏՆԵՐՈՒ, նշանաւոր ՀԱՅԱՍՏԱՆՁԻՆԵՐԸ ... ասոնց մէջ կարելի է նշմարել անդրադէտ Հայեր, Թրքախօս Հայեր, առաւ -- փախաւ Հայեր, հայրենիքի սիրով ճենճերող ԳՈՐԾԻՉՆԵՐ, բժիշկներ, նախկին անօրէններ, ակումբի պատասխանատուներ, մշակութային միութիւններու առենապետներ, այս կամ այն կասկածելի գործով Հալէպ հաստատուած Հայաստանցիներ, բացուելիք հայկական հիւպատոսարանին թեկնածու ինքնակոչ պաշտօնեաներ, վարորդէն մինչեւ փոխհիւպատոս (քանի հիւպատոսի տիտղոսով անձ մը հասած է արդէն որ հազիւ կարուկ հայերէն մը կը խօսի եւ կարելի է Ամիր փալասի սրճարանին մէջ հանդիպիլ ա-նոր օրուան չատ մը ժամերուն) եւ տակաւին առաւ -- փախաւ քրիստոնեայ Թէ իսլամ Արաբներ որոնք առանց երբեք իբարու հետ խօսելու պիրար կը ճանչնան, առանց մտանաւոր պատճառի պիրար կը բարեւեն ալ, որովհետեւ, գործի բերումով, իրենց բոլոր ՈՒԻՒԷՆՏՆԵՐը միասին կ'անցընեն Հալէպի նշանաւոր օգակայանին մէջ, ուր միակ օտար ընկերութիւնը հայկականն է որ իրաւունք ստացած է վայրէջք կատարելու, ամէն Շաբաթ օրը, (սկզբունքով) եւ մեկնելու մի քանի ժամ վերջ: Սակայն դեռ չէ պատահած որ հայ օդաչուները ժամադրութիւնին յարգած ըլլան, քանի Երեւանէն մեկնելիք ժամուն վառելանիւթ չեն գտած ... եւ կանոնաւորապէս 24 ժամ վերջ ճարած են, եւ Հալէպի մէջ անվերջ գնումներով 24 ժամ ճամբորդները կը ապացնեն օդակայանի ընդարձակ սրահին մէջ եւ դուրսը, իրենց անհամար պայուսակներով, ծրարներով, քարթոններով, իւրաքանչիւրին նուազագոյն 120 քիլօ կշռող ծանրութեամբ:

Սրտցաւ բարեկամներ անցեալ չաբաթ ինծի առաջարկեցին օդակայան բարձրանալ այդ չնաշխարհիկ տեսարանը անգամ մը եւս դիտելու համար. եւ բարձրացայ:

Աստուած իմ, որքան ծանօթ դէմքեր ... բուրդերու եւ հատ վերարկուներու մէջ փաթթուած, կարելիին չափ անծանօթ մնալու, քիչ մըն ալ սուր ցուրտէն պաշտպանուելու համար, անձեր որոնք ամէն ճիգ կը թափէին նայուածքներէ խուսափելու, յաճախ կռնակ դարձուցած խօսակցութիւններով բռնուած, հաւանաբար անիմաստ, անհանդարտ եւ ջղագրգիռ ըսպասումի վիճակ մը թէ արդեօք ապրուսպրուած ապրանքը պիտի ժամանէ՞ ... պրըուած ապրանքը պիտի ժամանէ՞ ... (բժշկական գործիքներ, հիւսուածեղէնի ասեղներ (տասնեակ հազարներով), թանկարժէք մետաղներ (դրեթէ ձրի դինեբով), կեղծ մարգարիտներ, ջահեր, բրեզապակիներ, ծածկոցի եւ սատանի լաթեր, նկարներ, զօտիներ, ճախոնական ածիլուելու գործիքներ, հազարաւոր կապի հրահանգներ, թանկարժէք մուշտակներ (երբեմն իրարու վրայ հագուած) եւ այն ամէն ինչ որ կարելի է մտքէն անցընել ... 100, 200, երբեմն մինչեւ 300 քիլոյով բեռնաւորուած տարօրինակ ԹՈՒՐԻՍՏՆԵՐ որոնք վստահարար առանց Հալէպի վեհանիստ պատմական բերդն իսկ հեռուէն նչմարելու, նոյնքան բեռնաւոր կը վերադառնան յաջորդ թռիչքով:

Օդակայանին մէջ ամենաստորին խաւը կը կազմեն ածան իմպիլիէեները, որոնք այդ անընդհատ զբօսաշրջիկներուն անհնարին կը վարձեն. անկողինին օրական ածկն է 100 սուրիական ոսկի: Եթէ յաջողած են 6 անկողին փռել չորս պատերու մէջ, ամսական կ'ընէ 18 հազար սուրիական ոսկի, այսինքն մասնագէտ ուսուցիչի մը վեց ամսուան թոշակը. եզրակացութիւն, կարելի է անդրագէտ եւ Թրքախօս ըլլալ, կարելի է հազիւ անունը գրել գիտնալ եւ առանց ուղեղը մաչեցնելու կարելի է համալսարանաւարտ ուսուցիչէ մը վեց անդամ աւելի չահիլ ... ուրեմն կեցցէ Հայաստանը եւ անոր պարարտ ԹՈՒՐԻՍՏՆԵՐը: Ինծի ցոյց տուին վարձահատակ, կապիկի պէս ոտքեղ, հատատիպ անձ մը (իսլամ) որ մեծ պիւտով մը եկած էր իր անձնական յաճախորդները տանելու իր անձնական հիւրանոցը որ քաղաքիս կեդրոնը կը գտնուի, (Սէն Տընիի համազօր վայր մը) որ յաճախ Աէրոֆլոթէն կը վարձէ նաեւ յատուկ ՋԱՐԹԻԷՐ մը իր ապրանքասպրանքներուն եւ ապրանքներուն սիրոյն համար ... այս խայտաբղետ խառնիճաղանճին մէջ կը հանդիպիս նաեւ անձկոտ մօր մը, համեստ, որ իր ուսանող աղջիկը դիմաւորելու եկած է, կամ ճամբու դնելու՝ հազար անգամ պատուիրելով որ ինքնիրեն լաւ նայի, անօթի չմնայ, եթէ հարկ ըլլայ՝ այսինչ ազգականին տունը երթայ եւայլն:

Մի խօսները, չախչախիչ մեծամասնութեամբ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱԿԱՆ կոչուած մանկլաւիկներն են, որոնք անցեալին, չընորհիւ հայաստանցի իրենց մտաւորական եւ բաղաքական հիւրերուն, իրենց հարուստ տուները ճոխացուցած էին Սարեաններու, Ցակոբեաններու եւ Խանճեաններու թապլոներով եւ ճաշը՝ ընտիր խաեարներով, եւ կը կարծուէր թէ վերջնականապէս պատմութեան անցած ըլլային Հայաստանի Անկախութեան հռչակումով, այժմ դարձած են ԼԵՒՈՆԵԱՆԱԿԱՆ (առանց Նախագահի լուրին), դարձած են դասընկերը, այսինչ կամ այնինչ նորընտիր նախարարին, (որոնք իրենց չոր բախտէն պարբերաբար կը փոխուին) դարձած են ազգական, հայրենակից եւ դրացի Տէր -- Պետրոսեան ընտանիքին, դարձած են հիւրընկալ, վարորդ, պիւրոյին ընկեր՝ իրենց նոր հիւրերուն, որոնց չնորհիւ մինչեւ իրենց ոտքը կը բերուին իրենց արհեստին վերաբերող գործիքներ եւ իրեր եւ հում նիւթեր, Հայաստանի փակ գործատուները կողոպտելով եւ փետելով ամէնուն անտարբերութեամբ, որոնք կոկորդիլոսի արցունքներ կը թափեն եւ հեռաձայններով եւ նամակներով աչխարհը կ'ազդարեն եւ արտաքոյ կարգի ժողովներ կը գումարեն ակումբներու մէջ (ուր այլ գործունէութիւն չէ մնացած արդէն) Սարեանի վերադրուած պատասխանատուի մը ջրաներկի մը համար որ ԹՈՒՐԻՍՏ մը յանդգներ է բերել իր տունէն եւ ծախու դնել, փէտայիյական ջոկատ կը կազմեն, ներխուժելով այդ անձին բնակարանը, ջրաներկը վերցնելու եւ սպառնալով զինք բանտարկել տալու Հայաստան վերադարձին, ի վերջոյ յաջողելով անհետեւութացնել այդ անծանօթ բանուորին դիմանկարը, որ կ'ենթադրուի թէ որ մը Սարեանի վրձինին արժանացած ըլլայ ... մինչ այս նոր ԼԵՒՈՆԵԱՆԱԿԱՆՆԵՐը (առանց Նախագահի լուրին), պարպած են արդէն Հայաստանի Պառլամենտն եւ պետական թանգարանը իր թանկարժէք իրերէն, փոխադրած արտասահմանի իրենց ՄՏԵՐԻՄ բարեկամներու պահեստանոցներու մէջ, չմոռնալով անոնց իրաւունքներն ալ (ապա թէ ոչ ո՞ւր կը մնայ բարեկամութիւնը) եւ հրապարակ նետուած այժմ, որպէս Հայ սրբութիւններու ջերմեռանդ պաշտպաններ...

Հալէպի պարկեշտ Հայերը (բարեբախտարար տակաւին զոյութիւն ունին) առհասարակ կը խուսափին 20-րդ դարու վերջաւորութեան այս նոր զաղթականներէն, որոնք, եթէ մէկդի դնես իրենց խօսած կէս -- հասկնալի հայերէնը, իրենց չածիլուած երեսներով, զալփախներով, փլատթիքէ մուճակներով, ներկուած աչքերով եւ դէմքերով եւ մանիչակագոյն մազերով, կերպընկալ սեւ տոպրակներով, խանութներու առջեւ, մայթերու վրայ (չատ մայթերէն ցած) երեք -- երեք կամ չորս -- չորս, ուելի ազերի, տաղտանդի, ազուան կամ թիւրքմէն գաղթականներու կը նմանին քան՝ Վարուժանի, Սիամանթոյի եղերայրներուն եւ քոյրերուն ... եւ արդարօրէն սկսած են մտածել թէ 80 տարեկանին տարիներու ընթացքին աշխատանքով եւ քրտինքով իրենց չահած վարկը արաբ հիւրընկալ ժողովուրդին դիմաց, սկսած է ցնդիլ եւ արհամարհանքի առարկայ դառնալ, չնորհիւ այս նորօրինակ Հայերու եւ անոնց տեղացի արբանեակներու եւ չիմացած են թէ ո՞ր դուռը պէտք են գարնել որ առաջքն առնուի այս քաոսային վիճակին:

Երբեմն տարօրինակ փափաքներ կ'ունենանք, որոնցմէ մէկ հատը միայն կ'ուզեմ խոստովանիլ. եթէ մէկ օրով չնորհուէր ինծի Հայաստանի նախագահ ըլլալ, անմիջապէս երեք հրամանագիրներ կը հանէի եւ ապա կը քաչուէի հրապարակէն: Առաջինն՝ ամէն չափահաս այր մարդ երբ առաւօտ արթննայ պարտադրաբար պէտք է լաւ մը ածիլուի, բանտարկութեան սպառնալիքով: Երկրորդ՝ չեղեալ նկատել բոլոր այն վկայականները որոնք տարիներով բաչխուած են սիւնեցաչէն ուսուցիչներու: Երրորդ՝ մերժել քաղաքացիութեան իրաւունքը բոլոր այն Հայաստանածիններուն որոնք կը չարունակեն կովկասեան լեզու մը խօսիլ, որուն կը յանդգնին ՀԱՅԵՐԷՆ անունը տալ...: Միւսմըտօրէն խորհելով որ երբ մէկը մաքուր պահէ Մայրենին թերեւս ազնուական կ'ըլլայ Սունդուկեանի պէս, ազնիւ եւ բարի Թումանեանի նման, խիզախ վարուժանի եւ քնքոյշ Տէրեանի պէս:

ԵՒՍԷԲԻՈՍ

ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐՆ ՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆՁԻՆԵՐԸ

-- ԹԻՒ 8 --

Երեւանէն Հալէպ թռիչքը ուղիղ մէկ ժամ կը տեւէ (Փարիզէն Նիսա պէս բան մը) եթէ միջանկեալ Թուրքիան չըլլար, կարելի էր հայ Հալէպը Հայաստանի Հանրապետութեան զաւառական կեդրոններէն մին նկատել առանց դժուարութեան: Հալէպի մէջ ներկայիս զոյութիւն ունի ամէն խաւերէ կազմուած դասակարգ մը որ Հայաստանցիներով կը շնչէ եւ օրապահիկ կ'ապահովէ եւ կը հարստանայ շնորհիւ Հայաստանցի ԹՈՒՐԻՍՏՆԵՐՈՒ, նշանաւոր ՀԱՅԱՍՏԱՆՁԻՆԵՐԸ ... ասոնց մէջ կարելի է նշմարել անդրադէտ Հայեր, Թրքախօս Հայեր, առաւ -- փախաւ Հայեր, հայրենիքի սիրով ճենճերող ԳՈՐԾԻՉՆԵՐ, բժիշկներ, նախկին անօրէններ, ակումբի պատասխանատուներ, մշակութային միութիւններու առենապետներ, այս կամ այն կասկածելի գործով Հալէպ հաստատուած Հայաստանցիներ, բացուելիք հայկական հիւպատոսարանին թեկնածու ինքնակոչ պաշտօնեաներ, վարորդէն մինչեւ փոխհիւպատոս (քանի հիւպատոսի տիտղոսով անձ մը հասած է արդէն որ հազիւ կարուկ հայերէն մը կը խօսի եւ կարելի է Ամիր փալասի սրճարանին մէջ հանդիպիլ անոր օրուան չատ մը ժամերուն) եւ տակաւին առաւ -- փախաւ քրիստոնեայ Թէ իսլամ Արաբներ որոնք առանց երբեք իրարու հետ խօսելու պիրար կը ճանչնան, առանց մտանաւոր պատճառի պիրար կը բարեւեն ալ, որովհետեւ, գործի բերումով, իրենց բոլոր ՈՒԻՒԷՆՏՆԵՐը միասին կ'անցընեն Հալէպի նշանաւոր օդակայանին մէջ, ուր միակ օտար ընկերութիւնը հայկականն է որ իրաւունք ստացած է վայրէջք կատարելու, ամէն Շաբաթ օրը, (սկզբունքով) եւ մեկնելու մի քանի ժամ վերջ: Սակայն դեռ չէ պատահած որ հայ օդաչուները ժամադրութիւնին յարգած ըլլան, քանի Երեւանէն մեկնելիք ժամուն վառելանիւթ չեն գտած ... եւ կանոնաւորապէս 24 ժամ վերջ ճարած են, եւ Հալէպի մէջ անվերջ գնումներով 24 ժամ ճամբորդները կը ապացնեն օդակայանի ընդարձակ սրահին մէջ եւ դուրսը, իրենց անհամար պայուսակներով, ծրարներով, քարթոններով, իւրաքանչիւրին նուազագոյն 120 քիլօ կշռող ծանրութեամբ:

Սրտցաւ բարեկամներ անցեալ չաբաթ ինծի առաջարկեցին օդակայան բարձրանալ այդ չնաշխարհիկ տեսարանը անգամ մը եւս դիտելու համար. եւ բարձրացայ:

Աստուած իմ, որքան ծանօթ դէմքեր ... բուրդերու եւ հատ վերարկուներու մէջ փաթթուած, կարելիին չափ անծանօթ մնալու, քիչ մըն ալ սուր ցուրտէն պաշտպանուելու համար, անձեր որոնք ամէն ճիգ կը թափէին նայուածքներէ խուսափելու, յաճախ կռնակ դարձուցած խօսակցութիւններով բռնուած, հաւանաբար անիմաստ, անհանդարտ եւ ջղագրգիռ ըսպասումի վիճակ մը թէ արդեօք ապրուսպրուած ապրանքը պիտի ժամանէ՞ ... պրըուած ապրանքը պիտի ժամանէ՞ ... (բժշկական գործիքներ, հիւսուածեղէնի ասեղներ (տասնեակ հազարներով), թանկարժէք մետաղներ (դրեթէ ձրի դինեբով), կեղծ մարգարիտներ, ջահեր, բրեզապակիներ, ծածկոցի եւ սատանի լաթեր, նկարներ, զօտիներ, ճախոնական ածիլուելու գործիքներ, հազարաւոր կապի հրահանգներ, թանկարժէք մուշտակներ (երբեմն իրարու վրայ հագուած) եւ այն ամէն ինչ որ կարելի է մտքէն անցընել ... 100, 200, երբեմն մինչեւ 300 քիլոյով բեռնաւորուած տարօրինակ ԹՈՒՐԻՍՏՆԵՐ որոնք վստահարար առանց Հալէպի վեհանիստ պատմական բերդն իսկ հեռուէն նչմարելու, նոյնքան բեռնաւոր կը վերադառնան յաջորդ թռիչքով:

Օդակայանին մէջ ամենաստորին խաւը կը կազմեն ածան իմպիլիէեները, որոնք այդ անընդհատ զբօսաշրջիկներուն անհնարին կը վարձեն. անկողինին օրական ածկն է 100 սուրիական ոսկի: Եթէ յաջողած են 6 անկողին փռել չորս պատերու մէջ, ամսական կ'ընէ 18 հազար սուրիական ոսկի, այսինքն մասնագէտ ուսուցիչի մը վեց ամսուան թոշակը. եզրակացութիւն, կարելի է անդրագէտ եւ Թրքախօս ըլլալ, կարելի է հազիւ անունը գրել գիտնալ եւ առանց ուղեղը մաչեցնելու կարելի է համալսարանաւարտ ուսուցիչէ մը վեց անդամ աւելի չահիլ ... ուրեմն կեցցէ Հայաստանը եւ անոր պարարտ ԹՈՒՐԻՍՏՆԵՐը: Ինծի ցոյց տուին վարձահատակ, կապիկի պէս ոտքեղ, հատատիպ անձ մը (իսլամ) որ մեծ պիւտով մը եկած էր իր անձնական յաճախորդները տանելու իր անձնական հիւրանոցը որ քաղաքիս կեդրոնը կը գտնուի, (Սէն Տընիի համազօր վայր մը) որ յաճախ Աէրոֆլոթէն կը վարձէ նաեւ յատուկ ՋԱՐԹԻԷՐ մը իր ապրուսպրուած յաճախորդներուն եւ ապրանքներուն սիրոյն համար ... այս խայտաբղետ խառնիճաղանճին մէջ կը հանդիպիս նաեւ անձկոտ մօր մը, համեստ, որ իր ուսանող աղջիկը դիմաւորելու եկած է, կամ ճամբու դնելու՝ հազար անգամ պատուիրելով որ ինքնիրեն լաւ նայի, անօթի չմնայ, եթէ հարկ ըլլայ՝ այսինչ ազգականին տունը երթայ եւայլն:

Մի խօսները, չախչախիչ մեծամասնութեամբ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱԿԱՆ կոչուած մանկլաւիկներն են, որոնք անցեալին, չնորհիւ հայաստանցի իրենց մտաւորական եւ բաղաքական հիւրերուն, իրենց հարուստ տուները ճոխացուցած էին Սարեաններու, Ցակոբեաններու եւ Խանճեաններու թապլոներով եւ ճաշը՝ ընտիր խաեարներով, եւ կը կարծուէր թէ վերջնականապէս պատմութեան անցած ըլլային Հայաստանի Անկախութեան հռչակումով, այժմ դարձած են ԼԵՒՈՆԵԱՆԱԿԱՆ (առանց Նախագահի լուրին), դարձած են դասընկերը, այսինչ կամ այնինչ նորընտիր նախարարին, (որոնք իրենց չոր բախտէն պարբերաբար կը փոխուին) դարձած են ազգական, հայրենակից եւ դրացի Տէր -- Պետրոսեան ընտանիքին, դարձած են հիւրընկալ, վարորդ, պիւրոյին ընկեր՝ իրենց նոր հիւրերուն, որոնց չնորհիւ մինչեւ իրենց ոտքը կը բերուին իրենց արհեստին վերաբերող գործիքներ եւ իրեր եւ հում նիւթեր, Հայաստանի փակ գործատուները կողոպտելով եւ փետելով ամէնուն անտարբերութեամբ, որոնք կոկորդիլոսի արցունքներ կը թափեն եւ հեռաձայններով եւ նամակներով աչխարհը կ'ազդարեն եւ արտաքոյ կարգի ժողովներ կը գումարեն ակումբներու մէջ (ուր այլ գործունէութիւն չէ մնացած արդէն) Սարեանի վերադրուած պատասխանատուի մը ջրաներկի մը համար որ ԹՈՒՐԻՍՏ մը յանդգներ է բերել իր տունէն եւ ծախու դնել, փէտայիյական ջոկատ կը կազմեն, ներխուժելով այդ անձին բնակարանը, ջրաներկը վերցնելու եւ սպառնալով զինք բանտարկել տալու Հայաստան վերադարձին, ի վերջոյ յաջողելով անհետեւութացնել այդ անծանօթ բանուրին դիմանկարը, որ կ'ենթադրուի թէ որ մը Սարեանի վրձինին արժանացած ըլլայ ... մինչ այս նոր ԼԵՒՈՆԵԱՆԱԿԱՆՆԵՐը (առանց Նախագահի լուրին), պարպած են արդէն Հայաստանի Պառլամենտն եւ պետական թանգարանը իր թանկարժէք իրերէն, փոխադրած արտասահմանի իրենց ՄՏԵՐԻՄ բարեկամներու պահեստանոցներու մէջ, չմոռնալով անոնց իրաւունքներն ալ (ապա թէ ոչ ո՞ւր կը մնայ բարեկամութիւնը) եւ հրապարակ նետուած այժմ, որպէս Հայ սրբութիւններու ջերմեռանդ պաշտպաններ...

Հալէպի պարկեշտ Հայերը (բարեբախտարար տակաւին զոյութիւն ունին) առհասարակ կը խուսափին 20-րդ դարու վերջաւորութեան այս նոր զաղթականներէն, որոնք, եթէ մէկդի դնես իրենց խօսած կէս -- հասկնալի հայերէնը, իրենց չածիլուած երեսներով, զալփախներով, փլատթիքէ մուճակներով, ներկուած աչքերով եւ դէմքերով եւ մանիչակագոյն մազերով, կերպընկալ սեւ տոպրակներով, խանութներու առջեւ, մայթերու վրայ (չատ մայթերէն ցած) երեք -- երեք կամ չորս -- չորս, ուելի ազերի, տաղտանդի, ազուան կամ թիւրքմէն գաղթականներու կը նմանին քան՝ Վարուժանի, Սիամանթոյի եղերայրներուն եւ քոյրերուն ... եւ արդարօրէն սկսած են մտածել թէ 80 տարեկանին տարիներու ընթացքին աշխատանքով եւ քրտինքով իրենց չահած վարկը արաբ հիւրընկալ ժողովուրդին դիմաց, սկսած է ցնդիլ եւ արհամարհանքի առարկայ դառնալ, չնորհիւ այս նորօրինակ Հայերու եւ անոնց տեղացի արբանեակներու եւ չիմացած են թէ ո՞ր դուռը պէտք են գարնել որ առաջքն առնուի այս քաոսային վիճակին:

Երբեմն տարօրինակ փափաքներ կ'ունենանք, որոնցմէ մէկ հատը միայն կ'ուզեմ խոստովանիլ. եթէ մէկ օրով չնորհուէր ինծի Հայաստանի նախագահ ըլլալ, անմիջապէս երեք հրամանագիրներ կը հանէի եւ ապա կը քաչուէի հրապարակէն: Առաջինն՝ ամէն չափահաս այր մարդ երբ առաւօտ արթննայ պարտադրաբար պէտք է լաւ մը ածիլուի, բանտարկութեան սպառնալիքով: Երկրորդ՝ չեղեալ նկատել բոլոր այն վկայականները որոնք տարիներով բաչխուած են սիւնեցաչէն ուսուցիչներու: Երրորդ՝ մերժել քաղաքացիութեան իրաւունքը բոլոր այն Հայաստանածիններուն որոնք կը չարունակեն կովկասեան լեզու մը խօսիլ, որուն կը յանդգնին ՀԱՅԵՐԷՆ անունը տալ...: Միւսմըտօրէն խորհելով որ երբ մէկը մաքուր պահէ Մայրենին Թերեւս ազնուական կ'ըլլայ Սունդուկեանի պէս, ազնիւ եւ բարի Թումանեանի նման, խիզախ վարուժանի եւ քնքոյշ Տէրեանի պէս:

ԵՒՍԷԲԻՈՍ

ՄԱՐԴԻԿ ՈՐՊԷՍ ԱՐՏԱԳԱՂԹՈՂ

Ան ծնած է Պոլսոյ մէջ 1922-ին: Ուսանած է Պոլսոյ Ֆրանսական Սուրբ Փոլ վարժարանին մէջ: Ապա Ֆրանսա գացած է ուսանելու համար: Ֆրանսայի մէջ ան ամուսնացած է Ֆրանսուհի մը հետ: Ունի երկու զաւակ: Ան ներկայիս կ'ապրի Ֆրանսայի Նիս քաղաքին մէջ:

Ան ունի երկու հատոր հրատարակած: Առաջինը 1960-ին հրատարակած է «Ես Հայ եմ» խորագրով: Երկրորդը հրատարակած է 1990-ին «Ես Հայ եմ» խորագրով: Ան ունի նաեւ ձեռագիր մը որ կը սպասէ հրատարակութեան:

Ան ներկայիս կ'աշխատի Ֆրանսայի Հայ Դատի Կեդրոնական Վարչութեան մէջ:

*

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Յակոբ Տէր – Մելքոնեան սրահին մէջ, Փետրուար 14-ին, մեծարանքի ցերեկոյթ մը տեղի ունեցած է ի պատիւ հրապարակագիրը – գրագիտուհի՝ Շահանդուխտի, նախաճեռնութեամբ Լ.Օ.Մ-ի Շրջանային Վարչութեան: Հանդիսութիւնը հովանաւորած է Լիբանահայոց առաջնորդ՝ Սրամ Արք. Քէշիշեան, բացման խօսքը արտասանած է Շրջ. Վարչութեանատենապետուհի՝ Տիկին Սեդա Մարչեան, ապա օրուան բանախօսուհին՝ Տիկին Վիկի Թորիկեան ծանրացած է Շահանդուխտի գործունէութեան վրայ: Իրեն յաջորդած է Կարօ Յովհաննէսեան որ ներկայացուցած է հրապարակագիրը, 16 հատորներու հեղինակ, հանրային անձնուէր գործիչ՝ Շահանդուխտը: Փակման խօսքը կատարած է Սրամ Արք. յանձնելով նաեւ «մեծարանքի գիր» մը: Հուսկ, Շահանդուխտ յուզումով արտայայտած է իր երախտագիտական զգացումները:

***

ՊՈԼՍՈՑ ՁԷմիլ Րէչիտ Րէյ համերգասրահին մէջ, Մարտ 11-ին տեղի ունեցած է երկու տաղանդաւոր տաւղահարներու Սուսաննա Միլտոնեանի եւ Մարիէլ Նորամանի երաժշտական երեկոյթը որ մեծ յաջողութիւն գտած է: Սուսաննա Միլտոնեանի երրորդ երեւումն է Պոլիս, նախորդ երկուքը եղած են պետական նուագախումբի ընկերակցութեամբ: Յայտագրին մաս կազմած են Պախ, Շուման, Վիվալտի, Փեթրինի, Պուաէլտիէօ, Մենտէլսոն եւ յայտագրէ դուրս՝ Ալպէնից: Երկու արուեստագիտուհիներն ալ երկար տարիներ ծափահարութեանց արժանացած են: Յաջորդ օրը, Մարտ 12-ին ալ, Սուսաննա Միլտոնեան առանձին նուագած է Գարակէօզեան Սանուց Միութեան կեդրոնատեղին:

***

ՓԼՈՎՏԻՒԻ մէջ, Փետրուար 19-ին Հ.Բ.Ը.Մ.Միութեան տեղւոյն մասնաճիւղը իր առաջին տարեդարձը տօնած է Հայ Մշակոյթի Տան սրահին մէջ: Ներկաները ողջունած է մասնաճիւղին առաջնորդը՝ Յակոբ Տայճանեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

***

ՊՈԼՍՈՑ կեդրոնական Սանուց Միութեան մէջ, Մարտ 14-ին, տեղի ունեցած է զրական Ակումբի հինգերորդ ժողովը, կրկին ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: 60 գրասէրներ մասնակցած են հաւաքոյթին, ուր չարունակուած է քննութիւնը այն միջոցներուն զորս պէտք է ի գործ դնել գիրքը եւ ընթերցասիրութիւնը տուներէ ներս տարածելու համար: Այս անգամ, նորութիւն մըն ալ եղած է. Մխիթարեան Սանուց Միութեան «Նոր Սան» պարբերաթերթի աշխատակիցներ նմոյշներ հրամցուցած են իրենց ստեղծագործութիւններէն: Օրուան երկրորդ կարեւոր իրադարձութիւնը եղած է ներկաներուն ծանօթացնել Կեդրոնական Սանուց Միութեան մշակութային յանձնախումբի կողմէ հրատարակուած «Հոպինա» պարբերաթերթի Ա. թիւը: Գեղատիպ եւ բաւական ճաշակաւոր հրատարակութիւն մը որ իրագործուած է Կեդրոնական Սանուց Միութեան երդիքին տակ աշխատող քանի մը լուսանկարիչներու, գծագրիչներու եւ դրողներու միասեղ աշխատութեամբ: Նպատակն է երեք ամիսը անգամ մը հրատարակել մագազինի նման հայերէն հրատարակութիւն մը առանց յաւակնութեան:

***

ՖՐԻԶՆՈՑԻ Հ.Բ.Ը.Մ-ի կեդրոնին մէջ, Փետրուար 28-ին տեղի ունեցած է Թէքէեան Մշակութային Միութեան 45-ամեակի տօնակատարութիւնը, կազմակերպութեամբ տեղւոյն մասնաճիւղին: Օրուան հանդիսավարը՝ Նուպար Ակիշեան խօսած է Թ.Մ.Միութեան կազմութեան մասին, անոր մարմին առնելու տուն տուղ դրդապատճառներուն եւ տարիներու երկայնքին մատուցանած ծառայութիւններուն: Ապա, անդրադարձած է Թէքէեան բանաստեղծին եւ խմբագրին: Վ. Թէքէեանի բանաստեղծութիւնը վերլուծած է Լոս Անճըլըսի Մարի Մանուկեան վարժարանի ուսուցչուհի՝ Տիկին Հերմինէ Սահակեան: Փակման խօսքը արտասանած է Սասուն Վարդապետ Զմրուխտեան, Ս. Պօղոս Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

***

ՀԷՑՎԸՐՀԻԼԻ Ս. Գրիգոր Եկեղեցիին մէջ Փետրուար 21-ին Միքայէլ Սրկ. Քէչիչեան առաջին ձեռնադրուած եկեղեցականը եղած է: Ան Իլլինոյ նահանգէն է, երեսուն տարեկան, ընդհանուրապէս՝ Ս.Ներսէս Դպրեվանքէն ապա Ս.Էջմիածնի ու Երուսաղէմի ճեմարաններէն: Ձեռնադրութեան նախագահած է Միացեալ Նահանգներու Արեւելեան թեմի առաջնորդ Տաժաք Արքեպիսկոպոս Պարսամեան: Հէյվըրհիլի հայ համայնքը երկու հարիւր ընտանիքէ կը բաղկանայ: Միքայէլ սարկաւագ անուանուած է Տէր Սահակ Քահանայ:

Կիպրահայ Հաւատակիաի

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 90-ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻԻՆ

Գուրգէն Մահարի (1903 – 1969), հայ նոր գրականութեան կարեւորագոյն դէմքերէն մէկն է, որուն անցած կեանքի ուղին եղած է փշոտ ու տառապալից, սակայն ան դիտցած է հեգնել մահը եւ ստեղծագործել կեանքով ու սիրով լեցուն գրական էջեր,

Կրկնակի աքսորուած, խորհրդային կարգերու թշնամի անուանուած, ազնուազոյն զգացումներու տէր՝ Գուրգէն «խան»ը եթէ ապրէր, ապա այսօր պիտի ըլլար 90 տարեկան:

Այս առթիւ Մ.Կ. Հաստատութեան Մշակութային Ցանձնախումբի կազմակերպութեամբ, պատշաճ կերպով նշուեցաւ Մահարիի ծննդեան 90-ամեակը: Օրուան բանախօսն էր Երեւանի Պետական Համալսարանի բանասիրական բաժնէն ղեր-ջանեանարտ, Նիկոսիոյ Նարեկ Ազգային Վարժարանի ուսուցիչ Ցակոբ Էսքիճեանը: Ան իր բանախօսութեան ընթացքին Գուրգէն Մահարին նկատեց արեւելահայ գրական համատեղութեան երեք աստղերէն մէկը՝ Զարենցի եւ Բակունցի կողքին: Մահարի, որուն կեանքը վերածուեցաւ ստալինեան դաժան ճամբարներու մէջ անորոշ ճակատագիր մը քաշքշող մարդկային անորոշ խլեակի մը:

Ապա, յարգելի բանախօսը քնութագրելով Գուրգէն Մահարիի կենսագրական դիծերը, չեչտը դրաւ այն դժուար ու տխուր հանգրուաններուն վրայ, որոնք մեծ նշանակութիւն ունեցած են գրողի անձնական ու գրական կեանքին մէջ: Որբանոցային կեանքը, աքսորը, վերադարձը, կրկին աքսորը, եւ վերջնական երեսան վերադարձը: Այս բոլոր դէպքերու նկարագրութիւնը ու զգացումներու վերարտադրութիւնը կը տեսնենք Մահարիի արձակ էջերէն յատկապէս «Մանկութիւն եւ պատանեկութիւն», «Երիտասարդութեան սեմին», «Այրուող այգեստաններ» «Ծաղկած փշալարեր» երկերուն մէջ: Գրողին հարազատ ապրումներու իրական արտայայտութիւնը հանդիսացող այս վերջին դիրքին մասին բանախօսը հետեւեալ եզրակացութիւնը ըրաւ. – «Հեղինակին տողերէն կը զգացուի այն անբուժելի ցաւը, որ տուած է իրեն անարդարութիւնը: Ինք կը ներկայացնէ այնպիսի անգութ դէպքեր, որոնցմէ ընթերցողը իսկապէս կը սարսափի: Ահա այս պայմաններուն մէջ, ձիւնէն սառած, կարծես ձիւնով ծածկուած փշալարերէն հեռու, հեռու տարածուող իրենց հոգիին տխուր եւ անհամոզ երգը, որ ողբերգ է: Այս ճշմարտութեան մէջ մարդիկ չեն կորնչներ իրենց բերկրանքը, կորովը կամ մխիթարութիւնը»:

Այս առթիւ գործադրուեցաւ ճոխ գեղարուեստական յայտագիր մը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին Հաստատութեան սանուհի Թենիա Թահմազեան (Քուէյթ, արտասանութիւն), սանուհի Նայիրի Թնկըրեան (Տուպայ, նուագ՝ դաշնամուրի վրայ), սանուհի Սեդա Իսկէնտէրեան (Եթովպիա, ընթերցում) եւ ան՝ Աւետիս Տէպան (Սուրիա, արտասանութիւն):

Հանդիսութեան փայլքն ու ոգեւորութիւնը աւելցուցին «Տարօն» համոյթը եւ Հաստատութեան երգչախումբը, դեկավարութեան խմբավար՝ Սեպուհ Աբգարեանի:

Պատշաճ հանդիսութեան համար չնորհաւորելի են Ցակոբ Էսքիճեանը իր կուռ ելոյթին համար եւ բոլոր անոնք որոնք մաս կազմեցին գեղարուեստական բաժնին:

Ռ. ԱԼԻՄԵԱՆ

ԸՆԹԵՐՑԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՄՊԵՐ ԵՒ ԾԱՂԻԿՆԵՐ

Այս խորագիրը կը կրէ ՍԻՐ Լ.Ի ցուցահանդէսը, ուր կը ներկայացուին իր փաթէղները Մարտ 30-էն Ապրիլ 24 (Galerie Liliane François, 15, rue de Seine, Paris 6e):

Նկարիչը, բուն անունով Լեւոն Արատեան, ծնած է 1932-ին: 1975-էն ի վեր չուրջ 150 ցուցահանդէսներու մասնակցած է:

***

ԱՐՁԱՆԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ 1987 – 1992

Ժորժ Ալվայեանի արձանագործութիւնները կը ներկայացուին Մարտ 31-էն Ապրիլ 30, Կարիկ Պասմաճեանի ցուցասրահը (90, Bd. Raspail, Paris 6e):

Արուեստագէտը ծնած է Թուլոն 1946-ին: Փարիզ է 1969-էն ի վեր եւ բազմաթիւ ցուցադրութիւններ ունեցած է 1984-էն ի վեր:

ՄԱՄՈՒԼ

«TURCICA»
Revue d'Etudes turques
(Tome XXIV) 1992.

Գրախօսականներու բաժնին մէջ, Ֆրանսուա Ժորժոն գրութիւն մը նուիրած է Ռուբէնի յուշերուն Ֆրանսերէն լոյս տեսած հատուածներուն (ROUBEN, mémoires d'un partisan arménien, *fragments*, Ed. de l'Aube, 1990).

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏՐՈՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Գիշերն ժամը 21·30-ն է, որ դուրս եմ գալիս բնակարանից: Որոշել եմ մինչեւ հիւրանոց մենակ քայլել: Պայըրն փողոցով քայլում ու ուղղւում եմ դէպի հիւրանոց: Խիստ խաւար է ամէն տեղ. մի երկու փողոց յետոյ հանդիպում եմ հինգ հոգու. երկուսը կին եւ երեքը տղամարդ են: Հարցնում եմ ճի՞շդ է ուղղութիւնս թէ ոչ: Նրանցից մէկն ասում է թէ ինքն եւս նոյն ճամբից է անցնելու եւ կ'ընկերակցի ինձ:

Մի քանի քայլում ենք դէպի Արմենիա հիւրանոց: Խաւար է ամէնուր: Երիտասարդը երեւանցի բժիշկ է. պատմում է իր եւ իր նմանների մասին: «Ամսական մի-ջին թոշակը 2·000 ռուբլի է: Կտրօնով հացը քիլօն 45 ռուբլի (եթէ լինի): Ազատ շուկայում հացը քիլօն 100 ռուբլի է: Կարագը մէկ քիլօն 1·500 ռուբլի: Վառելանիւթը մէկ լիթրը 820 ռուբլի: Դէ', ինչպէ՞ս ապրեմ... Ես չեմ ուզում այստեղից գնալ. այստեղ էլ կը մնամ. այս տողը տե՛ս (ու ոտքը դեռին է խփում) իմն է... բայց ես ի՞նչ են անում... մեզ ո՞ւր են տանում»:

Մութ փողոցներից մէկի մէջից ինչ որ մէկը կանչում է «... եկէ՛ք եկէ՛ք. եկէ՛ք խմէ՛ք»: Բժիշկն առաջարկում է մօտենալ. ես տատանւում եմ. իրականում վախենում եմ: Ինքը մօտենում է, ես էլ ինձ մի քանի քայլ հեռու պահելով, մօտենում եմ: Հարբած մէկը մի չիչ կոնեակ ունի ձեռքին: Հրամցնում է բժիշկին. բժիշկը խմիչքին ձեռք չի տալիս ու սկսում է պրուցել նրա հետ: Հարբածն ասում է. «Ես դուսան Արեամն եմ... դուսան եմ... երգս լսիր... երգեմ լսիր (ու սկսում է երգել).

-- Ես մի ծառ եմ ծիրանի,
Հին արմատ եմ աննուանի
. . .»:

- «Զէ՛, էդ քոնը չի. է՛դ դու չես... չէ՛ չեղաւ. էդ Զիլանի է...»:

- «Ես Շիրազի հետ, այ տես էն փակ դուռը, ես էնտեղ Շիրազի հետ բաժակ բաժակի եմ խփել» պատասխանում է չըրջիկը:

- «Վաւ ես արել: Դէ՛ հիմա արի գնա տուն քեզ սպասող կայ»:

Ու բժիշկն սկսում է համոզել «դուսան»-ին, որ տուն գնայ ու չիչը փողոցում թողնի: «Դուսան»-ը համոզւում է տուն գնալ. քայլում է բժիշկի հետ ու չիչը ձեռքին, օդում հեռու եւ վեր պահած խոստանում է, որ չիչն այլեւս բերան չի դնելու, չի խմելու: Ու այսպէս բժիշկ ու «դուսան» զրուցելով եւ ես նրանց հետեւելով, հասնում ենք Հանրապետութեան (նախկին՝ Լենին) հրապարակ:

Հսկայ տարածքը կրկին ծածկուած է սառոյցով ու ոչ ոք չկայ այնտեղ: Մերկուրովի ձուլած արձանից պարպուած պատուանդանն է խորքում ու դրա դիմաց, ցուրտ երկնքի դէմ, Հայաստանի պետական պատկերասրահի չէնքի ուրուագիծն է երեւում: «Դուսան»ը մի քանի անգամ մտադրւում է մեկնել բայց ամէն անգամ էլ փոխում է միտքն: Նա մնաք բարեւ ասելու համար, մեկնելուց առաջ միշտ ձեռք է երկարում: Բժիշկը սեղմում է ձեռքը, որից յետոյ «դուսան»-ն անմիջապէս դէպի ինձ է ուղղում ձեռքը: Ձեռքիս ձեռնոց ունեմ. ձեռքն ինձ ուղղելիս ձեռնոցս հանում, սեղմում եմ ձեռքն եւ կրկին հագնում: Մնաք բարեւի համար իրար ձեռք ենք սեղմում մի քանի անգամ: Ամէն մի ձեռք սեղմելուց յետոյ ես կրկին հագնում եմ ձեռնոցս ու ստիպւում կրկին հանել: Մեր երեքից բացի, ուրիշ ոչ ոք չկայ այդ հրապարակում: Մնաք բարեւի ծէսը բաւական ժամանակ է խլում: Մէկ էլ յանկարծ նկատում եմ, որ հրապարակի չէնքերի վրայ եղած մեծ ժամացոյցը աղօտ կերպով լուսաւորուած է: Ժամացոյցի թափանցիկ ապակին մեզմ լոյս ունի եւ կարելի է ընթեռնել ժամը: Երբ հեռանում է «դուսան»-ը, ժամը 22-ին մի քանի վայրկեան է մնացել: Լոնտոնի Big-Ben-ի պէս այս ժամացոյցը ժամ չի յայտարարում: Այն լուռ ու մունջ է: Մտածում եմ երկու չարաթ, ամէն օր այս հրապարակից եմ անցել եւ միշտ էլ վրիպել եմ նկատել, որ ժամացոյցն լուսաւորուած ու լուռ է եղել:

Բժիշկը մերժում է ինձ մենակ թողնել: Քայլում է մինչեւ հիւրանոց տանող փողոցն ու մեկնելուց առաջ ասում. «Ես հետս դէնք չունեմ, բայց դանակ ունեմ: Պէտք է, որ մի բան ունենամ... Դէ՛, գընաս բարով աղպար... ես Ֆրանսա ազգականներ ունեմ: Երբ ինձ առաջին անգամ հաշուիչ ուղարկեցին ասել էին դումարներդ հաշուելու համար է: Այդ խօսքն ինձ շատ վիրաւորեց... Նրանք մեզ չեն հասկանում...»:

Այսօր էլ հիւրանոցի աստիճաններից վեր եմ բարձրացել իմ հետ բերած փոքրիկ լոյսի օգնութեամբ:

(Շար. 17)

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՏՕՆ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ

Շաբաթ, *Մարտ 27–ին տօն է* Գրիգոր Լուսաւորչին Մուտն ի վիրապին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարդապետը բաց:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՅԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Տիւզեանի իր ամուսնոյն՝ Խաչիկ Տիւզեանի մահուան առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ա Ղ Ք Ա Տ Ա Հ Ա Ն Ա Մ Ի
ՏԱՐԵԿԱՆ
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան
պարտէզներուն մէջ
ՅՈՒՆԻՍ 13–ԻՆ

LA
GALERIE LES CENT
présente

VATCHÉ:

« ART HUMANITAIRE »

Peinture-collages sur le thème
de l'aide humanitaire à l'Arménie

du 30 mars au 10 avril

Vernissage le mardi 30 mars à 18h30

(Expo-vente au profit des orphelins)

8, rue de Jouy, 75004 Paris
Tél. : 42 77 30 00
du mardi au samedi de 14h à 18h30

M° Saint Paul / Pont-Marie

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Լուրջ կին մը երկու երախայով պըպզելու համար, ամբողջ օրը եւ տնական գործեր ալ ընելով, Փարիզ 15–րդ, (մէթրօ Գռնվաւնսիոն):

Հեռաձայնել· –
Տիկին Լ.Ը ՓՐԻՈԼ – ՖՐԱՆԿԻՎԼԵԱՆ
42 – 85 – 39 –99

CROIX BLEUE
Centre de Vacances

La Croix Bleue des Arméniens de France organise deux séjours à son Centre de vacances de Bellefontaine (Jura) pour les *enfants de 7 à 13 ans.*

1er séjour : du 8 juillet au 1er Août
2ème séjour : du 2 au 29 Août

prix : pension pour un enfant 3 000 F
pension pour deux enfants 5 500 F
pension pour trois enfants 8 000 F

voyage (pour Paris et sa région): 400 F

Pour les inscriptions veuillez vous adresser au bureau de la section de la CBAF la plus proche de votre domicile ou au bureau du Conseil d'Administration au — 17, rue Bleue, 75009 Paris.

***

Inscription à la Colonie de Bellefontaine Croix Bleue d'Alfortville, section Hélen Puzant
— le samedi 3 avril à compter de 16h pour le mois de juillet
— le samedi 15 mai à compter de 16h pour le mois d'août.

Ces inscriptions auront lieu à la Maison de la Culture - 9, rue de Madrid, Alfortville.

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ·–
Մարտ 30, ժամը 18–ին
Ս· Մարիամ Աստուածածին եկեղեցի
Ս· Մարգրիտի
կը քարոզէ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՑ· ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները կազմակերպութեանս ընդհանուր աշխատանքներու եւ Հայաստան, Արցախի օժանդակութեան իր գործունէութեան ի նպաստ·–

Տէր եւ Տիկին Պերութի Մոհրան 200, Պ· Գէորգ Շահինեան 5000, Ֆոնթընէ լը Վիքոնթի Քաղաքապետարան եւ Թաղային Խորհուրդ 800, Տէր եւ Տիկին Ժ· Սահակեանեան 200, Տիկին Ի· Անդրէասեան 445, Տէր եւ Տիկին Լուի Պալեան 500, Տիկին Ա· Հէսէքճեանեան 200, Տիկին Վ· Մեհէնեան 1000, Պ· Եղնիկեան 100 Տէր եւ Տիկին Ս· Պէկինօ 500, Տէր եւ Տիկին Ֆ· Քաոֆլինկ 250, Տէր եւ Տիկին Մ· Տոլալի 400, Պ· Ա· Շամպոն 200, Օր· Քրիսթին Աւագեան 150, Օր· Ա· Աւտունեան 200, Տիկին Ժան Սիմոնեան 100, Պ· Ժաք Գրիգորեան 500, Պ· Լեւոն Զիլինկիրեան 500, Տիկին Լիւսիէն Քամպլան 120, Տէր եւ Տիկին Գ· Արթինեան 5000, Տէր եւ Տիկին Թունեան 1000, Տէր եւ Տիկին Պօյաճեան 400, Տէր եւ Տիկին Ամիրաեան 300, Տէր եւ Տիկին Ս· Պէրպէրեան 3000, Տիկին Ֆ· Պէյարեան 500, Տէր եւ Տիկին Ա· Տիրքէլեան 500, Օր· Ի· Կարաոն 300 Ֆր·:

(Շար·)

***

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է 1·000 Ֆր· Տէր եւ Տիկին Ա· յեկէ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

I'U.C.F.A.F.

présente
POUR UNE TOURNEE EXCEPTIONNELLE

L'ENSEMBLE NATIONAL DE CHANTS ET DANSES DU HAUT-KARABAGH

PARIS

SAMEDI 27 MARS A 20 h h30
DIMANCHE 28 MARS A 17h
LUNDI 5 AVRIL A 20h30
MUSEE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e — Métro : Iéna

Réservations : **UGAB** : 118, rue de Courcelles, Paris 17e — **Chez Arto** : 12, ave. de la Porte Brunet, Paris 19e — **Cabinet Terziyan** : 21, rue Lamartine, Paris 9e — **Géoma** : 36, Passage du Ponceau, Paris 2e — **Librairie Orientale** : 51, rue Monsieur-le-Prince, Paris 6e — **Photo Carmen** : 91 bis, ave. Henri Barbusse, 92140 Clamart — **Télé-Condorcet** : 175, ave. Jean-Jaurès, 92140 Clamart — **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes — **Centre Culturel et Artistique** : 6, Cité du Wauxhall, Paris 10e, tous les jours de 18h à 20h - samedi de 15h à 18h - Tél. : 42 08 76 49.

ALFORTVILLE

Sous la Présidence d'Honneur de M. René ROUQUET Député-Maire d'Alfortville
LUNDI 29 MARS A 20 h 30
SALLE DES FETES
22, rue Voltaire, Alfortville

Réservations : **Boyadjian Hagop** : 121, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Epicerie Hay Ararat** : 118, rue Etienne Dolet, Alfortville — **Atlantic Electronique**: 241, rue Paul Vaillant-Couturier, Alfortville.

BAGNEUX

Sous la Présidence d'Honneur de Madame Janine JAMBU
Maire de Bagneux, Conseiller Général des Hauts-de-Seine
MARDI 30 MARS A 20 h 30
THEATRE VICTOR HUGO
14, rue Victor Hugo, Bagneux

Réservations : **Tbirian** : 30, ave. Henri Barbusse, Bagneux-Tél.:46 63 69 45 — **Alexanian** : 54, ave. Henri Ravera, Bagneux - Tél. : 47 35 61 68 — **Nairi Traiteur-Aprahamian** : 108, ave. Albert Petit, Bagneux - Tél. : 46 65 49 58.

ARGENTEUIL

Sous la Présidence d'Honneur de M .Robert MONDARGENT
Député-Maire d'Argentueil
MERCREDI 31 MARS A 20 h 30
THEATRE JEAN VILAR
9, boulevard Héloïse, Argenteuil
Réservations : **Djizmédijan** : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes.
L'Ensemble se produira également :

- JEUDI 25 MARS à *MONTREUIL* (renseignements auprès de l'UCAM)
- VENDREDI 26 MARS à *ARNOUVILLE-LES-GONESSE* (rens. auprès de l'A.V.A.G.)

Réservations et informations pour tous les spectacles au 42 08 76 49 de 18h à 20h et les samedis de 15h à 18h.

VILLEURBANNE

JEUDI 1er AVRIL A 20h30
CENTRE CULTUREL — Cours Emile Zola

ST-CHAMOND

VENDREDI 2 AVRIL A 20 h 30
SALLE ARISTIDE BRIAND

MARSEILLE

SAMEDI 3 AVRIL A 20 h 30
CINEMA ODEON

VALENCE

DIMANCHE 4 AVRIL A 15h

ISSY-LES-MLX.

Sous la Présidence d'Honneur de M. André SANTINI, Député-Maire d'Issy-lès-Moulineaux
MARDI 6 AVRIL A 20 h 30
PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES

"Fondation Léa et Napoléon Bullukian"

COMMUNIQUÉ

Suivant le testament en date du 29 décembre 1983, Monsieur Napoléon BULLUKIAN décédé à Lyon le 12 avril 1984, a laissé son actif successoral à la constitution d'une:

«FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN»
sous l'égide de la FONDATION DE FRANCE
ayant pour objectifs suivants :

— Encourager la recherche médicale et particulièrement sur le cancer;
— Participer aux œuvres sociales et d'entraide de l'Eglise Arménienne d'Etchmiadzine;
— Encourager les jeunes artistes suivant les décisions du Conseil de la Fondation.

Un secrétariat administratif fonctionne à
LA MALMAISON
18, rue Louis Tourte — 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR
FRANCE

qui était le domicile de Monsieur et Madame BULLUKIAN, et qui pourrait être utilisé pour des expositions, conférences, colloques, séances culturelles et musicales, et à la constitution progressive d'une bibliothèque spécifiquement arménienne etc.

Il sera procédé à une nouvelle attribution de revenus de la Fondation en faveur de toutes associations qui pourraient prétendre à une aide selon les objectifs précités de la Fondation.

Les demandes doivent être adressées au secrétariat de la Fondation dans un délai expirant le 30 avril 1993.

Les attributions seront proclamées ultérieurement.

pour le Conseil d'Administration de la
FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN
Le Président
Professeur Pierre MARION

ԱՐԵՒԱՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 30
MARDI
30 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· – Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·028 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.028

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻԻՆ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ 480 ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ՇԱՏ ԾԱՆՐ Է

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԿԸ ՏՈԿԱՆ

ՈՉ ՄԷԿ ԱԹՈՌ ԱԶԳ. ՁԱԿԱՏԻՆ ԵՒ ԿԱՆԱՉՆԵՐՈՒԻՆ

Սովորութիւն է մեղաւոր մը պատուհասներու առեն: Այս անգամ ալ՝ ընտրական դրութիւնն է մեծ մեղաւորը, ոչ միայն Ազգ· Ձակատին եւ Կանաչներուն համար, որոնք արդարացումներ ունին այդ առընչութեամբ, այլեւ ընկերվարականներուն համար, որոնք կը մոռնան –ամ կ'ուզեն մոռնալ– որ այս նոյն դրութեամբ է որ, դեռ երէկ, մեծամասնութիւն կը կազմէին Ազգ· Ժողովին մէջ:

Բայց նախ անդրադառնանք արդիւնքներուն, որոնք աննախընթաց մեծամասնութիւն մը կ'ապահովեն ազգ· ժողովին մէջ, իսկապէս պատմական:

Այս երկրորդ շրջանին ձեռնպահութիւնը 32,28% էր, այսինքն աւելի քան Ա· շրջանին, ինչ որ կը հաստատէ նաեւ որ ձախին կողմէ եղած «ցնցում»ի կոչը քուէարկողներուն, հետեւանք չունեցաւ:

Համայնավար 4,59%, 23 երեսփոխան:
Ընկերվարական 28,39%, 53 երեսփոխան:
Գրմտական 1,16%, 6 երեսփոխան:
Նախագահական մեծամասնութիւն 1,84% 7 երեսփոխան:
ՀԻ· ՓԷ· ԷՒ 28,37%, 245 երեսփոխան:
ԻԻ· ՏԷ· ԷՖ 26,05%, 213 երեսփոխան:
Ջանգան աջ 3,45%, 22 երեսփոխան:
Ազգ· ձակատ 5,71%, 0 երեսփոխան:

Ի հարկէ, հակասական կրնան թուիլ այս արդիւնքները, երբ նկատի առնուի որ պարտուած Ընկերվարական կուսակցութիւնը ձայներու աւելի մեծ համեմատութիւն ունի (28,39%) քան ՀԻ· ՓԷ· ՀԻ·ը (28,37%) կամ Ազգ· ձակատի պարագան որ ոչ մէկ ներկայացուցիչ ունի այլեւս Ազգ· Ժողովի մէջ ձայներու 5,71%-ով (1·168·150), մինչ Համայնավար կուսակցութիւնը կը յաջողի 23 երեսփոխան ունենալ ձայներու միայն 4,59%-ով:

Այսօր, Ազգ· Ժողովի մեծամասնութիւնը Ժողովին 82%-ին հասած է 480 երեսփոխաններով (245 ՀԻ· ՓԷ· ԷՒ, 213 ԻԻ· ՏԷ· ԷՖ եւ 22 զանազան աջ): Ազգ· ձակատի մէկ երեսփոխանութեան՝ Տիկին Սթիրպուա կորնցուց չատ քիչ տարբերութեամբ, բայց եւ այնպէս պարտուեցաւ (49,87%): Աւելի զգալի պարտութիւններ արձանագրեցին Ժ·Մ· Լը Փէն (Նիս) եւ Պրիւնօ Մեկրէ (Պուշ-ու-Ռոն):

Բայց, նախնական պարտութիւնները կը վերաբերին Ընկերվարական պարագլուխներուն, «փիլ»երուն ինչպէս կ'ըսուի եւ որոնց դլուխն է ան որ կուսակցութեան նախագահական հաւանական թեկնածուն էր –եւ է– այսինքն՝ Միշէլ Ռոքար: Նախկին վարչապետը իր բերդին՝ Քոնֆլան Սէնթ՝ Հոնորինի մէջ է որ պարտուեցաւ 43 տարեկան, ցարդ անծանօթ, փիլը Գարտոյի կողմէ որու դէմ խաւոր առաւելութիւնը կը թուի, ըլլալ տեղւոյն մարդը, թէեւ ինչպէս կ'ըսեն, զրաղած է իր շրջանի բնակիչներուն, եւ բիտասարդներուն հարցերով եւ հոգերով: Ցետագային, կրնայ փոխուիլ անշուշտ: Այլ մեծ պարտեալներն են· – Թոյան Տիւմա, Ժան Օռու, Էտվիճ Ավիս, Ժան-Միշէլ Պայէ, Միշէլ Քրեպօ, Գլօտ Էվէն, Միշէլ Տէլըպառ, Իմոն Հերվէ, Լիոնէլ Ժոսփէն, Լուի Մերմազ, Իվէթ Ռուաի, Տոմինիք Սթրոս-Քահն (որ բաւական չանք ալ թափեց տեղւոյն Արնուվիլ-Սարսէլ- հայկական ձայներն ալ ապահովելու համար ինչպէս իրեն յաղթողը՝ Փ· Լըլուշ որ հայկ· դեսպանատան «պատմական» բացում մը կատարեց), Օլիվիէ Սթիւրն, Միշէլ Վոզէլ: Համայնավարներուն մէջ յիշենք՝ Անտրէ Լաժուանեսի եւ Շառլ Ֆիթերման, մինչ Ժ· Մառչէ դիւրութեամբ կ'ընտրուէր հակառակ նախատեսութիւններուն: Մնաց որ Համայնավար կուսակցութիւնը յաջողեցաւ 23 երեսփոխան ունենալ (նախապէս՝ 26) ինչ որ թոյլ կու տայ խորհրդարանական խմբակցութիւն մը կազմել (20 է նուազագոյն թիւը): Մեծամասնութեան հոսանքէն պարտուած են Պերնար Սթազի, Քաննի քաղաքապետը՝ Միշէլ Մուլօ, Ալէն Մէռիէօ ընդդէմ Լիոնի քաղաքապետին՝ Միշէլ Նուառի, որու ընտրութիւնը այնքան ալ ապահով չէր: Կառավարութեան մէջ, Փ· Թաւիի (արմատական) ընտրութեան մը չնորհիւ, քանի Ազգ ձակատը չքաշեց իր թեկնածուն եւ Թաւիի ձայներու 44%-ով յաղթեց:

– Անթոնիի մէջ, Փաթրիք Տեվէճեան վերընտրուած է ձայներու 59,25%-ով:

– Ալֆորվիլի մէջ, համայնավար թեկնածուն է՝ Մերսիէքա որ յաղթեց իր փէ-էֆ-ի թեկնածուին, ձայներու 56,24%-ով: Ռուբէ համայնավարէն քիչ ձայն ըստացած էր առաջին չրջանին (6744 իսկ Մերսիէքա 7069):

– Իսիի մէջ, Անտրէ Սանթինի հանդիպած յաղթանակ մը տարած է (62,23%), նաեւ Գլամարի քաղաքապետը՝ Ֆուշէ (58,61%):

– Մարսէյլի 8-րդ ընտրաշրջանին մէջ, չնորհիւ նաեւ եռակի ընտրութեան մը, միակ ընկերվարականը որ կը մնար այս 2-րդ շրջանին, ընտրուած է (Մաս՝ 41,45%):

– Պանեէօյի մէջ տեղւոյն համայնավար քաղաքապետուհին –որ ի դէպ միշտ օգտակար եղած է հայկ· ձեռնարկներուն, դեռ այս օրերս՝ Ղարաբաղի հարցին այցելութեան կապակցութեամբ–, Տիկին Ժամպիւ ընտրուած է, նախկին երեսփոխանը ընկերվարական էր:

Ցատկանշական է ընկերվարական հին բերդի մը՝ Նոռ - Փա - տը - Քալէ պարտութիւնը, նոյնիսկ Ֆ· Միթերանի հիննէն ընկերվարական չրջանը աջին ձեռքը կ'անցնի: Պարզուած պատկերը ցոյց կու տայ որ ժողովուրդը ամէն չանք թափեց ընկերվարական պարագլուխները ճամբու դնելու համար, չէչտելու համար իր հիասթափութիւնը, քուէարկողները ձախին չէ որ ո՛չ ըզծէն, այլ այդ ձախը չհաղորդողներուն եւ ապականողներուն: Ժօրէսէն ի վեր ձախը բարոյական մաքրութեան եւ ազնիւ դաղափարներու ծառայող հոսանքն էր: Տարիներէ ի վեր ափէոները եկան աղօտելու այդ պատկերը: Եւ ինչպէս ըսինք, աւելի այդ ափէոները դեր կատարեցին ընկերվարականներու պարտու-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՑԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

– Վրաստանի Մարնէուլիի չրջանի Սադախլոյի երկաթուղային կամուրջի պայթեցումը, ըստ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի մամուլի քարտուղար՝ Արամ Աբրահամեանի խափանարարական արարք է, ինչպէս հաստատած են իրական մասնագէտներ եւ ահաբեկչական դործողութիւններու ականատեսները:

Դադրած հաղորդակցութիւնը կը վտանդէ նաեւ ամերիկեան մարդասիրական օժանդակութիւնը, գլխաւորաբար հացահատիկի մատակարարութիւնը: Ժամանակաւոր կամուրջի աչխատանքները հաւանաբար վերջ դտնեն Ապրիլ 8–ին:

***

– Մարտ 26–ին Ադրբեջանի Թաուզի չրջանէն ուժով ռմբակոծութիւններ կատարուած են Տաուշի չրջանը, չորս քնակիչ վիրաւորուած է, որոնցմէ մէկը՝ ծանր օրէն: Բերդի չրջակայ գիւղերը, չուրջ 60 քնակելի տուներ քանդուած են:

***

– Մարտ 26–էն 27–ի գիշերը Ադրբեջանի բանակի ստորաբաժանումներ ռմբակոծած են Ղարաբաղի արեւմտեան սահմանի ամբողջ երկայնքին հիւսիսէն հարաւ գտնուող քնակավայրերը, Մարտակերտի եւ Շուշիի չրջանները: Կան զգալի վնասներ:

***

– Ղարաբաղի Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէի կարգադրութեամբ յանձնախումբ մը կազմուած է պատանդ տարուած, գերի ինկած կամ անյայտ կորսըւած Ղարաբաղի քաղաքացիներու հարցերով զբաղելու համար, գլխաւորութեամբ Ներքին փոխ – նախարար Ալէքսանդր Ազաթեանի: Մաս կը կազմեն Ազգային Ապահովութեան Պետական վարչութեան, Առողջապահութեան նախարարութեան ներկայացուցիչները: Ազդարեան յայտարարած է թէ պատրաստ են միջնորդելու եւ կապ հաստատելու Ադրբեջանի համապատասխան յանձնախումբի մը հետ:

***

– Ղարաբաղի Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէն յայտարարութիւն մը ըրած է ուր կը չեչտէ մասնաւորաբար Ադրբեջանի եւ Ղարաբաղի միջեւ կնճիռի լուծման արդելք հանդիսացող Ադրբեջանի չարունակական քաղաքականութիւնը, փաստօրէն խափանելու նպատակաւ ՍԷ – ԷՍ – ՍԷ – Ը–ի եւ միջազգային այլ կազմակերպութիւններու չանքերը:

***

– Հայաստանի իշխանութիւնները, հաւատարիմ Ղարաբաղի հարցը խաղաղ միջոցներով լուծելու սկզբունքին, բազմիցս դիմած են ՄԱԿ–ի Ապահովութեան Խորհուրդին, ընդհ· քարտուղար՝ Պութրոս Պութրոս Ղալիի, խնդրելով ՄԱԿ–ի աջակցութիւնը: Պութրոս Ղալի պատասխանած է Հանրապետութեան նախագահին եւ իր դիրքին մէջ իր մտահոգութիւնը կը յայտնէ Ղարաբաղի դէպքերու զարգացման ընթացքին առթիւ, միաժամանակ ողջունելով Մինսկի նախապատրաստական ժողովի Մարտի 1–ին ձեռք բերած համաձայնութիւնը, դէտեր դրկելու տեղւոյն վրայ, երբ հրադադար ձեռք ձգուի: «Կը խորհիմ, կ'ըսէ Պութրոս Ղալի, այս յուսադրիչ քայլին անմիջապէս կը յաջորդեն դէտերու գեհեդման եւ քաղաքական յարաբերութեան նախադիծի վերաբերող համաձայնութիւններ»:

***

– Միացեալ - Նահանգներու Հայաստանի դեսպանատունը աչխատանքի կոչուած է Հայաստանի Արտաքին Նախարարութեան հիւսիս – ամերիկեան երկիրներու բաժնի աչխատակից՝ Տիգրան Մարտիրոսեան:

ԵՐԲ ՂԱՐԱԲԱՂԸ ԿԸ ՊԱՐԷ

Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզ, Լեռնային Ղարաբաղ, Արցախ, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւն. նոյն չարչըրկուած հողամասին անուանումները որոնց իւրաքանչիւրը կը խորհրդանչէ վերջին 70 տարուան տառապանքը, սպառումը, երազները, յոյսին պոռթկումն ու պատրանքը եւ վերջապէս իր ճակատագիրը ինք տնօրինելու վճռակամութիւնը: Ու այս վերջինը իր հետ կը բերէ պայքարը եւ անոր գինը· թափուած արիւնն ու գոհուած կեանքերը:

Ան չատերու կը ներչնչէ վախը թէ կը կրկնուին մեր պատմութեան այն էջերը որոնք գրուած են հերոսական մելանով, բայց չաճախ յաղթանակի կարօտ մնացած: «Ղարաբաղցու կողը պինդ է», «Ղարաբաղցին վճռած է յաղթել» լոզունգները մեզմէ քանիի՞ տարակոյսները կը չաչոզէին փարատել· «պատերազմը աւեր է ու մա՛հ» կը յուչէր անցեալին խրտուիլակը աւելի բարձրաձայն, աւելի համոզիչ:

«Ո՛չ» կը պատասխանեն 22 երիտասարդ – երիտասարդուհիներ որոնք եկած են Ի· դարու պատերազմի մը ենթախորքին վրայ դետեղուած ԼՂՀէն· եկած են մարտնչող իրենց, մեր երկրին երդն ու պարը բերելով մինչեւ Փարիզ: Անոնցմէ ամէն մէկը կրակին պատկերը, քանդուած երդիքի մը, գոհուած սիրելիի մը ցաւը կը պատրաստ կը պահէ իր հետ· բայց երբ կը պարեն ազգուր ժպիտներով, քէմանչային, դհոլին հետ խրոխտ Գանձասարն ու խաչատուն Ամարաս կ'ուրուագծուին բեմին վրայ, կարծէք երդին հետ կրկնելու, թէ «փարձաձիճ, հալածանիճ ու ցաւ ազգերի գլխին / ինչպէս ճանապարհի կարաւան, կուգան ու կ'երթան»:

Ու դիտելէետք պատերազմող երկրին երդի – պարի խումբին կրակն ու կեանքը մխաձուլած հրաչքը, անկարելի է չձայնակցիլ խմբավար Աչոտ Բաբայեանի որ որպէս հրաժեչտի խօսք, կ'ըսէ· «Ցաղթանակից յետոյ մենք դեռ կը հանդիպենք»···:

Ա· ԹՈՓՈՋԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԱՊԱԳԱՆ

Մարտ 28–ի «Հիւրրիյէթ» թերթին մէջ է· Էօզքէօք կ'անդրադառնայ Ղարաբաղի հաչտութեան աչխատանքներուն որոնք Ռուսաստանի վերջին դէպքերուն մէջ պահ մը այնպէս թուեցաւ որ իրենց կարեւորութիւնը կորնցուցին: Այսուհանդերձ, հարցը մոռցուած չէ ու Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը թուրք պաչտօնակիցին դրուած նամակով մը ըսած է թէ մտադիր են չանքերը չարունակելու: Ան նոյն առիթով անդրադարձած է բաւական թէքնիք մանրամասնութիւններու եւս, ինչպէս՝ դէտերու վայրերը, Ղարաբաղի ներկայացուցիչներուն բանակցութեան մասնակցելու պարագան, Լաչինի անցքին ճակատագիրը եւայլն: Ապա առաջարկած է այս մանրամասնութիւնները մէկդի ձդել ու ընդհանուր լուծումի մը յանդիլ· այսինքն՝ հրադադարը ապահովել ու ճրչդել Ղարաբաղի քաղաքական օրինավիճակը: Հրադադարին համար կոպիրեւ առաջարկած է օտար ուժերու չրջանէն քաչուիլը ու դէտերու հսկողութիւնը, ինչ որ դիւրին կարդադրելի կը նկատուի· իսկ օրինավիճակի հարցին մասին թուրք լրադրողը կը դրէ թէ բուն դժուար հարթելի մասն է որուն մասին թէեւ Անդարայի մէջ այն տպաւորութիւնը ստեղծուած է թէ համաձայնութեան հասարակաց դետին մը գտնուած է: Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութենէն պաչտօնատար մը հետեւեալ ձեւով ամփոփած է այդ դետինը· – «Հայերը պիտի յօժարին նախկին օրինավիճակին· ատոր փոխարէն Ղարաբաղի մէջ մարդկային իրաւանց հարցերուն աւելի մեծ ուչադրութիւն պիտի ընծայուի»:

ԾԱՌՇԵՐ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԷՆ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ՀԻՄՆԱԴՐՄԱՆ ԵՐԿՈՒՆՔԸ

ՏԻՐԱՆ Վ. ՔՐՄՈՅԵԱՆ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին կառուցուել է 1391 թուականին Ղրիմի Կոմս անունով մի վաճառականի կողմից, որը հոգամասը պնել է Կոստանդնուպոլսում հաստատուած ճենովացիների համայնքից: Ենթագրւում է, որ տեղը եղել է ճենովացիների ազօթավայրը: Մինչեւ սրբանից մի տաս – քսան տարի առաջ եկեղեցին գոնւում էր բակում եւ 1925 թուին բակ մտնողն զգում էր, որ պատմական մի յուշարձանի է մօտենում: Վարժարանը եւ այլ շէնքեր աւելի ուշ են կառուցուել: Ներկրդանչական է կեդրոնականի մուտքի դուռը, որը մինչեւ այսօր գոյութիւն ունի, որի առջեւ շրջանաւարտները լուսանկարւում էին իրենց տնօրէնի հետ: Այսօր ե՛ւ վարժարանը ե՛ւ եկեղեցին ուղղակի փողոցի վրայ են գտնւում:

Կեդրոնականի դրան վերեւում, մարմարեայ ցուցաքարի վրայ փորագրուած է·

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

կառուցեալ արդեամբք Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյս Ղալաթիոյ ի հայրապետութեան Ամենայն Հայոց Տ. Գէորգայ կաթողիկոսի եւ ի պատրիարքութեան Կ. Պոլսոյ Տ. Ներսէհ Արքեպիսկոպոսի 1876»

Արեւմտահայերէնում գործածական է ոչ թէ կենտրոն այլ կեդրոն ձեւը, հաւանաբար առաւելապէս կենտրոնավայր իմաստով: Ինչ վերաբերում է վարժարանի հիմնադրման թուականին, ապա 1876 թիւը ճիշդ չէ·

Կեդրոնականը, որպէս բարձրագոյն երկրորդական վարժարան, իր դռները բացել է 1886–ի Սեպտեմբերի 1–ին. հետեւաբար ակնյայտ է, որ հիմնադրման երկար տարիների աշխատանքի եւ պայքարի արդիւնք է:

Պոլսահայ ազգային կեանքի զարթօնքի հիմքերը չաո են եւ արդիւնքը՝ 1848 թուի Փրանսիական յեղափոխութեամբ թրծըւած առաջադէմ երիտասարդների գործունէութեան, Եւրոպայի հետ մտերմանալու եւ մտաւոր կապերի ուժեղացման: Աստիճանաբար ուժեղանում են կապերը նաեւ Արեւմտեան Հայաստանի գաւառների եւ Պոլսոյ միջեւ եւ այս վերջինս կենտրոնի դեր է խաղում մասնաւորաբար հայկական ազգային առհասարակութեան հասունումից յետոյ: 60–ական թուականներից յետոյ ազատատենչ գաղափարները խորանում են շնորհիւ Միքայէլ Նալբանդեանի, Յարութիւն Սվաճեանի եւ Մատթէոս Մամուրեանի գործունէութեան:

1861–ին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցու բակում գործում էր Ամենափրկչական նախակրթարանը, փոքրաթիւ գաւառացի պանդուխտ պատանիների համար: 1863 թուին, երբ աշակերտների թիւը հասնում է 70–ի, դպրոցի տեսուչ Ստեփան Փափազեանը առաջ է քաշում կենտրոնական վարժարան հիմնելու գաղափարը, ինչը 1864 թուին պաշտօնապէս հասատատւում է Ազգային քաղաքական ժողովի կողմից: Տեսուչն առաջարկում է նաեւ նախակրթարանին կից ստեղծել ուսումնարանի բաժին՝ գաւառի համար ուսուցիչներ պատրաստելու նպատակով: Այս առաջարկութիւնը անհետեւանք է մնում:

Այդ օրերին Օրթագիւղի Ս. Թարգմանչաց Վարժարանին կից հիմնուել էր «Սանուց Ընկերութիւնը» եւ ամէն Կիրակի ու Հինգշաբթի երեկոյեան մօտ բեռնակիր, ջրկիր պանդուխտ Հայերի տիր – դրականութիւն էին սովորեցնում: Սովորեցնողները 12 – 18 տարեկան պատանիներ էին, որոնց թուում էին Արփիար Արփիարեանը եւ ապագայ Իզմիրլեան պատրիարք՝ որպէս դեկավար: Արփիար Արփիարեանը, 1867 թուին մեկնում է Վենետիկի Մ. Ռափայէլեան Վարժարան և 1870 թուին վերադառնում Պոլիս: Այդ ժամանակ Պոլսի Պատրիարքն էր Յրիմեան Հայրիկը եւ պոլսահայ երիտասարդութիւնն առաքինաբար թօթափելով իր մեղկութիւնը, մեծ տեղ էր տալիս հայրենի առանձնութիւններին: Ազատատենչ գաղափարները խորանում էին շնորհիւ Արփիարեանի, Մկրտիչ Փորթուգալեանի, Գրիգոր Արծրունու, Ստեփան Փափազեանի եւ Մինաս Զերդալի գործունէութեան: Խթանում է ուսումնական գործը Արեւմտեան Հայաստանում, տեղի է ունենում Պոլսոյ եւ գաւառների, արեւմտեան եւ արեւելեան երկու հայ հատուածների մերձեցում, ստեղծւում են մի չարք հայրենակցական – ուսումնական միութիւններ եւ կարգախօս է դառնում Արփիարեանի այն միտքը, թէ «իր տոհմային առաքինութեանց գիտակցութիւնը ազգի մը համար ապահով պահապանն է վհատութեան օրեւ վտանգի դէմ»:

Պարզ է, որ պոլսահայ ուսումնական հարցերը եւս եղել են օրակարգում: Արդարեւ Ստեփան Փափազեանը Պոլսոյ վեցամեայ նախակրթարանում փոփոխութիւնների առաջարկութիւններով էր հանդէս գալիս: 70–ական թուականներում Պոլսոյ պատանեկութիւնը երկրորդական կրթութիւն կարող էր ստանալ Կալֆա – Սարայի Թրքական միջազգային լիսէում, Ամերիկեան Ռոպէր գոլէժում եւ Վենետիկի Մ. Ռափայէլեան վարժարանում: Մխիթարեանների օտար ափերում կազմակերպած հիանալի գործունէութիւնը օրուան պահանջներին չէր կարող բաւարարել, քանի որ ե՛ւ գաւառները ե՛ւ Պոլիսը դարձել էին ուժեղ, կենսունակ: Ակնյայտ էր ոչ միայն գաւառի պատանիների դաստիարակութիւնը տեղւոյն վրայ, այլ հէնց Պոլսում մի կենտրոնական բարձրագոյն երկրորդական վարժարանի կարիքը:

Յրիմեան Հայրիկի հրաժարականից յետոյ 1874 թուին Պոլսոյ պատրիարք ընտրուեց Ներսէս Վարժապետեանը: Սկզբնական շրջանում թուում էր, թէ նա պահպանողական մի անձնաւորութիւն է, նոյնիսկ փակել էր Փորթուգալեանի «Ազատ» Սակայն իր յետագայ գործունէութիւնը ցոյց տուեց, որ Ներսէս Վարժապետեանը չաո հետամուտ, ճկուն եւ բանիմաց անձնաւորութիւն է, որը խելամտօրէն առաջադիմական ձգտումների պաշտպան էր դառնալու: Երբ հրաժեշտ տուեց Ստեփան Փափազեանի նախակրթարանը ու չէնքը վերակառուցուեց 1876–ին, մուտքի դրան վերեւում, մարմարեայ ցուցաքարի վրայ փորագրուեց «Ազգային Կեդրոնական Վարժարան»: Այսինչ բարձրագոյն երկրորդական վարժարանը դեռ ստեղծուած չէր եւ այնտեղ գործում էր վեցամեայ նախակրթարանը: Շուտով կիրակնօրեայ դասախօսութիւններ կազմակերպուեցին աշակերտութեան եւ այցելուների համար, ինչը ցոյցէ տալիս, թէ ինչքան էր ազատ բարձրագոյն կրթութեան պահանջը: Վարժարանի ստեղծման պատմութեան մէջ այս փաստերը խոր նշանակութիւն ունեն ոչ թէ այն պատճառով, որ գործի յաջողութեան հաւատքը մեծ է եղել, այլ, որ այդ հաւատքը վերաբերում է ժողովրդի նուիրուածութեանը դէպի ուսումն ու առաջադիմութիւնը:

Սակայն անցնում է եւս 10 տարի մինչեւ որ իրականանում է կեդրոնականի հիմնադրումը: 80–ական թուականների սկիզբը ժողովրդի համար անակնկալներով, յուսալքումներով լի մի շրջան էր: Յրիմեան Հայրիկը եւ Ներսէս Վարժապետեանը ծանրաբեռնուած էին բարեկարգութիւնների քաղաքական հարցերով: Թուրքիան, թէեւ մեկուսացուած էր, սակայն նեղ քաղաքականութիւն էր վարում: Ցանճնաժողովներ էին կազմւում, ոմանք ոգեւորուած էին հայկական հարցի չուտափոյթ լուծման հեռանկարներով, սակայն դառն իրականութիւնը այլ պատկեր էր ներկայացնում: Այսուամենայնիւ Ներսէս Վարժապետեանը ջանք չէր խնայում, որպէսզի ցուցաքարի փորագրութիւնն իրականանայ: 1877–ի Փետրուարի 10–ին «բարձրագոյն երկրորդական վարժարանի հիմնադրումն արագացնելու» նպատակով, պատրիարքը Ուսումնական Մորհրդից նախագիծ էր պահանջում: Նոյն թուի Սեպտեմբերին իր դպրոցի վերաբացման հանդէսի ժամանակ Ստեփան Փափազեանը նորից առաջ է քաշում «գաւառի մանկըտւոյն ուսում տալու եւ իրենցմէ ուսուցիչներ հասցնելու» գաղափարը: Ի միջի այլոց այդ շրջանում չաո պարզացել էր Վանում «Ուսուցչանոց» բանալու հարցը եւ ուժեղ վէճեր էին տեղի ունենում Արփիար Արփիարեանի եւ Մինաս Զերդալի միջեւ: Զերդալը կողմնակից էր գիւղական վարժարանների ստեղծմանը, այն ինչ Արփիարեանը կենտրոնական Ուսուցչանոցի կողմնակիցներից էր:

Ցայտնի է, որ Յրիմեան Հայրիկը կողմնակից էր Արփիարեանի եւ Փորթուգալեանի տեսակէտներին եւ 1879 թուին Վարժապետանոցը բացւում է Վանում ու գործում մինչեւ 1881 թուականը: Բայց, թէ ինչ տեսակէտ է ունեցել Ներսէս Վարժապետեանը, յայտնի չէ: Ինչպէս երեւում է, նա յամառ կերպով կանգնած է եղել Պոլսում բարձրագոյն երկրորդական վարժարանի ստեղծման գործի ղլխին:

Արդարեւ, 1877 թուի Սեպտեմբերի 5–ին պատրիարքը մի նամակով դիմում է Ուսումնական եւ Տնտեսական Մորհուրդներին, որպէսզի նրանք իրենց կարծիքը յայտնեն Կեդրոնական Վարժարանի «խնդրոյն նկատմամբ» քաղաքական ժողովի կազմած յանձնաժողովի տեղեկագրի մասին: Վերջապէս 1877 թուի Դեկտեմբերի 18–ի Տնտեսական Մորհրդի կազմած յանձնաժողովի կողմից պատրիարքին ուղղուած տեղեկագրից իմանում ենք, որ «մեր ազգին կենսական խնդիրն եղող Կեդրոնական Վարժարանի բացումը այլեւս չյետաձգելու համար, հարկաւոր է մի յանձնաժողով կազմել եւ հանգանակութիւն կատարել»: Հաւանաբար Սան Ստեֆանոյի դաշնագրի, Պէռլինի վեհաժողովի եւ այլ քաղաքական ահմէական հարցերի հետեւանքով յետաձգւում է հանգանակութեան կազմակերպումը:

Ժամանակակիցները Ներսէս Վարժապետեանին համեմատել են Ներսէս Աշտարակեցու հետ: Արփիարեանը կարծում էր, որ բարեբախտութիւն է եղել, որ այդ չրջանում գործել են Յրիմեան Հայրիկն ու Ներսէս Պատրիարքը:

Վերջինս բարձր դաստիարակութեան տէր, լայնախոհ, քաղաքական արիութեան տէր, միեւնոյն ժամանակ հնարամիտ մի գործչի անուն ունի: Ինչպէս երեւում է, նա ուզում էր ի մի բերել գաւառացի պանդուխտ տղաները դաստիարակելու, ուսուցիչներ պատրաստելու եւ երկրորդական բարձրագոյն վարժարան ստեղծելու երեք հիմնական պաղատարները եւ որպէս կենտրոն ընտրել Պոլիսը: Ի հարկէ մնայուն ֆինանսական աղբիւրներ ստեղծելու հարցը քիչ կարեւոր չէր: 1882 թուին Ներսէս Վարժապետեանը Պոլսոյ մեծահարուստներին հրաւիրում է պատրիարքարան՝ կեդրոնական վարժարանի եւ պատրիարքարանի նորոգման նպատակով հանգանակութիւն կատարելու համար եւ հաւաքւում է 1400 ոսկի:

Սակայն երկու տարի յետոյ բնութեան ահեղ օրէնքը հարուածում է այդ մարդուն: Մտքի թեւերում կարելի է պատկերացնել քանիմաց, առաջադէմ կրօնաւորին, 47 տարեկան հասակում մահուան մարտում: Զգալով, որ վարժարանն ստեղծելու ծրագիրը չի կարող այլեւս անձնական իրականացնել, ցուցաբերելով պատկառելի արիութիւն, փափաք է յայտնում, որպէսզի հաւաքուած 1400 ոսկի ամբողջութեամբ յատկացուի վարժարանի հիմնադրման, «ազգային թողնելով պատրիարքարանի վերանորոգումը: Ի մահուանից յետոյ հիմնւում է «Ներսէսեան Վարժապետեանի Ուսումնական Ընկերութիւնը»: Սկզբում մտածում են վարժարանը հիմնել Օրթագիւղում, սակայն քանի որ Ղալաթիոյ եկեղեցական կառուածների հասոյթը որոշուել էր յատկացնել վարժարանին, ապա նպատակայարմար է համարւում այն հիմնել Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցու բակում՝ դրութիւն ունեցող դպրոցի շէնքում: Կազմւում է Կեդրոնական Վարժարանի առաջին խնամակալութիւնը 1885 թուին, որի անդամներ են ընտրւում Աբիկ Ալճեանը, Անտոն Հաճեանը, Սերովբէ Կիւլկիւլեանը, Տիգրան Բարաղամեանը (Տնտեսական մասնախումբ), Մկրտիչ Խասեան, Յարութիւն Նորաշունկեանը, Կարապետ Սրուանձեանը, Յովհաննէս Թորոսեանը, Մինաս Զերդալը եւ Յովսէփ Եոսըֆեանը (Ուսումնական մասնախումբ): 1885 Դեկտեմբերի 25–ին խնամակալութիւնը գումարում է իր առաջին նիստը եւ Պոլսոյ հայ Ազգային Վարչութեան հետ համաձայնութեամբ որոշում է վարժարանի հիմնարկէքը կատարել Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցու բակում՝ Մարտի 6–ին: Նոյն տարւոյ Մարտի 6–ին ձեռնարկում է վարժարանի, ինչպէս նաեւ Ազգային ժողովասրահի շինութեանը: 1886–ի Սեպտեմբերի 1–ին նախակրթարանի նախկին շէնքում իր դռները բաց է անում բարձրագոյն երկրորդական վարժարանը 64 ուսանողների առաջ, որոնց մեծամասնութիւնը գաւառացի պանդուխտ պատանիներ էին: Կեդրոնականի Թիւ 1 ուսանողը լինում է Գարեգին Տէր – Յակոբեանը: Աբրակ Զօպանեանը ընդունւում է 1887–ին եւ միանգամից նստում է 2–րդ դասարանում եւ 1891 թուին աւարտում է: Հրաչեայ Աճառեանն աւարտում է 1898 թուին: Կեանքում վան պատահականութիւններ, որոնք խիստ պատճառ կանութեան ուժ ունեն: Այս երկու չափորը կարծես ժայթքեցին ժողովրդի ծոցից որպէս արդիւնք մի երկարատեւ երկունքի եւ անգերազանցելի ծառայութիւն մատուցեցին ծնող ժողովրդին:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՁԱՅՆ

Գերմանիոյ «Հայկական Ուսումնասիրութեան Հիմնարկ»ին նախաձեռնութեամբ պատրաստուած է ուսումնասիրական աշխատանք մը Համպուրգի համալսարանէն Փրոֆէսէօր Տոքթոր Օթթօ Լիխթէնհանդլի կողմէ, որ Ղարաբաղի ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքը կը դիտէ միջազգային օրէնսդրութեան տեսանկիւնէն:

Գերմանացի փրոֆէսէօրը 45 մեծադիր էջերու ութ գլուխներուն մէջ ամփոփած է իր տեսակէտները. անոնք կը կրեն հետեւեալ խորագիրները. –

ա) Ղարաբաղի ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքը որպէս Լեռնային Ղարաբաղի անկախութեան հիմնակէտ

բ) Ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը միջազգային օրէնքի որպէս չափանիշ

գ) Լեռնային Ղարաբաղի պատմական ինքնորոշման իրաւունքի առարկան

դ) Լեռնային Ղարաբաղի հայ ազգաբնակչութիւնը նախապէս դիմա՞ծ է ինքնորոշման իր իրաւունքին պահանջքին

ե) Անջատումի խնդրին մէջ Ադրբեջանի զերիչխանութիւնը նախապատուութիւն կը վայելէ՞, համեմատած՝ Ղարաբաղի հայ ազգաբնակչութեան ինքնորոշման իրաւունքին

զ) Ղարաբաղի հայ ազգաբնակչութիւնը կը սահմանափակուի՞ ազգային փոքրամասնութեան օրինավիճակով

է) Ղարաբաղի հայ ազգաբնակչութիւնը արդեօ՞ք ինքզինքը կը նկատէ անտանելի խտրականութեան մը պարմանների մէջ, որուն պատասխանատուն Ադրբեջանն է

ը) Եզրակացութիւն եւ արդիւնք. անջատման իրաւունքի նախապատուութիւն

Քննարկելէ ետք իւրաքանչիւր պարագայ, հեղինակը կը մատնանշէ.

– Ինքնորոշման իրաւունքը միայն քաղաքական սկզբունք մը չէ, այլ նաեւ միջազգային օրէնքի չափանիշ մը: «Ազգային խմբաւորում» մը որ օտար պետութեան մը մէջ կ'ապրի որպէս փոքրամասնութիւն, կրնայ ինքնորոշման իրաւունքին տպաւինել: Այսպէս է Ղարաբաղի հայ փոքրամասնութեան պարագան, որովհետեւ առարկայական ու ենթակայական տեսանկիւնէներէ ան կը լրացնէ ազգային խմբաւորումի մը յատկանիշները:

– Ղարաբաղի հայութիւնը նախապէս արտայայտած չէ ինքնորոշման իրաւունքի պահանջք մը. ինքնորոշման իրաւունքի արտայայտութիւն պէտք չ'նկատուի ոչ 1919–ի Բաքուի ենթարկուածներուն, ոչ 1923 / 24–ին չրջանային ինքնավարութեան հաստատումը, ոչ ալ հայ ազգաբնակչութեան մասնակցութիւնը Ղարաբաղի, Ադրբեջանի եւ Խորհրդային Միութեան խորհուրդներու ընտրութիւններուն:

Ադրբեջանի սահմանադրութեան չափով Ղարաբաղի տրուած տարածքային ինքնավարութիւնը հայ ազգաբնակչութեան ազգային ինքնորոշումի եւ ազգայ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍՆՆԴԱՄԹԵՐՔ՝ ՈՒՍՈՒՉԻՆԵՐՈՒՆ

Լուսաւորութեան նախարարութենէն Ֆելիքս Ճակոբեան «Նոյեան Տապան» գործակալութեան յայտնած է, որ վերջ դրած է Միացեալ – Նահանգներէն որպէս օգնութիւն ստացուած ալիւրի բաշխումը՝ դպրոցներուն։ Իսկ ւղղի բաշխման առաժամեայ ընդհատումի պատճառ ցոյց տրուած է պահեստին սպառումը, եւ աւելցուցած է թէ Թուրքիայէն Երեւան հասնելիք իւղն ալ կը բախի փոխադրութեան չարք մը հարցերու։

***

ՀԱՆՐԱՅԻՆ – ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ 29 ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԱԾ

Հայաստանի Արդարադատութեան նախարարութեան հանրային եւ հանրային – քաղաքական բաժնի պետ Վոլոդիա Մանասեան յայտնած է, որ վերջերս հանրային – քաղաքական նոր կազմակերպութիւն մը՝ «Աչխատաւորական Հայաստան» եւս արձանագրուած է նախարարութեան մօտ, արձանագրելէ նմանատիպ կազմակերպութեանց թիւը հասցնելով 29–ի։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՈՒՐ Կ'ԵՐԹԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Իտալացի լրագրող մը ուշադրութեան կը յանձնէ կաշառակերութեան, ապօրինութիւններու, ղեղծումներու ընդհանրացող երեւոյթը որուն բնօրրանը կը նկատուի յաճախ Իտալիան, սակայն այսօր գետին զտած է նաեւ Եւրոպայի ու աչխարհի այլ երկիրներուն մէջ։ Սպանիան, Գերմանիան, Անգլիան ոչ ալ ձախողնը կամ Միացեալ – Նահանգներ բացառութիւն կը կազմեն բարքերու անկումի համամատնութեան։

Ինչո՞ւ անդունդը կը մեծնայ քաղաքականն աչխարհին եւ քաղաքացիներու միջեւ. ինչո՞ւ քաղաքականութիւնը ամէն բան կ'ընէ մեծցնելու համար անդունդը. ինչո՞ւ ժողովրդավարութիւնը որ բոլոր ժամանակներու յաղթականը կը նկատուի, ինքզինքը կ'ուրանայ, կը մատնուի յոռետեսութեան. ինչպէս կ'ըլլայ որ այնքան ձախակողմեանները որոնք արժէքներու եւ սկզբունքներու կրողները կը յաւակնին ըլլալ, կը յայտնուին որպէս հերոսները մութ գործերու, չհամոզութեան, վերջապէս բաներու որոնք իրենց կարծիքով, միայն աջակողմեան կուսակցութիւններու մենաչնորհը կրնային ըլլալ։ Կացութիւնը լրիւ ըմբռնելու համար անհրաժեշտ է պատասխանել այս կարգի հարցումներու. կարելի է երկարել անոնց չարքը, ցոյց տալու համար թէ միլոդ յոռետեսութեան ու աչխարհի կաղն ի կաղ ընթացքին պատճառը միայն դրամական տագնապը եւ Մաասթրիխթի դաչնագիրը չեն։ Ընդհանուր տագնապը սովորականէն աւելի լայնատարած է ու պէտք է լրջօրէն նկատի առնուի։ Արեւելեան ժողովրդավարութիւնները որոնք ծագում առին համայնավարութեան անկումով, անջատ խնդիր կը ներկայացնեն. մտածողներ կան որ վերջ տրուած զաղափարականը պիտի վերայայտնուի ազգային – ընկերվարութեան խառնուքի մը ձեւով եւ երբեմն բռնութեամբ արտայայտուած։

Իսկ Արեւմուտքի մէջ տարբեր բնոյթ ունի խնդիրը. հոն պէտք է հարց տալ թէ ժողովրդավարութիւնը անհանդուրժելի չէ՞ դարձած այն պատճառով որ բարգաւաճ ընկերութիւնները աստիճանաբար կը չնչեն ապահովները որոնք պէտք է դոյութիւն ունենան «արժէքներու կառավարութեան» եւ «չահերու կառավարութեան» միջեւ։

Անշուշտ, որպէս վարչական գրութիւն ժողովրդավարութիւնը չէ որ յանցաւորն է այս բոլորին։ Եկեղեցին եւս որ բացառիկ միտքերու մը, մատնուած է նման տագնապի մը. առաջ պատճառը այն պատասխանատուներն են որոնք կը չփոթեն գործի աչխարհն ու կրօնքը։

Բարեկեցիկ ընկերութիւններու մէջ անհատական մակարդակի վրայ, դրծերը լաւ ընթացքի մէջ են, բայց ոչ հանրային կեանքին պատկանողները։ Պատճառն այն է որ այս ընկերութիւնները դադրած են «արժէք»ներու արտայայտիչը ըլլալէ. արժէքներ, որոնք պատուար կը կանգնին հարստութեան։ Իրենց հետ կը չփոթուին պարտականութիւնները ու չահաբեր գործերը։ Դատաւորներ, բժիչկներ, լրագրողներ, փրոֆէսօրներ, ծերակուտականներ սրբած են սահմանադիծը իրենց առաքելքի դրծունէութեան ու խորհրդատուի, աթոռակալի, ներկայացուցիչի դերքերուն մէջեւ։ Այսպէսով կը ստեղծուի քաղաքա – տնտեսական լոպիներու տիրապետութիւն մը։ Առոր յօժարած զանգուածներ որոնք աւելի մօտ են իչխանութեան, կը պահանջեն որ ընդհանուր չահը նոյնանայ միչտ իրաքանչիւր անհատի նիւթական չահուն։ Առոր հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ անհատները ժողովրդավարութիւնը կը նկատեն «առօրեայ գործածութեան ու փոխանակութեան արժէք» մը։ Կառավարութիւններն ալ աւելի կը վատթարացնեն կացութիւնը. թէ՛ աջը, թէ՛ ձախը միասնաբար կ'արտադրեն «արժէքներու կառավարութեան» հակառակորդ տիպարներ, ծնունդ տալով ժողովրդավարութեան մը որ դիւրութեամբ կ'ապականի ու կ'ապականէ։

Ստեղծուած կացութիւնը կը մղէ նոր յեղաչրջումի մը առաջնորդին որ պիտի դիմէ հարուստ ընկերութիւններուն։ Ժողովրդավարութիւնը մահուան կը դատապարտուի ոչ միայն բռնատիրական օրէնքներով եւ կեղծուածման ճամբարներով. ան կը մեռնի նաեւ երբ կասկածելի, նախնական կը դառնայ, կը մնայ առանց «արժէքներու կառավարութեան» նեցուկին ու ի վերջոյ պատճառ կ'ըլլայ քաղաքական հանդէպ զզուանքի ու արհամարհանքի։

Այս նկատառումները պէտք է ունենան յատկապէս այն ընկերութիւնները որոնց տագնապը ամէնէն երկարատեւը պիտի ըլլայ եւ որոնք կը հաւատան թէ զեղծումներու, կաշառակերութեան, զգուանքի վրայ հիմնուած ժողովրդավարութիւն մը կրնայ երկար կեանք ունենալ։ Այս մասին ազգարարութիւններու մէկ տոկոսը կը ծագի «ապագայի կարօտ»է մը որոնց տէրերը միչտ նոյն փարումը ունեցած են ժողովրդավարութեան հանդէպ։ Այդ տէրերը որոշ տարիքի մը հասած այն մարդիկն են որոնք նախանձախնդիր են ժողովրդավարութեան առողջութեան, նոյնիսկ այն չրջանները համար երբ իրենք այլեւս հեռացած պիտի ըլլան թատերաբեմէն։

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԹԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

կիրակի, Փետրուար 7

Նախաճաչեցի։

Այսօր ժամը 14-ին Հայաստանի Ֆիլհարմոնիկ նուագախմբի նոր համերգասրահի անդրանիկ համերգն էր։ Երկչոտեցի, որ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը 100·000 տոլար է յատկացրել համերգաչրջանին։ Նկատի ունենալով երկրի անտեսական վիճակն ու նուագախմբի ղեկավարի հնուց կիրառած միահեծան կեցուածքը, այս դումարի յատկացումը տոլարի չուրջ ստեղծուած պաշտօնական եւ պետական «սեւ չուկա»-ի բերումով, նիւթական աննախընթաց «չանթաժ»-ի մէջոց է՝ «ունկնդիրներ»-ին կաշառելու եւ նրանց մօտ ջերմ համակրանք ստեղծելու համար։ Դրա արդիւնքն ահաւոր մշակութային անկում է։ Բազմաթիւ անգամներ արտայայտուել եմ այդ վնասակար վերաբերմունքի եւ դրա ծանր հետեւանքների մասին։ Երկչոտեցի «Ապ»-ը զեկոյց էր գրել նոր համերգաչրջանի մասիր եւ յօդուածը աւարտել էր այս առդրով «Վճարելով խորհրդանչական մի դումար առավելագոյնը 3 ռուբլի կարելի է բոլոր կիրակի օրերը հաճախել «Արամ Խաչատրեան» համերգասրահ և ջերմանալ բառիս թէ ուղղակի թէ անուղղակի իմաստով»։ Ցիչուած տողերը ահռելի հեգնանք է մի ամբողջ երկրի ժողովրդի հանդէպ, որն զրկուած է տարրական ջերմութիւններից։ Եւ ցաւալին այն է, որ այս բոլորն արւում, գրւում ու խօսւում է արւեստի, երաժչտութեան եւ ժողովրդի բարօրութեան անունով։ Սա բառիս բուն իմաստով «բոլչեւիկեան» ոճի «ամբոխավարութիւն» է։

Հիւրանոցներում, յայտարարութիւնների վրայ, նոյն միտքն է արտայայտուած նաեւ անգլերէնով, Յայտարարութեան մէջ յիչուած է, որ համերգասրահի ընթացքում ծրագիր է նուիրուած Սիրոյ տօնին (St. Valentine's day)։ Պիտի նչեմ, որ Եւրոպայից Ամերիկա հասած այդ տօնի եւ համերգի թուականը համընկնում է մեր աւանդական Տեառնընդառաջին (Սիմէոն Ծերունու տօն)։ Ակամայ խորհում եմ այս տարօրինակ քայլի մասին։ Մեր պատարագի պաչտօնական մասն կազմող «Հայր Մերը» մի քանի տարի է, որ չարաչահւում է «Մեր Հայրենիք»-ի կողքին ու համերգասրահ է մացրուել։ Աղօթքի բնագիրն էլ գրաբար ու աչխարհաբար սրահի պատերին է գրոչմուել(*) եւ այժմ էլ նոյն անպատասխանատուութեամբ Սիմէոն Ծերունին է փոխարինւում Սուրբ Վալենթայնով (Սիրոյ տօն)։

Ո՞ր սիրոյ եւ ինչպիսի՞ սիրոյ մասին է խօսքը...

Ո՞վ է տնօրինում այս անհեթեթութիւնները...

Մինչեւ ո՞ւր եւ ե՞րբ պիտի հանդուրժել, որ «ժողովուրդ»-ն նման կեղծիքներով կաչառուի։

Երեկոյեան ժամը 19·30-ին կրկին գընում եմ Վարպետ Արծրուն Բերբերեանցին դանելու։ Երկար թակում եմ դուռը մինչեւ լսում ու բացում են։ Ընտանիքի չորս անդամներից միայն երեքն են ներկայ։ Պարզւում է, որ որդին աւելի քան երեք ամիս է ականջի բորբոքում է ստացել։ Հիւանդանոցում է։ Մայրն ոտքով ամէն օր մինչեւ հիւանդանոց է գնում ու գալիս։ Անցեալ օր վայր է ընկել եւ ձեռքին եղած թերմոսը, որով տաք ջուր էր տանում, ջարդ ու փչուր է եղել...

Նստում ենք խոհանոցում փոքրիկ պատրոյդով մի լապտերի լոյսի տակ։ Պատմում է, որ ինքն որդու հիւանդութեան եւ նեցուկ չունենալու պատճառով վաղուց է, որ չի կարողանում պէտք եղած կերպով աչխատել։ Ցուրտն էլ միւս կողմից է խանգարում։ Աղջիկը մանրանկարներ է նկարում։ Վերջերս նկարել է Գրիգոր Նարեկացուն՝ կամարի տակ իրրեւ ճգնաւոր։ Ճանաչուած նկարի մի տարբերակն է. հրատարակուել է դուռնատիպ։

Վարպետի գործն յարգուած է եղել միչտ։ Նրա ձեռքի աչխատանքները մեծամեծների, հանրայայտ դէմքերի ու պաշտօնական հիւրերին են նուիրել։ Վերջերս Ֆրանսացի դեսպանուհին է իր մօտ եղել. մի քանի գործ է պնդել։ Լաւատեղեակ լինելով երկրում տիրող վիճակին ու արհեստաւորների ծանր պայմաններին, չի գլացել սակարկել։

Վարպետը մի քանի կատակներ է պատմում լենինականցիներից ու ասում. «Գիմբեցիք վերջերս մի նոր բան են հնարել. ասում են՝ ...Լարիս վերջը կըճղորիս...»։

Հանում եմ դրիչս ու ազօտ լոյսի տակ գրում եմ լսածս։

Դուռը թակում են։ Մեքենավարն է. եկել է ինձ հիւրանոց վերադարձնելու։

Քաղաքում ամէն ինչ թագուած է խաւարի մէջ...

Աստիճաններից վեր եմ բարձրանում մութի մէջ հաչուելով աստիճանների թիւը...

երկուչաբթի, Փետրուար 8

Ձիւն է գալիս այսօր։ Երթեւեկի միջոցները խրւում են ձիւնի մէջ։ Ամէն ինչ էլ աւելի է դանդաղել։

Լրագրաւաճառի կրպակն երէկ դիչեր ջարդել ու թալանել են։ Նախ զարմանում եմ թէ ինչո՞ւ չեսոյ բացառութիւն եմ ստանում։ Այժմ ամէն մի օրաթերթն առնուազն 3 ռուբլի արժի. (համահաւասար համերգի խորհրդանչական դումարին)։ ուրեմն թալանելու դէպքում չօչափելի դրամապլուս է կարելի գոյացնել։

«Մատենադարան» եմ անցնում մի երկու հոգու հանդիպելու համար սակայն դադարի օր է եւ ամէն ինչ ապարդիւն է անցնում։

(Շար. 18)

(*) Հարց է ծագում թէ ինչո՞ւ «Մեր Հայրենիք»-ի պարագային նոյնը չի արւել։

(Շար· Ա· Էջէն)

Թեան մէջ քան գործազրկութիւնը որ ընկերվարական տագնապ մը չէր։

Արդիւնքներու հռչակումէն եաք, երկու կողմերն ալ չատ զնահատելի դիրք մը ունէին։ Այսինքն՝ այլը համեստ կը մընար, դիտակից իր պատասխանատուութեան եւ յաղթանակով չէր գինովցած։ Ճիշդ է որ ժառանգութիւնը ծանր է եւ 15 ամիս ունի (մինչեւ 95-ի նախագահական ընտրութիւնը) «հրաչք» գործելու համար։ Ուրեմն, իրեն կը սպառնայ չատ բնական բան մը՝ յուսախաբ ընել։ Թէեւ չատ բան ակնկալող ալ չկայ խորքին մէջ, կը մնայ գոնէ՝ փնտռել չտալ գացողը։ Թերեւս ա՛յդ մարզին մէջ, կրնան յաջողիլ։

Ընկերվարականներն ալ դառնութեամբ հաստատեցին իրենց պարտութիւնը։ Ռոքար չծածկեց գործուած սխալները, որոնց գինը կը վճարուի, մինչ Ֆաբիուսն է որ դեռ իր կուսակցութիւնը «յառաջդիմութեան» կուսակցութիւն որակելէ չքաշուեցաւ...։

Երկուշաբթի օր, Պէրէկովուա իր կառավարութեան հրաժարականը կը ներկայացնէր։ Կը սպասուէր որ Միթերան նոր նախարարապետ մը նշանակէ, հաւանականը կը մնար՝ Ֆապիուս։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԼՑԻՆ փրկուեցաւ բաւական իրարանցումներէ եաք, չարաթաւերջին։ Հակասական լուրերը իրարու յաջորդեցին, մինչ Համագումարը իր պաշտօնազրկումէն զատ Նորհրդարանի նախագահին՝ Ռ· Խուսբատովի ալ պաշտօնազրկումը կը պահանջէր։ Մոսկուայի կեդրոնը Ելցինի ի նպաստ ցոյցերը կը ծաւալէին (60-էն 70 հազար հոգի)։ Ցուցարարներ եկած էին նոյնիսկ Ելցինի բերդէն՝ Սվերդլոսկէն։ Այլ հաւատարիմներ ալ եկած են ինչպէս՝ Էլէնա Պոնէր, Լկոր Կայտար, Եակունին եւայլն։ Ելցին խօսք կ'առնէ· — «600 երեսփոխաններ չեն որոնք պիտի որոշեն Ռուսաստանի ճակատագիրը։ Չեմ ենթարկուիր»։ Ի վերջոյ ենթարկուելու կամ չենթարկուելու հարկ չեզաւ, քանի պաշտօնազրկումը մերժուեցաւ։ Համագումարին կողմէ։ Հարկ էր 2/3-ի մեծամասնութիւն մը որ ձեռք չձգուեցաւ (698 ձայն) քանի առաջարկուած բանաձեւը 617 ձայն ստացաւ մինչ, Խասբուլատովի պաշտօնազրկումին համար, պարզ մեծամասնութիւն մը կը բաւէր, այսինքն առնուազն՝ 517 ձայն, բանաձեւը միայն 339 ձայն ստացաւ։ «Համայնավար պետական հարւածը չյաջողեցաւ, ժողովրդավարութիւնը յաղթեց, երիտասարդ Ռուսաստանը յաղթեց» յայտարարեց Ելցին։ Այս յաղթանակը, սակայն, ամէն բան չի կարդադրեր, քանի կացութիւնը փայլուն չէ։

ԻՏԱԼԻՈՑ քաղաքական ամէնէն ծանօթ դէմքերէն մէկը՝ Ճուլիօ Անդրէոթթի «մաֆիական գործունէութեան» ամբաստանութեան տակ է։ Կաշառակերութեան դէմ բացուած պայքարը ոչ ոքի կը խնայէ։ Անդրէոթթի, այսօր 74 տարեկան, 1946-էն ի վեր պլխաւոր պարագլուխներէն է Իտալիոյ քաղաքական կեանքին եւ անշուշտ իր — դեմօ — քրիսթիանի — կուսակցութեան։ 1970-էն ի վեր 7 անգամ նախարարապետ եղած է, իսկ 1946-էն ի վեր 34 անգամ նախարար։ Նախորդ քննութեան մը առեն (1984) կրցած է ինքզինք փրկել, բայց, Ռոպէրթօ Գալվիի սպրին համար (կախուած դռնուած էր Լոնտոնի կամուրջի մը տակ, 1982-ին) փէ 2 օթեակին բուն դեկավարն է։ Ինք յայտարարած է թէ չատ ազդուած է եղած ամբաստանութենէն, բայց չի զարմանար, չատոնց է որ զրպարտութիւններ կան իր հասցէին։ Անդրէոթթիի դերին մասին մաֆիային մէջ, խոստովանութիւններ ըրած են զանազ գտնուող ամբաստանեալներ, անոնք որոնք «զղջացած են» եւ կը խօսին։ Ասոնց չնորհիւ է արդէն որ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են մաֆիային մէջ։

ՊԻԻԼի մէջ (Ալզաս) տեղացիները բուռն կերպով հակազդած են դուրանական ղըպրոցի մը բացման, զոր ծրագրած էին Թուրքերը։ Տեղւոյն քաղաքապետը ստիպուած եղած է յետ քայլ ընել։ Երկու տարի առաջ է որ Թուրքերու Մշակութային Միութիւնը (60 անդամ) առաջարկած է 850 հազար ֆր·ի գնել ծախու դրուած չէնք մը, որ քաղաքապետարանին կը

ASCENSION

4 JOURS EN NORMANDIE
AU CENTRE DE VACANCES
DE LA
CROIX ROUGE ARMENIENNE
Les 20, 21 ,22 et 23 Mai

Départ de l'autocar :

Jeudi matin
— ALFORTVILLE
Place Carnot à 8 h
— ISSY-LES-MOULINEAUX
Eglise Arménienne à 8 h 30
— GARE SAINT LAZARE
25, rue de Rome, Paris à 9 h

Participation aux frais :

Voyage + Séjour de 4 jours en pension complète + Excursions Deauville, Mont Saint Michel etc.....680 F.

***

Le Centre de Vacances de la
CROIX ROUGE ARMENIENNE
situé sur les plages de Normandie, ouvre ses portes durant la saison estivale, à partir du 7 Juillet pour y accueillir nos compatriotes de tous âges.

Les enfants et les adolescents sont admis seulement accompagnés de leurs parents.

Pour retenir les chambres ou pour tous renseignements téléphoner à :
NAVASSARTIAN 39 85 36 53
POHANIAN 43 37 90 69

A partir du 4 Juillet téléphoner au *Centre de Vacances* 16 — 31 21 77 63

Tebrotzassère

Le Collège Tebrotzassère rappelle qu'il est habilité à percevoir la TAXE D'APPRENTISSAGE.

Toutes sociétés, après avoir versé la Taxe d'Apprentissage auprès d'une Chambre de Commerce et qui rencontreraient des difficultés, sont priées de prendre immédiatement contact avec le Collège au : 43. 81. 01.. 72.

ASSOCIATION NAREG

— ENGHIEN —

LA TROUPE DE DANSE NAREG
S'AGRANDIT !

Jeunes Arméniens qui aimez la danse traditionnelle arménienne, venez partager votre arménité dans une ambiance dynamique et motivante.

Répétitions : Lundi soir ou mercredi selon âges et niveaux

Renseignements : Faites le premier pas et appelez Myriam au 48. 41. 49. 37.

պատկանի եւ հոն հաստատել Ֆրանսերէնի եւ Թրքերէնի դասեր, դուրանական ղըպրոց մը, աղօթարան մը եւ ծննդատուն մը։ Միութիւնը երաշխաւորութիւններ կրնայ տալ, Սթրապսուրկի հիւպատոսարանն ալ զօրավիդ է։ Քաղաքապետը համաձայն է, չի նախատեսեր բնակիչներու ընդդիմութիւնը։ Վերջերս, մանաւանդ, մթնոլորտը աւելի լարուած է։ Հրշէջները, որոնք չէնքին դրացի են, կ'ուզեն իրենք գնել 750 հազար ֆրանքի, եւ վէճերը կը չարունակուին թաղապետութեան մէջ, ուրիշ չէնք մը կ'առաջարկուի Թուրքերուն, բայց, չի բաւեր հանդարտեցնելու համար բողոքողները։ Ի վերջոյ, ասոնք կը յաղթեն, Թրքական մշակութային կեդրոնը պիտի չբացուի։ Թուրքերը համակերպած են եւ չեն պահանջեր իրենց իրաւունքները, միայն կը տրտնջան· — «Ի՞նչ ոճիր գործած ենք, բացի Թուրք ըլլալէ...»։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԱՍԿՈՒՄ ԵՒ ԿԱՐՕԶ

Ս· ՅՈՒՂԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ· —
Մարտ 31, ԼԸ· օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՑ· ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ· — Մարտ 31, ժամը 5-ին։

Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՄԱ

Զորեքշաբթի, Մարտ 31-ին

Հոկտմբ, Խաղաղականի, Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին երեկոյեան ժամը 5-ին՝ Սէն — Ժերմէի եւ Շրջակայքի Ս· Սահակ — Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կը ծանուցանէ Թէ Կիրակի, Ապրիլ 11, Զատկի տօնին առթիւ, Մայր եկեղեցւոյ բակին մէջ՝ տեղի պիտի ունենայ վաճառք Զատկական խմորեղէններու — Չէօրէէք - եւ գունաւոր հաւկիթներու։

Ձեր առեւտուրը կատարեցէք ի նպաստ եկեղեցւոյ՝ զարդարելով զատկական ձեր սեղանները հայկական բարիքներով։

ՏԻԿՆԱՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ — ՓԱՐԻԶ

ԾԱՂԿԱՁԱՐԴԻ ՃԱՇ

ընտանեկան մթնոլորտ

Կիրակի, Ապրիլ 4, ժամը 13-ին
17, rue Bleue, Paris 9e

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
45 — 54 — 29 — 05
ժամը 19-էն եաք։

Ճաշի գին՝ 100 ֆր·։
Մանուկներու՝ 50 ֆր·։

CROIX BLEUE
Centre de Vacances

La Croix Bleue des Arméniens de France organise deux séjours à son Centre de vacances de Bellefontaine (Jura) pour les *enfants de 7 à 13 ans.*

1er séjour : du 8 juillet au 1er Août
2ème séjour : du 2 au 29 Août
prix : pension pour un enfant 3 000 F
pension pour deux enfants 5 500 F
pension pour trois enfants 8 000 F
voyage (pour Paris et sa région): 400 F

Pour les inscriptions veuillez vous adresser au bureau de la section de la CBAF la plus proche de votre domicile ou au bureau du Conseil d'Administration au — 17, rue Bleue, 75009 Paris.

**

Inscription à la Colonie de Bellefontaine Croix Bleue d'Alfortville, section Hélen Puzant
— le samedi 3 avril à compter de 16h pour le mois de juillet
— le samedi 15 mai à compter de 16h pour le mois d'août.

Ces inscriptions auront lieu à la Maison de la Culture - 9, rue de Madrid, Alfortville.

les 22 - 23 et 24 Avril à Paris

COLLOQUE
SUR
L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE

Sa théologie, son histoire, son présent

Organisé par :
La Fédération Protestante de France et l'Eglise Apostolique Arménienne

Jeudi 22 AVRIL - 20 h 45 - *Mairie du VIe*
CONFERENCE PUBLIQUE D'OUVERTURE
de Sa Sainteté
KAREKINE II
Catholicos de la Grande Maison de Cilicie
«LE CREDO DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE»

Vendredi 23 AVRIL - *Salle Nourhan Fringhian*, Eglise Apostolique Arménienne Saint Jean-Baptiste - 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
8 conférences par *G. Dédéyan, T. Rév. Père N. Baboudjian, R. Père C. Renoux, B. Outtier, Mgr. M Krikorian, P Donabedian, Dr. A. Khazinedjian, Me S. Balian.*
21 heures : GRAND CONCERT PUBLIC au *Temple de l'Oratoire du Louvre*
Chants liturgiques arméniens par la Chorale Sipan-Komitas
sous la direction de *Garbis Aprikian*

Samedi 24 AVRIL - *Salle Nourhan Fringhian*, Eglise Apostolique Arménienne Saint Jean-Baptiste
2 conférences et synthèse
par *Mgr. Kude Nacachian, B. Chahbazian, Mgr. N. Zakarian, Rév. S. Sahagian, K. Torossian* 11h30 - 13h :
Célébration de la Sainte Messe et Requiem, en l'Eglise Saint Jean-Baptiste, à la mémoire des martyrs du génocide de 1915.

Inscriptions au Colloque :

200 F., compris rafraichissements-pauses, déjeuner du 23 Avril et entrée au concert (entrée concert seul 50 F.).. Chèques à libeller au nom de «l'Eglise Apostolique Arménienne—Colloque ». Formulaire d'inscription et réglement à adresser *avant le* 15 *Avril*, au Pasteur Samuel Sahagian, 58, rue Madame, 75006 Paris (Tél. : 45 48 13 50) ou à Kégham Torossian, Eglise Apostolique Arménienne, 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris (Tél. : 43 59 67 03).

Un dépliant détaillé est à votre disposition sur simple demande.
(*Toutes les conférences seront en français*)..

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 31
MERCREDI
31 MARS
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·029 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.029

ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ

Է. Տ. ՊԱԼԱՏԻԽՐ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ
ԺԱՄԱՆԱԿ ՉԿՈՐՍՆՑՈՒՑ

Ոչ մէկ անակնկալ : Նշանակուեցաւ ան՝ որ պիտի նշանակուէր : Անակնկալը, թե՛ ըլլա, դէպքերու արագընթաց հոլովոյթն էր : 1986-ին Միթերան 3 օր սպասած էր, նախքան Շիրաքը նշանակելը, այս անգամ ամէն ինչ չուա ընթացաւ : Մարտ 29-ին իսկ, վերջնական արդիւնքներէն ճիշդ 24 ժամ ետք, ժամը 20-ին, Նախագահ Միթերան չատ կարճ ելոյթ մը ունեցաւ, որու ընթացքին եթէ նշանակեց համակեցութեան նոր նախարարապետը, չնշանց նաեւ թէ պիտի չարունակէ արտաքին եւ պաշտպանութեան մարզերու մէջ ցարդ տարուած քաղաքականութիւնը : Այլ խօսքով, ճշդեց թէ ձեռնածալ նստելու բնաւ պատրաստութիւն չունի : Բայց, անդրադառնանք իր ելոյթին :

Խօսքն ուղղելով ժողովուրդին, Միթերան ըսաւ. — «Նոր, շատ կարեւոր մեծամասնութիւն մը ընտրելով Ազգ· ժողովին մէջ, ցոյց տուիք այլ բաղաքականութեան մը ձեր կամքը : Այդ կամքը խղճամտօրէն պիտի յարգուի : Ընդունեցայ Փիէր Պէրեգովուայի հրաժարականը··· : Այս իրիկուընէ նախարարապետի պաշտօնը կը վըստահիմ, Պետական նախկին նախարար, փարիզի երեսփոխան՝ Էտ· Պալատիւրի : Ոչ միայն անոր համար որ ամէնէն ատակը կը թուի ըլլալ մեծամասնութեան զանազան բաղկացուցիչները համախմբող, այլեւ իր ձեռնհասութիւններուն պատճառաւ : Կը մաղթեմ որ ի վիճակի ըլլայ, ժամ առաջ, կազմելու կառավարակազմ ամուր եւ համերաշխ խմբակ մը» : Ապա, նախագահը կը յիշեցնէ որ Մասթրիխթի դաշնագիրը պէտք է դործադրուի : Անմիջականին համար հարկ է պահպանել եւրոպական դրամական դրութիւնը : Միայն մերմէ կախում չունի, բայց, Ֆրանք մը հաւասար սակով պահպանուած մարքին հետ ատոր մէկ պայմանն է : Պարտուած մեծամասնութեան ուղղելով իր խօսքը, կ'ըսէ· — «Եղբայրական զգացումներս կը յայտնեմ իրենց : Կ'ըսեմ որ ներկայի դժուարութիւններէն անդին, կուգայ հաղարտ դատումի ժամանակը վերջացող շրջանին վերաբերող : Վստահութիւն ունիմ պատմութեան դատումին» : Ապա, նանող մեծամասնութեան կը մաղթէ որ ան գոնէ ուղիները որոնք թոյլ պիտի տան երկրին պատասխանել Ֆրանսացիներու տենչանքներուն : Վերջապէս, հայրենակիցներուն կ'ուղղէ իր վերջին խօսքերը· — «Կ'ըսեմ՝ աշխատինք : Աշխատինք բոլոր Ֆրանսայի յաջողութեան համար : Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը : Կեցցէ՛ Ֆրանսան» :

Հազիւ կէս ժամ ետք, Պալատիւր կը հանէր էլիզէ : Նախագահին հետ կը տեսնուէր ժամ մը եւ 10 վայրկեան ու ելքին չատ կարճ ելոյթ մը կ'ունենար : «Նախագահը յայտնեց ինծի իր որոշումը զիս նախարարապետ նշանակելու : Ընդունեցայ : Վաղն իսկ պիտի նուիրուիմ նոր կառավարութեան կազմութեան : Կը մաղթեմ ժամ առաջ յաջողիլ : Սեղմ խմբակ մը պիտի ըլլայ, որպէսզի հոն տիրեն համերաշխութիւնը, արդիւնաւէտութիւնը եւ համախոհութիւնը : Պէտք է ջանայ հանախմբել, անհրաժեշտ բարեփոխումներ աշխատանքին շուրջ, բոլոր Ֆրանսացիները, իւրաքանչիւրին համոզումներուն յարգանքով յարմարցնելով մէջ : Մեր երկիրը տագնապ մը կ'ապրի : Մեր բոլոր ճիգերը պէտք է զօրակոչի ենթարկուին, որպէսզի յաղթահարենք անոր : Այդ պատճառաւ, նոր կառավարութիւնը պէտք է ճիգ ճիգի նուիրէ մեր երկրին կացութիւնը վերականգնելու եւ վստահութիւնը վերահաստատելու» :

Նշուեցաւ թէ Պալատիւր ալ, օրուան ընթացքին, չէր սպասեր որ ամէն ինչ այսքան արագ ընթանայ : Առաւօտ գացած էր Պուլվ· Սէն - Ժերմէնի իր գրասենեակը, ապա՝ Օթէլ տը Վիլ, Շիրաքն ու ընդհ· «սպայակոյտը» տեսնելու, ճաչած էր մէկուն հետ Փլազա — Աթենէ եւ կէս օրէն ետքն ալ, այնքան զբաղած չէր որ գացած էր այցելելու Ամենովիխս Գ·ի ցուցահանդէսը :

Այսօր չէ միայն, այլ քանի մը չաբաթ է որ մամուլը կը զբաղի այս «ծանօթ անծանօթով», որ հայրը կը նկատուի համակեցութեան (ինչ է որ 1983-ին, բառը գործածած է «Մոնտ»ի իր մէկ յօդուածին մէջ) : Ծնած է 1929-ին, Իզմիր : Գաղտնիք չէ որ հօրը եւ մեծհօրը կողմէ հայկական ծագում ունի եւ մօրն ու մեծ — մօրը՝ ֆրանսական (Փրովանսի չրջանէն) : Չի սիրեր այդ հօրենական ծագումը յիշել, ինչ որ իր իրաւունքն է եւ լատ մեղի որեւէ անհրաժեշտութիւն չկայ պնդելու այդ կէտին վրայ, երբ ենթակաները բարդոյթի կամ ինչ — ինչ պատճառներով, չեն ուզեր : Թող չուշեն եւ վերջ : Այս ուղղութեամբ արդէն չատ յատկանշական է դիտել, որ մինչ Միթերան ընդհանրապէս «Ֆրանսան» կ'ոգեկոչէ, Պալատիւր միչտ անհրաժեշտ կը դտնէ «մեր երկիրը» ըսելու : Ինչպէս կը յիշէ «Ֆիկարօ» հայրը Օսմանեան դրամատան տնօրէններէն մէկն էր եւ իր ընտանիքը մաս կը կազմէր Լըվանթէննեներու առեւտրական ընկերութեան :

Ուրեմն, ինչպէս ըսինք, ծնած է Իզմիր : Կանուխէն ընտանիքին հետ փոխադրուած է Ֆրանսա (Մարսէյլ) ուր յաճախած է Թիէր լիսէն, (Մարսէյլ է արդէն, որ երեք տարի առաջ, իր մեծ եղբայրը՝ Ռոպէր յանկարծամահ եղաւ եւ յուղարկաւորութիւնն ալ կատարուեցաւ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին) : Անկէ ետք, իր բարձրագոյն ուսումը կը համապատասխանէ ներկայ քաղաքական դէմքերու դասական ուղիին, այսինքն՝ անտեսական դիտութիւն, քաղաքական դիտութիւն եւ անշուշտ ԷՆԱ : Քաղաքական գետնի վրայ, առաւելաբար Փոմփիտուի «չուքին տակ» սկսած է իր ասպարէզը : Մարի — Ֆրանս կառոն է որ այդ շրջանէն գինք անուանած է «Պալամու» (Պալատիւրի բառախաղ) : Ազատական անտեսութեան կողմնակից, աւելի մտիկ ընող, քան՝ խօսող, իմունալ ունի (անգլիական որակուած), բանական «չափուած — ձեւուած», կնոջը եւ 4 զաւակներուն հետ յոգնակի կը խօսի եւ իր ամբողջ ապրելակերպը լաւագոյնս պատկերացուցած է փլանթիւ, ծաղրանկարով մը ուր Պալատիւր միչտ գահաւորակի մը մէջ է : Ճիշդ է որ կարելի չէ գինք ժողովրդական դէմք մը նկատել : Ան տպաւորութիւնը կը թողու նաեւ որ չի կրնար ջղայնանալ, բայց, կամքի տէր, վճռական անձ մըն է : Առաւելութիւնն ունեցաւ, ամէն պարագայի մէջ, սին խոստումներ չընելու : Ըսաւ որ գործազուրկներու թիւը չի կրնար նուազիլ, դժուարութիւնները մեծ են, անմիջական յաջողութիւններ չի կրնար տեղի ունենալ, հարկ պիտի ըլլայ անուղղակի տուրքերու դիմել եւ դժուար որոշումներ տալ : Իւմանիթէի համար գործատիրութեան եւ մեծ փիճաւնսին մարդն է :

*Հաւանական էր որ Մարտ 30-ին իսկ ներկայացնէր կառավարութեան կազմը, ուր հաւասար եւ արդար բաչխում մը պէտք է ըլլայ ԻԽ - Տէ - Էֆ-ի եւ Էմ - Փէ - Էմ-ի միջեւ : Առաւելագոյն երեսփոխան ունեցողը արժանի է նախարարապետի աթոռին, ուրեմն ԻԽ - Տէ - Էֆ-ը Ապ· Ժոսէ Պոնէի եւ Ժան Լիփգի հետ միասին պիտի ունենայ երեք նախարար, Ֆապիուսի եւ Ռոքարի հետ միասին երեք նախարար, Պալատիւրի հետ միասին երեք նախարար, Ժիսքար տ'Էսթէնի հետ միասին երեք նախարար : Ինչպէս կը տեսնուի, ամէն մէկ ուժ իր ներկայացուցիչները պիտի ունենայ կառավարութեան մէջ : Ինչ կը մնայ Ռոքարի կողմնակիցներուն, որոնք ներկայացուցիչ չունին կառավարութեան մէջ, ինչպէս նաեւ Ժան Լիփգի հետ գացողները, որոնք ներկայացուցիչ չունին կառավարութեան մէջ, ասոնք ալ պիտի ունենան իրենց ներկայացուցիչները

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱՐԵԼԻ Է ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԸՂՁԱԼ 50 ՀԱԶԱՐ ՖՐԱՆԿՈՎ

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

«Arménie, 3000 ans d'histoire» (*Հայաստան, 3000 տարուան պատմութիւն*) – այս անունով լոյս տեսաւ Ֆրանսական Les dossiers d'archéologie *հրատարակչական շարքին թիւ 177, Դեկտեմբեր 1992-ի համարը, նուիրուած պատմական Հայաստանին եւ Սփիւռքին պատմութեան, հնագիտութեան, արուեստին ու մշակոյթին: 146 մեծադիր էջերէ բաղկացած այս արժէքաւոր հատորը, արդիւնք՝ Հայաստանի եւ Սփիւռքի տասնեակ մը ծանօթ բանասէրներու գործակցութեան եւ շատ ճոխ նկարազարդումով՝ մէկ նոր արտայայտութիւնն է մշակութային ու մարդկային այն ջերմ յարակցութեան որ Ֆրանսայի եւ հայ ժողովուրդները ունեցած են պատմութեան ընթացքին: Ֆրանսական եւ հայկական այս կապերու պատմութիւնը իրապէս համալսարանական տեսլականի արժանաւոր ստեղծագործութիւն մը կը թուի ըլլալ, այնքան բարդ ու տարածուն երեւոյթ է ան: Արդի ժամանակներուն այդ կապին առաջին նշանակալից քայլը՝ 1810 Դեկտեմբեր 8-ին Փարիզի* Ecole des langues orientales vivantes-*ի (Արեւելեան կենդանի լեզուներու դպրոց) մէջ «Հայոց լեզուի փորձնական» պարապմունքներու բաժինի մը հաստատումն էր որ երկու ամիս ետք Նափոլէոն Պոնապարթի հրովարտակով հայագիտական ամպիոնի վարկ պիտի ստանար (ըստ երեւոյթին, Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւնը դեր խաղացած է այս բացառիկ յաջողութեան ձեռքբերումին մէջ): Այս ամպիոնի առաջին դասախօսը Հայ եղած է – Յակոբ Շահան Զրպետեան, ճանչցուած Եւրոպայի մէջ իբրեւ* Cirbied *(ծնած Ուրֆա, 1772-ին, հեղինակ բազմաթիւ քերականական ու բանասիրական ուսումնասիրութիւններու, մահացած՝ 1837-ին; 1826-ին Ներսէս Աշտարակեցի կաթողիկոսի հրաւէրով Փարիզէն Թիֆլիս կը փոխադրուի ուսուցչութիւն ընելու «Ներսիսեան» Վարժարանի մէջ): Փարիզի Համալսարանի Արեւելեան լեզուներու Կաճառի Հայագիտական ամպիոնին փառքն ու վարկը կերտած են Ֆրանսայի քանի մը նշանաւոր դասախօսներ որոնց շատ բան կը պարտի հայագիտութիւնը –* Edouard Le Vaillant de Florival *(1828-1862),* Edouard Dulaurier *(1862-1881),* Auguste Carrière *(1881-1902),* Antoine Meillet *(1905-1911),* Frédéric Macler *(1911-1937),* Georges Dumézil *(1937-1949),* Frédéric Feydit *(1949-1977): 1977-էն ասդին՝* Jean-Pierre Mahé *ստանձնած է հայագիտական դասերու աւանդումը (տեսնել նաեւ Սուրէն Շահիկեանի «Հայ Նոր Գրականութեան Ժամանակագրութիւն», (1801 – 1850), Երեւան, 1973):*

Դժբախտաբար, այսքան արգաւանդ նիւթ մը շատ քիչ թիւով բանասէրներ լրջօրէն հետաքրքրած է: Կան քանի մը դրագատական յօդուածներ – Մ. Յովհաննէսեան «Ֆրանսական վէպերու դերը հայ գրականութեան մէջ», «Մաղիկ, 1887, էջ 4», Բ. Քէչեանի «Ֆրանսական Արուեստ» «Բիւզանդիոն, 1901, թիւ 1187», Գ. Չիլինկիրեանի, Ա. Արփիարեանի եւ այլ մատենագրականներու պարագային դրութիւնները եւայլն: Իրրեւ ուսումնասիրական գործ կարելի է յիշել F. Macler*ի* La France et l'Arménie, (Paris, 1917) *զոր չենք տեսած, Հայկ Գասպարեանի «Վիքթոր Հիւկոն Հայ Գրականութեան մէջ (Երեւան, 1963), Ճէյմս Էմմէգեանի* The French Influence on the Western Armenian Renaissance, 1843-1915, (New York, 1964) *եւ Արշակ Չօպանեանի* Victor Hugo, Chateaubriand et Lamartine dans la littérature arménienne, (Paris, 1935): *Չարմանալու չէ հաւանաբար որ Արեւմտահայոց պաշտամունքի հանդէպ հիացումը Ֆրանսական արուեստին հանդէպ արգելք եղած է որ լուրջ ուսումնասիրութեան ենթարկուին այդ ժողովուրդի արուեստին ազդեցութիւնը մեր վրայ:*

Արդէն Չօպանեանի վերեւ յիշուած մենագրութիւնը շատ բան կը կորնչէ իր արժէքէն իր ծայր աստիճան զգացական դատումներուն համար: Աւելի եւս յատկանշական է Եղիա Տէմիրճիպաշեանի արտայայտութիւնը Վիքթոր Հիւկոյի մասին «Ողջո՜յն, վսեմախոհ, օդոստափառ ծերունի, վեհապոյնդ ի բանաստեղծս, դու բանաստեղծ գիմութեան եւ եղբայրութեան, Հիւկո, երիցս մեծ, Հիւկո, երիցս աստուածային, քեզ ողջո՜յն եւ երկրպագութիւն յաւէտ»: Յակոբ Պարոնեան կը պատմէ թէ ինք Հիւկոն երազին մէջ տեսած է եւ խօսած է հետը: Զրույցի ընթացքին, իբրեւ թէ Հիւկոն հետեւեալը ըսած է իրեն «Հայաստանի մասին չատ աղէկ կարծիքներ ունիմ. ես անոր փրկութեանը կը հաւատամ» (թէ որքա՞ն հաւատալու է Պարոնեանի այս երազին՝ դժուար է ըսել, սակայն վստահօրէն իր ժամանակակիցները լուրջի առած են երիծաբանին երազն ու մանաւանդ անոր բովանդակութիւնը...): Հայկական եւ Ֆրանսական յարաբերութեանց մասին քիչ մը աւելի լայն տեղեկութիւն փնտռողները կրնան աչքէ անցընել Աչոտ Աբրահամեանի «Համառօտ Ուրուագիծ Հայ Դպրութիւայրերի Պատմութեան» երկու հատորները (Ա. հատոր 1964, Բ. հատոր՝ 1967, Երեւան) ուր հետաքրքրական մանրամասնութիւններ չեն պակսիր այս ընդհանուր նիւթի մասին: Օրինակ՝ «... Նափոլէոնի անձնական չքախտմբում եւ զօրաբանակում կային մի շարք բարձրաստիճան հայ զինուորականներ:

«Այդ զինուորականների մի մասը ծառայութեան մէջ էր ընդունուել Նափոլէոնի եգիպտական արշաւանքի ժամանակ: Դրանցից են օրինակ Ռոստանը (Ռուստամը), Միր Դաւիթը, Յովհաննէս Մուրատեանը եւ շատ ուրիշներ»:

Աչոտ Աբրահամեանը կարեւոր բանասէր է սակայն այդ «շատ ուրիշներ» արտայայտութիւնը անընդունելի է իր զրիչէն: Եթէ զրութեան ծաւալի սահմանափակումը պարտադրուած էր զրքին ընդհանուր կոմը պարտադրուած էր զրքին ընդհանուր կոմը կողմէ, կրնար գոնէ «շատ ուրիշներուն» ազգութիւնը ըսել եւ անցնիլ, առ նուազն ապագայ բանասէրներու գործը դիւրացնելու համար: Ի դէպ այս Ռուստամի մասին հետաքրքրական տողեր կան Հայկական Սովետական Հանրագիտարանին մէջ որոնց վերարտադրութիւնը հոս պզտիկ լուսամուտ մը կը բանայ մեր ժողովուրդի անցեալի գունագեղ բայց եղերական անհատներու մասին: Ահա ինչ կը գրէ Հանրագիտարանը:

«Ռուստամ Ռազա (Խաչատուրեան Ռոստոմ Յովնանի (1780, Թիֆլիս – 1845 Տուրան, Ֆրանսա) Ֆրանսիայի կայսր Նափոլէոն Ա.-ի թիկնապահը: Եօթը տարեկանում գերել են թաթարները, վաճառել սորկութեան, ընկել է Եգիպտոս, գարձել «մամլուք» («մամլուք» բառի դիմաց Հանրագիտարանը կը գրէ՝ (արաբ. մուլք – սեփականութիւն, բառացի՝ որևէ մէկին պատկանող (սորուկ), վազ հասակում գերուած կամ գնուած, մահմեդականացուած եւ ռազմական գործին վարժեցուած սորուկներ – Վ. Օ.): Գահիրէում ծառայել է Շէյխ Ալ Պաքրիի մօտ, որը Ռուստամին նուիրել է Նափոլէոնին: Փարիզում Ռուստամ եղել է Նափոլէոնին անձնական պահապանը, ուղեկցել է Նափոլէոնին նրա բոլոր արշաւանքների ժամանակ: 16 տարի նուիրուածութեամբ ծառայել է Նափոլէոնին եւ վայելել նրա վստահութիւնը: 1814-ից (երբ Նափոլէոնը աքսորուել է Էլպա կղզի) յետոյ Ռուստամը (համաձայն հաւաստի տեղեկութիւնների) հեռացել է Ֆրանսիայից, անցել է Իրան (Թեհրան), որտեղից՝ Թիֆլիս ուր նրան ընդունել է Կովկասի կառավարչապետ Ա. Երմոլովը: Մանակցել է 1826 – 1828-ի ռուս – պարսկական պատերազմին (եղել է հեծեալ ջոկատի հրամանատար) եւ Ղարաբաղի ապստամբութիւից յետոյ բնակուել է Շուշիում: 1840-ին վերադին յայտնուել է Ֆրանսիայում՝ Նափոլէոնի ազիւնը Ս. Հելինէից Փարիզ ուղեկցող ազգ թափորին մէջ: Այնուհետեւ բնակուել է Տուրանում (ընտանիքի հետ), որտեղ գրել է իր՝ «Նափոլէոն Ա.-ի մամլուք Ռուստամի յուշերը» (1866, Ֆրանսա), որն օգտագործել են Նափոլէոնի կենսագիրները»:

Այսքան է Հանրագիտարանին տուած տեղեկութիւնը այս արկածախնդիր բայց հայրենասէր Հայուն մասին: Ա. Սալաքեանի «Bibliographie de l'Arménie» Երեւան, 1969 հատորին մէջ յիշատակութիւն չկայ այս գրքին մասին, սակայն կ'ակնարկուի անոր երկու գրքերու կապակցութեամբ: Առաջինը՝ Fleischmann H. «Roustam, Mamelouk de Napoléon», d'après les mémoires et de nombreux documents inédits des archives nationales. Avec 44 gravures. Paris, Méricant, 1910. In-8, 380 p. ill. *Երկրորդը՝* Savant J. «Les Mamelouks de Napoléon» (Les Arméniens), Paris, Calmann-Lévy, 1949. In-8, 489 p. ill.

Ֆրանսայի մէջ օտարականներու ներկայութեան մասին յարուցուած վէճերը նոր մարզի մը վրայ կեդրոնացուցած են իշխանութիւններու ուշադրութիւնը. ատիկա խառն ամուսնութիւններու մարզն է: Ֆրանսական օրէնքը իրաւունք կուտայ օտարականի մը որ Ֆրանսացիի մը հետ կ'ամուսնանայ, ինքնաբերաբար տասը տարուան կեցութեան արտօնագիր ունենալու: Այս օրէնքէն (1989) ի վեր 26% համեմատութեամբ աւելցած է խառն ամուսնութիւններու թիւը: Սթրազպուրկի դատախազութենէն պաշտօնեայ մը որ իր քաղաքին դիրքին պատճառով, խնդրին հետ կապ ունեցողներու առաջիններէն է, անկարելի ու անեղի կը նկատէ կասկածի ենթարկել բոլոր խառն ամուսնութիւնները. իր կարծիքով սակայն, անհրաժեշտ է որ պայքարելու համար օտարատեացութեան դէմ, զեղծարարութիւններու ընթացք չտրուի:

Ապաստանեալներու եւ անհայրենիքներու Ֆրանսական գրասենեակը, արդիականացած իր աշխատելակերպով, կը ջանայ օգնել խարդախութիւններու բացայայտումին: Մինչեւ 1990 կատարեալ խառնակութիւն կը տիրէր հոն, Ֆրանսա մնալու թեկնածուներ տարբեր անուններով չորսական, հինգական թղթածրար կը յանձնէին ու մինչեւ որ գրասենեակը ճըշդէր ծուռն ու շիտակը, տարիներ կ'անցնէին:

1990-էն ի վեր, համակարգիչներու դրութիւն մը նկատի կ'ունենայ թեկնածուներուն մասնահետքերը եւ դիմումներու պատասխան կը տրուի եօթը – ութ ամիսէն: Ու այն օրէն ի վեր երբ ապաստանի իրաւունքի մարդին մէջ կանխուած են խարդախութիւնները, անոնք փոխադրուած են ամուսնական մարզը: Կար ժամանակ երբ կեղծ փաստաթուղթերը յարդի էին, Պէլվիլի մէջ կեցութեան կեղծ թուղթի մը սակարկութիւնը 1500 Ֆրանքէն կը սկսէր: Այսօր չըլլանը առանց թուղթի ապրողներով յատկանշուած է. փախստականները դրեթէ միշտ կը յայտնին խուսափիլ սահմանադրութենէ առաջնորդուելէ: Օտարական մը իր երկիրը ղրկելու համար նախ պէտք է ստոյգ դիտնալ թէ ո՛ր երկրէն է ան, Իսկ հիւպատոսարանները միշտ չէ որ համագործակցութեան ոգի կը ցուցաբերեն: Անոնցմէ մաքրքհանը եւ չինականը երբեք չեն պատասխաներ երբ իրենցմէ խնդրեն իրենց մէկ քաղաքացիին ինքնութիւնը: Եւ անոնք որոնք չեն ուզեր ոստիկանատուներու մէջ դիչերել, կը դիմեն ամուսնութեան ճամբուն, քանի որ բնակութեան արտօնագիր ունենալու այլ միջոց չէ մնացած:

Փարիզի մէջ ոստիկանութիւնը հարցին ուշադրութիւն դարձուց միայն 1991-ին. դատական ոստիկանութեան պաշտօնեայ մը կը պատմէ թէ օր մը յանկարծ, բոլոր քաղաքապետարաններէն սկսած են դիմել իրենց յատկապէս 19-րդ թաղամասին մէջ կատարեալ իրարանցում կը տիրէր. ճշդուած էր որ կատարուած ամուսնութիւններու 30%-ը չինծու էր: Քաղաքապետարանի պաշտօնեաները ատիկա չատ դիւրաւ կը հասկնային:

Ճիշդ է որ անոնք բազմաթիւ տարբերակներ տեսած էին. մինչեւ իսկ օր մը միամիտ մը դիմած էր իրենց ըսելով «սպիտակ ամուսնութիւն մը կնքել կ'ուզեմ»: Կային պարագաներ ալ ուր ամուսնութենէն քանի մը չաբաթ ետք կիներ քաղաքապետարան կը դիմէին ձեռք ձգելու համար իրենց ամուսիններն հաստչէն...: Անոնց հարցաքննութեամբ յայտնուած է որ ամուսիններուը անյայտացած են, սակարկուած ու խոստացուած գումարը առանց վճարելու:

Տեսնուած են մաղրէպցի երիտասարդներ որոնք ամուսնացած են իրենցմէ 30 տարու մեծ Ֆրանսուհիներու հետ: Հասուն տարիքով կին մը առաջին ամուսնութենէն վեց ամիս ետք, երկրորդ մաղրէպցիի մը հետ ներկայացած է քաղաքապետարան. ան ըսած է, «երիտասարդ առաջին ամուսինս լքեց զիս»:

Պատասխանատուները կ'ըսեն թէ «սպիտակ» ամուսնութիւններու դիմումները երկկողմանի են: Կան առանց թուղթի զաղթականները որոնք պատրաստ են 30 – 35 հազար Ֆրանք վճարելու հանգիստ ապրելու համար: Միւս կողմէն, կան 40 – 45 տարեկան կամ աւելի տարեց ընտանիքի մայրեր, որոնք ամուսնալուծուած են, նիւթական նեղութեան մէջ եւ որոնց համար 20 հազար Ֆրանքի զումար մը բաւական բան կը նշանակէ: Կան տասնեակ մայրերը, անդրծնները, թմրամոլները: Տեսնուած է նոյնիսկ որ քաղաքապետին առաջնորդուին թերամիներ որոնք կ'ապրին մէկուն խնամատարութեան տակ: Պատահած է որ անչափահասներ ալ գործիք ըլլան այս կարգի կարզադրութիւններու: 15 տարեկան ֆրանսուհի մը մօրը կողմէ պարտադրուած է ամուսնանալու օտարականի մը հետ:

Ֆրանսական օրէնսդրութիւնը արգելք չի դներ որ մէկը զրամ վճարէ այն անձին որուն հետ կ'ամուսնանայ. ոչ ալ պատուհասութիւն կայ որ ամուսնութեան թեկնածուները զիրար ճանչնան: Նոյնիսկ կը պահանջուի որ ամուսնութեան դիմումը ներկայացնողները կեցութեան օրինաւոր թուղթեր ունենան: Այսպէս, Թուլուզի քաղաքապետը մինչեւ իսկ դիմացը դրած է ամուսնութեան թեկնածու օտարական մը որ իրրեւ փաստաթուղթ ունէր միայն Ներքին նախարարութենէն նամակ մը որով կը հրահանգուէր լքել Ֆրանսական հողամասը:

Այսօր իշխանութիւններու պայքարը աւելի ուղղուած է այս կարգի խարդախութիւնները կազմակերպողներու դէմ. Օրէնքը կ'արդիլէ ուղղակի կամ անուղղակի օժանդակութիւնը որ կը կատարուի օտարականի մը երկիր ապօրինի մուտքի եւ կեցութիւնը ապահովելու համար: Ամուսնացողները երկու ամիսէն հինգ տարուան բանտարկութեամբ ու մեծազումար տուգանքով մը կը պատժուին:

Կարեւորը այն է որ հարկաւոր միջոցառումները կիրարկուին ու կասկածներու անտեղի պրպտումներու չերթան նաեւ այն զոյգերը որոնք իսկապէս նպատակներով չէ որ ամուսնութեան դիմում կը ներկայացնեն: Ամէն պարագայի, զաղտնի զաղթականութիւնը կրելի չէ արգիլել ամուսնութեան օրէնքի փոփոխութիւններով: Անհրաժեշտ է որ միջերկրականեան երկու երկիրները եգիպտոսն ու Թուրքիան ամէն տարի 900 հազար նոր գործատեղիներ ստեղծեն, աշխատանք առնելու համար արտագաղթողներուն. Մարգարէութիւն չէ ըսել թէ պիտի չյոդին ու անգործ Թուրքերու եւ եգիպտացիներու մէկ մասը պիտի հասնի նաեւ Ֆրանսա: Պէտք է տարբեր ճանապարհներ գտնել զիրենք դիմաւորելու, քան թէ մղել կեղծ ամուսնութիւններու:

ՔՍՂ ՀԱՆ

Թաւալեանի «Bibliographie de l'Arménie» Երեւան, 1969 հատորին մէջ յիշատակութիւն չկայ այս գրքին մասին, սակայն կ'ակնարկուի անոր երկու պրպտումներու կապակցութեամբ: Առաջինը՝ Fleischmann H. «Roustam, Mamelouk de Napoléon», d'après les mémoires et de nombreux documents inédits des archives nationales. Avec 44 gravures. Paris, Méricant, 1910. In-8, 380 p. ill. *Երկրորդը՝* Savant J. «Les Mamelouks de Napoléon» (Les Arméniens), Paris, Calmann-Lévy, 1949. In-8, 489 p. ill.

Շատ չահեկան պիտի ըլլար այս մասին յաւելեալ պրպտումներու ձեռնարկել կրկին աւարտաճառի մը կապակցութեամբ, կամ պարզապէս առ ի հետաքրքրութիւն, գտնելու նոր փաստաթուղթեր մեր Սփիւռքեան արմատներու յայտնաբերումին համար:

Քիլլարա, Աւստրալիա

ՄԻՒՅԱՅԼ ԴՈՆԻԿԵԱՆԻ

ԿԵՆՏԱԻՐՈՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հուրիկ Զաքարեան, ի պաշտօնէ՝ հոգեվերլուծող, փափաքած է *Les Cent* ցուցասրահին մէջ ներկայացնել Հայաստանէն ժամանած գերիրապաշտ ներշնչումով երիտասարդ նկարիչ մը: Ահաւասիկ նկարիչին արթնցուցած տպաւորութիւնները հոգեվերլուծողին մօտ:

***

Ձեր նկարչութեան մէջ կայ արտակարգ հիմուր մը, կատակասիրութիւն մը, որուն նշանակութիւնը սակայն անձկութիւն բան մը ունի իր մէջ, կարծես մահը ներկայ ըլլար հոն, կամ ինչ որ հոգեվերլուծումը կը կոչէ կրատամ: Միեւնոյն ատեն՝ կծող, չարախինդ, «ատամանց կրճատուք» պատճառող հիմուր մըն է: Այդ է որ այդքան հիանալի կը դանեմ, ձեր նկարներուն կծու, կրճատեցնող բնոյթը: Կծուն, կրճատիչը զգալի են բուն նկարներուն մէջ, բայց նաեւ անոնց խորագիրներուն մէջ, ուրեմն՝ գոյնին, գիծին եւ բառերուն մէջ: երեւակայութիւնը հոս կ'արտացոլայ ու կ'արտածորէ մարմնին բոլոր ծակուկներէն,

Արուեստագէտին մեննչնորհը այն է, որ ինք ուրիշներէ աւելի՝ անգիտակիցին թարգմանն է: Հոս է չահեկանութիւնը, անգիտակիցին հետ այս անմիջական կապակցութեան մէջ, որուն շնորհիւ արուեստի գործը կը վերծանէ ինչ որ ամէն մարդու հասողութեան սահմաններուն մէջ չի գտնուիր:

Վերնագիրներուն մէջ դիտ հետաքրքրութիւնը անշուշտ անոնց բացատրողական բնոյթը չէ՛, ընդհակառակն: Շահեկանը օրինակ՝ անոնց զառանցական հանգամանքն է: Բառերը բացակայ չեն, վտարուած չեն: Պատահէն դէպի վերնագիրը՝ աւելորդաբանութիւն մը կայ կարծէք, փաստը թէ՝ վերնագիրները չեն դրուած խմաստը ըսելու համար: Այս պարագան դանոնք կը զարձնէ տ՛ւ աւելի նշանակալից: Ու տ՛ւդ է որ կը հետաքրքրէ հոգեվերլուծումը: Զուտ Ֆանթասմականն է որ երեան կ'ելլէ: Միեւնոյն ատեն՝ ամէն ինչ գմծիծաղին մէջնէ է: Ըսի՝ կրճատեցնող հիւմուր մը, բայց նաեւ համածիրին հետ անյարիր ու զառանցական վերնագիրներ: Այս բոլորը չատ նման է Տալիի նկարչութեան:

Բացատրութիւն մը տալ, ըսել՝ «Գիտեմ, թէ ինչ ուզեցի գծել», «հաղորդելու - չհաղորդելու» ձեւ մըն է: Ամէն ինչ կ'արտայայտէք ձեր նկարներուն մէջ: Դժուար բան ըլլալու է այդքան մերկանալը:

Արուեստին հետ իմ յարաբերութիւնս այն է, որ անգիտակիցէ անգիտակիցի՝ կապող կեռեր, կապակցութիւններ անհըրաժեշտ են: Աւելի ճշդրիտ բառերով անկարող եմ այդ զաղափարը արտայայտելու, քանի որ իմ մօտս ալ՝ կա՛յ անգիտակիցին բաժինը: Դուք այդ մասին կը խօսիք լրիւ չափով, Ֆանթասմի այդ ճշմարտութիւնն է որ իմ մէջս կը հանդիպի Ֆանթասմի ճշմարտութեան մը, դուցէ թաքնուած: Այլ խօսքով՝ խնդրոյ առարկայ է հոս իսկապէս՝ ճշմարիտը: Կան մարդիկ որոնք չեն հանդուրժեր այդ: Դիմակներէն անդին բան մըն է: Զեն հանդուրժեր դիմակներուն, բանականութեան, բացատրութիւններուն, գաղափարախօսութիւններուն եւեին պահուըտած ճշմարտութեան բացայայտումը: Ճիշդ է որ ունիք դուք ալ՝ տեսաբանութիւն մը: Այդ կէտը ցոյց կուտայ սակայն, թէ որքա՛ն իրաւ է պատահէն վրայ ցոյց տրուածը, քանի որ պէտքը կը զգաք տեսութեան ամօթխած քօղով ծածկելու զայն: Ա՛լ աւելի ճշմարիտ կը դառնայ ինչ որ կ'ուզէք այդ ձեւով սքօղել:

ՀՈՒՐԻԿ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

Seda l'énigmatique

Այս խորագրին տակ, «Մոնտ»ի գրական յաւելուածին մէջ (Մարտ 26) չատ գնահատական գրախօսական մը լոյս տեսած է Սեդա-ի (Արմիկ Զամալեանի աղջիկը եւ անշուշտ՝ Արշակ Զամալեանի թոռը) վերջին գիրքին մասին՝ «Le règne du chien»:

Քիչ արտադրող, բծախնդիր եւ դժուարահաճ, Սեդա չատ կը զրէ, բայց քիչ կը հրատարակէ, ինք է որ կ'ըսէ.— «Երեք գիրք: Գէշ: Կը խորհիմ որ խիստ պէտք է ըլլալ ինքզինքին հանդէպ: Ձեռագրերէս մէկը զրկեցի Միշէլ Լէյտիսի զոր ճիչ մը էր ճանչնայի եւ որ զիս բացակերեց: Հակառակ իր բարեացակամութեան, խորհեցայ որ ինչ որ ներկայացուցած էի իրեն բանի մը չէ չանգած: Ցետագային, այդ ընագրին միայն մէկ մասն առի լոյս տեսած գիրքերէս մէկուն մէջ, երկրորդը՝ "Le fumoir de l'ambassade"»:

Այդ չատ ինքնատիպ գիրքին մասին որ բաւական ինքնակենսագրական է, զրած ինք ատենին: Այս վերջինն ալ, որ նոր լոյս տեսաւ, կը վկայէ թէ հեղինակը կը սիրէ երեւակայական թռուացող աշխարհներու միջոցաւ խօսիլ այսօրուան անողոք եւ իրական աշխարհին մասին: Աչխարհ մը, ուր ինչպէս կ'ըսէ «Մոնտ»ի քրոնիկագիրը՝ Ժոզիան Սաւինեըօ, մարդ կորանցուցած է ամէն բանի համր:

Գրախօսականին հեղինակը կը յիշէ որ Սեդա Փարիզ ծնած է, հայ ծնողքէ, թէ մեծ հօրը հայրը ձի կը մարզէր Լ. Զարթաղ եւ մեծ մայրը լիտըրներ կ'երգէր (Տիկին Արշակ Զամալեան):

Սեդայի առաջին գիրքը «Publique» լոյս տեսած է 1980-ին եւ կրկին պիտի հրատարակուի Ապրիլի վերջ, Քալման-Լեվիի կողմէ, որ հրատարակիչն է նաեւ այս վերջին գործին:

մարտութիւնն է որ իմ մէջս կը հանդիպի Ֆանթասմի ճշմարտութեան մը, դուցէ թաքնուած: Այլ խօսքով՝ խնդրոյ առարկայ է հոս իսկապէս՝ ճշմարիտը: Կան մարդիկ որոնք չեն հանդուրժեր այդ: Դիմակներէն անդին բան մըն է: Զեն հանդուրժեր դիմակներուն, բանականութեան, բացատրութիւններուն, գաղափարախօսութիւններուն եւեին պահուըտած ճշմարտութեան բացայայտումը: Ճիշդ է որ ունիք դուք ալ՝ տեսաբանութիւն մը: Այդ կէտը ցոյց կուտայ սակայն, թէ որքա՛ն իրաւ է պատահէն վրայ ցոյց տրուածը, քանի որ պէտքը կը զգաք տեսութեան ամօթխած քօղով ծածկելու զայն: Ա՛լ աւելի ճշմարիտ կը դառնայ ինչ որ կ'ուզէք այդ ձեւով սքօղել:

ՀՈՒՐԻԿ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԿԻՆԵՐՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի սիրուն աւանդութիւններէն մէկն է այլեւս կիներու տարեկան խնճոյք-ճաշը, որուն ծառայողները միայն՝ երբեմն կ'ըլլան այլ մարդիկ: Կարծեմ իր տեսակին մէջ եզակի ձեռնարկ մը, որ հետզհետէ զարգանալով, կը յանգի որոշ խմաստ եւ նպատակ հետապնդելու մակարդակին, առանց նուազեցնելու պատճառած հաճոյքը:

Ուրեմն, Շաբաթ, Մարտ 20-ի երեկոյեան, Տէսինի Մշակոյթի Տունը հաւաքուած էին 98 կիներ, (ուր չատեր մերժըւած՝ տեղերու անբաւարարութեան պատճառով), իրենց սովորականէն պահ մը հեռանալու, հանգստանալու եւ միասին զուարճանալու համար: Արտասովոր էր տեսնել սրահ մը լեցուն հայ կիներ, խանչուհիներ եւ կապոյտ Խաչի բարեկամներ եկած Տէսինէն եւ շրջակայքէն, իրենց ընտանիքներէն «արձակուրդ առած» ամբողջ իրիկուն մը, որ կը համարձակին կիներու իրաւունք սարքել:

Շատեր մասնակցեցան հաճելի մթնոլորտ մը ստեղծուելուն՝ երգով, պարով, զուարճախօսութեամբ տրամախօսութեամբ, արտասանութեամբ, եւայլն: Յայտնութիւն մըն էր Նորիկը իր երգեցողով, որ սիրայօժար ներկայացուց հայերէն եւ Ֆրանսերէն երգերու եւ պարեղանակներու աղուոր ցանկ մը:

Վերջին երկու-երեք ամիսներու ծանր տրամադրութենէն եւ «Ծրար մը Հայաստանի համար» կապոյտ Խաչի արշաւի հեւքէն ետք, երեկոյթը քիչ մը թեթեւութիւն բերաւ մեր հոգիներուն: Անշուշտ այս առթիւ կարգ մը խանչուհիներ լաւ կատարած էին իրենց պարտականութիւնը, որպէսզի այսպիսի յաջողութիւն արձանագրուի, բայց կ'արժէ յիշել ընկերուհի Թիվօլ-Ցովհաննէսեանի անունը, որպէս անսակարկ աշխատող Կապոյտ Խաչուհի մը:

Առաւօտեան ժամը 3-ին խմ դժուար էր սրահէն հեռանալ, չատերու համար:

Ս. ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԾԱՌԱՏՈՒՆԿԻՆ՝ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՈՎԱՆԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆ

Մարտ 9-ին փոխ-նախարար Գագիկ Յարութիւնեանի մօտ տեղի ունեցած է ընդհանուր ծառատունկի մը իրագործման առընչուող հարցերու չուրջ խորհրդակցութիւն, որուն մասնակցած են ծրագրին նախաձեռնարկ նախարարութեանց ու դերատեսչութեանց ներկայացուցիչներ, Պետական նախարար Գ. Շահրազեան, Գերագոյն Խորհուրդէն՝ Բ. Աստրեան, Ս. Շահինեան: Մշակուած է աշխատանքները համակարգելու ծրագիր եւ կառավարութեան ու «Հայաստան» հիմնադրամին անոր բերելիք ակնկալութիւնը:

***

ԱՂԷՏԻ ԳՕՏԻՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾԸ

Հայաստանի Տնտեսութեան փոխ-նախարար Ա. Տէր-Թադէոսեան յայտնած է, թէ արդէն բաւական ատենէ ի վեր Հայաստան գտնուող Համաշխարհային Դրամատան ներկայացուցիչներն ու փորձագէտներու խումբը, աղէտի գօտին իրենց կատարած ուսումնասիրութիւնները աւարտելով պատրաստած են վերականգման նախագիծ մը եւ կարծիքն առնելու նպատակով ալ զայն ներկայացուցած են աղէտի գօտիի վերականգնման պետական յանձնաժողովին: Վերջնական ճեպաւորումէն յետոյ ան կը փոխանցուի Համաշխարհային Դրամատան: Ըստ նախագիծին, առաջին հերթին կ'ամբողջացուին անաւարտ շինութիւնները, կը ձեռնարկուի բնակելի թաղամասերու կառուցման, որոնց համար առաջին փուլին կը տրամադրուի 1,5 միլիոն տոլար, յետոյ աստիճանաբար կը գործադրուին ծրագրին յաջորդ փուլերը:

***

ԹՐՈԼԷՅՊԻՍԸ ՀԱՍԱՒ ՄԻՆՉԵՒ «ԱՆԻ»

Երկրաչարժէն յետոյ կառուցուած Գիւմրիի նոր «Անի» թաղամասը եւս օժտուած է թրոլէյպիւսի պիծով: Հակառակ ելեկտրական հոսանքի խզումներու պատճառած անկանոնութեանց, թրոլէյպիւսը ներկայիս «Անի»ի, ինչպէս նաեւ ամբողջ Գիւմրիի միակ հանրային փոխադրամիջոցն է:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայկական պատուիրակութիւն մը, դլխաւորութեամբ՝ Արտաքին նախարարի տեղակալ Ա. Նաւասարդեանի, պաշտօնական այցելութիւն մը տուած է Հնդկաստան: Ա. Նաւասարդեան տեսակցութիւններ ունեցած է նախարարներու եւ բարձրաստիճան պատասխանատուներու հետ, որոնց ընթացքին ստորագրուած են դիւանագիտական, առեւտրական եւ այլ կարգ մը համաձայնագրեր: Ա. Նաւասարդեան հանդիպում մըն ալ ունեցած է Կալկաթայի հայ համայնքին հետ: Պատուիրակութեան մաս կազմած են Արտաքին նախարարութենէն Վ. Ոսկանեան, «Հայ Գործարարներու Ֆորում»էն Հ. Սեֆերեան,

---

ԴԷՊԻ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ ՊԱԶԻԼԻՔ

ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Բուքի մէջ բաց եմ տեսնում մի դրավաճառ. գնում եմ Եղիշէ Զարենցի կազմած դպրոցական դասագրքերի համար նրա դրած ու խմբագրած նիւթերի հաւաքածոն:

Այսօր քաղաքում ասում են, որ երէկ Նարլ Ամնասուրն անձնական օդանաւով այցի է եկել Հանրապետութեան նախագահին ու նոյն օրն էլ վերադարձել:

Նուռ եմ հիւրանոց մտնում: Զեմ ընթրում: Սկսում եմ դասաւորել պայուսակս ու ծանրոցներս. մտածում եմ երթ մուրճն վրայ հանի չպիտի կարողանամ հասցընել...

Այսօր չատ աւելի ցուրտ է քան անցած մի քանի օրերը: Սենեակում վերոյից ինը աստիճան ցած է արձանագրուած: Քնելս յանկարծ սկսում է արիւն հոսել: Երկար ժամանակ կանգ չի առնում: Մինչ այդ ինձ հետ երբեք նման դէպք չի պատահել: Չգիտեմ ինչն է պատճառը...

Սենեակում ջուր չկայ:

Երեքշաբթի, Փետրուար 9

Ստացայ Կոստան Զարեանի «Տեսիլք» անտիպ գրուածքի պատճէնը: Սկսեցի պարտել եւ հետս բերած որոշ իրերը, որ կարող էին օգտակար լինել մի քանի ծանօթների՝ բաժանել:

«Մատենադարան»-ում հանդիպում եմ վաստակաւոր գիտաշխատողներից մէկին եւ վերջին մի քանի տարուայ ընթացքում թարգմանուած մի երկու մատենագրութիւնների հրատարակութիւններն եմ ընտանում: Նուիրողն ինձ լաւածանօթ ու յարգելի անձնաւորութիւն է: Զրուցում ենք մի քիչ եւ յանկարծ, գիտնալով հանդերձ, որ ես հէնց իր ներկայութեամբ մի երկու տարի առաջ բողոքել եմ Հայաստանի Ֆիլհարմոնիկի համերգներում կատարուող երեւոյթների նկատմամբ, բոլորի ներկայութեամբ զոլաբանում է փետրուարի 7-ի համերգի խուռներամ ընդունելութիւնը: Խօսքն ու կեցուածքն վիրաւորական եւ դեռեւիկ եմ զտնում: Կարծես փորձարկուելու եմ եկել: Ցարգելու եւ չվիրաւորելու համար վաստակաւոր գիտնականին, լռում եմ այդ պահին: Սակայն հաստատ մնալով իմ համոզմունքների մէջ այդ պահին չարտայայտածս ու զայրոյթով լցուած լռութիւնս լրացընում եմ սեւ ու ճերմակին յանձնուած այս վկայագրութեամբ:

Ղարաբաղից վերադարձած մի քանի Զուիցերացիներ «մարդասիրական» նպատակներով իրենց հետ Երեւան են բերել երկու տարեց ռուս կնոջ: Ներանցից մէկն աւելի քան իննսուն տարեկան է. միւսն աւելի քան վաթսուն: Հայաբնակ մի գիւղում, միակ ռուս բնակիչներն են եղել: Տարեցը միւս կնոջ մայրն է, իսկ միւսի տղան Բաքու է անցել Ազերիներին օժանդակելու համար: Գիւղում մենակ մնացած երկու կանայք անապահով վիճակի են մատնուել: Տարեցը չի ըմբռնում թէ ի՞նչ է կատարուում: Միւսն իր կեանքում միայն մէկ անգամ է գիւղից դուրս եկել: 1953 թուին Մոսկուա է ճամբորդել: Գիւղից բացի նրանք ուրիչ քաղաք կամ ատան չեն տեսել: Հիմա «փրկուելու» համար «մարդասիրական» նպատակով Երեւան են բերուել: Տարեցը չարունակաբար ուզում է իր տունը վերադառնալ: Միւսն զոհ է, որ Երեւան է հասել...

Մայր ու աղջիկ հակադրուած են իրար, իսկ նրանց փրկարարն, երկար ճամբորդութիւնից յետոյ, այսօր Երեւան հասնելով սկսել է տարակուսել իր մարդասիրական քայլի նկատմամբ: Ձի՞շդ են վարուել, որ նրանց բերել են իրենց հետ թէ ոչ: Կարողացե՞լ են որեւէ մի բան փրկել...

Մայր ու աղջիկ, ժամանակաւոր տեղաւորուում են խաւարած Երեւանի մէջ բաւականին լաւ կահաւորուած մի յուրտ սենեակում՝ երեք մոմի լոյսի օգնութեամբ: Նախքան մեր մեկնելը, մոմերից մէկը հանգչում է: Աղջիկը բաւարարուած է երկու մոմով: Մերժում է վառել երրորդը: Ուզում է, որ իրենց հէնց այդ սենեակում փակենք ու բանալին մեզ հետ տանենք: Ներանց պիտի հանդիպեն միւս առաւօտեան: Երկար պահեր են անցնում մինչեւ որ աւելի քան վաթսուն տարին բոլորած աղջիկը համաձայնւում է իննսունամեայ մօր հետ ստանալ սենեակի բանալին եւ ապահովութեան համար, դուռն փակ պահել մինչեւ միւս առաւօտ:

Ժամը 22·30-ին հիւրանոցում եմ. ցուրտ ու մութ է: Հետս բերած լոյսի մի-ջոցն այլեւս ինձ չի պատկանում: Գոհ եմ, որ երէկ նախատեսել ու ծանրոցներս պատրաստել եմ արդէն:

Նարինէ Մալեանին այս ճամբորդութեան ընթացքում չհանդիպեցի: Մի երկտող թողի նրան: Նրա հօր, հիանալի կերպով բեմադրած, Թումանեանի «Հէքեաթները» յիշողութեանս անթաժան մասն են հիմա:

(Շար. 19)

(Շար· Ա· Էջէն)

դովի նախագահութեան աթոռը կ'ուզէ, բայց, արդէն իսկ «թեկնածու եմ» յայտարարեց մէկը որ չատ կ'աճապարէ, Թուլուզի քաղաքապետ՝ Տոմինիք Պոտիս, մինչ Ուրբաթ օր է որ Ազգ· Ժողովի նոր նստաշրջանը կը սկսի եւ հարկ է քիչ մը համբերել դիտնալ···:

***

ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Մարտ 21 եւ 28-ի երեսփոխանական ընտրութիւններու վերջնական արդիւնքները հետեւեալ պատկերը կը պարզեն·-

	ԱԹՈՌ	
	1993	1988
Համայնավար	23	26
Ընկերվարական	54	252
Ձախ-արմատական	6	10
Նախագահական մեծամասն·	10	20
ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ	247	126
ԻԻ - ՏԷ - ԷՓ	213	131
Չանազան ազ	24	11

«Անդաստանէլի» ժողով մը, ուր 577 երեսփոխաններէ բազկացած ժողովի մը մէջ, մեծամասնութիւնը 484 աթոռի կը հասնի: Հարկ է սիրապետել նման կացութեան մը եւ որքան ալ յաղթողները գիտակից կը թուին եւ կը կրկնեն այդ անհրաժեշտութիւնը, կրնան չյաջողիլ եւ «դինովոլ»: Այլ վտանգ մըն է ներքին պատակառում մը, գաղտնիք չէ որ ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ եւ ԻԻ - ՏԷ - ԷՓ, այս թշնամի եղբայրները միայն երեւութապէս է որ համերաշխ պատկեր մը կը ցուցաբերեն: Ներքին մրցակցութիւնները չեն պակսիր եւ հաւանական է որ ներկայ «սիրաբանութիւնը» երկար չտեւէ: Առայժմ, գիտակից են որ իրենց միասնական ճակատը նըպաստաց այս պանդուռածային յաղթանակին եւ հարկ է անմիջապէս յուսախար չընել:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՑԹ

եւ

ՁԱՇ

Փարիզի Լսաեան Սանուց Միութիւնը կը կազմակերպէ գերարուեստական երեկոյթ մը ընթրիքով, Ապրիլ 16, Ուրբաթ օր, ժամը ճիշդ 19·30-ին, Եան'ց Ակումբին մէջ

5, avenue Reille, Paris 14e

Մասնակցութեամբ՝
Սարգիս Պօղոսեանի
(արտասանութիւն)
եւ
Սիրիլ Տէր - Գրիգորեանի
(դասական կիթառ)

Ընթրիք՝ ժամը 19·30-ին:
Ձաշավճարին՝ 150 Ֆր·:
Ընթրիքէն յետոյ պարանոցիկ երեկոյթ՝ երիտասարդներու համար ժամը 22-էն սկսեալ:
Մուտք՝ 30 Ֆր·:
Տեղերը ապահովելու եւ տեղեկութեան համար հեռաձայնել՝
43 - 08 - 12 - 06
Թիւին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները կազմակերպութեանս ընդհանուր աշխատանքներու եւ Հայաստան, Արցախի օժանդակութեան իր գործունէութեան ի նպաստ·-

Պ· Գիւլիւնտարեան 1000, Տիկին Հ· Մատոսեան 500 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Գարակիւլեան 500, Պ· Քէպապճեան 1000, Պ· Պազտասարեան 2000, Պ· Կ· Թոգոզլանեան 300, Տիկին Փ· Էնքէրեան 250, Պ· Ռ· Ֆավրէ 1000, Տէր եւ Տիկին Կ· Ռաբճեան 1000, Տիկին Ռ· Պէն Իշու 200, Տէր եւ Տիկին Հ· Թիպիօ 150, Պ· Ն· Փրուլքս 100, Պ· Լ· Ժանմէր 500, Տէր եւ Տիկին Լիսէրօզլու 300, Տէր եւ Տիկին Մ· Տօնիկեան 500, Օր· Ա· Ստեփանեան 300, Տիկին Հրաչեան 500 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Իլիտիս 150, Պ· Ա· Լէպլէպիճեան 700, Տէր եւ Տիկին Տատէրեան 100, Տէր եւ Տիկին Ն· Լուբիլլոն 100, Տէր եւ Տիկին Վ· Գարպուտեան 200, Քորտոնքի տը Էթուալ - Պ· Գրիգորեան 500, Տիկին Ա· Տը Մալհէրպ 200, Տէր եւ Տիկին Ֆ· Փոլանիաք 100, Տէր եւ Տիկին Ա· Տարաքճեան 200, Պ· Ժ· Մարտոյեան 550, Պ· Ժ· Գարագէհյեան 10·000 Ֆր·:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Ժիւլիէթ Թիպեան իր սիրելի բարեկամուհիին՝ վարդանոյշ Օնպաշեանի մահուան առթիւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Իչեան Մարտիրոսեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Էօժէն Իւլիչին եւ զաւակներուն եւ այս տխուր առթիւ կը նուիրէ 300 Ֆր· Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին, 300 Ֆրանք Հայ Կաթողիկէ Միութեայ դպրոցին (ստանալ «Ցառաջ»էն) եւ 400 Ֆր· «Ցառաջ»ին:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Վեհանոյշ Պայրամեան իր ամուսնոյն՝ Հայկ Պայրամեանի մահուան 16-րդ տարելիցին ի յիշատակ կը նուիրէ --- 100 Ֆր· Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ, 100 Ֆր· Կարմիր Խաչին, 100 Ֆր· Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին, 200 Ֆր· Քօօփերասիոն Արմենիի (ստանալ «Ցառաջ»էն) եւ 200 Ֆր· «Ցառաջ»ին:

ՀՍԿՈՒՄ
եւ
ՔԱՐՈԶ

Ս· ԿԱՐԱՊԵՏ

ՈՒՐԲԱԹ· -
Ապրիլ 2, ժամը 18-ին
Ս· Կարապետ Եկեղեցի
Քամփ - Ֆրէզի
Կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա· ՔՀՆՑ· ՏԻՏԻԵԱՆ

LA
GALERIE LES CENT
présente

VATCHÉ:

« ART HUMANITAIRE »

Peinture-collages sur le thème
de l'aide humanitaire à l'Arménie

du 30 mars au 10 avril

Vernissage le mardi 30 mars à 18h30

(Expo-vente au profit des orphelins)

8, rue de Jouy, 75004 Paris
Tél. : 42 77 30 00
du mardi au samedi de 14h à 18h30
M° Saint Paul / Pont-Marie

Ս· ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Ապրիլ 3, ժամը 16·30-ին կիրակնամուտի ժամերգութիւն կը կատարուի որու ընթացքին խորանին վարագոյրը կը բացուի:

ANTENNE 2

Կիրակի, Ապրիլ 4, ժամը 9·30-ին «Այնճար, հայկական քաղաք Լիբանանի ծոցը»:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ՇԱՂԿԱԶԱՐԴ
Կիրակի, Ապրիլ 4

Պատարագ ժամը 11-ին:
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ· ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
Ամպատառան:
Ժամը 16-ին - Դռնբացէք:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Ապրիլ 11, Զատկի տօնին առթիւ, Մայր Եկեղեցւոյ բակին մէջ՝ տեղի պիտի ունենայ վաճառք Զատկական խմորեղէններու - Չէօրէէֆ - եւ գունաւոր հաւկիթներու:

Ձեր առեւտուրը կատարեցէք ի նպաստ Եկեղեցւոյ՝ զարգարելով զատկական ձեր սեղանները հայկական բաբիքներով,

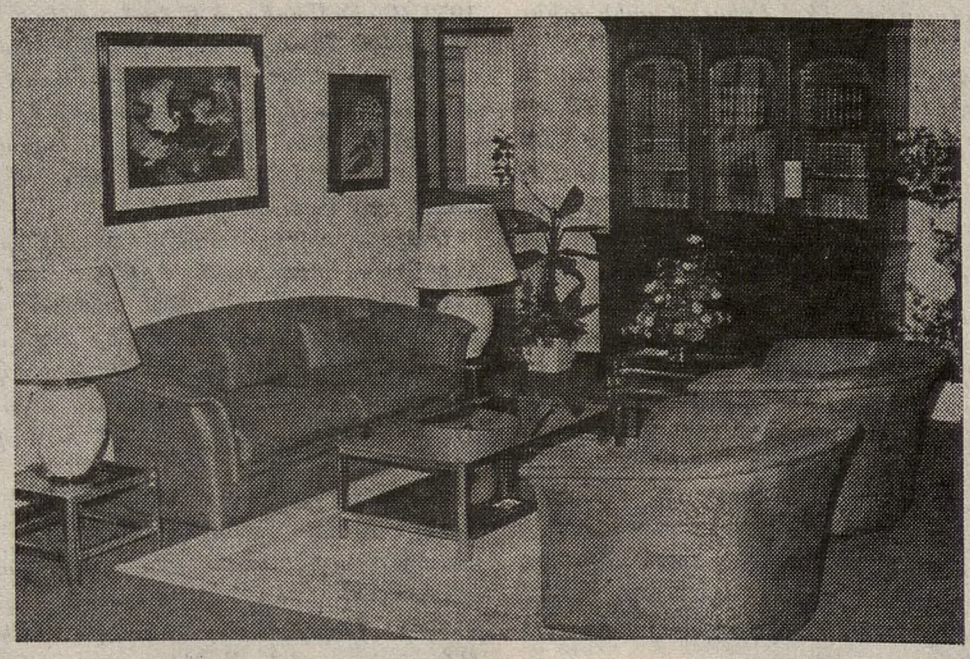
ՏԻԿՆԱՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

« Բացառիկ զեղչ «Ցառաջ»ի բաժանորդներուն »

-ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ-

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 4

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Ս· ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30-ին: Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10·30-ին: Կը պատարագէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ· ՇԱՔԱՐԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳՂԱՇԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 16-ին:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Պատարագ ժամը 10·45-ին:
Դռնբացէք ժամը 17·30-ին:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 10-ին:
Պատարագ ժամը 10·30-ին:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն ժամը 8·45-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 16-ին:

Ս. ՍԱՀԱԿ - ՎԱՍԼԱՆՍ

Ժամերգութիւն ժամը 9-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Դռնբացէք ժամը 17-ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ ժամը 10·30-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա· ՔՀՆՑ· ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 17-ին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Ժամերգութիւն ժամը 8·30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Դռնբացէք ժամը 16-ին:
Կը պատարագէ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՑ· ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՍՏՈՆ

Պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ՄՈՎՍԷՍ ՔՀՆՑ· ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 16-ին:

Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՄ

Ժամերգութիւն ժամը 8·30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Դռնբացէք ժամը 16-ին:

ՊՈՒԼՎ· OSSO — Ս· ՅԱԿՈԲ

Ժամերգութիւն ժամը 8·30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Դռնբացէք ժամը 16·30-ին:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԹԱԴԷՈՍ

Ժամերգութիւն ժամը 8·30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ Ծ· ՎՐԴ· ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 17-ին:
Երգեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյ երգչախումբը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ· Վարչութիւնը մեծ շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆրանք Տէր եւ Տիկին Տիրքելէսեանէ Գրիգոր Տէրտէրեանի մահուան առթիւ, Հայաստանի եւ Ղարաբաղի ի նպաստ: